BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
34/MG
3

A 11 c 261 g 3

Digitized by Google

בראשית
ברא אלהים
את
השמים
ואת
הארץ
IOHANNIS BUXTORFI
Patris
SYNAGOGA IUDAICA.
Aucta et locupletata á
IOHANNE BUXTORFIO.
Filio.

S. Andrea
Della Valle.

JOHANNIS BUXTORFI

Patris,

SYNAGOGA JUDAICA,

De

Judæorum Fide, Ritibus

Ceremoniis, tam Publicis & Sacris, quàm Privatis, in domeſtica vivendi ratione:

TERTIA hac EDITIONE,

De novo reſtaurata, & innumeris acceſſionibus in ampliorem & auguſtiorem formam redacta,

à

JOHANNE BUXTORFIO,

Filio.

Cum PRIVILEGIO.

BASILEAE,

SUMPTIBUS AUTHORIS,

apud

JOHAN. JACOBUM DECKERUM,

Academ. Typogr. An. 1661.

REVERENDISSIMO
IN CHRISTO PATRI
ET DOMINO,

BRIANO WALTONO, CESTRIENSI EPISCOPO, &c.

JOHANNES BUXTORFIUS
ſalutem æternam
precatur.

Cùm Synagoga Judaica Patris mei τȣ μακαρίτȣ, ob defectū exemplarium, hoc tempore recudenda eſſet, animum ſubierunt variorum amicorum compellationes, quibus me ad eam augendam & amplificandam ſæpius ſollicitarunt. Illorum

rum

Digitized by Google

rum itaq; votis ut morem aliquâ ratione gererem, totam à capite ad calcem recenſui, & ex optimis ac probatiſſimis Judæorum Ritualibus pleraq; latiùs diduxi, & accuratiùs explicavi, innumera paſſim, integra etiam quædam capita, de novo addidi; ut plus quàm dimidiâ parte auctior nunc in lucem prodeat & locupletior. Operi huic, tùm Paterno, tùm Meo, Te, Præſul Ampliſſime, Patronum delegi, ſub cujus ſplendidiſſimo Nomine, & felicibus auſpiciis in lucem prodeat. Delegi merito! Tu SS. Bibliorum πολυγλώτ]ων incomparabili & admirandâ editione, ita omnes Sacrarum Literarum & Linguarum amatores devinxiſti, ut nemo illorum ſit, qui non ſe Tibi obnoxium, & gratias immortales debere, profiteatur & agnoſcat. Tu, pro inſigni Tuâ benignitate & munificentiâ, fervente ſub prælo Opere, non ſolùm ultrò Tuam in Me immeritum benevolentiam, humaniſſimis Tuis litteris mihi aperire & explicare, ſed & exemplari Bibliorum illorum liberaliter oblato, Regio prorſus munere, eandem obſignare & confirmare voluiſti. Quo, ut nihil mihi honorificentius, ita meis ſtudiis & conatibus nihil exoptatius & opportunius accidere potuiſſet.

Ne ingratus pro tanto beneficio, vel diutius vivam, vel moriar, Synagogam hanc Judaicam, meâ operâ reſtauratam & amplificatam, Magno tuo Nomini, pro perpetuo obſervantiæ & gratitudinis monumento, ſacram & devotam eſſe volui. Hunc meum affectum ut æqui boniq; conſulas, Meq; porrò, ut hactenus, tuo favore & amore dignari pergas, & eundem etiam in Filium meũ, his ſtudiis deſtinatum, ſi quando fortè florentiſſimas veſtras Inſulas inviſere ei contingat, derives, demissè oro. Plura valetudinis ratio præſens non permittit, quæ mihi hoc tempore neq; in campos exſpatiari, nec cothurnos adhibere conceſſit, ſed ſocco uti juſſit. Deus Optimus Maximus pro immenſâ ſuâ bonitate, Tibi vitam longævam, & valetudinem firmam largiatur, ut Eccleſiæ Dei, totiq; adeò Reipublicæ litterariæ, tuâ Pietate, Eruditione, & Prudentiâ, quamplurimos annos prodeſſe poſſis!

Dabam Baſileæ 26. Auguſti.
Anno 1661.

JOHAN-

JOHANNIS BUXTORFII PATRIS PRÆFATIO AD Chriſtianum Lectorem.

SUMMUM illud ingrati, inobſequentis, & obſtinati animi vitium, quo ſemper Judaica gens laboravit, & cujus cauſsâ à Moſe, aliisque Prophetis graviter incuſatur, non immeritò, Chriſtiane Lector, in mentem revocandum eſt, & diligenti ac ſeriâ meditatione perpendendum. Nec minus conſiderandæ veniunt horrendæ minæ & execrationes, in quas juſto Dei judicio incurſuri erant, niſi ex mandatorum ejus præſcripto viverent, ut hac ratione, Dei miſericordiam & beneficia grato admittenda eſſe animo, moneamur, nec turpiſſimo hoc ingrati animi vitio, Dei beneficiis nos indignos non ſolùm

Digitized by Google

præbeamus, ſed etiam omninò privemus.

De ingratæ hujus gentis vitio, ita
Deut. 32. 15. Moſes ab initio prædixerat: *Et pinguis factus Jeſchurun calcitravit: (ſanè craſſus factus es, obeſus & adipe obductus) dereliquit Deum factorem ſuum, & flocci fecit petram ſalutis ſuæ.* Prophetarum more ita loquitur Moſes, quaſi id jam tunc temporis contigiſſet, etiamſi id demum, ubi à Joſuâ in terram promiſſam ſunt introducti, contigerit, quemadmodum id Prophetæ, & inter cæ-
Hoſ. 13. teros Hoſeas, iiſdem pænè verbis teſtantur.

Rebelles autem & inobſequentes illos fuiſſe, Deus per prophetam Jere-
Jer. 11. 10. miam in hunc modum arguit: *Relapſi ſunt ad iniquitates patrum ſuorum, qui renuerunt audire verba mea, & ſectati ſunt Deos alienos, ut ſervirent illis: ſic domus Iſraël, & domus Juda, irritum ſemper fecerunt fœdus meum.*

De illorum pertinaciâ & obſtinatione, Deus iterum ita conqueſtus eſt:
Jer. 7. 25. *Sanè ab eo die, quo egreſſi ſunt patres veſtri de terra Aegypti, ad hunc uſq; diem, continuè*

nuè ad vos miſi omnes ſervos meos prophetas, ſed non audierunt me, neque inclinarunt aurem ſuam; quin potiùs indurarunt cervicem ſuam, deteriores patribus ſuis facti.

Tandem verò ita refractarii evaſerunt, ut nullis omninò prophetis, qui eos ad pœnitentiam hortarentur, & peccatorum ſuorũ redarguerent, ampliùs auſcultare vellent; quin potiùs eos perſequebantur, jugulabant, lapidibus obruebant, & interficiebant, ut apud Eſdram libro ſecundo ſcriptum eſt: *Illi autem rebelles facti, defecerunt à te, & abjecerunt Legem tuam poſt tergum ſuum, & occiderunt prophetas tuos, qui eos conteſtantes, conabantur ad te reducere: in ſummâ, inſigniter te irritarunt.* Et apud Prophetam Jeremiam: *Omnes vos eſtis prævaricati in me, fruſtrà percuſſi filios veſtros: diſciplinam ſiquidem non recipiunt, gladius veſter devoravit prophetas veſtros, ſicut leo vaſtans.* Nehem. 9. 25. Jer. 2. 30.

Quum igitur nulla emendationis ſpes amplius ſupereſſet, in pœnas, quas Moſes ſpiritu divino comminatus erat, tandem inciderunt. A'Deo etenim &

corpore, & fortunis graviter ſunt puniti; peſtilentiâ, bello, annonę caritate, fame, tempeſtatibus, morbis, internis diſſidiis & diſcordiâ; denique etiam ex patriâ ſuâ, ex patriâ, inquam, quæ tota lacte & melle fluebat, expulſi, & in captivitatem abducti. Et primò quidem, ut in ſecundo libro Regum eſt

2.Reg.17. legere, decem tribus Iſraëlis cum Rege ſuo Hoſeâ, à Salmanaſſare, Aſſyriorum Rege, ex Chananæa in Aſſyriam ſunt tranſportatæ, paulò poſt reliquæ quoque duæ tribus Juda & Benjamin, quum poſt multas & varias Dei admonitiones reſipiſcere nollent, à Deo in manum Nebucadnetſaris regis Babel ſunt traditi, & in Babyloniam abducti, Hieroſolyma deſtructa, & ſolo æquata, Templum incendio abſumptum,

2.Reg.25. uti iterum eodem libro legitur. Nihilominus tamen duæ iſtæ tribus, poſt annos ſeptuaginta, ex Babyloniâ ſunt liberatæ, & Hieroſolymam reductæ, quia tribum Judæ tandiu conſervare voluit Deus, donec, juxta promiſſionem, Meſſias ex ea, & quidem in terrâ promiſsâ, naſceretur. Sed nec hæ duæ tribus

tribus poſtea meliores factæ ſunt, nec à priſtino ingenio receſſerunt, ſed potiùs patrum ſuorum veſtigiis inhæſerunt, uti Prophetæ poſteriores, Haggæus, Zacharias, & Malachias de illis ſunt conqueſti; Malachias præſertim, Sacerdotes impietatis accuſans, & extremam reprobationem populo denuncians.

His verò omnibus Judæi non ſolùm corpore & fortunis, ſed & mente ſunt mulctati; delirio ſcilicet, cæcitate & amentiâ, ita ut in meridie palpaverint, non ſecus atque oculis captus in tenebris palpare ſolet, quemadmodum Moſes illis minatus erat. Hinc factum Deut. 28. eſt, *ut in Dei verbo cæcutierint*, uti de illis conqueritur Eſajas: *& ſapientiæ ſuæ* Eſa. 42. *ac humanæ prudentiæ ſint innixi, Deiq́ mandatis prætermiſſis, ſibi novas doctrinas, leges, & ſtatuta conſtituerint, & ex legum illarum potiùs quàm ex Dei præſcripto, vixerint*, ut rurſus conqueritur Eſajas; *nihilq́ recti ampliùs vel docuerint, vel cognoverint, ſiquiquidem Dei* Eſa. 29. *verbum repudiaverant*, ut legere eſt apud Jeremiam. Sed quum tandem Jerem. 8.

nullos quoque Prophetas ampliùs ad eos Deus mitteret, & prophetiæ inter illos omninò ceſſarent, tunc demum in ſenſum omninò reprobum, & horrendam cæcitatem inciderunt, atque à Dei mandatis planè receſſerunt, fideiq́ue ſuæ fundamentum non ampliùs Dei verbo, ſed in Scribarum & Rabbinorum ſuorum doctrinâ, conſtitutionibus, & verbi divini expoſitionibus, poſuerunt, Verbumq́ue Dei in meras fabulas immutarunt, turpiſſimè illud contra omnem ſenſum detorquentes, & falſiſſimè exponentes. In hæc aſperrimè Chriſtus invectus eſt, & novarum illarum conſtitutionum cauſsâ graviter eos vituperavit.
1. Tim. 1. v. 4. 6. Apoſtolus Paulus autem doctrinam de fide Judæorum βεβήλους καὶ γραώδεις μύθους, *prophanas & aniles fabulas &* ματαιολογίαν *id eſt, inutilem garrulitatem* appellat: Judæos verò ipſos, in Epiſtolâ ad Titum, ματαιολόγους καὶ φρεναπάτας, οἵτινες ὅλους οἴκους ἀνατρέπουσι, διδάσκοντες ἃ μὴ δεῖ, *vaniloquos, deceptores, qui totas domos ſubverterunt, docentes quæ non oportet.* Titum etiam admonet, ut

net, ut Cretenſes hortetur, *ἵνα ὑγιαίνωσι ἐν τῇ πίστει μὴ προσέχοντες ἰουδαϊκοῖς μύθοις*, *ut ſani ſint in fide, non attendendo Judaicis fabulis, & hominum mandatis.* Tit. 1. 10.

Ut autem nobis Chriſtianis aliquando tandem notum & compertum fiat, an Judæi adeò ſanctè ſeſe gerant, & tam arctè, tantoque cum zelo, ut videri volunt, Legi Moſis adhæreant, &, an illi ſoli ſint gens intelligens, ſancta, pura, & recta, verusque Dei populus, uti ſpeciem præ ſe ferunt, & haberi affectant, in animum induxi, fidem & religionem illorum, *Judaicis fabulis*, ut Beati Apoſtoli loquuntur, refertam & ſcatentem, ob oculos omnium proponere; omnemque Judaicam vivendi & negotiandi rationem, ex ipſorum libris veriſſimè, & ex ipſis fundamentis, exponere inſtitui. Idque *primò* & præcipuè eam ob cauſam, ut hâc Judæorum incredulitate, ſtupiditate & induratione, nobis terribilem illam, quam ſibi contraxerunt, Dei iram & ſeveritatem, in animum revocemus, & hâc ratione ad ſeriam, immenſæ Dei bonitatis & Miſericordiæ

erga

erga nos, conſiderationem, & debitam gratiarum actionem adducamur, ne à nobis quoque lumen veritatis cognitæ auferatur, ſi nos ingratos præſtiterimus, & ne in priſtinas tenebras, in quibus jacebamus, antequam nos Deus ſingulari miſericordiâ ad ſalutarem verbi ſui cognitionem appellaſſet, abjiciamur. *Secundò*, ut obſtinati & cœci Judæi in ſeipſos deſcendant, & tandem aliquando graviſſimam ſuam incredulitatem agnoſcere diſcant; ut eos ſtupiditatis plus quàm pecuinæ, (quam in Scripturarum intelligentiâ oſtendunt) aniliumq; illarum fabularum (quibus ut plurimùm ſacrilegè & contumelioſè Deus traducitur, & ſalutari illius verbum contra omnem humanam rationem, blaſphemè detorquetur) pudeat; inque totius orbis conſpectu, quòd tàm impudenter & ſtolidè de Deo omnipotente, & ſalutari illius verbo loquantur & ſcribant, confundantur; ut deniq; expendere incipiant, quàm graviter ad *Lapidem offendiculi*, *qui poſitus eſt*, *in Tzion* & ad *Petram ſcandali*, impegerint;

pegerint; adeò ut inde penitùs corruerint, contriti, irretiti, & capti ſint; Deusq́ue alti ſoporis ſpiritum illis miſcuerit, oculos eorum obſtruxerit, omnes Prophetæ, totaq́ue Scriptura illis inſtar libri obſignati facta fuerit, *ſapientia à ſapientibus eorum perierit, & intelligentia prudentium evanuerit,* *Eſa.29.*
quemadmodum Eſajas iis prædixerat. Deus autem miſericors eorum miſereatur, eosq́; convertat; nos verò in vera ſui cognitione confirmet ac ſtabiliat, utpote per quam vitam æternam aſſequi ſperamus, uti Dominus noſter Jeſus Chriſtus ipſe pol- *Joh.17.3.*
licitus eſt, dicens: *Hæc eſt vita æterna, ut te ſolum verum Deum, & eum quem miſiſti Jeſum Chriſtum agnoſcant.*

Illi ſit laus & gloria.

Amen.

JOHAN-

JOHANNIS BUXTORFII FILII PRÆFATIO PRIORI EDITIONI PRÆFIXA.

LECTORI BENEVOLO S.

TRIGINTA ſeptem ſunt anni, quando *Synagogam* ſuam *Judaicam* de Judæorum Fide, Vita, Ritibus, Ceremoniis &c. in lucem primam edidit Pater meus JOHANNES BUXTORFIUS, ראשית אונו וראשית בכורי אדמתו *primum ingenii ſui fœtum publicum, & primitias profeſſionis ſuæ*; Idque eo fine, quem ipſe in Præfatione ſua expoſuit; & linguâ Germanicâ, quòd indoctis potiùs, quàm doctis, hæc proponere & voluiſſet & è re duxiſſet, nec ullas ulteriores famæ aut gloriæ inde acquirendæ cogitationes animo concepiſſet, memor ſemper illius Sapientum Hebræorum dicti, נגד שמ״ה אבד שמ״ה *Qui extendere cupit nomen ſuum, perdit ſæpe nomen ſuum.* Accidit autem, ut, inſcio & in con-

inconſulto ipſo, ſequenti ſtatim Anno 1604. in linguam Latinam verteretur ſimul & ederetur Hanoviæ, operâ & ſtudio Hermanni Germbergii, Scholæ,ni fallor, poſtea Corbacenſis Conrectoris; affectu quidem optimo, ſed conſilio imprudentiori & effectu nonnihil diſpari,quòd verſionem illam ſuam priùs cùm Authore non communicârit, ut ea quæ vel diſplicerent, vel ad mentem & lubitum ejus ſatis expreſſa non eſſent, emendari ab eo potuiſſent. Adeò ut verum ſemper ſit illud Hebræorum dictum, ההריסה בעניין הוא עוון פלילי וסכנה גדולה quo innuere volunt, *Periculoſum eſſe, ſine vel neceſſariâ præparatione, vel debitâ vocatione, negotium aliquod aggredi.* Et tritum eſt inter ipſos; אינו דומה מצווה ועושה כמי שאינו מצווה ועושה hoc eſt, *Longè alia eſt ratio ejus qui juſſus aliquid facit, quàm illius, qui injuſſus.* Præter alia & hoc in illa verſione deſideratum fuit, quòd à grata linguæ Latinæ elegantia & ſuavitate longiùs quandoq; deflexerit. Interim verò optima voluntas in eo meritò laudanda fuit, iterum ſecundum illud Hebræorum; מורו למצוה כעושה מצוה *Intentio & conatus boni operis, pro opere ipſo habenda*; inprimis cùm hoc etiam pacto tam feliciter res ſucceſſerit, ut editionis illius exemplaria in varias terras longè lateq; ſparſa, & jam pridem omnia diſtracta fuerint. Neque etiam nunc mihi animus eſt atro eam lapillo notare, ne ex ejus contemptu vel

igno-

ignominiâ gloriam quęrere velle videar, non ignorans, quantopere hoc vitium Hebræi quoq; ſemper deteſtati & abominati fuerint, adeò ut dixerint; המתכבד בקלון חבירו · אין לו חלק לעולם הבא *Qui ſe honorat ex ignominia ſocii ſui, nullam habet partem in ſæculo futuro.* Quia tamen animadvertit Parens, præter ſpem & exſpectationem ſuam, avidè ſatis librum hunc expeti & requiri, ſemper in animo habuit, novam ejus verſionem Latinam cudere, quam pro ſua agnoſcere & venditare poſſet. Sed cùm ad alia dein graviora & prolixiora ſtudia animum applicuiſſet, ſubinde propoſitum hoc ipſius dilatum & intermiſſum fuit. Id cùm ex me olim intellexiſſet Vir Clariſsimus D. DAVID CLERICUS, Linguæ Hebrææ in Academia Genevenſi Profeſſor Doctiſsimus, & variarum linguarum callentiſsimus, Amicus meus fraterno amore mihi conjunctiſsimus, ſuam ad rem hanc perficiendam Parenti obtulit operam, quam ille non ſolùm prompto animo acceptavit, ſed ultrò etiam ad id inſtigavit & hortatus eſt, deque illis, quæ in prima verſione deſideraret, amicè monuit. Negotium itaq; aggreſſus, brevi, pro incredibili ſuâ diligentiâ & φιλοπονίᾳ, confecit, & ad umbilicum dextrè perduxit, Parente adhuc vivente, & verſionem ejus vidente, probante, atque ex parte etiam revidente. Morte autem ejus poſtea, & aliis, quæ hactenus in publicum dedimus, in-

mus, intervenientibus, factum fuit, ut in hunc uſq; diem editio protelata fuerit. Cùm verò jam diu exemplaria illius in utraque lingua deſiderarentur, & plurimi à me flagitarent, ut novam ejus editionem procurarem, quoſdam etiam veteris verſionis editionem novam moliri audirem, אמרתי עת לעשות viſum mihi opportunum fuit, hoc tempore laborem hunc ſuſcipere, quòd hac ratione illorum quidem commodum & utilitatem promoveri, horum verò damnum, in quod incauti incidere potuiſſent, ſi veterem verſionem de novo excudere ſuſcepiſſent, averti poſſe cernerem. Nam ſi novam hanc verſionem cum vetere contuleris, mirum quantũ, imò, quod Hebræi dicunt, כגובה הרים בינ״הן *montium diſcrimen inter illas* reperies. Adeò verum eſt ſemper illud, *Duo cum faciunt idem, non eſt idem*, quod Hebræi pro more ſuo paullò conciſiùs, אינו דומה עושה כעושה. Primò etenim partim à Parente, partim à me, ſtudiosè cum Germanico eſt collata hæc verſio, & ad eam recognita, ut eam pro genuinâ & fideli aſſerere & venditare auſim: Linguæ etiam Latinæ puritatem & elegantiam, in priore deſideratam, hîc vindicatam & reſtitutam eruditus Lector ipſemet deprehendet & inveniet. Ut nihil neceſſe ſit hederam hîc ei ſuſpendere. בהיות הצוואר לבן אין צורך לענק *Quod per ſe pulchrum eſt & bonum, nullo alio encomio vel ornamento eget.* שלימות הפעולה מורה על שלימות.

הפועל *Perfectio operis docet de perfectione efficientis.* Et laudes vel commendationes ejuſmodi לא בלבדאינן מעלין ומורידין *non ſolùm ſunt inutiles & ſupervacaneæ*, ſed quandoq; etiam ſuſpectæ & damnoſæ; Nam מרגליתא טבא כל דמשבחה פגמה *Margaritam inæſtimabilem quicunq; laudat, dehoneſtat eam.* Deinde in quibuſdam, quæ nempe ἐμφαλικώτερα viſa fuerunt, ut, precationib. in teſtimoniis nonnullis ſingularibus, & ſimilibus, ipſa verba Hebraica nonnunquam adducuntur, quod Linguæ Hebrææ ſtudioſos & cultores vel juvare vel delectare, cæteros verò nihil remorari poteſt, cùm ad verbum omnia ſtatim Latinè ſint expreſſa. Ad hæc iſtud quoq; nova hæc habet verſio, quòd pro ea poteſtate, quam mihi in eam liberè & liberaliter conceſſit D. Clericus, ſparſim novas quaſdam obſervatiunculas aſperſerim, ſed parcè & cum modo. Animus quidem erat ab initio, Appendicem novam annectere, de Judæorum cùm erga omnes mundi nationes, tum inprimis contra Chriſtum & Chriſtianos, eorumq; religionem, pluſquàm Vatiniano odio, blaſphemiis, diris & execrationibus; idque eâ præſertim de causâ, quòd non in uno loco Tractatus ejuſmodi in hoc & aliis Parentis libris ſit promiſſus, & quia plurima ad eam rem pertinentia in ſchedis jam conſignata habeam, quibus nil niſi forma & veſtitus externus deeſt. Sed temporis brevitas, & alia, hoc tempore tantum otii ad illa diſponen-

ſponenda & exornanda mihi non conceſſerunt. Longiùs namq; & ex ipſis quaſi fundamentis rem deducere & demonſtrare cogitabam, ut ſic non ſolùm appareret, quâ ratione Judæi erga nos ſint affecti, ſed etiam fontes & ſcaturigines, ex quibus omnia hæc promanant, quaque ratione progreſſum & incrementum ſumpſerint, palàm innoteſcerent & aperirentur.

Naturâ hoc omnibus Judæis inſitum quaſi eſt & implantatum, ut magnificè admodùm & ſuperbè de ſe ſentiant, ſeque ſupra omnes mundi nationes extollant, & contrà, eas omnes infra ſe deſpiciant, contemnant, & quantum in ipſis eſt, ad necem uſque perſequantur.

Cauſæ hujus rei ſunt potiſſimùm duæ; Præconcepta de perſonæ propriæ *dignitate* & *ſanctitate* opinio: & Expreſſum Dei Omnipotentis mandatum, de omni commercio & conjunctione cum cæteris gentibus vitanda, illisq; penitùs exſcindendis & internecioni devovendis, Deut. 7.

Perſonæ, ſtirpis, familiæ & conditiònis ſuę *Dignitatem* deſumunt ex eo, quòd ex nobiliſſimæ & illuſtriſſimæ proſapiæ in toto orbe parentibus ſint oriundi & prognati, Abrahamo videlicet, Iſaaco, & Jacobo, & conſequenter ex duodecim Patriarchis, quos Deus præ omnibus ſub univerſo cœlorum convexo populis, peculiari cum illis erecto fœdere, ſan-

ctificavit, nobilitavit, & in peculium ſuum elegit. Hinc ſe omnium in toto orbe nobiliſſimos, imò ſolos nobiles, ſanctumq; & benedictum illud Abrahæ ſemen eſſe, ſibi imaginantur, & intolerabili jactantiâ gloriantur, nec ullâ ratione fieri poſſe arbitrantur, ut ſanctum iſtud ſemen degenerare, & proinde exſcindi, & à Deo reprobari queat. Carnalem hanc gloriationem, & Diabolicam ſuperbiam nullus Propheta, imò ne Chriſtus quidem ipſe, graviſſimis & perpetuis ſuis concionibus, reprehenſionibus & comminationibus, eximere aut imminuere unquam ipſis potuit, ut ſcripta Prophetica, & Evangelica hiſtoria teſtantur. Quicquid hi dixerunt, quicquid clamarunt, continuò illi exceperunt; Nos peculiaris ille ſumus Dei populus, ſemen illud Abrahami, quod nunquam perire aut interire poteſt, ſed in æternum permanebit. Nam, ut Rabbi Abraham Hiſpanus in libro *Tzeror hammor* ſcribit; *tam non poteſt mundus hic ſubſiſtere ſine Iſraëlitis, quàm ſine aëre & ventis quatuor.* Imò tantum abeſt, ut vel Prophetæ ſuis concionibus & comminationibus, vel Deus ſuis pœnis, aliquid profecerint, ut eos hujus rei causâ, ut & Chriſtum ipſum, perſecuti ſint & occiderint, nec in hodiernum diem reſipuerint, aut mentem aliam induerint. Hinc in precibus ſuis matutinis quotidie adhuc orant; *Benedictus Deus, quòd me crearit Iſraëlitam: Benedictus Deus, quòd me non*

crearit Goj, hoc eſt, Ethnicum, Gentilem vel Chriſtianum, עלנו לשבח וכו' *Nos decet, noſtrum eſt, laudare Dominum hujus univerſi, &c.* vide pag. 216. hujus libri. Magna utiq; hæc erat dignitas, quam & Paulus (Rom. 9.) & Petrus (Act. 3.) imò Chriſtus ipſe (Joh. 4. 22.) illis relinquunt & concedunt: ſed ſimul etiam docuerunt, hanc gloriam in carne præcipuè non fuiſſe, ad Rom. 2. ℣. 28. Rom. 9. 7. &c.

Sanctitatis ſuæ duo Judæi ſtruunt fundamenta. *Primum* poſitum eſt in Fœdere Circumciſionis, quam à Deo acceperunt pro ſigno, quo à cæteris nationibus diſcernerentur, & impreſſo quaſi ſigillo, pro peculiari Dei populo obſignarentur. Hoc illorum fuit ſcutum, quo ſe perpetuò contra Propheticarum concionum & objurgationum ictus ſunt tutati, illosq; retuderunt. Quotiescunq; ab illis impietatis, infidelitatis, pertinacię & contumaciæ redarguebantur, continuò illi ſuam מילה Circumciſionem objecerunt, ac ſi impoſſibile eſſet, ut populus ille, qui hoc Divini fœderis ſigno eſt ſignatus, ullis peccatis contaminari, aut iterum ex Dei fœdere excidere & exſcindi poſſet. Incredibile dictu eſt, quantopere circumciſionem hanc ſuam extollant, quàm arroganter & impiè eam paſſim jactēt, & nos omnesque ערלים *incircumciſos*, contemnant & condemnent. Inter infinita alia dicunt, Circumciſionem cauſam eſſe, cur Deus preces ipſorum exaudiat; noſtras verò, tan-

quam incircumciſorum, ſurdâ aure prætereat & negligat. De hoc legitur in libro *Menoras hammáor*: גדולה מילה שבזכותה הק'בה' שומע תפילתן של ישראל וכו' *Tantum eſt meritum, tanta dignitas circumciſionis, ut propter eam Deus exaudiat preces Iſraëlitarum. Hinc in precibus noſtris dicimus; Quia tu exaudis* תפילת כל פה *precationem omnis* oris: ואינו שומע פה הגויים אלא של ישראל בזכות המילה *Nequaquam verò exaudit os gentilium* (Chriſtianorum) *ſed Iſraelitarum, propter meritum Circumciſionis.* Qui ſcire avet, quomodo hoc Circumciſioni conveniat, notet, voculam Hebræam פה Peh *Os*, in Cabaliſtica ipſorum Arithmetica in numeris continere 85, tantundem valet מילה Milah *Circumciſio*, 85, Dum ergò dicunt; *Quia tu exaudis orationem omnis* פה Peh *oris*, perinde eſt ac ſi dicerent, *omnis* מהול Mahul *Circumciſi*. Veriſsimè utiq; & appoſitisſimè! Nam quàm promptè Deus hactenus preces illorum exaudierit, dum per 1660. annos redemptionem ex captivitate hac accelerari, quotidianis precibus anxiè petierunt, experientia teſtatur. In *Cad Hakkemach* legitur; גדול כוח מצות מילה שכל מי שהוא מהול אינו יורד לגהנם *Tanta eſt virtus Circumciſionis, ut nullus circumciſus in gehennam vel purgatorium deſcendat*: è contrario, כל הערלים יורדין לגהנם *Omnes præputiati deſcendunt in gehennã.* In Rabbi Bechai legitur: ועם האות הזה מתפרסמת מעלתם של ישראל והיותם נבדלים משאר האומות ערלו לב וערלי בשו שהם מצד השדים וישראל שהם מצד לא שדי

Digitized by Google

שדי hoc eſt, *Per ſignum hoc innoteſcit palàm dignitas Iſraelitarum, quâ ratione diſcernantur à cæteris nationibus incircumciſis corde & carne; Hæ enim ſunt duntaxat notatæ ſigno* Schedim *Dæmonum vel Diabolorum, ſed Iſraelitæ ſigno* Schaddaj *Dei omnipotentis.* Quæ hîc abſtruſioris Theologiæ Judaicæ myſteria lateant, aliàs dicetur. Qui verò ſcire volet, quomodo Judæi ſigno *Schaddaj* ſint notati, videat in libro מנורת המאור fol. 73. col. 3. Miſeri verò & occæcati Judæi, annon Eſau æquè ac Jacob Iſaacum circumciſum habuit patrem, æquè ac Jacob ipſe circumciſus fuit? Sed quid hoc ipſi profuit? Eo nihil obſtante dixit Deus per Prophetam Malachiam: *Jacobum dilexi, Eſavum verò odio habui*, cap. 1. Circumciſio carnis ſine circumciſione cordis nihil prodeſt. Nam hanc potisſimùm ubiq; Deus exigit & urget, Deuter. 10.16. Jerem. 4.4. & 9.25. Actor. 7.51. Rom. 2. 25. Et hoc eſt primum, in quo perſonæ ſuæ *Sanctitatem* Judęi fundant. *Alterum* eſt, quòd Deus ipſemet oraliter cum illis eſt locutus, propriam & peculiarem illis in monte Sinaj Legem, Terram, ſanctam Urbem (Hieroſolymam) Templumque, cui ſimile in toto orbe aliud nullum fuit, dedit, in quo Legis ſuæ exercitia haberent, Deum, juxta illius tenorem, ſacrificiis, precationibus, aliisq; ceremoniis, in Lege expreſsè deſcriptis & mandatis, colerent. Quàm intolerabili faſtu & arrogantiâ hîc Judæi ſeſe ob Legem acce-

ptam ſemper jactaverint, atque etiamnum jactent, non ſolùm lingua nulla effari, ſed ne ratione quidem humanâ comprehendi poteſt. Præ hac gloriatione nullus Propheta unquam, imò ne Moſes quidem ipſe, per cujus tamen manum data erat, conſiſtere unquam potuit, ut ſcripta illorum teſtantur. Hinc ſuperbæ & putidæ illæ preces, quibus adhuc quotidie moleſtisſimè Deum obtundunt; בא"י א"מה אשר בחר בנו מכל העמים וכו' *Benedictus tu Domine Deus noſter, qui nos elegiſti præ omnibus populis, præceptis tuis ſanctificaſti, & Legem nobis dediſti, &c.* Item; אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת *Amore æterno proſecutus es domum Iſraelis, populum tuum, Legem, Præcepta, ſtatuta & judicia docuiſti nos, &c.* Sabbatho incredibili faſtu dicunt, אתה אחד ושמך אחד *Tu es unus, & nomen tuum unum eſt: Quisnam populus ſimilis eſt populo tuo Iſrael, &c.* Item; אשריכם ישראל כי בכם בחר אל והנחלכם התורה מסיני מתנה וכו' *ô vos beatos de domo Iſrael! vos enim Deus elegit, & Legem pro hæreditate vobis dedit de monte Sinaj, &c.* Infinita in hanc rem in libris eorum eſt reperire. Hinc ſoli ipſi ſunt עם קדוש חכם ונבון *Populus ſanctus, ſapiens, prudens, intelligens:* cæteri verò populi omnes Stulti, bardi, ſtupidi, ſtipites, & aſini, גוי נבל *Gens ſtulta,* שאין בהם תבונה *in quibus nulla intelligentia, aut ſapientiæ mica* גוי אובד עצה *ſine omni conſilio & prudentia, &c.* Imò non erubeſcunt ſcribere; Si inter multa millia ex populis aliis unicus vir ſapiens reperiatur הוא

פלא

Digitized by Google

פלא *id miraculum eſſe* : hoc verò eſſe פלא נמור
& omnem miraculorum modum excedere, quòd
Iſraëlitæ ſint כולם חכמים כולם נבונים כולם יודעים
את התורה *omnes ſapientes*, *omnes intelligentes*,
omnes Legis periti, ut R. Abraham ſcribit in
Faſciculo myrrhæ, ſectione ואתחנן. Sic conſe-
quenter idem faciunt de Terra ſancta, Urbe
Hieroſolymâ, & Templo. Sola terra Canaan
ipſis eſt, ארץ קדושה *Terra ſancta*, cæteræ ארץ
טמאה *Terræ prophanæ & immundæ*, ארץ מליאה
ריח רע וגלולים *plenæ fœtore malo & idololatria*,
שאין השכינה שורה שם *in quibus majeſtatis divinæ
ſcintillula nulla*. Hinc tritũ illud; כל הדר בחוצה
לארץ דומה כמי שאין לו אלוה *Qui extra terram
ſanctam habitat*, *ſimilis èſt ei qui nullum habet
Deum*. Ita ſolum ipſorum Templum, ſan-
ctum, ſolæ ipſorum Synagogæ, ſanctæ, & בית
אל *Domus Dei*; omnium verò cæterorum po-
pulorum, præſertim Chriſtianorum, Tem-
pla, non vocant בית אל, ſed בית אלילים, vel בית
עבודת אלילים Domus Idololatriæ, בית התורפה
בית התפלה, בית ע"ז, *Bes hattiphlah*, non
hattephillah, &c.

Secunda cauſſa, propter quam Judęi ſupra omnes reliquos populos ſeſe efferunt, illosq; implacabili odio perſequuntur, eſt Mandatum Dei, quod ipſis dedit, cùm terrã Canaan hæreditario jure occupare deberent, & legi poteſt Deut. 7. v. 1. & ſeqq. item v. 23. & Deut. 20. 16. 17. Quis ejus mandati ſenſus ſit & ſcopus, contextus ipſe ſatis docet, nec opus aut

Digitized by Google

inſtituti noſtri eſt, prolixè nunc explicare. Judæi autem vero ſcopo relicto, in nudo præcepto externo hæſerunt & ſubſtiterunt, quaſi ipſi veri & ſoli eſſent mundi Domini, qui cæteras gentes omnes fugere, vitare, odiſſe, perſequi, & internecioni dare deberent. Hoc ſæpiùs tentarunt & exercuerunt in Vet. Teſtamento, pręcipuè autem feliciter & ex voto in Perſia, tempore Reginę Eſtherę, quando uno die ultra 75000. hominum occiſi fuerunt, cujus rei memoriam quotannis adhuc celebrant ſum̃is cum gaudiis & tripudiis 15. d. Februarii. Hinc præ omnibus Sacræ Scripturæ libris Eſtheræ libellus ipſis carus eſt & acceptus. Et hoc in hodiernum uſque diem ſummum & unicum ipſorum eſt votum; ut eodem modo nos *Gojim* tractare poſſint, ſicuti Perſis olim fecerunt. Nec ulla, hujus rei causâ, magis ſanguinaria & vindictæ cupida ſub Sole gens eſt, quàm Judaica, exiſtimantes, ideò ſe eſſe Dei populum, ut cæteras gentes omnes perimant & occidant. Hoc unum quoque eſt ex præcipuis beneficiis, quæ à Meſſia ſuo exſpectant, ut ipſorum manibus totum mundum ferro, gladio & igne tollat & interimat. Illuſtriſſima in Evangelica & Eccleſiaſtica hiſtoria hujus rei documenta extant. Sed paginarum, quibus nos hîc incluſimus, anguſtia, illa vel recenſere vel adducere non permittit.

Quamvis autem Judæi, ex cauſis memoratis, cunctis temporibus omnes nationes ſuperbè

perbè deſpexerint, oderint & perſecuti ſint; Hiſtoriæ tamen teſtantur, nullum populum in toto mundo unquam acerbiùs odiſſe, omnisq; generis convitiis, blaſphemiis, maledictis, execrationibus & diris quibuscunq; inceſſiſſe, quàm Chriſtianos. Atq; hoc odium non à Chriſtianis demum, ſed à Chriſto ipſo inceperunt, imò ab ejus præcurſore Johanne, cùm ille divino inſtinctu in medium prodiret, Meſſiam præſentem publicis ſuis concionibus prædicaret, digitis Agnum illum Dei, qui pro mundi peccatis offerri debebat, oſtēderet, Moſaicam Legem & Religionem nonnihil immutare, & loco Circumciſionis Baptiſmum introducere, Judæos de peccatis reparguere, ad pœnitentiam hortari, &c. incideret. Chriſtum verò ipſum, quamdiu in terris fuit, quantis odiis, convitiis & blaſphemiis proſecuti fuerint & proſciderint, Evangelica hiſtoria locuples eſt teſtis. Cauſæ præcipuæ fuerunt; quòd Legem Moſaicam ipſis videretur abrogare, novamque doctrinam & religionem introducere, gentes etiam pro populo Dei habere, atq; ſeipſum Deum facere: quòd carnali ſuo intellectu planè non poſſent capere, quomodo Deus Homo, aut Homo Deus eſſe vel fieri poſſet, unde pro Blaſphemo ipſum habuerunt, cùm Divinos ſibi honores vindicaret: quòd etiam, juxta exſpectationem & votum ipſorum, non cum ſceptro ferreo, ad gentes perimendas, ſed novâ do-

vâ doctrinâ & Evangelio, placidè & benignè illis quoq; gratiam Dei offerendo; non in externa pompa, ſed humilitate, regnum ſuum inchoarit. Pari deinde odio proceſſerunt erga ejus diſcipulos, & omnes eos, qui ejus doctrinam ſunt amplexi, ut Acta Apoſtolorum evincunt. Et poſteaquam ipſis gladius, ſceptrum, omnisque poteſtas per Romanos fuêre adempta, tum demum linguam ſuam venenatam contra Romanos & Chriſtianos acuerunt, & precando, imprecando, execrando, maledicendo, quandoque etiam aliis mediis, ipſos perſequi & è medio tollere ſtuduerunt, uti hæc omnia ex propriis ipſorum libris demonſtrari poſſunt. Sed hæc & alia in aliud commodius tempus, & melius otium, hac vice differimus. Tu interim, Lector Benevole, his quæ nunc damus utere, & ſtudiis noſtris benignè fave. Dabam Baſileæ Calend. Aprilis, Anno 1641.

MARTI-

MARTINUS LUTHERUS DE JUDÆIS ad illa Prophetæ Micheæ;

Futurum eſt noviſſimis diebus, ut mons domus Domini præparetur in vertice montium, eleveturq́; ſupra colles, confluantq́; ad eum populi: Tum properabunt gentes multæ, & dicent: Agite, aſcendamus in montem Domini Dei Jacob, & ille nos ſuas vias docebit, & in ſemitis ejus ambulabimus, quoniam lex è Tſione egredietur, & verbum Domini de Jeruſalem, &c. ſic ſcribit: *Mich. 4. 1.*

In hoc cardo rei vertitur, hinc illæ lacrumæ, hoc nempe Judæos in furorem & rabiem agit, eosq́; ad eam mentis perverſitatem adigit, ut omnes inſignes ſcripturæ locos cor-

rum-

rumpant & depravent; quippe nos גוים *Cojim* ſive Gentiles ſibi coram Deo æquari & pares eſſe, & Meſſiam æquè noſtram atq; ſuam conſolationem dici ferre nec volunt, nec poſſunt. Decem Meſſias & Chriſtus potiùs crucifixuri, imò (ſi fieri poſſet) Deum ipſum cum omnibus Angelis & Creaturis, vel ſub mille Inferorum pœnâ, occiſuri, quàm ut nos gentes (quas conſpuere, execrari, abominari, probris maledictisque inſectari ſolent) Meſſiæ divinarumque promiſſionum participes & cohæredes eſſe patiantur. Adeò humanæ mentis captum exſuperat
indu-

induratiſſima nobilis illius ſanguinis (ut videri geſtiunt) patrum & circumciſorum ſanctorum ſuperbia: ſoli ſibi Meſſiam habere volunt; ſoli mundi Dominium affectant: at maledictæ gentes (id eſt, Chriſtiani) ſervi ipſorum erunt; Illæ deſiderabilia ſua, id eſt, Aurum & argentum ſuum omne Judæis dabunt & pecudum inſtar mactari ſe patientur. Judæi verò videntes ſcientesque æternam citiùs ſubibunt damnationem, quàm ut à reprobâ hac mente deduci ſuſtineant.

SUMMA

SUMMA PRIVILEGII S.R. Imperii VICARII.

CAROLI LUDOVICI, Dei Gratiâ, Comitis Palatini Rheni, S.R.I. Architheſaurarii & Electoris, ejusdemq; in partibus Rheni, Sueviæ, & Juris Franconici, Proviſoris & Vicarii, Ducis Bavariæ, Privilegio cautum eſt, nequis ea, ſeu Propria, ſeu Paterna Opera, quæ JOHANNES BUXTORFIUS Filius, S. Theologiæ & Linguæ Hebrææ in Academia Baſileenſi Profeſſor, ſuis Sumptibus, vel de novo editurus, vel ſuo ſtudio & labore recenſita, locupletata, aucta, notis illuſtrata, vel quacunq; ratione emendata, recuſurus eſt; ullo modo, ſive collectim, ſive diviſim, intra ſpacium viginti annorum, à prima editionis die cujusq; Operis computandorum, in S. Rom. Imp. imitari, interpolare, transformare vel recudere, aut alii recudenda date, vel etiam alibi impreſſa vendere, diſtrahere, clàm, palàm, citra prædicti JOHANNIS BUXTORFII, vel Hæredum ipſius, & jus vel cauſam ab eo habentium, voluntatem & conſenſum ſpecialem, præſumat, ſub pœna amisſionis Librorum illorum, & mulcta Decem marcarum auri, partim fiſco Imperiali, fraudis vindici, partim dicto Impetranti, pendendâ; prout latiùs in Originali habetur, Dato Heidelbergæ, 12. die Novembris, Anno 1657.

SYNA-

SYNAGOGÆ JUDAICÆ

CAPUT I.

De duabus Judæorum hodiernorum Sectis.

AD rerum Judaicarum cognitionem ſciendum eſt, duo Judæorum genera hodiè in mundo reperiri; *Unum* nempe eorum, qui vocantur קְרָאִים *Karraim*; Karræi; alterum eorum qui vocantur רַבָּנִים vel רַבָּנַאִי *Rabbanim* Rabbanitæ, planè ſicut olim tempore Chriſti fuerunt diviſi in צַדּוּקִים *Sadduceos*, & פְּרוּשִׁים *Phariſæos*. *Judæorum duæ claſſes.*

Karræi ſunt, qui ſoli literæ textus Scripturæ & Legis adhærent, totam Legem Oralem, h. e. omnes Rabbinorum Traditiones, Conſtitutiones, Gloſſas, rejicientes, & Scripturam pro ſuo lubitu exponentes. Ad nihil etiam aliud adſtringi ſe patiuntur, quàm *Karræi qui*

Digitized by Google

quod diſertè & expreſsè in Lege ſcriptum exſtat; &, proinde ſe jactant veros obſervatores Legis Moſaicæ. Et hinc nomen etiam קראים acceperunt, à מקרא Mikra, h.e. *Scriptura*, q.d. *Scripturarios.*

Hi ſunt propago veterum *Sadducæorum*, qui olim Animæ immortalitatem, & per conſequens etiam Reſurrectionē mortuorum, Paradiſum & Infernum negarunt. Poſteaquam enim ipſorum poſteri animadvertisſent, ſe his dogmatibus toti mundo, & apud omnes religiones, inviſos eſſe, articulos hos deſeruerunt, & in illis ſe cum cæteris Judęis conformarunt, Traditiones tamen non ſcriptas, & Legem oralem, conſtanter rejicientes.

Karræis iſtis novis, poſt imminutam veterum Sadducæorum hæreſin, originem dediſſe ferunt quendam ענן *Ananem* cum *Saule* ejus filio, uti videre eſt apud authorem libri Coſri part. 3. §. 65. confirmante id R. Abrahamo bar Dior, in Cabalâ Hiſtoricâ fol. 51. col. 2.

Diſſentiunt hi à reliquis Judæis in quamplurimis, circa Gradus conſanguinitatis in Conjugiis, de Divortiis, de Purificationibus mulierum, de Novilunio figendo, & Feſtis obſervandis, de Cibis vetitis & licitis, ut & in aliis.

Hinc etiam ſuos habent peculiares libros Rituales, Precum, & alios, quamvis hactenus

illos

illos libros mihi videre non contigerit. Extare tamen, à fide dignis Judæis accepi.

Reliqui Judæi eos habent pro Hæreticis, Apoſtatis, eosque cane & angue pejus oderunt. Hi ſunt quos propriè vocant מִינִים *Minæos*, צדוקים *Tzadduk. æos*, aliquando etiam כותיים *Kuthæos*, אֶפִּיקוּרוֹסִים *Epicuræos*; quos honorum titulos ſæpè etiam ad Chriſtianos applicant. Nulla cum ipſis ineunt connubia; quia pro מַמְזֵרִים ſpuriis eos habent, nulla commercia, nullam converſationem; Imò tantopere eos abhorrent, ut ſi quando aliquis eorum velit ſe convertere & Rabbanita, ſeu Traditionarius Judæus fieri, eum non recipiant.

Horum hodiè multos reperiri Conſtantinopoli, Cayri in Ægypto, alibique in Oriente, in Ruſsiâ item, Italia, & aliis locis, teſtatur R. Leo de Modena in ſuo libro de Ritibus Hebræorum, ibique ſuas habere Synagogas, & ſecundum ſuos ritus vivere.

Qui de illis, & dogmatibus illorum, plura volet, adeat Lexicon Talmudicum in voce קראי, & Notas noſtras in librum Coſri, Parte tertiâ.

Rabbanitæ ſunt, qui non tantùm Legem Moſis ſcriptam, cum reliquis Prophetarum libris, amplectuntur; ſed etiam Legem oralem tenent, conſtitutiones, traditiones, & expoſitiones Rabbinorum obſervant, & prò *Rabbanitæ qui.*

norma & regula fidei & vitæ ſuæ habent. Hi ſunt genuini filii *Phariſæorum*, qui ſic dicebantur à radice פרש *Paraſch*, quæ *Separare* ſignificat, quaſi *Separatos* dicas; quia ſe à vitiis & prophanis mundi, & communis plebis, moribus, per ſingularem vitę ſanctimoniam, & ſeveram ac rigidam Legis & præceptorum obſervationem, ſeparabant, vel ſaltem ſeparare ſtudebant. Poſtmodùm ſuperſtitione invaleſcente, humilitate ſanctâ in faſtum & ſuperbiam converſâ, & ſanctimoniâ verâ totâ in externis ritibus, traditionum humanarum obſervatione, & innumeris ἐθελοθρησκείαις, quæ ſpeciem potiùs, quàm rem ipſam Sanctitatis veræ habebant, conſtitutâ, hoc nomine ſe à cæteris hominibus de plebe, quos עַם הָאָרֶץ *Populum terræ*, vocabant, diſcernebant, & reliquos præ ſe ceu καθάρματα contemnebant, adeò ut non ſolùm ab illorum, ceu prophanorum & pollutorum, converſatione & convictu, ſed etiam contactu omni, abſtinerent. Hinc Phariſæus ille in Evangelio gratias agit Deo, *quòd non ſit ut reliqui homines, &c.* Luc. 18. 11. Hinc Joh. 18. 28. *Phariſæi dicuntur non introiviſſe in prætorium, ne polluerentur.* Hinc etiam à *foro & turba hominum promiſcua venientes, non edebant, niſi priùs baptizati vel abluti fuerint.* Marci 7. 4. quia nempe, & Populum terræ ipſum,

ipſum, & veſtimenta eorum pro immundis habebant, ut ab illorum contactu ſe pollui crediderint. Videntur autem hi ſucceſſores aut æmuli fuiſſe veterũ *Chaſidæorum*, quorum mentio 1.Machab.2.42. & 7.13. & 2.Machab. 14.6. Hi nempe à Sanctitate, quam profitebantur, dicti fuerunt, חֲסִידִים, vel חֲסִידָאִים, *Chaſidaim*. Iſti autem originem ſuam fortaſſe debent *Diſcipulis Prophetarum*, quorum mentio 2.Reg. cap.2. quique ſub Prophetarum ductu & auſpiciis, Studiis ſacris non tàm Theoreticis quàm Practicis, & Exercitiis pietatis & cultûs Divini, operam dederunt.

Tales Rabbanitæ ſunt hodiè plerique Judæi, tenaciter legi non tantùm Scriptæ, & Præceptis Moſaicis expresſis, ſed & Legi Orali, conſtitutionibusque majorum adhærentes. Et de hoc Judæorum genere, misſis Karræis, in ſequentibus, Deo dante, agere nobis eſt propoſitum.

CAPUT II.

De fundamentis, & differentia Rituum Judaicorum.

Ritus Judaici, quos tum in Sacris, tum in Vita, moribus, & actionibus ſuis hodiè *Ritus Judaici quotuplices.*

obſervant, non omnes ſunt ejuſdem vel originis, vel authoritatis, vel obſervantiæ.

Ex lege Scripta. *Quidam* illorum fundati in *Lege Moſis ſcripta*, & *Præceptis* ejus, idque vel *apertè* & *expreſſè*, vel ſaltem ex *mente & expoſitione Rabbinorum*; prout ſeq. capite tertio explicabitur. Hæc vocant מִצְוֺת דְאוֹרַיְתָא *Mizvos deorajeta* Præcepta Legis.

Ex Lege orali. *Alii* ſunt, qui proficiſcuntur ex *Lege orali*, & conſtitutione Rabbinorum & Sapientum ſuorum, priſcorum maximè, per quos Legem oralem conſervatam & propagatam eſſe volunt; qui Legi Scriptæ longè plura addiderunt, ad eam vel declarandam, vel perficiendam, vel etiam cuſtodiendam. Hæc vocant מִצְוֺת דְּרַבָּנָן *Mizvos derabbánan*, Præcepta Rabbinorum, quorum ſumma continetur in Talmud, ex quo reliqui libri Rituales deinde ſunt conſarcinati.

Quia enim ſingulorum Præceptorum circumſtantiæ obſervandæ non omnes ſunt in Lege ſcripta expreſſæ, dicunt, eas oraliter Moſi in monte Sinai à Deo revelatas, & ad Iſraëlitas deferendas, traditas fuiſſe, ac proinde non minoris authoritatis eſſe, quàm Legem ſcriptam ipſam.

Novelli quidam. His etiam progreſſu temporis *Tertio loco* plura alia addiderunt & obſervanda injunxerunt poſteriores Rabbini, maximè poſt captivitatem Babylonicam, & ex quo alienorum

rum Regum & Populorum imperio & dominationi ſubjecti fuerunt, Perſarum, Medorum, Græcorum & Romanorum.

Cauſæ hujusmodi novellarum Conſtitutionum fuerunt præcipuè duæ; *Primò*, ut Lex Divina tantò certiùs cuſtodiretur, & à transgresſione præſervaretur, plura ſæpè vel facienda vel omittenda, ſub gravi pœna ordinarunt, quàm ea præcipit vel vetat. Hæc vocant סְיָג לַתּוֹרָה *Sepem Legis*: quia hujusmodi conſtitutionibus arcere voluerunt homines à Transgresſione & Violatione ipſorum Præceptorum Divinorum. Sic ex.gr. in Gradibus Matrimonii, illis quos Lex nominavit, plures ſuperaddiderunt Rabbini, quò tantò minus circa gradus prohibitos peccaretur. Sic innumera alia. *Secundò*, multa prohibuerunt Rabbini, præter Legem, ut Judæi à reliquis populis quâ pote ſemper diſcernerentur, & omnis cum illis communio & periculoſa conſuetudo, impediretur, ne fortè ex nimis arctâ cum illis converſatione vel convictu ipſorum moribus aſſueſcant, propiùs ſe cum illis commiſceant, atq; tandem etiam connubia & matrimonia cum illis contrahant, vel ab illorum fide & religione non prorſus abhorreant. Hanc cauſam reddit R. Mordechai Japhe, cur panem gentilium, & alios quoſdam illorum cibos, de quibus Lex nihil præcipit, prohibuerint. *Sepes Legis.*

Prima duo Rituum genera ſunt quaſi eſſentialia, omnium conſenſu recepta, omnibuſque ſine exceptione, & ſine variatione, obſervanda incumbunt.

Ritus diverſi, diverſarum nationum.

Quod autem ad eos attinet, qui *Tertii* ſunt *generis*, illi quandoque variant pro ratione Temporum, Locorum, Nationum.

Hinc diverſa habent מנהגים *Minhágim* ſeu *Ritualia*; Sua habent Judæi Germani, Poloni, Bohemi, Moravi, Lituani, Ruſſi, qui inter ſe conveniunt: Alia habēt Itali; Alia Hiſpani; Alia Orientales, in Turcia, Græcia, Barbaria, Mauritania; Alia Judæi Hieroſolymitani, &c. Sic ſingulæ hæ nationes etiam ſuos peculiares habent libros Precum, in quibus magna ſatis differentia, tùm in Precibus ipſis, tùm in illarum Ordine, tùm etiam in praxi & uſu, deprehenditur. Tales aliquot ego habeo.

Sic in aliis quoque ſpecialibus variant, pro locorum vel temporum varietate, vel prout alius alio magis eſt aut minus ſuperſtitioſus & devotus.

Quædam etiam Præcepta ſunt, quæ Ubivis locorum ſunt obſervanda, h.e. tàm extra Terram ſanctam, quàm in ea, alia nonniſi in Terra ſancta. Alia etiam Omnibus ſunt præcepta, tàm Viris, quàm mulieribus; alia Viris, quædam Mulieribus peculiariter: quædam omni tempore, alia nonniſi ſtante Tem-

plo

plo & ſanctuario. Quorum omnium exempla in ſequentibus Capitibus paſſim occurrent.

In libris Precum magna etiam differentia ſæpè conſpicitur inter libros veteres, tùm manuſcriptos, tùm editos, & recentiores. In illis enim paſſim multa acerba & virulenta reperiuntur in Chriſtum, & Chriſtianos expreſsè & apertè dicta, quæ in poſterioribus ſunt omiſſa vel emollita, aut tectis & ambiguis terminis occultata, tùm quòd per cenſuram Chriſtianorum ea exprimere ipſis ubivis non liceret, tùm quòd animadverterent, poſteaquam Chriſtiani linguam Hebræam excolere, libros ipſorum legere, & hæc deprehendere cœperunt, magna hinc ſibi enaſci odia & pericula. *Differentia in libris Precum Judaicarum.*

Talia inprimis occurrunt in *Machsórim* & *Selíchos* manuſcriptis, ſicuti ex his multa ego habeo excerpta, & in adverſariis enotata. Hinc hodiè vel illa negant apud rerum ſuarum minus gnaros, vel etiam improbant, & ſibi non imputari debere exiſtimant, quæ alii, fervente nimis zelo ducti, peccarunt. Eundem tamen omnibus eſſe erga Chriſtianos animum & affectum, non eſt dubitandum.

CAPUT III.

De Judaicæ fidei Articulis, Decem præceptorum obſervatione, & incredulitatis cauſâ:

Judaicæ gentis hypocriſis, obſtinatio & ignorantia. Eſaj. 29. 13. 14.

QUod Deus per prophetam Eſajam de Judaicæ gentis hypocriſi, obſtinatione & ignorantiâ dixit: *Eò quòd populus iſte ore ſuo ad me accedit, & labiis ſuis me honorificè prædicat, cor autem ejus longè abeſt à me, & eſt timor eorum erga me doctus præcepta hominum, ideò en ipſe quoq; addam ut mirificè agam cum populo iſto, mira ſcilicet & portentoſa, nempe peribit ſapientia ſapientum ejus, & intelligentia prudentium ejus evaneſcet:* id revera ita contigiſſe comperimus. Nihil enim in divino illo, quē prætendunt, cultu reperire eſt, niſi meram hypocriſin, & falſitatem: in ſapientisſimis & prudentisſimis illorum Doctoribus (רבנים *Rabbanim* appellant) & Scribis, nihil niſi ignorantiam, & ingentem ſtupiditatem; in Dei præſertim cognitione, & Verbi Divini expoſitione: in totâ denique gente, nihil niſi horrendam & formidabilem obſtinationem

&

& pervicaciam, in omnibus pravis moribus & vitæ inſtitutis. Nihilominus tamen pro vero & electo Dei populo haberi volunt, eos ſeſe prædicant & jactitant, & Verbi divini, cognitionisque divinæ tam ardentem præ ſe ferunt zelum, ac ſi perfectiſſimè in Deum crederent, & rectâ veraque fide illi ſoli, præ omnibus aliis nationibus, adhærerent, ut reverâ Apoſtolus Paulus hoc de illis teſtimonium perhibuerit; *Eos zelum quidem Dei habere, ſed non ex notitiâ.* Ideò in hunc uſq; diem fixus immotusque ſedet illorum animis, nec convelli ullâ ratione poteſt, imaginarius iſte, quem ſibi finxerunt, cultus: Deumq; omnipotentem, Cæli & terræ creatorem, qui ſit Unicus, & cujus eſſentia ſit Unica, quiq; nullos alios deos ſecum admittat, firmâ & indubitatâ fide colere ſe, profitentur. Judæorum autem fides tredecim עקרים *Ikkarim*, ſive articulis comprehenditur, qui ſic ſe habent, uti per compendium in illorum precibus conſignati leguntur.

ad Rom. 10. 2.

Tredecim articuli fidei Judaicæ.

I.

אני מאמין באמונה שלימה שהבורא יתברך שמו הוא מנהיג ובורא לכל הברואים והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים: id eſt, *Fide perfectâ credo, Creatorem, cujus nomen ſit benedictum, Gubernatorem & Creatorem eſſe omnium creaturarum, illum ſolum omnia feciſſe, facere, & facturum eſſe.*

II. אני

II.

אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא יחיד ואין יחידות כמוהו בשום פנים והוא לבדו אלהינו היה הוה ויהיה: id eſt, *Fide perfectâ credo, Creatorem, cujus nomen ſit benedictum, Unicum eſſe unitate, quæ nullam omninò ſimilem habeat, illumq́; ſolum Deum noſtrum fuiſſe, eſſe, & futurum eſſe.*

III.

אמ"בש ש"יש אינו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף ואין לו שום דמיון כלל: i. e. *Fide perfectâ credo, Creatorem, cujus nomen ſit benedictum, non eſſe corporeum, nec ullâ ratione corporea comprehenſibilem, & nihil omninò exſtare, quod ſit illi ſimile.*

IV.

אמ"בש ש"יש הוא ראשון והוא אחרון: id eſt, *Fide perfectâ credo, Creatorem, cujus nomen ſit benedictum, Primum eſſe, & Ultimum.*

V.

אמ"בש ש"יש לו לבדו ראוי להתפלל ואין לזולתו ראוי להתפלל: i.e. *Fide perfectâ credo, ſolum Creatorem, cujus nomen ſit benedictum, & neminem præterea, adorandum eſſe.*

VI.

אמ"בש שכל דברי נביאים אמת: id eſt, *Fide perfectâ credo, omnia Prophetarum verba eſſe vera.*

VII.

אמ"בש שנבואות משה רבינו עליו השלום היו אמתיות ושהוא היה אב לחכמים לקודמים לפניו ולבאים אחריו: id eſt,

id eſt, *Fide perfectâ credo, prophetias Moſis magiſtri noſtri, qui requieſcat in pace, veras eſſe, eumq; eſſe patrem omnium ſapientum, tum eorum qui præceſſerunt, tum eorum qui ſubſequuti ſunt eum.*

VIII.

אמ"בש שכל התורה המצויה עתה בידינו הי״א הנתונה למשה רבינו עליו השלום: id eſt, *Fide perfectâ credo, totam Legem. quæ hodiè in manibus noſtris reperitur, traditam eſſe Moſi magiſtro noſtro, qui requieſcat in pace.*

IX.

אמ"בש שזאת התורה לא תהא מוחלפת ולא תהא תורה אחרת מאת הבורא יתברך שמו: id eſt, *Fide perfectâ credo, Legem hanc nunquam mutatum iri, nec ullam aliam legem tradendam eſſe à Creatore, cujus nomen ſit benedictum.*

X.

אמ"בש ש"יש יודע כל מעשה בני אדם וכל מחשבותיו שנאמר היוצר יחד לבם ומבין אל כל מעשיהם: i. e. *Fide perfectâ credo, Creatorem, cujus nomen ſit benedictum, cognoſcere omnia opera hominum, & omnes cogitationes eorum, ſicut dicitur;* Ipſe omnium corda pariter finxit, intelligit omnia opera eorum. *Pſal. 33. 15.*

XI.

אמ"בש ש"י גומל טוב למי שישמור מצותיו ויענש למי שיעבור מצותיו: id eſt, *Fide perfectâ credo, Creatorem benedictum, bonum retribuere iis, qui ejus mandata obſervant: illos verò, qui ea tranſgrediuntur, punire.*

XII. במ"בש

XII.

אמ"בש בביאת המשיח ואף על פי שיתמהמה אפילו הכי אחכה לו בכל יום שיבא: id eſt, *Fide perfectâ adventum Meſſiæ credo, & etiamſi retardet, nihilominus ſemper illum exſpectabo, donec veniat.*

XIII.

אמ"בש שיהיה תחיית המתים בעת שתעלה רצון מאת הבורא יתברך שמו ויתעלה זכרו לעד ולנצח: id eſt, *Fide perfectâ credo, mortuos vitæ reſtituendos eſſe, quando ita feret placitum Creatoris, cujus nomen ſit benedictum, & cujus memoria extollatur in ſæculum & æternitatem.*

Hæc eſt tredecim articulorum fidei Judaicæ ſumma, ut in precum Judaicarum libellis breviter & per Epitomen conſignantur, in quibus miſeri & cæci Judæi, cùm magnis ſuſpiriis, anxietate, dubitatione, & ejulatu miſerè moriuntur & pereunt. Ut verò faciliùs intelligi poſſit, quò præcipuè hâc ſuâ fidei confeſſione colliment, articulos hos paulò latiùs diducam. Primùm itaque obſervandum eſt, fidem Judaicam & Religionem Moſaicam, uti Judæi ſcribunt, his articulis ſemper quidem fundatam fuiſſe, ſed à doctiſſimo Rabbi Moſche bar Maimon (qui Anno 4964. à Mundi creatione, juxta Judæorum ſupputationem, hoc eſt, Chriſti 1104. diem obiit) ſcriptis demùm comprehenſos, & in hunc ordinem redactos fuiſſe. Judæis verò ſeriò injunctũ eſt, ut inpoſterum omnes hâc fidei

fidei confeſſione pro ſymbolo uterentur, in eaq; viverent & morerentur. Ideò articulos illos fuſiſſimè expoſuit, & ingentem de illis librum conſcripſit, ex quo articuli illi, quos antè adduximus, paulò fuſiùs excerpti, & typis editi, appoſitique ſunt ſub finem magnorum Bibliorum, quæ Venetiis Anno 1517. Felicis Pratenſis operâ prodierunt, excudente Daniele Bombergo, ubi eos, ſequenti ratione expoſitos, legere licet.

Primus Articulus eſt de *Deo*, qui omnium creaturarum Creator eſt, hoc eſt, Cauſa Cauſarum, Ens Entium, à quo & per quē omnia quę ſunt in cœlis ſuprà, & in terris infrà, creata ſunt, & in quo ſolo ſubſiſtunt; Qui omnia ſimplici ſuo beneplacito fecit, & cujus voluntate omnia rurſus diſſolventur, atque in nihilum redigentur; Cujus eſſentia, etiamſi omnia prætereant, neq; præterire, neque imminui, vel immutari poteſt. Eſſentia enim ejus eſt מציאות גמורה *Mezius gemúrah*, eſſentia perfecta & abſoluta, nullius rei, nullius auxilii, nullius opis indigens. Lux eſt æterna, potentia, robur & vita: Illius ſolius eſt dominium, & imperium: Ille revera unus eſt, & Rex ſuper omnia laudatus. Hujus articuli fundamentum poſitum eſt in his verbis: *Ego ſum Dominus Deus tuus, &c.* *Fuſior explicatio 13. articulorum. 1. De Dei Exiſtentia.* *Exod.20.2.*

Secundus Articulus eſt de *Dei Unitate*; quòd ſcil. Deus ſit אחד ומיוחד, id eſt, Unus, & Unicus *2. De Dei Unitate.*

cus eſſentiâ, cujus unitati nulla res comparari poteſt, ſive in hoc Mundo, ſive extra hunc mundum: Ille non eſt inſtar communis, aut peculiaris eſſentiæ & ſubſtantiæ, quæ plures ſpecies ſub ſe comprehendit: neque etiam כאחד המורכב *ſicut aliquid compoſitum*; aut inſtar eſſentiæ compoſitæ, quæ in alias partes dividi poteſt: neque etiam כגוף הפשוט *ut corpus ſimplex*, quod quidem numero unum eſt, majus tamen & minus recipit: ſed eſt unus in unâ, perfectâ & abſolutâ eſſentiâ, cui nulla alia eſſentia in ejusmodi unitate comparari poteſt. Hujus articuli fundamentum nititur
Deut.6. illis verbis; *Audi Iſrael Dominus Deus noſter Deus* Unus *eſt, &c.*

3. De Dei Incorporeitate. *Tertius* Articulus eſt, *de Incorporeitate Dei*; nempe, Deo non eſſe aſſignandam מדרת הגוף *Proprietatem corpoream*, nihilque etiam eorum quæ corpori accidunt, & ab illo rurſus ſeparari poſſunt; ut, Ire, Stare, Loqui, Silere, Sedere, Currere, &c. & quamvis aliquando Sacra Scriptura Deo res corporeas attribuat, illud fieri על דרך העברה hyperbolicè, & כלשון בני אדם, id eſt, hominibus uſitato loquendi more, quò natura Divina ab hominibus faciliùs apprehendi & intelligi poſſit. Hujus
Deut.4.15. articuli fundamentum ſunt hæc verba; *Nullam enim ſimilitudinem vidiſtis, &c.*

4. De Æternitate Dei. *Quartus* Articulus ſimpliciter prout ſonat eſt intelligendus; Deum nempe Creatorem קדמון

קדמון *Primum* ſive Æternum eſſe, & ab omni æternitate: reliqua verò omnia temporalia eſſe, & aliquando incepiſſe. Hic articulus illis verbis innititur, quibus Deus appellatur אלהי קדם *Deus æternitatis.* Item, *Ego ſum primus & ultimus, & præter me nullus eſt Deus.* Deut. 33.27. Eſa. 44.6.

Quintus eſt de *Dei Adoratione*; Deum ſolum adorandum eſſe, illum ſolum colendum, extollendum, laudandum, & celebrandum, nullumque alium hoc afficiendum honore, ſive è beatis Angelis, ſive è ſideribus, ſive ex iis, quæ quatuor Elementorum compoſitione conſtant: Hæc enim omnia ejus eſſe creaturas, circumſcriptas, & finitas, ipſum verò ſolum eſſe Creatorem, principio & fine carentem, omnibusque creaturis neceſſitatem eſſe impoſitam, neque ullam ex iis ſui Juris aut arbitrii eſſe; quippe quarum omnis voluntas & arbitrium à Deo pendeat, qui ſolus eſt liberrimum agens, & cujus voluntatem nemo remorari poteſt; ideoq; etiam nullos מליצים *Melizim* Advocatos & mediatores inter eum & homines collocandos eſſe. Hæc autem omnia in eum finem adducunt, ut omnem Idololatriam procul amovendam moneant, cujuſcemodi monitis tota Lex, & ſacra Scriptura ſunt refertæ. 5. *De Dei Adoratione.*

Sextus Articulus vult, Deum gratiâ ſuâ & mero beneplacito ex humano genere quosdam elegiſſe, quorum mẽtem & intellectum 6. *De Prophetia.*

præ aliorum mentibus illuminaverit & purificaverit, ſpiritu Prophetiæ donaverit, eorumq; intellectum Creatoris intellectui adhærere fecerit; ita ut per illos ſit loquutus, & viam, per quam homines ambulare voluerit, illis revelaverit.

7. De Prophetia Moſis. *Septimus* Articulus docet, *Moſem* inter Prophetas ſummum & præſtantisſimum fuiſſe, atque ſupremum ſapientiæ, & humanæ perfectionis, dignitatisq; gradum attigiſſe; adeò ut Angelis æquiparatus fuerit, ac ea propter *Differentia inter Prophetias Moſis, & cæterorum Prophetarum.* ejus prophetiæ, in quatuor præcipuè rebus, aliorum Prophetarum prophetias ſuperarint. *Primò*, quòd Deus cum aliis Prophetis loquutus ſit per Angelum, qui medius inter Deum & illos interceſſit: ſed cum Moſe ore ad os, facie ad faciem loquutus eſt. *Secundò*, aliis Prophetis prophetia contigit, aliquādo per inſomnia nocturna, aliquando per profundum ſoporem de die, ita ut omnia illorum membra, totumq; adeò corpus diriguerint, & ſtupore perculſa fuerint; ſola cogitatio vires ſuas retinuerit: Moſes verò prophetias ſuas nō ita accepit, uti de illo dictum *Num. 12. 6.* eſt: *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum: at non ita ſervus meus Moſes: ore enim ad os ei loquor: palàm, & non per ænigmata & figuras, Dominum videt Moſes*; Itaque prophetias ſuas de die accepit, quum ſtaret coràm Cherubim, ſicut

ſicut ſcribitur: *Inde præcipiam, & loquar ad te ſupra propitiatorium, ac de medio duorum Cherubim, qui erunt ſuper arcam teſtimonii, cuncta, quæ mandabo per te filiis Iſrael.* Exod. 25. 22. *Tertiò,* quando ſpiritus Propheticus alios Prophetas, vel per ſomnium, vel per viſionem, vel per Angelum invaſit; viribus omnibus & robore omni deſtituti, tantoq; terrore & trepidatione correpti ſunt, ut vix anima ipſorum in ipſis remanſerit, uti de Propheta Daniele dicitur: *Vidi autem ego Daniel ſolus viſionem: porrò viri qui erant mecum, non viderunt, ſed terror nimius irruit ſuper eos, & fugerunt in abſconditum, ego autem ſolus relictus vidi viſionem grandem hanc, & non remanſit in me fortitudo, ſed & ſpecies mea mutata eſt in me, & emarcui, nec habui quicquam virium, & audivi vocem ſermonum ejus, & audiens, jacebam conſternatus ſuper faciem meam, & vultus meus hærebat terræ.* Dan. 10. 7. Sed nullus terror irruit in Moſem, quando prophetias ſuas accipiebat: ideò Scriptura dicit de illo: *Loquebatur Dominus ad Moſem facie ad faciem, ſicut ſolet loqui homo ad amicum ſuum,* Exod. 33. 11. hoc eſt, comiter & benignè, non autem cum terrore. *Quartò,* non prophetarũt alii Prophetæ arbitrio ſuo, quoties & quando voluerunt: ſed demum, quando Deus juſſit, & virtutem propheticam illis inſpiravit. Unde ſæpiùs Deum invocarunt, & ab illo ſpiritum propheticum petierunt; ſæpiùs etiã non diu prophetarunt; interdum

à prophetandi munere ceſſarunt; interdum
2.*Reg.*3. quoq; Muſicis inſtrumentis recreari poſtularunt, ut Propheta Eliſæus recreationis causâ fecit. Moſes autem, quotieſcunq; voluit & neceſſe habuit, vaticinari potuit. Hinc ſcri-
*Levit.*16.2. ptũ eſt: *State, ut conſulam quid præcipiat Dominus de vobis: Loquutusq; eſt Dominus ad Moſem, dicens, &c.* Ita Moſes omnes Prophetas ſuperavit, nullusq; Propheta unquam ſimilis ei fuit.
*Num.*9.8.

8. *De Lege Moſis.* *Octavus* Articulus agit de Lege, quæ Moſi ex ore Dei data eſt, eâ ratione quâ apud eos hodiè invenitur. Quomodo autem hoc contigerit; An ſcilicet Deus ſcriptam Moſi tradiderit; an verò ipſe Moſes ex ore Dei exſcripſerit? certò ſciri nequit. Siquidem autem omnia ex ore Dei profecta ſunt; neceſſariò vera eſſe oportet, nullaque eſt differentia inter omnia vocabula, quæ in Lege ſcri-
*Exod.*20.2. pta ſunt. Ex. gratiâ; *Ego ſum Dominus Deus*
*Gen.*36.12. *tuus, &c.* Et, *Thimna concubina erat Eliphæ filii*
*Gen.*10.6. *Eſavi:* Item; *Filii Cham ſunt Cuſch, Mitſrajim,*
*Deut.*6.4. *Put*, & *Canaan, &c.* Et, *Audi Iſrael Dominus Deus tuus Deus unus eſt*, & alia id genus; Omnia enim æquè ſunt ſanctum & verum Dei Verbum. Similiter etiam expoſitio Legis מפי הגבורה *Mippi haggevúra* ex ore Dei profecta eſt; eo ſcilicet modo, quo hodiè obſervatur in לולבין *Lulabbin* ſeu palmarum ramis, & aliis, quæ fieri ſolent in feſto Tabernaculorum, in Tubæ inflatione, in ציצית & תפילין

Zizis

Zizis & Tephillin, Fimbriis & phylacteriis; aliiſque ejuſmodi rebus, quarum nulla expreſſa mentio fit in Lege Moſis, quæque hodiè obſervantur, quemadmodum Deus Moſi, Moſes verò illis expoſuit, & oretenus declaravit. *Moſes autem*, inquit Deus, *in omni domo mea fideliſſimus eſt*, *& is de ſe dixit*; *In hoc ſcietis quòd Dominus miſerit me*, *ut facerem univerſa quæ cernitis*, *& non ex proprio corde ea protulerim*. *Num.12.7.* *Num.16.28.*

Nonus Articulus agit *de Legis immutabilitate*; Legem nempe Moſis nũquam mutatum iri, nullam unquam aliam Legem illi adjiciendam, nihil illi, vel in Scriptura, quoad literas & apices, vel in expoſitione ac interpretatione, addendum, aut detrahendum eſſe. Quapropter etiam Templum iterum inſtaurandum, Hieroſolymam de novo ædificandam, ſacrificia & Moſaicas Cæremonias omnes in priſtinum ſuum ſtatum reſtituendas, Judæos deniq; in patriam ſuam reducendos eſſe, ut illic Legem Moſis in æternum obſervent, &c. *9. De Legis immutabilitate.*

Decimus Articulus, juxta literalem ſenſum, ex ſacrâ Scripturâ facilè intelligi poteſt. *10. De Scientia Dei.*

Undecimus Articulus, De bonorum malorumq; operum Retributione agit. Et bonorum quidem operum merces maxima eſt עולם הבא *Olam habba* Seculum futurum, ſive Vita æterna. Malorum verò operum pœna *11. De Præmiis bonorum & malorum.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

maxima, æterna animarum eſt perditio: ideò *Exod.32.32.* ſcriptum: *Aut dimitte eis hanc noxam, aut, ſi non facis, dele me de libro tuo quem ſcripſiſti.* Cui reſpondit Dominus: *Qui peccaverit mihi, eum delebo de libro meo.*

12. De Meſſia. *Duodecimus* Articulus de Meſſiâ adhuc venturo agit, cujus adventus, etiamſi diutiſſimè differatur, certiſſimè tamen eſt ſperandus. Nullus adventui ejus terminus, nullum præfixum tempus eſt ponendum, neq; ex Scriptura inquirendum. Hinc Rabbinorum ſapientiſſimi & doctiſſimi dixerunt: תפח רוחן של מחשבי קיצין *Rumpatur ſpiritus eorum qui ſupputant tempora.* Nihilominus tamen Meſſias credendus, amandus, celebrandus & invocandus eſt, ut citò veniat, quemadmodum omnes Prophetæ à Moſe, ad Malachiam uſque Prophetarum ultimum, fecerunt. Qui verò de adventu ejus dubitat, הוא מכזיב התורה כולה *is totam Scripturam mendacii redarguit* (imò te, ô cæce Judæe, Lex mendacii arguit, qui eum, qui jam pridem venit, veniſſe dubitas & credere recuſas) quum apertiſſimè promittatur in פרשה בלעם ſectione *Bileam*, Numer. cap. 22. & in פרשה נצבים ſectione *Nizzavim*, Deut. cap. 29. & 30. compluribusque aliis in locis.

13. De Reſurrectione mortuorum. *Decimustertius* Articulus de mortuorum Reſurrectione tractat, de qua nihil amplius hoc loco dicendum eſt.

Hæc ergo fundamenta qui perfectè credit, ille ad Iſraelitarum numerum pertinet, ejusmodi hominem amare, illius miſereri, & omnia illi demonſtrare oportet, quæ Deus Creator propinquo & fratri, ex vero amore, fraternitate, & amicitiâ demonſtranda eſſe, præcepit. Homo autem talis, etſi omnia, quę excogitari poſſunt, peccata, propter ingenitam humanæ naturę pravitatem committat; is propter peccata quidem ſua punietur, nihilominus tamen etiam futuri ſeculi erit particeps, & Iſraelitis peccatoribus annumerabitur. Qui verò vel unicum fundamentum, aut fidei articulum, concutere nititur, illique fidem non habet, is ad Eccleſiam Iſraelis nullo modo pertinet. Deum enim abnegat, & hæreticus atq; Epicureus appellari debet; ut qui eradicet quod benè eſt plantatũ, dignusque eſt qui expellatur, rejiciatur, & omninò perdatur. De ejuſmodi enim dicitur in Scriptura; *Eos qui te oderunt odio ſum proſequutus, Domine, & faſtidivi illos qui in te inſurgunt.* *Pſal. 139. 12.*

Hactenus Judaicæ fidei ſenſum fuſiùs aliquantò diduxi è Rabbi Moſche filio Maimonis, qui vulgò apud Judæos ר״מבם *Rambam* appellatur, per ſcripturæ quoddam compendium, quod illi ראשי תיבות *Raſchè Thebhos* appellant, ut hâc ratione faciliùs perſpici & cognoſci poſsit, quónam præcipuè Judaica hæc confeſsio ſpectet. Si enim diligenter hos *Hæc Judaicæ fidei Con-*

feſſio ſpectat ad fidem Chriſtianorum convellendam.

articulos ex ipſorum libris perpendamus, facilè animadvertere eſt, Maimonidem, quũ hos articulos ita componeret, & ſub Judaici nominis, & ſalutis æternæ jacturâ, ſeriò omnibus præciperet & injungeret, ut illis pro fidei ſuæ ſymbolo uterentur, aliò non collimaſſe, niſi ut Chriſtianam fidem apud Judæos hâc ratione convelleret, falſam & odioſam redderet, Judæosque ab illa averteret. Ita articuli illi, qui Deum Creatorem unum, incorporeum, & æternum aſſerunt, eò ſolùm ſpectant, ut doctrinam Chriſtianam de ſacro-ſanctâ Trinitate & Chriſti perſona rejiciant & condemnent, quaſi nos ex Trinitate tres Deos faciamus, & Chriſtus non ſit Deus, aut Divinam in ſe naturam habere non poſſit, quòd non ab æterno, ſed certo demùm tempore humanum corpus aſſumpſerit. Quod ſi verò non ſit Deus, non eſſe etiam invocandum: quum hoc Dei ſit ſolius, ut habetur in articulo quinto: hominum etiam corda & cogitationes non noviſſe; ſiquidem Deus ſolus eſt cordium ſcrutator, prout articulus undecimus dicit. Pariter articulus ſextus, ſeptimus, octavus, & nonus, doctrinæ Chriſtianæ, totique Novo Teſtamento ex adverſo ponuntur, hûcq; faciunt, ut Chriſtum verum Prophetam, vel doctorem divinum, Judæi negent; ut qui doctrinam ſuam non ex ore Dei, uti Moſes, acceperit;

perit; imò contra Legem Moſis, quæ nunquam immutari debet, docuerit & prædicaverit, eamq; multis in partibus immutaverit. Porrò, ſi homo vitam æternam conſeſequitur, eò quòd piè vixerit, Dei præcepta obſervaverit, boniſq; operibus ſtuduerit: aut æternas pœnas promeretur, quòd impiè vixerit, & malis operibus deditus fuerit; quorſum Pasſio & mors Chriſti? Non cupio,(dicebat mihi nuperrimè quidam Judæus) ut quiſquam pro peccatis meis ſatisfaciat: vulpecula, ut dicunt vulgò Germani, ſuâ pelle luit. Ita huic doctrinæ adverſatur articulus undecimus. Atq; in hanc ſententiam pedibus manibusq; deſcendunt omnes reliqui docti Judæi, eamq; publicis ſcriptis & libris conſignant, inter quos vel precipuus eſt Rabbi Joſeph Albo Hiſpanus, qui Anno Chriſti 1425. librum conſcripſit ſub titulo ספר עקרים *Sepher ikkarim*, id eſt, Liber fundamentorum, ſeu articulorum fidei, in quo fidem Judaicam ſtrenuè confirmat, & acerrimam adverſus Chriſtianorum fidem diſputationem habet. Judaicam autem fidem tribus præcipuè fundamentis inniti vult: *Primò*, על מציאות השם ſuper Una unius Dei Eſſentia, quo pacto & Trinitatem, & Chriſti Deitatem negat. *Secundò*, על תורת משה מן השמים ſuper Lege Moſis è cœlis data, & ex ore ipſius Dei promulgata. Ita Chriſti do-

Fundamenta fidei Judaicæ tria, ſecundum Joſeph. Albo.

ctrinam, Novumq; Teſtamentum rejicit, ac proinde innuit, Chriſtum falſum fuiſſe Prophetam, non autem Meſsiam promiſſum, ut etiam in duobus iſtis articulis, nempe de Trinitate, & Perſonâ Chriſti, præcipua inter Judæos & Chriſtianos ſita eſt Controverſia. *Tertiò*, Judaicam fidem collocat על שכר ועונש ſuper æternâ remuneratione bonorum, & æternâ pœnâ malorum operum; quâ ratione Paſsionem & Mortem Chriſti, pro hominum peccatis, ſpernit. Huc etiam facit impurus ille & execrandus liber ניצחון *Nizzachon*, id eſt, Victoria, de Chriſtianis ſcil. reportatâ, quem *Rabbi Lipman* compoſuit, & ex ore ipſius Diaboli dictantis excepit, anno Chriſti 1459. quo Evangelicam hiſtoriam quatuor Evangeliſtarum impugnat, & ex quo *Sebaſtianus Munſterus*, ante complures annos meus in hâc Academiâ Anteceſſor, & linguæ ſanctæ Profeſſor, multa attulit & refutavit, in Evangelio Matthæi Hebraico à ſe Baſileæ edito.

Liber Nizzachon.

Quomodo ſuâ induratione Judæi in maximam incredulitatem inciderint.

Quum itaq; Judæi, in hâc ſuâ induratione & cæcitate, Chriſtianam fidem abnegare, & falſitatis redarguere voluerunt, ipſimet in maximam incredulitatem inciderunt, & à verâ in verum Deum fide omninò receſſerunt, ita ut ipſimet, quid credant, ignorent. Etiamſi enim ſuperbè de ſolidâ ſua & perfectâ in Deum Creatorem cœli & terræ, qui

unus

unus eſt, & cujus eſſentia una eſt, quique ab æterno, & in æternum, manſurus eſt, fide glorientur; ejuſmodi tamen fidem, rectam fidem appellare non poſſumus: ſiquidem Deum, in quem ſe credere falsò putant, non eâ ratione agnoſcunt, quâ ſe in Verbo ſuo agnoſcendum præbuit. Moſes enim & Prophetæ nobis in Veteri Teſtamento, quantumvis paulò obſcurius quàm in Novo, indicant; Deum in ſuâ eſſentiâ quidem Unum eſſe, ſed perſonis Trinum; nempe Deum Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum. Quandoquidem itaq; Judæi in ejuſcemodi Deum non credunt, (qui tamen rectus & verus Deus eſt, cœli & terræ Creator) ſed in illo offenduntur, eumque Deum eſſe negant; neceſſariò ſequitur, eos in verum Deum non credere, ſed potiùs in ſummâ ſuperſtitione & incredulitate immerſos jacere. Quòd autem credunt, omnia quæ à Moſe & Prophetis dicta ſcriptaq; ſunt, vera eſſe; nihil quoque illis addendum, nihil ab illis detrahendum; Moſem ſummum & præſtantisſimum Prophetam fuiſſe; omnia quidem illa vera ſunt, & benè dicta, ſed malè ab illis & intelliguntur, & creduntur. Primùm enim, non omnia illa ſolùm, quæ in Moſis & Prophetarum libris ſcripta ſunt, vera eſſe exiſtimāt; ſed etiam ſapientisſimorum ſuorum Rabbinorum dogmata vera eſſe credunt; imò plus

illis

illis fidei, quàm ipſis Moſis verbis, tribuendum cenſent. Deinde, Traditiones Majorum ſuorum, non habent loco תוספות *Toſephos*, id eſt, Additamentorum Legis, ſed pro ipsâ Lege, quam Moſes ex ore Dei exceperit, quamque ipſe oretenus duntaxat alios docuerit, neque ſcriptis comprehenderit; ne ſcilicet Ethnici eam diſcerent, ac Legem Moſis ſe quoq; obſervare, gloriarentur. Cenſent enim, Legem Moſis, abſque orali iſta expoſitione & Traditionibus, neque intelligi, neque obſervari perfectè poſſe, uti paulò pòſt fuſisſimè declarabitur. In eo etiam longè à ſcopo aberrant, quòd exiſtiment, nihil prorſus unquam in Lege immutandum eſſe. Lex enim cæremonialis Chriſtum tantùm indicabat, qui & ipſi finem impoſuit: mox etiam ab illius impletione, Templum ſanctum ſolo æquatum eſt, Hieroſolyma cum ſacris omnibus vaſtata & deſolata, Judæi ex patriâ ſuâ expulſi, & in omnes nationes diſperſi ſunt, ut ſic tandem agnoſcerent, nonniſi unum paſtorem, unumq; ovile eſſe; Ethnicos verò, & à Republica Iſraelis antea alienos, juxta multas inſignes prophetias, ad communionem fidei in Deum omnipotentem, Creatorem cœli & terræ, veniſſe, & præſtantisſimi illius verbi divini theſauri, Judæis primùm concrediti, participes factos eſſe. Similiter in eo valdè peccant, quòd Moſen

ſen tam magnum Prophetam fuiſſe cenſeant, ut Chriſtus non tantùm cum eo comparari non potuerit, ſed & præ ipſo quaſi falſum docuerit. Experientia autem docet, plurimos Judæos in conſcientiâ ſuâ de hac falſitate convinci. Benè etiam credunt, in Moſe & Prophetis Meſſiam promitti: ſed in eo graviter hallucinantur, quòd non ſolùm credere nolint, illum jam ante multos annos veniſſe, ſed etiam neſciant, cur, & cui bono, Meſſias mittendus fuerit. De Meſſia enim tantummodò credunt, ſe ab illo, non ſecus atq; à Moſe & ab Aharone, ex hâc corporeâ & terreſtri captivitate liberandos, & in terram ſuam iterum deducendos eſſe, ne amplius abſynthia tetra inter gentes bibere cogantur, ſed potiùs dulciſſimo lacte, & ſuaviſſimo melle Cananæo, ſatiari & recreari poſſint. Spiritualem autem peccatorum captivitatem non curant: poſſunt enim peccatorum pœnam in corpore ferre, vitamque æternam, præceptorum divinorum obſervatione, & bonorum operum ſtudio, facillimè promereri. Sunt enim, ſi credere fas eſt, גוי קדוש *Goi kadoſch*, Gens ſancta, & Deo accepta. Articulum undecimum quod attinet, perſuaſum illis eſt, eum, qui multa præcepta, & bona opera præſtiterit, maximam in futuro ſeculo mercedem reportaturum, ut legitur in Talmude his verbis: כל ישראל יש להם *Tract. San-*

*hed. cap.*11. *in princ.* להם חלק לעולם הבא שנ׳ ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו.ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר: *Totus Iſrael partem habet futuri ſeculi, prout dicitur:*

Eſa.6.21. Populus tuus omnes juſti ſunt, in perpetuum hæreditabunt terram, germen plantationis meæ, opus manus meæ ad glorificandum. Nihilominus tamen, & priores & potiores ſunt hujus partes in ſeculo futuro, quàm illius: ille ſcilicet, qui plura bona opera fecerit, majorem in eo partem habebit: impii verò, qui nullâ ducuntur pœnitentiâ, nulloque propter peccata ſua mœrore premuntur, per duodecim menſes in inferis ſive purgatorio patientur, ac poſtea demùm partem ſuam conſequentur in vitâ æternâ, ſed non adeò magnam quàm juſti vel pii. Iis verò, qui Deum prorſus abnegant, & ſanctum ejus nomẽ prophanant, (nempe qui à Judaicâ fide deficiunt & Chriſtiani fiunt) præputium de novo creſcit, quaſi nunquam circumciſi fuiſſent, illosq; volunt in ęternum in inferis permanere. Qui moriens filium relinquit, lætus moritur, hâc ſe conſolatione ſuſtentans, ſe à filio ſuo ex purgatorio liberatum iri. Liberatio autem hæc fit precatione quadam, quam קדיש *Kaddiſch* vocant: eam ſi filius per integrũ annum quotidiè recitet, pater liberatur. Ita etiam pia uxor maritum ſuum mortuum poteſt ex inferis liberare: Interdum quoque contingit, maritum & uxorem pietate diſſimiles

miles eſſe, ita ut alterutra pars digniori loco in ſeculo futuro digna ſit: tum Deus illorum miſeretur, & ſimul eos in cœlum deducit, æqualibusq; ſedibus locat. In ſummâ, omnes omninò Judæi participes erunt vitæ æternæ, in Cœlos ingredientur, ſed alter alterum honore & dignitate ſuperabit. Non ſecus atq; apud regem aut principem, qui magno ſtipatus comitatu, urbem ingreditur, ſingulis quidem hoſpitia ſua aſſignantur, ſingulis cibus & potus exhibetur; non iiſdem tamen hoſpitiis, nec eodem cibo omnes excipiuntur, ſed dignitatis ſingulorum ratio habetur. Eodem omninò modo quoq; fiet in ſeculo futuro.

Cæcitas Judæorum in Articulo de Reſurrectione.

In articulo de mortuorum Reſurrectione, Judæi increduli viventes ſunt mortui. Primùm enim ſolos Iſraelitas, non etiam gentiles, reſurrecturos aſſerunt. Hinc in Rabbi Bechai, libro כד הקמח Kad hakkemach *Cadus farinæ*, legitur: ארבע מעלות פרטיות לישראל בלבד ולא בשאר האומות וכו' id eſt, *Quatuor ſpeciales ſunt Iſraelis dignitates, quas aliis gentibus Deus non eſt impartitus; nempe Terra Cananæa, Lex, Prophetia, & mortuorum Reſurrectio.* Id repetit ſectione legali *Schophetim* (Deuter.18.) his verbis: ד' דברים הן שלא זכתה להם שום אומה כי אם ישראל והן הנבואה והתורה וארץ ישראל ותחיית המתים וכו': id eſt, *Quatuor res ſunt, quibus non fuit dignus ullus populus, niſi Iſrael, nempe, Prophetia,*

fol.8.1.

Prophetia, Lex, Terra Iſrael, & Vivificatio mortuorum. Fuſiùs idem diducit in paraſcha
וזאת הברכה Deut. cap. 33. addens : וכן מצינו
בישעיה עליו השלום שהתנבא על אומות העולם
ואמר מתים בל יחיו רפאים בל יקומו וחזר והתנבא
על ישראל ואמר יחיו מתיך נבלתי יקומון הקיצו ורננו
שוכני עפר כי טל אורות טלך : באר שאין תחית
המתים אלא בישראל id eſt, *Sic etiam invenimus in*
Eſa.26.14. *Eſaja (ſuper quo ſit pax) quòd prophetavit de gentibus hujus mundi & dixit:* Mortui non reviviſcent, qui obierunt, non reſurgent. *De*
verſ.19. *Iſraele autem dixit:* Reviviſcent mortui tui, & cadavera mea reſurgent: expergiſcimini & laudate, qui habitatis in pulvere: nam ros ole. rum virentium ros tuus eſt, &c. *Quibus declarat, non fore reſurrectionem; niſi Iſraelitis.*
Roſch haſchana, cap. 1. fol. 16. 2. Ibidem mox ex Talmude, rem integram in hunc modum perſequitur: שלוש כתות ליום
הדין אחת של צדיקים גמורים ואחת של רשעים
גמורים ואחת של בינוניים שעונותיהם וזכיותיהם
שקולין : צדיקים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר
לחיי העולם הבא : רשעים גמורים נכתבים ונחתמים
לאלתר לגיהנם שנאמר ורבים מישני אדמת עפר
יקיצו אלה לחיי עולם ואלו לחרפות וגומר : *Tres*
Tres claſſes eorum qui reſurgent. *claſſes ſiſtent ſe ad diem judicii futuri;* Prima eorum, qui perfectè ſunt juſti; Secunda, improborum perfectorum: Tertia, intermediorum, quorum iniquitates & juſtitiæ pares ſunt. *Perfectè juſti illicò adſcribentur & obſignabuntur ad vitam æternam. Impii perfecti ſcribentur*

bentur & obſignabuntur illicò ad gehennam, ſicut dicitur: Et multi de dormientibus in terræ pulvere evigilabunt, alii in vitá æternam, alii in opprobrium, &c. Adjungit Rabbi Bechai; Dan.12.2.
והא למדת שיחיו אף הרשעים והתחיה ההיא לרעתם
כי יהיו נדונין בגוף ובנפש בגיהנם וכו' id eſt, *Hinc diſcis, etiam impios (ex Iſraele) reſurrecturos: verùm hæc reſurrectio in perniciem ipſis cedet: corpore ſiquidem & animâ punientur in Gehenna, &c.*
בינונים יורדין לגיהנם ונדונין שם י"ב חדש לאחר י"ב
חדש גופן כלה ונשמתן נשרפת ורוח מפזרתן תחת
כפות רגלי צדיקים וכו' id eſt; *Intermedii deſcendent in gehennam, & ibi per duodecim menſes plectentur: elapſis duodecim menſibus corpus eorum conſumetur; & anima comburetur; cineresq; diſperget ventus ſub plantas pedum juſtorum.* Hactenus Bechai. De poſtremis iſtis ex Prophetâ Zachariâ, & ex Samuelis primo, ita in Talmude agitur:
בינונים שעונותיהם וזכיותיהם
שקולין יורדים לגיהנם ומצפצפין ועולין שנאמר והבאתי
את השלישית באש וצרפתים כצרוף את הכסף ובחנתים
כבחון את הזהב ועליהן אמרה חנה ה' ממית ומחיה
מוריד שאול ויעל : *Medii, quorum peccata & bona opera ſunt paria; deſcendent in gehennam, ubi pipient, & inde aſcendent, ſicut dicitur:* Et traducam tertiam partem per ignem, & defæcabo eos, ſicut defæcatur argentum, & probabo eos, ſicut probatur aurum, &c. *De iiſdem etiam dicit Anna Prophetiſſa:* Dominus eſt qui interficit & qui vivificat, qui detrudit in Zach.13.9. 1.Sam.2.6.

infernum & inde educit. Sic etiam Rabbi
Pſalm.1. David Kimchi in Pſalmum primum: הרשעים
לא תהיה להם תקומה אלא תאבד נפשם עם גופם
ביום המיתה: id eſt, *Impiis non erit reſurrectio, imò peribit anima ipſorum ſimul cum corpore in die mortis.* Hæc tamen non eſt omnium Rabbinorum ſententia. In hunc quoque ſenſum ſcribit idem Jeſa. 26. תחית המתים לצדיקים ולא
Jeſa.26.19. לרשעים *Mortuorum vivificatio, piorum eſt, non autem impiorum.* Rabbi Saadia in locũ modò ex
Dan.12.2. Daniele citatum, ad vocem רבים *Multi,* ſcribit: ורבים מישני אדמת עפר יקיצו, זו תחיית מתי
ישראל שגורלם לחיי עולם: ואלה שלא יקיצו הם
עוזבי יי׳ אשר ירדו לדיוטא התחתונה של גיהנם והיו
דראון לכל בשר i.e. Et multi de his qui dormiũt in pulvere terræ, evigilabunt: *Hæc eſt vivificatio mortuorum Iſraelitarum, quorum ſors eſt ad vitam ſeculi futuri: ii verò qui non evigilabunt, ſunt qui Dominum dereliquerunt, & idcirco deſcendent in conclave infimum gehennæ, eruntq́; in opprobrium æternum.* Aben Ezra in hunc Danielis locum ſcribit: ורבים, אמר הגאון כי פירושו אלה שיקיצו
יהיו לחיי עולם ואלה שלא יקיצו יהיו לחרפות ולדראון
עולם: *Haggaon dicit, vocis hujus* ורבים Et multi, *explicationem eſſe, eos qui evigilabunt, vitam æternam conſequuturos; eos verò, qui non evigilabunt, æterno opprobrio & ignominiæ fore obnoxios.* Verùm Aben Ezra ex ſententia ſua ſubjicit, והטעם לפי דעתי שהצדיקים שמתו בגלות
יחיו בבוא הגואל, כי עליהם כתוב כימי העץ ימי עמי

ואז

ואז יתענגו בלויתן ובזיז ובבהמות וימותו פעם שנית ויחיו בתחיית המתים בהיותם בעולם הבא שאינם אוכלים ושותים רק נהנים מזיו השכינה ; id eſt, *Sed ſenſus, meâ quidem ſententiâ, eſt quòd juſti, qui in captivitate mortui ſunt, reviviſcent quando redemptor* (id eſt, Meſſias) *veniet. De illis enim* *Eſa.65.22.* *ſcriptum eſt*: Secundum dies arboris erunt dies populi mei. Tunc oblectabunt ſe cum (balæna) Leviathan, & cum ave Ziz, & cum Behemoth (de his infrà peculiari capite dicetur.) *Poſtea morientur vice ſecundâ, & reviviſcent in vivificatione mortuorum, & cum fuerint in ſeculo venturo, neq; edent, neque bibent, ſed majeſtatis divinæ ſplendore fruentur, &c.*

Legitur Geneſ.47. Iſraelem, quum mortis ſuæ tempus inſtare videret, Joſephum appellaſſe, eumq; jurejurando adſtrinxiſſe, ne in Ægypto ipſum ſepeliret, ſed in Cananæam deferret, & Majorum ſuorum ſepulchro conderet. Hîc Rabbi Schelomo Jarchi ſcribit: אל נא תקברני במצרים שסופה להיות עפרה כנים ושאין מתי חוצה לארץ חיין אלא בצער גלגול מחלות ושלא יעשוני מצרים ע"ז id eſt, *Ne ſepelias me in Aegypto: quia futurum eſt, ut pulvis illius aliquando in pediculos convertatur: deinde, quoniam ii, qui extra terram Canaan moriuntur, non reviviſcent, niſi per dolorem volutationis, quæ fit per occultas terræ cavernas: deniq; ne Aegyptii ex me idolum faciant.* Hæc ut meliùs intelligantur, adducam, quæ in libro Tanchuma

Gen.47.29. *De reſurrectione eorū, qui extra terram Canaan moriuntur.*

(Commentarius eſt in Pentateuchum) fuſiſſimè hac de re ſcribuntur in eundem locum:
Geneſ.47. *Rabbi, nomine Rabbi Chelbo, dixit: Cur tantoperè optarunt Patres ſepeliri in terra Canaan? Quia mortui & ſepulti in terra Canaan primi omnium in diebus Meſſiæ reviviſcent. Rabbi verò Hananjah dixit: Quiſquis extra terram Canaan moritur, illius cervici gemina mors imminet,* (id eſt, illi bis moriendum eſt) *ut ex hoc verſiculo diſcimus:*
Jer.20.6. Tu autem Phaſſur & omnes habitatores domus tuæ, ibitis in captivitatem, & in Babylonem venies, & ibi morieris ibique ſepelieris tu, & omnes amici tui, quibus prophetas mendacium. *Dixit ad eum Rabbi Simon: ſi ita ſe res habeat, omnes juſtos, qui extra terram Canaan ſepulti ſunt, perire neceſſe eſt? Abſit. Sed Deus facit ipſis profundas cavernas in terra, per quas tamdiu ſeſe volvunt, donec in terram Iſraël perveniant, quò poſtquam pervenerint, naribus illorum Deus ſpiraculum vitæ inſpirabit, ita ut reſurgant, uti ſcribitur:*
Ezech.37. 12.14. Ecce ego aperiam tumulos veſtros, & educam vos de ſepulchris veſtris, ô popule mi, & inducam vos in terram Iſraël, & dabo ſpiritum meum in vobis, & vivetis, & requieſcere vos faciam ſuper humum veſtram. *Tunc dixit Rabbi Simon ben Levi; expreſſè dicit Scriptura; quamprimùm in terram redierint, animam corpori ipſorum Deus reſtituet, ſicut ſcriptum eſt:*
Jeſa.42.5. Hæc dicit Dominus Deus, creans cœlos, & extendens eos, firmans terram, & quæ

quæ germinant ex eâ, dans flatum populo qui eſt ſuper eam, &c. Hæc, juxta doctrinam Judaicam, de Judæis mortuis, qui in terræ cavernis volutantur, ſunt intelligenda: non autem de iis, qui ſupra terram verſantur. De hac Volutatione, quæ ab ipſis vocatur גלגול המתים *Gilgal hamméſim*, etiam intelligendum, quod legitur in Targum, ſeu Paraphraſi Chaldaica Cantici Canticorum, in hunc modum: כד יחון מיתיא עתיד לאתבזעא טור משחא וכל מיתיא דישראל עתידין למפק מתחותוהי ואפילו צדיקיא דמיתו בגלותא עתידין למיתי אורח כוכיא מלרע לארעא ונפקין מן תחות טור משחא: id eſt, *Quando reviviſcent mortui, mons Olivarum findetur, & omnes Iſraelitæ mortui inde prodibunt: juſti quoque, qui in captivitate mortui ſunt, venient per cavernas ſubterraneas, & exibunt de imis montis Olivarum partibus.* Sic in libro Zohar col. 206. ſcribitur: *Non dat Deus ipſis* (mortuis ſc.) *animas niſi in terra Iſraelis, ſicut ſcriptum eſt*; Cùm aperuero ſepulchra veſtra, & educam vos ex ſepulchris veſtris, & introducam vos in terram veſtram, Ezech. 37. 13. *Devolventur enim illuc ſub terra, &c.* In Talmud Hieroſolym. in Kiláim cap. ultimo: *An ergo Rabbini qui moriuntur in captivitate pereunt? Dixit R. Simai: Deus perforat ipſis terram, & illi per eam devolvuntur inſtar doliorum vini.* Volutatio hæc piis eſt moleſta, & dolori, ſicut legitur in Talm. Ketubh. fol. 111. 1. גלגול לצדיקים

Cap. 8. v. 5.

Google

צער חויא *Volutatio juſtis eſt dolor.* Hinc facilè eſt conjicere, quanti Judæorum interſit, ut in patriam ſuam revertantur, ibique inſtar piorum Judæorum moriantur, ut iſtius volutationis, ſub tot profundisſimis aquis, & durisſimis montibus, dolore ſummo, & labore gravisſimo, liberentur. Mihi quoque ſæpè retulerunt Judæi, opulentiores ſuæ gentis & pietati addictiores, vel hoc ſolo nomine in terram Iſraelis proficiſci, ut poſt mortem corporibus ſuis quietem concilient, & de ſua Reſurrectione tantò ſint certiores. Ajunt enim quoque inter alia; *Longè præſtantior ac dignior habetur is, quem vivum colligit Terra Iſraelis, quàm is quem colligit poſt mortem.* Imò etiam; *Sepultus in terra Iſraëlis, eſt quaſi ſepultus eſſet ſub altari.* Coſri par.2.§.22.

Atque hæc eſt illa אמונה שלמה *Emuna ſchelema*, perfecta, firmaque fides, cui tam pertinaciter inhærent, & quam ſaluti ſuæ fundamentum, non tamen ſine magnis ut plurimùm ſuſpiriis, ſubſtruunt. Hinc itaque quilibet facilè perſpicere poteſt, quàm benè & egregiè fidei ſuæ fundamentum in Moſe & Prophetis locarint, quâq; ingenii dexteritate ſacras Scripturas tractent & exponant.

De bonis operibus Judæorum. Prout autem fides Judæorum, ſic & bona ipſorum opera ad decem Dei præcepta ſunt comparata. Mirum enim, quàm hîc ſeſe exſerat ſapientisſimorum Rabbinorum ſuperbia.

bia. Plebi namque & infimæ Judaicæ multitudini perſuadent, ſe ſanctum illum, circumciſum & electum Dei eſſe populum, qui non ſolùm decem Dei præcepta, ſed etiam totam Legem Moſis obſervare poſſit. Ulterius *Diviſio præ-*
quoq; progreſſi, miſerum illum imperitum- *ceptorum*
que Moſen, imò Deum ipſum, in ordinem *Dei in*
redegerunt, ac totam Legem Moſis in ſexcenta & tredecim *Præcepta* diviſerunt, *Affirmativa*, ſcilicet, & *Negativa*. *Affirmativa*, ſive *Affirmati-*
Jubentia ſunt ducenta quadraginta octo, jux- *va.*
ta numerum membrorum corporis humani: tot enim, ex Anatomia Rabbinica, membra *&*
corporis eſſe affirmant. *Præcepta negativa*, ſi- *Negativa.*
ve *Prohibitiva*, trecenta ſexaginta quinque conſtituunt, juxta numerum dierum anni ſolaris, vel (ut habetur in libro, quem Germanicè Brandſpiegel appellant, Cracoviæ & alibi excuſo) juxta numerum venarum in corpore humano. Si igitur ſingula hominis membra ſingulis diebus unum mandatum obſervaverint, & ab uno interdicto ſibi caverint, non ſolùm decem Dei præcepta, ſed etiam tota Lex Moſis, ſingulis annis, imò in æternùm, benè ab illis obſervata fuerit. Hîc ſcil. ſancta Thora ſive Lex vocatur ערוכה בכל ושמורה *Per omnia benè ordinata & obſervata.* (2.Sam.23.5.) Hîc itaq; faceſſere poteſt Propheta Eſajas cum ſua hâc querela: *Et terra* *Eſa.24.5.*
infecta eſt ab habitatoribus ſuis, quia transgreſſi

ſunt leges, mutaverunt jus, diſſipaverunt fœdus ſempiternum. Dubio procul beatus Stephanus iterùm ab illis lapidibus obrueretur, ſi denuò conqueri, & Judæis de pietate illorum litem movere vellet, dicendo; *Duri cervice, & incircumciſi corde & auribus, vos ſemper Spiritui Sancto obnitimini, ſicut patres veſtri, ita & vos, qui accepiſtis legem per diſpoſitionem Angelorum, nec ſervaſtis.*

Actor.7.51.

Specul. ardens, cap.13. 15.

Mulieres non ſunt ad omnia præcepta obſtrictæ.

Præterea dicunt ſapientisſimi doctisſimique Rabbini, horum ſexcentorum & tredecim præceptorum obſervationi ſolos viros eſſe obnoxios; mulieres verò non ad omnia adſtrictas eſſe. Has enim volunt omnibus quidem præceptis prohibitivis, ſed jubentibus nequaquam univerſis, & per omnia, teneri. Quædam enim præcepta ſtatis ſolùm temporibus obſervanda ſunt, non autem quotieſcunq; libet: quædam etiam ad mulieres omninò non pertinent; ut Circumciſio, Officium Sacerdotum & Levitarum, Primogenituræ, & alia id genus: interdum etiam quædam præcepta præſtare non posſunt propter maritos, qui jus habent illis imperandi, illasque vel invitas ad alias operas cogendi. Uxores enim maritis ſuis obtemperare & miniſtrare tenentur. Et ſi quis exactiùs inquirere, & rationes inire voluerit, inveniet, mulieres ſexaginta quatuor tantùm præceptis negativis, & triginta ſex affirma-

Vide & inf. cap.4.

affirmativis, obnoxias eſſe. Hæc nempe à prudentisſimis Rabbinis, circa obſervationē legis, gratia facta eſt mulieribus; eò quòd non ſemper otioſæ ſint, & multis aliis negotiis domeſticis, ut ciborum præparatione & coctione, lotione, liberorum educatione, & variis maritorum mandatis exequendis, occupatæ.

Porrò autem nondum ſatisfecit Judæis *Adauctio*
numerus ille præceptorum modò comme- *præceptorum 613. ad 620.*
moratus; ſed orti ſunt quidam ſapientes, & ſummâ pietate præſtantes viri, qui ſuperioribus præceptis ſeptem adhuc addiderunt, ita ut ad ſexcenta & viginti excreverit ſumma; quot ſcil. voces ſunt in Decalogo Ebraico, quotque in numeris conficit vox כתר *Keſer*, quæ *Coronam* ſignificat; *Caph* n. *Tav*, *Reſch*, ſexcenta & viginti conſtituunt. Nempe ſi quis hæc omnia præcepta obſervare poſſet, totius orbis Corona foret. Neceſſum tamen eſt ut obſerventur: Mundus enim ſubſiſtere non poteſt, niſi propter præcepta, uti Sapientes expoſuerunt & docuerunt ex hoc
Prophetæ Jeremiæ loco: אם לא בריתי חקות *Jer. 33. 25.*
ארץ ושמים לא שמתי: *Im lo beriſi chykkos eretz veſchamajim lo ſamti*, hoc eſt, *Abſq; fœdere meo eſſet, fundamenta terræ & cœlorum non poſuiſſem.* Ita ſcil. egregius iſte Prophetæ locus Judaicè, hoc eſt, fœdisſimè & turpisſimè in Speculo ardente corrumpitur & pervertitur;

Aprum enim vineæ ſarritio,(hoc eſt,Aſinum ſaltatio) & Judæum Scripturæ expoſitio, æquè decent. Ergo abſque Lege eſſet, quæ hîc ברית *Beris*, id eſt, Fœdus appellatur, cœlum & terram non creaſſem,& omnia adhuc per legis obſervationem ſubſiſtunt. Et qui præcepta omnia cuſtodiunt, illi Creatoris capiti coronam imponunt, & Deus vicisſim ſeptem coronis coronat illos, hæredesque conſtituit ſeptẽ conclavium in horto Eden, & è contrario à ſeptem Gehennæ conclavibus liberat; eò quòd ſeptem cœlos & ſeptem terras conſervarint. Hinc legitur in Talmud, in tractatu Joma: אמר רבי אליעזר אפילו בשביל צדיק אחד עולם נברא שנאמר וירא אלהים את האור כי טוב ואין טוב אלא צדיק שנאמר אמרו לצדיק כי טוב: hoc eſt, *Dixit Rabbi Eliezer, Etiam unius juſti gratiâ mundus creatus eſt, ſicut dicitur*; Et vidit Deus lucem, quia bonus, (h.e. *ut Gloſſator exponit*; *Et viſum eſt Deo* confirmare Lucem, propter juſtum, qui eſt Bonus.) *Bonus enim nihil aliud deſignat quàm Juſtum, quemadmodum ſcriptum eſt*; Dicite juſto, quoniam bonus. (Ita proinde ſenſus loci illius Moſis eſt, Vidit Deus unicum eſſe juſtum, per quem ſubſiſteret mundus, Adamum ſcil. plures enim homines tum nondum erant) אמר רב חייא בר אבא א"ר יוחנן אפילו בשביל צדיק אחד העולם מתקיים שנאמר וצדיק יסוד עולם: *Retulit Rabh Chaja bar Abba, Rabbi Johannem dixiſſe, etiam*

Joma cap. 3. in fine.

Geneſ. 1.31.

Eſa. 3.10.

tiam propter juſtum unum mundum ſubſiſtere, idq́ ex verſu illo Proverbiorum Salomonis; Juſtus autem eſt fundamentum mundi. Scribunt inſuper ſapientes, unamquamq; corporis humani venam hominem, veluti fræno, cohibere, ne in vetitum nitatur (& hâc ratione 365. præcepta illâ prohibentia exactè obſervantur:) ſin minùs, vulgò dici ſolere, *Ne unicam quidem boni ſanguinis venam habet*! (ô miſerum te Judæum, ubinam igitur, non dicam venula, ſed unica purioris ſanguinis guttula in te reperitur?) Contrà etiam membra inſtant & hominem ſollicitant, ut, quod præceptum eſt, exſequatur. Rex Salomo in Proverbiis dicit; *Serva mandata mea, & vives*; hoc eſt, Si venæ tuæ & membra tua ad bonum te incitent, in æternum vives. David quoque in Pſalmis inquit; *Omnia oſſa ejus cuſtodit Dominus, unum ex his non conteretur*, hoc eſt, Si mandata ſerventur, oſſa non conterentur. Prov.10.25. Prov.7.2. Pſal.34.21.

Hac ratione miſeri illi, cæci, & amentes Judæi eò redacti ſunt, ut neque poſſint, neque velint, intelligere, quid ſit fides, quid bona opera; ſed eâdem ſemper oberrent chordâ, & in dementiâ illâ ſuâ continuò perſiſtant. Non immeritò itaque de illis Propheta Sophonias; *Prophetæ ejus veſani, leves, & inconſtantes; Sacerdotes ejus polluerunt Sanctum, & violenter legem tractant.* Utique pudere eos aliquando deberet craſſi illius ſtuporis, Soph.3.4. *Quomodo Judæi verbum Dei*

detorqueant & corrumpant. poris, quem produnt, Verbum Dei tam ridiculè diſcerpendo & detorquendo, perinde ac ſi ſenſus communis expertes omninò eſſent. Dum enim malè fundatam ſuam fidem declarare & ſtabilire, dum Scripturas interpretari aggrediuntur, Corybantum ſomnia & imaginationes, non hominum ſanorum, & penes quos adhuc hodiè ſit Scriptura, expoſitiones afferunt, & in Cimmeriis illis tenebris, ipſi Leberide cæciores, manibus iter fruſtrà prætentant. Verùm de Judaicâ fide, vel potiùs horrendâ incredulitate, plura nunc dicere ſuperſedebo; quia illa plus nimio, & illorum ſæpè ingratiis, in hoc libro exponetur: ſed aliquid duntaxat hîc, de tantæ cæcitatis, tantiq; ſtuporis in Dei & Verbi Divini cognitione cauſis, attingam.

De cauſis cæcitatis & ſtuporis Judæorum.

Ex Veteris Teſtamenti hiſtoria liquet, Judæos propoſiti ſemper adeò tenaces fuiſſe, ut nullis inde machinis unquam dimoveri potuerint: quam ob cauſam à Moſe, cæterisq; Prophetis, paſſim graviſſimè fuerunt reprehenſi, maxima etiam Prophetarum pars ab ipſis interfecti, unde *Prophetarum interfectores* in Novo Teſtamento appellantur. Poſteaquam enim Deus eos in peculiarem ſibi populum aſſumpſit, fœdus cum iis pepigit, illudque externo ſigno, Circumciſione nimirum, veluti ſigillo in carne eorum,

tum, obſignavit, eos ex hoſtium manibus ereptos, in terram, quæ reliquas omnes, & cœli temperie & ſoli fertilitate, ſuperabat, brachio extenſo & manu robuſtâ, introduxit, iis Verbum ſuum, Legemque ſuam per Moſem dedit, ex cujus præſcripto vivere, Deum agnoſcere, confiteri, laudare & celebrare debebant; quum totus terrarum Orbis profundisſimâ Idololatriȩ voragine ſubmerſus eſſet, verumque Deum, cœli & terræ creatorem, ignoraret; tum ipſi ſuperbire, tum gravi atque intolerabili arrogantiâ ſeſe ſupra reliquas nationes efferre, plenis buccis Sanctum & electum Dei populum ſe jactare, nihil aliud niſi Circumciſionem, niſi Legem crepare cœperunt: ubi verò terram ſanctam occuparunt, ſanctumque & religioſum Deo templum acceperunt, ſacrificia, &c. peregerunt; quàm ſuperbè tum & inſolenter de Terrâ ſuâ, Urbe, Templo, Sacrificiis, cæteroque cultu Divino ſunt gloriati? Super his quicunque eos increpavit, & Abrahæ filios eſſe negavit, qui ruinam illis & exitium à Deo eſt minatus, qui exules atque extorres à ſolo patrio, quòd incircumciſis auribus & cordibus eſſent, fore prædixit; is confeſtim Pſeudopropheta habitus, & manibus illorum interfectus fuit. Atq; ita ſemper in vetere ſuâ ſententiâ perſeverarunt, & externo fœderi, nudæ & externæ Legi, juxta ſimpliciſſimum

ciſſimum literalem ſenſum, externis operibus, cæremoniis, ritibusque legalibus, mordicùs & pertinaciter adhæſerunt, in Deum omnesque illius Prophetas inſultarunt, neq; penſi quicquam habuerunt inquirere, an vera Dei Cognitio, Timor, & Honor, in animis ſuis, nec ne, ſedem fixiſſet? ita ut tandem Deo ſummum gentis illius faſtidium ſubie-
*Eſa.*1.4. rit, illisque iratus, *eos gentem ſceleſtam, populum iniquitate onuſtum, ſemen malitioſum, filios perditiſſimos, qui Dominū deſeruiſſent, Sanctum Iſraelis*
*Eſa.*48.4. *irritaſſent, & retrò ceſſiſſent*, appellaverit; *duros, ferreæ cervicis, frontis æneæ, cordis indomiti*, eſſe ſit
*Ezech.*2.4. conqueſtus; *ſe ſanctis patriarchis ſatos mentiri,*
*Ezech.*16. exprobraverit; *natos potiùs & oriundos eſſe è terra Canaan, patre Amorrhæo, & matre Chetæa*, reprobis nempe, & maledictis, ut ex Moſe notum eſt, gentibus; interminatus etiam ſit, ſe
*Jer.*16.13. illos *ex terrâ eorum, in terram, quam nec ipſi, nec patres eorum unquam noverunt, ejecturum, nullam illis clementiam impartiturum, eos ab hæreditate,*
*Jer.*17.4. *quam dederat ipſis, expulſurum, effecturumq;, ut ipſi hoſtibus ſuis in terrâ ignotâ ſerviant, domum, quæ de Dei nomine appellaretur, & de qua tantopere gloriabantur & confidebant, locumq; illum, quem*
*Pſal.*68.70. *patribus illorum dederat, non ſecus atq; tabernaculum Silo, everſurum, eosq; è conſpectu ſuo ejecturum,*
*Eſa.*6.10. atque tandem ita Eſajam compellarit; *Craſſum reddito cor populi hujus, & aures ejus fac hebetes, & oculos ejus obline, ne fortè vel oculis ſuis videat,*

deat, vel auribus ſuis audiat, vel corde intelligat, quò converſus ſaluti reſtituatur. Sic enim diu antè Deus illis per Moſem minatus erat; *Quòd ſi vocem Domini Dei tui non audieris, ut cuſtodias & facias cuncta præcepta & ſtatuta ejus, quæ ego tibi præcipio hodiè, venient ſuper te omnes execrationes iſtæ, & apprehendent te, percutiet te Dominus amentiâ, & cæcitate, ac furore mentis, & palpabis in meridie, ſicut palpare ſolet cæcus in tenebris, neq; proſper eris in viis tuis, & omninò talis eris, qui vim & injuriam patiaris, quiq; diripiaris, idq; cunctis diebus, nec erit qui eripere poſſit.* Prima itaque & præcipua cæcitatis & indurationis Judæorum cauſa eſt, juſtum Dei judicium, & pœna, quam, juxta Illius minas, ſubierunt; *quòd voci ejus non auſcultarint, ore quidem ſuo ad illum acceſſerint, & labiis ſuis eum honorarint: cor autem eorum longè ab eo abfuerit, tali deniq; doctrinâ, quæ meris præceptis hominum conſtabat, coluerint,* uti Propheta Eſajas de illis conqueſtus fuit. Unde conjicere eſt, eos maturè à Dei verbo receſſiſſe, & totos à ſuâ ipſorum ſapientiâ, ab ingenii ſui dexteritate, à ſapientum & doctorum ſuorum, qui ab Eſdræ temporibus *Scribæ* appellati ſunt, doctrinâ pependiſſe, & pluris illorum expoſitiones, ſtatuta, leges, præcepta, quàm Prophetarum doctrinam, feciſſe, quem errorem Prophetæ quidem impugnarunt, & inſectati ſunt, ſed parùm profecerunt. Quænam autem illa mandata ſint, quæ

Deuter. 28.

Eſa. 29.13.

De paradox

ſibus, ſeu Traditionibus Judæorum. quæ Dei mandatis prætulerunt, & quorum gratiâ ab illis receſſerunt, docet nos Chriſtus ipſe in Novo Teſtamento, cùm Judæi illum reprehendere vellent, quòd diſcipuli illius non obſervarent inſtituta majorum, *ut ablutiones manuum, poculorum, urceorum, æramentorum, & lectorum, aliarumq; infinitarum id genus rerum, propter quas præcepta Dei rejecerunt, & ſolas ſeniorum & ſapientum conſtitutiones ſervarunt.* Quoniam ergo traditiones illę, quarum Chriſtus meminit, & aliæ complures, quas ibidem innuere videtur, etiamnum hodiè in uſu & obſervatione ſunt apud Judæos, atq; in Jure illorum Canonico, & de rebus Divinis, ac Pietate vitæ Conſtitutionibus, conſignatæ leguntur, quarum maximam in hoc libro partem retegere & exponere conſtitui; paulò fuſiùs hîc declarabo, quibus fundamentis & cauſis permoti Judæi, eò devenerint, ut pluris ejuſmodi hominum mandata & fecerint, & etiamnum hodiè faciant, quàm ipſius Dei mandata; ita ut ſtatutis ſuis Dei præcepta ſuſtulerint, & hoc modo in præſentem horrendam incredulitatem, & praviſſimum Verbi Divini intellectum, inciderint.

Marc. 7. Matth. 15.

In præfatione doctiſſimi Rabbi Moſis Mikkotzi (qui Toleti in Hiſpania An. 1236. in Judæorum Academia docuit, & Commentarium in 613. Legis pręcepta conſcripſit, qui apud Judæos ספר מצוות גדול *Sepher Mizvos gadol*

gadol Liber præceptorum magnus, vulgò dicitur, ubi, ad duodecimum & centeſimum præceptum negativum, duodecim Judæorum millia Toleti tunc temporis fuiſſe, ſcribit) in hunc modum legimus: לולי כי ניתן
פירוש לתורה בעל פה היתה כל התורה כסמיות
ועיוורון כי המקראות שוברין וסותרין זה את זה:
Niſi acceßiſſet ad legem ſcriptam expoſitio legis oralis, tota lex obſcura & mera cæcitas eſſet: Nam primò Scripturæ ſibi invicem ſunt contrariæ, & inter ſe pugnantes. Deinde, quia Lex ſcripta eſt imperfecta, neque omnia cognitu neceſſaria in ſe comprehendit. Expoſitione itaq; debitâ opus eſt, ex qua verus legis ſcriptæ ſenſus queat elici, & cui, tanquam ſtabili fundamento, innitatur. *Scripturam obſcuram eſſe, & ſibi repugnare,* exemplis multis probat: כגון כתוב אחד אומר

Scripturæ obſcuritas, ſecundum Judæos.

שבעת ימים תאכל מצות וכתוב אחד אומר ששת
ימים תאכל מצות וכן כתוב אחד אומר שבעה
שבועות תספור לך שאין לך לספר אלא ארבעים
ותשעה יום, וכתוב אחד אומר תספרו חמשים יום
כתוב אחד אומר וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר
יש במשמעו שיוכל להביא פסח מן הצאן ומן הבקר
וכתוב אחד אומר שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם
מן הכבשים ומן העזים תקחו משמע ולא מן הבקר,
כתוב אח" אומר כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך
הזכר תקדיש לה" וכתוב אחד אומר אך בכור אשר
יבוכר לה" בבהמה לא יקדיש איש אותו, כתוב אחד
אומר וירד ה" על הר סיני וכתוב אחד אומר כי מן
השמים דברתי עמכם וכאלה רבים לא יוכל להתבאר

פתרונם כי אם על ידי תורה שבעל פה שהוא מסורת
בּיד החכמים: id eſt, Ex. Gr. In uno loco ſcri-
Exod.12.15. bitur: *Septem diebus azyma comedetis*: & alibi;
Deut.16.8. *Sex diebus comedetis azyma*: Sic in quodam
Deut.16.9. Scripturæ verſiculo habetur; *Septem hebdomadas numerabis tibi*: Jam verò ſeptem ſeptimanæ non conficiunt niſi 49. dies: at ecce alius
Levit.23.16. Scripturæ verſiculus ait; *Numerabis quinquaginta dies*. Sic in hoc verſiculo habetur; *Im-*
Deut.16.2. *molabis paſcha Domino Deo tuo de ovibus & de bu-*
Exod.12.5. *bus*; Contrà alius verſiculus ait: *Erit autem pecus integra, maſcula, annicula, quam ex ovibus,*
Deut.15.19. *aut capris accipietis*; Non ergò ex bubus. Hîc dicitur; *De primogenitis quæ naſcuntur in armentis & ovibus tuis, quidquid eſt ſexus maſculini, ſan-*
Lev.27.26. *ctificabis Domino Deo tuo*; Ibi verò; *Primogenita quæ ad Deum pertinent, nemo ſanctificare*
Exod.19.11. *poterit, ſive bos, ſive ovis fuerit*. Sic *Deus deſcen-*
Exod.20.22. *diſſe* dicitur *in montem Sinai*, ut populum alloqueretur: aſt alibi; *Vos vidiſtis, quòd de Cœlo loquutus ſim vobis*: & ſimilia multa, quorum interpretationem exponere nemo poſſit, niſi ex lege orali, quæ eſt traditio per manus ſa-
De Scripturæ defectu. pientum. Quaſi verò hæc ex lege ſcripta ſatis conciliari non poſſint! *Scripturæ defectum* ſic etiam multimodè arguit: ועוד סימני עוף טהור אין אתה יכול לברר מדברי תורה כי אם מתורה שבעל פה וכן סימני בהמה וחיה לידע א׳ זו חלבה אסור ואי זו חלבה מותר לא יתבאר כי אם מתורה שבעל פה וכן צוה הק״בה לעשות סוכה ואין לידע

לידע שיעורה כמה וכמה דפנותיה ודתי סיכוכיה
כי אם מתורת משנה ותלמוד יודע הכשירה ופסולה
וכן במילה אם למול ולפרוע או למול בלא פריעה
וכן לא תתבאר מצות מזוזה היאך וכתיבתה ומקום
קביעותה אם מימין הפתח אם משמאל אם בגובהו
אם בשיפולו כל אלה לולי שפירשם הק"בה למשה
לא נודע פתרונם: וכן כל איסורין שבתורה דם
וחלב פיגול ונותר וזר שאכל תרומה כמה שיעור
אכילתו להתחייב וכן האוכל ושותה ביום הכפורים
כמה שיעור אכילתו ושתייתו לפי שבכל איסורין
שבתורה נכתב לא תאכל דבר פלוני ופלוני וביום
הכפורים אין כתוב בו לא תאכל כי אם אשר לא
תעונה מה ראה הכתוב לשנות יום הכפורים משאר
איסורין שבתורה וכן טומאת מת ונגעים ונבלות
ושרצים ושיעור טומאתן, וכן כל דקדוקי המסורת
וסימניות שבתורה וטעמי הנקודות והתלויות
שבמקרא לא יודע פתרונם כי אם בתורה שבעל פה:

id eſt, *Preterea ſigna quibus aves mundæ ab immundis diſcernuntur, nullâ ratione cognoſcere poſſis ex lege ſcriptâ, ſed tantùm ex lege orali: ita etiam ſigna, quibus in jumentis & beſtiis dignoſci queat, quinam adeps licitus ſit, aut illicitus, non ex* νόμῳ ἐγγράφῳ *ſed* ἀγράφῳ *petenda ſunt. Sic quoq; Deus benedictus tabernacula ſeu tuguria fieri juſſit: ſed neque menſuram eorum, neq; parietum numerum, neque reliqua tabernaculorum inſtituta, poſſumus aliundè, quàm ex Miſchna ſeu Talmude, haurire, ut cognoſcamus an legitimè ſint conſtructa, nécne? Similiter ſe res habet in Circumciſione; an*

circumciſionem glandis omnimoda retectio comitari debeat, an verò circumcidendum abſq; glandis retectione? Ita & præceptum de Schedula limini imponenda (de qua Deuter.6.) *quomodo ea fieri debeat, qualem ſcriptionem ejus eſſe oporteat, in quo loco ſit ponenda, an à dextra oſtii, an à ſiniſtra, an ſuprà, an infrà; illorum omnium interpretatio hodiè ignoraretur, niſi Deus benedictus Moſi id expoſuiſſet. Eadem eſt ratio omnium quæ in lege vetantur, ut ſanguinis & adipis, quando ſint immunda, quando licita: & peregrini qui oblationem comedit, quantum comedere debeat ut reus ſit: ut & ejus qui edit & bibit in Die expiationum, quantum eum & comedere & bibere oporteat; quia de omnibus iis, quibus veſci prohibetur in lege, dicitur:* Rem illam non comedes; *verùm in die Expiationum non ſcribitur;* Non comedes; *ſed tantùm;*
Lev.23.29. Omnis anima quæ afflicta non fuerit; *quid cauſa eſt, cur ſolita vetitorum formula in die expiationis mutetur? Simili modo ſe habet pollutio propter mortuum, leproſos, cadavera beſtiarum, & reptilia; qualis nempe ſit pollutionis propter hæc contracta menſura? Minutiarum quoq; Maſorethicarum, ſectionum legis, cauſarum punctuationis, & literarum ſuſpenſarum interpretatio, &c. cognoſci nequit, niſi ex lege orali.* Hactenus Moſes Kotzenſis.

Hæc illa ratio eſt, quàm iniit Diabolus, ut Judæos primùm à Dei verbo abduceret, &, ut mirus & inſignis eſt artifex, in diverſum, homi-

hominum nempe mandata, raperet, eosque præſtigiis ſuis ita faſcinaret,ut neque Eſajas, neque Chriſtus,neque ullus alius, in hodiernum uſque diem ab errore, quem ſemel animis imbiberunt,illos avertere potuerit. Ubinam ergo veram legis ſcriptæ expoſitionem inveniemus? Non utique in Deciſionibus ſubtilis Doctoris, vel Petri Hiſpani Logicalibus; non in Capnodochi (Capnionis inquam) de arte Cabaliſticâ commentationibus,multò minùs in Ovidii, aut Elephantidos libellis. Ubinam ergo? Arrige aures Pamphile, & uno verbo rē eloquar omnem; In Sacroſancto Talmude. Verùm,unde prodiit nobis Talmud, ut tanta illa fides ſit habenda, quaſi Legis Moſaicæ expoſitio ab illo ſolo peti & poſſit, & debeat? Egregiam verò interrogationem,Unde prodierit? Prodiit, prodiit, inquam, à Moſe magiſtro noſtro, qui illud unâ cum Lege ſcripta ex monte Sinai attulit. Tu ſtupide & marrucine Chriſtiane, an Moſem in monte Sinai per quadraginta dies, totidemque noctes tricis attellanis conduplicandis, vel milio perforando vacaſſe credis? Annon potuiſſet Deus Legis tabulas horæ unius ſpatio Moſi dare, eumque dimittere, ne filii Iſraël vitulum aureum Dei loco interim adorarent? Aliam itaque aliquam tantæ moræ cauſam ſubeſſe oportet, nec de nihilo ſummo manè aſini

Unde Talmud prodierit?

Pirke ſeu capita Rabbi Eliezer cap. 46.

omnes concinuerunt. Deus nimirum Moſem ſecum in Scholam veluti aſſumpſit, ei primùm Legem ſcriptam tradidit, eamque poſtea toto illo temporis ſpatio expoſuit, & omnium ac ſingulorum præceptorum cauſas, modum, menſuram, fundamenta, verumque ſenſum, ſolidè aperuit; cum mandato, ut, ſicut ipſe ab ore Dei loquentis hæc exceperat, eodem modo filios Iſraëlis ea doceret, uti ſcriptum eſt; *Mihi verò eodem tempore præcipiebat Dominus, ut docerem vos ſtatuta & judicia, &c.* Hæc *Statuta & Judicia*, vera fuerunt Legis ſcriptæ expoſitio, & תורה שבעל פה *Thora ſchebbeal peh* Νόμ☉ ἄγραφ☉, *Lex oralis*; hanc Moſes tradidit Joſuæ, Joſua lxxij. ſenioribus, à quibus per traditionis ſucceſsionem, ad Zachariam & Malachiam, Prophetarum poſtremos, pervenit; ab illis verò acceperunt אנשי כנסת הגדולה Anſche keneſes haggedolah, *Viri Synagogæ magnæ, ſeu Synedrium magnum*, & ita ſemper majores poſteros ſuos docuerunt, uti quiſque ab avo, vel aviâ ſuâ foco aſsidens acceperat.

Deut. 4. 14. R. Aben Ezra, R. Salomon Jarchi, R. Bechai, & alii, in hunc locum.

Quomodo Moſes in monte potuerit diem à nocte diſcernere?

Cæterùm non illepidam hîc quæſtionem movet R. Bechai in cap. 34. Deut. ויהי שם עם ה' מ' יום ומ' לילה מנין היה יודע משה אימתי יום ואימתי לילה: hoc eſt, *Quum dicatur Moſes fuiſſe cum Domino per quadraginta dies & quadraginta noctes, quomodo potuit diem à nocte diſcernere?* Quæſtionis elegantiam & genium, longo poſt-

go poſt ſe intervallo relinquit ſolutionis ſubtilitas; כשהיה הק'בה מלמדו תורה שבכתב היה יודע שהוא יום וכשלמדו תורה שבעל פה היה יודע שהוא לילה: h.e. *Quando eum Deus docebat Legem ſcriptam, tum agnoſcebat diem veniſſe: quando verò docebat Legem oralem, noctem adeſſe ſciebat.* Divinum magiſtri noſtri acumen! quî enim potuiſſet Moſes ſcribere in tenebris? neq; etiam præſto aderat propola, unde ſibi candelas in monte præſtinaret.

Cur Deus noluerit Legem oralem ſcriptis comprehendi.

Sed cur noluit Deus hanc etiam Legem ſcriptis comprehendi? Nodum hunc meliùs ſolvit prędictus Moſes Kotzenſis, quàm Alexander nodum Gordium; favendum itaq; eſt linguis: מפני שראה הק'בה שעתידין אומות העולם לכתוב עשרים וארבע ספרים שיש בספר תורה נביאים וכתובים ולהפכם לרעה ולמינות, מסר סימנין למשה בעל פה ולא הסכימו מן השמים לכתבן עד לאחר שעמדו אמונת אדום וישמעאל פן יעתיקו אותם הגוים ויהפכו אותם לרעה כמו שעשו בתורה שבכתב, ולעתיד לבא ישאל הק'בה מי הם בניו, ובני ישראל מביאים ספר תורה, והאומות מביאים ספר תורה, אילו אומרים שהם בניו, ואילו אומרים שהם בניו, והק'בה שואל מי יש לו הסימנים שמסרתי בסיני בעל פה ואין מי שיודע אותם כי אם ישראל וכו': ולמיום שנסתם חזון ונביא ונסתלקה רוח הקדש מישראל העמיד הק'בה את החכמים שהיו תלמידי הנביאים לתקן לישראל כל תקנות טובות והרביצו תורה בישראל הם ותלמידיהם ותלמידי תלמידיהם עד היום הזה: התקינו ליחד שם הנכבד והנורא

ערב ובקר : והתקינו שמונה עשרה ברכות של
תפילה להתפלל בלחש ובעמידה כדרך שמצינו
בתפלת חנה שכתוב בה וחנה היא מדברת על לבה
רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע , שלוש ברכות
הראשונות יש בהן שבחו של הבורא , ואחר כך
ישאל אדם צרכיו לפני בוראו ולבקש ממנו חנינות
דיעה והשכל ואחר כך להתחנן על עסקי התשובה
להשיב אותנו ליראתו בלבב שלם , ואחר כך להתחנן
על עסקי הסליחה , ואחר כך על הגאולה לגאול
אותנו שנית כאשר הבטיחנו , ואחר כך על הרפואה
לרפואת תחלואנו , ואחר כך לברך שנותינו , ואחר
כך על קבוץ גליות , להושיב שופטינו כבראשונה
ויועצינו כבתחלה , ולעשות דין ברשעים ולגדע
קרנם ולרומם קרנות צדיקים , ולבנות ירושלים ,
ולהצמיח מלכות בית דוד וכו' : והתקינו לברך על
המזון , ולברך על חידוש הלבנה וראיית הקשת
והרעמים , והתקינו להושיב מלמדי תינוקות בכל
עיר ועיר , ולקרות בתורה בשני ובחמשי ובשבתות
ובימים טובים , וכל זה כדי שלא תשתכח תורה
מישראל ואסרו פתם של גויים ויינם ובישולם כמו
שכתוב בדניאל וישם דניאל על לבו שלא יתגאל בפת
בג המלך וביין משתיו וכו' : ובימי רבינו הקדוש הקרוי
רבי בלשון משנה שנתן לו הק'בה חן בעיני אנטונינוס
מלך רומי וקיבץ כל חכמי הארצות ויסד ששה סדרי
משנה על פי הקבלה : i.e. *Quia prævideràt Deus, nationes hujus mundi exſcripturas libros viginti quatuor, qui Lege, Prophetis, Hagiographis continentur, illiſq́; ad hæreſim & impietatem abuſuras; expoſitionem oralem Moſi tradidit, neque à Deo permiſſum fuit, ut ſcriptis mandaretur, donec Idumæo-*

Idumæorum & Iſmaelitarum ſectæ exortæ fuerunt, ne fortè & illa à gentibus verteretur, & in malos uſus, quod Legi ſcriptæ contigerat, perverteretur. In futuro autem ſæculo interrogabit Deus, quinam ſint filii ſui? tum gentes, juxtà cum Iſraëlitis, librum legis proferent, utriq; ſe filios ejus eſſe dicent. Itaq; Deus denuò interrogabit; penes quem ſit expoſitio oralis, quam tradidit in monte Sinai? ad hoc omnes obtumeſcent, nec quiſquam, excepto Iſraële, illius gnarus reperietur, &c. Cæterùm ab illo tempore quo clauſa eſt viſio & prophetia, & ablatus ab Iſraële Spiritus Sanctus; ſuſcitavit Deus Sapientiſſimos in populo, Prophetarum diſcipulos, qui inter Iſraëlitas bonas conſtitutiones omne genus inſtituerent, Legem rectè docerent, & explicarent, idq; continuâ ab ipſis ſucceſſione per diſcipulos & diſcipulorum diſcipulos, in hunc uſque diem. Hi ordinarunt, ut Nomen Dei glorioſum & terribile, quotidiè manè & veſperi, tamquam unius illius Dei veri, celebretur: iidem Octodecim illas injunxerunt benedictiones (Schmon eſre) in oratione ſtando & ſubmiſſâ voce recitandas, ſicut de Hanna ſcriptum legitur; Porrò Hanna loquebatur in corde ſuo, tantumque labia illius movebantur, & vox penitùs non audiebatur. *Tribus primis benedictionibus continetur laus Creatoris: Deinde, ſibi neceſſaria à Creatore poſtulat homo; gratiam, nempe, ſcientiam, & intellectum: poſt hæc orat pro converſione, ut ſcil. corde ſincero, non fucato ad ſui Timorem Deus nos convertat: exinde pro peccato-* 1. Sam. 2. 13.

rum remiſſione; pro redemptione, ut iterum à Deo, quemadmodum pollicitus eſt, redimamur: ut morbis noſtris medeatur, annis noſtris benedicat, captivitatis diſperſiones congreget, judices & conſiliarios noſtros, ut ab initio, reſtituat, judicium in impios exerceat, cornu gentium (Chriſtianorum videlicet) *exſcindat: Cornu verò juſtorum* (Judæorum nempe) *extollat, Jeruſalem inſtauret, regnum domus David de novo germinare & florere faciat, &c. Illi ipſi præterea inſtituerunt certas benedictiones menſæ, noviluniorum, iridis ſeu arcuum cœleſtium & tonitruum: pueris præceptores idoneos in ſingulis urbibus præficiendos ſanciverunt: die ſecundo & quinto hebdomadæ, ut & ſabbathis, & diebus feſtis, publicè Legem legi, ne oblivioni ab Iſraële traderetur, voluerunt. Pane, vino & cibo Chriſtianorum omni ſuis interdixerunt; quòd de Daniele ſcriptum reperiatur;* Propoſuit autem Daniel in corde ſuo, ne pollueretur de menſa Regis, neque de vino potus ejus, &c. Urbe interim captâ & devaſtatâ, templo deſolato, & Judæis in exilium abactis, quumq; nullus, vel captivitatis vel miſeriæ ipſorum, finis appareret, *conciliavit Deus Rabbi Judæ* הנשׂיא Hannaſi i.e. *Principi*, (qui ob ſingularem modeſtiam, pietatem, & ſanctitatem רבינו הקדוש *Rabbenu hakkadoſch* Sancti cognomen adeptus eſt) *Imperatoris Antonini benevolentiam; ita ut illius permiſſu, Judæorum doctiſſimos undiq; congregaverit, & cum illis conſilium inierit, quo pacto,*

Dan.1.8.

Quando, à quo, & quibus de cauſis Lex oralis ſcripto fuerit comprehenſa.

pacto, rebus Judæorum in dies magis magisq; in pejus ruentibus, in poſterum Legi ſuccurrendum eſſet, ne prorſus excideret, & ex hominum memoria effueret, ſed aliquâ ratione conſervaretur. Et quamvis Lege orali hoc ipſum quoque cautum erat, ne תורה שבעל פה *Lex oralis & ἄγραφος ſcriptis mandaretur; tamē, ſummæ miſeriæ, & modis omnibus miſerandæ diſſipationis, quæ Judæis contigerat, habitâ ratione, quidquid jam à Chriſti, & ſuperiorum temporum memoriâ, paſſim per ora vulgi ferebatur, in commentarium librum redegit, quem* משנה Miſchnam, *h. e.* Δευτέρωσιν *Iteratam* *Miſchnæ*
vel Secundam legem appellavit, & in ששה סדרים *origo.*
Sedarim *ſeu partes generales ſex diviſit; ſex autem illos Ordines ſeu Partes generales in ſexaginta* מסכתות Maſſichtos *ſeu Tractatus peculiares.* Hactenus iterum *Moſes Kotzenſis.* In hoc libro traditiones & patrum inſtituta, quibus integra Synagoga Judaica & tunc temporis regebatur, deinceps regi debebat, in theſes & aphoriſmos redacta, comprehenduntur. In has traditiones Chriſtus, Evangeliſtæ & Apoſtoli, ſæpiſſimè ſunt invecti; unde ſimul conjicere eſt, eaſdem Eſajam perſtringere voluiſſe, quum eorum doctrinam *Hominum præcepta* appellavit. Hic liber fuit abſolutus, confirmatus, & ab univerſa Judæorum Synagogâ receptus, ut juxta illum omnes eâ tempeſtate Judæi, poſterique illorum, deinceps

ceps ſemper viverent, uti etiamnum hodiè vivunt, Anno Chriſti 219. ut in Chronico Hebræorum צמח דוד Tzemach David fusè lateque demonſtratur.

Anno Chriſti 230. De Talmude Hieroſolymitano.

Poſt aliquot annos exortus eſt quidã *Rabbi Jochanan*, qui Hieroſolymis per 80. annos ראש הישיבה Roſch hajeſchibha *Rector Academiæ* fuerat, & משניות *Miſchnajos* δευτερώσεις illas, quarum ſuprà meminimus, auxit, ejusque liber *Talmudis Hieroſolymitani* nomen obtinuit: qui, quoniam obſcurus eſt, durus, & difficilis intellectu, minor ejus ſemper fuit uſus, neque eo habitus honore fuit, quo משניות *Miſchnajos* δευτερώσεις; nec ad hæc uſque tempora, legentium manibus valdè teritur.

Gemara quando & à quibus confecta.

Verùm, quia *Miſchnajos* ſeu δευτερώσεις linguâ Hebræâ facili, purâ, omnibusq; obviâ, conſcriptæ erant, ſed ſermone adeò conciſo, ut multi non ſatis illas intelligerent; incepit *Rabbi Aſſe*, qui itidem caput Synagogæ fuit, illas exponere, ſingulisque annis duos tractatus explanavit, ita ut toto profeſsionis ſuæ curriculo, bis quidem Miſchnarum ſeu Δευτερώσεων expoſitionem abſolverit; tractatus tamen triginta quinque tantùm ſcriptos reliquerit, ut teſtatur *Rambam*, in præfatione in tractatũ Talmudicum זרעים *Seraim* De Seminibus. Profeſsionem verò ſuam inchoave-

choaverat Anno Chriſti 367. Huic in Recto-
ratu ſucceſſit Anno 427. Maremar, ejusq; col-
lega fuit *Mar*, filius τȣ̃ *Rabh Aſſe*, qui inde, ubi
Raf Aſſe ſubſtiterat, laborem ſuum orſi ſunt,
& rem totam ad umbilicum perduxerunt,
ita ut expoſitioni τῶν Miſchnajos ultima
tandem manus impoſita fuerit. Iſtud autem
quod ad משניות seu δευτερώσεις acceſſerat,
Gemaram, i.e. Complementum, appellave-
runt; quæ duo, משניות *Miſchnajos* inquam, &
גמרה *Gemara* ſeu δευτερώσεων Complemen-
tum, corpus Talmudicum conſtituunt. Hi
duo poſtremi in hoc opere Lxxiij. annorum
labore perfuncti ſunt, ita ut Anno Chriſti
500. integrum Talmud abſolutum, obſigna-
tum, *Talmudisq; Babylonici* nomen conſequu-
tum fuerit, & ab omnibus Judęis, ceu authen-
ticum juris Civilis & Canonici corpus, rece-
ptũ, cujus legibus univerſa Judæorum gens,
tum in rebus ſacris, tum in rebus politicis, in
hunc uſq; diem regitur. Hoc eſt pretioſum
illud cimelium, theſaurus ille verè regius, qui
Judæis ſolis oraliter concreditus, & apud il-
los eſt repoſitus: Hîc arcana Legis, quæ per
duo annorum millia apud Judæos latuerant,
in lucem prodierunt: Hæc eſt recta illa ex-
poſitio, verum illud פֵּירוּשׁ *Peruſch* (ſeu potiùs
פֶּרֶשׁ, uti ſcribitur apud Malach. פרש על פניכם *Malach. 2. 3.*
Pereſch, id eſt, *Stercus ſuper naſum veſtrum*) quo
ſuprà

ſuprà adducta, imò omnia obſcura, controverſa & dubia, [quæ in Lege ſcripta occurrunt, ad amuſsim exponuntur & diſcutiuntur: Hæc eſt תורה שבעל פה Thorah ſchæbeal peh *Lex illa oralis*, quæ tanti, imò etiam pluris, quàm Lex ſcripta, eſt facienda. Scripta enim Lex Moſis non poteſt abſque Legis hujus oralis adminiculo intelligi vel exponi. Verùm, quia hæc vulgò ſunt ignota, atq; adeò paucis admodum Chriſtianis audita, rem à capite ordiri, & ad extremum perducere eſt animus, quantum quidem in me eſt, &, ex Judaicorum librorum lectione, hactenus aſſequi potui.

Quâ ratione Judæi Legem oralem, hoc eſt Talmud pluris faciant, quàm Legem ſcriptã, hoc eſt, ſacra Biblia.

Aben Ezra ſcribit in præfatione commentarii ſui in Pentateuchum: וזה לנו האות שנסמך משה על תורה שבעל פה שהיא שמחה ללב ולעצם מרפא כי אין הפרש בין שתי התורות ומידי אבותינו שתיהן לנו מסורות׃ id eſt, *Iſtud nobis evidens ſignum eſt, fundatum eſſe Moſem ſuper legem oralem, quæ eſt lætitia cordi, & oſsibus medela. Nulla enim eſt differentia inter duas has leges, quæ per majores noſtros ambæ nobis ſunt traditæ.* Et alibi adhuc apertiùs: והכלל לא נוכל לפרש על דרך מצות התורה פירוש שלם אם לא נסמוך על דברי ח'ז'ל כי כאשר קבלנו התורה מן האבות כן קבלנו תורה שבעל פה אין הפרש ביניהם׃ id eſt, *In ſummâ, non poſſumus perfectam expoſitionem adducere, ſi legis ſcriptæ præceptorum veſtigiis tantùm inſiſtamus, niſi fundamentum locemus in verbis Sapien-*

Sapientum noſtrorum piæ memoriæ. Quemadmodum enim Legem ſcriptam à patribus accepimus; ita & Legem oralem, neque ulla eſt inter utramq; differentia. Hinc videre eſt, Judaicam fidem, non Moſe, ſed Rabbinorum expoſitionibus, fundatam eſſe, juxta quarum normam & menſuram ſolùm intelligendus eſt Moſes, tamquam unicum & firmiſſimum ejus fundamentum, ut fuſiùs legitur in libro עמודי גולה *Ammude golah* Columnæ Captivitatis (qui vulgò per ſcripturæ compendium סמ'ק i. e. ספר מצוות קטן Sepher mitzvos katon *Liber præceptorum parvus*, vocatur, & Cremonæ in Italiâ typis editus eſt, anno juxta ſupputationem Judaicam 316. millenariis ſcil. detractis, ab annis qui tunc effluxerant à Creatione mundi, hoc eſt, Anno Chriſti 1556.) his verbis: אל תחשוב כי עיקר התורה בכתב כי אדרבה עיקרה אותה שבעל פה ועל תורה שבעל פה נכרת ברית דכתיב כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית והן אוצרו של הק"בה כי היה גלוי לפניו שישראל עתידין להיות גולין בין האומות ויעתיקו הגוים ספריהם לפיכך לא רצה שתיכתב וכו' : i. e. *Ne exiſtimes, Legem ſcriptam Religionis noſtræ fundamentum eſſe; quin potiùs illius fundamentum eſt lex ore tradita; nam propter legem oralem initum eſt fœdus à Deo cum Iſraëlitis, ſicut ſcriptum eſt:* Quia juxta verba hæc pango tecum fœdus, &c. *Exod. 34. 27.* *Et hac verba ſunt theſaurus Dei Sancti Benedicti. Quia enim ſciebat futurum, ut*

Iſraëlitæ inter alios populos tranſportarentur, & gentes libros ipſorum transſcriberent; *idcircò noluit ſcripto tradi legem oralem,&c.* Et etiamſi ſubſequenti tempore ſcriptis quoq; tradita ſit, Chriſtiani tamen, cæteræque gentes, & rei & ſermonis difficultate deterritæ,non auſæ ſunt eam in linguam ſuam vertere: eò quòd expoſitionis abſtruſioris, & à penitisſimo mentis receſſu promanantis, indigeat, *uti*

Hoſ.8.12. *ſcriptum eſt*; Præſcripſi eis axiomata legis meæ, ſed reputarunt ea ceu quid alienum. Quòd ſi verò hîc author, *R.Iſaac filius R.Joſeph* Corbelenſis, quùm hæc ſcriberet, oculos mentis aperuiſſet, vidiſſet locum illum Hoſeæ,quem citavit, non de Lege orali, ſed de Lege ſcriptâ, agere: hancq; non à Gentibus, ſed ab ipſis Iſraelitis, ita ſpretam & contemptam fuiſſe, ut ceu quid peregrinum reputata fuerit, ut reapſe regis Joſiæ temporibus contigit, quum Legis ſcriptæ librum, ipſum, inquam, Moſis autographum Hilcias Pontifex invenit, quum per longũ tempus, omnibus, locum ubi repoſitus erat, ignorantibus,

2.Reg.22. & 23. latuiſſet. Tunc enim librum illum,tanquam rem novam & peregrinam reputarunt, uti legere eſt in hiſtoriâ quæ habetur in libro 2.Regum. Sed & locus ille Moſis, qui ex Exodo adductus eſt, על פי הדברים האלה וגו׳ Judaicè reddendus eſt,*Secundum verba oris*, i.e. ſecundum verba, quæ tibi ore, non ſcripto,

tradita

tradita ſunt, ſenſusque eſt; Deum ſanxiſſe fœdus cum Iſraele, non ſuper Moſis νόμῳ ἐγγράφῳ, ſed expoſitione illius orali, quæ in Talmude continetur. Hinc legitur in תנחומא *Tanchuma*, in ſectione אלה תולדות נח *Elle toledos Noach* (quæ inchoatur v.29. cap.6. Geneſeos:) *Sapientes noſtri dicunt; Deum non ſcripſiſſe in lege ſua*, למען הדברים האלה Lemaan haddebharim haelleh, *neq; etiam* בעבור baabhur, *neq;* בגלל biglal, *quæ omnia ſignificant*, Propter hæc verba: *ſed*, על פי הדברים האלה Al pi haddebharim haelleh, *hoc eſt*, Propter os, *vel*, verba oris, *quæ ore, non verò ſcripto, tradita ſunt, fœdus ici cum Iſraële, & illa Verba oris deſignant Talmud, cujus diſciplina difficillima eſt, ac proinde Tenebris comparatur, prout ſcriptum eſt*; Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, *hoc eſt*, בעלי התלמוד Baale hattalmud *Qui in Talmude diligenter ſtudent, vident lucem magnam. Deus enim oculos illorum illuminat, & oſtendit illis, quâ ſe ratione in licitis & illicitis, mundis & immundis, gerere debeant; quæ expreſſè & particulatim in lege Scriptâ non exprimuntur.* Paulò poſt addit; *Propter fœdus illud, quod Lege orali ſancitum eſt, totus mundus ſubſiſtit: ideò enim Deus diem & noctem creavit, ut Iſraëlitæ* תורה שבעל פה Thorah ſchæbeal peh *Legem oralem, Talmudem nempe, diſcant, & ubi ab illo diſcendo deſiſtent, dies & nox quoq; ſubſiſtere am-* *Eſa.9.1.*

Digitized by Google

pliùs non poterunt. Hinc legitur apud Prophe-
Jere.33.25. tam Jeremiam ; *Niſi fœdus meum diu noctuq; ſervatur , cœlo & terræ leges nullas do vel dedi:* (ſic enim ſincero more Judaico, hoc eſt, aſinino, locus ille & reddendus & exponendus eſt.) Quale autem eſt illud fœdus, quod diu noctuque ſervari debeat? זה תלמוד Talmud.
verſ.20. Ideò etiam paulò antè Jeremias: *Sic dicit Dominus, ſi irritum feceritis fœdus meum cum die & nocte*, hoc eſt, ſi Talmudem non diſcatis, neque obſervetis) *irritum quoq; fiet fœdus meum cum ſervo meo Davide, &c.* In hunc quoq; modum
Pſal.1.2. inquit David: *In Lege Domini delectatio ejus, & in lege illius* (hoc eſt, in Talmude) *diu noctuq; meditatur.* Adde, quòd Deus etiam fœdus cùm Iſraële pepigit hac lege, ne תורה שבעל פה Lex oralis, ſive Talmud, unquam ab illorum ore excideret, vel ab ore ſeminis
Eſa.59.21. eorum poſt eos, uti ſcribitur; *Hoc fœdus cũ illis pangam, ait Dominus, Spiritus meus qui eſt in te, & verba mea, quæ poſui in ore tuo, dehinc in æternum non recedent ab ore tuo, & ab ore ſeminis tui, & ab ore nepotum ac pronepotum tuorum, inquit Dominus.* Hìc non dicitur, *A' te*, ſed, *Ab ore tuo*; unde conjicere eſt, hoc de lege orali dici, cujus diſcendæ gratiâ Deus diem & noctem, inſtar duarum Academiarum, inſtituerit, &c. Hactenus ex Tanchuma. Rabbi Bechai in libro כד הקמח *Cad hakkemach* Cadus farinæ, (titulus eſt deſumptus ex 1.Reg.17. v.14.)

v.14.) in eandem ſententiam ſcribit: וששה fol.77.col.3.
סדרים אלו הם תורה שבעל פה כי עיקר התורה היא תורה שבעל פה שאין תורה שבכתב יכולה להתבאר כי אם על ידי תורה שבעל פה: id eſt, *Sex illi Ordines (corporis nempe Talmudici) ſunt ipſa Lex oralis: nam fundamentum Legis ſcriptæ eſt Lex oralis, cùm Lex ſcripta niſi per legem oralem explicari nequeat.* Hinc in codice Juris בבא מציעא Bava Metzia fol.33.1. העוסקים במקרא מדה ואינה מדה, במשנה מדה ונוטלין עליה שכר, גמרא אין לך מדה גדולה מזו: id eſt, *Qui operam dant lectioni Biblicæ, virtus aliqua eſt, aut potiùs, nulla virtus* (id eſt, parùm admodum eſt:) *qui verò operam dant* δευτερώσει *Traditioni vel legi ſecundariæ patrum, virtus eſt propter quam accipitur præmium: Gemaræ deniq;* id eſt, ſtudio Talmudico, *incumbere, virtus eſt, quâ nulla præſtantior.* Hinc etiam exiſtimant quidam, כי כל המשתדל וחוקר בידיעה אחרת זולת החקירה והחכמה הזאת שהיא חכמה באמת לפי שרש התוריי הוא יגע לריק ויולד לבהלה ומכלה הימים במה שאין בו מועיל הולך אחר ההבל ויהבל *Omnes eos, qui incumbunt aliis ſcientiis & ſtudiis, præter ſtudium Talmudicum, tamquã veram illam ſapientiam & fundamentum Legis, laborare in vanum, & parituros in terrore,* (ut Jeſajas cap.25. ℣.23. loquitur:) *dies item ſuos conſumere in rebus frivolis ac inutilibus, ambulare* poſt vanitatem, & vanos fieri (Jer.2.5.) Quin imò eouſque nonnulli ſtudium hoc Talmudicum extollunt, ut non erubeſcant

ſcribere, שגם העסק במקרא היא אבוד הזמן *quòd etiam in Bibliis ſtudere, nihil aliud ſit, quàm tempus perdere*, ut Ephodeus teſtatur in Præfatione Operis ſui Grammatici. Hinc denique fit, ut Rabbini, Judæorum doctisſimi, ſemper magis in Talmude, quàm in Bibliis, ſint exercitati.

Sufficienter, ut puto, hactenus docuimus & demonſtravimus, fidei Judaicæ fundamentum nequaquam ſevero illo Legis præcone, Moſe, ſed ſuavisſimo illo Paracleto & Evangeliſtâ, obſcuriuſculo inquam Talmude, fultum eſſe: unde nemini mirum videri debet, quam ob cauſam Judæi in tam horribilem cæcitatem & infidelitatem inciderint; quia ſcilicet à viâ veritatis verbi Divini deflexerunt, & mendacibus patrum ſuorum veſtigiis petulantisſimè ſunt ingresſi. Quum itaque Diabolus, tamquam omnium mendaciorum pater, eo, quo dictum eſt modo, teſſeris quaſi cum Judæis pro Verbo Divino luſerit, eosque circumvenerit, & primus jactus ex voto & fæliciter ei ceciderit, ille fæliciter cadentis aleæ ſucceſſu elatus & allectus, ulterius progreſſus eſt, nec priùs deſtitit, quàm ſuavem hanc & egregiam etiam conſequentiam animis illorum inſtillarit: Quandoquidem Talmud indubitatum eſt fundamentum, & certisſima norma, ad quam omnia metiri, dolare, reſecare, dirigere, & diſpo-

diſponere oportet; neceſſariò Rabbinorum doctrinam, in verbi Divini expoſitione, ab hujus regulę judicio pendére: &, ut Talmud intemeratæ eſt veritatis & fallere neſciæ, quidquid ad hâc amuſsim ſcribunt, dicunt, & docent Rabbini, veriſsimum conſequenter eſſe. Hanc autem conſequentiam ſummopere Rabbinis placuiſſe, ut quæ ad ſummam ſuam gloriam fecerit, (de quâ priusquam aliquid remitterent, & ſibi decedere paterentur; Deum omnesq; Prophetas potiùs mendacii redarguerent) ex ſuperbiſsimis his & arrogantiſsimis illorum ſermonibus ſatis ſuperque apparet:

Rabbinorũ dicta & ſcripta omnia infallibilis ſunt veritatis.

Rabbi *Iſaac Avuhaf*, qui An. Chriſti 1493. apud Luſitanos obiit, ſcribit in libro ſuo, cui titulum fecit מנורת המאור *Menoras hammaor* Candelabrum lucis, in hæc verba: כל מה שאמרו רבותינו במדרשות וכו׳ *Iis omnibus quæ Rabbini noſtri in Homiliis ſuis docuerunt, eadem à nobis, atq; legi Moſaicæ, fides tribuenda eſt: Et, ſi quid aliquando illis inſit, quod ſit vel hyperbolicum, vel præter naturam, vel ingenii noſtri captum excedere videatur; non illorum verbis, ſed ingeniorum noſtrorum tarditati & infælicitati, culpa eſt aſsignanda.* Item: אף על פי שמצינו שאמרו וכו׳ *Etiamſi nonnunquam verba illorum inſolentia, & fide ſuperiora nobis videantur; ſi tamen accuratiùs & propiùs conſiderentur, nudam veritatem continere comperientur.* Exempli gratiâ, (uti

fol. 23. col. 1.

Tractat. de Sabbatho cap. 2. p. 30. quoq; in Talmude legitur:) Factum eſt aliquando, ut quidam Rabbinus inter concionandum diceret, tempus adventurum, quo ſingulis diebus mulier pareret, juxta id quod *Jerem. 31. 7.* ſcribitur, *Concipiet, & ſimul pariet. Simul*, i.e. ſingulis diebus. Quum hoc quidam audiret, nec intelligeret, in cachinnum ſolutus eſt, & Rabbinum deriſit. Verùm Rabbinus reſpondit, hæc, quæ diceret, eſſe allegorica, & illis Gallinam indicari, quę ſingulis diebus ovum *Ibid. col. 2.* poneret, &c. Ibidem præterea additur: כל דבריהם דברי אלהים חיים וכו׳ id eſt, *Omnia il-* *Væ tibi os mendax!* *lorum verba ſunt ipſiſſima Dei viventis verba, nullumq; eorum unquam fruſtrà in terram cecidit.* Iis omnibus itaque, quæ vel ab illis, vel eorum nomine ſcripta ſunt, fidem, ut puræ putæ veritati addere tenemur, & à nemine, vel palàm, vel in ſtomacho, rideri debent: quia omnes tales irriſores graviſſima pœna ſubſequetur. Quapropter unusquiſque monitus caveat, ne, vel in illos, vel in illorum verba loquatur; imò potiùs, pro univerſis corporis & animi viribus, in illorum ſcriptis & ſermonibus proficiat. In hanc ſententiam legitur in Speculo ardente ſub finem 48. capitis, Editionis illius quæ prodiit Cracovię in Poloniâ, Anno 1597. Judæos non ſolùm omnibus תפילות ותחנות *Tephillos utchinnos* i.e. precibus Amen accinere debere; ſed omnibus etiam אגדות ומדרשים *Aggados umedraſchim*

(Allego-

(Allegoricæ ſunt conciones & expoſitiones in verbum Dei, in quibus arcana & myſteria magna latent, quæ rudioris plebis ingenio acuendo adducuntur,) ut hâc ratione oſtendant, & teſtentur, ſe omnibus ſapientum verbis credere; ex mente ſcil. Prophetæ Eſajæ ita loquentis: פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים *Aperite portas & ingrediatur gens juſta, cuſtodiens veritatem*, Schomer emunim, id eſt, (per abſurdam & brutam alluſionem) *qua Amen occinit, & quicquid ſapientes ſcripſerũt pro vero & indubitato habet.* Et, ſi quis, per ingenii tarditatem & imbecillitatem, Aggadas illas ſtatim aſſequi non poſsit, illis nihilominus credendum eſſe aſſerunt: nihil enim fruſtrà Sapientes & doctores ipſorum dixiſſe, ſed puram putam veritatem in illorum verbis contineri. *Aggádah*, abſtruſus & occultus eſt ſermo, quo res magni momenti, & arcani ſenſus, deſcribuntur; unde Cabaliſticè, per primæ literæ tranſpoſitionem, idem eſt quod דאגה *Deagah* Sollicitudo & anxietas. Anxium enim diu & ſollicitum hominis animum habet, antequam capi poſſit. *Eſa.26.2.* *Aggádah quid?*

Hinc etiam fit, ut ſæpiùs & paſſim in Talmude iteretur, quando duo Rabbini in contrarias ſententias diverſi abeunt, neminem obloqui debere: utrumque enim doctrinam ſuam accepiſſe מקבלת משה מסיני *Mikkabalas*

Moſche miſsinai per traditionem oralem Moſis à monte Sinai; ac licet alius intelligentiâ & ratione ea comprehendere non valeat; non tamen ſugillanda eſſe. Singuli namq; probè noverunt & intellexerunt, cur ita ſint loquuti, כי אלו ואלו דברי אלהים חיים *Ki elu veelu dibbre Elohim chajim*; nam amborum verba (etſi contradictoria) verba ſunt Dei viventis. Laudata etiam & trita in Rabbinorum ſcriptis eſt ſententia: בני הזהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה Beni hizzaher bedibhre ſopherim joſer middibhre thorah, id eſt, *Fili mi, attende ad verba Scribarum magis quàm ad verba Legis*; quâ inferunt, pluris eſſe facienda, quæ Scribæ & Rabbini inſtituerunt, præceperunt, docuerunt, vel ſcripſerunt, multoque magis illa credenda & obſervanda, quàm quæ in Moſe & Prophetis ſunt conſignata.

Lutheri judicium de Rabbinis.

Lutherus in libro ſuo, quem de Judæorum *Schem hamphoraſch* conſcripſit, ita de autoritate & fide, quam ſibi Rabbini, ſuisque ſcriptis haberi volunt; *Judæi Rabbinis ſuis, vel dextram ſiniſtram aſſerentibus, & contrà, credendum eſſe dicunt, inquit Purchetus. Eâdem ratione mecum agebant tres illi Judæi, qui me convenerant; quotieſcunq; enim eos ad Scripturæ textum reducere volui, identidem Rabbinis ſuis credendum ſibi eſſe oggerebant, nullumq; textum ſacrum admittebant. Majorem ideò fidem Purcheto habere me decet, qui propriâ experientiâ edoctus fuerim.* Quod Luthe-

In Victoriâ contra Judæos.

Lutherus, experimento doctus, Purcheto
crediderit, laudo. Ego porrò ad majorem
veritatis confirmationem, ubinam hoc in Ju-
dæorum libris inveniatur, indicabo. Raſchi,
(ſic vocatur *Rabbi Schelomo Jarchi* per litera-
rum initialium compendium) in hæc verba
cap.17. Deuteronomii; על פי התורה אשר יורוך Deut.17.11.
ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן
הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל׃ *Et facies juxta le-*
gem, quam docebunt te, ſequerisq; ſententiam eo-
rum, nec declinabis ad dexteram, neq; ad ſiniſtram;
ſcribit in hunc modum: אפילו אומר לך על ימין
שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין וכל שכן שאומר
לך על ימין ימין ועל שמאל שמאל׃ *Non recedes à*
verbis illorum, etiamſi dicerent tibi de dextrâ, hanc
eſſe ſiniſtram: & de ſiniſtrâ, hanc eſſe dextram,
multò minùs quando dextram, dextram, & ſini-
ſtram ſiniſtram appellabunt. Idem legitur apud
Rabbi Bechai, & *Rabbi Moſem ben Nachman*,
(vulgò per ſcripturæ compendium *Ramban*
Judæis dictum,) qui multa quoque de hujus
præcepti neceſsitate ſcribit, & ita de compa-
cto rem gerunt, in putida hac, tam præſtan-
tis & eximii loci, depravatione: ת"ר מעשה
בנכרי אחד שבא לפני שמאי אמר לו כמה תורות
יש לכם אמר לו שתים תורה שבכתב ותורה שבעל
פה אמר לו שבכתב אני מאמינך ושבעל פה איני
מאמינך גיירני ע"מ שתלמדני תורה שבכתב גער בו
והוציאו בנזיפה בא לפני הילל גיירה יומא קמא
אמר ליה א"ב ג"ד למחר אפיק לי' אמר ליה והא

אתמול לא אמרת לי הכי אמר ליה לאו עלי דידי קא סמכת דעל פה נמי סמיך עלי : שבת פרק ב' דף ל"א :
h.e. *Acceſsit aliquando Ethnicus Sammæum ſenem, eumq; interrogavit, quotuplex eſſet Judæorum Lex? qui, cùm duplicem, ἔγγραφον καὶ ἄγραφον, eſſe reſpondiſſet; Ethnicus ſubjecit; Legem ſcriptam quod attinet, tibi credo; Oralem verò quod attinet, non facilè mihi perſuaſeris: nihilominus me in proſelytum admitte, eo pacto, eâq; conditione, ut me legem ſcriptam doceas. Iratus eſt in eum Sammæus, & cum objurgatione à ſe repulit. Hillelem itaq; Sammæi collegam adiit* (ambo paulò ante Chriſti tempora, & ſimul, floruerunt, unoq; & eodem tempore Synagogæ Rectores fuerunt:) *hunc Hillel, eâdem ſalutatione exceptus quâ Sammæus, in proſelytum admiſit, & primo die docuit ipſum, Aleph, Beth, Gimel, Dales; poſtero verò die ordinem invertit. Id animadvertens diſcipulus non tulit, ſed regeſsit; Heri non ſic dixiſti mihi; cui Hillel; Annon doctrinam meam quod ſpectat, mihi innixus es? Legem oralem quod ſpectat, mihi quoq; innitere.* Hæc fabula extat in Talmude, tractatu de Sabbatho. Ex qua videre eſt, cæcam fidem & obedientiam, ad Legem oralem, & ad doctrinam Rabbinicam, ad hanc amuſsim exploratam, afferendam eſſe. Quod ſi quis fecerit, pius & ſyncerus eſt Judæus, de quo qui dubitare auſit,

Tractat. de Sabb. cap. 2.

Cæca Judæorum fides & obedientia.

Non ſanum eſſe hominem, non ſanus juret Oreſtes:

Qui verò ſecus faxit, dira illum manent apud

inferos

inferos ſupplicia, ut juris Talmudici ſanctione fertur, Tractatu de Repudiis, his verbis: מר אמר כל המלעיג על דברי חכמים נדון בצואה רותחת: id eſt, *Mar dixit, Quiſquis ſapientum verba ſubſannat, in* Zoah *ſtercus fervens apud inferos projicietur.* Quam pœnam, horreſco referens, Servatori noſtro Jeſu Chriſto, cujus nomen ſit in ſæcula benedictum, in gehennâ aſſignatam, blaſphemè ſcribunt, quòd patrum traditiones, ſtatuta, leges, & præcepta non ſequutus ſit, ſed rejecerit & contempſerit. Hæc pœna iteratur in tractatu Talmudico עירובין *Erubbin* De Commixtionibus, & pleniùs verboſiusque exponitur in מנורת המאור *Menoras hammaor* Candelabro Lucis, & expreſsiſsimè in בית יעקב *Bes Jaacob* Domo Jacobi: ſed in Talmude Baſileenſi meritò, ut multa alia, quæ in Chriſtum & Chriſtianam religionem dicuntur, omiſſa. Huc etiam facit vulgata Rabbinorum regula כל העובר על דברי חכמים חייב מיתה id eſt, *Quicunq; transgreditur verba ſapientum, reus ſit mortis,* uti ſcribitur; *Qui diſſipat ſepem, mordebit eum coluber:* Sepem, ſcil. quam Rabbini fecerunt legi, hoc eſt, eorum ſtatuta & mandata. Pœnæ autem hujus vitandę causâ, Rabbinica cautela, cujus ſuprà meminimus, excogitata eſt: בני הזהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה: id eſt, *Fili mi, attende ad verba ſcribarum magis quàm ad verba legis.*

Tract. Gittin cap. 5.
Tractat. Erubbin cap. 2.
pag. 22. col. 1.
pagin. 32.
Erubbin fol. 21. 2.
Ecclef. 10. 8.

Hacte-

Hactenus procemii loco,& ut ſequentium facilior eſſet intelligentia, Judaicæ fidei articulos breviter & adduxi,& expoſui, unaq; & eadem operâ oſtendi, quomodo Judæi à verbo Dei receſſerint,& in cæcum illum, inextricabilemque mendaciorum omnium labyrinthum, Talmudem nempe, inciderint, miſerandumque in modum ſeducti fuerint; adeò ut nulla amplius pura & ſyncera ſalutis doctrina apud illos inveniatur: ſed contrà, merus error, doctrinæ divinæ adulteratio, hypocriſis, ſuperſtitio, pompa externa, & ὀφθαλμοδουλεία, conſcientiæ inquietis angor, deſperatio & animi abjectio, craſſus & incredibilis non hominum, ſed pecudum, imò plus quàm pecudum, in rebus Divinis ſtupor, apud illos ſummum atque altisſimum gradum obtineant. Hoc itaque caput iis, quæ Eſajas & Jeremias de miſero hoc Judæorum ſtatu prædixerunt, claudere conſtitui.

Eſa.29.13. Eſajas, *Quoniam timor eorum erga me doctus eſt pracepto hominum, ideò en ipſe quoq; addam, ut mirificè agam cum populo iſto, mira ſcil. & portentoſa, peribit ſapientia ſapientum ejus,& intelligentia prudentium ejus ſeſe abſcondet.* Jeremias verò; *Quî fit ut populus Hieroſolymitanus avertatur averſione tam pertinaci, mendacio hærent obſtinatè & renuunt reverti. Attendi & auſcultavi, nemo quod bonum eſt loquitur, nemo eſt quem pœniteat* *Jerem.8.5.*

pœniteat mali ſui, ut dicat, quid feci? ſinguli curſum ſuum tenent, perinde ac equus in prælium effuſus. Quomodo dicitis, ſapientes ſumus, & lex Domini apud nos eſt? verè mendacium operatus eſt ſtylus mendax Scribarum. Confundentur itaq; ſapientes illi, perterrebuntur, & capientur, verbum enim Domini rejecerunt, & ſapientia nulla eſt in eis.

CAPUT IV.

De Judæorum Nativitate, & Circumciſione.

POſtquam ſuperiori capite ad Judaicæ Religionis & ἐθελοθρησκείας intelligentiam aditum januamque patefecimus, quibusq; fundamentis conſtituta ſit, exactè docuimus; facilè erit cuivis, qui modò communi ſenſu non careat, judicare, quâ vi, quâ pulchritudine, quâ proportione, quo item robore, reliquum ædificium exurgat; & quàm firmum id atq; immotum à Prophetarum procellis, tonitribus & fulguribus ſit manſurum; quàm deniq; decorum & politum, in oculis omnium eorum, qui verâ Dei cognitione imbuti, & vero ſynceroq; verbi Divini intellectu præditi ſunt, futurum. Qua-

Quapropter nemo in ſubſequenti doctrinâ, quæ interdum mira, interdum impia & blaſphema, interdum ridicula videbitur & fabuloſa, offendatur, nemo ſannis eam excipiat: ſed cum timore potiùs & trepidatione legat, perpendatq;, ab illâ gente proficiſci, quam Deus præ cæteris gentibus elegerat & adoptaverat, quam ſui cognitione donaverat, quam crebris peculiarium & eximiorum Prophetarum ſermonibus identidem erudiverat & inſtruxerat: verùm quæ poſtea, quum Dei beneficia ſemper immemori & ingrato transmitteret animo, illius iram & maledictionem ſibi contraxerit, ita ut *furore*
Deut.28. *& mentis alienatione percuſſi ſint*, ut Moſes mi-
Eſa.42. natus erat; *& omnino*, ut Eſajas loquitur, *ob-*
Eſa.6. *cæcati, quorum cor craſſum redditum, & aures hebetes, ne auribus ſuis audirent, vel corde intelligerent, qui Dei judicia in impietatem, plus quàm gentes, commutarint*, uti de illis conqueſtus eſt
Ezech.5. Ezechiel: & tamen, pro innatâ ſuperbiâ, putidè ſubinde oggerant, חכמים אנחנו *Chachámim anáchnu*, Nos illi ſapientes ſumus, qui piè vivendi rationem & normam novimus: תורת יי' אתנו *Thoras Adonái Ittánu*, Verbum Dei, & Sacroſancta illius Lex, inter manus noſtras verſantur, & ad illorũ præſcriptum vivimus, ut Jeremiæ temporibus intolerantiùs ſeſe jactabant, ſed hoc ab ipſo reſpon-
Jerem.8.8. ſum retulerant; *Scribarum ſtatuta & doctrinam meras*

meras eſſe nugas, & pura puta mendacia. Atque hoc ipſum, circulatoriam videlicet illam de Moſe & Prophetis jactationem, frivolam eſſe & inanem, totamque adeò illorum, de rebus Religionem ſpectantibus, doctrinam, adulterinam, verbi Divini corruptelam, nugis, næniis, & fabulis anilibus undiquaque ſcatentem, ex hoc etiam libro manifeſtum fiet.

Ut ergo tam benè & ſolidè fundatam Judæorum fidem, cum univerſa ipſorum doctrina & vita, non ſolùm omnium oculis ſubjiciamus, ſed etiam ordine expendamus: ab ipſa hominis Judæi *Nativitate* initium ducemus, & ita porrò, quâ ratione in Judæorum album adſcribatur, in eodem educetur, atque ad extremum vitæ halitum conſervetur, narrabimus; donec tandē illum in ſepulchrum, & è ſepulchro, per cavernas ſubterraneas, in terram promiſſam, ut lacte & melle illic expleatur, ſatieturque, deducamus, & cum futuro Meſsiâ, ad nobiliſſimum & lautiſſimum illud convivium admittatur, (in quo inuſitatæ magnitudinis Taurum, Piſcem & Avem, verubus transfigentes Judæi fideles, aſſabunt, & irati ventris jejunia egregiè placabunt, majoribusque ſeſe invitantes poculis, arenti fauce generoſum illud Vinum ſorbebunt, quod in Paradiſo crevit, & juſtis jam à mundi creatione ſepoſitum eſt & reconditum): ibique illum

illum ſecurum, altisſimâ quiete fruentem, cuti curandæ vacare, & geniale feſtum in æternum celebrare, ſinamus.

Nunc lectum admiſſi riſum teneatis amici.

Cubiculi Judææ prægnantis, ad puerperium præparatio. Quando mulier Judæa prægnans eſt, partusque appropinquat, cubiculum puerperæ decenter præparatur, & rebus omnibus neceſſariis inſtruitur. Ante omnia paterfamiliâs, vel quiſpiam alius Judæus vitæ ſanctimoniâ & pietate inſignis, (ſi modò talis uſpiam ſub cœlorum convexitate reperiri poſſit,) cretâ acceptâ, in ambitu cubili circulum deſcribit in omnibus parietibus, & ſupra januam tam extrinſecus quàm intrinſecus, nec non in ſingulis parietibus, & circa lectum, Ebræis characteribus ſequentia inſcribit verba; *Inſcriptio ſuperſtitioſa.* אדם חוה חוץ לילית *Adam, Chava, Chutz Lilis*, i. e. Adam, Eva, Apage te Lilis; quibus ſignificant; *ſi gravida puero ſit mulier, ei à Deo uxorem, Evæ, non autem Liliſæ ſimilem, dandam; ſi verò puellâ, hanc olim marito ſuo in auxilium futuram, ut Adamo fuit Eva, non autem refractariam & inobſequentem, qualem ſe Adamo præbuit Liliſa.* Verùm, quid ſit *Lilis*, fortè quæret lector? *Lilis quid.* Hæc vox exſtat in Bibliorum textu Ebraico apud *Eſa. 34. 14.* Eſajam, cap. 34. ubi quidam *Strigem*, interpretantur, abominandam & infauſtam avem nocturnam: alii verò *Lamiam*, animal ſeu ſpectrum nocturnum & ſiniſtri ominis, faciem Empuſæ inſtar prætendens muliebrem. Sic

Sic etiam, meâ quidem ſententiâ, accipiunt Judæi de ſpectro quod mulieris ſpeciem reddat, quodque olim infantes octavo die, quo circumcidi debebant, occidere, vel omninò auferre ſolitum ſit. Spectro autem illi לילית *Lilis* nomen inditum, à voce Ebraica ליל *Lel* quæ Noctem ſignificat. Huc pertinet hiſtoria quæ legitur in *Ben Sira*, non illo quem doctiſſimus *Paulus Fagius*, Latinè redditum, excûdi curavit, ſed eo quem Judæi ediderunt. (Et meum quidem exemplar Conſtantinopoli eſt excuſum, & illud ipſum, cujus mentionem facit Sebaſtianus Munſterus ſub finem ſuæ Coſmographiæ Latinæ, ex quo hiſtoriam illam Ebraicam de Preſtegiani ditione, ad extremum librum annexam, hauſit & deprompſit; illudq; mihi de Judæo in vicinia, qui *ex Munſteri bibliothecâ* habuerat, emi. *Munſterus* enim Baſileæ *linguæ Ebrææ Profeſſor fuit*, ibidemq; ſepultus quieſcit.) In illo, inquam, Ben Sira, quem Conſtantinopoli Judæi excuderunt, hujuſmodi hiſtoria legitur:

Quum in principio Deus Adamum in paradiſo ſolum creaſſet, dixit; *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum*: Uxorem itaque illi ſimilem ex terrâ creavit, cui *Liliſæ* nomen impoſuit. Sed è veſtigio jurgia inter eos gliſcere cœperunt, & in hunc modum inter ſe rixati ſunt; Mulier initium fecit, & dixit: איני שוכבת למטה *Ego tibi non ſuccumbam*; cui vir reſpon- *Fabula de Liliſa.*

dit: ואיני שוכב למטה אלא למעלה *Neq; ego tibi me ſubmittam, ſed potiùs incumbam, tibi dominabor:* Te enim obedientem & ſubjectam eſſe decet. Mulier regesſit; Pares ambo ſumus, neuter altero excellit: ambo ſiquidem ex terrâ creati ſumus: & ita averſis manſére animis, dictis infeſtis ſeſe invicem diſcerpentes. Quum itaque Liliſa æterna hîc præviderent disſidia, ſacroſanctum Nomen שם המפורש (hoc eſt, Nomen Tetragrammaton יהוה cum arcana & Cabaliſtica expoſitione, quam *Lutherus* libello edito impugnavit) protulit, & protinus volatu per aërem apertum præpeti curſu ſeſe proripuit. Quo facto, ita Deum compellavit Adamus; Domine totius mundi, uxor quam mihi dederas è conſpectu meo evolavit. Tres itaque angelos סנוי סנסנוי סנמנגלף *Senoi, Sanſenoi, ſanmangeloph*, qui Liliſam fugientem retraherent, miſit Deus, his eos alloquutus verbis; Si in reditum conſentiat, benè ſe res habet; ſin verò, centum ſingulis diebus è filiis ejus morientur. Ita illam inſequuti Angeli, in mari demum ſunt aſſequuti, quo tempore procelloſum valdè & tempeſtuoſum erat; illo ipſo videlicet in loco, quo poſtea Ægyptii ſubmergendi erant; Deique mandatum illi notum fecerunt. Quum verò obtemperare nollet, & redire recuſaret, dixerunt Angeli; Ni nobiſcum redeas, in mare immerſam te ſuffocabimus. Tunc illos rogavit Liliſa, ut ſe miſſam

miſſam facerent: ſe enim in id demum creatam, ut puerulos octo, puellas verò, viginti primis à nativitate diebus, infeſtaret & occideret. Quod quum audiſſent Angeli, vi illam abripere, & ad Adamum reducere ſatagebant. Tum ſacramento ſeſe obſtrinxit Liliſa, omnemque infantibus nocendi poteſtatem ejuravit, ſi modò Angelorum illorum nomina vel effigies, in ſchedulâ, chartâ pergamenâ, aut ubicunque deſcriptas aut depictas, reperiret: pœnam etiam ſibi à Deo injunctam, centum nempe filiorum ſingulis diebus mortem, recipere ſe ſpopondit. Exinde ergo ſingulis diebus centum שדים *Schedim*, i. e. Juniores dæmones è filiis ejus mortui ſunt, &c. Et hæc eſt cauſa, cur horum Angelorum nomina in קמע *Kamea*, hoc eſt, membranâ ſcribamus, & infantibus pro amuleto appendamus; ut ſc. Liliſa, hoc conſpecto, jurisjurandi memor, noxias ab illis manus abſtineat. Hactenus Ben Sira. Facilè autem crediderim, quod de amuletis, puerorum collo appenſis, ibi narratur (vana enim & frivola id genus periammata numero omni apud eos ſuperiora ſunt): ſed de puerperarum cubiculis nimis quàm verum eſt, in illis ejuſmodi picturas & effigies, nominaque Angelorum, valetudini præfectorum, foribus intrinſecus ſuperinſcripta ſemper reperiri.

Sed unde quæſo tam elegantis hiſtoriæ

fundamentum hauſére ſapientisſimi Rabbinorum coryphæi? Non perplexum, non dimidium, ſed integrum, ſed apertum, à *Speculo ardente*, (quod Germanica quidem linguâ, verùm Ebræis characteribus, Cracoviæ prodiit Anno 1597.) reſponſum feres, in quo cap. octavo hæc habentur verba: *Deus mulierem ex coſta viri finxit, ut, tanquam corporis membrum, admirabili illi omnium membrorum ſibi mutuò miniſtrantium conſpirationi & conſenſui, pro viribus reſponderet, & in illâ viro vitæ auxilium ſolatiumq; eſſet. Hinc diſputant Sapientes noſtri ſuper eo quod ſcriptum exſtat*, Et creavit Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam: ad imaginem Dei creavit illum, maſculum & fæminam creavit eos; *quum cap. 2. ſubjiciatur*: Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, adjutorium illi ſimile faciamus ei. *Hîc, pro admirabili, quâ cæteros mortales anteſtant ſapientiâ, interrogant Judæorum doctores; Quónam exceſſerit, abierit, evaſerit prima illa mulier, quæ cum illo creationis leges ſubiit? Verùm favete linguis, & acutiſſimos tantæ deciſionis arbitros vacivis auribus auſcultate. Prima mulieri Liliſæ nomen fuit, ea ſuperbam & inobſequentem viro ſuo ſeſe præbuit, quòd æquè ambo ex terrâ creati eſſent, ideoq; Deus illam homini ademit, & aliam ex corpore ejus condidit, quæ morigera eſſet, & omni ope, omniq; ſtudio illi miniſtraret, non ſecus ac membrum corpori.* Hæc in Speculo ardente Doctores noſtri. Plura de לילית videantur

Specul. ard. cap. 8.

Geneſ. 1. 27.

Ibid. 2. 18.

deantur in Lexico Talmudico. Vocatur paſſim apud Hebręos in Medraſchim, אם השדים והרוחות *Mater dæmonum & ſpirituum malignorum.* Scribunt etiam de ea, quòd in familiis quoque cœleſtibus ſubinde excitet jurgia, lites, odium, invidiam, homines accuſet, cum ejulatu magno, &c.

Exactâ itaque, & proſcriptâ è cubiculo, inauſpicatâ illâ ſtrige ſive Lamiâ, cæterisque larvis & terriculamentis omnibus, ubi partus appropinquat, & maturum ventris pondus per matris dolores viam ſibi ad ſuperos quærit; in Jure Judæorum Canonico ſeverâ lege cautum eſt, ne Chriſtiana obſtetrix accerſatur, niſi fortè (quia neceſſitas nullam legem admittit) Judaicæ copia omninò nulla ſit, aut obſtetricem Chriſtianam mulieres Judæę plures circumſtent; eò quòd ſuſpectas illas habeant, ne infantem excipientes, vel membrum aliquod ei luxent, & ſede ſuâ moveant, vel etiam, ne in ipſo vitæ limine planè ab illis interficiatur. Extat hoc expreſſis verbis in Talmud Codice de Idololatria cap. 2. fol. 26. col. 1. תנו רבנן נכרית לא תילד את בת ישראל מפני שחשודין על שפיכות דמים דברי רבי מאיר וחכמים אומרים נכרית מילדת את בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה אבל לא בינה לבינה ור׳ מאיר אומר אפילו אחרות עומדות על גבה נמי לא דזמנין דמנח ליה יד אפותא וקטלא ליה ולא מתחזי h.e. *Tradiderunt Rabbini noſtri, Fæminam alienigenam non*

Chriſtianæ obſtetrices Judæis prohibitæ.

poſſe obſtetricem agere apud filiam Iſraëlis, eo quòd ſuſpectæ ſint de effuſione ſanguinis, ſecundum R. Meir. Sapientes tamen dicunt, alienigenam poſſe eo munere defungi, quando aliæ mulieres (Judææ) adſtant, ſed non ſolam. At R. Meir dixit: Ne quidem adſtantibus aliis admitti poſſunt: quandoque enim manum impingunt fronti ſeu cerebro ipſius (ubi ſc. mollius eſt) & occidunt infantem, & quidem ita, ut non conſpici vel animadverti poſſit. Hactenus Talmud.

Dum in ipſo partus agone mulier conſtituta eſt, ad eum promovendum, quidam vel Rabbinus, vel aliâs peritus exſurgit, librum Legis in manus ſumit, Pſalmos aliquot recitat; Pſal. XX. XXXVIII. XCI. CII. quibus dein Precationem longiuſculam ſubjungit, quæ extat in libro Precum Judæorum Italorum, pro felici partu, &c.

Gaudium Judæorum ex nato puero.

Faciliore uſa mulier utero, & partu levata, ſi Filium pepererit, ingens exoritur domi lætitia, & Pueruli recens nati Pater ſtatim incipit de Circumciſione ejus cogitare, & præparatoria ad eam parare. Deus enim, ut cuivis notum eſt, Abrahamo, & alibi in Lege ſua, pueros octavo die circumcidere mandavit. Præceptum hoc ſcribunt majus eſſe reliquis omnibus, & æquivalére toti Legi, quod Moſen rectè indicare voluiſſe ſcribunt, quando dixit; מי יעלה לנו השמימה (*Quis aſcendet nobis in cœlum?*) quia primę harum literę ſunt *Deut. 30.12.*

מילה

מילה Circumciſio: Abrahamum non fuiſſe perfectum, niſi poſteaquam circumciſus eſſet, ſicut dicitur; *Ambula coram me, & eſto perfectus*: *Gen.17. &c.*
hinc colligunt, ipſum antea non fuiſſe perfectum, ob præputium: Propter Circumciſionem factam ei eſſe promiſſionem, de danda ipſi terra Canaan, ſicut dicitur; *Die illo pepigit Dominus cum Abrahamo fœdus, dicendo, Semini tuo dabo terram iſtam* &c. *Circumciſionis præſtantia.* *Gen.15.18.*
Circumciſionem liberare à judicio gehennę; unde Sapientes ipſorum ſcribunt, Abrahamum ſedere ad portam Gehennæ, & impedire, ne quis circumciſus in eam ingrediatur; omnes verò non circumciſos ſeu præputiatos deſcendere in gehennam: Præputium eſſe ignominioſum, & eo notatas eſſe gentes à fœdere Dei alienas, ſicut dicitur; *Quia omnes gentes præputiatæ ſunt*: *Jer.9.5.*
Qui hoc ſignum fœderis irritum reddat, neq; circumcidatur, eum, licet per cætera inſtructum Legis notitiâ, & bonis operibus, nullam partem habere in ſæculo venturo: Eſſe Signum & Sacramentum fœderis, corpori & carni hominis impreſſum, tam in vita, quàm in morte, permanens, quale nullum aliud in Lege reperiatur; Zizis, *Tephillin*, *Meſuſah*, eſſe etiam ſigna, ſed extra hominem, ut non ſemper illi ſint præſentia & ob oculos: Circumciſionem eſſe חותם Sigillum, ſignaculum in carne, & teſtari, circumciſos eſſe de populo Dei, & Deum eſſe Deum ipſorum, cui ſervire

Menóras hammáor fol. 37. col. 3. debeant. Dicunt etiam, ideò magnam eſſe Circumciſionis dignitatem, quòd eâ obſignetur & perficiatur Nomen Dei שדי *Schaddaj* in carne Iſraëlitæ circumciſi; In Naribus repræſentari figuram literæ ש, in Brachio, literæ ד, in Circumciſione ſimilitudinem literæ י; in Gentibus itaque non circumciſis, veluti Chriſtianis, non remanere niſi duas literas ש & ד, quæ faciunt nomen שֵׁד *Sched*, Diabolus. Unde arguunt Judæos, Dei, hos, Diaboli eſſe filios. Iſmaëlitas, licet habeant מילה Circumciſionem, tamen non habere פריעה Denudationem (de quâ inferius). Deſumpta ſunt hæc ex antiquo libro Zohar, in quo, ſectione לך לך fol. 64. col. 2. ita legitur; *Quid ſibi vult, quod ſcriptum eſt Geneſ.* 17. 1. אני אל שדי Ego ſum Deus Schaddaj omnipotens? *Hoc: fecit Deus Coronas inferiores non ſanctas pro inferioribus, quibus omnes illi, qui non ſunt circumciſi, polluuntur, & obſignantur. Quodnam ergo eſt ſigillum quo ſignati ſunt? Conſpicitur in eis* Schin & Daleth, *nec ulterius* (quæ faciunt שֵׁד Diabolus). *Ideo his literis polluti ſunt, & adhærent illis. Qui verò circumciduntur, egrediuntur ex his literis, & ingrediuntur ſub alas Majeſtatis Divinæ, dum,* (per circumciſionem) *in illis apparet litera* Jod, *ſignaculum ſanctum, ſignum perpetuum & perfectum, quia ſic exprimitur nomen integrum* שדי Schaddaj *perfectè. Propterea ſcriptum eſt hîc;* Ego Deus שדי Schaddaj, ambula coram me, & fias

&fias perfectus, *q. d.* Hactenus ſignum imperfectum habuiſti, *Schin & Daleth*: Circumcide itaque te, & perfectus eris ſignaculo τῦ *Jod*, ut nomen Dei integrum geras שדי, &c. Videatur & Rabbi Bechaj in Legem, fol. 37. col. 3. & Sepher maaréches haelahús fol. 181. col. 2. in Comment. ubi hæc ulteriùs explicantur.

Veſperâ Sabbathi proximi, à nativitate pueri, quidam etiam convivium inſtruunt, quod vocant ישוע הבן Jeſchuáh habben, *Salus filii*; gaudium ſc. ſuum eo teſtantes, quòd hic puer ſalvus è viſceribus matris ſuæ in lucem hujus mundi ſit editus.

Dehinc de ſolenni Circumciſionis convivio, omnis generis lautitiis, veluti anſeribus, altilibus, pullis, piſcibus, carnibus, & generoſis Vinis conquiſitis, inſtruendo proſpiciunt: dum hoc fit, ad Convivium convivæ invitantur, quos Denario numero (מנין *Minjan* Hebræi appellant) non pauciores, eosq; omnes annum decimum tertium egreſſos, eſſe oportet. Nam in Pirke Rabbi Eleaſaris ſcribitur; *Nullum teſtimonium, quod Deus Iſraëlitis dederit, factum eſſe, niſi coram Decem, & hinc etiam in Circumciſione requiri decem perſonas, quæ teſtimonium perhibeant patri, quòd filium ſuum fœderi Abrahami inſeruerit.* *Præparatoria ad Circumciſionē.* cap. 19.

Septimâ nocte pars eorum qui vocati ſunt ad convivium, vel etiam alii, puerperam con-

veniunt, totamque noctem inſomnem apud eam ducendo epulantur, jocantur, ſalibus & facetiis certant, chartis & teſſeris ludunt, fabellas narrant, cantillant, viri Græco more bibunt, neque prius quàm vino merſi & madentes, geminos Soles, geminasque Thebas cernere ſibi videantur, abſiſtunt; partim, ut hac ratione puerperam ſolentur & recreent, ne filii circumciſio illam nimiùm percellat & affligat; partim, quòd perſuaſum habeant, puerperis illâ nocte infortunium aliquod imminere ſolere. Judæi tamen, qui & doctrinâ & pietate cæteris anteire volunt, pias aliquot concipiunt preces, & eum, qui pueri ſiculæ circumcidendę deſtinatus eſt, monent, ne potu nimio ſe ingurgitet, ne tremulas ad circumciſionem manus afferat.

Mohel, ſeu Circumciſor. Ille, qui officium & munus circumcidendi exequitur, Ebraicè מוהל *Mohel* appellatur; quem Judæum, & quidem experientem, vigilantem & induſtrium, eſſe oportet: *Fœminæ non circumcidunt* *Fœminæ* ab hoc officio excluduntur, quia ipſæ non ſunt circumciſæ; ſiquidem ullâ ratione vir haberi poſſit: quod ſi verò nullus vir adſit, & fœmina hujus artis ſit perita, quidam cenſent admitti poſſe; quamvis alii id negent.

Nec Chriſtiani. Sic Chriſtianus quoque non admittitur, quia incircumciſus: quòd ſi contingeret, ut Chriſtianus infantem circumcideret, non neceſſe foret eum denuò per Judæum circumcidere:

cidere: מה שנעשה נעשה *Quod factum, factum*: Hoc tamen in caſu cenſent, ei de novo extrahendum ſanguinem circumciſionis per aliquem qui ſit de fœdere, ſeu Iſraëlitam.

Judæi autem ſeu Iſraëlitæ quivis promiſcuè id facere poſſunt. Hinc ſcribunt expreſſè, הכל כשרים למול *Omnes legitimi ſunt ad circumcidendum, etiam Parvulus, Servus, Mulier, & Iſraëlita præputiatus, qui ideò non fuit circumciſus, quòd fratres ejus omnes ex circumciſione mortui fuerint: Iſraëlita tamen mas, adultus, & artis peritus, omnibus præfertur, ſi haberi poſſit.* Qui neminem adhuc recutitorum ſacris initiarit, Judæi locupletiores non facilè admittunt: novitios enim reformidant, & tyrocinii rudimenta ſuis ſumptibus, ſuoque periculo deponi, vix conceſſerint. Ejuſmodi autem tyrones, pauperem aliquem Judæum, pecuniâ ſemel atq; iterum oblatâ, demulcere ſolent, ut in filio ſuo experimentum fieri patiatur. Dignoſci poteſt & diſcerni ab aliis, hic circumcidendi artifex, ex prælongis & acutis unguibus, quibus, ceu artis ſuę teſſerâ, utrumque pollicem decoratum geſtat. Si pater infantis ſit מוהל, & artis peritus, ipſemet poteſt Filium ſuum circumcidere.

A barbe de fol on apprend à raire.

Novaculam ex quâlibet materiâ, quæ modò ad ſectionem apta ſit; lapide nempe, vitro vel ligno, ſibi comparare poſſunt: vulgò tamen ferream, eamque acutiſſimam, quales eſſe

Novacula, quâ circumciſio peragitur.

eſſe ſolent chirurgorum, adhibent, cujus capulum argento Judæi ditiores aliquando includunt, gemmisque diſtinguunt.

Compater ſeu Suſceptor. Maturè etiam proſpiciendum de בעל ברית Báal brís, vel סנדק, ut Rabbini eum vocant, h. e. *Compatre* & *Suſceptore*, & opera danda, ut tam hic, quàm Mohel, ſint viri pii, probi & honeſti, qui invigilent, ut omnia ritè & legitimè adminiſtrentur. Sic enim fiet, ut & puer ipſorum fiat ſimilis. Pius etiam Compater cauſatur, ut tanto lubentiùs veniat Elias, de quo mox dicetur. Conſuetudinis hujus mentio in Medraſch antiquo, qui vocatur שוחר טוב, in quo ad Pſal. 35. ℣. 2. 10. inter alia legitur; *Cùm David diceret*; Apprehende ſcutum & clypeum; *dixit Deus ei*, Quid tu facis mihi? *Reſpondit David*; *Ego laudo te omnibus membris meis*; Capiti meo appendo Tephillin ad orandum cum eis; Capillos meos non circumtondeo, juxta præceptum, Levit. 19. 27. Femore meo; אני עושה סנדקים לילדים הנמולים, dum conſtituo Suſceptores vel Compatres, qui infantes circumcidendos femore ſuo excipiant.

Puervli ablutio & involutio. Puerulum ante Circumciſionem molli balneo fovent, eumque benè lotum, & ab omnibus ſordibus accuratè purgatum, faſciis involvunt, ut nitidè, durante circumciſione, jaceat: ſecus enim nullas ſuper eum fundere preces licet, &, ſi fortè, dum hæc geruntur,

præ

præ ejulatu vel dolore alvo reſolutâ inquinetur, oportet τὸν περιτομέα preces ſuas eouſque differre, donec iterum à ſordibus puer repurgatus fuerit. Verum & juſtum Circumciſionis tempus incidit in Octavum à nativitate diem, ubi primùm Sol radios emittere incipit, ad noctem uſque, Geneſ.17.Levit.12. Nocte nunquam circumcidunt, communiter manè circumcidi ſolet puerulus, dum adhuc jejunus eſt; quòd minore tum ſanguine manet vulnus, quàm ubi ſtomacho cibus acceſſit: & ut ſuam alacritatem & promptitudinem in Dei præceptis obſervandis teſtentur. Nam הזריזין מקדימין למצוה *Induſtrii anticipant obſervationem præceptorum.* *Tempus circumciſionis.*

Die octavo manè ad Circumciſionem maturè ſe præparant, & ante omnia quidem, *duo ſedilia, vel unicum, ſed quod intergeſtâ diſtinctione duorum ſedilium vicem ſupplere poßit*, pulchris tapetibus & ſericis pulvillis, pro uniuscujuſque ſcil. facultatibus, ſternunt & inſtruunt; idque vel in ſcholâ, vel etiam domi, in peculiari aliquo cubiculo, unà cum reliquis omnibus ad id neceſſariis. Si id in ſcholâ fiat, ſedile juxta arcam, in quâ liber Legis reconditur, & ubi olim Arca fœderis fuit, locari debet: ſacer enim eſt ille locus. *Modus circumciſionis.*

Tùm initiationis arbiter (Suſceptor & Compater vulgò dictus) accedit, & propter ſedile conſiſtit; illique *Mohel* ſeu περιτομεὺς

aſſiſtit;

aſſiſtit; ſequuntur alii Judæi, quorum unus magnâ voce proclamat, ut omnia, quæ ad Circumciſionem opus ſunt, afferantur. Tunc pueri aliquot accedunt, quorum unus ingentem Facem duodecim cereis faculis, duodecim tribuum mnemoſynis, conſtantem præfert: ſubſequuntur, qui Vini rubri Scyphos in manibus ferunt: alius deinde, qui Novaculam; alius, qui Scutellam cum arenâ; alius denique, qui Scutellam geſtat cum olivo, in quo pura, tenuia, & delicata linteola, puerulí vulneri poſtea imponenda, madent. Illi omnes ſimul accedunt, & τῷ περιτομεῖ quàm proximè, ut eo meliùs omnia & videre & diſcere poſſint, adſtant, prout etiam hujus rei gratiâ hęc officia à pueris pecuniâ emi ſolent. Non deſunt etiam quidam inſtructi tragematibus, & præſtantibus condituris è ſaccharo & melle, cum generoſo & ſuaviſſimo vino, caryophyllis, cinnamomo, & id genus aromatibus, ut vel infantis patri, vel initiationis prædi, vel aliis etiam propinquis, præſtò ſint, ſi fortè propter puerulí dolores animi deliquium paterentur.

Ubi iſti omnes convenerunt, initiationis præs & arbiter *alterum ſedilium*, vel alteram ſedilis partem, occupat: & è regione illius ſiſtit ſe ille *Mohel*, ſeu glandium retegendarum artifex, & Canticum illud, quod filii
Exod. 15. Iſraël in maris rubri tranſitu cecinerunt, & alia

alia plura, voce ſonorâ canit: juxta illum, Pueruli pater, ut liqueat hunc *Mohel* ejus eſſe q. legatum & vicarium.

Puerulum poſtea ad januam uſque afferunt Mulieres, per certam quandam, quæ *Commatris* vicem gerit, & communiter uxor Compatris eſſe ſolet: Ingredi enim Synagogam virorum mulieribus non licet. Sic vice versâ ajunt, Compatri, in abſentia uxoris ſuæ, non licitum eſſe ingredi cubiculum puerperæ, & infantem ab ea accipere: quia hoc eſt opus mulierum, & ut mulieribus non eſt decorum intrare atria virorum: ita non decet ut viri ingrediantur cubicula mulierum: Suſceptor verò ad januam accedit, & puerulo ſuſcepto, locum ſuum repetit, univerſo cætu acclamante, ברוך הבא Baruch habba *Benedictus ille qui venit*. In quibus verbis notandum myſterium magnum Cabaliſticum, in voce הבא *Habba* (Qui venit) latens. Nam ex literis vocis הבא per ſpeciem Kabalæ, quam Gematriam appellant, exſurgit numerus octonarius. Cabaliſtica proin interpretatio eſt, *Benedictus ille qui venit octavo die*; ſcil. ut circumcidatur. Sed & הבא Abbreviatura, hoc eſt, ejuſmodi vox eſt, cujus ſingulæ literæ ſingulas alias voces denotant, ut; הנה בא אליהו Hinne Ba Elijahu, *Ecce Elias venit*; qui nempe Angelus fœderis dicitur. Exiſtimant enim, Prophetam Eliam ſimul cum

Elias intereſt Circumciſioni Judæorum.

cum puero ingredi, & in alterâ ſellâ ſedere, ut obſervet, an Circumciſionis fœdus ritè ad-
Mal. 3. miniſtretur, prout ſcribitur; *Ecce Angelus fœderis, quem optatis, adeſt:* unde altera hæc ſella vocatur כסא אליהו *Kiſſe Elijahu* Sella Eliæ.
Sepher Minhagim. Quum aliquando Judæis Circumciſione interdictum eſſet, tantum ex eo dolorem animo concepit Elias Propheta, ut in ſpeluncâ vitam cum morte commutare decreverit: &
1. Reg. 19. 10. cùm ita eum affatus Deus eſſet; *Quid hic agis Elia?* reſpondit ille: *Zelo zelatus ſum pro Domino Deo exercituum, quia filii Iſraël dereliquerunt pactum Domini*; pactum nempe Circumciſionis. Tunc itaque Deus promiſit Eliæ, eum ſemper Circumciſioni interfuturum, ne filii Iſrael pactum illud amplius derelinquerent, ſed rectè & ritè deinceps adminiſtrarent, ſicut ſcriptum eſt: *Ecce Angelus fœderis veniet, &c.* Quum ſellam illam Eliæ deſtinant & ſternunt, clarâ voce & verbis expresſis dicere oportet; זהו כסא אליהו *Hæc eſt ſella Prophetæ Eliæ:* niſi enim expreſsè hoc dicatur, Circumciſioni non intereſt, ceu non invitatus. Gravi fortasſis propter extremam ſenectutem eſt auditu, ut ideò intenſione vocis hâc ſit opus. Et ut ad extremum uſque Circumciſionis patienter expectet, ſedile illius, niſi
In libro Maaſeh hiſtor. 170. triduo exacto, loco ſuo non movetur. Factum eſt aliquando, ut opulentus quidam Judæus filium Ratisbonæ vellet circumcidere, &

dere, & Rabbi Judam; cui חסיד *Chaſid* Pio cognomen erat; in ſuſceptorem eligeret. Puero allato; quùm omnes aſſurgerent, & conclamarent, ברוך הבא *Baruch habba*, Rabbi Juda tacuit, nec aſſurrexit. Omnibus itaque mirantibus, & tam inſolitæ rei cauſam ab illo cognoſcere cupientibus, reſpondit; *Eliam mihi aſſidentem videre non potui*: unde fit, ut nihil boni de puerulo hoc ſperare poſſim. Ibi autem ad feneſtram, quemdam ſenem conſpicio, promiſsâ & caneſcente barbâ, illum interrogate, & rem omnem vobis expediet. Hunc itaque quum interrogaſſent, reſpondit ille; Ideò Elias Circumciſioni non intereſt, quia prævidit fore, ut puer iſte à fide Judaicâ ad Chriſtianam aliquando deficiat. Nec eventus poſtea prædictioni defuit.

Exinde initiationis arbiter ſeu Suſceptor puerulum femori ſuo imponit; *Mohel*, ſeu Circumciſor, faſcias, quibus puerulus devinctus eſt, ſolvit, nervuli ipſius præputium arripit, & glandem compreſſione retrocedere cogit, præputiumq; eouſq; fricat, ut ſenſus deducatur & obſtruatur, ac proinde ſectionem puer minus ſentiat: deinde, novaculâ à puero adſtante acceptâ, elatâ voce dicit; ברוך אתה יי׳ אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיך וצונו על המילה׃ *Benedictus tu Domine Deus noſter, qui nos præceptis tuis ſanctificaſti, nobisq; fœdus Circumciſionis dediſti.* Dum hæc loquitur, particulam

præputii, & quidem eouſque ut glans denudata appareat, abſcindit, & ſubitò in arenam ſcutellæ projicit, (puero etiam novaculam interim recipiente): dein ſcypho accepto, vini quantum ore contineri poteſt, haurit, eo ex parte puerulum aſpergit, & ſanguinem aliquatenus removet, partem etiam in faciem exſpuit; ſi præſertim aliquid in illo debilitatis agnoverit.

Ubi manans ex vulnere cruor paululum cohibitus eſt, περιτομεῖς hamatis illis ſuis pollicum unguibus reſectam ſeu obtuſam illam cuticulæ glandem integentis partem, in duo diſcerpens, retrorſùm veluti decorticans convolvit, ita ut glans omnimodè retegatur & denudetur (poſtremam hanc Retectionem

Priah. פריעה *Priah* appellant Judæi, & ex illâ longè graviores & acutiores puero dolores accidunt, quàm ex Circumciſione ipſa).

Mezizah. Ab hinc, ut ſanguis, è longinquioribus locis effluens, omnis extrahatur, hæmorrhagia ſiſtatur, & inflammatio præcaveatur, ore ſuo ſanguinē exſugit, & eo exſucto, & vel in alterum è cyathis, vel etiàm arenæ ſcutellam, exſpuit. Hoc ter ad minimum facit, & Hebraicè מציצה *Mezizah* appellant: *Mohel*, qui circumcidit ſine *Mezizah* ſeu exſuctione ſanguinis, ab officio removetur: quia cenſetur periculo exponere infantem.

Poſthæc lintea oleo madentia accipit, & vulnus

Vulnus triplici vel quadruplici linteolo obligat, puerulumque faſciis iterum involvit.

Dum hæc geruntur, inter abſciſſionem *Benedictio* ſc. præputii & *priah* ſeu denudationem, in- *prima.* fantis pater ait; בא"י א'מה אק"בו להכניסנו בבריתו של אברהם אבינו *Benedictus tu Domine Deus noſter rex mundi, qui nos tuis præceptis ſanctificaſti, & præcepiſti, ut Abrahami patris noſtri fœdus ineamus.* Quem univerſus Judeorum adſtantium conſeſſus ita excipit: כשם שהכנסתו לברית כן תכניסהו לתורה ולחופה ולמעשים טובים *Ut hunc puerulum ingredi feciſti, ſeu recepiſti in fœdus Abrahami patris noſtri: ita ingredi facias eum in legem Moſis, in matrimonium, & in bona opera.*

Poſt illa *Hammohel*, ſeu is qui puerum Judaiſmo initiavit, ne impuro ore Benedictionem recitet, os & manus ſtudiosè lavat, & initiationis arbiter cum puerulo ſurgit, ſeque è regione illius qui initiavit, ſiſtit, qui alterum vini rubri cyathum acceptum, conſuetâ benedictione (בורא פרי הגפן *Bore pri haggephen*) conſecrat, preces *Benedictio altera.* inſuper pro puero his verbis fundit; אלהינו ואלהי אבותינו קיים את הילד הזה לאביו ולאמו ויקרא שמו בישראל פלוני בר פלוני ישמח האב ביוצא חלציו ותגל אמו בפרי בטנה ככתוב ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך ונאמר ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך ואומר לך בדמיך חיי ואומר לך בדמיך חיי, ונאמר זכר לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור תג' *Domine Deus noſter, Deus patrum noſtrorum, corrobora puerum hunc & parentibus*

ſuis conſerva, ſitq́ nomen ejus in populo Iſraelis (hîc primulùm puero nomen indit) *Iſaacus filius Abrahami: lætetur & gaudeat pater eò qui ex lumbis ejus prodiit, delectetur mater ejus fructu ventris ſui, juxta id quod ſcriptum eſt:* Gaudeat pater tuus & mater tua, & exultet quæ genuit te. *A Propheta etiam dicitur*, Et tranſivi propter te; & vidi te jacentem in ſanguine tuo, & dixi tibi, quum eſſes in ſanguine tuo, Vive; dixi, inquam, tibi in ſanguine tuo, Vive (*Hîc digitum in illo poculo intingit, quod ſanguine, ex cruento præputio exſuctô, irroravit, & bis terve recens recutiti ori immittit, hac ſpe ductus, hâc ratione fore, ut, juxta illud Prophetæ, tantò diutiùs in ſanguine Circumciſionis ſuæ vivat. Matri etiam aliquantum de illo vino propinant.*) *David præterea ait;* Memor eſt in ſæculum fœderis ſui, verbi quod mandavit, in mille generationes, &c. *Precibus porrò à Deo poſcit, ut Deus omnes ſalvos & incolumes tueatur, quòd fœdus ejus iterum confirmarint: longam parentibus vitam, & puero benedictionem, exoptat, &c.* Aliam precationis formam, Chaldaicâ linguâ conceptam, vide in Col-bo fol. 84. col. 4.

Nominis impoſitio in circumciſione.

Prov. 23. 25.

Ezech. 16. 6.

Pſal. 105. 8.

His dictis & finitis, ſuſceptori & pueris adſtantibus omnibus dat aliquid de poculo conſecrato bibere, & ſic tandem cum puerulo recens verpis adſcripto domum revertuntur, & in maternis illum brachiis reponunt; quo finem hic Actus habet.

Qui

Qui *Suſceptoris* munere funguntur, aliquando prius lavant ſe totos, ut infantem purum in fœdus inferant. Ratio videri poteſt in *Mabaril* fol, 84. col. 2. *De Suſceptoribus.*

Nemo unum & eundem pro duobus, tribus, vel pluribus liberis Suſceptorem rogare debet: ſed cuique peculiaris eſt eligendus. Dicunt enim, eum, qui infantem ſuſcipit, ſimilem eſſe Sacerdoti ſuffitum adolenti; jam verò nullum Sacerdotem, plus quàm ſemel ſuffitum feciſſe; quia Suffitus divitias attulerit; quia Deut, 33. poſteaquam dictum fuit; *Ponent ſuffitum in nares tuas*, ℣. 10. ſtatim ſubjungitur; *Benedic, Domine, ſubſtantiæ ejus*, ℣. 11. Et dignius dicunt eſſe munus Suſceptoris, quàm Circumciſoris. Ibid.

Quidam pietate & doctrinâ inſignes Judæi, quum infantem præ Circumciſionis doloribus flentem audiunt, ſeſe hoc Exodi dicto ſolantur; *Ego audivi gemitum filiorum Iſrael, & recordatus ſum pacti mei.* Quum περιτομεὺς ultimas preces concipit, ſtat cum ſuſceptore juxta arcam, utpote locum ſacrum. Id doctores & ſapientes eorum elicuerunt, & faciendum eſſe docuerunt, ex voce מילה *Milah*, (id eſt, Circumciſio,) cujus ſingulas quatuor literas ſingulis vocibus expoſuerunt, מוהל יורד לפני התיבה *Mohel jered liphne hattebhah*, i. e. περιτομεὺς deſcendet (& ſiſtet ſe) coram arca: vel; מלאך יושב לפני הארון *Maleach joſchebh* *Exod. 6. 5.*

liphne Hadron, i. e. Angelus ſedet coram arcâ; Elias nempe, Angelus fœderis, ſe quoq; ſiſtit coram arcâ & precatur. Sunt etiam, qui puerulum, & ante & poſt circumciſionem, Eliæ Prophetæ pulvillo aliquantiſper imponant, ut illum Elias tangat, eique benedicat.

Unde Judæi Periah, ſeu Denudationem probent. *Joſ. 5. 2.*

Illam autem Circumciſionis partem, quam פריעה i. e. Denudationem appellant, & quę acutis unguibus ſolet fieri, ex Joſuæ cap. 5. probant, ubi dicitur; *Facito tibi gladiolos acutos* (ita enim reddendum eſt, non *Saxcos*) *& iterando circumcidito filios Iſrael* שֵׁנִית *ſecundò*; Hîc, dicunt ſapientiſſimi & doctiſſimi Rabbini, vox hæc שֵׁנִית *Secundò*, de *Priah*, h. ę. Denudatione glandulæ, quæ tanquam altera eſt Circumciſio, eſt intelligenda. Fundamentum hujus interpretationis eſt, quòd per Gematriam, ſupputandi rationem Cabaliſticam, hæ duæ voces, שנית & פריעה, eundem conficiunt numerum, nempe 760. De hac *Priah* ſeu Denudatione dicunt: מל ולא פרע כאילו לא מל *Qui circumcidit & non denudat, perinde eſt, ac ſi non circumcidiſſet.* Cujus dicti hunc quidam volunt eſſe ſenſum; *Si quis abſcindat præputium ſuum, & maneat* ערל הלב *incircumciſus corde, circumciſionem ei nil prodeſſe, ſed eſſe* כתינוק בן יומו *inſtar infantis recenter nati, ſine omni intellectu: nihil quoque intereſſe, ſive quis ſit* נער כפי שנים *puer annis*, או כפי מדות הנערות *aut puer moribus &c.* Cabaliſtæ etiam obſervarunt, per

Gema-

Gematriam פריעה conficere 365. totidem ſunt præcepta Legis negativa; itaque, qui hanc in Carne ſua habet, perinde haberi, ac ſi illa 365. præcepta omnia impleviſſet.

Hîc etiam fusè diſputant, Cur ii, qui in deſerto nati ſunt, per quadraginta annos circumciſi non fuerint? Utique id non eſt factum propter nequitiam, & obſtinatam illorum malitiam. Abſit. Sed quia per quadraginta annos Boreas non ſpiravit in deſerto. Hoc enim ſpirante ſalubris valdè eſt omnis ſanguinis misſio: eo verò non ſpirante, vulnera omnia admodum ſunt periculoſa. Hinc medicum illud axioma ipſorum, ſed ſermone Chaldaicò: ביומא דעיבא וביומא דשותא לא מהלינן ולא מסוברינן *Diebus nubiloſis, & qui Euro perflantur, neque circumcidimus, neque venam ſecamus:* ואם יאמר אדם וכי כל יום ויום כשהזכר נמול אדם שומר לו רוח צפונית יש לומר הטעם כי בכל יום נושבת כמו שאר"זל ד' רוחות מנשבות בכל יום ורוח צפונית עם כל אחד מהן וברוב הימים היא לבדה גוברת על שאר הרוחות לפי מלין בכל יום על הרוב׃ *Verùm objiciat aliquis; Quum quotidiè ad circumcidendum neceſſitate adigamur, quî Aquilonem obſervare & exſpectare poſſumus, qui non quotidiè ſpirat? Scrupulum hunc ſolvunt Sapientes in Talmud: Dicunt enim, quatuor ventos ſingulis diebus flare; ſingulisq; immixtum eſſe Aquilonem, aliquando etiam reliquos omnes ſuperare; ac proinde ſingulis diebus ſine diſcrimine circumciſionem cele-*

Talm. Jevam. f. 72.1.

Tractat. Gitt. cap. 3.

Od. ε. καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

Job. 37. 21.

brari poſſe. Ventum autem Septentrionalem tum temporis non ſpiraſſe, hinc conjicere eſt; quòd naturâ ſua nubes diſcutiat, & ſerenitatem inducat, ut apud Jobum habetur; ורוח עברה ותטהרם מצפון זהב יאתה *Ventus tranſiens fugat nubes, ab Aquilone venit aurum*, i.e. ſuda & ſerena tempeſtas, inſtar auri radians & refulgens. Itaque ſi tum ventus iſte increbruiſſet, nubem gloriæ, quæ populum Iſraëliticum comitabatur, ſummoviſſet & diſſipaſſet, unde multa & magna populus accepiſſet incommoda, &c. Sed myſteria omnia non ſunt revelanda. Qui poteſt, iisque delectatur, legat Kimchium in locum illum, quem paulò ſuprà ex Joſua citavimus, & Talmudem in Tractatu יבמות *Jebhammos*, i.e. De fratriis, ſeu fratris absque liberis defuncti uxore ducendâ, cap. 8. cujus initium eſt הערל *Hearel*, ubi multa alia eximia abſtruſe & reconditæ doctrinæ indicia, pluresq; ſubtiles & acutas, de Circumciſione in deſerto intermiſsâ, diſputationes & deciſiones eſt videre.

Quid ſibi velit præputii in arenâ projectio.

Gen. 32. 13.

Gen. 28. 14.

Quod jam illam præputii reſecti in arenam projectionem attinet, eâ ſequentia ſignificantur. *Primò*, ſemen eorum fore ſicut arenam maris, quemadmodum ſcribitur: *Dilatabo ſemen tuum ſicut arenam maris, quæ præ multitudine numerari non poteſt.* Item, *Eritq; ſemen tuum quaſi pulvus terræ.* *Secundò*, memoriâ repeten-

petenda eſſe ea quæ dixit Bileamus, quum ſolum Iſraëlitarum præputiis undique ſtratum & opertum cerneret; *Quis dinumerare poſſit pulverem Jacobi?* hoc eſt, quis ſubſiſtere poſſit coram ſanctitate & dignitate gentis hujus, quæ tota recutita eſt, & cujus præputia in arena ſepulta jacent? quomodo genti adeò ſanctæ maledicerem? Nam in Pirke R. Elieſaris cap. 29. ſcribitur; *Iſraëlitas olim accepiſſe præputium & ſanguinem, eaq; in pulvere deſerti abſcondiſſe. Inde cùm Bileam veniſſet, & totum deſertum oppletum vidiſſet præputiis Iſraëlitarum, dixiſſe;* Quis poterit conſiſtere præ merito Sanguinis & Præputii illorum, qui hic obtecti ſunt pulvere? *Hic enim ſenſus eſt ejus quod dixit;* Quis numerabit pulverem Jacobi? Num. 23. 10. *Et hinc ordinarunt Sapientes noſtri in hunc uſq; diem, ut abſcondatur præputium in pulvere aut arena, in memoriam pulveris deſerti. Tertiò*, ad ſerpentem antiquum, qui primum hominem in paradiſo ſeduxit, cibandum. Cibus enim ſerpentis eſt pulvis terræ, uti ſcribitur: *Et ſerpenti pulvis panis ejus.* Et Cabaliſtæ dicunt, Præputiũ eſſe מכח הנחש הקדמוני à Serpente antiquo, Quandoquidem ergo ſerpens antiquus inſitam adhuc inimicitiam habet & gerit cum homine, & aſſiduè corpus animamque ejus devorare appetit, ideò hunc ſuum hoſtem hîc ſatiant obſervatione præceptorum Divinorum, hoc eſt, pane legis

Gloſſa Talmud. ibid.

Num. 23. 10. Rabbi Abraham in libro Ztror hammor, in paraſcha Ki teze, ſuper 23. caput Deuteronomii.

Eſa. 65. 25.

Prov. 25. 21. ſacroſanctæ, prout ſcribitur: *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum pane:* & hoc pacto virtus illius debilitatur, adeò ut hominem non ampliùs poſſit tam turpiter impoſterum ſeducere, &c.

Si quem parentes non circumciderint, Eccleſia ſuo debet fungi officio: ſi & hæc neglexerit, cogitur ipſe, ubi adoleverit, ſub excidii pœna ſe circumcidere.

De puerorũ ægrorũ circumciſione. Pueros ægros octavo die non circumcidunt; ſed expectatur, donec convaluerint. Et ſiquidem morbus fuerit gravis & acutus, totum corpus occupans, ut febris, aut ſimilis morbus; tum ſeptem dies, poſtquam integrè convaluit, exſpectant, antequam eum circumcidant: ſi verò ægritudo ſit levior, veluti membri alicujus dolor, vel ſimile quid, tum ſtatim, poſt valetudinem recuperatam, eum circumcidunt. Cauſa hujus rei eſt, quia Finis præceptorum Divinorum eſt, ut homo per ea vivat, ſicut dicitur; וחי בהם *Et vivet per ea*; non ut moriatur, quod fieri facilè poſſet, ſi infans æger circumcideretur.

Jevuſch par. 3 num. 264. §. 1. *De pueris ægris ante 8. diem circumcidendis.* Quod ſi periculum vitæ immineat, ut ante octavum diem circumcidendus ſit, perinde eſt quiſquis eum circumcidat, ſive Chriſtianus, ſive Iſraëlita: quia Circumciſio, quæ fit ante octavum diem, non eſt Circumciſio; quod ſi autem remaneant quędam filamenta, quæ imperfectam reddunt circumciſionem, vel

vel circumciſus ſit ſine *Príah* denudatione, eam perficiet Iſraëlita die octavo, vel quamprimùm infans ſanatus fuerit.

Si Matri alicui primus & ſecundus infans ex circumciſione moriatur; tertium non ſtatim octavo die circumcidit, ſed exſpectat donec adoleverit; quia præſumptio eſt hujus mulieris filios ex circumciſione mori.

Ad circumciſionem non equidem requiritur מנין *Minjan* numerus decem minimùm perſonarum; nihilominùs ſi haberi poſſint, id obſervandum: quia publicè fieri, & omnibus innoteſcere debet.

Qui ante octavum diem incircumciſus moritur, in cæmeterio demùm ſupra ſepulchrum circumciditur; ut probrum præputii ab ipſo auferatur, & ne cum eo ſepeliatur, כי ערלה חרפה היא לו *quia Præputium opprobrium ipſi eſt.* Sed nullæ ſuper circumciſionem ejus concipiuntur preces: Verùm nomen ipſi imponitur, ut, cum in mortuorum reſurrectione, unà cum cæteris Judæis, vitæ reſtituetur, & quiſq; patrem, matrem, & ſuam familiam agnoſcet, hîc quoque infans ex nomine ſuo agnoſcatur à parentibus ſuis.

De iis qui ante octavū diem moriuntur.

Schylchan Aruch in Jore Dea, num. 263, ſect. 5.

In quibuſdam locis oportet omnes eos, qui Circumciſioni interſunt, ſtare, ſolo excepto ſuſceptore, cui ſedere permiſſum; ſicuti ſcribitur: ויעמוד כל העם בברית *Stabatq; univerſus populus in fœdere*, h. e. in circumciſione. *2. Reg. 23. 3.*

Deni-

Denique benedictionem myſtagogo recitandam eſſe, dum novaculam adhuc manu tenet, id docuerunt Sapientes, ex illo Pſalmi loco: *Exultationes Dei in gutture eorum, & gladii ancipites in manibus eorum.* Primo ſic Actu in Synagogâ explicito, ad reliquas Comœdiæ partes, quando ſcilicet cum puero domum redeunt, progrediamur.

Pſal. 149. 6.

Convivium circumciſionis.

Dum ex ſynagogâ egrediuntur, & domuitionem parant, ſtudioſè culina inſtruitur, menſa ſternitur, & cœna præparatur, ad quam decem ad minimum, uti ſuprà diximus, invitantur, quibus unum aut alterum eruditum Rabinum intereſſe oportet, qui prece ſatis longâ menſam conſecrant, & concionem habent, quam tamen non magnopere attendunt auditores, ſed potiùs alter alteri cyathum vini interea propinat. Mihi aliquando contigit, ut ad Circumciſionis convivium ab ipſis vocatus, concionem audiverim in illa Salomonis verba; *Lignum vitæ eſt ſapientia his qui apprehenderint eam:* ſed in rei veritate aſſeverare auſim, me nihil unquam tam abſurdi, tam ſtolidi, tam ridiculi audiviſſe.

Concio adhibita Circumciſioni.

Prov. 3. 18.

Convivium quomodo probent?

Lautum & opiparum hoc Convivium apparandum ipſis eſſe, ex voce Ebraica מילה demonſtrant & oſtendunt. Quatuor enim ejus literas, quibus conſtat, volunt quatuor harum vocum initiales eſſe, משתה יעש׳ לכל הקרואים

הקרוים i.e. *Convivium apparabit omnibus hoſpitibus invitatis.*

Octavo verò die celebrandum eſſe, longè ſubtiliùs & argutiùs ex Abrahami & Iſaaci hiſtoriâ probant; ubi ita ſcriptum habetur: ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק׃ *Crevit igitur puer, & ablactatus eſt: fecitq; Abraham grande convivium in die ablactationis ejus*, bejom higgamel. Hoc enim Cabaliſticè ita interpretantur; Noli legere הִגָּמֵל, ſed בְּיוֹם הַגְּמָל, ubi literæ ה & ג nullam vocem exprimunt, ſed notæ ſunt numerales, ex quarum additione conflantur *Octo*: Vocula verè מָל ſignificat, *Circumcidit*. Unde egregia iſta Rabbinica & Cabaliſtica exſtruitur expoſitio: *Et Abraham magnum inſtruxit convivium die octavo, quo Iſaac circumciſus fuit, crevitq; Iſaac & ablactatus fuit.*

Gen. 21. 8.

Rab. Bechai in hæc verba.

Quòd verò bona & laudabilis hæc quoq; ſit conſuetudo, ut ad opiparum iſtud convivium eruditi Rabbini, aliique pii viri vocentur, probant ex Pſalmo quinquageſimo. De hac enim conſuetudine volunt Davidem illic loqui, quando ait; אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח, hoc eſt, eleganti & venuſtâ, vel ipſo Epicuro judice, expoſitione; *Congregate mihi Sanctos meos, obſervantes fœdus meum* (circumciſionem nempe) *cum ſacrificio* (adjiciali cœnâ, quæ nunc temporis exhibetur loco ſacrificiorum, quæ in hac captivitate, non fine

Cur Rabbini ad illud inviteantur.

Pſal. 50. 5.

ſine ingenti animi mœrore, offerre nequeunt. Dicunt etiam; Omne præceptum, quod olim Patres ipſorum cum gaudio in ſe receperunt, (quale etiam eſt Circumciſio) etiamnum hodiè cum gaudio, hoc eſt, ſolemni convivio celebrandum eſſe. Unde hujuſmodi Convivia vocant סעודות מצוה *Súdos mizvah* Convivia præcepti; quòd in iis lætitiam ſuam teſtentur, propter obſervationem præceptorum Dei. Qui in hoc convivio non cum reliquis convivis edit & bibit, habetur pro מנודה לשמים excommunicato à Deo ipſo, vel excluſo à regno Dei.

Myſtagogum per aliquot dies apud puerperam commorari oportet, ut puerulì curam gerat, &, ne ſanguis è vulnere erumpat, præcaveat.

Spuriorum circumciſio. *Spurii*, ut legitimo thoro nati, circumciduntur: ſed Benedictio ordinaria non integra ſuper iis recitatur: omittitur illa pars, quâ miſericordia Dei ſuper iis imploratur. De horum circumciſione ſequentia refert exempla *Maharil* f. 86. 1. *Innupta quædam aliquando peperit Filium, quem dedit* τῷ *N. tamquam illius Patri. Ipſe verò negavit, hunc ſuum eſſe filium. Cùm nihilominus nomen ipſius vellent infanti imponere, monuit eos* Mahariſégel, *ne id facerent, cùm infantem pro ſuo non agnoſcat. Benedictionem ſuper eo recitantes, & ad hæc verba pervenientes,* הודו לה׳ כי טוב Confitemini Domino quia bonus;

nus; *omittebant hæc verba*, כי טוב Quia bonus; *quòd non convenirent ſpurio ex ſcortatione nato. Maharíſegel autem eos propterea corripuit, & adegit, ut integram recitarent, quòd circa Sacra idem juris ſit ſpurio & legitimo.* Aliud exemplum refert de infante nato ex Adulterio: *Offerebatur aliquando Spurius ex Adulterio circumcidendus* τῷ Maharíſégel: *cùm dies circumciſionis incideret in Sabbathum, permiſit, ut in veſpera Sabbathi Aqua calida peteretur è domo piſtoris Chriſtiani, ad abluendum infantem. Rabbi Gumprecht, frater ejus, fuit Circumciſor, & circumcidebat eum ante fores Synagogæ in ejus atrio, quod de legitimis non ſolet fieri, qui interiùs circumciduntur. Benedictionem autem ſeu precationem noluit totam dici* Maharíſégel, *ſed mandavit fratri, ut eam partem omitteret, quâ pro infante precantur, ut Deus eum vivum conſervet per Sanguinem circumciſionis; quòd ſc. eo voto indignus ſit Spurius. Adſtantes etiam noluit, ut recitarent poſt Circumciſionem iſta;* Quemadmodum ingreſſus eſt in fœdus, ſic ingrediatur in Legem Moſis, in matrimonium, & bona opera! *quibus proſequi ſolent legitimos: Nomen ipſi imponi juſſit* כי דור Ki dor ex loco Deut. 32. 20. כי דור Ki dor, *Quia generatio perverſa ſunt. Miniſtro Synagogæ mandavit, ut altâ & clarâ voce coram tota Eccleſia proclamet finitâ Circumciſione;* Scitote, quòd hic infans circumciſus ſit Spurius, ne commiſceatur ſemen ejus cum ſemine noſtro.

Proſelyto-rum. *Proſelytos*, qui ex aliis gentibus Judaiſmum amplectuntur; in fide Judaica inſtituunt, conditionem Judæorum illis exponunt, deinde circumcidunt, hac additâ Benedictione; *Benedictus Deus*, &c. *qui nos ſanctificavit præceptis ſuis, & mandavit nobis* למול את הגרים *circumcidere proſelytos; & extrahere ab ipſis ſanguinem fœderis* &c. Poſteaquam à circumciſione ſunt ſanati, baptizant eos, baptiſmo peracto benedictionem ei quoque addunt. Et hæc omnia fiunt coram tribus ad minimum teſtibus. De his vide ulteriùs, quæ obſervata ſunt in Lexico Talmudico in radice גור, ad nomen גֵּר.

Eorum, qui circumciſi naſcuntur. Porrò ſunt aliquando, *qui naſcuntur circumciſi*, glandem membri retectam habentes, ac ſi circumciſi eſſent, λειπόδερμοι. Hi quidem, ut cæteri non circumciduntur; extrahendus tamen ipſis eſt, levi inciſione, ſanguis fœderis Circumciſionis. Sic ſcribit Maharil; quendam Rabbinum filio ſuo, ſic circumciſo nato, ungue præputium diſcerpſiſſe, ut ſanguis emanaret, nec quicquam præterea feciſſe.

Si gemelli naſcuntur, omnia gemina adhibentur; duo etiam Circumciſores.

Puerperá per 6. hebdomadas decumbit. Mater, ſive puellum ſive puellam ſit enixa, per ſex hebdomadas debet decumbere, totóque eo tempore vir ab omni communione & conſuetudine cum ipſa abſtinere; adeò ut ne quidem vel digito eam attingere, aut ex eadem

dem cum illa patinâ edere ipſi liceat, non ſecus ac ſi menſtruam ſuam pateretur purgationem; qua de re autem alibi fuſiùs agetur. Atque ita ſolet puer per circumciſionem Judæus fieri.

Quomodo puellæ Judaiſmo initientur.

Quod ſi mulier *Puellam* partu ediderit, non magnâ adhibetur pompa, parvoque admodum apparatu naſcentis excipiuntur puellæ cunabula: nullum etiam peculiare hujus rei documentum in libris eorum reperio. Ferdinandus Heſſus (qui ſuperiori ſæculo ſacro Baptiſmi ſigno ablutus, à Judaiſmo ad Chriſtianiſmum converſus eſt) ſcribit; Virgines aliquot, poſt ſex à puellæ nativitate hebdomadas, circa cunas, pretioſis pannis & cingulis argenteis ornatas, ſedere ſolere, & aliquoties puellulam cum cunis in ſublime tollere, eique Nomen imponere; eam verò, quæ à capite infantis ſtat, Suſceptricem eſſe: hocq; facto convivari, edere, bibere, & hilares eſſe.

Leo de Modena, in libello Italico de Ritibus Hebraicis par. 4. cap. 8. ſcribit: *Puella cùm naſcitur, nullis utuntur ceremoniis, ſed, poſteaquam exacto menſe, Mulier è puerperio egreſſa, in Synagogam ſe confert, Chaſſan ſeu Cantor recitat Benedictionem ſuper filiolam recens natam, eiq; Nomen imponit pro arbitrio Parentis.* Addit; Germanos in more habere, ut Chaſſan ſeu Cantor in ædes Parentum ſe conferat, ibique poculo Vini in altum levato Nomen imponat.

Fæmellæ cur non circumcidantur.

Fœmellæ non circumciduntur, ſed ſufficit Circumciſio maſculorum, quia illæ ſunt Adjutoria virorum, & illorum dominio, gubernationi & imperio ſubditæ. Unde & liberæ ſunt ab omnibus præceptis, quæ ad certum tempus ſunt alligata. Nam ſi his teherentur, Maritus eo tempore, quo Uxor in Præcepti obſervatione occupata foret, eſſet ſine adjutorio, & inde rixæ orirentur, ceſſaretque dominium marito in uxorem conceſſum.

Hiſtoria de quodã Gentili, qui mirabiliter circumciſus, & Judæus factus eſt.

Avóda Sárah cap. 1.

Antequam ſumam huic capiti manũ imponam, non poſſum quin ex Gemara hiſtoriam adducam de quodam aljenigena, qui mirabili prorſus circumciſione partem in futuro ſæculo eſt conſequutus, & in pium Judæum, moriens, evaſit. In Tractatu Talmudico *Avóda Sárah*, hoc eſt, *de Idololatria* legimus; *Regem quendam Romanum, Judæis infenſiſſimum, eosq; de medio tollere & exſtirpare cupientem, conſiliarios ſuos his verbis adorſum eſſe:* מי שעלה לו נימא ברגלו יקטענה ויחיה או יניחנה ויצטער *Qui inveterato & gangrænoſo in pede laborat ulcere, in quo jam noma ſeu putreſcens caro excreverit, an illi totum ulcus ad ſanam usq; carnem eſt excidendum? an verò conſultius eſſe ducitis, ut carnis putreſcentis & emortuæ dolores aſſiduè perpetiatur?* Quibus verbis Judæos innuebat, qui jam à longo tempore ditionem ejus inſederant, & ſubditos infeſtarant. *Hæc uti quidam è conſiliariis ejus, cui Ketija Schalomi filio nomen erat, audiſſet, in*

hunc modum reſpondit Regi, אדוני דלא יכולת דכתיב כי בארבע רוחות השמים פרשתי אתכם *Mi Domine, nunquam in univerſum exſtirpabis vel exterminabis Judæos. Scriptum enim eſt de illis;* In quatuor ventos cœli diſperſi vos, h. e. כשם שאי אפשר לעולם בלא רוחות כך אי אפשר לעולם בלא ישראל *Ut mundus abſq; ventis ſubſiſtere nequit: ita nec abſq; Judæis. Quapropter penes te non eſt, Judæos exterminare,* ועיד קרו לך מלכותא קטיעא *h.e. præterea, ſi hoc fores aggreſſus, deſtructor & Tyrannus clueres;* שפיר קאמרת *Bene reſpondiſti, ait Rex: ſed qui reſponſo ſuo Regem ſuperat, ille in acervum arenæ* (vel, *in Caminum ignis*) *conjicitur, ibiq; ſuffocatur. Quandoquidem ergo hodiè me viciſti, atq; ita me meumq; regnum hoc dedecore affeciſti, ut inferior diſcedere cogar, pœna in caput tuum revertetur.* Quùm itaque ad ſupplicium raperetur, Nobilis quædam matrona Romana conſpecto eo exclamavit, ווי ליה לאילפא דאזלא בלא מיכסא Væ illi navi, quæ ſine portorio ſolvit. Innuebat ſcilicet, hunc Ketijam mortem propter Judæos ſubire, atq; hac ratione partem in עולם הבא *Olam habba,* hoc eſt, ſæculo futuro conſequi cupere, quum tamen Judęis portorium nullum dediſſet, hoc eſt, per circumciſionem in recutitorum numerum nondum eſſet relatus. Atq; hîc, de circumciſione ipſius, variæ ſunt, & diſcordantes, Judęorum ſententiæ: quidam dixerunt, illum cultro arrepto ſibi ipſi præputium abſcidiſſe: alii

Zach. 2. 6.

verò, illum ferventi abreptum zelo, ore in mentulam irruiſſe, & ſuis propriis dentibus impurum illud ערלה *Orlah*, hoc eſt, præputium ſibi præcidiſſe, magnaque voce exclamaſſe, יהבית מכסי *Nunc perſolvi portorium. Et cùm in caminum conjiciendus eſſet, iterum exclamavit, ſe eruditiſſimum Rabbi Akivam & ſocios ipſius ex aſſe hæredem ſuum conſtituere. Illicò tunc vox è cœlis audita;* קטיעה בר שלום מזומן לחיי העולם הבא *Tibi, ô Ketija fili Schalom, parata eſt vita æterna.* Hinc ergo videre eſt, quàm pretioſa res ſit Circumciſio, quamque mercedem is recipiat, qui facultates ſuas Judæis donat. Hîc nulla ſubitur jactura, ubi decem florenis, decem mille quis lucratur; quin potiùs revera Diomedis cum Glauco hæc eſt permutatio, qui ἀντὶ χαλκείων χρύσεα retulit. In eodem etiàm capite de Cæſare Antonino gloriantur, eumque circumciſum, & in religione Judaicâ fatis conceſſiſſe, aſſerunt. Id verò hoc pacto contigit. Non procul ab aulâ Cęſaris, doctus quidam & celebris Rabbinus habitabat, à cujus ædibus in Cæſaris aulam clandeſtinus & ſubterraneus erat aditus, per quem Judæus ille, & Imperator, ſæpiſſimè clanculum convenire poterant. Hæc res occaſionem præbebat, ut Cæſarem, Religionis & legis Judaicæ diſcendæ, & ſuſcipiendæ, cupido inceſſerit. Singulis itaq; diebus Rabbinum ſuum adibat, & legem ab eo diſcebat. Ne au-

Hiſtoria de Cæſare Antonino circumciſo.

Ne autem incomitatus illum adiret, nemini tamen innoteſceret, eum Rabbini ſcholam frequentare, duos ſemper ſecum aſſumpſit ſervos, quorum alterum præ Judæi, alterum verò præ aulæ ſuæ foribus, domum reverſus, gladio transfigere ſolitus erat. Rabbinum etiam prohibuit, interea dum ipſe adeſſet, ullum alium diſcipulum vel admittere vel intromittere. Cùm autem Cæſar alium quendam Rabbinum aliquando apud eum offendiſſet; Chaninam nempe cognomento Barchammam, pietate & ſanctitate Rabbinum præcellentem, iratus, ita Rabbinum ſuum eſt alloquutus; אמינא לך בעידנא דאתינא לא נשכח גבר קמך h. e. *Annon prohibui, ne ullum mortalium me præſente intromitteres?* Reſpondit Rabbinus, לית דין בר אנש h.e. *Domine, Neminem mortalium, (ſed Angelum) intromiſi.* Cæſar iterum; אימא ליה לההוא עבדא דגני אבבא דקאים וליתי h.e. *Si Angelus eſt, exeat, & accerſat mihi ſervum meum, qui præ foribus jacet dormiens* (ſervum deſignans, quem interfecerat). Rabbi Chanina abiens, & ſervum mortuum conſpiciens, ingenti percuſſus fuit terrore, adeò ut penè exanimaretur, quaque ratione ſibi reſpondendum eſſet, penitùs ignoraret, ne homicidii ſuſpicio in Cæſarem caderet. Genibus itaq; pronis, tandiu ſupplex oravit Deum, donec ſervus ille vitæ reſtitueretur. Hoc conſpecto, vix ſatis mirari poterat Judæorum ſanctita-

tem Cæſar, ſuoque Rabbino & præceptori poſt hæc ad menſam miniſtravit; noctu etiam, quando cubitum ſe conferebat, aderat illi Imperator, idemque ei, quod Sapori Valerianus, præſtabat; recurvum nempe dorſum Magiſtri noſtri pedibus ſupponens, quò faciliùs lectum conſcenderet. Recuſaverat quidem ſanctiſſimus Rabbinus honorem tantum: ſed quò magis ille eum detrectavit, eò magis demiſſo ac humili animo ab Imperatore ei fuit delatus, imò in futuro quoque ſæculo, illi à pedum ſcabellis eſſe, votis contendens. Tandem innotuit Judæis, Cæſarem Antoninum paulò ante mortem ſuam proſelytum eſſe factum, circumciſum, & in fide Judaicâ diem ſuum obiiſſe. Sexcenta id genus exempla in Judæorum libris legere eſt, multos nempe Chriſtianos, nobiles, plebejos, omnium denique ordinum, à fide Chriſtianâ, ad Judaicam defeciſſe, & veræ fœlicitatis participes factos eſſe.

Scilicet is ſuperis labor eſt, ea cura quietos Sollicitat! Sed quęſo quo in numero horum recutitorum ſanctitatem habuerunt Prophetæ?

Jer. 9. 26. Jeremias; *Omnes gentes habent præputium, ſed omnis domus Iſrael incircumciſi ſunt corde.*

Deut. 10. 16. Moſes: *Circumcidite igitur præputium cordis veſtri, & cervicem veſtram ne induretis amplius.*

Jer. 6. 10. Jeremias: *Cui loquar? & quem conteſtaber ut audiat? Ecce incircumciſæ aures eorum, & audire non poſſunt.*

Ste-

Stephanus protomartyr ita eos compellavit: *Duri cervice, & incircumciſi corde & auribus, vos ſemper Spiritui ſancto obnitimini, ſicut patres veſtri ita & vos.* *Act. 7. 51.*

Paulus Apoſtolus: *Non enim qui eſt in propatulo Judæus, Judæus eſt: nec ea quæ eſt in propatulo circumciſio, id eſt, in carne, circumciſio eſt: ſed qui in occulto Judæus eſt, & circumciſio cordis, id eſt, in ſpiritu, non literâ, ea verâ demùm circumciſio eſt.* *Rom. 2. 28.*

Quâ ratione primogeniti Chriſtianorum, imò omnes fideles Chriſtiani, ſunt redempti? Petrus Apoſtolus reſpondet; *Scite, vos non caducis rebus, argento vel auro, fuiſſe redemptos ex vanâ veſtrâ converſatione, ex patrum traditionibus acceptâ: ſed pretioſo ſanguine, utpote agni immaculati, & incontaminati, nempe Chriſti, &c. in quo habemus redemptionem per ſanguinem ipſius, id eſt, remiſſionem peccatorum.* *1. Petr. 1. 18.* *Coloſ. 1. 14.*

Quid præterea Chriſtianis nocet præputium? Docet id nos Apoſtolus Paulus: *Si præputium jura Legis ſervaverit, nonne præputium illius pro Circumciſione reputabitur? & quod eſt ex natura præputium, ſi Legem ſervet, damnabit te, qui per literam & Circumciſionem transgreſſor es Legis.* *Rom. 2. 26.*

CAPUT V.

De Puerperarũ purificatione.

QUamvis juxta Legem Moſis mulier, ſi ſuſcepto ſemine maſculum pepere- *Purificatio puerperarũ poſt 40. dies*

rit, primò ſeptem diebus immunda eſſe debeat, & poſtea triginta adhuc diebus illi, Purificationis ſuæ causâ, domi ſit manendum, hoc eſt, in unum collectâ ſummâ, quadraginta diebus, ſeu, ſex hebdomadibus; ſi verò fœminam pepererit, dupli condemnetur, hoc eſt, diebus illis quadraginta alios quadraginta addere oporteat, uti legere eſt Lev. cap. 12. ℣. 1. 2. & ſeqq. nihilominus invaluit conſuetudo, ut ſive marem ſive fœminam pepererit, diebus 40. elapſis ad maritum redeat. Idque faciunt propter *Karræos* (de quibus ſuprà cap. 1.) qui ad literam legem Moſis exactè obſervant, & omnes Rabbinorum conſtitutiones & expoſitiones rejiciunt & aſpernantur. Ne igitur Judæi in hujus ſectæ ſententiam deſcendere videantur, idcirco etiam, ubi puella nata eſt, puerpera poſt dies quadraginta lectum relinquit. De his quadraginta Purificationis diebus intelligendum, quod de S. Maria dicitur Lucæ cap. 2. 22. *Et cùm impleti fuiſſent dies purificationis ejus, ſecundum Legem Moſis &c.*

Sic ſi Mulier ante tempus pariat, veluti ſecundo vel tertio menſe, quando nondum exactè dignoſci poteſt, utrum mas vel fœmella ſit, tempus idem obſervare debet. Si quæ abortiat, & fœtum menſtroſum edat, beſtiæ vel feræ ſimilem, eadem eſt ratio. Abortus ante diem quadrageſimum, non cenſetur

adhuc

adhuc pro infante: & in hoc caſu ſe geret, ut Mulier, quæ menſtruum patitur, numerando quinque dies impuritatis, & 5. puritatis, poſtea ſe lavabit.

Quadraginta iſtis diebus, ſeu ſex hebdomadibus elapſis, oportet mulieres, antequam cum viris ſuis iterum cubare audeant, vel quicquam cum illis commune habere poſſint, frigidâ corpus lavare, purgare & abſtergere: deinde veſtes mundas & albas induere, & ita demum ad vitæ, victus, & thori cum maritis ſuis communitatem redire. Lotionem hanc ex Lege ita probant. Levit. 15. 19. dicitur de Muliere menſtruum patiente; *Septem diebus erit in immunditia ſua.* Hoc Rabbini ita explicant, velle Legem dicere, quòd completis ſeptem diebus adhuc ſit in immunditia ſua, donec *opus certum* fecerit. *Opus* hoc eſſe טבילה *Lotionem*, quæ à cæteris immundis indefinitè requiritur, quando dicitur in plurali numero; ורחצו במים *Et lavabunt ſe aquâ*, ibid. ℣. 18. ad indicandum, omnem immundum talem manere, donec ablutus fuerit. *Deinde*; cùm etiam is, qui mulierem menſtruo laborantem tangit, de Lotione teneatur, quanto magis mulier ipſa? *Tertiò*, de vaſis Midjanitarum dicitur; *Quicquid ingreditur ignem, tranſire facietis per ignem, & mundabitur:* אך במי נדה יתחטא *tantùm aquis Mulieris menſtruatæ mundabitur*, h. e. in aquis, prout mu-

Puerperæ poſt 40. dies ablutio, & purificatio.

Num. 31. 23.

lier menſtruo laborans aquâ abluitur. Quòd verò non intra dies impuritatis, vel ſtatim & præcisè illis completis, lavare debeant, hinc probant, quia Dies illi vocantur ימים של טומאתה *Dies immunditiei ejus.* In immunditia autem ſi ſe abluat, non poteſt purificari per illam lotionem. Hoc dicunt eſſe כטובל ושרץ בידו *perinde ac ſi quis reptile manu ſuâ tenens, ſe lavaret.* Itaque poſt completos immunditiei ſuæ dies demùm lavare debet.

Lavare autem ſolent in aqua, vel communi & publicâ, vel, ſi illa deſit, in labris, puteis, vel lacunis, in ipſorum ædibus, vel ædium areis, aut plateis, in quibus ſcilicet degunt, & habitationis commoditatibus fruuntur, peculiariter ad id præparatis & deſtinatis; Ita tamen, ut labra illa, putei, ſeu lacunæ, collo tenus aquâ repleantur, nec minùs quam 40. סאין ſive ſata capiant. Quòd ſi cœnoſa in imo ſit aqua, ſolent lapidem latum, vel aliquid aliud, pedibus ſupponere, ut pedes ex omni parte in purâ & limpidâ ſtent aquâ, eaque pedum digitos, digitorumque interſtitia, cæteraque membra omnia, pervadere poſſit. Nullam enim putant lotionem, ſi corporis pars aliqua tecta maneat, quò aqua pervenire nequeat. Hac de cauſa oportet eas ante omnia crines in nodum collectos ſolvere & explicare, tænias, torques, coralia, cæteraque colli ornamenta, deponere, annulos de digitis

digitis detrahere, dentes prius diligenter, ne quid omninò ſordis illis inhæreat, ſcalpere & repurgare; ſumma, ne filum quidem latum in corpore habere, per quod aliquid in ipſis vel opertum, vel illotum manere poſſit. Denique, totas ſe in aquam debent immergere, adeò ut ne minimus quidem capillus ſupra aquam exſtet, brachia & digitos expandere, palbebras & os, ſi modò poſſint, aliquantiſper aperire, in aquâ etiam eouſque ſe incurvare & inclinare, ut ubera à corpore deorſum pendeant, & nullibi corpus tegant, atq; ita aqua omnia corporis loca pervadere, & probè repurgare poſſit. Quòd ſi, dum lavant, infirmitate aliquâ aut deliquio eas affici contigerit, nemo illotis manibus attingere illas audet: Alioqui enim fruſtrà tota ſuſcepta eſſet lotio. Semper autem mulierem, vel puellam, duodecim annos & diem unum natam, puerperæ in balneo adeſſe oportet: vel, ſi tales haberi non poſſint, maritus uxori adeſſe poteſt; qui videat, & teſtetur, illam rectè & legitimè lotione defunctam eſſe. Chriſtianæ verò mulieri munus hoc nullâ ratione deferre licet: his enim tutò fides haberi non poteſt. Sævisſimâ etiam & intolerandâ hyeme, gelu omnia aſtringente, frigidâ corpus eſt lavandum. Ubi tamen moris eſt calidæ aliquid immiſcere, permitti illud poteſt. In iis quoq; locis, ubi thermæ & aquæ

calidæ

calidæ è terræ viſceribus ſcaturiunt, corpus ejuſmodi balneo fovere eſt licitum, &c. Si tempus ablutionis & purificationis ejus incidat in veſperem diei Veneris; illa lavare poteſt eo die, ſi Maritus ejus præſens ipſi ſit; ſi abſens, non licet ei ſe lavare die Veneris. Variant tamen in hac conſuetudine pro diverſitate terrarum & nationum.

Lotio hæc requirit etiam Benedictionem. Ingreſſura lavacrum, poſteaquam veſtes ſuas exuit, & induſio ſolo tecta eſt, dicet; *Benedictus ſis, Domine Deus,* א'מה אק'בו, *qui nos ſanctificaſti præceptis tuis, & nobis præcepiſti Lotionem.* Qui plura de his ſcire deſiderat, adeat Rituale mulierum, quod Germanicâ quidem dialecto, verùm Ebræis characteribus prodiit, (Hebraicè סדר מצוות נשים *Seder mitzvos naſchim*, Germanicè, Frawen-büchlein) in quo omnes mulierum ritus exactè ſimul & breviter comprehenduntur & deſcribuntur. Sequitur nunc, ut aliquid etiam de *Primogeniti à ſacerdote redemtione dicamus.*

CAPUT VI.

De Primogenitorum redemptione.

De redemptione primogeniti.

QUando primo partu mulier maſculum in lucem ediderat, ille, ex legis Moſaicæ

Moſaicæ præſcripto, Deo ſacer erat, & à ſacerdote redimendus fuit, uti ſcribitur; *Sanctifica mihi omne primogenitum*. Item; *Omne quod aperit vulvam generis maſculini, meum erit, &c. Primogenitum filiorum tuorum redimes:* Exod. 13. 2. Exod. 34. 19. Sic legimus Lucæ 2. 22. *Et cùm impleti fuiſſent dies purificationis Mariæ, adduxerunt eum Hieroſolymam, ut eum ſiſterent Domino, ſicut ſcriptum eſt in Lege Domini;* Omnis maſculus primogenitus ſanctus Domino erit. Hæc Redemptio (quæ פדיון הבן *Pidjon habben* vocatur) fit demùm exacto menſe, ſeu poſt triginta dies, juxta Legem Numer. 3. 41. *Numera omnem primogenitum maſculum filiorum Iſrael ab uno menſe & ſuprà* &c. & incumbit Patri, non Matri; quia Lex ſemper maſculino genere in hoc præcepto utitur. Quod ſi tempus redemptionis, dies videlicet 31. incidat in Sabbathum, non redimunt die Sabbathi, quia nihil emitur Sabbatho; ſed differtur in alium diem. Primogenitus Patris, non matris, non tenetur de Redemptione, quia Lex hanc Legem ſuſpendit ab apertione vulvæ. Peragitur hæc Redemptio hodiè in hunc ferè modum: Triceſimo primo à pueri nativitate die pater Sacerdotem cum aliquot amicis advocat, & puerum menſæ, ſimul cum duobus aureis Rhenanis vel duobus Thaleris cum ſemiſſe, (qui quinque faciunt Siclos juxta æſtimationem Num. 3. 47. & c. 18. 16.) impo-

nit, ac

nit, ac ſacerdotem his verbis alloquitur; *Uxor mea mihi primogenitum peperit, ſed illum tibi lex aſsignat.* Sacerdos excipit; *Itaq; tu illum mihi permittis? Permitto,* inquit Pater. Matrem poſtea ſacerdos interrogat; *An primus hic fuerit illi partus? an nihil unquam ab ortu egeſſerit?* Illâ negante, patrem interrogat, *quem mage carum habeat, primogenitum ſuum, an verò pecuniam?* Pater reſpondet, primogenitum ſibi pecuniâ cariorem, jubet Sacerdotem pecuniam accipere, hasque ſubjungit benedictiones: ב"א' א'מ'ה אשר קדשנו במצות'ו וצונו על פדיון הבן *Benedictus ſis Domine Deus noſter Rex mundi, qui ſanctificaſti nos præceptis tuis, & mandaſti nobis Redemptionem filii:* בא"י אמ"ה שהח"ינו וק"ימנו והג'יענו לזמן הזה *Benedictus, &c. qui vivificaſti, conſervaſti, & deduxiſti nos hucuſq;.* Poſt hæc Sacerdos pecuniam acceptam ad caput pueri deponens, inquit; זה הבן בכור הוא וכו' *Filius hic eſt primogenitus, quem Deus redimi juſsit, quemadmodum ſcri-*
Num. 18.16. *bitur;* Cujus redemptio erit poſt unum menſem, ſiclis argenti quinque, &c. *Dum utero gravis adhuc eras materno, jus in te pater tuus cæleſtis, parentesq; tui habebant: Nunc verò mei juris es & arbitrii, quum ſim ſacerdos. Verùm parentes tui te, utpote primogenitum, & Domino conſecratum,*
Exod. 13. 2. *redimere decreverunt, ut ſcriptum eſt:* Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vulvam, in filiis Iſraël, tam de hominibus, quàm de jumentis: Mea ſunt enim omnia; *Nunc*

pro te

pro te & redemptione tuâ, quum ſis primogenitus, pecunia hæc ſubſtituitur, & ſacerdoti in pretium cedit: ſi te igitur ritè liberaverim, liber eſto, ſin aliter, nihilominus ex lege, & Judæorum inſtituto & conſuetudine liber eſto, tuq; in Dei timorem adoleſce, matrimoniũ contrahe, & bonis operibus ſtude, Amen. Formulas paulò alias vide in Rituali Maharil, & in Sepher hachinnuch, Præc. 389.

Redemptione peractâ comedunt carnem, bibunt vinum, & hilaria agunt. Et hoc etiam permittunt die Redemptionis in Jejunium incidente.

Non permiſſum eſt licitari, vel paciſci cum Sacerdote pro pretio minore, quàm eſt valor quinque ſiclorum. Si id fiat, Redemptio nulla, & ſecundâ vice redimendus eſt. Licitum autem eſt Sacerdoti pecuniam illam Patri poſtea reddere, ſed donatione abſolutâ, & ſine ulla conditione.

Quando ante diem primum & trigeſimum pater obit, mater puerum redimere non tenetur, ſed ſchedula, vel lamella argentea cum his vocibus, pueri collo appenditur בכור שלא נפדה *Bechor ſchello niphdeh*, i. e. Primogenitus qui non redemptus eſt, vel, בן כהן *Ben cóhen*, Filius Sacerdotis; ut, poſtquam adolevit, & ætate proceſſit, ſciat, ſe Sacerdotis eſſe, & ſe ipſum ab eo redimere debere. Sacerdotes & Levitæ omninò ab hac lege immunes erant, neque tenebantur redimere primogeni-

mogenitos ſuos: immò etiam Filia Sacerdotis & Levitæ, alteri Iſraëlitæ nupta, hoc privilegio gaudebat.

CAPUT VII.

De Judæorum ad Pietatem educatione & inſtitutione.

Mulier lactans bonis cibis utatur.

DUm mulier lactat, uberibusque infantem alit, cibis ſalubribus & ad concoquendum facillimis veſci debet, ut probatum ille lac ſugat, quod cor & ſtomachum ipſius reficiat recreetque, ut citò adoleſcat, tantoq; faciliùs & maturiùs mores ſuos ad virtutem conformare, ſapientiæ operam dare, ingenio & intelligentiâ accreſcere queat. Sapientes & eruditi ſcriptores diligenter & ſollicitè admodum præceperunt, hocque permagni ad educationem momenti eſſe crediderunt, ſi laudabili cibo & potu mater infantem deficere non patiatur, quò citiùs creſcere, &, ætatis robore accedente, Deum colere poſſit. Sic enim ambulat mulier in viis Domini, ſicut ſcribitur; *In viis ejus ambulabis.* Quales ergo ſunt viæ Domini? Dominus plenâ manu, quæ ſunt ad vitæ uſus neceſſaria, omnibus creaturis ſuppeditat: Sic etiam mulier, quando fœtum ſuum nullâ re egere ſinit, ſed, quibuſcumq; rebus illi opus eſſe intelligit, præſtò eſt,

Deut. 28. 9.

ſtò eſt, *Ambulare* dicitur *in viis Domini*, & hâc ratione vitæ æternæ adhuc particeps eſſe poteſt. Hujus rei gratiâ etiam binis illam uberibus, non unico tantùm, Deus donavit, ut ſufficienter & abundè puer lactere poſſit. Diſputant Doctores in Gemarâ, *quid cauſa ſit, cur Rex David, Deum laudans, lactentium non ſit oblitus? Rabbi Abba dixit, Deum mulieribus ubera è regione cordis poſuiſſe; ut cordatus & prudens evadat puer, utq; è matris corde ſugat, unde intellectum conſequatur. Rabbi Jehuda dixit, ne mulierum pudenda puer videre cogeretur; Rabbi Matthana verò; ne in loco ſordido ſugere cogeretur.* Itaque ſi Deus tam ſtudioſè conſuluit infantibus: quanto majorem curam filiorum matrem gerere par eſt? Quinimò, quod magis eſt, Deus interdum naturam ipſam immutat, ut nullo defectu parvuli laborent. In Gemarâ enim legimus, pauperis cujuſdam, ſed pii tamen viri, uxorem aliquando vitam cum morte commutaſſe, & marito ſuo infantem lactentem reliquiſſe: quum autem ille præ extremâ paupertate nutricem alere non poſſet, Deum viri naturam immutaſſe, & lactis copiâ ubera illius repleviſſe, quo infans, multorum fide dignorum teſtimonio, ſuſtentatus fuit. Sic legimus in Medraſch; ſeu, libro quodam Homiliarum; quum Pharao Ægyptiorum Rex omnes puerulos in aquam projici juſſiſſet, uti Moſes ipſe projectus fuit, procul in-

Tractatu Berachos de Benedictionibus.

Tractatu Schabbas de ſabbatho.

de mulieres Ebræas fugiſſe, & in remotis ac longinquis locis partu levatas eſſe; filios verò ubi nactæ erant, terram dehiſcere, ſeque aperire ſolitam, &, pueris molli ſuo ſinu receptis, iterum coaluiſſe: ſingulis autem Deum lapides duos præparaſſe, alterum ex quo lac, alterum verò, ex quo mel ſugerent: Atque hoc pacto in terræ viſceribus ſalvos & incolumes conſervatos eſſe, donec adoleverint, & natu grandiores, ſinguli matrem ſuam repetierint. In iiſdem Medraſchim vel Homiliis legimus, bonum Mardocheum, Eſtheram uberibus ſuis lactaſſe, hancq; causâ eſſe, ob quam tantis poſtea ab illâ, poſtquam regii conſors Thalami facta eſſet, honoribus affectus, & dignitatibus auctus fuerat. Quænam igitur mulier filium ſuum ullâ re egere æquo ſuſtineat animo? Philoſophi Ethici, ſeu qui de moribus & virtutibus ſcribunt, eandem eſſe volunt Mulieris, & provinciæ alicujus Præfecti, rationem. Talis enim, ſi fidelem ſe principi ſuo faciat, rectè ſubditos illius regat & gubernet, ditionem ejus auctiorem & meliorem, reditibusq; ditiorem reddat, nedum ut deteriorem eſſe patiatur, magnam dubio procul à principe ſuo mercedem refert, ſummisq; honoribus & dignitatibus cumulatur: ſi verò ſecus faxit, mercede non ſolùm carebit, ſed & ab infœlici arbore pendebit. Ad hunc modum Mater liberis ſuis

à Deo

à Deo eſt præfecta: ſi neceſſitatibus illorum benè & ſedulò provideat, &, quæ illis opus ſunt, tempori conficiat, non ſolùm generoſæ indolis ſpecimina, ſed & fructus dabunt; mater etiam, & hujus & futuri ſæculi, mercedem reportabit, & apud juſtos in Paradiſo aſſidebit. Si verò illiberali illos cibo & operoſo paverit, adeò ut rudis cibus, rude, hebes, & impolitum puerorum ingenium reddiderit, à Deo de medio tolletur, & in Gehennam præcipitabitur.

Nutrici Chriſtianę infantem noncommittet fœmina Judæa, ita nempe ut illi in ædes ſuas eum lactandum tradat; non etiam lactabit Judæa infantem Chriſtianæ mulieris; מפני שמגדלת בן לע"ז quia nempe ſic haberetur pro ea quæ filium educaret ad Idololatriam: & ob eandem cauſam non debet Judęa obſtetricis munere fungi apud Chriſtianam: aut, ſi quæ ejus rei perita habeatur, ad vitandum odium Chriſtianorum officium hoc ei pręſtare poteſt, non tamen gratis, ſed pro mercede; die autem Sabbathi nullâ prorsùs ratione. *Nutrix Chriſtiana non adhibenda.*

Sed *nec nudato nimis pectore* mulierem incedere decet, ne ſi lac in uberibus frigus contraxerit, colicis doloribus, graviſſimiſque morbis puer infeſtetur, ac proinde ægrè & difficulter adoleſcat. *Mulier lactans nudo pectore non incedat.* Cane etiam & angue pejus ſabbathariorum jejunia, matutino præſertim tempore, illam odiſſe oporteut, & ca- *Jejunia vitet.*

lidiore paululum cibo, non tam ſui, quàm cariſſimi verpuli cauſâ, languentem & marceſcentem ſtomachum corroborare.

Pueruli nudi non circumferendi. Cautio inſuper & diligentia adhibenda eſt, *ne puerum nudum circumferat*, vel curſitare patiatur, ſive *ſole terra tepeſcat*, ſive *plena per inſertas fundat ſe luna feneſtras*. Hinc enim magnum puerulo periculum immineret, uti

Pſal. 121. 6. ſcribitur: *Per diem Sol non uret te, neque Luna per noctem*. Nec etiam nudi in lectum deferendi ſunt pueruli, vel permittendum, ut nudi vel in lectum ſe conferant, vel è lecto ſurgant: ſed induſium in lecto induendi ſunt & exuendi, ut maturè aſſueſcant, pudentem & pudicum coram Deo animum oſtendere, & memores eſſe, *gloriâ Dei plenum eſſe mundum, & tenebras apud illum eſſe inſtar lucis*.

Tecto capite ut incedant, aſſuefaciendi. Idcirco quoque, *tecto capite* ambulare, aſſuefaciendi ſunt: Majeſtas enim Dei ſuper illos fertur, adeò ut, ſi quis aperto capite incedat, ille infeſto capite Majeſtati divinæ concurrere, omnem illi frontem perire, pietatis denique & præceptorum divinorum obliviſci, cenſeatur. Hinc legimus in Tal-

Tractatu Kallah, de Sponſa. mud; *Seniores & Senatores Hieroſolymis quondam ſub portâ ſedentes, duos adoleſcentulos, alterum aperto, alterum tecto capite, prætereuntes vidiſſe, iisq; conſpectis, Rabbi Eliezerum in hæc verba erupiſſe; Puer ille, qui retecto eſt capite,* ממזר Mamſer *ſpurius eſt: Rabbi Jehoſuam verò in hæc;* בן הנדה

Ben hanniddah, *E muliere menſtruatâ conceptus eſt. Rabbi Akibham ſubjeciſſe ;* ממזר ובן הנדה Mamſer uben hanniddah, *Utrumque verum eſt. Poſtea Rabbi Akibham pueruli matrem interrogaſſe, quâ ratione puerum illum nacta eſſet? illam verò reſpondiſſe ;* כשנכנסתי לחופה נדה הייתי ופירש ממני בעלי ובא עלי שושביני והיה לי בן זה נמצא התינוק ממזר ובן הנדה *Quum mea celebrarentur nuptia, fluxum patiebar menſtruum, ita ut ſponſus meus à me, ex legis Moſaica præſcripto, receſſerit, alius verò, paranymphus ſc. meus interim ad me acceſſerit, ex cujus furtivo congreſſu puerum illum concepi.*

Hæc hiſtoria tectè videtur loqui de Chriſto. De illo enim idem iiſdem penè verbis legitur in blaſphemo illo libello תולדות ישו *Thóledos Jeſchu* dicto; *Olim,* ajunt, *moris fuit inter Iſraëlitas, ut omnes pueri & juvenes incederent capite tecto, humili & demiſſo, inſtar lugentium, in præſentia Rabbinorum, idq; honoris causâ. Accidit aliquando, ut ille puer* (Jeſus) *tranſiens Scholam magnam qua erat in Tiberiade, conſidentibus illic Sapientibus in porta Synagoga, incederet capite erecto & retecto, nullum illorum ſalutaret, fronte impudente, neq; ſe incurvaret coram Doctoribus ſuis. Poſteaquam tranſiviſſet, dixerunt inter ſe,* ודאי זה ממזר ובן נדה *Procul dubio hic eſt ſpurius, & ex muliere menſtruata conceptus. Ad qua unus illorum dixit ; Omninò ita res habet : ſic enim & ſic* (ut illic narratur) *natus eſt* &c. Et mox: *Accerſitâ itaq; ejus matre, dixerunt ei ; Dic quaſo nobis, quisnam*

pueri hujus ſit pater? Reſpondit illa &c. Horret animus reliqua exſcribere, cum iis, quæ in pręcedenti hiſtoria ſequuntur, convenientia. Mali itaque eſt ominis, ſi puer aperto incedat capite. Præſertim autem, à ſeptimo anno ad decimum tertium uſq;, diligenter & aſſiduè monendi ſunt, ne nudo capite incedant. Nam ab anno decimo tertio, ad extremum uſq; vitæ exitum, id omnino eſt prohibitum.

Cingulū geſtare debent.

A' teneris etiam unguiculis *Cingulum* lumbis ſubnectere aſſuefaciendi ſunt: ideò pueruli togulæ, cingulum à tergo piæ mulieres aſſuere ſolent, ut hâc ratione ſubinde ſui officii admoneatur puer. Cingulum enim cor à pudendis diſcernit, ne cor inter orandum pudenda intueatur, vel aliquid impudici cogitet. Adde quòd quàmprimùm precem matutinam diſcit puer, hiſce etiam verbis inter alia precari ſoleat: ב'א' א'מה אוזר ישראל בגבורה Baruch attah Adonaj Elohenu, melech haolam, oſer Jiſrael bigvúrah, *Benedictus tu ô Deus, qui Iſraëlem robore accingis*: quibus Cingulum ſpecialiter deſignatur. Si itaque cingulo careret, fruſtra eſſet hæc precatio, & in peccato duceretur.

Nudis pedibus ne incedant.

A' parentibus porrò *permitti non debet, ut nudis pueri incedant pedibus*, periculorum omnigenûm vitandorum causâ; Menſe præſertim Decembri & Januario, quo feles catulientes diſcurrunt: facilè enim aliquid ve-

nenati

nenati à felibus promanantis calcare poſſent, quo calcato pedes intumeſcerent, nec adeò facilis & prompta ſanatio foret.

Ubi clarè & diſtinctè jam loqui poſſunt, *ſelectas aliquot Sacræ Scripturæ gnomas docentur*; veluti; תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה *Legem præcepit nobis Moſes* &c. Item, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל *Audi Iſraël, Dominus Deus noſter Deus unus eſt*; & ſimiles. Manè ſemper & veſperi, Sabbatho & aliis diebus feſtis, parentes decenter ſalutare in hunc fermè modum aſſuefiunt: *Fauſtum tibi diem hunc*; *Fauſtum tibi ſabbathum hoc exopto, &c.* Aſt ubi annum ſeptimum exceſſerunt, ſalutationi ſuæ Nomen Dei illos ſemper addere oportet, & dicere; *Fauſtum tibi à Deo diem exopto.* Sic enim Boas meſſores ſalutavit האל עמכם Hael immachem, *Deus vobiſcum*: item, יברכך האל Jevaréccha haél, *Deus tibi benedicat*, i. e. Tu quoque ſalvus ſis. Nomen tamen Dei, niſi in loco puro, & ab omnibus ſordibus remoto, exprimere non audent, ut fuſiùs hæc alibi tractabuntur. Vaſorum etiam domeſticorum, inſtrumentorum, & ſupellectilis variæ Nomina Ebraica, puerulos ſuos docent parentes, ut Ebræo ſermoni maturè hac ratione aſſueſcant. Unde fit, ut infinitas voces Ebraicas patrio & vernaculo cuivis ſermoni immiſceant, ne ab omnibus ſine diſcrimine facilè intelligi queant. Sed purâ purâ Ebraicâ Dialecto nuſpiam hodiè in toto terrarum

A teneris ſacris imbuendi ſunt.
Deut. 33. 4.
Deut. 6. 4.
Ruth. 2. 4.

orbe loquuntur: Rabbinorum tantùm doctiſsimi, & literarum ſtudiis exculti, ſi uſus venerit, benè Ebraicè & loqui, & ſcribere poſſunt.

Maturè à Chriſtianorum commercio arcendi.

Maturè etiam & diligenter cavetur, *ne quid cum Chriſtianis commercii habeant*, ne cum illorum pueris luſitent, edant, bibant, vel quicquam omninò ipſis communitatis & ſocietatis cum illis intercedat. Parentes enim tam horrendam, & abominandam depingunt illis Chriſtianorum converſationem, ut, ab ipſis veluti cunabulis, inexpiabile contra Chriſtianos odium concipiant.

Kidduſchin fol. 29.

Scribunt Rabbini in Talmud: חיב האב לבנו למולו ולפדותו וללמדו תורה ולהשיאו אשה וללמדו אומנות *Debet pater filio ſuo ſequentia; Eum circumcidere, redimere, docere Legem, ei proſpicere de Uxore, & docére opificium aliquod.*

Quomodo puerum literarum elementa doceant, & in ſcholam deducant.

Quamprimùm itaque puer poteſt loqui, ad literas noſcendas, & addiſcendas à Patre paulatim ab an. 3. vel 4. eſt applicandus: anno quinto vel aliquando ſexto aut ſeptimo, pro ratione virium, & captu uniuscujusque in Scholam adducitur. In libro Colbo Num. 74. ſcribitur, olim hanc fuiſſe conſuetudinem fuiſſe obſervatam Hieroſolymis, & adhuc hodiè quibuſdã in locis laudabiliter obſervari:

Quando, inquit, *quis Filium ſuum ſtudio Legis conſecrat, pingebant ipſi ſuper pergameno vel tabellâ aliquâ elementa literarum, quibus etiam mel illinebant,*

nebant, deinde eum bene lotum, mundis veſtibus indutum, placentis ex melle & lacte confectis, ut & fructibus ac tragematis inſtructum, tradebant alicui Rabbino, qui eum deducat in Scholam: hic eum orâ pallii ſui opertum ad Præceptorem ducebat, à quo literas cognoſcere diſcebat, illectus ſuavitate deliciarum illarum, & ſic reducebatur ad matrem ſuam. Ubi jam Legem diſcere debebat (quod quinto fit ætatis anno) *auſpicabantur à Levitico, in quo Lex Sacerdotum & oblationum continetur. Pro felicibus auſpiciis lautum inſtruebant convivium, & ſe cum amicis exhilarabant: quia perinde hoc ipſis videbatur, ac ſi eum adduxiſſent ad montem Sinaj. Quòd* fructus & tragemata dulcia ipſi dabant, *fiebat in memoriam deliciarum, quibus Iſraëlitæ nutriti fuerunt in deſerto, Mannâ videlicet, Aquâ è petra, & coturnicibus. Quòd* ex melle & lacte confectis placentis *alliciebantur, fiebat ad imitationem ejus quod dicitur*; Et ſugere fecit eum mel è petra: *Item*; Mel & lac ſub lingua tua. *Deut. 32. 13. Cant. 4. 11.* *Quòd* à Levitico initium faciebant *ideò, quòd æquum ſit & Deo gratum, ut pueri, qui adhuc puri ſunt & immaculati, ſtudeant in ea Legis parte, quæ de purificationibus agit, imò hoc ipſis imputari à Deo, ac ſi oblationem ipſi obtuliſſent. Quòd* Rabbinus ille orâ pallii ſui eum obtexit, faciebant, *ut ſic à teneris diſceret humilitatem, verecundiam, & timorem Dei. Quòd* melle inungebant literas in tabella pictas, quod delingere jubebantur, *fiebat, ut verba Legis mellis inſtar dulcia eſſent ei*, &c.

Et mox: *Poſtea pater ejus impoſuit ei manus & adduxit eum ad ſingulos ſeniores, ut illi quoq; ei benedicerent & benè precarentur, quò dignus fiat Lege, Matrimonio & operibus bonis* &c. Huic ſimile quid habet, quòd Matth. 19. 13. legitur de quibuſdam, qui puerulos ad Chriſtum attulerunt, ut eis manus imponeret & benediceret. In libro שבילי אמונה Schevile æmúnah ſcribitur: *Quam primùm puer in Scholam deducitur, illi cruſtula, ſacchаro & melle condíta, à matre, cum hujuſcemodi verbis ſunt danda; Ut cruſtulũ hoc dulce eſt ori tuo: ſic etiam dulcis fiat Lex cordi tuo, inſtar ſacchari linguæ tuæ, inſtar mellis labiis tuis &c. Cave futili & frivolâ garrulitate tempus in Schola terere, pura puta Legis verba diſce loqui, ſola Lex ex ore tuo prodeat: ſic enim Divinæ Majeſtatis gloria capiti tuo inſidebit, teq; perpetuò comitabitur. Deus namq; amore ſuo & favore complectitur eos, qui nihil niſi bonũ, quodq; ex verbo Dei depromptum ſit, proferunt.*

In Echa rabbeti. Hinc ſcribunt ii, qui Sapientum nomen ſtudio quæſiverunt, in Hieroſolymorum deſolatione, quum hoſtes Sacerdotes & Levitas omnes Judæâ expuliſſent, non tamen unà cum ipſis receſsiſſe Majeſtatem divinam; quum Synedrium magnum, hoc eſt, Senatum Hieroſolymitanum ejicerent & exterminarent, nec tum adhuc Majeſtatem divinam ſedibus ſuis expulſam eſſe: ſed ubi pueros ex ſcholâ abegerunt, tunc Majeſtatem divinam ſimul cum illis in exilium actam & depul-

depulſam fuiſſe, uti prædixerat Jeremias, quum diceret: *Parvuli ejus ducti ſunt in captivitatem ante faciem tribulantis, Et egreſſus eſt à filiâ Sion omnis decor ejus. Omnis decor ejus*, i. e. *Præſentia Majeſtatis divinæ, in quâ omnis urbis Sion excellentia & præſtantia ſita fuit.* Itaque quando pueri ad pedes Rabbini ſedent, verba Legis diſcunt, & ore ſuo nihil aliud quàm Verbum Dei ſonant, cum illis Divina habitat Majeſtas, & ſpiritu ab illorum ore prodeunte recreatur: Purus enim adhuc ille eſt, & ſanctus, ſiquidem nondum admiſſa pueros peccata remordent, (anno enim decimo tertio demùm puer בר מצוה Bar mitzvah *Filius præcepti* appellatur, quòd præceptorum divinorum obſervatione obligatus teneatur, & primùm peccati reus eſſe incipiat, ſi illa non obſervet). *Rabbi Samuel filius Nachmani dixit ex ſententiâ Rabbi Jochanan*, כל המלמד את בנו תורה זוכה ויושב בישיבה של מעלה *Qui legem & verbum Dei filium ſuum docet, dignus eſt qui in Academiâ cœleſti ſedeat in conſpectu Domini*, ut ait Propheta Jeremias: אם תשוב ואשיבך לפני תעמוד וגו׳ i.e. *Si convertaris, faciam ſedere te, & in conſpectu meo ſtabis*, hoc eſt, *Si filius tuus Legem diſcat, in Academiam cœleſtem admittam illum, & vitæ æternæ participem faciam.* Sic dicunt: אין העולם מתקיים אלא מהבל פיהם של תינוקות של בית רבן *Mundus non ſubſiſtit, niſi propter halitum oris puerorum domûs Rabban*, h.e. *Scholaſticorum.*

Thren. 1. 5.

Talm. Bava meziaf. 85. *col.* 1.

Jer. 15. 19.

Illi

Illi verò, qui legem filium ſuum non docet, eumque illiberaliter educat, multò ſatius eſt cæcum fieri, quàm lucis uſurâ frui, ne filii ignominiam videre cogatur, uti de Patriarcha Iſaaco legitur, *Caligaverunt oculi ejus, & videre non poterat.* Hîc Rabbi Eliezer filius Azariæ dicit, *Ideò Iſaaci oculos caligaſſe, ne impudicos & immodeſtos filii ſui Eſavi mores videret.* In Ebræorum quoq; Homiliis legitur, *Abrahamum quinquennio fata prævertiſſe, ne nepotem Eſavum impiæ & ſceleratæ indolis ſpecimen dare videret.* Hodiè ditiores, quibus media ſuppetunt, utplurimùm domi ſuæ Rabbinum, vel Præceptorem aliquem filiis ſuis inſtituendis habent. *Annos* nati *quinq;* Pentateuchũ, ſed ex ſolâ auditione, & ſępiùs iterata repetitione, & legere, & interpretari diſcunt, nullis prorſus adhibitis præceptis Grammaticis, ex uſu legentes, loquentes, ſcribentes, exponentes; aut, qui volet, decimo demùm circiter anno ad Grammaticæ ſtudium accedit, poſteaquam jam uſum linguæ habet. Paucisſimos inter Judæos reperire eſt, qui Grammaticam intelligant, ne quidem Rabbini ipſi. Ubi in Pentateucho exponendo eò uſque progreſſus eſt puer, ut eum vernaculè exponere queat, adjungunt aliquem Commentatorem, veluti R. Salomonem aut alium, & Rituale aliquod, qui libri ſine punctis vocalibus ſcripti ſunt, & ſtylum habent à ſtylo Biblico nonni-

Gen. 27. 1.

Ber. rabba ſect. 65.

Quinquennes Legem interpretari diſcunt.

Judæi non ſunt Grammatici.

nonnihil diverſum. Hos etiam ex nuda & continua praxi & exercitatione legere diſcunt & intelligere.

Filias ſeu puellas, ſcribunt, non teneri de Lege diſcenda, ut pueros, neque etiam matribus hujus rei curam incumbere; quia ſc. Lex dicit; *Et docete ea filios veſtros.* Item; *Et diſcite* (וּלְמַדְתֶּם gen. maſcul.) *ea*: Hæc nempe dicta loquuntur de Filiis, non de Filiabus. Mulieri etiam non permittitur docere puellas; vitandæ ſuſpicionis causâ, quia patres liberorum ſæpè ſolent Scholas viſitare. Quod ſi tamen fœmina ſponte ſuâ diſcat Legem, ei etiam propoſitam eſſe mercedem à Deo, quamvis non tantam, quanta viro. Semper enim majorem eſſe mercedem ejus, qui juſſus aliquid facit, quàm qui injuſſus &c.

Deut. 11. 19.
Deut. 5. 1.

Poſtquam puer *decimum annum* attigit, Legemq; & Pentateuchum mediocriter didicit, ad Miſchnam ſeu δευτερώσεις accedere, & Talmudi operam navare debet, à cujus textu, ut qui omnium Judaicarum traditionum & conſtitutionum, omniſque Juris & Divini & Humani fundamentum contineat, recedere nefas; neque tamen interim ſtudium Legis deſerere.

Puer decennis ad Miſchnam.

Anno *decimo tertio* completo, & die uno, בר מצוה Bar mitzvah, i. e. *Filius præcepti* primùm appellatur, hoc eſt, Lex obedientiæ illi indicitur: & tum demùm oportet illum

Anno 13. fit Filius præcepti: & ad illorum obſervationem

ſexcen-

adſtringitur. ſexcenta & tredecim præcepta, quæ in ſe ſummam & argumentum totius legis Moſaicæ, & Judaicæ Religionis complectuntur, obſervare: tum etiam demùm reus, & pœnæ tum divinæ tum humanæ obnoxius fit, ſi illa transgrediatur. Hactenus enim ex lectione Legis ab anno 5. ad 10. & ex Miſchna ſeu Δευτερώσῃ tantum proficere potuit, ſaltem debuit, ut ſciat, quænam ſint ſecundum Legem vel facienda, vel omittenda: eâ etiam eſt ingenii & judicii firmitate ac robore, ut cupiditatibus malis reſiſtere poſſit, & bonum perſequi & amplecti. Cabaliſtæ id inde probant, quia vox אהבה *Ahavah* (Amor) in numeris continet 13. ad indicandum, filium 13. annorum, accipere & obſervare pręcepta Dei *ex amore* eorum. Tunc etiam fit quaſi בריאה הדשה *Creatura nova*; quod iterum probant *Eſa. 43. 21.* ex eo quod dicitur, *Populum* זו *ſu iſtum creavi mihi, laudem meam enarrabunt*: quia enim זו *ſu* in numeris facit 13. per Gematriam, ideò tacitè indicatur, filios 13. annorum eſſe populum illum à Deo creatum ad ſuam laudem, quòd eo anno præter יצר הרע Concupiſcentiam malam, quæ eò uſque in illis dominatur, per cognitionem Legis quoque accipiant יצר טוב Concupiſcentiam bonam, quæ alteri reſiſtit. Quæ verò ante decimum tertium annum peccata admittuntur, patri imputantur, & ab illo pœna repoſcitur. Propterea anno ætatis decimo

decimo tertio expleto, *Minjan*, h. e. decem Judæos pater advocat, illosque conteſtans, ait; Filium hunc ſuum ex Ephebis exceſsiſſe, Præceptis inſtitutum, Talmudicas lectiones, deciſiones, & conſuetudines de peniculamentis & phylacteriis (de quibus poſtea fiet mentio) probè didiciſſe, Benedictiones & preces quotidianas benè recitare poſſe, &c. Proinde ſe liberum porrò & immunem eſſe velle, filiique peccata à ſe excutere. Filium enim ſuum inpoſterum בר מצוה *Bar mizváh*, i. e. Legis præceptis ſubjectum, & ipſummet peccata ſua deinceps ferre debere. Hæc ubi à Judæis adſtantibus ſancita, confirmataque ſunt, precem pater concipit, quâ *Deo gratias agit ſingulares, quòd filii ſui pœnâ levatus liberatusq; ſit: in vota poſtea effunditur, & à Deo ſupplex petit, ut filius ſuus in longos annos, bonaq; opera adoleſcat.* Hoc etiam tempore fit majorennis, & parentum & tutorum poteſtate liber, ipſemet ſuarum rerum Dominus, in temporalibus ac ſpiritualibus, ut quicquid agit, negotiatur, contrahit, validum ſit & ratum. *Quâ ceremoniâ tum ex ephebis dimittātur.*

Anno *decimo quinto* Gemaram, hoc eſt, Textus Talmudici complementum, rerumque dubiarum, quæ in textu occurrunt, ſubtiles & acutas deciſiones & diſputationes aggrediuntur, & in illis argutum illud ſui ingenii acumen exercent, totamque utplurimùm in hoc ſtudio deinceps vitam terunt; rarò, vel *Anno 15. ad Gemar.*

nun-

nunquam, in Prophetarum libris ſtudium ſuum collocant, nec multâ illorum lectione fatigantur, uti multos exactâ ætate Judæos comperi, qui ne unum quidem unquam Prophetam legerant. Hinc tam pauca de Meſſiâ norunt, & oracula, illum in Scripturis nobis promittentia, ipſis non ſolùm tenebroſa & obſcura, ſed magna ex parte omninò ſunt ignota.

Anno 18. ducunt uxores. Anno *decimo octavo* pueri uxores ducunt, (hoc enim tempus ex vulgatâ Talmudici juris regulâ conjugio eſt aſſignatum). Tùm quippe verè eſt בן ח"י *Filius* chaj *vivus*, & actionibus gerendis idoneus: quia י"ח 18, ſi transponas, fit ח"י *vivus*: tunc etiam per uxorem novam quaſi accipit vitam, quæ olim cauſata eſt ei mortem &c. tùm etiam jam operam dedit Legi ſcriptæ, Miſchnæ & Gemaræ, quæ veram ipſi vitam afferunt. Sæpè tamen ſcortationis vitandæ ergò tempus illud antevertunt: Puellæ verò nuptum collocantur annos duodecim & diem unum natæ.

Anno 20. liberè poſſunt negotiari, &c. Anno *vigeſimo* liberum illis eſt negotiari, commercium exercere, mercaturam facere, conducere, locare, emere, vendere, permutare, fallere, decipere, quod ſæpè Chriſtiani magno ſuo malo, proh dolor! experiuntur, quâ de re alibi dicetur. Quandoquidem ergo verpulus noſter in Filium præcepti nunc evaſit, & Judæorum ordini eſt adſcriptus,

oſten-

oſtendere porrò nobis eſt propoſitum, quemadmodum omnes promiſcuè juvenes ac ſenes in hoc ordine ſe gerant.

CAPUT VIII.

Quomodo Judæi manè è lecto ſurgant, ſe veſtiant, naturæ ſatisfaciant, & manus lavent.

IN Gemara, tractatu Bava Baſra, docet Rabbi Eliezer cognomento Magnus, *Antelucano tempore ſurgendum eſſe à decimo quinto Junii ad Pentecoſten usq;, eò quòd noctes ſint longiores: à Pentecoſte verò ad Julium usq;, de die ſurgendum eſſe, eò quòd noctes ſint breviores.* Hoc autem probant Sophi illi & legis doctores, ſententiis aliquot è Threnis Jeremiæ & hiſtoria Ruthæ deſumptis, quibus recenſendis hîc ſuperſedebimus: inenarrabilis enim illorum ſubtilitas in illis explicandis, humanam ſuperat infantiam. *Specul. Ardens cap. 39.* *Manè quãdo ſurgendum.*

Mulier, quæ ſpectatæ famam pietatis ambit, maritum ſuum excitare debet: parentes verò indiſcriminatim filios ſuos; ſi nempe annum decimum tertium egreſſi, ac per conſequens Judaicis præceptis ſint obnoxii, uti ſuperiore capite dictum eſt.

Scribunt inſuper ſapientes, ſingulis hominibus diem excitandum eſſe, non autem illos
Pſal. 57. 9. à die excitandos, ut Pſaltes Regius ait; אעירה
שחר Airah ſchachar *Auroram excitabo*, id eſt,
אנא מעורר שחרא ולית שחרא מעורר לי. *Ego excito*
auroram: nequaquam verò aurora excitat me, ut
Manè orandum. explicatur in Echa rabbeti Thren. 2. 19. Sed
& neceſſitate coacti facere hoc debent, propter preces matutinas, quæ עם דמדומי חמה *cum*
ipſo Sole Oriente, non ſeriùs, concipiendæ ſunt,
Pſal. 72. 5. docente iterùm Davide in Pſalmis; ייראוך עם
Berachoth fol. 29. 2. השמש *Timebunt te cum ſole*, id eſt, *In ipſo ſolis ortu*
Preces omnes manè exaudiũtur. Vide mox iterum. *precibus ſuis matutinis te laudare debent.* Cabaliſtæ ſcribunt, die inſtante & appetente omnes
hominum preces exaudiri: idque non ſine
graviſſimis cauſis & maximis rationibus aſſerunt. Propheta Jeremias in Threnis ait;
Thren. 2. 19. *Conſurge, lauda in nocte, in principio vigiliarum*,
hoc eſt, quum dies appetit. Rex David quoq;
Pſal. 42. 9. in Pſalmis; *Interdiu mandat Dominus miſericordiam ſuam, & noctu canticum ejus mecum, Oratio*
Deo vitæ meæ. Sapientiâ conſpicui Rabbini di-
Tal. Peſach. fol. 4. 1. cere ſolent, זריזים מקדימים למצוות *Strenui & induſtrii, ad præcepta Dei exequenda impigros ſe oſtendunt.* Præſtantiſſimum ergo, & longè præcellentiſſimum opus cenſeri debet, ſi quis ſummo manè, antequam illuceſcat, ſurrexerit, &
noctem diei, ſacro Pſalmorum cantu & precibus, conjunxerit.

Surgendum Judæum autem pigrum & remiſſum eſſe
non

non oportet, ſed promptam & paratam in ſurgendo alacritatem & celeritatem demonſtrare, ſecumque ita reputare; Si jam Chriſtianus adeſſet, vel ære meo gravatus, vel qui pretioſum aliquod cimelium oppignerare vellet, vel cujus adventum in lucro ponerem; ſi etiam à Principe aliquo aut magnate accerſerer, à quo non ſolùm gratiâ & favore, ſed magnis etiam cumulatus muneribus domum reverti ſperarem, vel ſanè, qui me in domeſticorum ſuorum numerum allegere vellet, profectò non diu cunctarer & tergiverſarer. Nihil ergo mihi potius eſſe debet, quàm ut promptè & alacriter ſurgam, ut Regi regum miniſtrem, qui perpetuum mihi ſubminiſtrat alimentum, à quo & vitam & vitæ productionem habeo, qui me ab hoſtibus meis tutum & incolumem præſtat, &c. *alacriter.*

Qui verè pius eſt, ſe totum matutino tempore triſtitiæ & mœſtitię tradet, propter templi Hieroſolymitani deſolationem; Urbisq; & templi celerem inſtaurationem votis ſuis ad Deum ſingulis matutinis efflagitabit. Si quis autem de nocte & antelucano tempore ſurgat, ut templi Hieroſolymitani caſum defleat, illius Deus miſeretur, ſupplicisque vota & preces exaudit. In tractatu de Synedrio diſputant Rabbini in hæc verba prophetæ Jeremiæ è Threnis; *Ploratu nocte ploravit*: & ajunt; כל הבוכה בלילה השומע קולו בוכה כנגדו *Triſtandū manè ob Templi deſolationem.* *Et plorandum.* *Tractatu Sanhedrin de Judicib. c. 11. f. 104. 2. Thren. 1. 2.*

מעשה באשה אחת משכונתו של רבן גמליאל שמת בנו והיתה בוכה עליו בלילה שמע רבן גמליאל קולה ובוכה כנגדה וכו' h. e. *Lamentabilis eſt omnis ploratus & gemitus nocturnus, & vix ac ne vix quidem à fletu abſtineat, qui noctu alium flentem audiverit. Ita contigit ſapientiſſimo Rabbi Gamalieli, qui quum mulierem filii ſui mortem fletibus noctu proſequentem audiſſet, largo etiam & acerbo fletu ora rigavit. Rabba dixit ex Rabbi Jochanan ſententia;* כל הבוכה בלילה כוכבין ומזלות בוכין עמו *Si quem noctu flere contigerit, ſtellas & planetas ſe illi in fletus ſocietatem adjungere.* Sapientes ſcribunt; ſi quis plorans lacrumas cadere & fluere ſiverit, illas à Deo colligi & in utre recondi. Et, ſi quando crudele aliquod & immite reſcriptum ad Iſraëlis excidium ab hoſtibus eorum promanet, Deum piorum illorum memorem eſſe, qui tantas profuderunt lacrumas, & utrem acceptum, in reſcriptum illud effundere, ita ut deleatur, & nulla Judæos affligat calami-

Pſal. 56. 9. tas. Hinc fit ut Propheta David inquiat; *Pone lacrumas meas in utre tuo, utiq; in libro tuo;* nihil quippe aliud ſibi vult David, niſi, Deum utrem lacrumarum, in reſcripta & libellos, qui adverſus Judæos prodierunt, effundere, illosque inducere; nec ſolùm inducere, ſed hac inductione infirmare & omninò tollere.

Pſal. 126. 5. Quare alibi dicit; *Qui ſeminaverunt cum lacrumis, cum exultatione metent.* Author libri ראשית חכמה *Reſchis chochmah*, i. e. *Initium ſapientiæ*, pag.

pag. 111. ſcribit, ſe à majoribus ſuis audiviſſe, utile & conducibile eſſe, ſi lacrumis frons abſtergatur; quædam enim peccata fronti inſcripta hoc pactó deleri, & huc Prophetæ verba facere; *Signa ſignum ſuper frontes hominum.* Cabaliſtæ ſcribunt; Si quis Deum ſanctum benedictum precibus ſuis exorare, & Judæis à tam longo exilio, & tam dura captivitate liberationem impetrare velit, is die appetente in preces effundatur, verè & ex animo fleat ejuletque: & ſic dubio procul voti compos fiet & exaudietur. Nihil enim tunc temporis eſt, quod precibus obſtare & officere poſſit, & nemo homo eſt, qui mali quicquam in Iſraelem loquatur. Et hæc eſt ſententia verſiculi illius apud Jeremiam; *Dominus de excelſo rugit, & de habitaculo ſancto ſuo dat vocem ſuam, rugiens rugit ſuper decorem ſuum*; *Deus* ſcil. *manè rugit ſuper decorem ſuum*, hoc eſt, ſuper ſanctum templum Hieroſolymitanum, cujus deſolationem ideò permiſit, ut à Judæis pro ejus inſtauratione invocetur. Hinc etiam fit, ut Propheta David dicat; *Domine manè audies vocem meam, manè præparabo tibi orationem & ſpeculabor. Manè*, hoc eſt, *die inſtante: In domum tuam me conferam*: ſed ita, ne noctu ſe illuc conferat. Nam ſub noctis principium omnes portas cœleſtes Deus claudendas curat, & Angeli taciti & ſilentes apud illas aſſident: Dæmones autem & ſpiritus

Ezech. 9. 4.

Ergo per mille ſexcentos & 60. annos neq; manè ſatis, neq; ex animo precati ſunt, ſiquidē nondum liberati ſunt.

Jer. 25. 30.

Pſal. 5. 4.

v. 8.

Noctu porta cœleſtes clauſæ, & dæmonum vis magna.

maligni in mundi ſolitudines ablegantur, & ſi quis obvium ſeſe illis ferat, is inultus & impunitus ab illis nequaquam dimittitur.

Sed poſtquam torſit medios nox humida curſus,
Et nos lætus equis Oriens afflavit anhelis,

Gallorum cãtus unde? In cœlis proclamatur, ut, appropinquante die, portæ recludantur, ne ulli remora injiciatur. Hoc audientes galli gallinacei in terra, cantare incipiunt, ut homines ſomno excitentur: & tunc dæmonum vires franguntur, nocendique poteſtate deficiuntur. Propterea quoque Sapientes hujuſcemodi gratiarum actionem, quæ manè ad galli Cantum recitari debeat, inſtituerunt: ב"אי א"מה אשר נתן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה: *Benedictus tu Domine Deus noſter, totius mundi Domine, qui gallo intelligentiam dederis, ut diem à nocte diſcernat.*

fol. 41. col. 1. In *Réſchis chóchmah* ſcribitur; *Quemadmodum ſuperi excitantur ad laudandum Deum, quando audiunt vocem præconis ſuperni: ſic homo pius debet in Spiritu ſuo excitari ad glorificandum Creatorem ſuum, quando mediâ nocte audit cantum galli, & ſecum cogitare; Si eſſes in palatio Regis, & audires præconem Regis proclamantem, ut ſervi ejus præſtò & parati adſint ad Servitium Regis, quantâ diligentiâ & promptitudine te accingeres, ne in ejus pœnam incurreres; quare igitur non timeres, cùm audis vocem Galli, quem Sapientes dicunt, canere ſeu clamare virtute præconis ſuperioris!* De hoc videatur liber Zohar, in lib. Numer. ſect. שלח לך, ſub verſus finem.

finem. Item in Geneſin ſect. לך לך mox ab initio. In ſumma, Excitatore is opus non habet, quem perpetuus Dei timor comitatur.

In lecto autem nudus in pedes erigi, vel, illi inſidens, induſium induere, Judæus verecundiæ causâ non debet: ſed ſupinus & ſtragulis tectus capite in induſium ſuum illabi & irrepere eum oportet, ne parietes & trabes pudenda ejus conſpiciant. In Tractatu de Sabbatho gloriatur Rabbi Joſe in hunc modum; מעולם לא ראו קורות ביתי שפת חלוקי h. e. *Nunquam in vita mea induſii mei limbum & oram, trabes domus meæ conſpexerunt*: quibus innuebat, nunquam à ſe nudo, ſed probè ſtragulis tecto, induſium indutum fuiſſe. Hinc illa Sapientum conſtitutio; *Non eſſe homini nuda* (conſidendo ſcil. in lecto) *ſubuculam induendam*, quod dicunt; כשיקום אדם ממטתו לא ישב במטה ערום וילבש חלוקו מיושב; Multò minùs nudum ſurgere, vel in cubiculo ſtare oportet: fieri enim poteſt, ut oriatur incendium, vel ſubitus aliquis clamor tollatur, ita ut metu externatus, nudus cubiculo aufugiat, quod ſi contingeret, quonam quæſo ſe verteret? quî recutitæ mentulæ pondus tegeret? Multò minùs, (adſit dicto reverentia) nudus coram lecto veſicam exonerare debet. De iſtis enim loquitur Propheta Amos, cùm ait: *Qui dormitis in lectis eburneis, & fœtetis in ſtratis veſtris* (Vox Hebraica סרוחים hîc juxta illos *Fœtere*

Nudus nemo ſurgat è lecto. Orach chajim num. 2.

Tract. Talmud. de Sabbatho cap. 16. fol. 118. 2.

Specul. ardens cap. 16.

Amos 6. 5.

ſignificat, uti & Jeremiæ 49. ℣.7. interpretantur). *Hîc*, inquit Rabbi Joſè filius Chanina, *intelliguntur illi*, שהיו משתינין מים בפני מטותיהן ערומים *qui nudi coram lectis ſuis urinam reddunt.*

Tal. Schab. fol. 62. 2.

Nemini hoc in mentem venire debet; nempe omnia tenebris ſunt obducta; ſolus in conclavi meo ſum; nemo hîc me videt; abſit, inquam, ut hæc cogitatio pium animum ſubeat. Deſuper enim fertur divina Majeſtas, & ubique præſens adeſt; *plenaq́ʒ eſt omnis terra gloriâ ejus*, inquit Eſajas: *tenebraq́ʒ coram eo ſunt ſicut lux*, ut David inquit, Pſal. 139. 12.

Eſa. 6. 3.

Diligenter poſthæc operam dabit Judæus, ut decenter, honeſtè, compoſitè, & ſecundum conſuetudinem loci & regionis ſe veſtiat, ne ludibrio ſe hominibus exponat. Cavebit itaq; ne diverſo à communi more veſtitu utatur, ne vel ſubuculam, vel cæteras veſtes, vel inverſas, vel præpoſterè induat; Calceum dexterum primo loco inducere debet, ſiniſtrum verò poſtremò: ſed ſiniſtri corrigia primò nectenda eſt, deinde ad dextram devenitur. Cujus calcei ita compoſiti ſunt, ut corrigiis careant, ille ſiniſtrum primum calceare debet, ut pius ille Rabbi Jochanan & docuit & præcepit. Ratio hujus rei videatur in Levuſch par. 1. Num. 2. §. 4.

Calcei quo ordine inducendi.

Quando calcei exuuntur, ſemper ſiniſter primus eſt exuendus, ſive corrigias habeat, ſive non; idque ideo, quia ſemper dexteræ major

major eſt honor habendus; quod ſi verò calceum dextrum prius exueret, nudus dextero pedi inſiſtere cogeretur, dum occupatus eſt in ſiniſtro, quod in magnam dextero pedi cederet ignominiam.

Poſt demùm ubi omni ex parte veſtibus ſuis eſt amictus, בהכנעה ובכפיפת קומה demiſſo capite, mœrens & afflictus (propter Excidium Hieroſolymitanum) cubiculo excedere debet, non autem בקומה זקופה capite erecto, neque nudis pedibus; multò minus absque tibialibus, ut homines nequam & leves facere ſolent; ſed veſtibus ſuis diligenter & accuratè veſtitus; idque tùm propter ſanctiſſimam majeſtatem Dei, quæ ſuper caput ejus volitat, tùm quia turpe eſt & impudicum, nudato corpore in aliorum conſpectu incedere. *Indutus demiſſo capite è cubiculo exeat;* *Diligenter item & probè veſtitus.*

Latrinas poſtea alvi exonerandi, & corporis repurgandi causâ petere debet, ſeque paulatim ita præparare, ut purus, & ab omnibus ſordibus ſedulò repurgatus, ad preces matutinas accedat, uti ſcribitur; *Præparare in occurſum Dei tui Iſrael.* In quam ſententiam & à Rege Davide dicitur; *Benedic anima mea Domino, & omnia interiora mea nomini ſanctitatis ejus.* Hîc, ſecundum Rabbinorum expoſitionem, per *Interiora*, corpus ab omnibus ſordibus vacuum, expers, ſolutum, ac liberum innuitur. Sacrum enim Dei Nomen nonniſi purè & *Latrinæ manè petendæ.* *Spec. ard. c. 40. Orach chajim numer. 3.* *Amos 4. 12.* *Pſal. 103. 1.*

cum ſumma munditie uſurpandum eſt; ideo etiam cura adhibenda eſt, ne veſtes ejus inquinentur. In iſtis omnibus pudicè admodum & verecundè ſe debet gerere, quamvis in occulto, concluſo, & tenebroſo ſit loco,
Mich. 6. 8. uti dicitur: *Oportet te ſollicitum & verecundum ambulare cum Deo tuo*; hoc enim fidiculis ad latrinas etiam deduxerunt Rabbini. Et ſancti quidem priſci, (quos חסידים הראשונים *Chaſidim hariſchonim* vocant) non ſine ſumpta à ſanctis Angelis veniâ, ſacellum vel ſecretum hoc ſunt ingreſſi: ſed ante ingreſſum ſuum ita dicebant; התכבדו מכובדים קדושים משרתי עליון שמרוני שמרוני עזרוני עזרוני המתינו לי עד שאכנס ואצא שכן דרכן של בני אדם i. e. *Glorificati ſitis glorioſiſſimi & ſanctiſſimi miniſtri excelſi! Cuſtodite quæſo me, cuſtodite me, juvate me, juvate me, exſpectate me donec ingreſſus fuero & egreſſus, hæc enim eſt via & conſuetudo omnium hominum.* Quia enim ſancti Angeli præſtò ſemper ſunt piis; in impurum autem ejuſmodi locum non ingrediuntur, rogandi ſunt, ut patienter foris exſpectent. Sed quia hoc noſtro tempore iſti *Chaſidim* omninò defecerunt, nemo quoque amplius hac precatione utitur: & ſi quis id faceret, היה מיחזי כיוהרא *hajah mechaſe Kejuhara*, pro ſuperbia & arrogantia ei imputaretur. Nemo porrò naturæ reluctari, & alvum,
Alvus vel Urina non cohibenda. urgente neceſſitate, cohibere debet: grave enim hoc eſſet peccatum, & magnum inde toti

toti corpori imminet periculum; puta ventris tormina, gravem halitum, & alia ejusmodi. In ſectione קדשים *Kedoſchim* legitur: *Ne contaminetis vos ipſos, ſed eſtote mihi ſancti.* Sic Levit. 11. ℣. 44. *Ne polluatis animas veſtras*, &c. Hoc ſapientisſimi Rabbini de iis expoſuerunt, qui, naturâ dejectionem requirente, alvi excrementa vel urinam continent: & dixerunt, eum qui necesſitati repugnat, & alvum comprimit, pollutum eſſe & immundum, præceptique hujus transgreſſorem. Siniſtrâ verò, non autem dextrâ, podex tergendus eſt; dextram enim manum ejusque digitos ad ſacram intendere ſolent Scripturam, illâ puncta & accentus monſtrant, ſacra Dei & Angelorum nomina deſcribunt, *tephillin* ſeu phylacteria manui ſiniſtræ applicant, &c. Sedulò autem cavere debent, ne vel de Deo, vel ejus mandatis, in loco illo cogitent; multo etiam magis, ne ullum ex Dei nominibus illic proferant. Rabbinorum ſapientisſimi dicunt, vitam illius decurtari, qui in loco impuro & contaminato Nomen Dei profert: *Interrogaverunt aliquando Rabbi Siram diſcipuli quâ ratione tam longævam ſenectutem attigiſſet? reſpondit inter cætera: Nunquam mihi Lex, vel Dei verbum in loco impuro & inquinato in mentem venerunt; multò minus Dei nomen in tali loco protuli.* Faciem autem, Meridiei ſemper aut Septentrioni, nunquam autem Orienti vel Occidenti, obvertere

Lev. 20. 25.

Podex quâ manu tergendus. Vide Talm. Berach. fol. 62. 1.

In loco ſecreto de Deo non cogitandum, vel Nomen Divinum proferendum.

Tract. Tal. Taanis de jejunio.

vertere debent; propter reverentiam Majeſtatis Divinæ, quam in Occidente habitare dicunt, ut & propter ſanctum Templum Hieroſolymitanum, in quem ſemper vultus, nunquam verò nates ſunt obvertendæ.

Lotio manuum matutina.

Exod. 30. 27. 28. & ſeqq.

Orach chajim num. 4. Spec. ard. cap. 10.

Verùm præſtantiſſima hæc Judæorum moralia impræſentiarum omittam, & memorare pergam, quomodo ſe ad Preces matutinas manuum Lotione (quam נטילת ידים *Netilas jadajim* vocant) præparent. Non enim ad preces eſt illotis manibus accedendum, ſicut olim Sacerdoti, manus & pedes aquâ erant abluendi ex labro, antequam cultum Divinum perageret: quia in ejus locum hodiè ſucceſſit Precatio. Unde Sophi illi & Coryphæi Rabbinorum ſcribunt, neminem debere manè, antequam laverit, manibus ſuis nudum corpus tangere, niſi graviſſimum ſubire velit periculum. Impura enim & venenata admodum res eſt manus matutino tempore, propter impuros & noxios ſpiritus, qui in manibus quieſcunt, donec abluantur. Inprimis cavendum, ne quis manu ſuâ tangat os, nares, aures & oculos, ante lotionem. Si quis enim oculos illotis manibus tetigerit, fiet cæcus; ſi aures, ſurdus; ſi naſum, muco & pituitâ aſſiduè ſtillabit; ſi os, fœtebit; ſi manus manum, contrahet ſcabiem. Loturus malluvium excipiet manu dexterâ, & eâ tradet manui ſiniſtræ, ut illa dexteræ, quaſi famula

Quo ordine & modo.

mula ſerviat & aquam affundat, quia illa eſt dignior, & quidem ter: idem poſtea faciendum in ſiniſtra, antequam manus manum tangere auſit: Aquæ parcendum non eſt, uti Rabh Chaſda dixit; *Qui multâ utitur aquâ ad manuum ablutionem, multas in hoc mundo conſequetur divitias.* Altiùs ſublatis manibus lavare debent, ne qua impura in manus ſurſum reſiliat, illasque denuò inquinet.

Exinde os & faciem abluere oportet; quia ad imaginem & ſimilitudinem Dei formata eſt, prout ſcribitur; *Deus creavit hominem ad imaginem ſuam, ad ſimilitudinem ſuam creavit illum.* Verba hæc hujuſcemodi ſimilitudine exponunt Rabbini: *Nobilis & politus artifex egregiè à ſe fabrefactum poculum amico ſuo donat; quùm ille poſtea artificem ad ſe venientem conſpicit, poculum probè lavat & abſtergit, ne artifex iraſcatur, ſi fortè opus ſuum ſqualidum & ſordidum jacere conſpexerit: Ita etiam oportet Judæum ſingulis matutinis ſcholam petere, & ſe coram Deo creatore ſuo ſiſtere, Illi ſupplicare, Illum colere, & per conſequens faciem ſuam ſimul cum ore purè abluere, ne omnium artificum artifex, ſi creaturam ſuam inquinatam conſpexerit, iraſcatur.* Et non eſt in precibus Nomen Dei illoto & impuro ore proferendum. In בראשית רבא *Breſchis rabba*, ſeu Magna expoſitione in librum Geneſeos, Sophi noſtri hanc Salomonis ſententiam, *Benefacit corpori ſuo vir miſericors*, exponentes;

Os item & facies abluenda. *Geneſ. 1. 27.*

Prov. 11. 17.

Is,

Is, ajunt, *benefacit corpori ſuo, qui munditiæ & elegantiæ ſtudioſus eſt.* Quo pacto præterea quis Sacroſanctum Dei Nomen venenato adhuc & fœtenti ore proferre auſit?

Polubro ſubjecto lavandum. Qui manè loturus accedit, polubrum ſemper, aquæ pollutæ excipiendæ, ſubjectum habere debet, neque eâ vel ſolum eſt madefaciendum, vel etiam illuc projicienda aqua illa, quâ ambulari ſolet. Reperiuntur enim, qui ad magicas præſtigias eâ abutuntur.

Facies probè abſtergenda. Accuratè etiam & ſtudioſè facies abſtergenda, exſiccandaque eſt; qui ſecus fecerit, ejus facies cicatricibus, puſtulis & rugis obducetur, inſigniterq; & turpiſsimè deformabitur. *Et quidem mantili, eoq; puro.* Sed nonniſi benè loto mantili facies exſiccanda eſt, nullatenus autem induſio, ut oſcitantium & dormitantium quorundam mos eſt: hoc enim, uti ſcribunt ſapientes, inducit oblivionem, & ingenii vires frangit.

Manibus lotis benedictio dicenda. Manibus & facie lotis, ſine mora Deo gratiæ ſunt agendæ, his ſcilicet verbis; ברוך אתה יי׳ אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים: *Benedictus tu Domine Deus noſter, qui ſanctificaſti nos præceptis tuis, & præcepiſti nobis, ut manus lavaremus.*

Quando manus lavandæ. Lavandæ autem ſunt manus, quotieſcumque ſubſequentium uſus venerit: Singulis matutinis quùm è lecto ſurgitur: quotieſcumque in latrina ventris onus exoneratur: quotieſcumque è balneis proditur, ungues reſe-

reſecantur, calcei manibus educuntur, pedes tanguntur, corpus nudum ſcabitur, cadaver tangitur, vel per medios mortuos ambulatur, ubi maritali defuncti ſunt officio, vel deniq; ſi pediculus infeſtis eliſus fuerit unguibus. Cui aliquid horum abſq; lotione feciſſe contigerit, ſi vir eſt eruditus, תלמודו משתכח omnis eruditionis expers atque ignarus reddetur; ſi verò de plebe fuerit, nec ullâ literaturâ tinctus, יוצא מדעתו omninò mente alienabitur. Cæterùm de toto Ritu Lotionis manuum, qui plura noſſe cupit, adeat noſtram de ea peculiarem Diſſertationem.

Hæc quidem Judæis repurgandis & ſanctificandis ſatis ſunt, ne ad preces matutinas omninò inidonei accedant; duo tamen adhuc ſuperſunt, quæ Precum ſanctitatem mirum quantum augeant, *Tzizis* nempe & *Thhillin*; de quibus aliquid quoque eſt dicendum, quò ſequentia faciliùs intelligi & percipi poſſint.

CAPUT

CAPUT IX.

De ציצית Tzizis, *ſeu Peniculamentis,* & תפלין Tphillin, *ſeu Phylacteriis, ceu Precum & Pietatis adminiculis.*

De Talles, ſeu veſte Arba canphos & Zizis.

VEſtem quadrangulam, inſtar epomidis vel exomidis, habent, quæ conſtat duabus quadrangulis particulis, plerumque & communiter laneis, interdum bombycinis vel ſericeis, quæ deſuper duabus vittis benè colligantur, ut capitis intromittendi ſpatium detur; ad utrumque latus apertæ relinquuntur. Ut ſic ambæ illæ particulæ à fronte & à tergo, pectore & humeris dependeant. Propter quatuor angulos vocatur ארבע כנפות *Arba canphos.* Aliâs etiam טַלִּית *Talles.* A' ſingulis angulis fimbria vel peniculamentum, octo filis albis & laneis conſtans, deorſum pendet, interdum quatuor, interdum octo vel duodecim digitos lata. Hujusmodi *Fimbriam* ſeu *peniculamentum* vocant ציצית *Zizis.* Et ab his tota hujus veſtis ſanctitas dependet, & nomen quandoque obtinet.

Duplicem habent hujuſmodi veſtem, quarum

rum *una* eſt minor; hanc quidam, qui pietate & ſanctitate cæteris volunt antecedere, quotidiè ſimulac ſurgunt, cum cæteris veſtibus induunt, & ſub toga circumferunt; ita tamen ut fimbriæ paululum emineant, & illas intueri atq; in oculis habere poſſint. Et ſic hodiè plerumque id ſub thorace ferunt, ne ab illis, inter quos vivunt, ludibrio habeantur & derideantur; quòd quadrangulæ ejusmodi veſtes non ſint in uſu. Hoc à quantitate appellant, טלית קטון *Talles Katon* ſeu parvum. Præter hoc aliud habent majus, quo tempore precum in Synagoga utuntur, quod vocant טלית גדול *Talles gádol* ſeu magnum. Hoc itidem vulgò conſtat ex panno albo, ad inſtar Mappæ quadratæ, & quatuor hujusmodi fimbrias ſeu peniculamenta habet à ſingulis quatuor angulis. Hoc non corpori applicant, ſed capiti & collo circumvolvunt in Schola, vel Synagogâ.

Talles parvum.

Talles majus.

Materia hujus veſtis ſeu pallioli debet eſſe Lana ovilla vel agnina alba. Fila itidem ex lana, eaque detonsâ, non evulsâ; & retorta, manu fœminæ Judææ, & quidem hoc fine ut peniculamentis ſerviant. Ad angulos quatuor debent annecti, trium circiter digitorum ſpatio ſupra oram extremam, quia dicitur; *Et facient ea* עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם *ſupra oras veſtimentorum ſuorum*: Fila ſumuntur quatuor, quæ per foramen transmiſſa, & duplicata, fa-

Materia hujus veſtis.

L

ciunt octo. Septem illorum ſunt æqualis longitudinis: octavum debet eſſe longius, ut ſufficiat circumvolvendis reliquis, & quinq; nodis firmis nectendis, & tamen reſiduum æqualem cum reliquis ſeptem habeat longitudinem. Circumvolvunt ad tertiam uſque filorum partem: cæteras duas dependére ſinunt. Veſtis hæc unà cum fimbriis equidem deberet eſſe coloris hyacinthini (תכלת): ſed quia illum hodiè commodè habere nequeunt, communiter ea faciunt alba, quòd hic color innocentiæ & puritatis ſit ſymbolum. Cùm eam induunt, vel eâ ſe operiunt, duæ pallioli particulæ & fimbriæ à fronte & à tergo pendére oportet, ut undiquaq; præceptis Dei ſint cincti & circumdati, & ſic in illis impleatur, quod David ait; *Caſtrametatur Angelus Domini circa timentes eum.* Nam, ajunt, *Præcepta Domini ſunt ipſius Angeli.* Dum ad eam induendam ſe accingunt, precatiunculam adhibent, & Deo gratias agunt, qui Zízis ſeu fimbrias illas induere præceperit; ב"א' א"מה אק'בו להתעטף בַצִיצִית *Benedictus eſto ô Deus, qui nos ſanctificaſti præceptis tuis, & mandaſti, ut amiciamur Zízis.* Benedictio hæc recitanda defixis in Zízis oculis, & abſolvenda eſt antequam iis amiciantur. Quidam etiã quando in precatione ad hæc verba veniunt, וּרְאִיתֶם אתו *Et videbitis illa*, oculis ea admovent, alii religioſiores etiam ea oſculantur, ad ſuam erga præ-

Pſal. 34. 8.

Quâ prece illa induant.

ga præcepta Divina amorem teſtandum.

Fundamentum hujus amictûs petunt ex Numeror. 15. ℣. 37. ubi legitur, וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם *Et facient ſibi* Zizis, h.e. *fimbrias per angulos palliorum, ponentes in eis* פְּתִיל תְּכֵלֶת *vittas hyacinthinas.* Et Deuteron. 22. verſ. 12. גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָּךְ *Fimbrias facies tibi in quatuor oris operimenti tui, quo operies te.*

Quo fine? Quo fine, & cui bono? ut Dei mandata perpetuò ſecum recolant & meditentur; ut ejus mandata illis ante oculos indeſinenter obverſentur, & hac ratione à peccatis abſtrahantur & avocentur, & de mandatorum obſervatione ſubinde commoneantur, uti ibidem verſ. ſeq. ſcribitur; *Et videntes eas* (fimbrias) *recordabimini omnium præceptorum Domini, & facietis ea, nec ſequemini ſpeculationes cordis veſtri, & oculorum veſtrorum, poſt eas fornicantes: ſed potius recordabimini præceptorum Domini, & facietis ea ut ſancti ſitis Deo veſtro.*

Hinc ſapientes ſcribunt, עינא ולבא תרין סרסורי דחטאה *Oculus & cor duo ſunt peccati proxenetæ.* Ideò lex præcepit fimbrias, ut illis conſpectis de mandatis divinis cogitent, & à peccando abſtineant. Hinc dicunt etiam, Tzizis eſſe תשמישי מצוה h.e. *media & inſtrumenta præceptorum obſervandorum*, quæ in ſe quidem nullam ſanctitatem habeant, ſed eam juvent ac promoveant. In Tractatu de Sabbatho legitur, א"ל רבי יוסף לרב יוסף בריה *Tract. Tal. de Sabbatho c.16. f.118. 2.*

דרבה אבוך במאי זהיר טפי א'ל מציצית יומא חד הוה סליק בדרגא איפסיק ליה חוטא ולא נחית ואתא כמה דלא רמי׳ה *Rabbi Joſeph dixit Rabb Joſepho filio Rabbæ, Cujuſnam præcepti præ cæteris, ut meminiſſet, monitus eſt pater tuus? Reſpondit, Præcepti fimbriarum: quum enim aliquando ſcalarum gradus deſcenderet, & fimbrias ſuas conculcaſſet, ita ut filum unum avulſum fuerit, noluit ab illo loco recedere, donec reſarcitæ fuiſſent fimbriæ.*

Quo loco Præceptum hoc de Fimbriis habeant.

Sapientes Fimbriarum præceptum, reliquis totius Legis præceptis æquiparant, & ſcribunt; גדול׳ה מצות ציצית ששקול׳ה כנגד כל המצות *Adeò magnum eſt præceptum de* Zizis, *ut is, qui præceptum illud diligenter cuſtodierit, habeatur eo loco ac ſi totam legem cuſtodiiſſet.* Quo pacto? ſingulæ fimbrię quinque nodis conſtant, qui *Pentateucho* comparantur: Octo fila ſi addideris, exſurgent tredecim: & numerus literarum voculæ ציצית *Zizis* in unum collectus, ſexcenta conſtituit; quæ omnia ſi in ſummam collegeris, *ſexcenta & tredecim*, pro numero *omnium præceptorum Dei*, in quæ *tota Lex* dividitur, prodibunt. Ergo, qui ſtudiosè fimbriarum præceptum obſervaverit, ille ſexcenta & tredecim præcepta perfectè & abſolutè obſervaverit. Id Cabaliſticâ ſupputatione, in Rabbinorum ſcholâ Arithmeticâ, probatum eſt. Qui accuratiùs noviſſe cupit, quid ſeu color albus, ſeu hyacinthinus, ſignificet? quid

quid octo fila? quid quinq; in illis nodi? &c. videat quæ de his ex Medráſchim & Cabaliſtis affert R. Bechaj in Legem, ſectione שלך לך. Dicunt etiam: כל מי שיש לו תפלין בראשו ומזוזה בפתחו וציצית בבגדו מובטח לו שלא יחטא *Quicunq; habet Tephillin in capite ſuo, & Meſúſam* (de hoc infrà peculiari cap. agetur) *in janua ſua, & Zizis in veſtimento ſuo, is certus eſt, quòd non ſit peccaturus; juxta illud;* Filum triplicatum non facilè rumpitur. Eccleſ. 4.12. Huc facit hiſtoria, quæ legitur in Tractatu de Sabbatho, de quodam, qui, hujus præcepti operâ, olim à peccato eſt abſtractus, & de muliere alienigenâ ad fidem Judaicam conversâ. Res ita geſta eſt; *Quidam ſapientum diſcipulus, ad laſciviam & ſcortationem nimium quantum proclivis, quùm aliquando de nobili quodam ſcorto & meretrice inaudiſſet, quæ non viliori pretio, quàm quadringentis numis aureis ſui copiam faceret; ſummam illam pecuniæ corraſit, & meretrici miſit, diemq; congreſſus indixit. Ergo aderat promiſſa dies, & tempora Parcæ debita complerant; quùm Judæus ingreſſus, aureâ illam ſellâ ſedentem conſpexit, lectum Phrygiis & Attalicis veſtibus ornatum, omnia luxuriæ inſtrumenta & irritamenta. Doloſis ita illis illectus illecebris, quùm veſtes ſuas deponere, & furtivum concutere lectum geſtiret; Ecce Zizios fimbriæ pallioli, auſpicatò in faciem ejus reſiliunt: unde factum eſt, ut ſibi è veſtigio & Deum, & præcepta illius in mentem revocaret, & pronus in terram caderet, quò Jezer hará́h malum*

Expreſſiùs vide hanc hiſtoriam in Jalkut fol. 229. col. 3.

ſuum genium, tetram nempe & impuram libidinem refrænaret, atque coerceret. Nec adduci potuit, ut amplius animum ad mulierem adjiceret. Quod illa animadvertens, ſic eum eſt aggreſſa; נפה של רומי מה מום ראית בי *Quid quæſo vel obſcæni vel indecori in me vidiſti, quòd ita me aſpernéris? Cui ille, Dominus Deus noſter ut ſe colamus injunxit, & ſigna nobis dedit, in quæ intuentes, præceptorum ejus recordemur: hæc quùm modò ſim intuitus, me officii mei admonuerunt, & à peccato abſterruerunt. Illa ſubjecit,* מה שמך ומה שם עירך *Quid nomen tibi eſt? Cujas es? Quis præceptor tuus? Quæ Schola in qua literis navas operam? Quibus ex ipſo auditis, nihil illa regeſſit, ſed eum cum bona gratia dimiſit: & nullâ interpoſitâ morâ, omnia bona ſua divendit, ſeq; in locum, in quo illum habitare compererat, contulit, & ſcholam, Academiam nempe ingreſſa, ubi literis operam navabat, de illo percontata eſt. Rector Academiæ interrogavit eam, quid ſibi vellet? Judaicæ, reſpondet, religionis ſacris initiari, & ab adoleſcente ſeu ſtudioſo illo, cui N.N. nomen, in uxorem duci poſtulo; En lectum, quem furtivo voluit polluere concubitu, illo nunc caſtè & legitimè matrimonii jure potiatur. His intellectis, à Rectore in religionem Judaicam admiſſa, & adoleſcenti, quem expetierat, connubio ſtabili juncta fuit. A' quo multos egregiæ indolis liberos ſuſcepit, qui magna ex parte Sapientes & magni nominis Rabbini evaſerunt, & tandem, dotibus naturæ, fortunæ & pietatis dives, tributum fatis debitum pependit.* Scribunt præterea

terea Sophi, Boazum, quùm caſta & pudica Rutha illi adjacéret, fimbriarum recordatione à fœda cupidine avocatum eſſe; Joſephum quoque Potipharis uxorem permolere voluiſſe: ſed à *Zizis* ſeu fimbriis ſuis abſterritum. Hoc innuit Raſchi in Commentariis ſuis, & verboſiùs deducitur in Talmude, tractatu Sota, ſeu De muliere quæ in ſuſpicionem adulterii venit, cap. 1.

Qui præceptum hoc negligit, vel ſuperciliosè contemnit, veſtem quandrangulam geſtando ſine Zízis, ei applicant illud Jobi; *Ut apprehendat* בכנפות הארץ *angulos terræ, & excutiantur impii ex ea*; q. d. Deus Benedictus puniet illos prævaricatores in terra, qui transgrediuntur præceptum de Zizis annectendis לכנפות angulis veſtimentorum, & excutiet eos è terra. cap. 38. 13.

I nunc & verbis virtutem illude ſuperbis! dicat aliquis, in Judæorum fimbriis & palliolis non eſſe Reipublicæ ſalutem ſitam! Superiorem itaq; hiſtoriam, quum in magna adeò ſit apud Judæos celebritate, ut pro miraculo habeatur, ac proinde in illorum Ritualibus conſignata legatur, ut à pueris & mulieribus, qui Talmudem non intelligunt, diſci poſſit, certè ſciens ſilentio prætermittere nec volui nec potui.

Porrò; In tractatu Bava Baſra, ſeu De Damnis quæ à beſtiis vel ab hominibus alicui

inferuntur, ſcriptum legitur: *Rabbi Jochanan ciſtulam, gemmis & unionibus plenam, aliquando conſpexit, cujus furto ſubducendæ, quum diſcipulum illi adſtantem, Bar Emorai vulgò dictum, cupido invaſiſſet, omnia quæ circa erant concuſſa intremuerunt, & vox per auras delapſa fertur; Heus Bar Emorai, incepto deſiſte, tua non eſt ciſta, ſed uxoris Rabbi Chaninæ Ben Duſæ, quæ olim ciſtam illam filis hyacinthinis, texendis fimbriis, ad juſtorum in futuro ſæculo uſum implebit.* Hîc piis mulieribus documentum ſtatuitur, ut, ad mulieris hujus exemplum, domi ſemper cannabim vel lanam habeant, quò, flagitante neceſſitate, fimbrias laceratas è veſtigio reſarcire poſſint; magnam enim hujus rei gratiâ in ſeculo illo mercedem referent.

R. Bechai ſect. שלח לך *fol.168. col.2.* *Deus geſtavit Talles.*

In Medráſchim ſuis arguunt Rabbini ex eo, quod Exod. 33.10. dicitur, *Et tranſivit Deus ante faciem ejus,* Moſis ſc. *quòd tum Deus Moſi hujuſmodi* טלית *ſeu amiculo albo opertus apparuerit, inſtar Aeditumi ſeu Miniſtri Synagogæ, ejus formam ipſi oſtenderit, & dixerit; Quotieſcunq; Iſraelitæ peccabunt, fac tibi coram me ſimilem veſtem, & condonabo ipſis;* ſic eum docens, quomodo precaturi coram ipſo comparere debeant, ut gratiam & delictorum veniam conſequantur. Nam albus veſtimenti color ſignum eſt condonationis & remiſſionis peccatorum, ſicut ruber ſignum eſt peccati, Eſa. 1. Neque duntaxat in ſpecie hæc veſtis precatoria, ſed

omnes

omnes reliquæ quadrangulæ *Fimbrias* annexas debent habere; quia in Præcepto de iis adhibetur numerus pluralis; *Et facient ſibi* Num. 15.38. *Tzizis* על כנפי בגדיהם *in oris vel angulis veſtimentorum ſuorum*. De quadrangulis veſtibus hoc intelligendum eſſe docent ex eo, quod in Deuteronomio dicitur; *Tzizis ſeu Fimbrias facies tibi in quatuor oris operimenti tui.* Deut. 22.12.

Palliolum id genus fimbriis ornatum, ut Mulieres induant non tenentur, ſi tamen mulier induerit, id permitti poteſt: Mical enim Saulis filiam *Zizijos* ſeu fimbrias geſtaſſe compertum eſt. Sed in libro, cui *Siphre* nomen eſt, Rabbi Jehuda ben Babha inquit; *Sapientes noſtri de induſtria, ad hujus fimbriarum præcepti obſervationem, mulieres non adſtrinxerunt. Si qua verò fimbrias circumferre geſtiat, id ſuperbiæ adſcribitur, & ludibrium meret: viris enim ſolis id injunctum eſt, non autem mulieribus.* *Mulieres non geſtant Zizis.*

In omni ſumma; Qui quotidiè & indeſinenter fimbrias has circumfert, is à Diabolo & noxiis dæmonibus eſt tutus; idque certiſſimis probatum eſt experimentis.

Noctu tamen Tzizis geſtare non licet, quia de illis ſcribitur; וּרְאִיתֶם אֹתוֹ *Et videbitis illud*; unde concludunt, nocte non geſtanda eſſe, ſed de die, quando videri poſſunt. *Noctu non geſtantur.*

Talles hujuſmodi *fimbriatum* Chriſtiano vendi non debet: quia metuendum, ne, ſi Chriſtianus illud geſtaret, & in itinere Judeo *Chriſtiano non venduntur.*

obviam fieret, Judæus veſte hac deceptus, & ceu Judæo illi fidens, ab ipſo occidatur. Quinimò ob eandem cauſam ne quidem oppignerare, vel deponere apud Chriſtianum licet.

De Tphillin ſeu Phylacteriis. *Tphillin capitis.* *Orach chajim num. 25.*

Supereſt, ut ad alterum Precationis Judęorum complementum veniamus, *Tephillin* ſc. ſeu *Phylacteria*, quæ duplicia ſunt, ſc. תפילין של ראש *Capitis*, & תפילין של יד *Manuum*. Et quod primò quidem attinet ad *Phylacteria capitis*, quemadmodum commonitorium ſeu ſignum memoriale Præceptorum Dei habent: ſic etiam Orationis causâ nodum ſibi naſo imponunt, ut eò religioſiùs Deum precari poſſint. Nodum illum nectunt & contexunt ex his verbis Moſis: *Eruntq; verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodiè, in corde tuo, & ligabis ea quaſi ſignum in manu tuâ, eruntq; monumentum inter oculos tuos.* Idem extat Exod. 13. 9, 16. Deut. 11. 18. Conficiuntur hunc ferè in modum: Faciunt דפוס של עץ formam ligneam quadratam æquilateram, & ei incidunt tres חריצין foſſulas: deinde ſumunt pellem ſeu membranam ſubtilem de jumento aut animali mundo, id humectant ſeu macerant in aquâ, ut molle & tractabile fiat: hoc corium inducunt & adaptant formæ illi ligneæ, atq; in ſciſſuras ſeu foſſulas quoque intrudunt, ut ex illis quatuor exurgant cellulæ, pro ſchedis totidem indendis: dum adhuc molle eſt,

Deut. 6. 6. 8.

Quomodo conficiantur.

duo

duo illi imprimunt ש, ex plicis illius,ut pro-mineant; unum à dextro, alterum à ſiniſtro latere; eâ quantitate, ut inferius literæ acu-men pertingat ad locum futuræ: ubi quan-tum ſatis corium hoc ſuper formâ eſt exſicca-tum & induratum, formam eximunt,ut re-maneat inſtar loculi quadranguli, quatuor diſtinctas habens cellulas. Poſt hoc ſumunt Corium craſſum & durum, ex quo faciunt, quod vocant, תיתורא, & in eum finem ſer-vit,ut recipiat & contineat præcedentem do-munculam ſeu capſulam, & ei aſſuatur: Co-rium hoc craſſum deinde duplicant, & du-plicationis parti ſuperiori foramen incidunt quadrangulum, tantum quantum quadratu-ra cellularum requirit: iſti foramini inſerunt prius corium ſubtilius in quatuor cellas di-ſtinctum; quod de eo remanet,hinc inde per quatuor angulos extendunt intra duplicatu-ram corii crasſioris (quidam etiam alia fruſta quadrata inſerunt, ut תיתורא tanto fiat du-rior & fortior) & ſic omnia ſimul conſuunt: Ex hac eadem תיתורא formant מעברתא ſeu laqueolum, per quem deinde רצועות ſeu lo-ra, quibus Tephillin alligantur, transmit-tunt. Quatuor illis Cellulis ſeparatis inclu-dunt totidem Scripturæ loca, chartæ perga-menæ inſcripta & benè convoluta,eo ordine quo in Lege extant; nempe in prima Sche-dula ex Exod. 13. à ℣. 1. uſq; ad 11. in ſecundâ,

ex eo-

Digitized by Google

ex eodem cap. à ℣. 11. uſque ad 17: in tertiâ, ex Deut. cap. 6. à ℣. 4. uſque ad 10: in quarta, ex Deut. cap. 11. à ℣. 13. ad 22. Membranaceas iſtas ſchedulas puris & benè lotis pilis vitulinis vel vaccinis, plerunque à cauda avulſis, circumligare ſolent, ita ut extremitates Corio promineant, quò ritè confectas eſſe conſtet. Corium autem illud tenuiſſimis & puriſſimis nervis ſeu chordis, è vituli, vaccæ vel tauri nervo confectis, conſuunt, & ſimul compingunt, vel, ſi ad manum iſtæ non ſint, mollibus & tenuibus corrigiis ſeu ligamentis ex membranâ vitulinâ reſectis. Longum poſtea lorum, quod itidem coriaceum, per laqueolum illius capſulæ tranſmittunt, cum nodo ultrò citroque mobili: Lorum hoc exteriùs debet eſſe nigrum; interiùs quolibet alio colore tingi poteſt, excepto rubro. Tingi debet à Judæo, non Chriſtiano: Integrum hoc opus ita compactum תפלין *Tphillin* appellant, quaſi diceres *Precatoria*, id eſt, Monumenta ad precum memoriam animos revocantia, à radice פלל, התפלל. In Levuſch hattechéleth Num. 25. §. 3. ſcribitur, eſſe ex ſignificatione פלילה h. e. *Judicii*; ac proinde ſic dici, quòd ſint אות ועדות ſignũ & teſtimonium, omnibus qui ea vident, quòd Majeſtas divina inter ipſos habitet. (Græci *Phylacteria* appellant).

Quomodo Capiti autem alligant ita, ut nodus craſſior,

Digitized by Google

ſior, quo ſcripta includuntur, à fronte, loco *capiti alligentur.* quo capilli deficiunt, inter oculos *è cerebri regione* conſiſtat; ut ſcilicet præcepta & mandata divina Judæi cerebro, in quo ſunt organa cogitandi, & ſedes animæ, inſigantur, majorque ſit precationis ſanctitudo, & unâ eâdemque operâ Dei mandata confirmentur, meliusq; obſerventur, juxta id quod Moſes ait; *Eruntq; tibi in memoriale ante oculos tuos.* Alio deinde nodo illa adſtringunt in ſyncipite, ne huc illuc moveri posſint; exinde utrinque lori reſiduum per humeros antrorſum propendére ſinunt, & à dextera quidem, uſque ad umbilicum; à ſiniſtra uſque ad pectus. Nodum qui eſt in ſyncipite ita formant, ut in eo appareat figura literæ Daleth, ut in ſeqq. dicetur.

Tphillin ſchel Jad, ſeu, *Phylacteria manuum* ita *Tphillin manuum.* conficiuntur: accipiunt denuò aliud corium quadrangulum, & eodem prorſus modo atq; ſuperius compingunt, quatuor ſuprà allegata Scripturæ loca, charactere quadrato, non in diſtinctis, ſed unicâ membranâ, quàm posſunt eleganter, quatuor diſtincta columnis, deſcribunt, & in pelliculam inſtar digitalis concavam includunt, & craſſo illi ſimul compacto corio aſſuunt, longumque lorum addunt: Iſta non manui, ſed ſiniſtro brachio, *Quomodo* in ſuperiori ejus parte, ubi maximè carnoſa *alligentur.* eſt, & Radius dicitur; & quidem nudæ ejus

cuti

cuti alligant, interius verſus corpus, adeò ut craſſum illud corium, cùm homo brachium incurvat, carnem tangat, & *è regione cordis* ſtent ſcripta, quò ſic impleatur, quod Scriptura dicit; *Et erunt verba iſta ſuper cor tuum*; & cor, in illa intuens, eò ferventiùs ſe in preces demittat, & ab omnibus pravis cupiditatibus & deſideriis abſtrahatur. Longum autem illud lorum aliquoties, minimùm ter, brachio involvunt, tantum ab una parte lori reſidui relinquentes, ut ad medium manus digitum deſcendat, cui ter illud obvolvunt. Et in hujus extremo effingunt literam *Jod*; ſicq; præcepto huic ſatisfactum putant; *Eruntq; verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodiè, in corde tuo, & ligabis ea quaſi ſignum in manu tuâ.*

Quo ordine Tphillin alligentur. Manuum phylacteria primo annectunt loco; poſtea verò capitis phylacteria, quia in præcepto Manus Oculis præponuntur. Cum applicant Tphillin manuum, dicunt; ב'א' אמ"ה אק'בו להנ'יח תפל'ין *Benedictus tu Domine Deus noſter, totius Mundi Domine, qui nos præceptis tuis ſanctificaviſti, & ut phylacteria indueremus præcepiſti:* Ad phylacteria Oculorum ſeu capitis; *Benedictus tu Domine Deus noſter,* &c. *qui dediſti nobis* על מצות תפל'ין *præceptum Tphillin.* In priori Benedictione legendum dicunt, non לְהַנִּיחַ; quia hæc lectio eſt ambigua, & poteſt ſignificare, *Relinquere*, quod præcepto eſt contrarium; ſed לְהָנִיחַ cum Kametz, à נוּחַ, *Ad quieſcere*

ſcere faciendum, q. d. Deum præcepiſſe, ut faciant locum ubi quieſcant in brachio eorum, oculis interim curſùm inverſis, nodum ſupernè de fronte pendentem, ſingulari cum devotione intuentur. Ante omnia verò pia etiam illis affigunt oſcula, & ambobus ea impingunt oculis, ne ullâ ratione à præcepto aberrent, ſed ut verè & indubitatè illorum oculis obverſentur.

Cæterùm utraque ita applicata, ingenioſè & artificiosè exhibent & repræſentant Nomen Divinum שדי *Schaddai.* Res ita habet. In phylacterii capitis capſulâ, cui includuntur ſuprà memorata Scripturæ loca, à dextro & ſiniſtro latere, ſingulari induſtriâ, impreſſum eſt ש quod prominet; Illud, quod à dextero latere eſt, internè geminum habet *Jod*, ut vocant, & ſic quatuor ſupernè habet capita; alterum, tria tantùm habet. Diverſam hanc figuram, dicunt quidam repræſentare duplicem Characterem; & quadriceps Schin quidem exhibere eum, quo Lex Tabulis fuit inſculpta, literis in libero aere, perforatis tabulis, quaſi excavatis, ut non niſi earum latera extrema in Tabulis conſpecta fuerint; triceps Schin repræſentare eum Characterem, quo Lex à Moſe in libro fuit ſcripta. Duo autem ש *primò* Symbolica eſſe Nominis Tetragrammati, per rationem ſcribendi arcanam & Cabaliſticam *Athbaſch*, ſecundum quam

Quomodo nomen Dei Schaddaj *in Tphillin repræſentent.*

quam Tetragramaton prodit מצפץ *Matzpatz*. Nam duo Schin per Gematriam faciunt 600. Totidē facit מצפץ geminatum. Ergo perinde eſt, ac ſi nomen Dei proprium ipſum hîc expreſſū eſſet. Deinde eò etiā ſervit hoc Schin, ut, unà cum iis quæ ſequuntur, conſtituat nomen Divinum שדי. Nam in Tephillin capitis habetur ש *Schin*. Deinde in loro illo nigro, quo ea circa caput ligant in occipite, ſupra cervicem, nodum faciunt, in quo ingeniosè exprimunt literam ד Daleth, non eâ parte, quâ caput reſpicit, ſed extrorſum. In loro Tphillin manuum, in lori extremo, quod digito medio circumvolvitur, ſubtiliter effingunt figuram literæ י Jod, ad complendum nomen שדי, quò publicè & palàm toti mundo oſtendant, Nomen Dei ſuper ipſis ſcriptum eſſe & legi, & per hoc terrorem

Deut. 28. 10. omnibus incutiant, juxta illud; *Et videbunt omnes populi terræ, quòd* שם יי נקרא *Nomen Dei vocetur*, vel, *legatur ſuper te, & timebunt* ſibi à te. Ubi notandum, literas initiales harum vocum, שם יי נקרא conjunctæ faciant שי"ן Schin. *Hoc*, inquit R. Elieſer, ſignificat phylacteria capitis, in quibus ſunt duo Schin nominis *Schaddaj*. Et hac de cauſa illæ literæ non debent occultæ eſſe, ſed conſpicuæ, ut timor & pavor incutiatur omnibus populis terræ.

Nomen Schaddaj. Scribunt, Nomen שדי *Schaddaj* eſſe יי חותם *Sigillum Dei*. Suprà vidimus, quomodo Sigillum

lum hoc per circumciſionem carni ſuæ impreſſum habeant; hîc jam audimus, quomodo idem in veſtitu ſuo gerant. Ut ſic undiq; intùs & extùs, tanquam עם סגולתו populus peculii ejus, ipſius ſigillo ſunt muniti. *ſigillũ Dei.*

Phylacteria manûs tecta & abſcondita eſſe debent: unde brachio veſte tecto, non manui, alligantur, quia de illis in præcepto dicitur; *Et erunt* לך Tibi *in ſignum*; Tibi, *non* Aliis. *Phylacteria manus tecta.* Sed Phylacteria capitis palàm in nuda fronte geri debent, ut ab omnibus conſpiciantur, propter modò adductum locum; *Et videbunt* &c. *Capitis palàm geſtantur.* Iora etiam, quibus alligantur, antrorſum, ut ſuprà dictum, ob hanc cauſam longa & lata eſſe debent, ut uſque ad umbilicum propendére poſſint. Unde ad Phylacteria capitis reſpexiſſe videtur Chriſtus, quando de Phariſæis dixit; Πλατύνουσι δὲ τὰ φυλακτήρια αὐτῶν *Dilatant phylacteria ſua.* *Matth. 23.5.* Hæc enim maximè oſtentabant, & lora alii longiora & latiora facere ſolebant. Majorum etiam inde ſanctitatem illis attribuunt, quòd illa duas literas Nominis *Schaddaj* habeant; nempe ש & ד, ut antè viſum.

Quando illa exuunt, deponunt primò Capitis, deinde Manuum, & ea in pyxide, arcula, vel linteo mundo aſſervant.

De iſtis Phylacteriis integros, & quidem ſeſquipedales, componunt libros, è quibus pauca commemorabo. *De Scriptura phylacteriorum.*

Quo atramento ſcribenda. Ad Scripturam *primò* quod attinet, atramento ex Gallis confecto ſcribi debent, non autem atramento ex pice liquidâ aut aliis coloribus, quibus typographi & ſerici infectores uti ſolent: rubrica, cæterique colores, ſolo nigro excepto, vitandi ſunt: ſingulæ literæ ſeorſim ſcribi debent: cavendum, ne altera alteram ſcandat, vel ſibi invicem adhæreant.

Quâ manu. Dextrâ non ſiniſtrâ manu pingi debent: ſuprà, infrà, & ab ambobus lateribus, ſingulæ ducendæ ſunt lineolæ, nec numerus ille excedendus: lineis ductis aliquid adſcribere prohibitum: nihil eradendum, inducendum, vel emendandum eſt. *Quâ religione & pietate.* Oportet ſcribam & à principio, & quotieſcunque Dei Nomen aliquod deſcribit, expresſisſimis verbis dicere, ſe ſacra illa phylacteria in Dei gloriam & honorem ſcribere; hoc enim modo diligentiùs ſcribet: Si literulâ vel deſit, vel ſuperſit, aut, ſi lineæ longitudine ſibi non reſpondeant & inæquales ſint, phylacteria ſunt prophana & deturpata, & qui illis utitur, vanis Deum ſollicitat precibus; hâc enim ratione præceptum hoc non ritè obſervatur: ſed culpa & pœna in ſolum ſcriptorem redundat. Itaq; pius, religioſus, Dei reverens, diligens, & experiens ſcriba ad id requiritur, &c.

In quo corio vel membrana. *Secundò*, Corium vel Membranam quod attinet; omnia illa ex uno eodemque vitulo, vel ex aliâ quâpiam beſtiâ mundâ, & in Lege per-

permiſsâ, quæ à Judæo, non à Chriſtiano, ſit mactata, cujus corium à Judęo, non à Chriſtiano, perfectum & præparatum, deſumi debent: ubi verò nullus Judæus coriarius adeſt, Judæus, qui membranam ad phylacteria requirit, in corii perfectione Chriſtianum paululum adjuvare debet: ſic enim rectum & legitimum quoque erit corium. Quod autem ex beſtiâ mundâ & licitâ deſumi debeat, hiſce Moſis verbis nititur; *Ut Lex Domini ſemper ſit in ore tuo.* Exod. 13. 9. Si enim hæc verba inſcribantur in membranâ beſtiæ edulis, idem eſt, atque ſi integræ beſtiæ edi ſolitæ inſcriberentur, hâcq; ratione, dum eſtur, lex in os ingreditur: ſi verò pergamenæ beſtiæ immundæ, comedi prohibitæ, inſcribantur, tum Lex os non ingreditur. Multò plura adjicere poſſemus, ſed in præſentiâ, in hâc beſtiarum comeſturâ, ſubſiſtemus.

Tertiò, quod ad phylacteriorum illorum Sanctitatem attinet, ſumma ea eſt & incredibilis, adeò ut propter eam homo illa meritò ſemper geſtare deberet. Verùm quia requirunt, non ſolùm corpus purum & mundum, ſed & animum ab omnibus aliis mundanis cogitationibus & curis liberum & vacuum; fieri autem non poteſt, ut perpetuò ſe munditer homo habeat, & rebus Divinis unicè vacet; ideò conſultius viſum eſt, ut illa non niſi manè induat, quando ad precationem ſe *De Sanctitate Tphillin.*

accingit: ex mundo enim corpore precatio quoque proficiſci debet.

Si cui forte fortunâ de manibus exciderint,ille cum omnibus iis, qui humi jacentia conſpexerint, per totum diem jejunio, gravem illum & miſerabilem caſum, expiare debet. Retecta & aperta, longo quod illis ineſt loro, de pariete ſuſpendenda non ſunt, ſed ſacculo recondenda. In thalamo omninò relinquenda non ſunt,niſi triplici capſulâ vel triplici ſacculo benè aſſerventur & recondantur. Illis indutis, conſultò ſaltem & deditâ operâ, dormiendum non eſt: ſi inopinatus obrepſerit ſomnus, id vel ingratiis eſt ferendum. Si quid impuri in ſomniis contigerit alicui, nodus, quo ſcripta includuntur, tangendus non eſt, ſed chordæ ſolvendæ,& phylacteria removenda ſunt, donec ſeſe repurgarit & manus laverit: tunc enim denuò indui illa poſſunt. Interea dum geſtantur, peditus nemini excidere debet: graviſſimâ enim id luendum eſſet pœnitentiâ. Quem naturæ requiſita premunt, quatuor cubitos procul à ſe removere illa oportet, vel duplici ſacculo recondere, & in ſinu ſuo è regione cordis collocare. Ad convivium ſolenne iturus, ea debet deponere, non tamen prorſus, ſed juxta ſe in menſa collocare, ut tempore precationis ea in promptu & parata habeat. In cæmeteria cum illis non eſt eundum,

neque

neque ad mortuum, ad quatuor cubitos accedendum. Tanti ea faciunt, ut de illis dicant; מצות תפלין שקולה כנגד כל המצוות *Unicum præceptum de Tephillin æquivalere omnibus præceptis*, quia dicitur; *Et erunt pro ſigno in manibus tuis, & pro memoriali inter oculos tuos, ut Lex Dei ſit in ore tuo.* Hinc colligunt, *eum qui geſtat Tephillin haberi, ac ſi tota Lex eſſet in ore ejus.* Dicunt etiam, *qui diligenter hoc præceptum obſervat, longævâ vitâ fruiturum*; &c, *Qui ea negligit & ſpernit, illum eſſe ex prævaricatoribus Iſraëlis*, &c.

Mulieres, ſervi, & ancillæ, (ut & ægrotorum pars, maximè qui alvi profluvio aut dyſenteriâ laborant) illorum geſtatione immunes ſunt: quia non ſemper purè & ſanctè illa tractare, vel preces ad extremum uſque ut decet expectare poſſunt; quòd maritis & heris ſuis ſint obnoxii. Docuerunt etiam Rabbinorum principes, mulieres iis præceptis, שהזמן גרמה *Schehaſſeman garemah*, quæ non ſemper, ſed ſtatis tantùm temporibus obſervantur, obnoxias non eſſe. Adde quod in phylacteriorum inſtitutione ſcribitur; *Ut lex Domini ſit in ore tuo*: unde docent Rabbini; Cui lex Domini in ore habenda, id eſt, alios docenda eſt, ille phylacteria ut geſtet tenetur: Sed mulieres ad legem docendam non aſtringuntur; Ergo nec ad phylacteriorum geſtationem. Quod ſi zelo aut ſuperſtitione motæ ea geſtare conentur, prohibentur: quia non

Mulieres non geſtant Tphillin.

Exod. 13. 9.

ſunt ſatis cautæ ea in corpore mundo cuſtodire. Nihilominus tamen compertum eſt, Prophetæ Jonæ uxorem phylacteria circumferre ſolitam eſſe, uti ſapientes docent. Sat eſſe debet mulieribus, ſi ad omnes preces *Amen* accinant: ſic enim demonſtrant, ſe omnibus iis credere, & conſentire, quæ viri à Deo Precibus expetierunt. Hâc de re ſcilicet locutus eſt Eſajas, quum dixit: פתחו שערים ויבא גוי צדיק שמר אמנים *Aperite portas & ingredietur gens juſta* שׁוֹמֵר אֱמֻנִים Schomer emunim *fidem cuſtodiens*: idem enim eſt ac ſi ſcriberetur, שׁוֹמֵר אָמֵנִים *quæ Amen obſervat, omnibus Amen accinit, & omnibus iis, quæ precibus expetita ſunt, credit; Amen, Selah.*

Eſa. 26. 2. Tract. de Sabb. c. 16. pag. 119.

Aliæ circumſtantiæ.

Denique quâ ratione phylacteria, & quidem in nudo membranæ latere, quod vitulinæ cuti adhæſit, non autem in piloſo, conſcribenda: quo pacto litera ש in craſſo illo & ſimul compacto corio artificiosè ſit depingenda: litera ד in longiore phylacteriorum capitis nodo ingeniosè exprimenda: & litera י ad nodum, qui manuum phylacteriis ineſt, apponenda, ita ut quàm poteſt elegantisſimè Nomen Divinum שדי *Schaddaj* diſponatur: quo item modo corium illud quadrangulum, ut ponticuli formam referat, ſit compingendum, &c. ea omnia ſunt הלכה למשה מסיני *Halacha lè Moſche miſſinai*, ordinatio Moſis è Monte Sinai, ea omnia Moſes in monte

Sinai

Sinaï didicit, & poſteris ſuis aperuit, uti legitur in Talmude, in hæc Moſis verba; *Tollamq; manum meam & videbis poſteriora mea.* Ad hæc enim verba dixit Rabbi Chamma filius Bitznæ, Rabbi Schimeonem Chaſidam dixiſſe: מלמד שהראת הק'בה למשה קשר של תפלין h.e. *Docetur hîc, Deum tunc temporis alligationem & compactionem phylacteriorũ Moſi oſtendiſſe, &c.*

Tractatu Berachos cap 1. p. 7. Exod. 33. 23.

Verùm ne morâ noſtrâ matutinæ precis tempus prætermittamus, unicam tantummodò, & quidem cui fides jure detrahi nequeat, ex Talmude hiſtoriam ſubjungemus, quæ propter inſigne miraculum huc non malè quadrat, uti ſuprà tractationi de Fimbriis hiſtoriam ſubjunximus. In Tractatu de Sabbatho ſic habet Gemara: אמר ר' ינאי תפלין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפיים מאי טעמא אביי אמר שלא יפיח בהן רבא אמר שלא יישן בהן ואמאי קרי ליה בעל כנפיים שפעם אחת גזרו המלכות גזרה על ישראל שכל המניח תפלין ינקרו את מוחו והיה אלישע מניחן ויוצא לשוק ראהו קסדור אחד רץ מפניו ורץ אחריו וכיון שהגיע אצלו נטלן מראשו ואחזן בידו אמר לו מה זה בידך , אמר לו כנפי יונה פשט את ידו ונמצאו כנפי יונה לפיכך קורין אותו אלישע בעל כנפיים , ומאי שנא כנפי יונה משאר עופות משום דאמתיל כנסת ישראל ליונה שנ' כנפי יונה נחפה בכסף וגו' , מה יונה כנפיה מגינות עליה אף ישראל מצוות מגינות עליהן *Rabbi Jannai dicit; Qui phylacteria vult induere, puro debet eſſe corpore, ut* אלישע בעל כנפים Eliſa baal Kenaphajim *Eliſæus*

Hiſtoria de utilitate geſtationis Phylacteriorum.

Tract. de Sabb. cap. 4. fol. 49. 1.

aliger. Quî ſic? Avai dixit: ne flatum emittat cum illis: Rabba verò; ne dormiat in illis. Cur autem hoc nomine ille Eliſa appellabatur? reſpondet Gemara: olim imperium Romanum Judæis phylacteriorum geſtatione ſeveriſsimè interdixit, decrevitq́ʒ, ut ubicumqʒ Judæus cum hoc capitis ornamento conſpiceretur, protinus capite lueret. (Priſcis enim temporibus, quum Judæi munditie & ſanctitate adhuc illuſtres erant, phylacteria per totum diem in capite geſtabant). *Iſte autem Eliſæus,* (tamquam vir pius & intrepidus, qui nullis minis à præcepti obſervatione deterreri potuit) *aſsiduè phylacteria in capite circumtulit: ſed quum in eo eſſet, ut à lictore deprehenderetur, ſe in pedes conjecit, & phylacteria à capite ablata in manu ſuâ abſcondit. Lictor eum aſſequutus, interrogavit, quid in manibus geſtaret? Quid geſtem? inquit; columbæ alas geſto. Lictor ad hæc; Niſi protinus oſtenderis, capite pœnas dabis. Eliſæus itaqʒ manum aperuit, & reapſe alæ columbinæ præ manibus ejus inventæ ſunt. Hinc* Baal kenaphajim *Aligeri nomen eſt conſecutus. Sed cur Columbæ alas potiùs, quàm Corvi, vel Gruis, vel alius avis nominavit?* reſpondet Gemara: *Filii Iſrael Columbæ comparantur: ſicut dicitur;* Sicut alæ columbæ, tectæ argento. Pſ. 68. 14. *Quemadmodum enim, quicquid virium eſt in columbâ, id in ejus alis ſitum eſt, & hoc ſe præſidio, non roſtro, non pedibus, non alio quovis membro, contra cæteras aves tutatur: ſic etiam filiorum Iſrael alæ ſunt præcepta*

Judæi columbæ comparantur.

Dei

Dei, quæ illos ab omni injuriâ tutos præſtant, ita ut nullæ gentes illis nocere poſſint. Vel, ſi accuratiorem exigas deciſionem: *Quemadmodum* (ut alibi ſcribunt) *columbis plus auxilii & præſidii in alis, quàm reliquis avibus; columba enim, quando volando defatigatur, in alterâ alâ requieſcit, & alterâ volat; aliæ verò aves, vel arbore vel ſcopulo conſidunt, vel omninò in terram decidunt: ſic etiam Iſraëlitæ, quando propter unum præceptum perſecutionem patiuntur, ita ut illud rectè obſervare non poſſint, aliis præceptis obſervandis incumbunt, quorum obſervatione proteguntur.* Si quis ergò diligenter præcepta obſervaverit, nullum illi damnum, nulla injuria inferetur, miraculo etiam hoſtibus ſuis erit, & ab illis liberabitur, eodem prorſus modo, quo aliger & penniger iſte Eliſæus à lictore liberatus eſt; ut hoc multi è priſcis Rabbinis, qui hæc ab aniculis juxta focum audierant, ſunt teſtati, ac proinde in Talmude conſignarunt.

Jalkut ad Pſal. 55. v. 7.

CAPUT X.

De Judæorum Synagogis, Precibus matutinis, & quâ ſe in Synagogâ ratione gerant.

SUprà docuimus, legitimum orationis tempus Soli orienti aſſignari: nihilominus tamen, ne quid vel mora vel negligentia

De tempore orandi. Orach chajim num. 89.

noceat, terminum hunc dilatarunt & extenderunt Sapientes in tertiam diei horam, quæ nonæ noſtræ circiter reſpondet. Sed ubi multi Judei ſimul conveniunt, ut Wormatiæ, Moguntiæ, Francofurti, Fridbergæ, in Moraviâ, Bohemiâ, Poloniâ, Rutheniâ, &c. & proprias habent Synagogas & Eccleſias; in illis, inquam, locis, ſtatuto orationis tempore, omnes ſimul ſemper Synagogam ingrediuntur, & preces ſuas fundunt, idq; eo modo & ordine, prout in libris Precum, *Machſorim* (id eſt, Cyclis, ſeu circulis) aliisque id genus ipſorum libris, reperiuntur.

Antequam verò modum precandi ipſum deſcribamus, quædam præmittemus de Synagogis ipſorum.

Synagoga quid. *Synagoga* Hebraicè בית הכנסת Bes hakkeneſes dicitur, h. e. *Domus congregationis*, & reſpondet noſtris Templis & Eccleſiis. Intelligitur enim locus, in quo conveniunt ad publicas preces faciendas, Lectiones ſacras ex Lege & Prophetis peragendas, conciones audiendas, Circumciſionem & reliqua ſacra adminiſtranda, quæ olim in Templo peragi ſolebant.

Differentia inter Synagogas & Scholas. Ab illis differunt בתי מדרשות *Batte medráſchos*, quæ propriè ſunt loca, in quibus Legem diſcunt, Scholæ, Gymnaſia, Collegia, ita ut illę Precibus, hę Studiis & Legi ſint deſtinatę.

Majorem tamen ſanctitatem & præſtantiam

tiam eſſe ſcribunt *Batte medráſchos* ſeu Scholarum, quàm *Batte Kínſijos* Eccleſiarum; eò quod תלמוד תורה עדיפא Studium Legis nobilius & præſtantius ſit omnibus aliis rebus: & licere ex *Bes hakkenéſes* facere *Bes hammedraſch*, ſed non vice versâ: quia rerum ſacrarum dignitas ſemper eſt augenda, non minuenda, quod illi dicunt, מעלין בקדש ואין בקדש.

Vulgò verò promiſcuè & indifferenter adhibentur *Synagogæ* & *Scholæ* vocabula, quod & nos in hoc libro ſequuti ſumus ſæpè.

Synagogam exſtruunt בגובהה של עיר in altisſimo civitatis loco. Quod faciendum docent ex eo quod Salomon dicit, בראש הומיות תקרא *In capite vel vertice tumultuantium clamat*, ſc. בתפלה orando; Et, ſi fieri posſit ita exaltant, ut reliquas ædes omnes ſuperet, juxta id quod alibi dicitur, לרומם Ad *exaltandum domum Dei noſtri*. Dedecori enim Templo cederet, ſi vulgares & plebejorum domus altiores eſſent &c. Hinc, ſi quis eo in loco domum exſtruat, quæ ſit altior, cogunt eum, ut illam humiliorem faciat.

In quibus locis Synagogas exſtruant.

Prov. 1. 21.

Esr. 9. 9.

Utplurimùm muros & parietes habent candidos, vel gypſo, aut tabulis ligneis obductos. In circuitu adſcribunt illis quosdam verſus Scripturæ, quibus ad devotionem vel ardorem in precando excitantur. Inſtructæ ſunt ſedilibus & ſcamnis, quandoque etiam armariis pro aſſervandis libris, palliis & aliis.

Synagogarum forma.

Lampa-

Lampades & Candelabra illic paſſim ſunt ſuſpenſa cum candelis vel cereis ardentibus, ad locum illuſtrandum. Ad januam ſunt pyxides, & arculæ, in quas, qui volet, nummos conjicit, pro eleemoſynâ pauperum. Verſus partem ejus orientalem eſt הֵיכָל vel armariũ, quod vocant אָרוֹן Aron: quia repræſentat Arcam fœderis, quæ in templo olim fuit. In eâ repoſitus eſt Liber Legis, ex quo ſuas lectiones in Synagoga peragunt; & quandoque plura ejus exemplaria. Act. 20.

In medio vel potiore ejus parte eſt בִּימָה Ambo, vel Altare quaſi ligneum, cui imponunt Librum Legis, quando ex eo legitur, & ex quo conciones habentur.

חַזָּן Chaſſan *quis?*

Singulæ Synagogæ ſuum habent חַזָּן *Chaſſan* ſeu Præcentorem & Lectorem, qui populo altâ & clarâ voce Orando præit; tum etiam שַׁמָּשׁ *Miniſtrum*, *Famulum*; cujus officium eſt Synagogam mundam conſervare, lucernas accendere, claves ſervare, & alia miniſteria obire. Hi duo ex publico Synagogæ fiſco ſalarium ſuum accipiunt.

Porta Synagogæ

Porta Synagogæ facienda eſt ex oppoſito illius loci in quo orant in quaque urbe; veluti; Si orent verſus Occidentem, porta facienda eſt in parte Orientali, ut jam ab ipſa porta ſe incurvent verſus Arcam, quæ ibi eſt, ubi orant. Inde, quia hodiè orant verſus Orientem, obvertendo ſe ſc. verſus terram Iſraëlis, non fa-

non faciunt portam Synagogæ in Orientali plaga, ſed in aliâ, & quidem, ſi ullâ ratione fieri poſſit, Occidentali.

Olim cuique in Synagoga locus aſſignabatur, pro ſuæ dignitatis & honoris gradu; nunc verò caro pretio quisque locum redimit, & quò quisque eſt ditior, eò commodiorem emit locum.

Nullum verò ſedile faciendum eſt inter Suggeſtum, qui eſt in medio Synagogæ, & inter Arcam; ita ſc. ut ſedens facie ſedeat obversâ ad Suggeſtum, & tergum vertat Arcæ. Hoc enim turpe foret, & in ejus ignominiam redundaret.

Magna debetur Synagogis & Templis reverentia, quia vocantur *Sanctuarium parvum.* Hinc nullâ licet in illis uti levitate; veluti Ludere, Jocari, Garrire, Edere, Bibere; non eſt in illis dormiendũ; non ſunt intrandæ vel tempore æſtus ad captandum refrigerium, vel tempore pluviarum, ne compluaris &c. non eſt in eis animi causâ ambulandum: nulla tractanda negotia mundana: ſi duas habent portas, non eſt per illas compendii viæ causâ eundum: nullæ ſupputandæ rationes, niſi Arcæ Sacræ eleemoſynariæ. Hinc etiam quotidiè ſunt everrendæ, aquâ conſpergendæ, lucernæ in illis accendendæ, priusquam aliquis intret: de Lucerna Synagogæ non licet *Reverentia illis debita. Ezech. 11. 16.*

aliud

aliud lumen accendere, ne quidem ad ſcribendum, vel ſtudendum.

Quamvis, ut ſuprà dictum, major ſit dignitas & præſtantia Scholarum, quàm Eccleſiarum, tamen in illis quædam licet facere, quæ in his non ſunt conceſſa; veluti Edere & Bibere. Olim enim, ſcribunt, Scholas deſtinatas fuiſſe Legi docendæ & diſcendæ, ac proinde, ne illud ſtudium intermitterent, vel negligentiùs tractarent, ex illis nunquam exiviſſe, ſed ibidem quoque cibo & potu ſe refeciſſe.

In quacunque urbe ſunt decem lautioris fortunæ & conditionis, ex ſtatuto Rabbinorum, coguntur exſtruere vel conducere locum aliquem pro Synagoga, comparare item librum Legis, Prophetas, & Hagiographa, ne Lex & Oratio oblivioni detur inter Iſraëlitas.

Quomodo manè ad Scholam ſe conferant. Orach chajim num. 46. Specul. ard. cap. 41.

Ergò ubi ſummo manè Judæi toti benè compoſiti ſunt, extrinſecus & intrinſecus repurgati, loti, & fimbriis dependentibus circumdati, minimè pigros & ſegnes eſſe, ſed alacriter, impigrè, & promptè domo exire oportet, & inſtar militum cuneatim ad expugnationem urbis alicujus incurſionem facientium, cum impetu in Scholam currere, uti Rex David ait; בבית אלהים נהלך ברגש id eſt, (juxta Judæorum interpretationem) *In domum Domini ambulabimus cum ſtrepitu & feſtinatione*, hoc eſt, non ſecus ac ſi concitatorum in nos canum dentes clunibus infeſtos ſentiremus.

Pſal. 55.15.

mus. In tractatu de Benedictionibus Rabbi *Tractatu*
Hona inquit: היוצא מבית הכנסת אל יפסיע *Talmud. de*
פסיעה גסה אמר אביי לא אמרין אלא למיפק אבל למיעל *Benedictionibus cap. 1.*
מצוה למרהט שנ' נלך נרדפה לדעת את יי *Qui* *fol. 6. 2.*
egreditur è Schola, non debet incedere greſſu ſuperbo (id eſt) tardo & lento, (ne ſcil. mora in Schola ipſi videatur fuiſſe oneri) *Rabbi Avaj dixit, Hoc dixerunt de egreſſu è Schola: ſed ingreſſum in Scholam quod attinet, præceptum eſt, ut curſu ille fiat cito & veloci, ſecundum illud Hoſea*; נדעה *Hoſeæ 6. 3.*
ונרדפה לדעת את ה' id eſt, *Cognoſcemus, & perſequemur, ut Deum inquiramus*, ut Judæi iterum exponunt: hoc eſt, Prompti, expediti, & alacres erimus inſtar venatorum feras perſequentium. Non ſecus atque Rex, qui omnes Conſiliarios & aulicos ſuos ſtato die, in cubiculum ſuum, ſummo manè ſimul convenire jubet. Quemadmodum enim Rex ipſe tum matutinus ſurgit, ut Conſiliariorum ſuorum diligentiam exploret, & quem primum obvium habet, illum amicè & benevolè excipit, familiariterque cum illo colloquitur: ita ſeſe res cum Deo habet, qui ſuos filios Iſraëlitas ſummo manè in ſcholâ coram ſe comparere vult, ut ſuis precibus omnes ſuas coram eo neceſſitates exponant. Si enim, ut *Ibidem.*
iterum in Gemara ſcribitur, primus in Scholam ingreſſus fuerit, & neminem offenderit, filiis ſuis iraſcitur, & ait; *Cur veni, & nemo aderat? vocavi, & nemo reſpondit?* Benè ſanè *Eſa. 50. 2.*
cum illo

cum illo agitur, qui manè præſtò eſt, & cum Domino ſuo colloquitur: quàm Domino gratus & acceptus eſt ſervus diligens, & qui ſummo manè adeſt, nec Dominum ſuum ſolum ſedere patitur! Iterum legimus tractatu

Tractatu Berach. c. 1. fol. 6. 1.

de Benedictionibus: כל הרגיל לבוא לבית הכנסת. ולא בא יום אחד הק"בה משאיל בו שנאמר מי בכם ירא ה' שומע בקול עבדו אשר הלך השכים ואין נוגה לו, id eſt, *Rabbi Abbin filius Rabb Ada dixit ex ſententiâ Rabbi Iſaac; Si quis in Scholam venire conſueverit, ſemel autem abeſſe contigerit, in eum Deus, quid agat, & ubi locorum ſit, inquirit, ut Propheta Eſajas ait*; Quis ex vobis timens Dominum, audiens vocem ſervi ejus, ambulat in tenebris, & non eſt ei lumen? quorum verborum hæc ſcilicet eſt ſententia; Qui in lecto ſtertit, nec in Scholam venit, ille ambulat in tenebris, & lux non eſt ei.

Eſa. 50. 10.

Ante preces matutinas nil agendũ. Nemo ſalutandus.

Prohibitum eſt, quicquam vel edere, vel bibere, vel negotiari, ante preces peractas: neque etiam quenquam vel viſitare, vel ſalutare prius licet. Nam ſalutatio fit voce שלום *Schálom*, quæ eſt ex Nominibus Dei, ſicut dicitur, Et *ædificavit ibi Gideon altare Domino, vocavitq́; illud* י"י שלום Adonaj Schálom, Judic. 6. 24. Nomen verò Dei non eſt uſurpandum ante ejus invocationem. Quod ſi aliquis priùs ſalutandus occurrit, dici poteſt; צפרא דמארי טב *Dies hic Domino meo ſit fauſtus & auſpicatus, Bona dies*; ſine commemoratione Nominis

minis Dei alicujus. Non eſt adeundus quiſpiam ante preces; Non enim decet, Hominem priùs convenire vel compellare, quàm Deum. Et ob eandem cauſam, ne quidem ad alterius compellationem quis genu flectere debet alteri, ſi nondum oraverit. &c.

Negotia ſua non aggredi vel tractare debet homo, vel iter ingredi, niſi poſt preces aliquas factas, vel hymnos, aut Pſalmos.

Non edet, neque bibet priùs; niſi tamen fuerit ægrotus; non ſtudebit, ne, meditationibus intentus, precationis horam negligat vel ſurdâ aure prætereat. *Nec vel edendum vel bibendum.*

Tonderi tamen vel Balneum licet ingredi, appropinquante tempore precationis matutinæ.

Præ Synagogæ foribus ferrum habent muro impactum, quo ſinguli calceos ſuos, ſi lutum contraxerint, repurgare debent, ut Rex Salomon ait; *Cuſtodi pedem tuum ingrediens domum Dei.* Qui crepidas geſtat, illas omnino exuat oportet, ſi inquinatæ fuerint; ne ſchola polluatur, uti ſcribitur; *Ne appropinques huc, ſolve calceamenta de pedibus tuis: locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt.* Cavere etiam quiſque debet, ne quid immundi vel ſordis veſti ſuæ adhæreat. *Eccleſ. 4. 17.* *Exod. 3. 5.*

Tremere & horrere debent, quùm Synagogam ingrediuntur, non ſecus atque ſi potentis Regis palatium ſubirent, & trementes *Cum tremore & horrore Scholam ingredi debēt.*

adorare debent, ex Regis Davidis ſententiâ;
Pſal. 29. 2. השתחוו לה' בהדרת קדש *Adorate Dominũ in gloria ſanctitatis*; Noli, inquiunt, legere בהדרת *behadras* In gloria; ſed, בחרדת *bechardas*, In tremore.

Quando portam ſubeunt, verſiculos aliquot ex Pſalmis Davidis recitant, qui per ſe boni ſunt, nec contemnendi, ſi modò rectè intelligantur, & religiosè proferantur. *Ad preces quomodo ſe præparent.* Ad preces autem deſcendere non debent ſimulac ingrediuntur, ſed aliquantiſper ſilentium facere, & ipſi ſecum reputare; Quem alloquio ſuo aggrediantur, qualis quantusque ille ſit, qui cordium ſcrutator eſt, quiq; illorum preces exaudit: hæc enim cogitatio terrorem illis affert, & religionis in illis ſtudium augebit. *Tractatu de Benedictionibus.* In tractatu de Benedictionibus docent Rabbini, quum Rabbi Eliezer ægrotaret, à diſcipulis inviſentibus interrogatum fuiſſe; *Rabbi doce nos viam ad vitam æternam:* illum verò reſpondiſſe; *Quotiescunq; preces fundere vultis, animo diligenter perpendite, coram quo ſtetis, & vobis ad vitam æternam patebit aditus.*

Singuli obolum ad minimum in gazophylacium immittere debent: ſcribitur enim; *In* *Pſal. 17. 15.* *juſtitiâ videbo faciem tuam*, id eſt, *In eleemoſynâ*, quæ juſtitiæ locuples eſt teſtis.

Ad hanc attentionem ubi ſeſe compararunt, ad ſacram arcam, in quâ liber legis reponitur, ſe proſternunt, & in hæc verba erumpunt: מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל!

ואני

ואני ברוב חסדך אבא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך
ביראתך : ײ אהבתי מעון ביתך מקום משכן כבודך :
ואני אשתחוה ואכרעה ואברכה לפני ײ עושי : ואני
תפלתי לך ײ עת רצון אלהים ברוב חסדך ענני
באמת ישעך : *Quàm pulchra ſunt tabernacula tua Jacob, & tentoria tua Iſrael! Ego autem in multitudine miſericordiæ tuæ introibo domum tuam, incurvabo me templo ſancto tuo in timore tuo. Domine dilexi habitaculum domus tuæ, & locum tabernaculi gloriæ tuæ; Ego proſternam, incurvabo me, & genu flectam coram Deo factore meo: Ego orationem meam converto ad te tempore beneplaciti: Deus propter multitudinem miſericordiæ tuæ exaudi me, propter veritatem ſalutis tuæ.* Tandem toti in precibus eſſe incipiunt, eâ ſcilicet ratione, quâ in libris eorum conſignatæ leguntur. Vulgò autem ab illis è libro leguntur, ſiquidem plures ſimul conveniunt. Qui legere non didicit, nihilominus Synagogam frequentat, & attentè cæteros precantes auſcultat, & ad omnia, *Amen* regerit.

Num. 24. 5. *Pſalm. 5. 8.* *Pſalm. 26. 8.* *Pſalm. 95. 6.*

Quidnam Judæi precentur.

Sed ut nobis etiam quadantenus preces illorum innoteſcant, & quid rerum ſecum illi agitent videre poſſimus, pauca quædam breviter & compendiariò de Precibus matutinis huc transferam, & interpretabor.

Prima precatio verſâ & numeris adſtrictâ oratione, ut & reliquarum maxima pars, concepta eſt, & ab illis ſtantibus maximo clamore canitur & legitur, Sic autem ſonat ; אדון

העולם אשר מלך וכו' *Domine Mundi qui regnaſti antequam quicquam creatum eſſet: qui eo tempore, quo omnia ſecundum voluntatem tuam facta ſunt, Rex appellabaris: quiq; rurſus, quando omnia præteribunt, ſolus regnabis, tremendus & terribilis, qui in decore tuo fuiſti, es, & eris: qui unicus es, & cui alter nemo comparari vel ſocium ſe addere poteſt* (his verbis Divinam impetunt Chriſti naturam, vilemque & vulgarium hominem fuiſſe cenſent,) *principio & fine carens, cujus eſt robur, & Dominium, qui Deus meus es, & Redemptor meus, qui vivis* (his verbis fidem noſtram ſubſannant, qui in Redemptorem credamus, qui mortuus eſt) *qui rupes mea es in dolore meo, tempore afflictionis, qui vexillum meum es, & refugium meum, portio calicis mei, eo die quo te invocabo, in cujus manus ſpiritum meum committo, ſive dormiam ſive vigilem, & qui animæ meæ & corpori meo ades: ſanè Dominus ſtat à partibus meis, non timebo.*

Deinceps ſubjungunt מאה ברכות Méah bráchos, *Centum gratiarum actiunculas*, easque ut plurimùm brevisſimas, quas bis ſingulis diebus à capite ad calcem recitant, cujus rei cauſam poſtea aperiemus.

In precibus illis primum locum obtinet illa, quæ *de manuum Lotione* agit, quamque ſuprà deſcripſimus. Ideo autem primo loco collocatur, ut, ſi cui manè inter lavandum illius ſubrepſiſſet oblivio, memoriæ lapſus ſarciendi

ciendi locus aliquis in cœtu daretur. Subſequitur brevis gratiarum actio pro mirabili hominis creatione; præſertim quòd Deus illum *cavum & foraminibus plenum* condiderit, quorum unico clauſo vel recluſo, hominis mors neceſſariò ſequatur. Subnectitur poſtea confesſio *de Mortuorum reſurrectione.*

Eâ abſolutâ, continuo ſpiritu Deo gratias agunt pro rebus neceſſariis omne genus ſibi ſuppeditatis, & ajunt: *Benedictus tu Domine Deus noſter totius mundi Domine, qui Gallo gallinaceo intellectum dediſti ad diſcernendum diem à nocte*; nempe quia cantu ſuo Judæos excitat, ut die appetente ſurgere posſint, & preces matutinas concipere.

Benedictus tu Domine Deus noſter, &c. שעשאני יהודי או ישראל *quòd me Iſraëlitam vel Judæum creaveris*: vel, ut in quibuſdã libris extat; שלא עשני גוי *quòd me Gentilem non feceris*; hiſce verbis Chriſtianos innuentes, quos infideles, Idololatras, & à Deo maledictas Gentes eſſe, cenſent. Mulier verò hîc ſolet dicere: *Benedictus tu Domine Deus noſter, &c. qui me Judæam condideris.*

Benedictus tu Domine, &c. שלא עשני עבד *qui me ſervum non creaveris*; hoc quoque in Chriſtianos dicitur, quos ſervos ſuos eſſe arbitrantur, qui eis ſerant, arent, variis & asſiduis laboribus defatigentur, dum illi interea temporis hypocauſti teporibus refocillantur,

pyris aſſandis vacant, trullas exhauriunt, protervè dicentes; מה גלות הי״א *Ma galus hi*, Quid hoc eſt Captivitatis? in qua ſcil. otioſi ſedent, præſtantis & generoſi vini cyathum manu tenent, dum interim Chriſtiani laboribus exhauriuntur, & multo victum ſudore quæritant, &c.

Benedictus tu Domine, &c. שלא עשני אשה *qui me mulierem non feceris*; Mulieres verò; *Benedictus tu Domine, &c. qui me ſecundum voluntatem tuam condideris.* Hoc ad ſexus fœminei contemtum facit, quòd fœderis circumciſionis, quo peculiarem ſibi populum Deus ſignavit, participes non ſint, ac proinde dubiæ ferantur, an juxtà cum maritis ſuis ad Dei populum pertineant: quòd item fœminæ à quibuſdam Dei præceptis excipiantur, ut alibi dicitur.

Benedictus tu Domine, &c. מגביה שפלים *qui jacentes & abjectos extollis.*

Benedictus tu Domine, &c. פוקח עורים *qui cæcorum oculos aperis*: hæc eſt gratiarum actio, dicenda à ſomno expergefactis, & oculos aperientibus.

Benedictus tu Domine, &c. זוקף כפופים *qui curvatos erigis*; Quando ſcilicet ſeſe erigunt, & induere volunt.

Benedictus tu Domine, &c. מלביש ערומים *qui nudos veſtire ſoles*; quando ſcil. ſibi veſtes induunt.

Bene-

Benedictus tu Domine, &c. סומך נופלים *qui labantes ſuſtines.*

Benedictus tu Domine &c. מתיר אסורים *qui vinctorum ſolvis vincula.* Duobus hiſce poſtremis gratias Deo agunt, quòd per ſomnum hominis vires foveat & augeat, quò ſe denuò commovere & ſurgere poſſit; quùm ſomni vinculis veluti captivus detentus fuerit.

Benedictus tu Domine, &c. רוקע הארץ על המים *qui terram ſuper aquas expandiſti*; hoc ſc. dicendum, quum è lecto in terram deſilit.

Benedictus tu Domine, &c. אשר הכין מצעדי גבר *qui dirigis greſſus viri*; quum ſcilic. cubiculo egreditur.

Benedictus tu Domine, &c. שעשית לי כל צרכי *qui mihi omnia neceſſaria ſuppeditaſti*; quando ſoleas amentat, vel femoralia thoraci añectit.

Benedictus tu Domine &c. אוזר ישראל בגבורה *qui Iſraëlem robore accingis*; quum Cingulum lumbis ſubnectit: ſinguli enim Judæi cingulum geſtare debent, uti ſuprà diximus.

Benedictus tu Domine, &c. עוטר ישראל בתפארה *qui Iſraëlem decore coronaſti*; quando capiti Pileum imponit: nudo enim capite cubiculo egredi nefas.

Duæ præcedentes Benedictiones hoc præ aliis habent peculiare, quòd in illis nominetenus mentio fiat *Iſraëlis* ſeu *Iſraëlitarum.* Hoc ideò fieri ſcribunt, quòd Iſraëlitis ſpeciali de cauſa hæc ſint præcepta, & aliam quoque ob *Levuſch hattecheleth ſect. 46. §. 2.*

rationem ea obſervent, quàm cæteri populi: Reliquos populos ideò cingulum geſtare, ut tantò ſint promptiores & expeditiores, ad ſui defenſionem, & fortitudinem ſuam exerendam, juxta illud; *Accinge inſtar fortis herois, gladium tuum:* Judæos verò משום הצניעות verecundiæ causâ, כדי שלא יהא לבם רואה את הערוה ne cor ipſorum partes verendas videat: והגבורה ממילא תבוא Fortitudinem ſponte hanc virtutem, ex gratia Divina, ſequi; ac proinde illos eo nomine Deum laudare. Sic Pileum geſtare cæteras nationes, ad caput contra frigus vel æſtum muniendum, & licere ipſis, ſi lubeat, detecto capite incedere quandocunque velint; Iſraëlitas autem Pileum geſtare, מפני שיהא מורא שמים עליהם ut timor Dei ſit ſuper ipſis, h.e. propter honorem Dei capiti ſuo incumbentis. Tecto enim capite ſtare vel incedere apud ipſos eſt humiliationis & venerationis ſignum, contrà quam inter nos: neque licet inter eos, ut inter nos, Nomen aliquod Dei detecto capite proferre.

Benedictus tu Domine, &c. הנותן ליעף כח *qui defatigato das vires.*

Benedictus tu Domine Deus noſter, totius mundi Domine המעביר שינה מעיני ותנומה מעפעפי *qui ſomnum aufers ab oculis meis, & à palpebris meis dormitationem.*

Hiſce precibus duas alias ſubjiciunt, ut

à pec-

à peccatis, malis hominibus, noxiis dæmonibus, ab omni denique malo liberentur. Dehinc ſeſe coram Deo dejiciunt, reos confitentur, ab illius ſolius miſericordia pendent, in precatione, cujus initium eſt רבון כל העולמים Ribbon col olamim, *Domine omnium ſæculorum* : ſed in continenti ſe conſolantur, & gloriantur de jurejurando, quod Deus Abrahamo in Iſaaci oblatione juravit: אבל אנחנו עמך בני בריתך וכו׳ *Nos tamen*, inquiunt, *ſumus populus tuus, filii fœderis tui, &c.* אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו, אשרינו שאנו משכימים ומעריבים ערב ובקר ואומרים פעמים בכל יום שמע וגו׳ O\` *nos beatos, quàm bona eſt portio noſtra! quàm amœna ſors noſtra! quàm pulchra hæreditas noſtra!* O\` *nos beatos, qui ſummo manè ſurgentes, ſerò euntes cubitum, manè & veſperi bis ſingulis diebus ſolemus dicere, Audi Iſrael, Dominus Deus noſter Deus unus eſt, &c.* קבץ קויך מארבע כנפות הארץ וכו׳ *Congrega diſperſiones ſperantium in te ex quatuor terræ angulis, ut agnoſcant & ſciant omnes qui in mundum veniunt, te ſolum eſſe Deum in omnibus regnis, &c.* אבינו שבשמים עשה עמנו חסד בעבור שמך וכו׳ *Pater noſter qui es in cœlis, miſerere noſtri propter Nomen tuum magnum, quod invocatur ſuper nos, & confirma nobis id quod ſcriptum eſt*; In tempore illo adducam vos, & *Soph. 3. 20.*
quo tempore congregabo vos, celebres & laudatos reddam in omnibus populis terræ,

quum reduxero captivitatem veſtram in oculis veſtris, inquit Dominus.

Subſequitur poſtea precatiuncula *propter Legem datam*, quæ ita habet; *Benedictus tu Domine* &c. *qui præcepiſti nobis operam dare verbis Legis: ſuavia fac quæſumus Domine Deus noſter verba Legis tuæ in ore noſtro, & in ore populi tui domûs Iſraëlis! ſimus nos, liberi noſtri, & liberi populi tui Iſraëlis, omnes cognoſcentes nomen tuum, & diſcentes Legem tuam! Benedictus ſis Domine, qui Legem doces populum Iſrael.* Hæc precatio nullo modo eſt omittenda, ſed devotè ab omnibus recitanda, ut oſtendant, Legem Dei apud ſe eſſe in honore & pretio, nec minus decere pro hoc beneficio quotidiè Deo gratias agere, quàm pro beneficiis corporalibus. Vocatur ברכת התורה.

Berach. cap.1. in fine. In Talmud ſcribitur, olim etiam Decalogum prælectum fuiſſe, ſed poſtea conſuetudinem illam abrogatam, מפני תרעומת המינין *propter murmurationem hæreticorum*, quod R. Salom. explicat, ne hæretici dicant & objiciant populo, *Reliquam Legem non eſſe veram; nihil verò legendum eſſe, niſi quod immediatè ex ejus ore prodiit, & in monte Sinaj auditum fuit.* Credo, intelligi hîc Chriſtianos, qui reliquas Leges Moſaicas, Ceremoniales & ex parte Forenſes, ſublatas dixerunt. Unde hoc quidem in Synagoga obſervari debere, ſcribitur in Levuſch: bonum tamen eſſe, ut Decalogum quiſque

quisque privatim legat, ubi hoc periculum non metuendum, ut ſic Legis perpetuò memor ſit, & obedientiæ ei, ceu Divinæ, præſtandæ.

A' Lege deveniunt ad Oblationes; verùm quia hodiè non poſſunt amplius offerre, uti priſcis temporibus; eò quòd patriâ ſuâ ſint extorres, & templum ſolo ſit æquatum, verbis eas ſolvunt, dum omnes oblationes recenſere duntaxat ſolent, & præcepta de oblationibus legere; quâ ſcilicet ratione ſingulis temporibus offerri debuerint, ſeque, hoc non benè intellecto Prophetæ Hoſeę dicto, ſolantur; *Offeremus vitulos labiorum noſtrorum.* Subnectunt poſtea relationem hiſtoricam de oblationibus, & precem, quæ hiſce verbis inchoatur; רבי ישמעאל *Ribbi Iſmaël*; de Legis uſu, & quot modis & rationibus lex exponi poſſit. Illius fundamentum in Talmude ſitum eſt, tamq; obſcurum & difficile, ut è centum Judæis vix ab uno intelligi poſſit. Unde ab illis eâ planè ratione, quâ à Veſtalibus Pſalterium, legi ſolet. Probabile eſt, antiquitùs inſtitutum fuiſſe, ut Leges de Oblationibus & Sacrificiis legantur, ut ſic à Lege quaſi progrediantur ad Evangelium, fidei nempe oculis reſpiciendo in Meſſiam, ejusq; oblationē.

Quomodò oblationes hodiè exſolvant.

Hoſ. 14.

Summiſsâ poſtea voce, ut à nemine exaudiri poſſint, precatiunculam recitant de Templi Hieroſolymitani inſtauratione, quā firmiter

firmiter adhuc expectant; יְהִי רצון מלפניך יי' אלה'נו ואלה' אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: *Quaſumus te Domine,* inquiunt, *Deus noſter & Deus patrum noſtrorum, ut citò in diebus noſtris Domus ſanctuarii inſtauretur, & ponas portionem noſtram in lege tua.*

Surgunt poſtea, & magnâ lætitiâ, magnóque clamore aliam gratiarum actiunculam canunt, ſperantes, Deum inſtaurationem illam brevi incepturum, ſeq; in patriam ab illo mox reducendos: quo facto, nullâ interpoſitâ morâ, iterum ſe proſternunt, & longam precationem legunt, ex Pſalmis Davidis hinc inde deſumptam, ut & integros aliquot Pſalmos; Particulam item triceſimi capitis libri 1. Chronicorum, & tandem extrema *Abd. v. 21.* prophetæ Abdiæ verba; *Et aſcendent ſervatores in montem Sion, ut judicent montem Eſau, & erit Domino regnum.* Mirum, quâ lætitiâ & quàm piâ attentione hæc verba legant: ſperant enim, *Servatores* ſtatim adfuturos, & *montem Sion conſcenſuros*, hoc eſt, Judæos curæ habituros, & illorum ſaluti invigilaturos: *ut judicent*, id eſt, ut perdant & deſtruant; *montem Eſau*, id eſt, Chriſtianos & illorum imperium, (illos enim Eſavitas ſeu Idumæos, & Imperium Romanum, Imperium Idumæum appellant), Judæos verò in patriam melle *Cur Chriſtianos vo-* & lacte fluentem reducant. Cur autem Chriſtianos ab Edom ſeu Eſavo denominent, de

eo vi-

eo vide Lexicon Talmudicum, & Diſſertationem Abarbenelis, adjunctam libro Coſri. Hoc tantùm nunc moneo, illos in arcanis ſuis libris, quos non facilè in Chriſtianorum manus incidere permittunt; ſcribere & docere, Eſavi animam in Chriſtum veniſſe, eumque adeò impium fuiſſe atque Eſavus ipſe fuit; noſque omnes non meliores eſſe, & meritò propterea Idumæos appellari, quòd in illum credamus. *cent Edomæos.*

Deinde canere pergunt; *Et Dominus Rex erit totius terræ, illo die Dominus unus erit, & nomen ejus unum, uti ſcribitur in lege, Audi Iſrael Dominus Deus noſter, Deus unus eſt.* Hoc etiam in Chriſtianam fidem dirigitur, ac ſi plures uno Deo invocaremus, & plura illi Nomina, ut putà Chriſti Nomen, aſſignaremus.

Precationem illam excipit alia, quam *Krias ſchmáh* Lectionem *Audi* appellant, ex Deuteronomio deſumpta. Quando autem verſiculum illum Hebraicè legunt, שמע ישראל י״י אלהינו י״י אחד *Audi Iſrael Dominus Deus noſter Deus unus eſt*; ultimam voculam, quæ Hebraicè eſt אחד *Echad*, ſæpè per dimidiam, ſæpè per integram horam cantando producunt, & cùm ad ultimam literam ד devenerunt, in quatuor mundi plagas caput reflectunt, hac ratione oſtendentes, Deum ubique in mundo Dominum & Regem eſſe. Hæc enim litera Arithmeticè quatuor conficit. Conſuetudo *Precatio* שמע ישראל *Orach. chajim. num. 58.*

tamen

tamen iſta improbatur in Colbo, fol.4.col.3. Continet inſuper precatio hæc 245. voces, quibus tres aſias inſuper addunt, nempe האל אלה'כם אמת *Deus Dominus veſter verax eſt*; ut Numerus in 248. exſurgat; quot ſcilicet ſunt membra corporis humani, & quando pro ſingulis membris ſingula verba ſupputantur & proferuntur, totus homo ab omni malo tutus eſt: qui ter etiam repetierit, à Diabolo liber eſt & immunis; incipit ſiquidem à litera ש, & deſinit in ד, (ita enim ſe habet primus verſiculus: שמע ישראל יי אלהינו יי אחד) quæ duæ literæ שד conſtituunt, & Diabolum ſignificant. Pretioſam admodum & ſanctam precationem hanc eſſe exiſtimant, cujus ope magna miracula fieri poſſint. Veſperi ſemper & manè illam cum magnâ ſuperſti[tione] & infidelitate recitant.

Tractatu de Benedict. cap.9. f.61.2.

In Talmude legimus; *Quum Judæis aliquando Scholâ eſſet interdictum, & ſeveriſſimè prohibitum, ne fidem ſuam vel docerent, vel publicè profiterentur, Rabbi Akibha, in vetitum nitens, publicè in Synagoga legit & docuit, quam ob cauſam illicò in carcerem conjectus fuit. Quum autem comburendus educeretur, pectine ferreo totum corpus primò illi fuit pectinatum, ita ut miſerrimè vulneraretur, maximiſq; cruciatibus afficeretur. Nihilominus tamen conſtans & ſtabilis fuit, & in oratione aſſiduus, ita ut, quum tempus adeſſet quo recitari debet lectio Audi, confidenter illam ſit exorſus. Tandem verò eum*

eum ita diſcipuli compellarunt, עד כאן *Sufficit: Satis oraſti magiſter noſter, dede te, & patienter mortem ſuſtine; Ille verò reſpondit, In vitâ meâ magni ſemper hanc ſententiam feci;* Dominum Deum tuum toto corde tuo, & toto corpore tuo diliges; *& in hunc ſenſum intellexi; Etiamſi corpus tuum & cor tuum à te auferrentur, Deus tamen tibi eſt diligendus. Quandoquidem igitur Deo hoc in me confirmare placuit, an ab illius invocatione ceſſabo, nec ſanctam hanc precationem penitùs abſolvam? Perrexit itaq;, & vocem* Echad *tamdiu cecinit, donec in medio cantu anima evolaret. Vox itaq; per auras delapſa; O' te beatum Rabbi Akibha, cujus anima cum voce* Echad *migraverit! Tu ad vitam æternam paratus es: imò jam optatâ paradiſi luce frueris. Amen, Selah.*

Similem adhuc alteram habent precationem, quam שמנה עשרה *Schmon eſre*, i. e. Octodecim appellant; quòd totidem gratiarum actiones contineat. Rabbi Bechai ſcribit de hac precatione: וצריך אתה לדעת כי מימות משה רבינו עד אנשי כנסת הגדולה היתה התפלה בישראל בלתי מסודרת בתיקון שוה לכולנו שהיה כל אחד ואחד עושה מליצה ומתפלל לעצמו כפי ידיעתו וחכמתו וצחות לשונו עד שבאו אנשי כנסת הגדולה ותקנו תפלה זו של שמנה עשרה כדי שתהיה תפלה מסודרת שוה לכל ישראל וכו' hoc eſt, *Sciendum autem tibi eſt, à temporibus Moſis uſq; ad viros Synagogæ magnæ, nullum certum & æqualem ordinem formamq; precandi fuiſſe inter Iſraëlitas: ſed unuſquiſq; ſibi ipſemet*

De precatione Schmone eſre.

Orach chajim num. 113.

Cad hakkemach folio 79. 4.

Viri Synagogæ magnæ primi inſtituerunt certas precandi formulas.

ipſimet peculiariter conficiebat orationem pro ſua ſcientia, ſapientiâ & eloquentiâ, eamq́ꝫ orabat, donec viri Synagoga magna venerunt, & precationem hanc Schmon' eſre *concinnarunt, ut æqualem & communem haberent Iſraelita precandi formam. Unde etiam linguâ ſimpliciſſimâ & facillimâ eam conceperunt, ne mens & animus in vocum intelligentia confundatur, & ut omnes Iſraelitæ, tam docti & Sapientes, quàm indocti & rudiores, eâ formulâ uterentur. Magnâ autem ſapientiâ in ea componenda ſunt uſi, &c.* De hujus & prioris precationis ſanctitate, viribus & efficacia, ingentes conſcripsêre tractatus: de illis itaque dicere ſuperſedebo. Poſtremam hanc precem unusquisque ter ſingulis diebus recitare debet, & præcentor in ſchola bis peculiariter publicè eam decantat: magnificè de illa ſentiunt, & illius operâ remisſionem peccatorum ſe conſequuturos ſperant. Stantes autem & æqualiter extenſis pedibus recitare eam tenentur, idque Angelorum exemplo, de quibus ſcribitur: *Et pedes eorum pedes recti.* Hoc copioſiùs & verboſiùs diſputatur in Rabbi Alphes cap. 1. & in Germanicis Ritualibus, aliisque compluribus libris. In hujus precis שמנה עשרה *Schmon' eſre* particula, quam קדושה *Keduſcha* appellant, quum verba illa proferunt; *Sanctus, ſanctus, ſanctus Dominus exercituū, gloriâ ejus plena eſt omnis terra*; oculos cœlum verſus attollunt, ad devotionem majorem exci-

Ezech. 1. 7.

Eſa. 6. 3.

excitandum, totum corpus commovent, quaſi contremiſcentes ob tremendam ſanctitatem Dei, & ſimul ter in altum ſubſiliunt, quaſi ſe Angelis æquaturi, qui hymnum hunc primi protulerunt, vel ad Deum aſcenſuri, ſtatim tamen reſilientes, quia impoſſibile eſt, vel ad Deum accedere, vel ejus naturam & eſſentiam in mortali hac vita aſſequi. Alii verò dicunt; quia continuò in Eſaja ſequitur; *Et commota ſunt ſuperliminaria cardinum à voce clamantium*; multò potiori ratione hominem à ſancto hoc Angelorum hymno commoveri & ſubſilire debere. Sophi ſcribunt, ſi quis, dum שמנה עשרה *Schmon' eſre* recitatur, garriat, meris ignitis carbonibus poſt mortem illum cibari, ut Job. 30. ℣. 4. ſcribitur; ſic enim Rabbi Schelomo verſiculum illum eſt interpretatus. Rabbi Tanchuma nomine Rabbi Jehoſuæ dicit; Sapientes octodecim preces compoſuiſſe כנגד י"ח חוליות שבשדרה; propter octodecim oſſicula ſpinæ dorſi, quæ in hac prece omnia incurvari debent: & ideò rex David inquit, *Omnia oſſa mea dicent, &c.*

Orach chajim numer. 125.

Berachoth fol. 28. 2.

Pſal. 35. 10.

Deinde ſequitur ſcelerata & blaſphema oratio in Judæos, qui ad Chriſtianam fidem converſi, ſacro initiati ſunt baptiſmate, imò in Chriſtianos ipſos in genere, & Chriſtianum magiſtratum. Illius formulæ in libris variant, prout in Lexico Talmud. in rad. שמד

De precatione inſtituta contra apoſtatas à Judaica religione.

fol. 6. col. 1. diverſæ ſunt productæ. In libro *Colbo* ſcribitur, illam conſtare ל״ב 32. vocibus; eò quòd negent totam Legem, inde à ב, quæ eſt prima ejus litera, uſque ad ultimam, quæ eſt ל, in לְעֵינֵי כל ישראל Deut. 33. ℣. ult. Hæ duæ literæ conſtituunt etiam vocem לֵב *Lebb* Cor: quia מִינוּת Hæreſis ſita eſt in Corde. Juxta hoc itaque attendendum, ubi formula aliqua reperiatur, quæ tot contineat voces. In ea, quæ in libro precum Hiſpanico extat, reperio 30. ut duæ adhuc voces juxta eam deſiderarentur. Communis, quæ in antiquis exemplaribus expreſſa eſt, nec non in Polonicis editionibus (omnia enim, prout animo collubitum eſt, omni & ſuo & Chriſtianorum metu poſtpoſito, illic excudere ſolent) ita ſonat: ולמשומדים *Perditis* (i. e. Judæis qui ad ſacrum admitti poſtulant lavacrum, & Chriſtiani fiunt) אל תְּהִי תקוה והמינים *omnis ſpes præciſa eſto, & omnes infideles* (tam qui à Judæis ad Chriſtianos deficiunt, quàm in genere omnes gentes; ſpeciatim verò Chriſtiani, qui aliam à fide Judaica fidem habent) כרגע יאבדו וכל אויבי עמך מהרה יכרתו ומלכות זדון תעקר ותשבר ותמגר *momento percant, & omnes hoſtes tui, & qui te odio proſequuntur, Domine, citò exſcindantur, ſuperbumq́; & arrogans illud Imperium feſtinè & celeriter eradicetur, comminuatur, laceretur, & omninò exſtirpetur:* (hanc particulam in noviſſimis Precum libellis, vel metu, vel Chriſtiani magiſtra-

magiſtratus juſſu omiſerunt, in quem directò hæc feruntur, quique ab illis מלכות זדון Malkus ſadon *Regnum ſuperbiæ ac arrogantiæ*, vel מלכות הרשעה Malchus hareſchaa, *Regnum impietatis*, vel etiam ſimpliciter רשעים Reſchaim *Impii* appellantur, ut in exemplari meo, Venetiis Anno 64. edito, videre eſt) ותכניעם במהרה בימנו ברוך אתה " שובר רשעים ומכניע זדים *& properè in diebus noſtris tu nobis illos ſubjice. Benedictus tu Domine, qui impios frangis, & ſuperbos deprimis.* Hanc autem oratiunculam ברכת המינים Birchas hamminim, id eſt, *Precationem (Imprecationem, diras) in Hæreticos* appellare ſolent: execrationem enim continet in hæreticos, ut apud Rabbi Alphes legere eſt. Per *Hæreticos* præcipuè & ſpecialiter *Judæos ſacro baptiſmi ſigno ablutos* intelligunt: ejusmodi enim virum משומד *Perditum*, & in plurali משומדים i. e. *Perditos*, nequam & damnatos appellant. Illos ſiquidem omnes damnationis æternæ reos eſſe cenſent, qui à Judaica ſuperſtitione deficiunt. Principium itaque blaſphemæ hujus orationis eſt ולמשומדים id eſt, *Perditos autem & damnatos quod attinet.* Poſterioribus verò temporibus in hujus vocis locum ſubſtituerunt ולמלשינים Velammalſchinim, id eſt, *proditores quod atttinet*, hoc tamen etiam vocabulo, Judæos aquâ luſtrali merſos, intelligentes, quos *proditores* appellant; quòd Judæorum perfidiam & ſcelus

Tractatu de Benedict. cap. 4.

Eadem deſignant etiã Chriſtianos.

Chriſtianis prodant & aperiant. Non ſoli autem Judæi hiſce verbis deſignantur, ſed & Chriſtiani, quos itidem *hæreticos*, *idololatras*, *hoſtes & oſores Dei* appellant. Ideò, quando à Deo precibus poſtulant, ut *inimicos ſuos* puniat, *Chriſtianos* peculiariter deſignant. Quòd autem in Chriſtianum etiam Magiſtratum preces iſtas dirigant, ex Rabbi Bechai facilè perſpiçere poſſumus, qui de hac precatiuncula ita ſcribit: וברכת המינים תקנו אותה לעקור מלכות הרשעה i. e. *Precationem hanc in hæreticos ordinarunt vel compoſuerunt in impii illius imperii excidium*, h.e. in Romani imperii, & omnium Chriſtianorum Magiſtratuum, qui Judæis dominantur, excidium. Imperium Turcicum מלכות ישמעאל Malkus Iiſmael *Imperium Iſmaeliticum* ſemper appellant; eò quòd ab Iſmaële oriundi ſint Turcæ. Imperium verò Romanum מלכות אדום, מלכות רומי, מלכות עשו, מלכות הרשעה מלכות זדון ; i, e. Malkus Edom *Imperium Idumæum*, Malkus Romi *Imperium Romanum*, Malkus Eſau *Imperium Eſavicum*, Malkus Hareſchaah *Imperium impium*, Malkus Sadon *Imperium ſuperbum & arrogans* appellant. Solem in meridie lucere is dubitaverit, qui de hujus relationis veritate dubitaverit. Alibi autem fuſiùs, Deo dante, iſta ex ipſorum libris demonſtrabo. Eò autem hoc fide dignius eſt, quòd multò poſt precationis illius *Schmon eſre*, quæ ſcil. octodecim, ut ſu-

Et Chriſtianum Magiſtratum.

In. Kad Hakkemach fol. 80. 1.

ut ſuprà vidimus, gratiarum actionibus conſtat, compoſitionem, execratio hæc in ordinem, quem hodiè conſpicimus, ſingulari aſtutiâ, & levisſimâ, futilisſimâ, turpisſimâq; de causâ, paulò poſt Chriſti tempora, (quum ſcilicet & Chriſti doctrinam, & eos qui Chriſto nomen dabant, Judæi præter modum abominarentur) redacti, & à Rabbi Samuele *hakkaton*, id eſt, Parvo huc intruſa, illiusque recitandæ necesſitas injuncta ſit. Obiit enim ille ante domus ſecundæ deſolationem, & execrationem hanc, poſtquam Synedrium magnum Hieroſolymis Jafnam translatum fuit, quadraginta circiter annos ante templi deſtructionem, Jafnæ, tam in omnes Judæos, qui ſe ſuaque Chriſto in fidem deditionemq; tradebant, quàm in Romanos, ſub quorum Imperio tunc Judæi erant, compoſuit. Conſulatur hîc liber Juchaſin pag. 21. & Talmud Venetiis & Cracoviæ excuſum, tractatu de Benedictionibus cap. 4. & tractatu de Synedrio cap. 1. Videri etiam poteſt Lexicon Chaldaico-Talmudico-Rabbinicum noſtrũ in voce מין & radice שמד.

Execrationem hanc excipit Benedictio & votum, quo viris piis & doctis è populo, ut & iis, qui à gentibus in ſua caſtra transfugerunt, Dei miſericordiam expoſcunt: properam quoq; templi Hieroſolymitani in diebus ſuis inſtaurationem, Germinis Davidici

repullulationem, & cornu illius exaltationem flagitant, hoc eſt, ut Deus Meſſiæ miſſionem non ampliùs differat, ſed regnum Iſraëlis denuò erigat.

Precatio ultima, quâ

Tres paſſus reſiliunt. Orach chajim nũ. 123.

Sub finem precum harum matutinarum petunt à Deo pacem, & ubi ad hæc verba devenerunt, עושה שלום במרומיו, הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל אמן׃ i. e. *Qui ſuperis dat pacem, nobis & toti Iſraëli pacem det, Amen*; per tres paſſus retrò reſiliunt, ſimul ſe incurvantes, & antequam ſe erigant, caput verſus ſiniſtram ſuam inclinant, quia illa eſt dextera Dei coram qua, dum orant, ſtare ſe debent ſibi imaginari. Si quis peregrè profectus equo vel aſino inſideat, illi etiam cum equo vel aſino per tres paſſus eſt retrocedendum. Si conferto agmine verba hæc recitent, ac proinde retrocedere nequeant, ter ſubſiliunt, proni corpus inclinant, caput in ſiniſtram, mox in dextram reflectunt, ita deſignantes, Deum ubique pacem præſtare velle. Tres illi paſſus retrogradi, honoris causâ fiunt. Si quis enim à magnate aliquo digrediatur, per paſſus aliquot retroagitur, manuum oſculo & corporis inclinatione illi valedicit, & debitum habet honorem: Ita etiam Judæi Deo valedicturi retrocedunt, & illum coràm ſalutant, ne Deus dicat, Populus meus longâ prece defatigatus mihi dorſum obvertit, &c. Sapientes dicunt, id fieri in memoriam miraculi

culi cujusdam, quod in monte Sinai contigit, quum Deus populo legem daret. In tractatu de Benedictionibus diſputant Rabbini in hæc verba; *Cunctus autem populus videbat voces & lampades, & ſonitum buccinæ, montemq́ fumantem. Et perterriti ac pavore concuſſi, ſteterunt procul*; & ajunt, illos præ ſummo pavore in puncto temporis per tria milliaria à monte Sinai retroceſſiſſe. Sed princeps gloſſarum conſarcinator Rabbi Schelomo Jarchi ſcribit in gloſſa ſua in hunc textum; illos duodecim milliaria retroceſſiſſe, & hoc à Davide in Pſalmis innui, quum dicit: *Reges exercituum fugerunt, fugerunt*; Poſtea מלאכי השרת *Malache haſchéres* Angelos miniſtrantes veniſſe, & populum ad montem rurſus admoviſſe.

Tract. Tal. de Benedictionibus cap. 1.
Exod. 20. 18.
Pſal. 68. 13.

Præter has ordinarias, habent etiam precationem quandam extraordinariam, quam שבעים ושתים פסוקים, vel rotundo numero שבעים פסוקים *Schíſim pſúkim* vocant. Conſtat ea 72. S. Scripturæ verſibus, & inde nomen accepit. Adſcribitur R. Moſi Nachmanidi. Fundata eſt in tribus verſibus Exod. 14. ℣. 19, 20, 21, 22. ויסע מלאך האלהים וגו׳. Ex his tribus verſibus dicunt elici 72. nomina Angelorum, & illis 72. nominibus ſimul immixtum eſſe Nomen Dei. Continent enim in ſe 216. literas. Has 216. literas dividunt in 72. partes, & ſic unicuique parti tres cedunt literæ: quæ tres literæ ſignificant Angeli alicujus No-

Precatio Schel Schiſim peſúkim.

men, & Nomen Dei. Si quis jam ex Cabala noverit officium & virtutem horum Angelorum, ille poteſt eos conjurare, ut ſuum officium virtutemque exſerere cogantur. Ad hoc totidem, 72. ſcilicet, elegerunt verſus Scripturæ, quot numerant Angelos: in horum Scripturæ verſuum quolibet expreſſum eſt Nomen Dei Tetragrammaton: ſinguli etiam ſeptenis conſtant vocibus. Si quis itaq; Angelum aliquem ad ſuum miniſterium adjurare velit, devotè priùs recitare debet verſum illi asſignatum. Magnam huic precationi virtutem tribuunt, adeoque ſcribunt, ſi quis eam ſingulis manè, vel pro concluſione ſuarum precum recitet, eum eſſe certum quòd ſit בן העולם הבא *Filius futuri ſæculi*, totoque eo die nihil ipſi adverſi eventurum. Septuaginta iſti duo verſus inſeruntur Precibus matutinis, in libris quibusdam Precum, maximè in Italiâ excuſis. Nimis longum foret eos hîc transſcribere. Qui volet, adeat dictos libros precum.

Quâ prece è Schola exeant.

Quum Synagogâ exire volunt, taciti ſecum precatiunculam hanc recitant: עלינו לשבח לאדון הכל לתת גדולה ליוצר בראשית שלא עשנו כגויי הארצות ולא שמנו כמשפחות האדמה שלא שם חלקנו כחלקם וגורלינו כגורלם: i. e. *Noſtrum eſt laudare omnium Dominum, extollere eum qui creationis author eſt, quòd nos ſicut reliquas terrarum nationes non fecerit, neq; nos ſicut reliquas terræ*

terræ familias condiderit, neque poſuerit portionem noſtram ſicut portionem illarum, neq; ſortem noſtram ſicut ſortem illarum. Hîc in recentioribus Judæorum libellis verba aliquot omittuntur, Magiſtratus in Italiâ juſſu, (ubi maxima pars librorum Judaicorum eſt excuſa, & hodiè adhuc excuditur) quòd in Chriſtum blaſphema ſint & injuria. In vetuſtis autem exemplaribus integra viſuntur, cujusmodi exemplar habeo Auguſtę Vindelicorum à Judæo typographo, cui Chajim nomen fuit, Anno 1534. excuſum: in cæteris dimidiæ lineæ ſpatium interponunt, quo pueri vel alioqui ignari moneantur, interrogentque quid ibi deſit? verbaque deficientia doctiores illis prælegere ſolent, vel etiam è regione defectus in margine librorum illis adſcribunt, ut in compluribus Judæorum libris vidi: ſic autem verba ſonant: שהם קורעים ומשתחוים להבל ולריק ומתפללים אל אל לא יושיע id, eſt, *Qui proſternunt ſe & adorant vanitatem & inanitatem, & Deo ſupplicant qui ſervare non poteſt* (fraudulenta hæc & blaſphema verba Chriſtum petunt, quæ ubi ore tartareo effutierunt, in terram exſpuere ſolent) ואנו כורעים ומשתחוים ומודים לפני מלך מלכי המלכים הק'בה שהוא נוטה שמים ויוסד ארץ וכסא כבודו בשמים ממעל ושכינת עוזו בגובהי מרומים: הוא אלהינו ואין עוד אחר ואפס זולתו וכו': i.e. *Nos verò genua flectimus, procumbimus & confitemur coram Rege qui Rex eſt*

regum, Deo ſancto benedicto, qui cælorum expanſum diduxit, & terram fundavit, qui gloriæ ſuæ ſolium in cælis deſuper habet, & roboris ſui majeſtatem in excelſis excelſorum, ille Deus noſter, & præter eum neminem alium habemus, &c. Et cum dicto Synagogâ exeunt & dicunt: יי נחני בצדקתך למען שוררי הישר לפני דרכך ; יי שמור

Pſal. 5. 9. צאתי ובואי מעתה ועד עולם hoc eſt, *Domine duc me in juſtitiâ tuâ propter inimicos meos; dirige co-*

Pſal. 121. 8. *ram me viam tuam: Dominus mihi introeunti & exeunti nunc jam dehinc adſit.*

Retrorſum egrediuntur è Schola. Retrorſum autem cancri in morem incedentes; portâ egredi debent, ne tergum ſacroſanctæ Arcæ, in quâ liber legis reponitur, obvertant, ſed vultum figentes & advertentes, debito eam proſequantur honore. Rab-

In tractatu Joma. bini in Talmude in hæc Ezechielis verba:

Ezech. 8. 14. *Quorum dorſa verſa erant ad templum Domini,* docent; Sacerdotes in magnam incurriſſe pœnam, eò quòd adverſam exeuntes habuiſſent portam, & tergum arcæ fœderis obvertiſſent. Solliciti itaq; & timore ſuſpenſi, cum debitâ honoris delatione, uti ſervus à Domino digredi ſolet, capiteque demiſſo adorabundi retrogredi debent, non curſim; ne longâ oratione defatigati, ac ſi gravi aliquo labore defuncti eſſent, læti exire videantur: ſed paulatim, ſed pedetentim, idq; paſſibus anguſtis: tunc enim à Deo paſſus illi numerantur & magnâ mercede compenſantur,

tur, uti ſcribitur: *Tu quidem greſſus meos dinumeras.* Si cui mulier vel puella, Judæa vel Chriſtiana, occurrat, oculos vel claudere, vel omninò avertere, illaque inſalutatâ præterire debet, ne diutius cum illa garriendi occaſio aperiatur, & hac garrulitate ad pravas cogitationes & cupiditates incitetur.

Job. 14. 16.

Nulla in egreſſu è Schola fæmina adſpicienda.

Scribunt etiam, utile eſſe matutino tempore legere *Hiſtoriam Ligationis Iſaaci*, ut ejus exemplo homo commonefiat, ſe totum, atq; adeò etiam vitam ſuam, Deo, & ejus cultui devovere, & ſic etiam meritorum Patrum recordetur; (vel potiùs, *Meriti illius, cujus Iſaac Typus & figura fuit, ejusq; voluntariæ oblationis in cruce.*)

Suadent inſuper, ut legatur *Hiſtoria Mannæ*, ut homo ex ea diſcat credere, omnia ſua alimenta ſibi provenire à ſpeciali providentia Divinâ.

Cæterùm antequam ulteriùs progrediamur, non abs re erit, quædam tradere præcepta Judaica de iis, quæ in pia & religioſa Precatione ſunt obſervanda.

De Precatione in genere.

Tria habent precationis Tempora; Veſpere, Manè, & Noctu, Hebraicè ערבית , מנחה שחרית. Hæc tria precationis tempora, ordinarunt olim, in locum התמידים ſeu Sacrificiorum quotidianorum. Dicunt etiam, illas ſuam originem ducere à tribus Patriarchis; *Abrahamum* inſtituiſſe precationem Matutinam,

Precationis tempora.

Gen.19.27. nam, ſicut dicitur; *Et ſurrexit Abraham manè ad locum, ubi ſtetit coram Domino. Iſaac* veſper-
Ibid.24.63. tinam, ſicut dicitur; *Et egreſſus eſt Iſaac ad orandum in agro, cùm appeteret veſpera. Jacob* Nocturnam, ſicut dicitur; וַיִּפְגַּע h. e. ut Rabbini explicant; *Et interceſſit, vel, oravit in loco illo, & pernoctavit ibi*, Geneſ. 28. 11. Tria hæc tempora obſervavit olim Danjel, cap. 6. 10. *Matutina* precatio incipiebat horâ ipſis tertiâ, quæ nonæ noſtræ matutinæ reſpondet; *Veſpertina*, horâ ſextâ; nobis duodecima vel circiter; (unde & תפלת צהרים *Precatio meridiana* vocatur) *Nocturna*, horâ nonâ; nobis tertiâ. Hinc etiam in Novo Teſtamento has horas ab Apoſtolis obſervatas fuiſſe legimus, ut videre eſt, Act. 3. 1. & 10. 3. 10. Hinc dicit
Pſal.55.18. etiam David; *Veſperè, manè, & meridiè loquor & tumultuor, & exaudit vocem meam.* Hodiè plerunque Minchæ ſeu Pomeridianæ aſſignant nonam, quæ tertiæ noſtræ reſpondet, addendo dimidiam, & cum ea Veſpertinam conjungunt.

De loco precum. Precaturus, ſibi debet locum eligere certum & convenientem. Locum autem eliget non altum, ſed humilem, ut cum Davide
Pſal. 130. 1. poſſit dicere; *Ex profundis ad te clamo, Domine.*

Non orabit in loco publico, veluti in agro, ſed privato ſeceſſu: ſic enim & majori cum timore Dei, & ardentiori zelo orare poterit.

Precandum Operam dabit, ut preces ſuas peragat cum

Eccleſia

Eccleſia in Synagoga, quia hæ preces Deo ſunt gratiores: quod ſi id facere nequeat, domi eo ipſo tempore precabitur, quo Eccleſia, juxta illud Davidis; *Precatio mea ad te, Domine* עת רצון *tempore beneplaciti*; quando ſc. orat Eccleſia. *cum Eccleſia.* *Pſal. 69. 14.*

Qui Synagogam habet in ſua civitate, & eam non ingreditur ad orandum, vocatur שכן רע *Vicinus malus.*

Stando fieri debet precatio, & quidem ita, ut nec ſibi ipſi, nec alii alicui rei nitatur & ſe ſuffulciat; quemadmodum coram Rege terreno ſtare ſolet, ſupplicando aliquid ab eo petiturus: veſtes ſint honeſtæ & compoſitæ. Sic ſcribunt priſcos veſtibus honoratioribus ſe ornaſſe tempore precationis: Caput ſit opertum, neque etiam aperto capite Synagoga intranda: Cingulum corporis ſuperiorem partem ab inferiori diſcriminet; ne cor pudendorum intuitu in malas cogitationes incidat, & inter preces errabundum feratur & hæſitet: pedes non ſint nudi, ſed calceis muniti. *Stando.* *Operto capite.* *Cingulo induum.*

Facies aquâ probè eſt lavanda, exemplo Davidis dicentis; *Lavi cum innocentia manus meas*: tectas corporis partes manu non tanget, propter ſudorem imundum, qui in illis colligitur: Sic non ſunt purgandæ aures, nares non emungendæ, caput non ſcalpendū. *Facie lotâ.* *Pſal. 26. 6-7.*

Ad preces peragendas ſe conferens, horam mini-

minimùm exſpectabit antequam eas recitet, ut ritè cor & animum ſuum poſſit diſponere.

Quomodo extra terram ſanctam. *1. Reg. 8. 35.*

Extra terram ſanctam orans, faciem & cor ſuum dirigat verſus terram Canaan; *In ea*; verſus Hieroſolymam, ſicut dicitur; *Et orabunt ad locum iſtum : In Hieroſolyma*; verſus Sanctuarium, & Sanctum ſanctorum. Cæcus, qui plagas mundi diſcernere non poteſt, dirigat cor ſuum ad Patrem ſuum cœleſtem. Quòd Judæi hodiè precantes faciem ſuam convertunt verſus Orientem, non faciunt reſpectu Solis ortus (hoc enim ſuperſtitionem & idololatriam ſaperet) ſed quia habitant in locis, qui Terræ Iſraëlis ſunt Occidentales; hac ratione ſe obvertunt verſus terram Iſraëlis, Hieroſolymam & Sanctuarium.

Pedibus junctis. *Ezech. 1. 7.*

Orans pedibus ſtet rectis & æqualiter junctis, ac ſi unus duntaxat eſſet, ſicut de Angelis dicitur; *Et pedes eorum erant pes rectus*, h. e. pedes illorum ita erant compoſiti æqualiter, ut nonniſi unus pes viderentur: Caput ſit demiſſum nonnihil, oculi ab initio quidem nonnihil ſublati in cœlum, mox verò, cum corde humili, defixi in terram: manus non lateri vel lumbis, neque mento ſed cordi, & quidem dextram ſiniſtræ, quaſi colligatã, ſuperimpoſitam; ut ſic coram Deo debita cum reverentia, timore, & pavore compareat.

Quæ in precibus vitanda.

Inter preces omnes aliæ cogitationes & occupationes, quæ devotionem impedire poſſunt,

poſſunt, ſunt vitandæ: nihil quicquam attrectabit, imò ne quidem aſpiciet: non eſt oſcitandum, neque ructandum, neq; ſpuendum: ſi quis autem ad exſcreationem neceſſitate adigatur, ſputum clàm muccinio excipiat, vel pudenter & modeſtè à tergo vel à ſiniſtra projiciat, nequaquam verò à fronte vel à dextera: ibi enim conſiſtere ſolent inviſibiles Angelicæ creaturæ, quas ſi quis ſputo conſpergeret, inexpiabilem contraheret noxam.

Omnia ea loca & tempora vitanda, in quibus aliquid devotionē ejus impedire poteſt.

Orandum non corde tantùm, ſed labiis quoque verba diſtinctè ſunt enuntianda, veruntamen non altâ & clarâ voce, maximè in Eccleſia, ſed ſubmiſsâ, ut ipſe, non item alii, eam audiant. *Quâ voce.*

Qui tamen domi ſuæ clarâ voce orat, ut domeſtici ejus ab eo orationem diſcant, id licet.

In Eccleſia oratio quavis linguâ fieri poteſt: privata autem, nonniſi linguâ ſanctâ debet fieri. Non abrumpenda eſt oratio, vel intervalla facienda &c.

Neque pediculus, neque pulex interim elidendus, nullus peditus eſt emittendus: ſi cui verò inopinato exciderit, differre debet precationem, donec teter odor præterierit: vel ſi ita urgeatur, ut cohibere ſe non poſſit, *Nec pulex aut pediculus elidēdus.*

quatuor

quatuor paſſus progrediatur, & emiſſo peditu ajat; רבון העולמים יצרתנו נקבים נקבים חלולים חלולים גלוי וידוע לפניך חרפתינו וכלימתינו חרפה וכלימה בחיינו רמה ותולעת במותינו *Domine totius mundi, tu nos plenos foraminibus, quæ obſtruere non poſſumus, condidiſti: tibi probè cognita & perſpecta eſt turpitudo & obſcænitas noſtra, ignominiæ plena eſt vita noſtra, nihil aliud quàm tarmites & miſeri vermiculi ſumus in morte noſtra.* Dicunt etiam, inter alia, de hac re: המתעטש בתפלתו מלמטה סימן רע לו מלמעלה סימן יפה לו: i. e. *Sternutatio ab inferiori parte inter preces, ſignum malum eſt: à ſuperiori verò, ſignum bonum.*

Inter precandum nec ſubſiſtendum, nec ſalutanti reſpondendũ. In precando nec ſubſiſtendum, nec vel regi Iſraëlitico ſalutanti, reſpondendum eſt; ſi venenatum ſerpens calci dentem infixerit, nihilominus pergendum eſt; tauro tamen efferato cedere licet, & tamdiu ſubſiſtere, donec præterierit: nullam partem corporis, collo & manibus exceptis, nudam attrectare debet: ſi ſcabere voluerit, id induſio vel veſtibus interpoſitis fiat; totum corpus variâ agitatione huc illuc contorqueat, juxta id quod *Pſal. 35. 10.* dicitur, *Omnia oſſa mea dicent, Domine quis ſimilis tibi?*

Humiliter. Oratio facienda ſupplicando & deprecando, inſtar Mendici oſtiatim eleemoſynam petentis; animo tamen alacri, neq; onus ei videri debet, vel properare ad eam abſolvendã.

Quâ fiduciâ Et quamvis hæc, & alia omnia, quis obſervet, ta-

vet, tamen non cogitare debet homo; *Deus me exaudiet, & mihi dabit quæ petii, quia devotè & ardenter oravi*; quin potiùs contrà iniquitatum & peccatorum ſuorum recordabitur: Proprietas enim Judicii Dei accuſat, & examinat actiones hominis, dicendo; *Domine mundi, iſte optat, ut acceptetur precatio ſua, propter ſua bona opera! Atqui ecce tot & tot commiſit transgreſſiones, hoc die, hoc loco &c.* ſed cogitabit, Deum ex gratia & mera miſericordia facturum, quod petierit, dicetq; in corde ſuo; *Quis ſum ego miſellus, qui venio ad requirendum Regem Regum, Deum benedictum? At nihil peto, niſi ut pro gratia & miſericordia ſua agat, quâ erga creaturas utitur!*

Si quis orat, & ei occurrat Chriſtianus Crucem geſtans, vel aliam Imaginem, non incurvabit ſe coram ea, quando vel ubi illi ſe incurvant, licet cor ſuum ad Deum in cœlo ſit directum; שלא יהא נראה כמשתחוה לצלם *ne videatur ſe incurvare coram Imagine.* *Levuſch par. I. numer. 113. §. 8.*

Quando in oratione ſe incurvant, caput leviter, כאגמון inſtar junci, debent demittere, corpus etiam decenter inclinare, non tamen uſque adeò, ut os ſeu facies cingulo reſpondeat; quia id faſtuoſum eſſe ſcribunt. Incurvatio debet fieri במהירות ובפעם אחד velociter & unâ vice: ſed erectio lentè, caput primùm, deinde corpus ſenſim erigendo; ne *Quomodo ſe in oratione incurvent.*

incurvatio ipſis oneroſa & moleſta eſſe videatur.

Ex profundis orandū. Oportet etiam præcentorem in ſanctioribus quibuſdam precibus in profundo loco ſtare, & preces illas vel recitare, vel de libello, modò viſum literæ non fallant, quàm altisſimè ſublato legere. Ipſe vidi præcentorem inflexis genubus coram pulpito procumbentem, quia æquum & planum pavimentum erat, nullusq; omninò depresſior locus aderat, precem, quàm poterat procul, de ſuperni pulpiti libro legiſſe. Fracto autem & anxio admodum animo preces has recitant, & quidem plerumq;, ut peccatorum remisſionem conſequantur, idque Davidis exemplo, di-

Pſal. 130.1. centis; *De profundis clamavi ad te Domine.*

Ad ſingulas preces Amen dicendum Specul. ard. cap. 41. *Pſal.* 41.14. Ante omnia verò, ſinguli ad ſingulas preces *Amen* ex animo reſpondere debent. Ideò in Tanchuma ſcribitur: *Rabbi Juda dixit, Quisquis in hoc ſæculo Amen reſpondet, dignus eſt qui & in illo ſæculo Amen reſpondeat.* Propterea dicit rex David: *Benedictus Dominus Deus Iſrael à ſæculo & usq; in ſæculum, Amen & Amen*; ſemel nempe *Amen*, in hoc ſæculo, & iterum *Amen*, in ſæculo futuro. Sapientes ſcripſerunt; *Is qui religioſè & cum ſummâ attentione Amen dixerit, liberationem noſtram accelerat: Imò quum ritè Amen pronuntiatur, Deus capite concuſſo dicit; Væ filiis qui è patris ejecti ſunt menſa! quàm benè tamen eſt illi patri, qui ita à filiis ſuis laudatur? &*

Ergo per ſpatiū 1661. annorum Judæi Amē cum debita attentione nondum dixerunt.

cum

tum dicto; de filiorum ſuorum liberatione cogitat. Licet enim illorum peccata exilio multaverit, miſericordiâ tamen commovetur, & filiorum ſuorum miſeriæ illum miſeret. Quod Rabbi Juda hujuſcemodi ſimilitudine explicat: *Quemadmodum mater inobſequentem & impudicam filiam, quæ ſtupro gravida facta ſit, foras ejicit, & meritâ indignatione proſequitur, dolorum tamen parturientis miſeratione capitur, & in fletum adducitur: Ita nos Deus propter peccata in exilium quidem projecit; noſtri tamen miſeretur, nosq; liberare vult, ſi modò diligenter illũ invocemus, &c.*

Centum benedictiones quotidianas uti probent.

Suprà diximus, Centum benedictiones ſeu gratiarum Actiones illis quotidiè eſſe recitandas: mirum quâ ſubtilitate, & quo ingenii acumine, hoc Cabaliſticè demonſtrent: Et *primò* quidem ex his verbis; ועתה ישראל מה י׳׳ אלהיך שאל מעמך : *Nunc verò Iſrael, quid à te poſtulat Dominus Deus tuus?* Hîc, inquiunt, non legendum eſt מה *Mah?* Quid? ſed, מאה *Meah* Centum; quaſi Moſes dixiſſet, *Centum benedictiones poſtulat à te ſingulis diebus.* Sed unde quæſò tam elegantem & acutam Cabaliſticam emendationem exſculpſerunt? Reſpondetur; Moſes ipſe id arcanâ & occultâ ratione indicavit; ſiquidem centum literas præcisè in hunc verſiculum conjecit. *Secundò* demonſtrant idem per ſecretum Cabalæ & arcanam ſcribendi rationem, quâ certa fit literarum Alphabethi commutatio, quæque à

Deut. 10. 12. Jalkut in Leg. f. 270. 1.

Cabaliſtis אתבש *Athbaſch* vocatur, quâ ſcilicet ת cum א, ש cum ב, & contrà, in ſcribendo permutantur. Ex hac itaque arte, in locum literarum מ״ה, ſuccedunt literæ צ״י, quæ in numero centum conſtituunt. *Tertiò*, legimus in Talmude, Prophetam Davidem, quùm aliquando centum ex Iſraële quotidiè morerentur, & per Spiritum ſanctum intelligeret, cauſam hujus plagæ eſſe, quòd non, uti par erat, Deo pro acceptis beneficiis gratias agerent, Centum has benedictiones ſeu gratiarum actiones inſtituiſſe, quas quotidiè recitarent, & ab eo tempore plagam illam deſiiſſe. Cabaliſticè inſuper idipſum ex verbis illis, quæ ſecundo Samuelis exſtant, נאם הגבר הקם על *Dixit vir qui conſtitutus eſt in, &c.* probare ſe credunt: הוקם propriè, *Erectus* eſt, על *Suprà*, ſignificat: ſed arcanâ numerorum Cabalâ & arte, vocula hæc על, quæ duabus literis ע & ל conſtat, centum conſtituit. Ita ergo concipienda eſt ſententia; *Dixit vir, à quo inſtituta ſunt centum benedictiones ſeu gratiarum actiones.* Et hæc ex adytis Judaicæ Theologiæ ſunt deprompta, quò non quemlibet Chriſtianum admittunt; multæ tamen id genus ſingularis artificii & arguti acuminis interpretationes adhuc innoteſcent, & in publicâ hominum luce verſabuntur. Illas itaq; impræſentiarum omittam, & in propoſito pergã, oſtendamq;, quâ ſe ratione Judęi, poſt

Tractat. de benedictionibus.

2. Sam. 21. 1.

poſt preces matutinas peractas, domi gerant.

Deus dicit per Prophetam Eſajam: *Et cùm extenderitis manus veſtras, avertam oculos meos à vobis, & cùm multiplicaveritis orationem, non exaudiam.* Et alibi: *Iniquitates veſtræ diviſerunt inter vos & Deum veſtrum, & peccata veſtra abſconderunt faciem ejus à vobis, ne exaudiret.* *Eſa. 1. 15.* *cap. 59.*

CAPUT XI.

Quomodo ſe Judæi poſt preces matutinas gerant, & ad prandium componant.

Antequam viri ſcholâ exeant, piæ mulieres domum purgare & converrere debent, ne maritis redeuntibus quicquam obviam veniat, quod eos à bonis ſuis cogitationibus avertat & abſtrahat, quæ totæ adhuc in Deo & cælis ſunt defixæ. Si enim omnia munda & repurgata offenderint, manet illis ſuus animus liquidus & tranquillus; ſi ſecus, triſtitiam & ægritudinem contrahit. *Orach chajim num. 155. Specul. ard. cap. 10. Mulierum domi officiũ, dum viri precibus in Synagoga vacant.*

Pia etiam & religioſa mulier librum in menſam ob mariti ſui oculos imponit, ſive Pentateuchum, ſive ספר מוסר *Sepher Muſar* Librum aliquem moralem & ethicum, ex quo pietatem & morum civilitatem diſcat, & in quo per horam unam ad minimum ſtudeat, priuſquam domo exeat negotiorum

Aliquid diſcendum antequam negotia expediantur. ſuorum agendorum causâ. Hoc Sapientes ex iſtis Salomonis verbis exſtruunt: *Initium ſapientiæ eſt timor Domini*, hoc eſt, in omnibus rebus Dei timor adeſſe debet, illiusq; verbum diſcendum eſt. *Prov. 1. 7.* Ita etiam illi mortalium Sapientisſimi hunc Moſis verſiculum expoſuêre: והיה עקב תשמעון i. e. (juxta illorum interpretationem) *Et erit calcaneus, & audietis.* *Deut. 7. 12.* Senſus eſt; Antequam calces domo efferatis, Lex priùs diſcenda eſt, in Lege aliquid legendum, & audiendum, quid Deus imperet, & à nobis requirat. Magni hæc eſt præcepti exſequutio; & inſignitè bonum opus, ſi quis Legem diſcat, ut contrà ingens peccatum, ſi non diſcatur. Prioris templi temporibus, populus multa Hieroſolymis patravit mala, gravia admiſit peccata, varia commiſit inceſta, turpiq; ſe idololatriâ contaminavit. In iſtis omnibus Deus connixit, & omnia disſimulatione prætermiſit, donec Lex in contemtum abiit, nec illi ampliùs data eſt opera: Tunc enim Deus eos partim expulit, partim interfecit, & templum ſolo æquavit. Hinc ait Propheta Jeremias, *Quare periit terra, & exuſto deſerto ſimilis eſt, ut nemo pertranſeat? Eò quòd deſeruerunt legem meam, quam propoſueram eis.* *Jerem. 9. 12.* Et in Deuteronomio: *Dicent omnes gentes, Cur Dominus huic terræ ſic fecit? quæ eſt ira furoris tam immenſi? Et reſpondebunt, quia fœdus Domini Dei patrum ſuorum deſeruerunt, quòd pepigit cũ eis cùm educeret eos de terra Aegypti.* *Deut. 29. v. 24.*

Qui-

Quilibet ergò pius Judæus, prece matutinâ peractâ, non è veſtigio debet ad negotia ſua ſe conferre, ſed vel domi ſtudere, vel è Synagogâ aut ſcholâ confeſtim in auditorium properare, & prius aliquid in Lege ſtudere & diſcere, quod illi ad pietatem & honeſtam vitam conducere poſſit, ut impleat id quod rex David dixit; *De virtute in virtutem ibant*, *Pſal. 84. 8.* vel, ut Judaicè, hoc eſt, aſininè in libello de Timore Dei redditur; *De conclavi in conclave ibant*, legis ſc. diſcendæ causâ. *Sepher hajireah R. Moſis Gerundenſis.*

Ubi domum redierunt, Phylacteria deponunt, & in capsulâ recondunt; & primò quidem Phylacteria capitis, poſtea verò Phylacteria manuum, ut, illa denuò induturis, manuum Phylacteria prima in manus veniant & induantur. Quidam etiam Quadrangulum illud Palliolum *Arba canphos* dictum, à quo *Zizis* ſeu fimbriæ dependent, unâ eâdemque operâ exuunt, quamvis continuò geſtare longè præſtaret, ne unquam præcepta Dei oblivioni traderentur, utque lex aſſiduè obſervaretur. Qui pietatis faſtigium inter cæteros tenere volunt, per totam diem (ut ſuprà quoque cap. 4. dictum) illa vel ſub thorace vel ſub togâ, (togis enim vulgò utuntur) circumferre ſolent, ita ut fimbriæ paululum propendeant & ſub aſpectum veniant, ut à peccatis hac ratione avocentur, quemadmodum non ita pridem vetulum quendam *Quomodo phylacteria deponant, & Zizijos.*

& tetricum moroſæ ſanctitatis Rabbinum, qui Caput Synagogæ erat, ejusmodi fimbrias mimicè adeò trahentem conſpexi, ut ad calceos ferè dependerent. Non ſecus ac quis, rei alicujus oblivioni obviam iturus, nodum in cingulo connectit, ut ſubinde menti obverſetur: ſic etiam illi fimbrias illas, quinque nodis inſignes, geſtant, tanquam totidem à peccato dehortationes & avocationes. Et hæc eſt cauſa, cur & tam pii ſint Judæi, & tam accuratè Dei mandata cuſtodiant, ſi modò credere fas eſt.

Manè jentandum, antequam ad negotia ſe conferant.

Salubre quoque exiſtimant, ſi quis paululum quiddam manè comedat, priusquàm ad negotia ſua ſe conferat. *Tribus enim, ajunt, & ſexaginta morbis fel infeſtatur, quibus omnibus panis buccella & cyathus vini jentaculi loco medetur.* Cui vinum non ſuppetit, zytho vel aquâ ſitim reſtinguere licet, ex Raſchi ſententia, qui ſcribit: קיתון של מים למי שאין לו יין *Aquæ cyathum ille hauriat, qui vino caret*; Ita expeditior quilibet erit ad Cultum Dei Creatoris ſui, & faciliùs quoque negotia ſua conficere poteſt.

Bava kama fol. 92. 2.

Unde etiam in Talmud legitur: שיתין רהטין רהטין ולא מטו לגברא דמצפרא כרך *Sexaginta curſores currunt, & non aſſequuntur virum qui manè jentavit.*

Specul. ard. cap. 43.
Hora pran-

Interea loci honeſtas mulieres cibum apparare decet, ut viri, quùm defeſſi domum redeunt, prandium ſatis tempori paratum inve-

inveniant, nec diutiùs expectare cogantur. *dendi obſervanda.*
In Talmude, tractatu de Sabbatho, decernitur; *ut horâ quintâ, quæ undecimæ noſtræ reſpondet, prandium ſumatur*: ſi quis retardetur, morbum facilè & debilitatem concipit. Corpus enim alimentum ſuum in tempore naturaliter poſtulat, quod ſi non conſequatur, ſuis ipſius membris paſcitur, perinde ac urſus hyeme, eſcâ deficiente, proprias manus pedesque ſugit. *Schab. cap. 1. fol. 10. 1.*

Summa autem tam in curando, quàm apponendo cibo, munditia requiritur, uti ſcribitur: *Nolite contaminare animas veſtras, nec tangatis quicquam eorum, ne immundi ſitis. Ego enim ſum Dominus Deus veſter. Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum.* Hoc ſophi noſtri exponunt, cibos puros & mundos eſſe comedendos, hominum non pecudum more; alioqui hominem contaminari, nec eſſe ſanctum. *Munditiet in cibis. Levit. 11. 43.*

Eadem in mensâ ſternendâ mundities requiritur, panisque integer & benè præparatus, non aduſtus, in mensâ eſt apponendus, ut gratiarum actio ſuper illo recitari, & hoc pacto prandium ritè conſecrari poſſit. *In menſa.*

Si pecus domi habeant, illi, priusquam menſæ accumbant, cibaria præbere debent, uti Rabbi Juda in Talmude docuit, & præcepit, quia ſcribitur: *Dabo inſuper herbam in agro tuo pro jumentis tuis, ut & tu comedas & ſatieris.* Hîc Lex jumenta primo loco collocat, *Pecora priùs paſcenda. In tractatu Gittin cap. 3. & 5. Deut. 11. 15.*

ut illorum primò miſereamur: tum demùm enim cibus benè ſumitur, & fames depellitur. In libello, qui סדר מצות נשים *De præceptis muliebribus* inſcribitur, mulierum hoc eſſe officium dicitur, ſtatim à precibus matutinis, etiam antequam parvulis ſuis à ſomno excitatis veſtes induant, domeſtico pecori eſcam præbere, eò quòd ſcriptum ſit: *Novit juſtus animam jumenti ſui.* Si itaque in tempore pecori cibaria ſumminiſtret mulier, vi dicti hujus, benè audiet, *Juſtaq;* & piæ nomen conſequetur. Ibidem præterea legitur, utile & conducibile eſſe pecus domi alere, eò quòd interdum cæli ſyderumque diſpoſitio & inclinatio infortunium patri vel matrifamiliâs, ut & domeſticis, portendat: ſi autem interibi vir vel uxor pauperibus eleemoſynas largiantur, vel aliis bonis operibus ſtudeant, regiæ cæleſtis ſummus Nomophylax (Angelus nempe bonis operibus præfectus) præſtò eſt, qui id omne quicquid eſt in commentarios ſuos refert, & ad Deum adit, ultroque eum hujuſcemodi verbis compellat; *Domine mundi, hujus ſyderis infortunium ab hoc homine & ejus familia averte, mercedem hanc bonis illorum operibus negare noli.* Tunc infortunium illud (aſtrorum enim curſus inclinari quidem, ſed frangi non poteſt,) in impium aliquem derivatur, uti ſcribitur; *Juſtus ex adverſitate eripitur, ſed impius ſuccedit illi;* Si verò nullus impius

Deut.5. 6.

Prov.12.10.

Cur pecus domi ſemper alendum.

Prov.11. 8.

pius adſit, qui hoc mulctetur infortunio, inſtantis calamitatis ictu pecus affligitur. Sed prolixior eſt doctrina hæc & difficilior, quàm quæ à mulieribus à capite ad calcem intelligi posſit.

Oportet etiam Judæum latrinas petere, &, ſi fieri poteſt, excernere, ut, & vacuo ſtomacho, & mundo corpore, ad menſam accedatur. Si quis enim plenum corpus menſæ intulerit, morbo plenus inde recedet. Id autem ſapientisſimi Rabbini ex hoc verſiculo extruxerunt: *Vetera novis ſupervenientibus projicietis*; quem ita interpretati ſunt; *Vetera è ſtomacho prius expellenda, quam nova admittenda.* *Venter ante cibum purgandus.* *Lev. 26. 10.*

Ante omnia manus munditer & accuratè lavandæ ſunt aquâ, non turbidâ vel fœtidâ, qualis eſt illa, in quâ vinum æſtivo tempore refrigeratur, & ex quâ vitrea vaſa vel cyathi perlui ſolent, vel ex quâ Galli gallinacei & gallinæ, aut canes biberunt, ſed limpidâ & clarâ, quæq; nullo adhuc uſui fuerit. Ut plurimùm familia primò lavat, poſtea mater, poſtremò ipſe paterfamiliâs, ut confeſtim & ſine ullâ morâ ſtatim à lotione menſæ accumbat, & gratiarum actione panem conſecret, ut in ſequentibus docebitur. Qui hoc fecerit, illi nihil inter prandium nociturum ſpondent Sapientes. Probè etiam manus abſtergendæ ſunt: propterea in Talmude legitur, Rabbi Abhu dixiſſe; כל האוכל פת בלא ניגוב ידים *Manuum lotio ante cibum: Orach chajim. numer. 157.* *Sota cap. 1.*

fol. 4. col. 2. ידים כאילו אוכל לחם טמא שנאמר ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא וגו' hoc eſt, *Qui panem madidis adhuc, nec benè abſterſis manibus, comedit, imputatur illi, ac ſi pollutum panem comediſſet, uti*
Ezech. 4. 13. *ſcribitur :* Sic comedent filii Iſraël panem ſuum immundum, לחמם טמא ; quæ duæ voculæ, per Cabaliſticam Arithmeticam, in centum ſexaginta octo reſolvuntur, quem numerum ſcilicet conſtituunt & voces ſequentes, בלא נגוב ידים belo niggubh jadajim, i.e. *Absq; exſiccatione manuum poſt lotionem.* Senſus ergo, quem Cabaliſtæ eruunt, hic eſt: *Filii Iſraël panem ſuum illotis manibus* (hoc eſt pollu-
Ibidem. tum) *comedent.* Dixit quoque Rabbi Joſe in Talmude; כל האוכל לחם בלא נטילת ידים כאילו בא על אשה זונה כמו שנ' כי בעד אשה זונה עד ככר לחם *Qui illotis manibus panem comedit, idem eſt ac*
Prov. 6. 26. *ſi ſcorto accubaret:* & hoc ex Proverbiis Salomonis elicuit, ubi ſcribitur; *Propter ſcortum adigitur quiſpiam ad placentam panis.*

Quanti à Judæis fiat lotio manuum. Præceptum hoc de manuum lotione, ſive ante cibum, ſive à cibo, tanti faciunt, ut vix Judæum reperias, qui illius obliviſcatur, imò tam exquiſitè & ſcrupuloſè illud obſervant, ut nemo annulum in digito retinere audeat, ne quid ſordis ſub illo lateat: ſi quis verò annulum non detraxerit, idem valet, ac ſi illotis manibus comederet.

Hiſtoria de lotione manuum. In Talmude hæc de manuum lotione legitur hiſtoria: *Rabbi Akibha à Chriſtianis in car-*

cere

cerem conjectus eſt, & ſingulis diebus Rabbi Jehoſua Garſites tantum illi aquæ aſſerebat, quantum ad manuum lotionem & potum ſatis eſſet. Semel autem factum eſt, ut δεσμοφύλαξ *ſeu cuſtos carceris aquam acciperet, & dimidiam illius partem effunderet. Rabbi Akibba quamvis vidiſſet, ſe ſatis aquæ non habere, dixit nihilominus Rabbi Jehoſuæ;* Cedo *aquam manibus. Rabbi Jehoſua reſpondit, Magiſter mi, ne quidem ad bibendum ſatis aquæ adeſt. Akibha verò; Qui illotis manibus comedit, morte luendum facinus perpetrat:* מוטב אמות מיתת עצמי ולא אעבור על דעת חברי *præſtat meipſum ſiti enecare, quàm majorum meorũ inſtituta transgredi.*

Tractatu Erubhin cap. 2. folio 21. col. 2.

Alia iterum in Talmude de eadem re legitur hiſtoria: *Rabbi Meir, Rabbi Joſe, & Rabbi Juda, ſimul peregrinabantur: Rabbi Meir diligentiſſimè attendebat ad viri cujusvis nomen; Rabbi Joſe verò & R. Jehuda, nullam hujus rei habebant rationem. Accidit itaq́; ut die Veneris ad hoſpitem Judæum diverterent, ibidemq́; Sabbathum celebrare in animo haberent* (Sabbatho enim Judæis peregrinari non licet). *Rabbi Meir interrogat illum hoſpitem, quod illi nomen eſſet? qui reſpondit, mihi Kiddor nomen eſt. Illicò Rabbi Meir ſecum ipſe cogitavit; hoſpes iſte, dubio procul, profligatiſſimus & perditiſſimus eſt nebulo, ſiquidem tam malè ominato appellatur Nomine, quod mihi in memoriam revocat dictum illud;* כי דור תהפוכות המה *Ki dor, &c.* i. e. Quoniam generatio ſunt perverſa. *Rabbi Joſe & Rabbi Juda hoc in animum*

Alia hiſtoria.

Tract. Joma, de feſtis c.8. f. 83. 2.

Deut. 32. 20.

inducere

inducere noluerunt, ſed ſuâq; deq; habuerunt, crumenamq; ſuam hoſpiti per ſabbathum ſervandam dederunt; Rabbi verò Meir, quem alia cura ſollicitabat, abiit, & patris hoſpitis ſui tumulo pecuniam ſuam defodit. Noctu in ſomnis viſus eſt ſibi Ridor audire vocem, quæ juberet eum ad patris tumulum properare, ibiq; fodere: crumenam enim cum pecunia inventurum eſſe. Poſtridiè manè hoſpes ſomnium ſuum Rabbi Meiro narravit, qui reſpondit, חלמא דבי שמשי לית בהו משׁשא *Somniis, quæ die Veneris per noctem contingunt, animus non eſt appellendus; & protinus ab illo receſſit, ac per integrum Sabbathum tumulo inſedit, ne ab hoſpite crumena auferretur. Sub veſperam verò, ſabbatho exacto, crumenam ſuam recepit. Die ſequenti Solis reliqui duo loculos ſuos quoq; ab hoſpite repetunt: verùm hoſpes inficiatus eſt, ſe quicquam ab illis accepiſſe, & depoſitum abnegavit. Deduxerunt itaq; illum in cauponam quandam, & bonis verbis aliquid ab illo ſe elicere poſſe credebant: Sed interea temporis lentes vel piſa, barbæ ipſius adhærentia, conſpexerunt, unde conjecerunt, illum lentes in prandio comediſſe. Illius itaq; uxorem adeunt, & dicunt; Maritus tuus vult ut loculos noſtros nobis reddas, quos apud ipſum depoſuimus: hoc autem juſſit nos edere indicium, quòd in prandio lentes illi appoſitæ fuerint. Cujus indicii veritatem quùm mulier agnoviſſet, loculos dominis ſuis reddidit, qui iter inceptum læti continuarunt. Sed quùm ille domum rediiſſet, & loculos periiſſet, audivit ab uxore, quo in*

ſtatu

ſtatu res eſſent. Pugnis itaq; illam ad mortem uſq; mulctavit. Illuſtre documentum, ſemper à cibo lavandum eſſe. Si enim hoſpes iſte manus laviſſet, os quoque & barbam ſimul abluiſſet, ut duo illi Rabbini nullum in barba illius ſignum agnoſcere potuiſſent, neque loculos ſuos recepiſſent, quod uxoris interficiendæ marito anſam & occaſionem præbuit.

Subjungemus & aliam ex Talmude hiſtoriam, de Judæo qui carnem ſuillam comedit, eò quòd ante cibum manus non laviſſet. Res ita geſta eſt: *Hoſpes quidam Judæus fuit, qui Judæos & Chriſtianos indiſcriminatim hoſpitio excipiebat. Judæos illò divertentes hoc peculiariter ſigno agnoſcebat, quòd manus perpetuò ante cibum lavarent. Puram itaq;, licitam, & legitimam carnem, qualis in lege præcipitur, illis apponebat: Chriſtianis verò ſuillam. Factum eſt autem, ut aliquando Judæum hoſpitio exciperet, qui menſæ illotis manibus accubuit. Hoſpes Chriſtianum eſſe ratus, ſuillam illi appoſuit. Judæus id non agnoſcens, latrantem ſtomachum illâ avidè replevit* (cibi fortè vacivitate laſſis erat lactibus). *Quum hoſpes ſymbolum paulò cariùs æſtimaret, conqueſtus eſt Judæus, quæſiitq;, an tam acris & cara eſſet bubula annona? reſpondit hoſpes, mi homo, præſtantiſſimam ſuillam aſſatam comediſti, quæ reliquis carnibus longè carior eſt. Tum Judæus pavore externatus penè concidit, quòd tam horrendum admiſiſſet peccatum. Quapropter ſeveram illum agere pœnitentiam, magnamq; ſubire*

Hiſtoria alia.

Cholin c. 8.

Digitized by Google

ſubire ac ſuſtinere pœnam oportuit. Hoc verò ideò illi contigit, quòd illotis manibus menſam acceſſiſſet. Singuli ergò diligenter ſibi caveant, & periculo alieno ſapiant.

Eſa. 59. Eſajas: *Cogitationes eorum cogitationes inutiles, vaſtitas & contritio in viis eorum, viam pacis neſcierunt, & non eſt judicium in greſſibus eorum, ſemitæ eorum incurvatæ ſunt eis, omnis qui calcat in eis, ignorat pacem, &c.*

Matth. 15. 2. Matthæus Apoſtolus: *Tunc acceſſerunt ad eum ab Hieroſolymis Scribæ & Phariſæi, dicentes, quare diſcipuli tui transgrediuntur traditiones ſeniorum? non enim lavant manus ſuas, quùm panem manducant: ipſe autem reſpondens ait illis, quare & vos transgredimini mandatum Dei, propter traditionem veſtram?*

Marc. 7. Marcus: *Et conveniunt ad eum Phariſæi, & quidam de Scribis, venientes ab Hieroſolymis, & quum vidiſſent quoſdam ex diſcipulis ejus communibus manibus, hoc eſt, non lotis manducare panes, vituperaverunt: Phariſæi enim, & omnes Judæi, niſi crebrò laverint manus, non manducant, tenentes traditionem ſeniorum, & à foro venientes, niſi baptizentur, non comedunt.*

CAPUT XII.

De Judæorũ in menſâ moribus.

SUperiore oſtenſum eſt capite, patrem familiâs vulgò poſtremum lavare, ut mox nullâ-

nullâque interpoſitâ morâ menſam petat, illamque ſolemni prece conſecret, ita ut nihil prorſus, inter Manuum lotionem & Preces, agat; tangat, vel dicat. Hoc reſtrictè ab illis obſervatur, non ſolum; quia tantiſper dum cibus ſumitur, infortunium nullum metuendum eſt illi, qui mandatum hoc obſervaverit, ſed etiam, quia ſapientes id ex Pſalmis faciendum eſſe demonſtrarunt: *Attollite*, inquit Pſaltes regius, *manus veſtras ad ſanctitatem, & benedicite Domino.* Hinc duo ſapientes exſculpſerunt; *Primum*, attollendas & erigendas eſſe manus, quando ante cibum lavant, ne aqua, quæ prima effluit, & in manus decidens ſtatim inquinatur, deorſum fluat, & digitos polluat; *Alterum*, à manuum lotione & purificatione ſtatim ad preces & menſæ conſecrationem eſſe tranſeundum.

Pſal. 134. 2.

Tractatu Soia cap. 1.

Quum accumbunt, Panis integer cum Sale appoſitus eſſe debet, propter honorem Benedictionis ſuper eo recitandæ; ſiquidem haberi poſſit: ſi non adſit integer, apponunt fruſtum. Pater autem familiâs, vel princeps Rabbinus, vel aliam præ cæteris prærogativam habens, panem illum in manus ſumit, eique ab illâ parte, ubi benè & eleganter coctus eſt, inciſuram imprimit, (penitùs enim diſſecare nefas, ut panis integri ſpeciem retineat) inciſum deponit, depoſitumque manibus ambabus tegit, & his illum verbis con-

Panis in menſa cum ſale.

Orach chajim numer. 167. & 201.

Panis conſecratio.

ſecrat; ב'אי אלהנו מלך העולם המוציא לחם מן הארץ *Benedictus tu Domine Deus noſter, mundi Domine, qui panem nobis è terra produxiſti.* Cæteri accumbentes ſubjungunt, *Amen.* Fruſtum poſtea illud inciſum defringit, in ſal, vel juris condimentum, quæ unà cum Pane menſæ ſunt apponenda, intingit, & actutum comedit, nihil interim garriens; alioqui enim preces iterandæ eſſent. Satis autem profundam imprimit inciſuram, & amplum panis fruſtum accipit, ne צר עין *Zar ajin* ſordidus & illiberalis videatur, qui in bonis operibus aquam ploret profundere. Tres autem vel etiam plures ſimul diſcumbere debent: alioqui ſinguli pro ſe quiſq; gratiarum actionem recitant. Panem autem ſic frangens vel ſcindens, licet maximus ſit inter accumbentes, tamen præmiſsâ veniæ petitione utetur; ברשות מורי ורבותי וכו' *Cum venia Dominorum & Doctorum meorum* &c. honoris ipſorum causâ.

Panis fractio & diſtributio.

Poſtea ſingulis qui accumbunt, quotquot ſunt, fruſtum panis frangit, & illis apponit, ita ut unuſquiſque loco ſuo appoſitum ipſemet manu ſuâ capiat & comedat: neq; enim illis, vel in manus, vel in os datur, quod illi comedere debent, antequam alium panem edant; ita tamen, ut exſpectent, donec paterfamiliâs ſuum guſtârit.

Vini conſecratio.

Similiter etiam Vinum conſecrat, præſertim in illis regionibus, ubi vinum bibi ſolet. Ad

Ad hanc etiam conſecrationem juſtus requiritur *minjan* ſeu numerus, nempe decem, vel etiam pauciores; modò numerus infra tres non ſubſidat. Hunc ſcyphum primò ambabus apprehendit manibus, ſicut David dicit; שְׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ *Attollite manus veſtras* (nempe ambas) *in ſanctitate, & benedicite Domino*, Pſal. 134. 2. Poſtea verò ſolâ dextrâ tenet: ſi tamen dextram ponderis gravitas deprimat, ſiniſtram quoque admovere poteſt, modò ſub dextra ſubſiſtat: dein, Palmi altitudine elevat à menſa ſcyphum, iterum juxta illud Davidis; *Poculum ſalutum* אשא *attollam, & nomen Domini invocabo*, Pſ.118; ut ſc. eum omnes accumbentes videant & intueantur: ſimul & ipſe (ne mens ejus à benedictione avocetur): tùm irretortis oculis eum inſpicit, paululumque honoris causâ ſubſiſtit, & ait: ב"אי א'מה בורא פרי הגפן *Benedictus tu Domine Deus noſter, mundi Domine, qui vineæ fructum creaveris.* Dum benedicit, nemo garrire debet, ſed ad id quod ille dicit attendere, & conſecrantem apud ſe muſſitando ſequi. Vulgò ſolent ſinguli pro ſe quiſque gratiarum actione vinum conſecrare, primâ qua bibunt vice, ſi peculiare & ſolenne non celebretur convivium. Ubi cereviſia vel hydromel quotidiè bibitur, illa etiam conſecrari ſolent. Judæi tamen ditiores vini cyathum ad conſecrationem ſumunt, quamvis poſtea zythum in menſâ

bibant. Aqua nullo modo conſecratur.

Poſthæc paterfamiliâs Pſalmum 23. recitat, quo recitato, reliqui cibi apponuntur, ac lautè & hilariter epulantur. Neceſſum autem eſt, ut cæteri expreſsâ & contentâ voce ad gratiarum actionem, *Amen*, reſpondeant. Hinc in Talmude legitur; גדול העונה אמן יותר מן המברך *Præſtantior cenſetur ille, amplioremq; dignitatis gradum adipiſcitur, qui cum attentione & religione Amen reſpondet; quàm is qui preces concipit.* Similitudine id illuſtrant ſapientes, Scribæ, qui alterius nomine literas ſcribat, quas poſtea is, cujus nomine ſcriptæ ſunt, ſigno ſuo conſignet: tum demum enim literæ illæ confirmantur, autoritatem acquirunt, & obſervantur: Sic etiam, qui Amen ad preces reſpondent, precibus ſigillum imprimunt, quæ hâc ratione vires acquirunt. Si inter accumbentes ſint quidam dignitatis eminentioris, Conſecrationi præmittit formulam, quâ petit, ut bonâ ipſorum cùm venia id ſibi facere liceat; veluti, ſi *Kohen*, ſeu *Sacerdos*; dicit, ברשות כהן *Cum veniâ Sacerdotis*, vel *Sacerdotum*, ſi plures fuerint: Kohen autem ſeu Sacerdos non neceſſe habet veniam ab aliis petere. Si *Rabbinus* aſſideat, dicit; ברשות הרב ורבותי *Cum Venia Rabbini, & Rabbinorum meorum*: Si *Rabbini plures*; ברשות רבנן ורבותי. Si *Morenu* ſeu Doctor aliquis Theologię; ברשות מורי ורבותי &c.

Amen ad preces dicendum. Berach. c. 8. in fine.

Quòd Sal neceſſariò menſæ apponendum ſit, id

Cur ſal in

ſit, id ſit, ut priſcarum oblationum memoria renovetur. Hodiè enim Menſa Altari, & Cibi Oblationibus comparantur. Cùm itaque ſcribatur de Altari; *In omni oblatione tua offeres Sal*; nullam menſam ſine ſale eſſe oportet. Quia etiam omnis cibus ſine ſale eſt inſipidus, ideò menſæ ſal apponi debet; juxta illud Jobi; *Num comeditur inſipidum ſine ſale?* Hinc dicunt etiam in Medráſchim; Si ſit in menſa ſal pro intingendo Pane conſecrationis, נעשה השולחן מזבח כפרה ומגין על הפורענות, *tùm menſa ſit Altare expiatorium, & protegit contra pœnas.* *menſa apponi debeat.* *Levit. 2. 13.* *cap. 6. v. 6.*

Quòd ante Gratiarum actionem panem penitùs non proſcindunt, ſed inciſuram tantùm illi imprimunt, id ideò contingit, quòd ſapientes doceant, & dicant, Deum ab illo qui hoc facit irritari, uti ſcribitur; ובצע ברך נאץ יי׳ *Ubozeah berech nietz Adonaj*, hoc eſt, juxta Judaicam, ſeu potiùs, Aſininam interpretationem; *Qui penitus diſſecat, & gratiarum actionem recitat, is Deum irritat.* Vox Ebraica בוצע interdum quidem Dividere, vel Diſſecare ſignificat: ſed hoc loco longè aliud deſignat. Ac ſanè in Pſalmorum verſione Germanicâ, quam tamen illi cuderunt, vox illa ita non redditur, verùm ex ſenſu Rabbinico ita reddi debet, ut in אורח ח״ם *Orach chajim pag.* 4. (Libellus eſt in mulierum & puerorum gratiam Germanicè conſcriptus, in quo breviter *Cur panis ante menſam ſit incidendus duntaxat.* *Pſal. 10. 3.*

& ſuccinctè deſcribitur, quâ ratione ſinguli per totum vitæ ſuæ curriculum gerere ſe debeant) videre eſt.

Cur pani ambæ manus imponendæ. Quòd ambas manus, decem digitis expanſis, pani imponunt; id *primò* fit ad decem illorum præceptorum memoriam, quæ Deus propter triticum, ex quo panis conficitur, dedit: quæ ſunt; 1. *Non arabis:* 2. *Non obturabis os* &c. 3. *Agrum tuum non conſeres heterogeneis:* 4. *Collectionem meſsis tuæ non colliges:* 5. *Quum meſſueris meſſem tuam in agro tuo, & oblitus fueris manipulum:* 6. *Non finies metere angulum agri tui:* 7. *De primitiis paſtarum veſtrarum Challam ſeu placentam offeretis in oblationem,* 8. *De offerenda Terûmah:* 9. *De Decima prima:* 10. *De Decima ſecunda: deinde,* ut ſic dictorum aliquot memoria refricetur: Exempli gratiâ;
Pſal.104.14. *Qui germinare facis fœnum pro jumentis, & herbam ad uſum hominum, ut educas panem è terrâ.* Item,
Pſal. 145. 15. *Oculi omnium in te ſperant, & tu das illis eſcam*
Deut. 8. 8. *ſuam in tempore ſuo.* Item, *Terram frumenti, hordei, ac vinearum, in quâ ficus & malogranata, & oliveta naſcuntur,* aliorumque id genus complurium, quæ decem tantùm vocibus in linguâ Ebraicâ conſtant, uti decem etiam voculis Precatiuncula ipſa abſolvitur. Sic & הברכה ſeu Benedictio decem conſtat vocibus.

Si quis fortè ante conſecrationem cyathū libaverit, de integro & denuò, ex pleno & recenti cantharo eſt implendus: ſi verò nullum in can-

in cantharo vinũ ſuperſit, id quod in ſcypho libato reſtat, in mundum infundendum eſt cantharum, & ex cantharo rurſus in ſcyphũ; tunc enim demum ritè conſecrari poteſt.

Epulando ſinguli modeſtè ſe gerere debent, & animo reputare, ac ſi coram Deo ipſo ſederent, uti de agrorum decumis ſcribitur: *Et comedes in conſpectu Domini Dei tui.* Item, *Hæc eſt menſa coram Domino.* *Modeſtia in menſa.* *Deut.14.23.* *Eze.41.22.*

Paterfamiliâs diu accumbere debet, & pauperum adventum præſtolari, quibus aliquid de mensâ ſuâ impartiri poſſit. Hoc inſignitè bonum eſt opus; *Qui enim ſic apud menſam moratur, & pauperes cibat, illi vita prorogatur*, ut in Talmude legitur. De illis quoque loquutus eſt Propheta: *Frange eſurienti panem tuum, & egenos vagoſq; induc in domum tuam.* *Pauperes.* *Tractatu Berachos fol.54.col.2. & 55.1.* *Eſa.58.7.*

Ei, qui ad menſam miniſtrat, de omnibus cibis ſtatim aliqua particula eſt porrigenda, quorum nidor aures ferit, & appetitum excitat; quia ex illorum ciborum, qui odorem emittunt, appetitu vehementiore, homini creatur dolor & periculum, ſi nihil de illis ipſi detur. Et quamvis de reliquis cibis id non requiratur, tamen pietatis eſt, ut de ſingulis aliquid ei offeratur, ne ſe affligat. Nihil autem ipſi porrigetur, dum poculum manu tenet, ne fortè cibo inhians, poculum effundat: nil etiam quicquam ipſi dandum, niſi conſtet, eum manus laviſſe.

Digitized by Google

Temperantia. Nimio cibo ſe ingurgitare non debent, uti Rabbinorum ſapientisſimi in Talmude docuerunt, quum dicunt; לְעוֹלָם יְהִיו עֲנִיִים בְבֵיתְךָ *Semper ſint pauperes domi tuæ*, quod in hunc modum exponunt; *Nimio cibo ventrem diſtendere non oportet, ſed pauperes imitandi, qui cibi inopiâ ad ſatietatem uſq; comedere non poſſunt.*

Honos pani habitus. Tractatu Berachos. Panis purè & ſanctè conſervandus eſt, ut in Talmude legitur: *Nulla ipſi imponitur caro cruda, nullum poculum plenum ſuper eo porrigitur, ne fortè aliquid effundatur ſuper panem, quod eum coinquinet: nulla, ob eandem cauſam, ſcutella jure aut pulte repleta ei eſt adjungenda: non projiciendus eſt panis, vel ab uno ad alterum, vel in patinam, vel in mappam: quia hæc omnia contemptum ſpirant. Qui panem ſpernit & contemnit, in gravem incidit paupertatem*, uti ſcribitur; *Oberrat panis quærendi cauſâ.* *Jobi 15. 23. Cholin folio 105. 2.* Sapientisſimi doctores in Talmude ſcribunt, peculiarem Angelum nomine Nabel huic muneri præpoſitum, ut illos obſervet, quibus panis in terram excidit, ita ut pedibus conculcetur: illos enim in paupertatem conjicit. Ac ſanè, ut dictis fides habeatur, *Angelus hic hominem quemdam infeſto olim perſequebatur animo, & ad extremam libenter redegiſſet paupertatem, ſperabatq; poſſe homini illi aliquando panem excidere, qui poſtea conculcaretur. Tempore quodam humi ſuper herbâ viridi homo ille procubuit, panem ſuum comedens: Illicò tum Angelus exultabundus ſecum ipſe*; Decidit in caſſes *Micæ diligenter tollendæ.*

præda

præda petita meos; *micas enim è gramine colligi non poſſe, ac proinde conculcationi obnoxias, credebat. Verùm poſt cibùm vir ille, palâ acceptâ, & in terram depactâ, glebam ſimul cum micis ſublatam in profluentem jecit, ut piſces micis extractis cibarentur.* E *veſtigio vox per auras delapſa fertur*; וי' דאפקי' ההוא גברא מבית' hoc eſt, *Væ mihi, qui ab hoc homine ſim fruſtratus, & ex habitaculo meo eductus, à quo re infectâ mihi diſcedendum, nedum ut inſidiis meis aliquid profecerim, &c.*

In epulando, & dum adhuc cibus manditur, nihil loquendum eſt, ut in Talmude docetur, ne quid in aſperam arteriam decidat, quod ſuffocationem inferre posſit, adeò ut necſternutantem ſalvere jubeant: מאן דעטיש בגו מיכליה אסיר למימר ליה אסותא מפני סכנה *Qui inter edendum ſternutat, ei vetitum eſt dicere* Aſuſa *Salus, propter periculum, &c.*

Inter edendum non loquendum. Tract. Taanis de Jejunio. Orach chajim numero 170.

Si duo tantùm unà prandeant, quorum unus manum poculo admovet ad bibendum, alter interea manum in ſcutellam non immittet ad cibum capiendum, donec ille biberit: cauſari enim poſſet, ut avidiùs bibendo ſtrangularetur: tribus verò convivantibus, duo unius causâ non abſtinent.

Portionem aliquam ſemper in ſcutella relinquere pro famulis, civilitatis eſt.

Edenti non eſt os inſpiciendum, ne pudore afficiatur. Qui in amici domum venit, quicquid ipſi dixerit paterfamiliâs faciet;

כי כל איש שורר בביתו *Quia unusquisque Dominus eſt in domo ſua.*

Nemo particulam, quæ ovi magnitudinem habet, manu ſumptam, devorabit, ne famelicus vel vorax habeatur: non etiam decet cibum unâ manu tenere, & alterâ ab eo aliquid defringere. Poculum unâ vice non eſt exhauriendum.

Non mordendum de particula aliqua, & reliquum menſæ imponendum: quia hoc reliquis aſſidentibus nauſeam parit.

Minor majorem, manum in offam immittendo, non prævertet.

Qui in amici ſui domum venit, non dicet; *Date mihi quod edam*; ſed exſpectabit, donec ipſi dicatur; *Ede & bibe.*

Non bibendum ex poculo, & reliquum ſocio porrigendum, quia multi ſunt, qui inde nauſeam concipiunt.

Poculum epótum, non eſt vacuum in menſam reponendum, ſed exſpectandum, donec famulus veniat, & id à te recipiat.

Hoſpitibus, à patrefamiliâs exceptis, non licet de eo quod ipſis apponitur, dare filio aut famulo domeſtico, niſi veniâ priùs à Patrefamiliâs ſumptâ. Quare? quia paterfamiliâs convivium inſtruens, rationem tantùm habet hoſpitum invitatorum, & pro horum numero cibos dimetitur; non autē pro ſuis quoque domeſticis. Si quis ergo hoſpitum hoc

hoc faceret, ſollicitum & anxium eum redderet, ne appoſita pro invitatis ſufficerent, & inde jurgia & lites in ædibus orirentur. Scribunt enim, aliquando accidiſſe, hujus rei causâ quendam olim filium ſuum percuſſiſſe, ut ſub manu ejus moreretur; Matrem, cùm hoc vidiſſet, dolore victam in tectum aſcendiſſe, & inde ſe præcipitem dediſſe, ut & ipſa mortua ſublata fuerit; Patremfamiliâs, hoc ſpectaculo viſo, itidem ſe è tecto in terram præcipitaſſe præ dolore.

Phariſaicâ ſanctitate olim turgentes Rabbini Hieroſolymæ, non accumbebant vel invitari ſe patiebantur, niſi prius ſcirent, quisnam cum illis ſit diſcubiturus; מפני שגנאי הוא לת״ח לישב אצל עם הארץ בסעודה *Turpe enim eſt Doctori aſſidere vel accumbere homini plebejo in convivio.* Hinc exprobrarunt Phariſæi olim diſcipulis Chriſti, quòd Magiſter ipſorum cum publicanis & peccatoribus accumberet & ederet, Matth. 9. ℣. 10. 11. 12.

Famulus duobus accumbentibus ad menſam miniſtrans, etiam ſine accepta venia cum illis edit, ut posſit fieri זימון & Gratiarum actio communi nomine recitari, ad quod tres minimùm requiruntur.

Sapientiâ & ſanctitate conſpicui Rabbini ſcribunt, Prophetam Eliam epulis ſemper intereſſe, & ſingulos homines peculiarem Angelum habere, qui apud menſam perpetuò aſſideat, *Colloquia menſæ qualia eſſe debeant.*

aſſideat, & auſcultet, quâ ratione preces concipiantur, quid dicatur, & quis denique in menſâ modus ſervetur. Si de verbo Dei, & Sacroſanctâ Lege ſermo habeatur, ab illorum latere non diſcedit, ſed cum illis manet, & ſuavem, ſalubremque experiuntur cibum: ſi verò garriant, & futilibus fabulis tempus terant, recedit ab illis, & in locum illius malus Angelus ſuccedit, qui variis illos inter ſe jurgiis committit, pugnas, imò pugnos ciet, in morbos à cibo capto conjicit, &c. Ejuſmodi homines, etiamſi cibis ſe ingurgitent, non

Prov. 13. 25. tamen ſatiantur, uti ſcribitur: *Venter impiorum inſaturabilis.*

Oſſa in terrã non projicienda. Hâc etiam de causâ nemo oſſa, aut piſcium ſpinas, vel è regione ſui, vel à tergo projicere audeat, ne inviſibiles creaturas fortè petat: adde quòd oſſibus in terram lapſis, non rarò inter ſe committuntur canes, & ab illorum dentibus ſuris periculum imminet.

Cultellus cur in dorſum non ponendus, &c. Idcircò etiam cultellum in dorſum jacere nunquam ſinunt, ne Angelicæ & ſpiritales creaturæ lædantur.

Quomodo medulla excutienda. Oſſium quoque medulla in quadras non eſt excutienda; hoc enim ſono noxii & impuri ſpiritus excitati, & rem ad manus atque pugnam veniſſe ſuſpicantes, veniunt, & more ſuo ſolentes nocent. Verùm oſſi fruſtulum panis ſupponendum eſt, &c.

Carnes &c. Olim inter carnes & piſces, manus ſemper

& os

& os abluere ſolebant: verùm hodiè id non tam ſtudioſè & accuratè obſervant, dummodo non ſimul, ſed ſingulatim comedantur; ita tamen, ut carnem dentibus inhærentem repurgent, aridam panis buccellam comedant, paululumque bibant, ut hâc ratione os eluatur; & inter piſcem & carnem diſcrimen ſtatuatur.

Piſces non ſimul comedenda.

Eo cultro, quo ad carnem uſi ſunt, ad butyrum, caſeum, & reliqua lactaria non utuntur: cibos etiam è lacte & carne menſæ ſimul ita non imponunt, ut ſeſe invicem tangant. Plurimas hâc de re leges & conſtituta habent, de quibus ſpeciali capite dicetur.

Diverſi cultri ad carnes & lactaria.

Vir pius & ſanctus inter menſam, hominis, potûs item & cibi vanitatem, animo perpendere debet, & quo pacto minima cibi pars in homine remaneat; maxima verò per naturales excrementorum meatus evacuetur; uti Mar Zutra docet in hunc Davidis Prophetæ locum diſputans, *Propter hoc orabit ad te omnis Sanctus*, לעת מצוא *leés mezó*, hoc eſt, ſi Judaicè interpreteris, *excretionis tempore*. Sic enim Rabbini locum hunc intelligunt, illum eſſe ſanctum, qui in epulando ſibi in memoriam revocat, illa quæ eduntur, per naturales meatus excerni iterum debere. Duæ autem illæ voculæ Hebraicæ propriè ſignificant, *Tempore inventionis*, hoc eſt, tempore opportuno, quo Deus inveniri ſolet, vel, tempore quo

Inter menſam vanitas humana perpendenda.

Tractatu Berachos cap. 1. pag. 8.

Pſal. 32. 6.

quo ab anguſtiâ & afflictionibus homines inveniuntur & urgentur. Id genus cogitationibus, ad temperantiam & moderationem quoque ſtimulatur & excitatur homo, adeò ut non magnam in continuis conviviis pompam adhibeat, ſed potiùs temperantiæ & parſimoniæ ſtudeat: & hac ratione rem familiarem augebit, grandesq; divitias congeret.

Pro omnibus rebus Deo gratias agendæ. Tenentur Deum laudare, ipſique benedicere, non ſolùm in ſuis Orationibus, vel pro ſpeciali aliqua gratia & beneficio, quod ab eo accipiunt, ſed pro omni re ſingulari & extraordinaria, quæ illis evenit, pro omni actione quam faciunt, pro omni cibo quem edunt, potu quem bibunt, pro omnibus odoribus ſuavibus, pro omnibus præceptis à Deo acceptis, vel à Rabbinis, quæ quidem obſervant, pro omnibus rebus novis, inſolitis, inſperatis, quas vident vel audiunt &c. harumque unaquæque ſingularem & propriam habet Benedictionem: Ex. gr.

Vini extraordinarii conſecratio, & Si inter epulas ſolito generoſius vinum, vel ſuavior infundatur potus, qui primus deguſtat, hujuſcemodi precatiunculâ conſecrare debet; ב"אי אמ"ה הטוב והמטיב *Benedictus tu Domine Deus noſter, totius mundi Domine, qui benignus es, & benignitatem exerces.*

Cibi. *Orach chajim numer. 202.* Pariter peculiares cibi, qui quotidiè comedi non ſolent, iſtiusmodi benedictione conſecrantur: ב'אי א'מה בורא מיני מזונות *Benedictus tu Do-*

tu Domine Deus noſter, &c. qui multigeneres cibos produxiſti.

Si quis arborum Fructum comedat, ut puta uvas, ficus, mala aurea, olivas, amygdala, caſtaneas, mala, pyra, nuces Ponticas, fraga, &c. dicere ſolet; ב"אי א"מה בורא פרי העץ *Benedictus tu Domine Deus noſter, &c. qui hos arborum fructus creaveris.* *Fructuum.*

De eo quod arboribus non decerpitur, ſed terrâ naſcitur, dicunt: ב"אי א"מה בורא פרי האדמה *Benedictus tu Domine, &c. qui terræ fructus creaveris.* *Terra naſcentium.*

De cæteris verò rebus, quæ neque ex arboribus, neque ex terrâ prodeunt, utpote caſeo, butyro, piſcibus, carne, lacte, melle, &c. ב"אי א"מה שהכל נהיה בדברו *Benedictus, &c. cujus verbo omnia creata ſunt.* *Cæterarum rerum.*

Si bellaria in manus ſumpta, & benedictione conſecrata, illis ex manibus excidant, antequam ea in os indiderint, dicere ſolent: ברוך שם כבוד מלכותו מעתה ועד עולם *Benedictum nomen decoris regni illius, dehinc & in æternum;* ideo ſcil. quòd fruſtrà precati ſint, nullamque inde utilitatem perceperint, & nomen Dei, quod non leve eſt peccatum, fruſtrà nominarint: Si verò ante preces omninò peractas è manibus exciderint, dicitur; *Domine, doce me mandata tua.* *Bellaria poſt conſecrationem in terram delapſa, & Poſt conſecr. Berachot c. 7. pag. 50.*

Si quis oblitus ſit precari, & aliquid jam ori admoverit; ſi de potionum genere ſit, to- *Oblivio precum.*

tum

tum eſt ebibendum; & è veſtigio precatiuncula recitanda; ſi de eſculentis, alterâ oris parte id continendum eſt; & benedictio interim recitanda, eaque recitatâ demum, quidquid id eſt, deglutiendum. Sed ſi integrum adhuc, nec comminutum fuerit, expui debet; & tum demum preces concipiendæ.

Orach chajim nu. 116. *Conſecratio aromatum.*

Quemadmodum verò nihil edendum vel bibendum eſt abſque precibus; & gratiarum actione: ita etiam nullo ſuavi odore absque gratiarum actione frui debent. Odorem, quem ligna expirant, qualis eſt roſarum, thuris, cinnamomi, ejuſmodi benedictione conſecrant: ב'א' א'מה בורא עצי בשמים *Benedictus, qui ſuavem ligno aromatico odorem indideris.*

Fructuum ſuaveolentium.

De Fructuum, utpote malorum, pyrorum, aurantiorum, citreorum, nucum moſchatarum odore, ſic dicunt: ב'א' א'מה אשר נתן ריח טוב בפירות *Benedictus, &c. qui hunc odorem fructus ſpirare permiſeris.*

Balſami & olei.

De Balſamo, & aliis ſuaveolentibus oleis vel aquis, dicitur: ב'א' א'מה בורא שמן ערב *Benedictus, &c. qui tam ſuave & præſtantis odoris oleum creaveris.*

Herbarum.

De herbis grati odoris: ב'א'א'מה בורא עשבי בשמים *Benedictus, &c. qui aromaticas & ſuaveolentes herbas creaveris.*

Variorum odorum.

Si quis vel conclave vel apothecam ingreſſus fuerit, multimodis aromatibus & gratis odoribus ſpirantem: ב'א' א'מה בורא מיני בשמים

בשמים *Benedictus,&c. qui omnimoda bona aromata creaviſti.*

De rebus *Viſu* perceptis; veluti; *Rerum viſu perceptarũ.*

Si quis videat hominem monſtroſum; ברוך משנה הבריות *Benedictus ſit qui varias facit creaturas:*

Si ab hominibus mutilatum, vel deformatum: ברוך דיין אמת *Benedictus ſit Judex juſtus.* Idem dicunt ſuper cæcis, ſcabie malignâ, porrigine &c. affectis.

Qui arbores vel alias res naturales elegantes videt: ברוך שלא חסר מעולמו כלום *Benedictus ſit, qui non patitur quicquam in mundo ſuo deſiderari.*

Qui Templum Idololatricum videt: בית גאים יסח ״ *Domum ſuperborum demoliatur Dominus.*

Qui Imaginem idololatricam videt: ברוך שנותן ארך אפים לעוברי רצונו *Benedictus &c. qui longanimitate utitur, erga transgredientes voluntatem ejus*

Qui locum videt, è quo exſtirpata eſt Idololatria; *Benedictus ſit Deus, qui exſtirpavit Idola ex hoc loco:*

Qui Cometam, Meteora, Fulgura videt: ברוך ״ שכחו וגבורתו מלא עולם *Benedictus &c. cujus potentia replet mundum.*

Super Iride: *Benedictus, qui pepigit fœdus cum Noacho; ſe non amplius diluvio perditurum terram:*

Qui Sapientem & eruditum Chriſtianum

videt: *Benedictus &c. qui de Sapientia ſua largitur Carni & Sanguini* &c.

Rerum auditarum.

De *Auditu* :

Si quis bona nova audiat, ſibi privatim grata & jucunda, dicit; *Benedictus ſit, qui nos vivos conſervavit* &c.

Si quid mali & adverſi: *Benedictus ſit Judex veritatis, qui voluit ut homo benedicat æquè ſuper malo, ac ſuper bono*; idque animo hilari & alacri.

Sic de rebus aliis, vel actionibus quas homo ſuſcipit: ſi quis Domum novam exſtruat, veſtimenta nova comparet, ברוך שהחיינו וכו'. Novam veſtem induenti, dicunt, תְּבַלֶּה וּתְחַדֵּשׁ *Faxit Deus, ut hanc deteras, & novam facias!*

Balneum ingredientis.

Balneum ſeu Vaporarium *ingrediens*, dicit, יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתכניסני לשלום ותוציאני לשלום ותצילני מזה ומכיוצא בזה לעתיד לבוא *Deus mi & Deus Patrum meorum, ingredi quæſo facias me in pace, & exire ſinas me in pace, liberesq; me ex hoc, & ſimilibus locis, tempore futuro.* Egrediens ex eo : מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שהצלתני מן האור : *Gratias ago tibi ô Deus, quòd me ab igne liberaveris.*

Venam ſecantis.

Venam ſecans; יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שיהי עסק זה לרפואה ותרפאני כי רופא חנם אתה *Faxis, ô Deus, ut negotium hoc cedat ad ſalutem meam, & eo ſanum me reddas: quia Medicus*

gratui-

gratuitus es. Poſt venæſectionem: ברוך אתה ה' רופא חנם Benedictus eſto ô Deus, qui gratis ſanas.

Sine gratiarum actione nihil ſumendum.

In ſumma, hoc ſtudioſè ab illis obſervatur, & ſeriis docetur ſcriptis, nullam omninò ex qualibet re utilitatem vel delectationem percipiendam abſque præcedente gratiarum actione; qui ſecus faxit, nec Deo gratias egerit, prædonem illum & latronem meritò appellari, qui injuſtè in Dei bona involet: כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גוזל להקב"ה *Quicunq; utilitatem aliquam percipit ex hoc mundo ſine benedictione, perinde eſt ac ſi deprædaretur Deum.* Laudabilis ſanè conſuetudo, ſi ex pio ſynceroq; proficiſceretur animo. Sed & hîc, ut & in reliquis omnibus, externa potiùs ſpectant opera, virtutemque omnem & dignitatem in ipſis collocant verbis, quibus recitatis, officio ſe defunctos putant.

Sanhedrin fol. 102. 1. Berachos fol. 35. 2.

Reliquiæ in menſa relinquendæ.

Fruſtula panis reſidua ſemper in menſâ ſunt relinquenda; qui ſecus facit, benedictionis omnis in poſterum expers eſt, ut in Talmude in hunc locum Jobi diſputatur: *Non remanſit de cibo ejus, & propterea nihil permanebit de bonis ejus.* Reliquias autem ſupereſſe debere, ſcribitur in libro Paralipomenon: *Comedimus & ſaturati ſumus, & remanſerunt plurima.* Rabbi tamen Eliezer dixit, non eſſe integrum panem reſiduum relinquendum: nam quia integer Panis ab initio menſæ apponi-

Tractatu Sanhedrin cap. 11. folio 92. 1. Job. 20. 21. 2. Paral. 31. v. 10.

tur, ſi jam in fine quoque integer relinqueretur, videretur menſam velle inſtruere Idololatriæ, vel Idolo, juxta illud Eſaiæ: *Ipſi Gad menſam adornaſtis, & ipſi Meni libamen conſecraſtis.* Nulla quippe menſa hodiè fruſtulis panis inſtruitur; ſed integer panis apponitur: hoc tamen priſcis temporibus factitatum eſt; poſtquam comederant & ſaturati fuerant, menſam Dæmonibus quoque in gratiarum actionem ſternebant. Panis autem illius integri, & benedictione conſecrati fruſtulum in menſâ ſemper reliquum faciunt, ut aliquid in menſâ ſuperſit pro paupere, ſi quis fortè adveniat; deinde, ut Dei benignitas & munificentia celebretur, qui nobis largitur panem non ſolùm ad ſatietatem, ſed & ad ſuperfluitatem; tertiò, ut ſit, in quo benedictio quieſcat: ſi enim totus exeſus fuerit, nulla ampliùs menſam proſperat benedictio.

Eſa. 65. 11.

Ante gratiarum actionem cultri tollendi.

Antequam Deo poſt epulas gratias agant, cultelli abſconduntur, vel tolluntur, & in vaginas recōduntur. Ejus rei duas rationes reddunt, 1. quia Menſa, præſertim tempore gratiarum actionis, vocatur Altare, ſuper quo Deus colitur eiq; benedicitur; De Altari autē dicitur; לא תניף עליו ברזל *Non elevabis ſuper eo ferrum*, Deut. 27. 5. Deinde propter periculum, quod inde enaſci poteſt. In Gemara enim legitur, nullam hujus rei olim habitam fuiſſe rationem, ſed quendam preces præeuntem,

Minhagim pag. 6.

euntem, quùm in gratiarum actione poſt menſam ad hęc verba deveniſſet; ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בימנו ׃ ברוך אתה יי׳ בונה ברחמיו ירושלים *Inſtaura citò in diebus noſtris ſanctam urbem Jeruſalem: Benedictus tu Domine, qui urbem tuam Jeruſalem inſtauras*; in memoriam ſibi & Templi & Urbis deſolationem revocaſſe, ac impotente animi motu abreptum, eò quòd deſolata jaceret Urbs, necdum inſtaurata eſſet, ſeipſum cultro transfixiſſe & vitâ privaſſe. Alii etiam tertiam addunt rationem, quia Menſa prolongat homini vitam; Culter eam præcîdit. Non convenit autem, ut Culter vitam decurtans, elevetur ſuper Menſam, quæ eam prolongat.

Quondam etiam moris fuit, ut ſubter & circa menſam analecta ſcopis everrerent, & in unum colligerent ante lotionem manuũ, ne aquâ è manibus excuſſâ illa forte contaminentur, quod in contumeliam panis vergeret. Hinc & collecta reponi & recondi debent in loco, in quo non poſſint pedibus conculcari.

Manus quoq; & os, diſcumbentes adhuc, in polubrum, non in triclinii ſolum, vel pavimentum, faſcini vitandi causâ, eluere ſolebant ante gratiarum actionem, quæ à menſâ fieri conſuevit, ut & preces & Nomen Dei ore puro & mundo recitare poſſent. Sed hodierno die ſegnitiâ atque deſidiâ in deſuetu- *Manuum poſt cibum lotio.*

dinem hæc abierunt, & tum demum fiunt, quando preces peraguntur, & è menſâ ſurgitur.

Gratiarum actio poſt cibum.

Poſtquam exempta fames epulis, menſæq́, remota, oportet patrem familiâs vel Rabbinum, vel peregrinum hoſpitem, ſi quis adſit, Gratiarum actionem à menſâ recitare; ſiquidem tres, quatuor, ſex, octo vel plures fuerint. Si pauciores, quàm tres, quisque pro ſe orat.

Antequam autem eam recitet, Sal à menſa removeri & tolli debet. Infauſtam enim vocem מֶלַח (Sal) habent, eò quòd uxor Lothi in Scriptura dicatur in ſtatuam Salis converſa eſſe.

Fit poculo vini.

Ad hanc requiritur quoque *Poculum Vini*, quod vocant כוס של ברכת המזון *Poculum Benedictionis menſæ.*

Ejus requiſita.

Decem ejus requiſita numerant Talmudici, è quibus hæc hodiè ſunt in uſu, שידיחנו מבפנים *ut eluatur interius*, ושטיפה מבחוץ *& abluatur exteriùs*, ut undiquaque purum ſit & mundum. Debet eſſe integrum non ruptum; Vinum ei infundendum merum, non aquâ dilutum: idque recenter ſeu ex dolio, ſeu ex cantharo infuſum: eo poculum totum quantum eſt, replendum, quia ſcribitur; *Plenus erit benedictione Domini*, Deut. 33. 23. h. e. Scyphus, qui benedictione conſecratur, plenus eſſe debet. Quarum conditionum memoriale fecerunt vocem חמשה״ *Chamiſcha*, quæ *quinq́,* ſignificat,

gnificat, ſed *quatuor* conſtat literis, quarum ſingulæ, initiales ſunt harum 4. conditionum; ח denotat חַי Chaj (Vinum merum & recens) מ denotat מלא *Male* (Plenus) ש ſignificat שטיפה *Schetíphah* (Ablutionem externam) ה, הדחה *Hadáchah* (Elutionem interiorem).

Cùm incipit Gratiarum actionem, ſumit ſcyphum hunc in manum dexteram, ſine ope manus ſiniſtræ, &c. ut ſuprà in Poculo conſecrationis menſæ. Dum Gratiarum actionem recitat, ipſe, & omnes accumbentes, ſedent, quia eſt ſatis prolixa, & majori devotione ac zelo, ſedentes eam precari poſſunt; nulli tamen rei inniti, vel acclivem eſſe; quia id ſuperbum cenſetur.

Gratiarum illa actio (ברכה) prolixâ conſtat Oratione, quâ *Deum primò laudant, eiq; gratias agunt, quòd ſibi & reliquis creaturis cibum potumq; ſuppeditet, illiusq; benignitate ſubſiſtant: quòd patres ſuos ex Aegypto eduxerit, & in terram Canaan introduxerit, fœdus cum illis pepigerit, legem dederit, & ſe illos in æternum protegere velle promiſerit. Deinde ſupplicant illi, ut urbis Jeruſalem miſereatur, templum & regnum Davidis citò in diebus ſuis inſtauret & denuò erigat, Eliam & Meſſiam mittat, ſeq; ex tam diutina captivitate liberet, paupertatem prohibeat, ne à Chriſtianis* (quos hîc בשר ודם *Carnem & ſanguinem*, i. e. homines merè carnales appellant; innuentes nimi-

rum, nos miſeros mortales, & perditioni de-
ſtinatas eſſe creaturas, quibus nulla cum Deo
intercedat communio, ac proinde maledi-
ctos nos eſſe & reprobos, qui inſtar pecudum
moriamur & pereamus: ſe verò eſſe gentem
ſanctam, Dei peculium & hæreditatem) *vel
dona accipere, vel mutuari, aut ſtipem petere co-
gantur,* (Verba ſunt, אל תצריכנו אלהינו לא לידי
מתנת בשר ודם ולא לידי הלואתם) *ſed potius, ut lar-
gitate & liberalitate illius augeantur, nec ignominiâ
& dedecore afficiantur: utq́ à cervicibus ſuis Chri-
ſtianorum jugum dejiciat, ſeq́ publicè & in omnium
nationum conſpectu in patriam reducat:* (הרחמן
הוא ישבור עול גוים מעל צוארנו והוא יוליכנו
קוממיות לארצנו) *menſæ & domui, in quâ epulati
ſunt, benedicat, patrem & matremfamilias, libe-
rosq́ cum omnibus poſteris benedictionum ſuarum*
Amen poſt cibum. *theſauris cumulet, &c.* Ad hæc ii qui diſcubue-
runt *Amen* elatâ & contentâ voce reſpon-
Pſalm. 34. v. 10. 11. dent: tacitè verò ſecum hunc Pſalmorum
verſiculum recitant; *Timete Dominum Sancti
ejus, quoniam non eſt penuria timentibus eum: leun-
culi indigebunt, & famem patientur, ſed quærentes
Dominum non deficient ullo bono:* Verùm id ore
vacuo, ita ut nullæ micæ, nullæque carnis
particulę dentibus hæreant, pronuntiandum
Pſalm. 71. 8. eſt, quia ſcribitur: *Replebitur os meum laude tuâ,
toto die gloriâ tuâ.*

Fieri ea poteſt quavis linguâ alicui nota:
facienda voce articulatâ & diſtinctâ; altâ

etiam, ſi à patrefamiliâs fiat coram uxore & liberis. Quamvis etiam quis ita ſe inebriaſſet, ut vix loqui poſſit, tamen eam recitare tenetur; quia dicitur; *Si comederis, & ſaturatus fueris, benedices Domino Deo tuo.* Atqui & ebrius ſaturatus eſt. Deut. 8. 10.

Gratiarum autem actio ibi recitanda eſt, ubi cibus captus eſt, ut conſtet, quòd Deo gratias agat pro eo, quod ibi edit. Qui id facere negligit, graves pœnas luit; niſi errorem, vel contumaciam emendârit. Hinc Cabaliſtæ ſcribunt, *eos qui gratiarum actionem non recitant eo ipſo loco quo comederunt, ad ſepulchrum non venire*, hoc eſt, corpora eorum ſepulchro non reddi; ut qui ſuſpendio, aquis, igne, vel alio ſupplicii genere vitam finiant. *Pius quondam Judæus & Dei reverens, inter peregrinandum, in medio campi æquore aliquando pranſus, gratiarum actionem, quæ à cibo fieri ſolet, recitare oblitus erat: quum verò aliquantum viæ proceſſiſſet, illius mentem precis ſubiit recordatio. Converſus itaq; ad comites ſuos, ſibi retrò pedem ferendi neceſſitatem impoſitam dixit: imprudentem enim pretioſum cimelium ibi oblitum eſſe, ubi epulati erant. Illuc reverſo, & prece peractâ, miraculum Deus edidit, columbamq; auream creavit, quam, tanquam obſervationis præcepti hujus mercedem, abſtulit.* Minimè profectò mirum id eſſet, ſi in Perediâ, & Perbibeſiâ, ut & orâ omni Conterebromiâ, columba aſſaria in os illius advolaſſet. Sed miraculum hoc

Orach chajim numer. 184. In quo loco gratiæ ſint dicendæ.

non procul à Picorum montibus aureis, vel Indicis aurifodinis, contigiſſe oportet, unde ſine dubio Columba hæc advolarit, & ad Judæi pedes præ defatigatione conciderit.

A prandio aliquid ſtudendum.

Prandio finito vir pius iterùm ſe conferet ad ſua ſtudia, quod ſi verò Somno meridiano impediatur, poterit dormire, ſed ſomno brevi, ne quid detrahatur cultui Divino: neque etiam hoc ſomno quæret voluptatem corporis, ſed ut vires inſtauret ad colendũ Deum. Id quod etiam intelligendum de omnibus, ex quibus homo recreationem capit in hoc mundo, juxta illud Salomonis; *In omnibus viis tuis cognoſce eum*, Prov.3. 6. Et Rabbini dicunt; כל מעשיך יהיו לשם שמים *Omnia opera tua fiant ad gloriam Dei*; nempe etiam ea quæ ſunt של רשות libera & indifferentia, ut, Edere, Bibere, Ambulare, Sedere, Stare, Loqui &c. Hinc Rabbenu Hakkádoſch, moriturus, ſurſum erexit decem digitos ſuos, & dixit; *Noſti, ô Deus, quòd non uſus ſim his digitis, niſi ad tuam gloriam.*

Abſtinendũ à frequentibus conviviis.

Sapientisſimi illi mortales multa per hebdomadem agitare convivia, totamque illam in dies feſtos convertere prohibuerunt: continua etiam & mutua inter ſe Judæos curare convivia, vehementer improbarunt. Ac ſanè Cabaliſtæ dicunt, *Sammaelem, Dæmonum principem, cum ſuâ catervâ & ſodalitio ejusmodi conviviis intereſſe, & convivas ad varia incitare peccata.* Rab-

Liber Reſchis chochma cap. 15. pag. 64.

ta. Rabbi Levi retulit, Rabbi Abben docuiſſe nomine Rabbi Jehoſuæ, *eos omnes qui ita comeſſantur, & perpetuis per totam hebdomadem indulgent compotationibus, quando fato functi ſunt & ſepulchro conditi, poſt triduum medios diſrumpi, adeò ut ſtercus, ſordes & excrementa viſcerum in faciem illorum defluant, uti ſcriptum eſt:* Diſpergam ſuper vultum veſtrum ſtercus ſolemnitatum veſtrarum; *poſtea Diabolos accedere, illosq; ſannis excipere, & dicere*, Comede quod *tam longo congregaſti tempore, &c.* Suaviſſimi & præſtantiſſimi hujus apparatus deliciis Judæi per me hîc fruantur licet; ego interim ad reliqua properabo, & docebo, quo ſe pacto poſt cibum gerere ſoleant. *Malach. 2.3.*

CAPUT XIII.

De precibus Judæorum veſpertinis & nocturnis, & quomodo cubitum ſe conferant.

Precatio Veſpertina ſubſtituta eſt in locum תמיד של בין הערבי״ם *Sacrificii quotidiani veſpertini.* Ejus tempus olim erat hora ſexta. Quales autem horas olim obſervarint, quæritur? Scribunt, illos omnes dies diſtinxiſſe in 12 horas: horas autem incepiſſe ab ortu Solis, & in ejus occaſu finiiſſe; ita ut prout Dies erat vel longior, vel brevior, tales etiam *Precatio veſpertina.* *De Horis Veterum.*

horæ

horæ fuerint. Hinc ſemper horâ ſextâ ab ortu Solis fuiſſe meridiem. A meridie, Sole declinante in Occaſum, initium fuiſſe illius tẽporis, quod in ſcriptura vocatur בין הערבים Inter duas veſperas, cui Oblatio Sacrificii veſpertini eſt asſignata: Et ſic ſolitos fuiſſe Sacerdotes in Veſpera Paſchatis, quando ea incidit in veſperam Sabbathi, mactare Sacrificium quotidianum ſtatim ab initio temporis ei asſignati (h. e. circa ſextã & dim.) quò deinde poſſent etiam vacare Agno Paſchali, ante ingreſſum Sabbathi; Reliquis autem Anni diebus, non oblatum illud fuiſſe, niſi horâ nonâ cum dimidiâ, (quæ noſtræ tertiæ reſpondet cum dimid.) Et hinc eſt, quod hodiè quoq; in Precatione *Minchæ*, ſeu pomeridianâ, idem tempus obſervent. Et hæc obſervatio vocatur *Mincha Ketanna* h. e. parva. Quod ſi quis velit eam ſtatim initio facere ab horâ ſextâ cum dimidiâ, id licet, & vocatur *Mincha Gedolah*, h. e. magna. Durationem ejus quidam determinarunt, usque ad ejus medium: alii ad noctem usque.

Minhag. pagina 6. Orach chajim numer. 232.

In majoribus ergo urbibus, ubi Scholas vel Synagogas Judæi habent, is qui januarum pulſatione ad ſcholã congregare ſolet (Æditui vicem ſupplet) horam circiter quintam pomeridianam circumire & oſtiatim pulſare ſolet, ut ſcilicet in ſcholam, oblationis vel precis veſpertinæ causâ, conveniant.

Quum

Quum primùm ſcholam ingreſſi ſunt (lotis primùm manibus) ſedent & precem recitant, cujus prima vox eſt אשרי *Aſchre* i.e. Benè Beatèque; deſumpta nempe ex Pſalmo 84. אשרי *Benè beateq́ habitatoribus domus tuæ, & iis qui te in ſæculum laudant, Selah*, (his verbis ſeſe jactantes; quòd adeò ſtudioſè & diligenter precibus in ſynagogis ſuis vacent) *Beatus populus cui ſic eſt: beatus populus cujus Deus eſt Dominus, Exaltabo te Deus mi, Rex, & benedicam nomini tuo in ſæculum, & in perpetuum, &c.* nec abſiſtunt, donec integrum hunc Pſalmum abſolverint. Permagni enim illum faciunt, ſcribuntque, partem in ſæculo futuro illi promiſſam eſſe, qui Pſalmum hunc ter quotidiè recitaverit. Surgit poſtea præcentor, & ſacram illam precem, quam illi קדש *Kaddeſch* appellant, ſed dimidiâ tantùm ex parte, canit: cœtus autem octodecim illas gratiarum actiones, quarum in precibus matutinis meminimus, recitat. Quo peracto, de loco editiore, qui Chriſtianorum ſuggeſtis reſpondet, deſcendit, & ſuper gradibus coram arcâ genua ſubmittit, atque ad ſiniſtram vultu in terram procumbit, quem totus cœtus imitatur, caput quoque in ſiniſtrum latus propendere ſinentes, faciem tegentes, ſummâq; & religione & attentione, ex toto corde (cor enim ad ſiniſtram ſitum eſt, ac proinde, quando ita caput in ſiniſtram propendet, ca-

Preces Veſpertinæ.

Pſal. 84. 5.

Pſla. 144. 15.

Pſal. 145.

Kimchi in hunc Pſal.

Orach chaiim nu-mer. 130.

det, caput & cor ſimul ſunt) in hæc verba erumpentes: רחום וחנון חטאתי לפניך מלא רחמים רחם עלי וקבל תחנוני, יי' אל באפך תוכיחני ואל בחמתך תיסרני וגו' *Miſericors & gratioſe Deus, coram facie tuâ peccavi, ſed tu miſericordiâ plenus es, miſerere ergo mei, & humillimas preces meas noli dedignari, nec in furore tuo arguas me, neq; in irâ tuâ corripias me*; & hâc ratione, abjecto & operto vultu, Pſalmum ſextum à principio ad finem uſque recitant.

Pſalm. 6.

Cur præcentor in genua procidat. *Joſ. 7. 6.*

Quòd *præcentor inflexo genu procidat coram arcâ*, in quam liber legis reconditur, id fit exemplo Joſuæ, de quo ſcribitur: *Et Joſua pronus cecidit in terram coram arcâ Domini.*

Cur faciem operiant.

Quòd *faciem operiunt*; ideò contingit, quia olim, quum amplum & ſpatioſum haberent Templum, quatuor cubitos ab invicem ſinguli diſtabant, quando peccata ſua coram Deo confitebantur, adeò ut alter alterius confeſſionem audire non poſſet: propterea etiam hodiè faciem ſuam tegunt, ut nemo quæ ab aliis dicuntur videat.

Cur in ſiniſtram ſe inclinent. *Cant. 2. 6.*

Quòd *in ſiniſtram ſe inclinent*, præter alias cauſas, ideo fit; quia ſcriptum extat: *Læva ejus ſub capite meo*: Item; quòd Iſaac, quum offerendus eſſet, in ſiniſtrum latus jacuerit.

Statim poſtea ſurgunt, & præcentor dicit: ואנחנו לא נדע מה נעשה כי עליך עינינו: *Nos autem quid facto opus ſit ignoramus, niſi ut oculos noſtros ad te levemus*; quaſi dicerent; Nos, ô Deus, te

ſtantes

ſtantes & ſedentes, humiles & elevati, erecti & inclinati, invocavimus, adeò ut ignoremus, quid nobis ampliùs ſit faciendum: itaq; faciem noſtram ad te levabimus, &c. Integram deinde precem *Kaddeſch* iterum recitant, ſicque preces veſpertinas abſolvunt.

Conveniens ſanè eſſet, illos domuitionem nunc parare, & cœnatum abire, atque à cœnâ rurſus in ſynagogam, precis nocturnæ, quæ ערבי׳ת *Arvis* vocatur, vel מעריב *Maarif*, peragendæ causâ, convenire. Ejus tempus eſt ab initio noctis circa horam 9. uſque ad mediam noctem. Verùm, quia hoc incommodum eſt, & fieri poteſt, ut multi crapulâ nocturnâ obruantur, ita ut precis nocturnæ obliviſcantur, conſultum Rabbinis viſum fuit, & ab illis conſtitutum, ut preci veſpertinæ precem nocturnam continuò ſubjicerent. Exigui tamen temporis pauſam faciunt, & inter oblationem, ſeu precem Veſpertinam, & precem Nocturnam, intervalli aliquid interjiciunt, ita ut manifeſtum appareat diſcrimen. Fortaſsis ideò quoque Precibus pomeridianis Nocturnam conjungunt, quia ſcribunt, eam non eſſe חובה׳ *Debitum*, ſed רשו׳ת *Reſchus*, liberam & arbitrariam. Subſtitutam enim eſſe in locum membrorum & inteſtinorum Sacrificii veſpertini, quę interdiu non ſatis cocta fuerint &c. Nihilominus tamen ceu מצוה׳ עוברת׳ præceptum

Preces nocturnas quare cum veſpertinis conjungant.

pium

pium eſſe obſervandam; neque intermittendam.

Quomodo diſſidentes ſe aliquando ante preces reconcilient.

Interdum verò hîc quoq; peculiarem obſervant morem; ſi quis litem cum alio habeat, vel jurgium aliquod componendum ſit, is qui jus ſuum ab adverſario obtinere non poteſt; in medium procedit; atque ad librum ex quo præcentor preces decantat, adit, eumq; claudit, & manu pulſans, inquit: אני כלאו *Ani Kelao* Ego occludo illum; quaſi diceret; Precibus peſſulum & repagulum obdo; donec adverſarius meus mecum in gratiam redierit: Tunc ulterius precari non audent, donec illi ſatisfactum fuerit: Precibus itaque non peractis domum ſæpe repetunt: & ſi litigantium alter implacabilem, inexpiabilemque ſeſe præbeat, precibus per aliquot dies ſæpe ſuperſedetur.

Quid precentur noctu.

Inter cætera autem iterum à Deo petunt, ut à Chriſtianis liberentur; & in patriam reducantur: & in quâdam prece, cujus initium eſt, ברוך יי' ita ſolent dicere: הושיענו אלהי ישענו וקבצנו והצילנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך : כל גוים אשר עשית יבואו וישתחוו לפניך יי' ויכבדו לשמך וכו' יראו עינינו וישמח לבנו תגל נפשנו בישועתך באמת באומר לציון מלך אלהיך יי' מלך יי' ימלוך לעולם ועד וכו' O *Deus Domine noſter, auxiliare nobis, congrega & libera nos à gentibus* (hoc eſt, à Chriſtianis) *ut ſacroſanctum nomen tuum confiteamur, & in laude tuâ exulte-*

exultemus. Omnes populi, quos tu creaſti, venient, & adorabunt in conſpectu tuo, & nomini tuo honorem exhibebunt, &c. oculi noſtri videbunt, cor noſtrum lætabitur, anima noſtra auxilio tuo revera gaudebit, quando Sioni dicetur, Dominus regnat, Deus Rex eſt, Deus regnat, & in æternum regnabit, tuum enim eſt regnum, &c. (Ah miſer Judæe, fruſtra lætitiam hanc expectas: jam enim ante mille ſexcentos annos contigit). Poſtea precem illam repetunt, quâ Chriſtianos & Chriſtianum Magiſtratum diris devovent, cujus in prece matutinâ mentionem fecimus. Qui hoc anno patrem amiſit, per integrum annum precem illam recitat, quam *parvum Kaddeſch* appellant, ut illius operâ & virtute patrem ſuum ex purgatorio liberet, ut ego fuſiùs, Deo dante, alibi declarabo. Quum ſcholâ egrediuntur, Scripturæ loca illa recitant, de quibus ſuprà capite quinto dictum. Et hîc iterum verboſiſſimam habent diſputationem de prece, cujus initium eſt; שמע ישראל *Audi Iſraël, Dominus Deus tuus Deus unus eſt*; quo nempe pacto, quo tempore vel loco ſit recitanda: ſed ampliora ſunt, quàm ut huc transferri poſſint. *Talmud & Rabbi Alphes tract. Berachot cap. 1. Orach chajim numer. 235. & ſeqq.*

In cœnâ eâdem ſe ratione gerunt, atque in prandio.

Quando cubitum ſe conferunt, calceum ſiniſtrum primum exuunt, deinde dextrum. Induſium in lecto jam decumbentes & ſtra- *Quomodo in cubiculo ſe exuant.*

gulis operti exuunt; ne ſcilicet parietes & trabes domus pudenda illorum nuda intueantur. Ideò nudis illis in cubiculo veſicam exonerare non licet. Fœdisſimum hoc eſt & turpisſimum, & in ſummam homines adducit paupertatem: *Unum enim eſt eorum quæ Deus odit, &c.*

Talm. Nidda fol. 16. 2. Vajikr. rab. fol. 189. 1.

Qui precationem, *Audi Iſraël*, in lecto recitat, illi continuò dormiendum eſt, nec amplius quicquam loquendum, uti ſcribitur: *Loquimini in corde veſtro, ſuper cubili veſtro, & tacete.* Si ſtatim obdormiſcere non posſit, precatio illa iteranda eſt, & quidem toties, donec illi indormiat: ita placidè & quietè dormiet, ſomnusque illi proderit.

Pſal. 4. 5.

Thalamus purus eſſe debet.

Thalamus, in quo vir & uxor ſimul decumbunt, purus ſemper & mundus eſſe debet: fieri enim poteſt, ut vir de expoſitione ſeu deciſione rei alicujus, quam illo die didicit, vel in Sacrâ Scripturâ legit, cogitet; vel etiam pios à Deo liberos expoſcat; vel ut uxor illius in preces effundatur. Jam inexpiabile eſſet facinus, de nomine Divino in impuro loco cogitare. In Talmude *Rabbi Siræ interrogaverunt diſcipuli, quomodo ad id temporis vitam produxiſſet? Ille verò reſpondit: In vitâ meâ nunquam ſtudui, vel nomen Dei pronunciavi, imò ne de illo cogitavi quidem, in loco impuro.*

Tract. Taanis de jejunio, cap. 3.

Lectus quomodo collocandus.

Lectum etiam vulgò ſic collocant, ut caput Meridiei, pedes verò Septentrioni obvertantur.

tantur, aut vice verſâ; non verò modo contrario, inter Orientem & Occidentem, propter reverentiam Templi, & Hieroſolymæ. Qui hoc fecerit, numeroſâ filiorum prole gaudebit, uti hoc eleganter in Talmude, & *Tractatu* Rabbi Alphes diſputatur, & ſubtiliter ex *Berachos* Pſalmis Davidis demonſtratur. Hebraicè au- *cap. I.* tem plaga Septentrionalis, ut & ventus ipſe, צפון *Tzaphon* appellatur. Jam verò apud Prophetam ſcribitur: וצפונך תמלא בטנם *Utzephonecha temalle bitnam*, *Pſal. 17. 14.* hoc eſt, ſi Rabbinicè interpreteris, *Et tuus Aquilo ventrem illorum replebit, & filii multi illis naſcentur.* Quamvis autem Rabbini ipſi probè ſciant, longè alium eſſe verborum Propheticorum ſenſum; ſingularis tamen artificii, & præſtantis ingenii eſſe exiſtimant, ſi ejusmodi argutæ expoſitiones in Sacræ Scripturæ loca cudantur. Verùm quia invalida & imbecilla eſt hæc demonſtratio, exortus eſt quidam Rabbinicus Philoſophus, qui hæc verba phyſicè & naturaliter expoſuit, in libello, cui ראשית חכמה *Principium ſapientiæ*, titulum fecit; quam ex- *Schaar hakkeduſcha cap. 16.* poſitionem non neceſſe eſt hîc inſerere.

Elegantem etiam habent Judæi Ethicam, de moribus in Thalamo ſervandis, præſertim quâ ſe ratione vir cum uxore ſuâ gerere debeat; omniaque ſubtilisſimè pro more illorum ibi diſputantur. Sed caſtis & pudicis auribus parcendum eſt. Itaque, qui hæc ſcire

Num.240. & Specul. ardens c. 38. De ſomniis.

deſiderat, adeat librum, qui אורח חיים Orach chajim *Semita vitæ* appellatur.

Superſtitioſi ſunt Judæi circa Somnia, & multum illis tribuunt, tùm propter exempla Jacobi, Joſephi, Pharaonis, Nebucadnezaris, & Danjelis; tùm ex eo quod Jobi 33.ỳ.15. legitur: *Per ſomnium viſionis nocturnæ, quando irruit ſopor ſuper homines, in dormitationibus ſuper cubile: tunc revelat* (Deus) *aurem hominum* &c.

Si quis ſomnium habuerit mali aliquid aut infauſti portendens, & triſtitiam ei afferens; ſequenti die Jejunium ſibi indicit, quòd tanti faciunt, ut cùm ob omnem aliam cauſam prohibitum ſit Sabbatho jejunare, propter hanc ſolam cauſam ſit licitum. Veſpere, jejunio finito, antequam cibum ſumat, tres ad ſe vocat amicos, ad quos Somniator dicit; חֶלְמָא טָבָא חֲזָאִי *Somnium bonum vidi*; idque ſepties repetit; Illi toties ipſi reſpondent; חלמא טבא חזית טבא הוא טבא הוי וטבא להוי ורחמנא טבא לשויה טבא דיהי טבא ויהוי טבא *Somnium bonum ſomniaſti; Bonum eſt, bonum ſit, bonum fiat! Deus miſericors faciat illud bonū, ut ſit bonum, & fiat bonum!* Poſtea quædam loca Scripturę, boni ominis causâ, ſubjungũt, Pſ.30.12. Jer.31.13. &c. claudentes dicto Eccleſ. cap.9. *Vade, comede in gaudio panem tuum, & bibe hilari corde vinum tuum, quia jam grata ſunt Deo opera tua.* Vocant hoc הֲטָבַת חֲלוֹם *Benefactionē ſomnii.*

Si ſomnium dubium ipſi obtigerit, ut neſciat,

ſciat, bonumne ſit an malum, peculiarem quoque habent precationem, quâ Deum rogat, ut in bonum ipſi vertat. Habentur hæ formulæ in libris precum ipſorum.

CAPUT XIV.

Quomodo Judæi dies Lunæ & Jovis, ſingulis hebdomadibus, feſtos agant.

IN Talmude & Rabbi Alphes legimus; Ezram Prophetam in captivitate Babylonicâ decem inſtituiſſe, & cuſtodienda præcepiſſe: *primò*, ut Sabbatho, *ſecundò*, ut diebus Lunæ & Jovis ſingulis hebdomadibus publicè particulæ aliquot & peculiares lectiones in libro Legis in Synagogâ, ſingularibus adhibitis ceremoniis, & magnâ cum Sanctimoniâ, legantur: *tertiò*, ut diebus Lunæ & Jovis publicè jus dicatur, & unusquisque in jure ſuo obtinendo adjuvetur: *quartò*, ut die Jovis omnia domi laventur, verrantur, & repurgentur, in Sacroſancti Sabbathi honorem: *quintò*, ut diebus Jovis viri allia comedant: *ſextò*, ut mulieres manè ſurgant, & panem conficiant, ut ſtatim primâ luce pauperi alicui & egeno, fruſtum panis diſtribui poſſit: *ſeptimò*, ut mulieres, majoris verecundiæ teſtandæ ergò, ſubligacula ſeu femoralia ge-

Decem res ordinavit Eſdras. Bava Kama cap. 7.

ſtent: *octavò*, ut mulieres caput ſuum ſtudiosè pectant, & capillos accuratè ab invicem in balneis diſcernant: *nonò*, ut mercatoribus & tabernariis varias urbes circumire liceat, & merces ſuas venales proponere, quò Judææ mulieres omnigena aromata, & muliebrem mundum præſtinare, ſeque tum in honorem Sabbathi & feſtorum, tum etiam maritorum oculis, ornare poſſint: *decimò*, ut ii, qui ὀνειρωγμὸν paſſi fuerint, aquâ perluantur.

Eſdras primùm ordinavit, ne tres in ſeptimana dies ſine lectione Legis præterirent, & cur?

Etiamſi autem jam ante Eſdræ tempora Prophetæ ſtatuiſſent, & præcepiſſent, ut Sabbatho Lex Moſis, habitis ad populum concionibus, doceretur; Eſdras tamen, ut mage ſpectatam populi pietatem redderet, triduũ præterire prohibuit, quin aliquid ex Lege prælegeretur, quod in concione exponeretur, adeò ut debitâ populus inſtitutione formaretur. Nam ajunt; *Qui triduum agit ſine lectione Legis, eum invadunt inimici*, ſicut de Iſraëlitis legimus. Poſteaquam enim de illis di-

Exod. 15. 22. ctum eſt: *Profecti ſunt tribus diebus per deſertum, & non invenerunt aquam*, hoc eſt, non invenerunt *Legem*, quæ *Aqua* appellatur, uti ſcribi-

Eſa. 55. 1. tur: *O vos omnes qui ſititis, venite ad aquas*, hoc eſt, ad Legem & verbum Dei; mox ſubjun-

Exod. 17. 8. gitur; *Et venit Amalek, & pugnavit cum Iſraële.* Quandoquidem igitur, in deſerto, triduum abſque Lege ambularunt, ideò poſtea hebdomadem ita diviſerunt, ut plus triduo abſque

lectione

lectione atq; auditu Verbi Dei non prætereatur. Adde, quòd id diebus Lunæ & Jovis propterea etiam contingit, ut memores ſint, Moſem die quinto, ſeu Jovis, montem Sinai ſecundò conſcendiſſe, & cedrinas Legis tabulas petitum iſſe, veniam quoque vituli fuſi impetraſſe, & die Lunæ rurſus deſcendiſſe. Hinc ſcribunt, dies iſtos eſſe ימי רצון יותר משאר הימים dies magis gratioſos & auſpicatos, quàm reliquos: hinc etiam, qui apud Judæos præ cæteris pii videri volunt, hodiè adhuc duobus illis diebus ferias eſuriales celebrare ſolent, uti Phariſæus Chriſti temporibus, qui ſuperbè & arroganter dicebat; *Deus, gratias ago tibi, quòd non ſum ſicut cæteri homines, jejuno bis in hebdomade.* Tertiò, propter dies feſtos, & quibus jus dicitur, neceſſarium quoque eſt ut diligenter Lex audiatur, & ſtudiosè Verbum Dei perpendatur.

Cur dies Lunæ & Jovis ad id deſtinati.

Luc.18.10.

Ac ſanè duo illi dies hodiè adhuc apud Judæos ex parte feſti ſunt, iis manè ſimul in Synagogam conveniunt, precantur, canunt, multasque alias preces ſolitis matutinis precibus adjiciunt, ut in Ritualibus illorum, & Precum libellis videre eſt. Magnâ etiam pompâ & apparatu librum Legis ex Arca educunt, & in eandem rurſus recondunt, quâ de re breviter aliquid hîc dicendum.

Quomodo illi hodiè ſoleant feſti agi.

Preces quod attinet, ad ſolitas matutinas aliam addunt, quæ à primis vocibus והוא

De precibus dici Lunæ & Jovis.

וחוּם *Vehu rachum* appellatur, cui magnam virtutem & efficacitatem adſcribunt; quamvis parum admodum per mille ſexcentos annos profecerit. Stantes cum ſingulari attentione illam בלחש ſubmiſsâ voce recitare ſolent, prout recitant precationem *Schmón' eſre*, de qua ſuprà. Dicunt enim tres Senes illam compoſuiſſe; quisque ſc. unam tertiam ejus partem, & in unaquaque parte eſſe 18. אזכרות Nomina Divina, reſpondentia 18. Benedictionibus 𝔗 Schmon' eſre. Hac de cauſa recitandam eſſe ſtando & musſitando. Hiſtoria autem trium illorum ejus Authorum ita refertur: *Quum Judæi à Cæſare Veſpaſiano Hieroſolymis expellerentur, tres naves Judæis onuſtas à terrâ in mare, abſq; naucleris & remis, emitti juſſit Imperator. Tempeſtatibus itaq; in diverſum actæ naves, ad varias regiones appulerunt; prima abjecta eſt apud regionem Lovandam* (harum regionum nomina hodè ſunt incognita) *altera, Arladum* (*h. e. Arelatam, urbem Galliæ, ut non nemo exiſtimat*) *delata eſt, tertia Burdelim* (*h.e. Burdigalas*); *qui poſtremi à regionis illius Domino comiter excepti ſunt, adeò ut illis vineas & agros colendos dederit. Verùm ubi Dominus ille fatis conceſſit, alius exortus eſt, qui inſtar poſterioris Pharaonis duriter eos habuit, & graviſſimis afflictionibus exercuit, eosq; ita aliquando compellavit; Jam experiar, an veri ſitis Judæi? in fornacem ignitam, non ſecus atq; olim Ananias, Miſaël, & Azarias, conjiciemini: ſi illæſi & in-*

Hiſtoria ſeu fabula Judaica.

& incolumes conſervemini, pro veris Judæis vos habebo. Illi verò reſponderunt: Clementiſſime Domine Rex, concede nobis triduum, ut nos præparare, Deumq; noſtrum invocare poſſimus, ut liberet nos, uti illis conceſſum eſt, & liberati ſunt. Quum id à Rege impetraſſent, convenerunt tres viri pietate egregii, Joſephus & Benjamin fratres, patruelisq; eorum Samuel, conſiliumq; inierunt, conſultantes quid facto opus eſſet, decreveruntq; ſibi jejunio & precibus viam ſternere. Singuli itaq; ſingularem concinnaverunt precem, ſtatimq; tres illas preces in unam compegerunt, quâ per totum illud triduum indeſinenter diu noctuq; divinum Numen placare ſtuduerunt. Tertio die manè illorum quidam dixit; hac nocte ſomniavi, mihi à viro quodam verſiculum ex ſcriptura prælectum, in quo particula כי Ki *bis, particula verò* לא Lo *ter exſtaret: Sed, & locum ubi ſcriptus, & ſignificationem ejus ignoro. Alius reſpondit, verſiculus ille habet in ſe conſolationem & auxilium tuum, Deiq; è cœlis liberationem portendit. Extat autem Eſajæ cap. 43.* כי תעבר במים אתך אני *Eſa. 43, 2.* ובנהרות לא ישטפוך כי תלך במו אש לא תכוה ולהבה לא תעבר בך׃ i. e. Quum tranſieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te, quum ambulaveris in igne, non combureris, & flamma non ardebit in te. *Tertio die ingens accenſus eſt ignis, & undiq; populus concurrebat, ut Judæos ardere videret. Tres itaq; illi viri ſuâ ſponte nullâ adhibitâ vi venerunt, & medium ignem ingreſſi ſunt, canentes & Deum invocantes, donec ignis*

totus conſumptus fuerit; Atq; ita hujus precis virtute liberati ſunt. Miraculum hoc poſtea in omnes locos, qui à Judæis inhabitabantur, ſcripſerunt. Unde præceptum & inſtitutum eſt, ut precatio illa diebus Lunę & Jovis ſemper in Synagogis recitaretur, quod in hodiernum uſque diem obſervatur, certisſimâ ſpe ſemper ducti, ſe illius virtute ex diutinâ hac captivitate & exilio liberatum iri: qui eam recitare neglexerit, is malè mulctatur. Hactenus tamen id nondum contigit, nec in poſterum etiam continget, quandiu Chriſtum ſpernent, & in horrendâ illâ incredulitate pertinaces hærebunt. Hanc hiſtoriam, ſeu potiùs fabulam, ex libro כל בו Kol bo i.e. *Omnia in eo*, paulò fuſiùs protuli, quàm Antonius Margarita. Ita autem ſe ſe habet Precatio illa; והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו : אתה יי׳ לא תכלא רחמיך ממנו חסדך ואמתך תמיד יצרונו : הושיענו יי׳ אלהינו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך וכו׳ *Ipſe autem eſt miſericors, peccata condonat, nec peccatorem perdit: ſed in irâ ſuâ avertendâ multus eſt, neq; omnem furorem ſuum ſuſcitat. Tu Domine ne cohibeas miſerationes tuas à me, miſericordia tua & veritas tua jugiter cuſtodiant me. Adeſto nobis Deus ſalutis noſtræ, & congrega nos à gentibus, &c.* Summa totius precis hæc eſt; *ut Deus peccata illis condonet, deſolationis Hieroſolymorum Templiq; miſereatur, & à quatuor mundi plagis illos congreget, nec*

get, nec hæreditatem ſuam ignominiâ & dedecore notari patiatur. Neq; tamen hîc Chriſtianorum obliviſcuntur, *ſed in eos ita debacchantur ;* עד מתי עוזך לשבי ותפארתך *Quousq; tandem robur tuum captivum erit? & decor tuus* (ſequentia in multis libris omittuntur Magiſtratus juſſu : ſed vulgò ſpatium album relinquunt, ut deſcribi poſſint, vel ut à ſenioribus defectum ſupplere moneantur) ביד צר עוררה גבורתך וקנאתך עליהם הם יבשו ויחתו מגבורתם *in manu oppreſſoris jacebit? ô Deus ſuſcita robur tuum, & zelum tuum contra inimicos noſtros, pereat robur eorum, & confundantur, &c.* His verbis Chriſtianos innuentes, in quos Deum vindicem ac ultorem advocare ſolent.

Iterum poſtea in vultus cadunt, (quod נפילת אפים *Nephilas appajim* vocant) uti ſuperiore capite memoratum eſt, multasq; alias adjiciunt preces, quibus Deum rogant, ut ſuam in illos iram ponat, nec in hoſtium manus veniant; ſed potiùs promiſſorum ſuorum meminerit, ſe nempe ſemen ipſorum ad inſtar ſtellarum cœli multiplicaturum.

Poſtquam hac ratione aliquandiu, modò inclinati, modò erecti, ſunt precati, ad cæremonias, ſolenneſq; libri Legis pompas progrediuntur, & ex illo lectionem hebdomadæ illius legunt, ut Ezra præcepiſſe dicitur. Sic autem ſe res habet:

Lectio Legalis diei Lunæ & Jovis quibus ceremoniis peragatur.

In ſingulis ſynagogis Pentateuchum habent,

Forma libri

Legis in Synagogis. bent, ספר תורה *Sepher Thorah* ab illis dictum, membranis vitulinis aliquot in longitudinem conſutis, craſsioribus characteribus inſcriptum, ad quas ab utraque extremitate duo tornata ligna anne ctuntur, quibus tolli & ferri poſſit. Hæ membranæ à Judæis, & filis caprinis à fœminis Judæis netis & contortis, conſui debent, ut in latitudine habeat ſeſquiulnam, in longitudine, quinquaginta. Non etiam niſi à Judæo ſcribi poteſt. Tornata illa ligna communiter argenteis laminis ſunt obducta & ornata: ideò adhibentur, quia ipſum librum manu contingere non licet. Vocantur ab eis עץ חיים *Lignum vitæ,*
Prov. 3. 18. ex Proverbiis Salomonis, ubi ſcribitur; *Sapientia lignum vitæ eſt iis, qui apprehenderint eam.* In ſcriptione magna eſt accuratio ac diligentia adhibenda, adeò ut ſi vel in unica litera error ſit commiſſus, totus liber prophanus habeatur. Multa hîc quoque alia requiruntur, de quibus videri poſſunt Rabbi Majemonides, & alii Rituales, in הלכות ספר תורה *Hilchot Sépher thórah.* Hic liber in peculiari arcâ vel capſulâ, muro utplurimum verſus orientem impacta, in ſynagogis ſemper cuſtodiri ſolet, quam vocant ארון הקדש *Aron hakkódeſch*, ad imitationem Arcæ fœderis in Templo, in quâ liber Legis erat repoſitus. Ante capſulæ operculum elegans velum, & quidem acu pictum, poni ſolet, & quo feſtum eſt ma-

eſt majus, eò pretioſiùs ſolet eſſe velū. Avium picturis hîc præ aliis delectantur; quòd in Veteri Teſtamento in Arcâ fœderis aves quoque depictæ fuerint. Liber porrò ille peculiari linteo, faſciæ inſtar quatuor aut quinq; ulnas longo, & palmum lato, perpetuò involvitur. Faſciæ autem iſtæ (Judæi Germani vulgò .vocant Wimples) hinc ipſis veniunt. Pueruli ſemeſtres ſinguli Sabbatho à Parentibus in Scholam ad principem Rabbinum deferuntur, ut ab illo benedictionem accipiant. Quivis verò puerulus ſecum afferat oportet in Scholam ejuſmodi pannum, ſive faſciam (Wimpel) in qua ut plurimùm cùm aliæ figuræ, tùm inprimis infantis nomen, nomen parentis, ætas, & dies nativitatis ipſius, acu artificiosè & ornatè ſunt depicta. Faſciam hanc pater infantis accipit, & illi, qui officium Ligni vitæ habet, tradit, hic verò alteri, qui officium *Gelilah* ſeu Involutionis adminiſtrat, porrigit. Ita verò liber Legis huic faſciæ eſt involvendus, ut literæ illius introrſum convertantur, & pergamenum, cui lex inſcripta, quàm proximè contingant. Ubi liber Legis faſciis ſic eſt involutus, certum deinde habent (quod מפה *Mappam* vocant) palliolum, interdum bombycinum vel heteromallum, interdum Attalicum, quo librum legis obducunt. Ab hoc palliolo, de catenula argentea, dependet lamina

mina argentea ſatis magna plures adhuc lamellas in ſe continens, quæ à majore eximi & ſeparari poſſunt. In minoribus lamellis ſculpta ſunt nomina feſtorum, & dierum quibus liber Legis eſt uſurpandus: majori verò laminæ inſcriptum, כתר תורה *Keſer Torah* Corona Legis, vel, קדש ליהוה *Kodeſch Ladonaj* Sanctitas Domini.

Hîc tria habent officia, circa quæ ſunt ambitioſi, & ſuperſtitioſi. *Primum* eſt גְּלִילָה *Complicatio*; munus, complicandi & replicandi librum: *Secundum*, עֵץ חַיִּים *Etz chájim*, Lignum vitæ; ut ſc. quis lignum illud manu teneat & prehendat. *Tertium* eſt, הַגְבָּהָה Hagbóhoh, h. e. *Elevatio*; quo quis Librum ſuſtollit, circumfert, & populo Scripturam legis oſtendit. Hæc munera auctione vendunt: Æditumus circuit ſuggeſtum, & altâ voce proclamat; *Quis vult emere* גלילה? Quis vult emere עץ חיים *Lignum vitæ?* Quis *Hagbóhoh*, Elevationem? Præcipuum ex his eſt munus גלילה Replicationis & complicationis, & cariùs cæteris venditur: Qui plus obtulerit, ea obtinet: & pecunia cedit in uſus pauperum, & Eccleſiæ ac Scholarum conſervationem. Emenda ea dicunt בדמים יקרים pretio caro, לחבב המצוה propter amorem & honorem præcepti.

Orach chajim numer. 135.

Quando igitur Æditimus vel præcentor (חַזָּן *Chaſſan*) ſacrum hunc Librum ex arcâ pro-

prôfert, ſinguli hæc ex libro Numerorum ca-
nunt: ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה יי׳ ויפוצו *Num.* 10. 35.
איביך וינוסו משנאיך מפניך ׃ כי מציון תצא תורה
ודבר יי׳ מירושלם ׃ *Quumq; proficiſceretur Arca,*
dicebat Moſes, ſurge Domine, & diſſipentur inimici
tui, & fugiant qui oderunt te, à facie tuâ. De Sion *Eſa.* 2. 3.
exibit lex, & verbum Domini de Jeruſalem. Cùm
arcam claudit, dicunt: ברוך שנתן תורה לעמו
ישראל בקדושתו *Benedictus qui dedit Legem populo*
ſuo Iſrael cum ſanctitate ſua. Præcentor verò,
quum librum in brachium ſumit, canere in-
cipit: גדלו ליי׳ אתי ונרוממה שמו יחדיו *Magnificate* *Pſal.* 34. 4.
Dominum mecum, & exaltemus Nomen ejus ſimul:
Cœtus reſpondet: רוממו יי׳ אלהינו והשתחוו
להדום רגליו כי קדוש הוא ׃ רוממו יי׳ אלהינו והשתחוו
להר קדשו כי קדוש אלהינו *Exaltate Dominum* *Pſal.* 99. 5. 9.
Deum noſtrum, & incurvate vos ſcabello pedum
ejus, quia ſanctum eſt: Exaltate Dominum Deum
noſtrum, & incurvate vos monti ſanctitatis ejus, quo-
niam ſanctus Dominus Deus noſter.

Dum ad Suggeſtum, Judæis אלמימר *Almé-*
mor, voce ignotâ dictum, defert, omnes ac-
currunt, & librum in ulnis ejus oſculantur:
qui ore non poteſt, manu tangit, quam dein-
de oſculatur.

Super illo *Almémor* ſeu ſuggeſtu ſtat Men-
ſa cum Mappa, vel etiam bombycino aut ho-
loſerico tapeti, cui *Chaſſan* ſeu Æditimus li-
brum imponit. Dehinc accedit alius, quem
סְגָן *Segen* vocant, ad ſiniſtram Chaſſánis ſtans,
qui

qui pannos removet, & librum explicat. Exinde סגן *Segen* iſte mandat Chaſſáni ſeu æditimo, quem nam ad legendum vocare debeat.

Nemo enim ultrò & ſponte ad legendum prorumpet, qui non ſit nomine ſuo vocatus; tùm propter honorem & reverentiam Legis, tùm ne ἀταξία oriatur, & contentiones, ſi plures fortè ſimul exſurgerent, & hoc munus affectarent.

Vocatur autem *primò* omnium כהן *Kohen*, ſeu aliquis de Sacerdotali familia, & honoris magni loco ducitur, ſi quis primus evocetur: Vocatus appellatur ſuo & Patris ſui nomine, ut accedat, his verbis, ex. gr. יעמוד רבי אברהם בר יצחק הכהן *Surgat & aſcendat Rabbi Abraham, filius Iſaaci, Sacerdos*; idque altâ & clarâ voce, ut & ipſe, & adſtantes omnes audiant. Hic accedens, & in medio amborum ſe ſiſtens, libro oſculum affigit, non tamen nudæ membranæ (grave enim hoc peccatum foret) ſed pannis, quibus involvitur: Præcentor, ſumpto argenteo ſtylo, monſtrat vocato locum & verſum, unde lectio Legalis incipiat, quia manu attingere non audet: ille manu prehenſis duobus lignis inferioribus, oculis non in librum defixis, ſed ad alterutrum latus converſis, antequam legere incipiat, contentâ & clarâ voce dicit; ברכו את ײ המבורך *Benedicite Deo benedicto*: Cætus reſpondet, ברוך ײ המבורך לעולם ועד *Benedictus eſto Deus benedictus in ſecula*

ſecula ſeculorum. Vocatus pergit; *Benedictus tu Deus, qui nos præ aliis gentibus elegiſti, nobisq; Legem tuam dediſti. Benedictus tu Deus, Legis dator.* Hîc Judæus ille exiſtimat, ſe rem acu tetigiſſe, Lignum vitæ æternæ in manus ſumpſiſſe, & cæteris omnibus gentibus feliciorem, beatioremque eſſe. Poſt lectionem peractam denuò librum, panno ſerico priùs tectum, deoſculatur, hacque actum ſuum concludit benedictione; ב'א' אמ'ה שבראנו לכבודו והבד'לנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו בא"י נותן התורה *Benedictus Deus, qui creavit nos ad gloriam ſuam, ſeparavit nos ab errantibus, & dedit nobis Legem veritatis, & vitam æternam plantavit in nobis. Benedictus Deus qui dedit nobis Legem.* Hoc dicto, tres circiter paſſus recedit, & vocato in hunc modum benedicit, מי שבירך אבותינו וכו' *Qui benedixit Patribus noſtris, Abrahamo, Iſaaco & Jacobo, idem benedicat huic Abrahamo, filio Iſaaci, Sacerdoti; ipſi, & toti ejus familiæ; quia honorem tribuit Legi. Deus cuſtodiat & tueatur eum ab omni malo, & ab omni anguſtia, mittat benedictionem & proſperitatem ſuper omnia manuum ejus opera,* &c. Cœtus reſpondet, *Amen.* Hanc Benedictionem recitant etiam ſuper ſequentes Lectores.

Deinde duo alii deinceps advocantur, quorum unus debet eſſe לוי *Levita*, alter ſimpliciter ישראל *Iſraëlita* vel *Judæus*, & ſinguli

primum imitantur per omnia, tam legendo, quàm benedicendo.

Qui ad legendum prodeunt, per oſtiolum ſibi proximum aſcendunt, per remotius iterum deſcendunt.

Lectio debet fieri ſtando, adeò ut ne quidem ad murum vel parietem reclinare liceat: non pauciores quàm decem verſus ſinguli lectores legunt: Duo non debent ſimul legere: Legente Præcentore ſubmiſsâ voce quis poteſt legere: Si quis in lectione erraverit, vel in unicâ literâ, is à peritioribus eſt corrigendus, & repetere debet quæ legit. Inter legendum non eſt garriendum, ne quidem de verbis Legis, ſed ſilendum: non licet è Synagoga exire, dum liber Legis eſt apertus.

Poſteaquam tres illi ſuas lectiones legerunt, accedit alius, qui ambobus brachiis volumen in altum tollit, quàm quidem poteſt explicatum altisſimè geſtat, circuitus aliquot conficit, ut Legis ſcripturam omnes videre posſint, & cœtus interim clamat; וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל *Hæc eſt illa Lex, quam Moſes filiis Iſrael propoſuit.* Munus hoc appellatur הגבהה *Hagbáhah*, h. e. Elevatio, & licitatione quoque emitur. Qui eo fungitur, eum robuſtis & valentibus brachiis eſſe oportet ad hoc ritè peragendum. Unde quidam, ad robur ſuum oſtentandum, librum quandoque ſemel atque iterum in al-

tum

tum projiciunt, & rurſum manibus excipiunt, ut laudem fortitudinis reportent. Hinc ſæpè hoc in caſu dicunt, Ecce quàm hic ſit robuſtus, wie hat er ſo wol gehagbohaget.

Porrò *Segen* ille ſuprà dictus (qui proximus eſt à Sacerdote ſummo vel Archiſynagogo) magnam ſæpè, Lectores nominando & vocando, ſibi conflat invidiam. Si enim alius quis etiam libenter inter Lectores eſſet, & prætereatur, calumniantur illum, quaſi ex affectu ageret, & unum præ altero evocaret. Unde odia, ſimultates, lites inter ipſos oriuntur.

Dum hæc ita geruntur, magna in mulierum Eccleſia oritur lis & tumultus: nam ſe ſe invicem premunt & proculcant, ut per clathratas feneſtras, vel etiam rimulas, ipſæ quoque Sacram libri Scripturam intueri & conſpicere poſſint. Quia enim libro Legis oſcula admovere non poſſunt, aſpectus tamen ſummopere eas delectat, illisq; abundè ſatisfacit.

De Eccleſia mulierum. Peculiarem autem habent mulieres Eccleſiam, quæ à virorum Eccleſiâ clathratis feneſtris ſeparatur. Huic rei hanc in Talmude dant cauſam; olim conveniſſe viros & mulieres eodem in loco, ita ut mulieres in ſedilibus ad parietes affixis, & eminentioribus, ſederent, viri in inferioribus: cùm hinc variæ levitates orirentur, conſtituiſſe, ut mulieres *Tractatu Succah de Tabernacul. tor. conſtruct. c. ult.*

interiùs, viri exteriùs eſſent; ſed cùm nec hac ratione fibula poni poſſet, ordinaſſe, ut mulieres exteriùs, viri intùs congregarentur: cùm ne ſic quidem huic malo medelam afferri viderent, tandem hoc remedium invenerunt, ut mulieres ſeorſim, & viri ſeorſim orarent. Idque confirmarunt ex Propheta Zacharia; *Plangetq; terra, familiæ ſingulæ ſeorſum: familia domus David ſeorſum, & mulieres eorum ſeorſum* &c. nempe in ſeparatâ & diſtinctâ Eccleſiâ, idque modeſtiæ, pudicitiæ & caſtitatis causâ: facilè enim in pravas incidunt cogitationes, ſi omnes promiſcuè ſteterint.

Zach. 12. 12, 13, 14.

Si etiam Judæus ille, qui librum geſtat, ceſpitaret vel caderet, omnibus per longum tempus facinus illud jejunio expiandum eſſet; utpote maximi infortunii, capitibus illorum impendentis, ſignum.

Dehinc duo illi, qui & Complicationem & Lignum vitę emerunt, rurſus accedunt; quorum alter ligna ſuperiora apprehendit, ut iterum complicari poſſit (peculiaris hic experientia requiritur, ut omnia rectè, & ordine fiant); alter verò pannos porrigit, quibus iterum involvatur, & palliolo, à quo lamina aurea dependet, extrinſecùs veſtiatur.

Orach chajim numer. 147.

Tandem omnes veniunt, juvenes ſenesque, libri tornata ligna (*Etz chajim*) oſculantur, duobus digitis tangunt, quos è veſtigio oculis ſuis imponunt: res enim ſancta admodum

modum eſt, & præſentiſſimum adverſus cæcitatem & lippitudinem remedium. Imò & ad parturientes fœminas Lignum hoc deferunt, & aſpiciendum illis proponunt, ut tanto facilius uteri ſui onus deponant. Atque eo fine ſæpè pretioſa ad eum ornandum conferunt ornamenta, ut ſuæ quoque ſaluti promovendæ inſerviat.

Dum in arcam refertur, præcentor canit; יהללו את שם יי׳ כי נשגב שמו לבדו *Celebrate Nomen Dei: Nomen enim illius ſolum eſt robuſtum:* Cœtus verò reſpondet; הודו על ארץ ושמים וירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו לבני ישראל עם קרובו הללויה *Gloria ejus eſt in terra & in cœlis, gentis ſuæ cornu ſeu dominium extulit, ad omnium ſanctorum laudem; filios nempe Iſrael, gentem illi proximam; Laudate Deum.* Dum in arcam reconditur, cœtus canit: ובנוחה יאמר שובה יי׳ רבבות אלפי ישראל *Num. 10. 36.* *Quum autem deponeretur arca, ajebat, Revertere Domine ad multitudinem exercitus Iſrael.*

Quomodo è Synagoga egrediantur.

Repoſito libro preces abſolvunt, ut in precibus matutinis oſtenſum eſt. Precibus peractis, nec prius, è Synagoga egrediuntur. Egredientes, uti etiam quando è domibus ſuis peregrè proficiſcuntur, vel ad negotium aliquod conficiendum properant, dicere ſolent: יי׳ נחני בצדקתך למען שוררי הישר לפני דרכך יי׳ ישמור צאתי ובואי מעתה ועד עולם *Domine duc me in juſtitia tua propter inimicos meos, dirige coram me viam tuam. Dominus dehinc & in poſte-*

rum exitui & introitui meo clementer adeſſe velit.

CAPUT XV.

Quomodo ſe Judæi Sabbatho præparent, & illud inchoent.

Præparatio ad Sabbathum.

Exod. 16. 5. 23.

IN Exodo legitur: *Die ſexto præparabunt ſe, &c.* paulò poſt: *Quies Sabbathi ſancti cras eſt Domino, quod pinſere volueritis pinſite, & quod coquere vultis coquite.* Hoc ita intelligunt, rebus omnibus neceſſariis in Sabbathum & Sabbathi honorem die ſexto providendum eſſe, præſertim verò cibos lautos apparandos, & maturè coquendos eſſe, ut eò meliùs Sabbatho feriari poſſint: Omnia proin vitanda, quæ huic præparationi vel remoram, vel obſtaculum poſſint injicere. Hinc die ſexto ſeu Veneris, non longiùs iter, quàm trium milliarium, eſt ſuſcipiendum, ut quis tempeſtivè vel domum ſuam, vel in diverſorium ſuum, dum adhuc dies eſt, venire poſſit, & neceſſaria pro Epulo Sabbathino præparare. Diverſorium autem ſeu hoſpitium debet eſſe in loco habitato, ubi copiam habere poſſit earum rerum, quæ ad Sabbathi honorem requiruntur; ne ex earum defectu, Sabbatho, quo hilaris eſſe debet, contriſtetur.

Die Veneris præparant

Die Veneris itaque ante noctem, quicquid per Sabbathum comedere volunt, coquere ſolent,

ſolent. Ante omnia oportet mulieres multigenas conficere placentas: & dum farina ab illis ſubigitur & præparatur, maſſam integram & indiviſam relinquunt; ſi verò tanta fuerit maſſa, quod in amplis familiis contingere ſolet, ut eam partiri ac dividere neceſſe ſit, mantili pars altera tegitur, ne alterius ora erubeſcat, pudoremve ſuum videat, quòd poſtrema in Sabbathi placentis præparetur. *omnes cibos ad uſum Sabbathi.*

Triplicibus autem, iisq; conquiſitisſimis, epulis, pro ſuâ quiſque facultate, Sabbathum honeſtant. In honorem enim Sabbathi cedere exiſtimant, liberaliter pecuniam expendere, & genio indulgere. Hinc quidam ſanctiores die Veneris jejunant, ut in Sabbatho tanto majore cum appetitu edere posſint & bibere. *Triplex epulum Sabbathinum.*

Primæ epulæ inſtruuntur die Veneris noctu, Sabbatho ineunte: *altera*, die Saturni horâ meridianâ: *poſtrema*, veſperi Sabbatho exeunte. Hanc verò legem ex altero librorum Moſis, Exodo nempe, exterebrarunt, ubi de Manna ita ſcribitur: *Comedite illud* hodiè, *quia* hodiè *Sabbathum eſt Domini, non invenietur* hodiè *in agro.* Hîc, inquiunt Sapientes, ter ſcribitur, *Hodie*, quo Moſes innuere voluit, ter manna Sabbatho epulis ſolennibus comedendum fuiſſe. Sed & alium triplices iſtæ epulæ habent uſum, ut in Ritualibus eorum Germanicâ dialecto conſcriptis videre eſt, *Primæ Sabbathi epulæ.* *Exod. 16. 25.* *pagina 13.*

Niſi enim ter cibum capere juberentur, eò uſque ſe cibo ingurgitarent, ut in totum Sabbathum ſat illis eſſent unæ epulæ. Verùm, quia nemo non novit, duas adhuc ſupereſſe epulas, ſinguli in epulando modum adhibent, nec nimio cibo ventrem diſtendunt; ſed cum delectatione veſcuntur, animo ſecum reputantes, brevi inſtaurandas eſſe dapes, & menſam repetendam. Quid præterea de Sabbathinis iſtis epulis ſentiant, quantique ea faciant, mox pluribus dicetur.

Quivis ipſemet aliquid in honorem Sabbathi preparet.

Nemo præterea, nobilis, dives vel ſapiens nimium ſibi videri debet, adeò ut in honorem Sabbathi nihil agere vel præparare auſit. Quamvis enim centum ancillarum vel ſervorum millia alicui ſuppeterent, ipſe tamen in honorem Sabbathi ſuis manibus aliquid laborare quoque debet. Sic legimus in Talmude, *pium Rabb Chaſdam olus minutè concidiſſe, doctiſſimos Rabbam & Rabb Joſephum ligna fidiſſe, Rabbi Siram ignem accendiſſe, Rabb Nachmanem domum everriſſe, & totam menſæ ſuppellectilem præparaſſe, &c.*

Tractatu de Sabbatho fol. 119. & in tractatu Kidduſchim cap. 2.

Nemo autem die Veneris aggreditur aliquid, quod non commodè poſſit perficere ante veſperam.

Orach chajim numer. 250.

Fercula elixa ſive aſſa, quæ calida gratiora ſunt quàm frigida, ſub veſperam, horâ circiter ante Sabbathi ingreſſum, in fornacem reponuntur, ut illis calor ſuus, ſi fieri poſſit, conſervetur.

Per

Per totum Sabbathum menſa ſtrata & appoſita diu noctuque ab illis relinquitur, cujus rei peculiaris eſt ſignificatio, ut poſtea declarabitur. *Menſa toto Sabbatho ſtrata.*

In honorem Sabbathi quoque lavatum eunt, & ſi non totum corpus, ſaltem faciem, manus, & pedes lavant aquis calidis; Viri, ſi uſus fuerit, tondentur. Mulieres itidem capillos pectunt, aptè & eleganter concinnant, vittis vinciunt, thermas quoque ſubeunt, vel alioqui calidâ manus & pedes abluunt. *Orach chajim numer. 260.*

Ungues etiam quotquot diebus Veneris reſecant, idq; peculiari adhibitâ ſuperſtitione. A' *ſiniſtra* enim incipientes, digiti quarti unguem primò demunt, dein ad ſecundum digitum tranſeunt, poſtea ad quintum, inde ad tertium, tandem in pollicem deſinunt; adeò ut nunquam duorum digitorum ungues deinceps cultello purgentur, ſed digitus intermedius ſemper transmittatur. Memoriale hujus ordinis ſignum in manu ſiniſtra eſt, דב"ה גא. Ad manum *dextram* ubi devenerunt, initium faciunt à digito ſecundo, inde ad quartum tranſitur, & ita in reliquis. Hujus memoriale eſt בד"אגה. Qui unguium præſegmina pedibus ſubjicit, ſummè Impius habetur. Sic enim in Diaboli poteſtatem veniunt, & homines nequam illis ad faſcina & maleficia abutuntur; illorum præterea conculcatio à periculo non abeſt. Qui ſub terrâ *Unguium reſectio.* *Unguiũ præſegmina ſub terrâ defodienda. Vide in Tal. Nidda folio 17. 1. Moed Katon fol. 18. 1.*

illa defodit, צדיק Juſtus eſt; qui verò in ignem conjicit, ille חסיד pius eſt & revera πλεόγωνος, omnibusque ſuis numeris abſolutus. Hæc omnia exſtruunt ex loco jam

Exod. 16. ſuprà citato, nempe; *Die ſexto præparabunt ſe.*

Cultri poliendi & acuendi. Singulis etiam cultellus ſuus repurgandus eſt, poliendus, & acuendus, idque ex Exod. 16. 5. וְהֵכִינוּ אֵת, hæc verba interpretantes, Et *præparabunt cultrum*; Voce nimirum אֵת ſumptâ pro Vomere, vel Cultro aratri, ut Jeſa. 2. 4. & alibi; cùm longè aliter ibi ſignificare non ignorent: Item ex loco illo

Job. 5. 24. Jobi; *Et ſcies, quòd pax erit in tabernaculo tuo, & domum tuam curabis, &c.* Hinc Judæorum ſapientes exſtruunt; *Si hebes fuerit culter, adeò ut cibos diſſecare non poſſit, nullam pacem eſſe in menſa, & domum malè curatam eſſe.*

Veſtes Sabbathinæ. Orach chajim numer. 262. Veſtes Sabbathinas ſub veſperam Sabbathi diligenter ſunt perquirendæ, & videndum, an nihil in illis ſit, cum quo Sabbatho exire ſit prohibitum: poſtea in honorem Sabbathi eas induunt, & ſinguli pro facultatibus ſuis ſedulò exornantur; quia ſc. apud

Jeſa. 58. 13. Eſajam ſcriptum eſt; וְכִבַּדְתּוֹ *Et honorabis eum*; Quomodo? שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול *Ne veſtimentum tuum ſabbathinum ſit ſicut veſtimentum tuum prophanum vel quotidianum*, ut

Schabbat fol. 113. 1. in Talmud explicatur. Hinc Judæi ditiores peculiares habent veſtes, quas nunquam aliis diebus induunt. Rabbini enim Sabbathum

מלכה

מלכה Malkah i. e. *Reginam* appellaverunt: ſi verò veſtes regiæ alio tempore induantur, quàm ubi coram regina comparetur, dedecus admittitur, & regina ludibrio habetur. Veſtibus his alacriter indutus, lætabitur de adventu Sabbathi, ac ſi in occurſum Regi alicui procederet, vel Sponſi & Sponſæ. Sic R. Chaninah veſperâ Sabbathi decenter ornatus, ſtabat, & dicebat, *Venite, egrediamur in occurſum Sabbathi Reginæ.* R. Janai dicebat; *Veni ſponſa, Veni ſponſa.* *Sabbathum Regina.*

Menſam prꝗterea ſternunt linteis mundis & albis, mantilibus, quadris, cyathis, pulvinaribus, ſcamnis, & reliquis rebus neceſſariis, ut Regina adveniens, Sabbathum nempe, omnia ritè diſpoſita, & magnificè lauteq; præparata inveniat: Panis mappæ imponitur, & alio mantili tegitur, in memoriam Mannæ, quod ita deſcendit, ut rorem ſubſtratum & ſuperſtratum habuerit. Summa; כל המרבה לכבד את השבת הן בגופו הן בבגדיו הן באכילה ושתיה זה משובח *Quicunq; multipliciter honorat Sabbathum ſuo corpore, ſuis veſtimentis, cibo item & potu, is revera laude dignus eſt.* *Menſam uti ſternant.*

Priſcis temporibus ſexies cornu ſive buccina inflabatur, ut ſinguli ſe ſe tempori ad Sabbathum præpararent; nunc verò in benè conſtitutis Synagogis ſolet æditumus circumire & proclamare, ut ſinguli à labore ceſſent, ſeq; להכנסת כלה *ad ingreſſum Sponſæ*, h. e. ad Sab- *Orach. chajim numer. 216.* *Sabbathum ſponſa.*

ad Sabbathum, formoſæ ſponſæ inſtar adveniens, honorificè excipiendum componant.

Et hæc quidem omnia, quæ ſuſcipiuntur in honorem Sabbathi, licet per totum diem ſextum facere: ſed à meridie uſque ad veſperam ejus aliud opus facere non licet, nedum pro mercede.

Quando inchoent Sabbathum. Poſt veſperam itaque externum opus nullum amplius obeunt, ſed maturè Sabbathum inchoant, aliquid illi de reliquâ hebdomade concedentes, ſynagogam adeunt, & pro more ſuo multum ſatis canunt & orant.

Dum aliquantum adhuc ſupereſt diei, & ſol montium & arborum cacumina occupare incipit, pius Paterfamiliâs domeſticos ſuos blandè rogabit, *Separaſtiùne* Challam? dein mandabit, ut *Lucernas*, quas *Sabbathi* appellant, *mulieres* accendant. Quod ſi enim citiùs hoc faceret, dum adhuc dies eſt, facilè poſſent ejus obliviſci, vel debitum tempus negligere. Lychnis autem ex aurichalco ut plurimùm utuntur, qui triclinii laquearibus dependent: quamprimùm ardere incipiunt, mulier Judæa, *ambas manus lucernam verſus* expandens, inquit: ב"אי א'מה אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של שבת *Benedictus tu Domine Deus noſter, rex mundi, qui nos præceptis tuis ſanctificaſti, & candelas ſabbathinas accendere præcepiſti.* Idem etiam reliquis diebus feſtis veſperi illas facere convenit. Sunt, qui duas accendunt, vel unam

Lucernæ Sabbathinæ. Orach chajim nũ. 261.

unam duo ellychnia habentem; ut reſpondeant duobus verbis, quæ in Præcepto Sabbathi occurrunt, זָכוֹר *Memento*; & שָׁמוֹר *Cuſtódi*: ſunt etiam, qui 3. 4. & plures. Candelæ hæ Sabbathinæ adeò ſunt neceſſariæ, ut ſi quis non ex ſe habeat, ſtipem oſtiatim colligere debeat, pro illis comparandis.

Si turbida tempeſtas fuerit, & cœlum nubibus obductum, gallinæ illis ſunt indicio: quando enim in gallinarium ſe recipiunt, tum demum nox eſt, & verum Sabbathi inchoandi tempus. Si quis extra urbem in mediis agris habitet, ubi nullæ gallinæ adſint, ad corvorum & graculorum receptum ſeſe dirigat oportet; ſolent enim id genus animantia quoque maturè ſibi locum quærere, in quo pernoctent.

Quòd autem hoc muneris mulieribus potiùs quàm viris injunctum fuerit, duæ imprimis à ſapientisſimis illis doctoribus rationes afferuntur: *Primò*, quùm Eva, poſt mali interdicti eſum, ſibi moriendum eſſe, certisſimis indiciis agnoſceret, voluit virum ſuum, bonum illum Adamum, de eadem arbore quoque comedere, eumque ita alloquuta eſt; ſi mihi moriendum eſt, mecum moriaris oportet. Inſtabat ergo atque urgebat, ut comederet: ſed quum ille conſtanter recuſaret, avulſo ramo ſive baculo ex arbore, illo tamdiu maritum percusſit, donec comederet, uti verſicu-

Cur Mulieres Lucernas accendant.

Gen. 3. 12. verſiculus dicit; *Mulier quam dediſti mihi ſociam, dedit mihi de arbore* (hoc eſt, grandisſimo rami ex arbore decerpti ictu me afflixit: ſic enim in libro *Orach chajim* id eſt, *Semita vitæ*, Cap. 2. exponitur) *& comêdi*. Hoc pacto miſer ille & ſtolidus Adamus, uxoris ſuę verberibus ſeductus, & ad mandati divini transgresſionem adactus eſt, mortemque ſibi, poſterisque ſuis omnibus conciliavit. Antequam autem illa peccaviſſet, ſol mundo collucebat, eadem ratione quâ olim piis in futuro ſæculo: ſed ubi primùm peccavit, ſolis ſplendor immutatus eſt, & præſtantisſimum illud & pretioſisſimum totius orbis lumen extinctum. Vel breviùs: שכבתה נירו של עולם *quia Mulier extinxit lumen mundi*, h. e. שגרמה מיתה לאדם הראשון *quia cauſata eſt mortem Adamo primo. Secundò*, hâc etiam de causâ candelę ab illis accendendæ ſunt, quia ſemper domi adſunt, viros au-
Exo. 27. 20. tem ſæpè abeſſe contingit. *Præterea* ſcribitur,
Specul. ardens cap. 37. ואתה תצוה id eſt, *Tu autem præcipies filiis Iſrael, ut afferant tibi oleum de arboribus olivarum puriſſimum, piloq; contuſum, ut ardeat lucerna ſemper in tabernaculo teſtimonii*. Hîc exponunt & quærunt Doctores, Cur ſcribitur תְּצַוֶּה Tezavveh *Præcipies*, per ת; quum tamen ſimpliciter ſcribi potuiſſet צו Zav *Præcipe*? ℞. Hoc modo mulieribus candelas accendendas eſſe deſignavit Moſes. Vox enim נשים Naſchim i.e. *Mulieres*, ſi ſingulæ literæ in ſuos numeros reſolvan-

ſolvantur, 400. conſtituit, quot ſcilicet litera ת conſtituere ſolet. En cor Zenodoti, en jecur Cratetis! Quandoquidem igitur mulier lumen vitæ in mundo extinxit, ideò oportet illam ſingulis Sabbathis & diebus feſtis veſperi candelas accendere; in ſignum nempe pœnitentiæ, quòd Animæ hominis, quæ Lucernæ comparatur, uti ſcribitur: *Lucerna Domini eſt anima hominis*; lucem ſuam & vitam reſtituere velit. Scribunt inſuper ſapientes, ſi mulier piâ & religiosâ attentione candelas accendat, tam ſanctum opus reputari, ac ſi candelabri aurei in ſacroſancto Hieroſolymorum templo lucernas accendiſſet. Legimus præterea in Talmude, *Mulierem trium peccatorum causâ in puerperio mori; nempe, ſi placenta maſſam non ſumpſerit* (particulam nempe maſſæ, quæ olim cum oleo miſcebatur ad placentam infermentatam conficiendam, de qua videatur Moſes in Exodo) *candelas Sabbathinas non accenderit, & ad menſtrua ſua diligenter non attenderit*. Quæ tria Cabaliſticè deſignantur voce חוה quæ *Evam* ſignificat: prima enim litera חלה Challah i.e. *Placentam*: ſecunda וסת Véſes, i. e. Rabbinicâ dialecto, *Conſuetudinem mulieris menſtruam*; tertia הדלקה Hadlákah i.e. *Candelarum accenſionem* denotat, (ſi modò Accenſionem aures patiantur Latinæ). Si verò mulieres tria hæc præcepta diligenter obſervaverint, faciliore utuntur ute-

Pro. 20. 27.

Tractat. de Sabbatho ca. 2. f. 31. 2.

Exod. 29. 23.

tur utero, & cito partu levantur. Id genus lucernas duas vulgò accendere ſolent, imò etiam plures,pro ratione triclinii vel domus. Illis autem arcana membrorum corporis humani tum viri,tum mulieris, deſignatio continetur. Centum enim, octo & quadraginta membris, ex Judaicâ anatomiâ, conſtant viri: mulieres verò centum, duobus & quinquaginta; qui duo numeri ſimul juncti quingenta conſtituunt; quot ſcilicet vox Hebraica נר Ner i. e. *Lucerna*, ſi numerus illius bis, ſemel in viri, ſemel in mulieris gratiam, iteretur. Hoc itaq; geminato נר *Ner*, Lux vitæ in viro & muliere iterum accendenda innuitur.

Cur manus ambas expandant lucernam verſus.

Quòd ambas manus lucernam verſus expandat,ideò fit,quia precatiuncula recitanda eſſet candelâ nondum accenſâ: verùm, quia id fieri non poteſt,niſi fruſtrà eam recitare velit, manus lucernæ opponit,atque hoc pacto radiorum ſplendorem ab oculis ſuis arcet. Hoc enim idem eſt, ac ſi lucerna non arderet.

Sed unde harum lucernarum ellychnia ſint conficienda, & quale ad illas oleum requiratur, fusè diſputant Judæi in Talmude ſeu tractatu de Sabbatho, quapropter de illis dicere ſuperſedebo.

Cavendum, ne extinguatur, vel occaſio detur extinguendi eam; licet tamen eam extinguere in gratiam Ægroti de vita periclitantis,

tantis; vel metu Chriſtianorum, aut Latronum, ſi ab illis immineat periculum.

Si quæ mulier oblita fuerit accendere Candelam Sabbathinam, ea ſingulis ſequentibus diebus tres accendet, לְתַקֵּן עַוְּתָה ad hunc errorem emendandum & expiandum.

Neceſſitas lucernarum Sabbathinarum. Præceptum hoc eſt ſummè neceſſarium, & in magnũ Sabbathi honorem cedit, quando domus repleta eſt luce, idq; vocatur שלום בית *Salus domus. Qui ſtudioſè id obſervat, is filios nanciſcetur eruditos & pios*, quia dicitur, נר מצוה *Lucerna eſt præceptum*, ותורה אור *& Lex lux.*

Chriſtiano non licet eas accendere. Si Chriſtianus pro Judæo accenderit lucernam, non licitum eſt frui luce illius, ne quidem alii, quàm ei, in cujus gratiam accendit; quia ſic videretur Chriſtianus fuiſſe Legatus Iſraëlitæ, aut ejus vicarius in opere Legali. Si Chriſtiani cum Iſraëlitis accubuerint, & Chriſtianus lampadem accenderit, licitus eſt Judęis ejus uſus, ſi plures adfuerint Chriſtiani, quàm Judæi; ſi verò Judæorum major fuerit numerus, non licet.

Cur Sabbatho aliquid de hebdomade tribuant. Quòd Sabbatho aliquid de ſuperioribus hebdomadæ diebus concedentes, tempeſtivè illud inchoant, in defunctorum gratiam contingit, quorum animæ ex inferis vel ex Purcatharterio ad Sabbathi quietem quoque veniunt. Quamprimùm enim in ſcholâ ſuaviſſimis & dulcisſimis modulis decantatur precatiuncula, cujus initium eſt ברכו Barechu

Benedicite, confeſtim animæ à purcatharterio avolant,& in obvias quaſque aquas ſeſe projiciunt, paululumque refrigerantur. Hinc factum eſt, ut Rabbinorum ſapientisſimi aquam id temporis haurire interdixerint, ne quicquam miſerrimis animis ſubtrahatur, ut
pag. 14. in eorum Ritualibus legimus.

Preces in Scholâ. Interea dum in ſcholâ orationibus vacant, accedunt duo Angeli, quorum alter bonus
Tractatu de Sabbatho cap. 16. *folio* 119. *col.* 2. eſt, alter malus, qui ſe ex adverſo ſynagogæ ſiſtunt: ſi quem audiant cum ſtudioſâ, piâ & religioſâ animi attentione orantem, lectionemque ſuam recitantem, inprimis verſiculum hunc,
Gen. 2. *Igitur perfecti ſunt cœli & terra,&c.* & quæ ibidem ſequuntur de Sabbathi conſecratione, illum duo illi Angeli domum deducunt, manibusque capiti illius impoſitis,
Eſa. 6. 7. inquiunt; *Aufertur iniquitas tua, & peccatum tuum mundatur.* Dixit Rabbi Joſe ex ſententiâ Rabbi Judæ, *ſingulos homines à duobus Angelis Sabbatho veſperi ex ſynagogâ domum deduci. Si venientes, candelam ſabbathinam benè accenſam invenerint, menſam appoſitam, & rebus omnibus neceſſariis inſtructam, lectum mundis.& benè lotis linteis ſtratum, tum bonum Angelum dicere;* יהא רצון שיהא כן לשבת הבאה *Utinam proximo Sabbatho omnia hîc eadem ratione ſeſe habeant! Malum verò Angelum ingratiis ſuis neceſſariò Amen reſpondere. Si contrarium invenerint, malum quoque Angelum dicere;* יהא רצון שיהא כן לשבת הבאה *Proximo Sabbatho*

Sabbatho perinde hîc res ſe habeant ac hodiè ſe habent! bonum verò Angelum pariter invitum Amen reſpondere. Sunt qui dicunt, per duos hos Angelos intelligi duo Sydera cœleſtia, Scorpionis, & Martis, quæ dominentur in Veſpera Sabbathi: unus ad benedicendum, alter ad maledictionem. Ac ſanè quis hoc non ægrè ferret?

Sacris finitis, domum repetunt: Valedicendo ſibi invicem, non *Bonum diem*, vel *Bonam noctem*, ſed *fauſtum* alter alteri exoptat *Sabbathum*; Parentes filiis, Magiſtri diſcipulis benedicunt. In quibuſdam locis moris eſt, ut, dum è Synagoga egrediuntur, præco adſit, qui proclamet, ubi, & apud quem vendatur bonum vinum, ut, qui eo indiget, ſibi comparare poſſit. At alii hunc morem vituperant, quòd ſpeciem habeat Emptionis & Venditionis: itaque ante Sabbathum domatim id ſingulis ſignificandum eſſe ſcribunt. Domum reverſi, quamprimum menſæ accumbunt. Scribitur enim: *Memento diei Sabbathi, ut illum ſanctifices*, hoc eſt, ut Hebraica ſonant, לְקַדְּשׁוֹ nempe, ut primum Sabbathum בְּקִדּוּשׁ conſecratione ſanctum declares, & vini cyatho conſecratum inities. Quapropter plurimis in locis etiam in ipsâ ſcholâ, precibus peractis, vini cyathum conſecrant, in gratiam pauperum & peregrinorum hoſpitum, quibus nullum eſt domi vinum, ut

Quomodo menſæ accumbant.

Exod. 20. 8.

Minhag. p. 9.

Orach chajim numer. 269.

hoc pacto Sabbathum etiam ipſi conſecrare poſſint. Verùm qui in ſynagogâ vinum conſecrat, illud non guſtat, ſed puerulo alicui deguſtandum tradit; Vinum enim conſecratum propriè non niſi in menſâ, in quâ accumbitur, bibi ſolet, uti quoque Conſecratio ibidem concipi debet.

Sal, vinum & panis ſint in menſa. Orach chajim numer. 273.

Vini conſecratio & diſtributio.

E' veſtigio itaque menſæ accumbunt, cui *ſal* appoſitum ſit, *cùm pleno vini cyatho, & duobus panibus*, mantelio tectis. Tum paterfamilias, priuſquam aliquid comedat, *vini cyatho accepto*, Sabbathum conſecrat, & ait: יום השישי ויכולו השמים וגג' (quarum vocum quatuor initiales literæ ſacroſanctum Dei nomen יה'ו'ה, quo æterna ejus eſſentia deſignatur, innuunt, & in myſterii hujus gratiam, duas primas voces poſterioribus, ex ſecundo Geneſeos capite deſumptis, adjecerunt, eâdemque de causâ ſurgunt, quum hæc pronuntiant, Dei nomen ſc. debito honore afficientes) id eſt, *Die ſexto perfecti ſunt cœli & terra, & omnis ornatus eorum: Complevit enim Deus die ſeptimo opus ſuum quod fecerat, & requievit die ſeptimo ab univerſo opere quod patrarat, Et benedixit diei ſeptimo, & ſanctificavit illum: quia in ipſo ceſſaverat ab omni opere ſuo, quod creavit Deus ut faceret.* His ille interjicit, סברי מורי *Attendite precationi Domini mei Rabbini*, ut hoc pacto ſinguli culpâ vacent, ac ſi ipſimet preces concepiſſent. Deinde pergit & ait; בא"י א"מה בורא

Gen. 2. 1.

De his duabus vocibus conſule Lexicon Talmudicum in סבר.

בורא פרי הגפן׃ ב"א י' א"מה א'קב ורצה בנו שבת קדשו באהבה וברצון הנחילנו זכרון למעשה בראשית כי הוא יום תחלה למקראי קדש זכר ליציאת מצרים כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים שבת קדשך באהבה וברצון הנחלתנו ، ברוך אתה יי' מקדש השבת id eſt, *Benedictus tu Domine Deus noſter, totius mundi Domine, qui vitis fructum creaſti: Benedictus tu Domine Deus noſter, totius mundi Domine, qui nos præceptis tuis ſanctificaſti, nobisq; ſanctum dediſti Sabbathum, & in beneplacito & miſericordiâ tuâ nobis hæreditarium reliquiſti, ut memoriale operum creationis: principium enim eſt congregationis ſanctorum, & exitus ex Aegypto monumentum. Tu enim nos elegiſti & ſanctificaſti inter omnes nationes, nobis ſanctum tuum Sabbathum in benignitate & beneplacito hæreditatem reliquiſti: Benedictus tu Domine, qui Sabbathum ſanctificaſti.* Hoc dicto vinum primò ipſe deguſtat, deinde cæteris omnibus deguſtandum porrigit. Quod ſi verò quisq; ante ſe habeat poculum plenum, bibunt ex illo: ſi illa pocula non ſint plena, paterfamiliâs de Poculo conſecrato ſingulis aliquid infundit.

Vinum conſecrationi deſtinatum debet eſſe bonum, omni vitio carens, quod ſuper ipſo altari libari poſſet, propter illud; *Offer illud nunc duci tuo, Malach.* 1. 8. Colorem non attendunt: quia color bonitati vini nihil addit, juxta quam ſolam electio Vini facienda. Ubi Vini non habent copiam, licet Conſe-

crationem facere ſuper Cereviſia, vel alio liquore, quo loco vini utuntur.

Panis conſecratio & diſtributio.

Deinde ſupremum mantile retegit, *duosq; illos panes* accipit: non tamen ante preces cultello dividit, ut alioqui reliquâ hebdomade fieri ſolet, ſed illicò ait: ברשות מורי ורבותי *Cum Dominorum & Rabbinorum meorum bonâ veniâ*, ב'א' א'מה המוציא לחם מן הארץ *Benedictus tu Domine Deus noſter, totius mundi Domine, qui panem è terrâ produxiſti.* Fruſtum poſthæc de alterutro, communiter tamen inferiori pane, reſciſſum comedit, & ſingulis quoque accumbentibus porrigit, idque majus paulò & elegantius, quàm cæteris diebus, in honorem nempe Sabbathi, quo parcitas omnis vitanda. Inde veſcuntur illis quæ Deus liberalitate ſuâ conceſſit.

Orach chajim numer. 274.

Dum vinum conſecrat, lucernas Sabbathinas ſtudioſè intuetur: quoniam ſapientiſſimi Rabbini ſcripſere; *Si per hebdomadem homo grandioribus incedat paſſibus, quingenteſimam partem viſus oculorum deperire; præſentiſſimum verò huic malo remedium eſſe, Sabbathinarum lucernarum in vini conſecratione intuitum.* Vocula enim Hebraica נר i.e. *Lucerna*, ſi geminetur, quingenta conſtituit. Itaque concludunt: intuitus harum lucernarum eſt medicinæ loco. Alii hanc rationem reddunt, quòd in quotidiana conſecratione cibi oculi defigendi ſint in Poculum benedictionis.

Tractat. de Sabbatho cap. 15. folio 113. col. 2.

Panis

Panis autem ideò tegitur, ne ignominiam ſuam vini cauſâ videat, quòd nempe Sabbatho vinum primò conſecretur; quum tamen panis primus in lege ponatur, uti ſcribitur: *Terram frumenti, hordei, ac vinearum, &c.* Hîc frumentum, ex quo panis conficitur, primum nominatur: nihilominus tamen ultimum Sabbatho conſecrari debet; Magnâ itaque áfficeretur ignominiâ, niſi tegeretur. Sunt & prudentiâ conſpicui Rabbini, qui dicant, in Mannæ memoriam panem tegi. In deſerto enim primò ros decidit, deinde manna, poſtremò & iterum ros; ita ut manna in medio roris fuerit, non ſecus ac in medio duorum linteorum: ſic panis mappæ impoſitus, mantili tegitur. Hâc etiam de cauſâ piæ & religioſæ mulieres carnem operi piſtorio incoquunt, & id genus artolaganos conficiunt, quibus loco Mannæ veſcuntur. In Artocreate enim tenuis & diducta maſſa ſubſternitur: in medio collocatur caro, & deſuper iterum, ad inſtar Mannæ, operculo tegitur.

Panis cur in menſa tegatur.

Deut. 8. 8.

Dum in Benedictione panis Nomen Dei effert, הגביה את חפת בשתי ידיו למעלה Panem in altum ſuſtollit ambabus manibus, dum illud protulerit, poſtea iterum demittit ſenſim.

Duos verò panes ideò accipiunt, quòd olim die Veneris duplum manna collegerint, uti ſcribitur; *In die autem ſexta collegerunt* לחם משנה *panem duplicem, duo Homer pro ſingu-*

Cur duos panes ſumant.

Exod. 16. 22.

lis. Quia enim hîc dicitur, *Duo Omer pro ſingulis*; &c; *Panem duplicem*; voluit indicare, pro Fractione Panis duos integros Panes in Sabbatho eſſe ſumendos. Sic ſcribunt, particulam illam defractam duplo majorem eſſe debere, quàm cæteris diebus. In *Tanchúmah* ſcribitur; *Omnia in Sabbatho ſunt duplicia*; *Duo offerebantur agni: Pſalmo* 92. *dicitur*: מזמור שיר ליום השבת *Pſalmus & Canticum diei Sabbathi. Panis duplex: In præcepto duo adhibentur verba,* זכור ושמור Recordare, &, Obſerva. Hinc & duæ accenduntur candelæ Sabbathinæ.

Sabbatho lætandum & genio indulgendum. pag. 11.

In ſumma, præ reliquis rebus, quarum cura nobis hîc incumbit, ut in Ritualibus ſuis ſcribunt, die Sabbathi genio indulgendum eſt, uti pluribus in locis à ſacroſancta Lege nobis præcipitur. Exempli gratiâ, ubi dici-

Eſa. 58. 13.

tur; *Sabbathum vocabis* עונג *Delitias, Sabbathum delitiarum*; nempe ut Sabbatho תענגים *delitiis* omne genus impleamur. Ita quoque feſta

Deut. 16. 14.

noſtra verſiculo illo innuuntur: *Lætaberis in feſtivitate tuâ; tu, & filius tuus, & filia tua, & ſervus tuus & ancilla tua*; nempe edendo & bibendo; ita tamen, ut omnia in Dei honorem fiant. Quapropter ede, bibe, cutem cura, ſed eo animo, ut meritum Sabbatho honorem deferas; non verò, ut die Veneris multa emantur, quibus Sabbatho te ingurgites; prę- ſertim *ſi tua non magnas arca flagellet opes*, nec tibi per facultates tuas liceat: id enim vitio

potiùs

potiùs quàm laudi verteretur. Nam hinc fiet, ut Sabbatho tecum reputes, longè tenuiores fore diei ſequentis epulas; ac proinde mærore afficieris, nec in Sabbatho lætaberis, &c.

In his tamen omnibus cavendum, ne modus excedatur; Nam lætitia & voluptas corporalis אינה שמחה אלא הוללות וסכלות non eſt lætitia, ſed inſania & ſtultitia, ſcribit R. Mardochaj Japhe; quâ Deus nullibi præcipit. Ita etiam eſt temperanda, ut pauperum ſimul & afflictorum ratio habeatur. Nam, *qui feſtum ita agitat, ut occluſis oſtiis domus ſuæ, quis ſolus cum liberis & uxore ſua ſe exhilaret, neq; ſimul etiam pauperes & afflictos cibet & potet,* אין זו מצוה *hæc non eſt Præcepti obſervatio,* אלא שמחת כריסו *ſed lætitia ventris ſui,* ſcribit idem. Et huc accommodat illud Hoſeæ; זבחיהם כלחם אונים *Sacrificia eorum ſunt ſicut cibus lugentium,* (i. e. immundus; *vel*; cibus moleſtiarum, per violentiam & rapinam comparatus), *quem quicunq; comedunt, contaminant ſe. Nam cibus eorum eſt pro anima ipſorum* (duntaxat, ut ſuam cuticulam curent). Sic legimus Tobiam ad prandium feſti Pentecoſtes, cùm ciborum & obſoniorum copiam vidiſſet, filio mandaſſe; *Abi, adduc quemcunq; egentem ex fratribus noſtris inveneris, qui quidem Domini memor ſit,* Tob. 2. ỳ. 1. 2. Lætitiam hanc Sabbathinam & Feſtalem probant etiam hinc; Numeror. 29. 38. ſcribitur, עצרת תהיה לכם *Dies feriatus erit* vobis.

In lætitia Sabbathina habenda ratio pauperũ.

cap. 9. v. 4.

Rurſum Deut. 16. 8. עצרת לי״ *Dies feriatus erit Domino.* Hinc concludunt Sapientes ipſorum, Diem feriatum eſſe dividendũ, חציו לי״ mediam ejus partem debere eſſe Domini, וחציו לחם & mediam ipſorum; quia in priori loco dicitur *Vobis*, h.e. cibo & potu eſſe conſumendum; in poſteriori לי״. Sic ſcilicet matutino tempore frequentandæ ſunt Synagogæ & Scholæ, orandum, diſcendum, & in Lege legendum; hinc ad prandium ſe conferendum; à prandio ſub veſperam iterum precandum, à precibus ad cœnam eundum, ibique in noctem uſque bibendum, &c.

Hæc omnia breviter & ſummatim in ספר היראה *Libello Timoris* comprehenduntur, ubi docetur, quâ ratione ad pietatem ſeſe componere debeat Judæus, rhythmis Germanicis à Judæis ipſis in hunc ſenſum conſcriptis: *pag. 13.*

Regula Sabbathina.

Ad Sabbathum te para,
Et ab omni opere tuo ceſſa:
Laudabile eſt, ſi ipſe ad Sabbathum neceſſaria præparaveris,
Etiamſi ancillarum & ſervorum magnum numerum habueris,
Omnia præcepta Sabbathi æquat obſervatio,
Eſto bono animo, teq́; divitem eſſe exiſtimato:
Pretioſis veſtibus & elegantibus pannis induitor,
Sabbathum enim ſponſa appellatur.
Optima quæq́; ad Sabbathi celebrationẽ emito,

Et

Et omnia illius præcepta diligenter obſervato:
Famelicus ad Sabbathum accede:
Carnes, piſces & vinum generoſum appone:
Pulchrè lectus ſternatur,
Egregiè menſa inſtruatur.
Lixivio caput probè purgato,
Nihil apud te geſtato:
Cultellum tuum probè acuito,
Cibos honeſtè carpito,
Unguium reſegmina in ignem projicito,
Vinum ad conſecrationem auro contra carum ne putato,
Manus & pedes mundiſſimè habeto.
Nam revera præceptum hoc parvi non eſſe momenti ſcito,
Eſto quoq; bono animo,
Et omnibus quæ ad corporis delectationem faciunt utitor.
Lætum te oſtende & alacrem,
Non ſecus ac ſi tibi omnia ex animi ſententia cederent,
Omnem mœrorem & triſtitiam procul abjice:
Menſa & ſcamna ſint parata,
Mundè & eleganter compoſita.
Carnem aſſam ab igne remove,
Scyphos omnes ablue,
Nullius memento damni vel jacturæ:
Quàm præſtantiſſima poteris emito,
Cum uxore tuâ & filiis tuis lætare,
Tribus epulis menſam inſtrue,

Nec

Nec, niſi quæ ad hilaritatē faciant, loquere, &c.

Eſt & illis Benedictionum ad menſam conſecrandam libellus, (ברכות המזון *Birchos hammáſon* dictus) in quo omnis generis conſecrationes in ſingulos totius anni dies feſtos, rythmis Hebraicis & Germanicis conſcriptæ, exſtant. Inter cæteras preces quædam ibi legitur, cujus initium eſt, מה ידידות מנחתך i. e. *Quàm amabilis eſt quies tua, &c.* in quâ hæc habentur:

Veſtibus lætitiam & hilaritatem deſignantibus
induitor.
Lucernam, ut bene ardeat, conſecrato,
Ab omni opere recede,
Omnia opera tua die Veneris abſolve,
Omnigenis indulge voluptatibus,
Piſcibus, Capis & coturnicibus,
Cura ut veſperi ſis inſtructus:
Varias conquire delicias,
Gallinas altiles, multasq́ Cupedias,
Vinum aromatiten parvi ne facito, &c.

Item;

Leniter incede: Lenitatem enim & ſomnum matutinum diuturniorem lex præcepit.

Item;

Byſſina & ſericæ veſtes magni ſunt pretii,
Et qui illis induuntur honorati,
Sabbathi dies ſancta eſt,
O' beatum qui illam exactè obſervare poteſt!
Nulla animum veſtrum curæ excrucient,

Quam-

Quamvis aranea in loculis veſtris nidificent,
Hilares eſtote, & præſenti animo,
Quamvis in maximo ære alieno:
Præſtantiſſimũ vinum, carnes & piſces compara,
Et tribus illis menſam appara;
Ampla ſic tibi præmia,
Hîc & illic ſunt repoſita.

Item:

Vos mulieres candelas diligenter accendite,
Et ad tempus ſtudiosè attendite:
Præſentiſſimam inde utilitatem reportabitis,
Quum puero gravidæ eritis:
Placentas lautas ſi confeceritis,
Faciliore utemini utero, & parturientes ridebitis, &c.

Ne verò hæc aliquis fabulas & figmenta poëtica eſſe exiſtimet, jucundas aliquot hiſtorias è Talmude proferam, quibus egregiè & manifeſtè, nec ſine miraculis, Voluptas & Deliciæ, ſummus Sabbathi honor eſſe, probantur. *Hiſtoriæ, quibus voluptas & deliciæ Sabbathinæ probantur.*

Legimus in Talmude in tractatu de Sabbatho: *Dixit Rabbi Chaja; Apud lanium aliquando in Cypro pernoctavi, (ſunt qui dicant, non in Cypro, ſed in Ludkiâ pernoctaſſe). Appoſita fuit lanio illi menſa aurea ſedecim hominum onus, de qua pendebant ſedecim catenæ argenteæ, meris argenteis vâſis, ut puta ſcutellis, cochlearibus, orbibus, ſcyphis plena, lautiſſimis dapibus omne genus, præſtantiſſimis obſoniis, bellariis & tragematibus onuſta. Quum illi* *Cap. 16. fol. 119. col. 1.*

menſa

menſa hæc apponeretur, ſic orſus Deum laudavit:
Pſalm. 24. לה׳ הארץ ומלואה *Dei eſt terra, & quicquid eſt ſuper terra: quùm verò menſa auferretur, iterum Deum laudans in hæc verba erumpebat:* השמים שמים לה׳
Pſalm. 115. והארץ נתן לבני אדם *Cœlum Dei eſt, terram autem filiis hominum dedit. Tum ſic eum compellavi: Mi Magiſter, quo modo tantas congeſſiſti divitias, & quibusnam in vita tua bonis operibus vacaſti?* Reſpondit *pater familias, nempe lanius ille, Hactenus lanius fui, & ſi quando in manus meas pecus altile & ſaginatum incidit, illud in Sabbathum reſervavi, ut bonis carnibus Sabbathum celebrarem & honeſtarem. Hinc divitiæ illæ, quas largitus eſt mihi Deus, eo quòd Sabbathum hoc honore proſequutus fuerim. Quibus auditis, reſpondi,* ברוך המקום שזיכך לכך *Benedictus ſit Deus qui hæc tibi eſt impertitus, tantisq́; te divitiis dignatus eſt.* Hic fuit hujus lanii evētus.

Eâdem præterea paginâ legitur, *fuiſſe aliquando virum quendam, cui nomen erat Joſepho* מוקיר שבת *Sabbathicolæ, quem nulla annonæ caritas remorabatur, ſi modò quicquam eximii in macello veniret; piſces præſertim immenſo præſtinare ſolebat pretio, nec auro ullo caros credebat. Fuit autem huic Joſepho vicinus ditiſſimus, qui ſubinde illum ſannis excipiens ajebat; Quid tibi, quæſo, prodeſt cultus ille quo Sabbathum proſequeris? non ditior es propterea; Non tam religioſè Sabbathum colo ego, divitiis tamen te longè ſupero; Sed parvi fecit hæc Joſephus, nec illis animum applicuit, Deum, quas fecerat impenſas, penſaturum confiſus. Eodem tempore*

tempore Divini & Aſtrologi divitem illum accedentes, Bone vir, inquiunt, quid tibi tantæ proſunt divitiæ, qui in bonum piſcem pecuniam nullam audeas inſumere? Ex ſtellarum poſitione vidimus, tot tamq; grandes divitias tuas in Joſephi Sabbathicolæ manus deventuras, qui nullæ parcit pecuniæ, ut lautè & opiparè Sabbatho vivat. Aſtrologorum oratio non ſegniter divitis illius auribus illapſa eſt: Abiit itaq;, & facultates bonaq; ſua divendit, pecuniâq; ex venditione corrasâ gemmas & uniones coëmit, coemtas in pilei ſui ſpiram congeſſit, & peregrè proficiſci decrevit, ne Joſephus facultatum ſuarum potiretur. Mari ergo ſe credens, quùm mediis ferretur aquis, & orta eſſet tempeſtas, inſana & ſtridens procella ita navem concuſſit, ut à ſubverſione parum abfuerit, pileum verò divitis illius capite decuſſit, & procul in mare dejecit. Adfuit præſto ingens piſcis, qui pileum cum pretiosâ illâ ſpirâ abſorpſit. Paulò poſt die Veneris ingens in macello piſcis venalis proſtabat. Singulos accedentes, & piſcem emere geſtientes, pretii amplitudo deterrebat. Præteriit tandem Joſephus Sabbathicola, qui quovis pretio piſces mercari ſolebat, viſumq; cupidus & lætus in ſacroſancti Sabbathi honorem emit. Quum domum detuliſſet, & diſſecuiſſet, inventa eſt ſpira unionibus contexta, quam dives ille perdiderat: Et ita aſtrologorum prædictionem exitus veram eſſe comprobavit. Sic inſperatâ auctus lætitiâ derepentè dives factus eſt: ſpira enim illa integri regni pretium æquare credita eſt. Tunc Joſephum illum ſenex quidam, altiſſimâ præditus

pruden-

prudentiâ, accedens, ita alloquutus eſt; מאן דיזיף שבתא פרעיה שבתא *Qui multum Sabbatho dat mutuum, illi multum à Sabbatho reſtituitur;* Qui vel paucis, pro tenui facultate, Sabbathum colit, quadruplum à Deo recuperat, &c.

Tractatu Taanis ca. 3. fol. 20. 2. Aliam quoque in Talmude, tractatu de Jejuniis, legimus hiſtoriam, *de quodam Rabbi Hone, qui ſingulis diebus Veneris ſervos ſuos in macellum miſſos omnia olera emere jubebat, quæ olitores vendere non poſſent, emta poſtea in profluentem jaciebat. Quærunt itaq; Rabbini in Gemara,* (complemento ſcilicet & expoſitione textus Talmudici) *Cur pauperibus Iſraëlitis non diſtribueret?* ℟. *Si pauperibus olera emta dediſſet, eadem ſemper ſpe capti, nullum olus in diem Sabbathi emiſſent. Itaq; ſi alio tempore fortè contigiſſet, ut olitores omnia olera ſua vendidiſſent, nec pauperes quicquam ſibi comparaſſent, non eo quo decet honore Sabbathum ab illis cultum fuiſſet. Cur ergo pecudibus olera illa apponi non curavit? Præſtitiſſet quippe ita inſumi, quàm omnino perdi.* ℟. *Noluit ea, quæ homines comedere, & ex quibus utilitatem percipere poterant, pecudibus objicere: potuiſſent enim homines ex aquis adhuc educere & illis frui. Cur omnia emi curabat? Ut eo lubentiùs olitores ſingulis diebus Veneris olera ſua in macellum afferrent; ſi enim ſemel atq; iterum nihil omninò vendidiſſent, poſtea domi remanſiſſent, nec quicquam offendere potuiſſent pauperes, quod Sabbatho comederent, ſicq; iterum debito honore non affectũ fuiſſet*

Sabba-

Sabbathum. Hoc pacto Rabbi Hone pro virili effecit, ut Sabbathum etiam à pauperibus, vel cum tenui oluſculo, ritè celebraretur.

Inſuper in tractatu de Sabbatho legitur: *Cap. 16. folio 118.*
כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלא מצרים
Si quis Sabbatho animum ſuum relaxet & ſe jucunditati det, Sabbathumq; cum voluptate & lætitiâ tranſigat, à Deo illi hæreditas ſine termino datur, uti ſcribitur; *Tunc* (nempe quando Sabbatho te oblectabis, deliciasque tuas vocabis, uti ſuperiore verſiculo ſcribitur) *delectaberis in Domino, & tollam te ſuper altitudines terræ, & cibabo te hæreditate Jacob patris tui*; de quâ nimirum ſcribitur; *Dilataberis ad Orientem & Occidentem, & Septemtrionem & Meridiem.* Rabh Nachman dixit, *Qui frontem Sabbatho exporrigit & genio indulget,* ניצול משיעבוד מלכיות *ille regnorum ſervitute liberabitur*, ſicut ſcribitur; *Tollam te ſuper altitudines terræ.* Item: *Mentientur inimici tibi, & ſuper excelſa eorum calcabis*; Rabbi Juda dixit, Rabh dixiſſe, כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו *Qui hilariter Sabbathum tranſigit, petitiones cordis ſui à Deo conſequitur*, uti dicitur; *Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.*

Eſa. 58. 1.14. *Gen. 28. 14.* *Deut. 33. 29.* *Pſal. 37. 4.*

Quandoquidem igitur Judæi inimicorum ſuorum excelſa nondum calcant, nec votorum ſuorum & deſideriorum compotes ſunt, (nec etiam Chriſtianis adhuc imperant, nec totius orbis ſunt Domini, ut ſingulis Sab-

bathis & diebus feſtis in precibus ſuis optant); hinc liquet, illos hactenus nondum ſat rectè Sabbathum obſervaſſe, nec ſufficienti lætitiâ proſequutos eſſe.

Ubi primas Sabbathi epulas læti ſic celebrarunt, à cibo iterum precibus vacant, uti ſuprà meminimus: ſed menſa ſtrata manet uſq; in diem Sabbathi ſub veſperam, & Candelas ſeu lucernas Sabbathinas accenſas relinquunt. Hîc acerrimè invicem diſputant, quid ad ejuſmodi candelas vel faciendum vel intermittendum ſit? Exempli gratiâ, An liceat pulices vel pediculos venari? Item, Lectio & Scriptio illis interdicitur, ne hâc occaſione candelam ad meliùs lucendum in latus inclinare, vel emungere cupiam fortè excidat, quâ emunctione Sabbathum violaretur: quia perinde foret, ac ſi eam accenderet in Sabbatho. Vaſa, pocula, ſcutellas, veſtimenta, quæ ſibi invicem ſunt ſimilia, ut vix diſcerni queant, non licet explorare ad lucernam Sabbathinam; eandem ob cauſam, שמא יטה ne fortè, Sabbathi oblitus, lucernam inclinet, vel candelam emungat. Pueri veſtimentis diligenter ſunt tegendi, ne nudi ſint coram his lucernis; משום ביזוי מצוה quia hoc in contemptum præcepti cederet.

Orach. chajim numer. 275.

Quoniam autem Sabbathum ab illis *Voluptas* appellari, & eſſe debet, ſapientisſimis Rabbinis placuit, & Sabbatho honorificum ſtatue-

Orach chajim numer. 280.

ſtatuerunt, ut ſinguli mariti, præſertim verò ſapientum diſcipuli & excellentes Rabbini, hâc Sabbathi nocte, plus quàm cæteris temporibus, uxorum ſuarum arva conſerant. Quapropter ut ſtimulos ſibi addant, & viros ſe eſſe meminerint, alliis ante Sabbathum veſci ſolent. Hinc etiam fit, ut ſæpisſimè Sabbatho nuptiæ celebrentur, ut eò felicior ſit concubitus, & majore Sabbathum honore afficiatur. Inde, qui eâ nocte concipiuntur, ut plurimùm in præclaram adoleſcunt indolem, & in ſapientum diſcipulos evadunt; inprimis ſi bonæ & puræ interveniant cogitationes, nec tam coitus voluptas, quàm ſacroſancti Sabbathi cultus & honor ſpectetur. *Nuptiæ cur Sabbato celebrentur.*

Denique, quum Judæus die Veneris peregrinatur, & via ſive ad diverſorium ſive domum major מתחום השבת *termino qui Sabbathi deambulationi conceditur* (de quo cap. ſeq.), ſupereſt, in mediis agris vel in mediâ ſylvâ ſubſiſtere debet, & ubicumque fuerit adveniente Sabbatho, locum illum occupare, ibi quieſcere, & Sabbathum celebrare, omni furum & latronum periculo, cibi & potus penuriâ poſtpoſitâ. Verisſima (quis enim aliter credat?) hac de re apud eos hiſtoria legitur: *Tres aliquando Judæi ſimul iter faciebant die Veneris, appetente verò veſperâ, & Sabbatho inſtante, alter alterum ſic compellat; Quid facto opus eſt? in manifeſtum venimus periculum, via latronibus* *Terminus Sabbathi.* *Sepher hammaaſe, hiſtoriâ 138.*

infeſtatur, ſylva feris eſt referta; conſultius eſt igitur, ut incœptum iter peragamus, vitamq́ noſtram è periculo ſubducamus, potiùs quàm cum aperto & corporis & vitæ diſcrimine Sabbathum obſervemus. Tertius verò ſubjecit: Certum eſt hinc non recedere, donec Sabbathum præterierit, Deus qui nos Sabbatho feriari juſſit, me quoq; in hujus ſylvæ medio ab omni noxâ & periculo tutum præſtare poteſt. Reliqui duo itaq; perrexerunt, & Sabbathum violaverunt. Ille verò ibi ſubſtitit, tentorium humi fixit, terram inſtar menſæ linteo ſtravit, illiq́ panem ſuum, cibumq́ quem ſecum deferebat impoſuit, & veſpertinas preces concepit. Menſæ poſtea ſuæ accumbens, ad primas Sabbathi epulas ſeſe accingebat, quum ingens & truculentus urſus, quo majorem nullus unquam vidit, ad eum accedit, qui famis rabie extimulatus videbatur. Bonus ille Judæus totus cohorruit, fruſtum poſtea panis urſo porrexit, ſecum reputans, facilè ſe à Deo ſervari poſſe. Urſus panem ſibi porrectum comedit, & immotus illi aſtitit. À Cœnâ precem nocturnam recitavit Judæus, deinde ſomno ſe dedit: juxta illum verò recubuit urſus. Manè exorto ſummopere lætatus eſt, quòd lethiferos urſi rictus evaſiſſet: Deum itaq; laudat, illiq́ propterea gratias agit, & ad ſolitas poſtea matutinas preces ſe convertit, prandet & cœnat, omnibusq́ ſuis precibus ſimul defungitur. Exeunte Sabbatho הבדלה *i.e. Separationem Sabbathi à ſeptimana (de qua proximo capite agemus) fecit, iter ſuum repetiit, individuumq́ comitem urſum per totam noctem habuit.*

buit. Illâ ipſâ eâdem nocte comites ejus in latrones inciderant, omnibusq́; ſuis ſpoliati fuerant. Tandem hic cum urſo obviam illis eſt factus, quibus conſpectis, protinus in illos irruens urſus, eos diſcerpſit, laceravitq́;. Pius ille Judæus perterritus, jam de cute ſuâ erat ſollicitus. Tantiſper dum hâc cogitatione agitatur, acceſſêre illum quoq; latrones, & quis eſſet & unde veniret interrogarant: ille ſe Judæum eſſe (nomen enim ſuum Deo confiſus abnegare nolebat) & ex aulâ regiâ venire, reſpondit. Latrones pergunt; Unde tibi hic urſus? Ille ſibi à rege comitem datum eſſe dixit. In aurem itaq; latronum alter alteri inſuſurrat; Hunc Judæum regi procul dubio cariſſimum eſſe oportet, qui illi hunc urſum adjunxerit: excepit alter; Totâ noſtrâ pecuniâ illum donemus, & ſylvâ exeuntem proſequamur, ne illius indicio prodamur. Ita quicquid divitiarum penes eos erat, ab illis dono accepit, ne illius indicio deprehenderentur: abeuntem etiam per magnam viæ partem ſunt proſequuti, donec tandem abiere. Urſus quoq; poſtea in ſylvam ſe recepit. Quapropter ſingulis Judæis Sabbathum eſt diligenter obſervandum, & Deo in cœlis rerum cura relinquenda. Valete & plaudite, Calepinus recenſui.

Si quis per deſertum iter faciens, obliviſcatur, quo die ſit Sabbathum; is ab eo momento dubitare de eo incipiet, & cogitare ſingulis diebus, Sabbathi diem eſſe; ac proinde ab omni opere abſtinebit; ſi panem & alimenta ſecum habeat, non laborabit, quam-

diu illa durant; illis verò abſumptis, permiſſum eſt ei laborando victum ſuum quærere, vitæ conſervandæ gratiâ; & in Itinere ſuo pergere, etiam ultra Terminum Sabbathi conceſſum, ut tanto citiùs è periculo deſerti liberetur. Quod ſi verò ſciat quo die domo exiverit, e. gr. quarto vel quinto, & quot inde effluxerint, die ab egreſſu ejus octavo, liberè licet ei iter & opus quodcunque facere, & ſic quoque die 15. & 22. quia certus eſt, quòd die Sabbathi iter non ſit ingreſſus.

CAPUT XVI.

Quâ ratione Judæi ipſam diem Sabbathi ferientur & abſolvant.

Sabbatho diutius dormiendum.

POſtero manè non tam matutino ſurgunt ac cæteris diebus, ſed in multam lúcem dormiunt majoris voluptatis cauſâ in ſacroſancti Sabbathi honorem. Quò majore enim perfunduntur voluptate, eò majore Sabbathum afficitur honore. Hoc autem artificiosè Rabbini pro more ſuo ex lege extuderunt; Nempe ex Num. 28. ubi de quotidianis oblationibus agitur, ibi dicitur, בבקר Babbóker *Manè*: ſed in ſeptimi diei, Sabbathi nempe, oblatione ſcribitur, ביום השבת *Die Sabbathi*; quaſi innueret, quotidianas oblationes

Orach Chajim numer. 281. in novella additione.

tiones ſummo manè antelucano tempore offerri ſolitas (in quarum locum ſucceſſere preces matutinę, quibus multo manè ante lucem in ſcholâ vacant, ut ſuprà expoſuimus): die verò Sabbathi diutius expectatum fuiſſe, & in claram lucem oblationem dilatam. Ergo Judæis ad lucem dormiendum eſt, ſeriùs quàm cæteris diebus preces concipiendæ, ſolitoq; diutiùs in lecto quieſcendum, propter voluptatem quæ Sabbatho requiritur.

Preces. Ubi in ſcholam venerunt, ut cæteris diebus, orant, verùm longè pluribus precibus & cantiunculis, Sabbathi honorandi causâ; eoûſque tamen, ut ad horam ſextam, h. e. 12. prandere poſſint. Phylacteria (de quibus c. 4.) non induunt; quia Sabbathum per ſe Judaicæ fidei ſignum eſt, ut quod Judæis ſolis, ut in illo feriarentur, datum ſit & injunctum, (uti quidem exiſtimant) nec aliis ſignis opus eſt, qualia ſunt Circumciſio & phylacteria, quæ duo quoque ſigna ſunt quibus agnoſcuntur Judæi.

Lectio Legalis. Librum Legis ex arcâ educunt eodem ritu, eademq; pompâ, quâ capite 9. dictum eſt. Paraſcham (פרשה) ſive ſectionem (quâ ratione ſc. tota Lex in 54. פרשיות Parſchios eſt diviſa) è Lege perlegunt, & unamquamque in ſeptem lectiones dividunt, ad quas legendas viri peculiares ſeptem advocantur. Hinc eſt, quòd in majoribus Bibliis & Pentateu-

chis ad ſingulas ſectiones majores in margine legitur כהן Kóhen, לוי *Levi*, vel, שני *Secundus*, ישראל *Iſrael*, vel שלישי *Tertius*, רביעי *Quartus*, חמישי *Quintus*, ששי *Sextus*, שביעי *Septimus*. Primò enim legit *Kohen* Sacerdos, deinde *Levi*, Levita, tertiò *Iſrael*, & ſic deinceps: quilibet legit iſtam Paraſchæ ſive ſectionis particulá, ad quam voces iſtæ ſunt notatæ. Poſt ſeptimum legit מפטיר *Maphtir*, hoc eſt, *Dimittens cœtum*, poſt cujus lectionem cœtus dimittitur. Sed *Maphtir* non ſemper legit Paraſcham, ſed quandoq; Haphtaram, unde hoc nomen non ſemper ad ſingulas Paraſchas legitur. Vocantur autem ſinguli, ut ſuprà etiam cap. 9. dictum. Hæc ideò obiter monere voluimus, quia multi, quid iſtæ voces ad marginem Bibliorum adſcriptæ ſibi velint, ignorant. Qui advocatur, per proximum ſibi oſtiolum aſcendit, alter verò deſcendit, uti legimus populum Iſrael feciſſe, quùm die Sabbathi in ſacroſanctum templum ſe contulerunt: portâ ſiquidē unâ ſunt ingreſſi, alterâ verò egreſſi.

Eze. 46. 1. 2.

Ad legendū cur aliquādo plures aliâs pauciores vocentur.

Obſervandum etiam, quòd aliâs plures, aliâs pauciores ad Lectionem peragendam evocentur, id fieri pro ratione feſtorum: quò magis ſolennis & ſacer eſt Dies feſtus, eò plures adhibentur Lectores. Ex. gr. In die Novilunii vocantur quatuor, quia reliquis diebus eſt ſacratior: יום טוב *Jom tof*, Die feſtivo & hilari, advocantur quinque: Die expiationum,

num, qui ſanctitate alios ſuperat, ſex; in Sabbatho ſeptem, quia ſanctiſſimum. Quot ſingulis feſtis vocandi ſint, ejus rei memoriale fecerunt verſum hunc, שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד; Quot *prima* vox habet literas, nempe *tres*, tot vocantur Veſperâ Sabbathi, Die Lunæ, Die Jovis, Die jejunii publici, Feſto dedicationis, & Púrim: Quot *ſecunda* nempe 5. tot ſunt in *Jom tof* quovis: quot *tertia* nempe 4. tot evocantur, in Neomeniis, & die feſti profeſto חול המועד *Chol hammóed*: quot *quarta*, nempe 6. tot ſunt in Die expiationum: quot *quinta* & *ſexta*, יהוה אחד, nempe 7. tot adhibentur in Sabbatho. Ad legendum omnes admittuntur, exceptis fœminis.

Lectionibus è Lege ſubjungunt Lectiones è Prophetis, quæ Moſaicis lectionibus reſpondeant. Lectionem hanc Propheticam vocant הפטרה *Haphtárah*, cujus appellationis alii alias reddunt rationes; Quidam; לפי שנפטרין בה מקריאת התורה בשעת השמד *quod tempore perſecutionis eâ liberi eſſent à lectione Legis*: Alii; *quòd*, cùm de nulla prorſus re loqui & os aperire liceat, ex quo liber Legis eſt apertus, (ut habetur in Talm. Sota, cap. 7.) poſt abſolutam lectionem Legis, id ſit licitum; putà de ſenſu verborum lectionis prælectæ, ſi cui fortè circa eam ſcrupulus oboriatur: Hi verbum פטר ſumunt eo ſenſu, quo legitur, יפטירו בשפה *Diſtendunt labium*, Pſ. 22.8. Alii; *Lectio Prophetica.*

quòd hac lectione finitâ cœtus dimittatur. Nam פטר eſt *Demittere.* Conſuetudinis autem ejus hæc eſt origo; Quùm priſcis temporibus Moſem in ſcholis legere prohibitum illis eſſet, loco Moſaicæ ſectionis, ſimilem ſectionem Propheticam (quam הפטרה *Haphtarah* indigetant), quæ legis Moſaicæ expoſitioni reſpondebat, eodem modo legerunt. Hujus conſuetudinis mentio fit in Actis Apoſtolorum: *Qui enim habitabant in Jeruſalem, & principes ejus, hunc ignorantes, & voces Prophetarum, quæ per omne Sabbathum leguntur.* Item: *Moſes enim ab ætatibus antiquis habet, qui ipſum prædicent, quum in ſynagogis per ſingula ſabbatha legatur.* Licet autem hodiè Moſis lectione ipſis in ſcholis non interdicatur, veterem tamen tenent conſuetudinem, adeò ut Moſi Prophetas ſubjungant: rebus enim bonis nullus eſt ſtatuendus modus. Haphtaram hanc aliquando pueris legendam committunt, exercendi eos causâ.

Ejus origo.

Act. 13. 27.

Act. 15. 21.

Poſthæc dum Librum Legis extenſis brachiis ſurſum tollit, benedicitur cœtui.

Orant pro Magiſtratu Chriſtiano.

Hîc etiam Precationem ſubjungunt pro Principe vel Magiſtratu illius loci, ſub quo agunt, ut Deus illum conſervet in Pace & tranquillitate, eum proſperet, & dominatum ejus adaugeat, juxta id quod Deus dicit apud Prophetam Jeremiam, cap. 29. v. 7. *Et quærite pacem civitatis, ad quam demigrare feci vos, & orate*

orate pro ea ad DOMINUM: *quoniam in pace illius vobis erit pax.*

Quibuſdam in locis, & aliquando, rariùs tamen Conciones etiam habent, vel ante, vel poſt meridiem, quibus locum aliquem Scripturæ more ſuo explicant: Leo de Modena ſcribit: *Quando concionem habent, totus Cœtus conſidet: qui concionem facturus eſt, operit caput ſuo* Talles (de quo alibi), *quamvis id non ſemper obſervetur, & adſtans τῷ Almémor ſeu ſuggeſtui, orationem ſuam orditur à lectione loci alicujus Scripturæ, quem pro* נוֹשֵׂא *ſeu Subjecto & Argumento ejus ponit; deinde ſubjungit dictum aliquod Rabbinorum, quod* מאמר *Maamár vocant: horum occaſione eligit aliquod Thema, quod ſit lectioni prædictæ conforme, de quo dein prolixius differit, variaq; eam in rem Scripturæ loca, & authoritates Rabbinorum adducit* &c. *Conciones quales habeant.*

Pro Defunctorum quoque animabus, qui ritè Sabbathum non obſervarunt, precantur, oratione quæ incipit; אב הרחמים *Pater miſericordiarum.* Quia enim Sabbathum eſt Dies quietis, Typus quietis futuræ, & in eo mortui quoque quieſcunt, neque condemnationis pœnas, *quibus reliquis diebus cruciantur,* ſentiunt, ideò meritò eorum memoriam fieri, ac pro ipſorum quiete orari, ſcribunt. Quidam ſimul elargiuntur eleemoſynas, pro iis qui jam ante aliquot ſæcula ſunt mortui, & jam ſuſtinuerunt pœnas ſuas in purgatorio. *Oratio pro defunctis. Levuſch hachor Num. 284. §. 7.*

Proba-

Probationem vide loco ad marginē notato.

Ultra ſextam horam non jejunandum.

Preces in Schola diutiùs durare non debent, quàm ad ſextam diei horam: jejunium enim & preces ulteriùs producere, prohibitum, uti Sapientes ex ſæpè citato loco demonſtrant; *Sabbathum* עוֹנֶג Delicias appellabis: Hîc, inquiunt, illi, vocula ענג *Delitiæ*, legitur ſine litera ו, quæ Sex deſignat, quo tacitè innuit Propheta, non ultra horam ſextam, hoc eſt, Meridiem, jejunium protendendum eſſe: alioqui enim Sabbathum non *Voluptas*, ſed *Moleſtia* potiùs, appellandum eſſet.

Ibid. num. 288.

Secundæ Sabbathi epulæ. Sabbatho jejunare licet ob ſomniū inauſpicatum.

Abſolutis itaq; precibus matutinis, ſecundas Sabbathi epulas celebrant, & in honorem Sabbathi feſtum genialiter agunt. Si quis verò triſte ſomnium videat, ut pote librum Legis ardentem, domus, trabes & coaſſationes collapſas, dentes excuſſos, & id genus alia ſomnia infortunium portendentia, illi ad veſperam uſque cibo abſtinere, conceſſum; quia tale ſomnium mæſtitiam cauſatur homini, quam minuit Jejunium, dum cogitat, omen malum, quod ſomnium illud ipſi portendit, merito Jejunii ſublatum iri. Unde Rabbini dicunt, יפה תענית לחלום כאש לנעורת אפילו בשבת *Pulchrum eſt Jejunium, poſt ſomnium malum, ut ignis ſtipulæ; etiam in Sabbatho.* Item; היושב בתענית חלום קורעין לו גזר דינו של ע' שנה *Qui ſedet in Jejunio ob ſomnium, ejus decreta mala* (contra ipſum lata) *lacerantur ad* 70. *annos.* (ille

(ille habet indulgentiam 70. annorum). Et ſic Jejunium ipſum voluptatem & recreationem affert homini. Si quis autem maxillas ſibi excidere ſomniet, jucundum illud eſt ſomnium, quo de hoſtium & improbisſimorum machinatorum morte admonentur; Quem cibus in ſomnis gravat, quique jejunio delectatur, eſuriales ferias liberè agere poteſt. Sic, qui tanto mœrore premitur, ut à lacrumis temperare ſibi non posſit, fleat: *fletu enim egeritur dolor*, & hac quoque flendi voluptate Sabbathum honore afficitur. Qui tamen ſibi Sabbatho jejunium indicit, poſtridie jejunium iterare tenetur, ut & pœnitentiam ſuam teſtetur, & ſubtractæ Sabbatho Voluptatis pœnam ſubeat.

A' prandio, ex Rabbinorum præſcripto, aliquantulum ſtudere, & in ſacris libris legere operæ pretium eſt. *Conqueſtum eſt enim, ut R. Simeon tradidit, aliquando Sabbathum apud Deum, omnibus rebus in hoc mundo rem aliquam ſociam & comparem eſſe, ſibi verò nullum eſſe ſocium: Deus autem reſpondit, Populus Iſrael ſocius tuus & compar erit. Sabbatho enim legem diſcent, ſiquidem aliâs Sabbatho otioſi ſunt & quieſcunt. Acceſſit pariter Lex, & apud Deum conqueſta eſt, dicens; Quum Iſraël in terram ſuam revertetur, alter agrũ vel pratum ſuum, alter vineam ſuam petet, quis mihi ergo tunc temporis dabit operam? Cui Deus; Iſrael tibi dabit operam: Sabbatho enim otiantur,* nec

Quid Sabbatho à prãdio agendũ. *Minhagim pag. 13. Caphtor uperach p. 43. Bereſchith rab. ſect. 11.*

nec laborant. Propter hanc querelam communi conſenſu viſum illis fuit, ut die Sabbathi à prandio aliquantulum in Verbo Dei ſtuderent, vel in libris ad mores ſpectantibus legerent, ut hâc ratione ad Dei timorem excitentur, nec Sabbathum vel Lex amplius habeant quod conqueri poſſint. Quàm verò inſolenter & rarò hoc apud eos fiat, docet ipſa experientiâ. Plus enim die Sabbathi de fœnore & uſurâ, emtione & venditione, invicem conferunt, quàm per totã reliquam hebdomadẽ.

Tertium epulũ Sabbathinum. Oblationis veſpertinæ tempore (מנחה *Mincha* appellant) ſcholam iterum repetunt, & veſpertinis precibus vacant, moxque tertium, eumque ultimum Sabbathi cibum, Sabbatho adhuc durante, antequam dies deceſſerit, capiunt. Inter has epulas non multum comedunt, propter temporis anguſtiâs. Sabbathum enim decedens benedictione illis proſequendum eſt; Ut plurimùm etiam omni ciborum appetentiâ deſtituuntur. Sub meridiem enim, Saliarem in modum epulantes, ad fauces uſque replere ſe ſolent, epulaſque ſæpius in ſerum uſque diem protendunt. Hinc ad tertias has epulas non omnes dapes, vel ceremoniæ requiruntur, quæ ad præcedentes; ſed ſolis bellariis, fructibus, & ſimilibus, peragi poſſunt.

Tres iſtas epulas maximi præcepti, & inſignitè boni operis loco ducunt, multaque de illis

illis in Talmude ſcribunt; imprimis cenſent, *Illum qui tres illas epulas ſtudiosè & diligenter inſtauraverit, in inferos non detrudi, & tutum præſtari tum ab horrendo bello Gog & Magog, tum etiam à ſummis doloribus & anguſtiis, quæ temporibus adventus Meſſiæ exorientur*, quos dolores חבלי המשיח appellare ſolent. Unde R. Joſe dixit: יהי חלקי מן אוכלי ג׳ סעודות בשבת *Sit portio mea ex iis, qui celebrant tres epulas Sabbathinas*. Hinc & mulieres omnes has epulas celebrare tenentur, quia miraculum mannæ, ex quo eas extundunt, etiam mulieribus factum eſt, & de eo quoque comederunt. *Tractatu de Sabb. ca. 16. pag. 117. 118. Orach chajim. numer. 291.*

Inter veſperam & noctem, frigidam haurire, aut ex rivulo bibere [illegible]erum prohibitum, propter impiorum defunctorum animas, quę in extremum ſeſe tum in aquis refrigerant & abluunt, quia mox inferi illis repetendi ſunt. Hinc ſcribitur in quodam Medraſch: *Quicunq; in Sabbatho, inter veſperam & noctem, bibit aquam, perinde facit, ac ſi mortuos ſpoliaret*. Hinc ſunt, qui ne quidem eo tempore edunt, ne ſimul quoque invitentur ad bibendum.

In ipſo Sabbathi exitu, cœnâ peractâ, quidam celeri & agili induſtriâ mappam è menſâ ſubducere ſolent. Exiſtimant enim, eum qui id fecerit, ære alieno brevi liberatum iri.

Circa noctem ſimul rurſus conveniunt, & in noctem uſq; precantur, pulcherrimas Sabbathi cantiunculas cantillant; pręſertim precem *Precationes nocturnæ.*

Orach chajim nũ. 293. cem illam, cujus initium eſt, והוא רחום *Ipſe autem eſt miſericors*, tam ſuavibus, tam dulcibus modulis modulantur, ut felium Martio catulientium concentus videatur: & ſic divinâ hâc melodiâ Sabbathum decedens proſequuntur. Ex miſericordiâ autem in impiorum Judæorum animas, precem illam in noctem uſque producunt, quò ſeriùs Erebum repetant. Quemadmodum enim die Veneris ſub Veſperam publicè in inferis proclamatur, ut impii omnes egrediantur, ut Sabbatho quieſcere poſſint, non ſecus ac totus Iſrael quieſcit: Ita etiam die Sabbathi noctu iterum proclamatur, ut mox, abſolutis Iſraelitarum veſpertinis precibus, in inferos redeant. Sic enim legitur in Aggadah: בכל ערב שבת דומה הממונה על הנפשות מכריז ואומר הנח להם לרשעים וינוחו ומניחין כל השבת כולה ובמוצאי שבת עם חשיכה צועק המלאך שהוא ממונה על הרוחות חזרו לכם הרשעים לגהנם שכבר השלימו ישראל סדריהן *Singulis diebus Veneris ſub veſperam proclamat Dumah, Angelus præfectus animabus, & dicit; Miſſos facite nunc Impios ut quieſcant; & quieſcunt toto Sabbatho. Exeunte autem Sabbatho circa noctem, rurſum proclamat Angelus Spiritibus præfectus; Revertimini nunc Impii in Gehennam: jam enim abſolverunt Judæi ritus ſuos.*

Levuſch hachor, Numer. 295. §. 1. & 299. §. 10. In nocturnis iſtis cantionibus, multam iteratamque Prophetæ Eliæ mentionem injiciunt, loca etiam Scripturæ legunt, in quibus ejus

ejus mentio habetur. Traditionem enim ſe habere ajunt, illum neque in veſperâ Sabbathi vel alicujus alius feſti venturum, multò minùs in Sabbatho, aut die feſto ipſo, ne occaſionem præbeat, ut dies illi prophanentur. Quum ergo Sabbathum præterierit, orant, cùm finitum nunc ſit Sabbathum, ut veniat, & læto evangelio de Meſſiæ adventu ipſos exhilaret (Surdas & hebetes fortasſis aures habet, quòd tam longo tempore nondum venerit). Sapientisſimi quoque Rabbini docuerunt, Prophetam Eliam ſub arbore vitæ in Paradiſo ſedere, & Judæorum merita, bonaque opera, quibus Sabbathum diligenter obſervarunt; in commentarios referre. Sunt etiam qui ſcribunt, per traditionem ſe accepiſſe, שהוא טוב לשכחה quòd hoc ſit efficax remedium contra oblivionem, & ut omnia, ſubſequenti ſeptimanâ proſperè & ex voto cedant.

Tandem, ubi cantiunculam, cujus initium eſt ברכו *Benedicite*, decantant, mulieres præcipiti feſtinatione ad puteos ſuos properant, & aquam hauriunt. Scribunt enim, puteum Mariæ, ex quo in deſerto biberunt, in mare Tyberiadis fluere, & inde ſub finem Sabbathi omnibus puteis permiſceri. Si autem eveniret, ut mulier quæpiam illo ipſo momento aquam hauriret, antidotum, Mithridaticâ longè præſtantiorem, imò Panaceam nanci-

Cur mulieres exeunte Sabbatho aquam hauriant.

Minhagim pag. 4. Orach chajim numer. 299. in fine, Colbo ca. 41.

ſceretur; non illa unguento Apoſtolorum, non Gajacei decoctione indigeret. Quamvis enim præ luis Veneræ ſerpigine caro alicujus fruſtulatim concideret, ſi modò de illâ aquâ deguſtaret, protinùs novus & defæcatus ſanguis venas ſubiret, nova, lævis & delicata cutis oſſa veſtiret, veteriſque belli exuvias deponeret. Fidem tam pretioſo aſtruit remedio *Mulier quædam, quæ ſtatim ab hâc prece aquam petens, in illo momento ſupervenit, quo puteus Mariæ puteo ſuo miſcebatur. Sed quum diutius emaneret, maritus vehementer illi iratus eſt, adeò ut præ nimio metu mulieri urna manibus in mariti conſpectu exciderit, &, caſu ita ferente, guttulæ quædam in hominis illius corpus reſilierint. Quaſcunq; verò corporis partes aqua illa tetigit, protinus ſanatæ fuerunt.* Videte, quàm furoris ſui mercedem retulerit. Ex parte enim tantùm ſanatus fuit: ſi verò ebibiſſet, totus convaluiſſet, infante recens nato delicatior. Hinc admirabile illud Rabbinorum *νȣθέτημα*; רגזן לא עלתה בידו אלא רגזנותא *Iracundus nihil aliud quàm iram ſuam reportat.*

Talm. Kiduſch. cap. 1. in fine.

Poſtremò Sabbathum à nova ſeptimana ſeparant, (הבדלה *Habhdalah* vocant) & Deo gratias agunt, quòd Sabbathum, quæ eſt ejus miſericordia, ſibi tam benè obſervare conceſſerit. Separationem hanc publicè in ſchola precibus nocturnis peractis facit præcentor, in pauperum gratiam, qui præ rei domeſticæ angu-

Separatio Sabbathi à ſeptimana fit

anguſtiis eam domi facere nequeunt: alioqui ſinguli patresfamilias eo munere domi defunguntur. Facienda eſt מעומד ſtando, in honorem Regis, quem abeuntem comitantur. Sic autem ſe res habet; Ingens cereus, faci ſimilis, accenditur, qui נר הבדלה Ner habhdálah *Lucerna ſeparationis* appellatur; præpara- *Lucernâ*
tur etiam pyxidula, plerumq; argentea, præſtantibus *aromatibus* plena: deinde paterfa- *Aromatibus*
milias vini cyathum dextrâ accipit (ubi Zy- *Vini cyatho.*
thus bibitur, ibi Zythum capit, ſi vino emendo par non ſit) & elatâ voce canit: הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד כי עזי וזמרת יה יי׳ ויהי לי לישועה ׃ ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה ׃ ליי׳ הישועה על עמך ברכתך סלה ׃ יי׳ צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה ׃ ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר *Ecce Deus ſervator meus, fiducia* *Jeſa. 12. 2.*
mea, non timebo: quia fortitudo mea & laus mea Dominus, & factus eſt mihi in ſalutem. A Domino *Pſalm. 3. 9.*
eſt ſalus, benedictio tua ſuper populum tuum, Sela. Dominus Zebaoth nobiſcum, ſuſceptor noſter Deus *Pſalm. 46. 8.*
Jacob. Sela. Calicem ſalutaris accipiam, & nomen *Pſal. 116. 13.*
Domini invocabo. Judæis nova lux oriri viſa eſt, *Eſth. 8. 16.*
gaudium, honor, & tripudium. Quibus decantatis, vinum conſecrat, & ait (ſed in ipſo orationis principio aliquantulum vini è cyatho in terram effundit): ב״א׳ א״מה בורא פרי הגפן: *Benedictus tu Domine Deus noſter, totius mundi Domine, qui vitis fructum creaſti:* Cyathum poſtea manu ſiniſtrâ apprehendit, & dextrâ *aroma-*

tum pyxidulam,& ait: ב'אי אמ'ה בורא מיני בשמים *Benedictus tu Domine,&c. qui varia aromata creaviſti.* Aromata illa olfacit & domeſticis olfacienda tradit.Deinde cyathum rurſus dextrâ

Aromatum olfactione.

capit, & ad ingentem illum *Cereum* accedit, manusque ſiniſtræ ungues diligenter ſpeculatur, ita ut digiti introrſum, palmam verſus incurventur, & umbram in manu faciant, quam poſtea iterum expandit,& extrinſecus conſiderat oculis tam propè admotis, ut ungues ad candelam digitis albiores eſſe agnoſcere posſit, deinde ait: ב'אי א'מה בורא מאורי האש *Benedictus, &c. qui clarum lumen creaſti.* Neque tamen etiam hic Cereus abſolutæ eſt necesſitatis: hæc enim Benedictio ordinata eſt duntaxat in memoriam Lucis createę. Unde qui talem non habet, non neceſſe eſt, ut de eo nimis ſit ſollicitus. Et lampas duo ellychnia habens, ejuſmodi faci cereę æquivalet. Cyathum rurſus ſiniſtrâ capit, & dextræ ungues colluſtrat, quo facto cyathum in dextrâ reſumit, & ait; ב'אי א"מה המבדיל בין חדש לחול בין אור לחשך בין ישראל לעמים ובין יום השביעי לששת ימי המעשה ב'אי המבדיל בין קדש לחול *Benedictus,&c. qui diſcrimen facis inter ſanctum & profanum, inter lucem & tenebras, inter Iſraelem & alias gentes, inter ſeptimum diem & reliquos ſex hebdomadæ dies: Benedictus tu Domine, qui inter ſanctum & profanum diſcrimen ponis* (inter hanc precatiunculam aliquid iterum vini è cyatho

Unguium contemplatione.

in men-

in menſam effundit): pauxillum quiddam poſtea de illo bibit, & aliis bibendum porrigit. Hac veſperâ ſe ſalutantes, non fauſtam noctem, ſed fauſtam ſeptimanam ſibi invicem apprecantur. Nullum prorſus opus licet facere antequam hæc ſeparatio ſit peracta; ſaltem quoad Precationem requiſitam. Quod ſi neceſſitas aliqua urgens incumbat, ad opus faciendum, brevi defungentes, dicunt; *Benedictus ſit, qui diſcrimen facit inter Sanctum & prophanum*; omiſſo Dei nomine. Sic finis Sabbatho affertur, & ſeptimana inchoatur.

Exeunte Sabbatho menſa de novo inſtruenda eſt, licet ſine uſu vel neceſſitate; & ſic per totam noctem relinquenda; nempe ad comitandum Sabbathi diem abeuntem. Quemadmodum enim comitatu eodem honorare ſolent Regem ex urbe egredientem, quo eum excipiunt ingredientem: ita quoque &c. Cabaliſtę ſcribunt, membrum quoddam eſſe in homine, cujus nomen ſit נסכוי; id à nullo alio cibo nutriri & alimentum capere, quàm eo, quem homo edit exeunte Sabbatho, ad illud comitandum. Cavendum tamen ne Panis integer apponatur, quod nonnulli factitant. Prætendunt ſe id facere in memoriam Mannæ, quod per totam noctem in arca aſſervatum fuerit, unde illum panem Mappâ quoque tegunt. Sed hæc ratio nulla eſt, inquit R. Mardochaj Jáphe. Manna

enim non ita repoſitum erat per totam noctem, ſed manè decidit.

Precatio contra quosvis armorum ictus.

Inter preces veſpertinas habetur quædam, cujus initium eſt ויהי נועם *Vihí nóam*, ex Pſ. 90. ℣. 17. 18. cum ſequenti Pſal. 90. In ea litera ז nulla conſpicitur; *Zajin* autem *Arma* ſignificat. Qui ergò pio & religioſo animo orationem illam recitat, ad omnigenûm armorum ictus tutus eſt, nec cæſim nec punctim vulnerari poteſt. Tuti ſimiliter ſunt à Dæmonibus, ſi piâ attentione lectionem *Audi Iſraël* recitaverint; verſiculus enim ille incipit à ש & deſinit in ד, quæ duæ literæ combinatæ שֵׁד id eſt, *Dæmonem*, conſtituunt, &c.

Alia ad fugandos Dæmones.

Levuſch bachor numer. 299. §. 1.

Sic quidam poſt factam *Habhdálah* ſeu Separationem, fauſti ominis causâ pro initio dierum ſeptimanæ recitant peculiares quosdam hymnos, preces, adjurationes, Verſus item certos Scripturæ, qui proſperitatem ipſis videntur portendere & polliceri, quisq; pro ſua phantaſia & ſuperſtitione, vel prout vota ejus ſunt & deſideria. Sic quidam ſtatim peractâ Separatione dicunt; *Domine mundi, fac ut initium dierum ſequentium nobis ſit auſpicatum & ſalutare! audire fac nos in illis gaudium & lætitiam! redde nos prudentes, & doce nos!* Alii ajunt; אנא משבענא עליך פותח שר של שכחה שתסיר. לב טפש ממני ותפיל יתיה על טוריא רמתא בשם שמא קדישא ארימס אנססיאל ופתחאל · ונח מצא חן בעיני יי · ויהי דוד בכל דרכיו משכיל ויי עמו

ויי' עמו וגו' *Ego adjuro te Poſéach, princeps oblivionis, ut auferas à me cor obeſum & ſtolidum, illudq̃ conjicias in montes altos, in nomine Sancto Arimam, Arimam, Anſaſiel, & Paſchiel. Et Noach invenit gratiam in oculis Domini. Et David in omnibus ſuis viis proſperè agebat, & Deus erat cum eo, Oculos meos ad cœlum attollo, unde venit auxiliũ meũ &c. In principio creavit Deus &c. Deus noſter & Deus patrum noſtrorum, ſit initium ſex dierum ſeqq. nobis auſpicatum, ſint immunes ab omni peccato & prævaricatione,* &c.

Diſcrimen Sabbathi ab hebdomade hujuſcemodi ſententiis probant; *Et ut habeatis* (*Lev.* 10. 10.) *ſcientiam diſcernendi inter ſanctum & profanum:* Item, *Deus diviſit lucem à tenebris.* Tanti eam (*Gen.* 1. 4.) faciunt, ut ſcribant; כל מי שאינו מבדיל על הכוס במ״ש או שאינו שומע מאחרים שמבדילין אינו רואה סימן ברכה לעולם *Quicunq̃ non ſeparat* (*Sabbathum à profano*) *ſuper poculo vini in nocte Sabbathi, vel non audit alios ſeparationem facientes, nullum videt Signum benedictionis: qui verò id obſervat, eum Deus vocat* חסיד Sanctum, *& facit eum virum peculii ſui, ſicut dicitur*; Et eritis mihi in peculium ex omnibus populis. *Item*; Et ſeparabo vos à populis &c. nempe per meritum Separationis hujus. Nempe ſicut Sabbathum adveniens Poculo vini conſecrato excipiunt, ita idem abiens eodem modo comitantur & dimittunt. Ante Separationem hanc factam, nihil operis licet facere, ad mi-

nimum per preces & benedictiones: ſi neceſſitas urgeat, compendio utuntur; ברוך המבדיל בין קודש לחול *Benedictus ſit, qui diſcrimen facit inter Sanctum & Prophanum.*

Orach chajim nũ. 296. Vinum Separationis Sabbathi ad quid conducat.

Vino in ſeparatione conſecrato oculos quidam oblinere, quidam integram faciem perfundere ſolent; idque viſui, & oculorum fluxionibus conducere perhibent. Sunt qui vitæ prorogandæ causâ arteriæ pulſum vino hoc inducant: alii verò hoc paſſim rore omnes angulos, lectos, puerulos, cunas aſpergunt, efficaci adverſus veneficia remedio. Hoc vinum, ut & illud quo Sabbathum conſecrant, permagni fit ab illis.

Aromata cur olfaciãt.

Aromata illa olfaciunt, ne animi deliquiũ patiantur, propter animam quæ illis exeunte Sabbatho aufertur, quamque ſemper ineunte Sabbatho reſumunt, & quâ præ cæteris hebdomadæ diebus ditantur. De hoc Antonius Margarita in libello ſuo de fide Judaica ita ſcribit: *Judæi in Talmude ſuo ſcribunt, unumquemq; hominem tres animas habere, idq; ex hoc Eſajæ loco eliciunt:* Hæc dicit Dominus Deus, qui creavit cœlos & extendit eos, qui firmavit terram, & quæ germinant ex eâ: dans flatum populo qui eſt ſuper eam, & ſpiritum calcantibus eam. *Ex hoc textu duas homini attribuunt animas, quæ, cum vera & naturali hominis animâ, tres conſtituunt. Scribunt præterea, homine dormiente duas illas addititias animas avolare; alteram*

Anima Judæorum Sabbathina addititia.

Eſa. 42. 5.

ram ſurſum ad Deum aſcendere, ibiq́ventura omnia audire; alteram deorſum in terram deſcendere, huc illuc circuire, nihilq́ aliud præter iniquitatem, peccatum, ſtultitiam & vanitatem videre. Hæc autem ab illis appellatur רוח בהמית *Anima bruta, irrationalis: Illa verò anima, quâ primùm inſpiratus eſt, individua cordi adſiſtit comes, videtq́ omnia, quæ audiunt, vident vel faciunt duæ illæ animæ quæ hominis corpus deſtituerunt. Hinc omnia oriuntur ſomnia, quæ eapropter non ſemper ſunt ſpernenda. Verùm die Sabbathi quarta accedit anima, tanquam additamentum, quæ animos erigit & excitat, ut majorem Sabbatho reddere poſſint honorem: ſed Sabbatho exeunte anima hæc rurſus hominem deſerit. Hinc fit ut animo malè ſit. Viribus itaq́ inſtaurandis ſuaveolentia hæc aromata olfacit.* Hactenus Margarita. Unde verò hæc deſumſerit, hactenus in Judæorum libris videre non licuit. Hoc tantùm de animâ illâ, quæ die Sabbathi auctarii loco accedit, in Talmude legi; *Dixit Rabbi Joſe ex ſententiâ Rabbi Simeonis filii Jochai, Omnia præcepta quæ Deus populo Iſraëlis dedit, palàm & publicè dedit, ſi præceptum de Sabbatho exceperis, quod clàm illis traditum eſt*, uti ſcribitur: *Inter me & filios Iſrael* אות לעלם quod illi, non ut ſonat, nempe, *Signum eſt æternum*, ſed, *Signum eſt ad occultandum*, interpretantur, quaſi diceret; *In occulto continetur, & ab aliis gentibus abſconditur: à ſolis tantùm Judæis non ignoratur.* Hìc ſapientes in Gemarâ quærunt

Tract. Beza cap. 2. f. 16. col. 1.

Exod. 31. 8.

& objiciunt; *Quandoquidem gentes, Chriſtiani ſcilicet aliiq́;, ignorant nos Sabbathum habere, cur pœnâ & ſupplicio tandem ſunt afficiendi, eò quòd Sabbathum non obſervaverint?* ℟. *Nos Sabbathum habere norunt, neq́; hoc ab illis abſconditum eſt, & ideò punientur, eò quòd ab illis non obſervetur. Verùm Sabbathi mercedem hanc ignorant, tantum myſterium celavit eos Deus:* ואי בעי אימא מתן שכרא נמי אודעינהו נשמה יתרה לא אודעינהו דאמר ר' שמעון בן לקיש נשמה יתרה נתן הק"בה באדם ערב שבת ולמוצאי שבת נוטלין אותה הימנו שנאמר שבת וינפש כיון שבת וי אבדה נפש *At tamen (ſi ritè Sabbathum obſervarent) innoteſceret etiam illis merces Sabbathi: ſed, proh dolor! id fieri nequit, propter defectum illius animæ, quam Deus auctarium dedit Judæis die Sabbathi, quâ illi in utramq́; aurem quieſcere, cibo & crapulâ læti ventrem diſtendere, è pectore mœrores demere, curas animo deponere poſſunt. Ideo Rabbi Simeon filius Lakis dixit; Animam ſuperfluam & redundantem Deus in homine infundit, quam Sabbatho exeunte iterum recipit*, uti ſcribitur שבת וינפש hoc eſt, *Ubi Sabbatho quieverit, væ animam deperdet; anima nempe illa addititia ab eo auferetur.* Hactenus Talmud, ubi iterum obſervanda Scripturæ adulteratio; Vocem enim וינפש *Vajinnapheſch* nebulones, quum tamen propriè *Recreabitur, reſpirabit*, ſignificet, fœdè hîc per artificium Cabaliſticum, quod נוטריקון *Notaricon* appellant, diſcerpunt in וי נפש *Vaj nepheſch* Væ anima! quaſi ſenſus eſſet; *Poſteaquam*

Tractatu Taanis de jejunio c. 4. fol. 27. 2.
Exod. 31. 18.

quam Sabbathum peregit & celebravit, anima eheu! perit: vel animâ eheu! privatur; Quod per anthropopathiam Deo adſcribitur, in quem nullo modo cadit animæ ſpoliatio ſeu privatio. In ejuſmodi nugis, & brutis animorum excæcatorum commentis, ſuma Judæorum ſita eſt prudentia. De hâc ſuperfluâ & redundanti animâ ſubtiliſſimè quoque diſputat Rabbi Abraham Hiſpanus in Comment. ſuis in Pentateuchum, quos *Faſciculum Myrrhæ* inſcripſit. *Geneſ. 2. in Paraſcha Bereſchis.*

Sunt qui, majore ingenii acumine prædi-ti, aromata ideò naribus admoveri dicant, quia ignis infernus Sabbatho non fœtet: Quamprimum verò Sabbathum exit, & inferorum portæ aperiuntur, ut iterum impiorum defunctorum animæ intromittantur, fœtere ſimul incipit Orcus, & huic fœtori aromata illa reſiſtunt, uti Germanici illorum Rituales habent, &c. *Ignis infernalis Sabbatho nõ fœtet.* *pag. 3.*

Quòd ungues tam attentè conſiderant, ejus varias reddunt rationes. Quidam dicunt, Benedictionem ſuper accenſa face ſeparationis non eſſe recitandam, donec ita claram lucem ſpargat, ut numum unum ab altero dignoſcere poſſit. Hujus rei probationem faciunt inſpectis unguibus, an eos à cute & carne poſſint diſcernere. Alii dicunt id fieri לסימן ברכה pro ſigno benedictionis, propter ſumam illorum fertilitatem; quam- *Ungues cur inſpiciant.*

vis

vis enim ſingulis diebus Veneris reſecentur, ſemper tamen ſuccreſcunt. Sunt qui dicant, id fieri propter veſtes, quas Deus Adamo in paradiſo dederat, quæ onychini coloris erant. Sunt etiam qui ſcribant, propter mirabile diſcrimen, quod eſt inter ungues & carnem, cujus mirabilis diſcriminis mirabilis quoque conſideratio à primo homine fluxit. Quum enim vidiſſet Adam, mundum tenebris obductum, exclamavit; Ah me miſerum, ob cujus peccata mundus obtenebratus eſt! Hîc mentem Adamo miſit Deus pulcherrimam, ut duos ſilices invicem concuteret, ex quorum concuſſu exiliit ignis, quo candelam accendit; Ubi verò ſe undique nudum eſſe vidit, præterquam in extremis digitis, qui unguibus veſtiti erant, ſummâ abreptus admiratione, Deum propterea laudavit, ut legere eſt in libro, cui nomen Colbo, cap. 41.

Minhag. pagina 4.

Vide tract. Peſachim ca. 4. fol. 54. col. 1. & 2. Bereſch. rab. ſect. 11.

De vino cur in terram fundant.

Vini in ſeparatione conſecrati particulam in terram effundunt לסימן ברכה, ut copiæ & omnigenæ abundantiæ in domo pro ſequenti ſeptimana fauſtum ſit omen. Ideo ſcribunt; כל בית שאין נשפכין בו יין כמים אין בו סימן ברכה *In quacunque domo vinum inſtar aquæ non effunditur, ibi nullum eſt benedictionis ſignum.* Sunt qui exiſtiment, propterea fieri, ut Core cum ſociis, quos vivos terra abſorpſit, refrigeretur; ſiquidem adhuc ſub terrâ vivunt, & vino hoc conſecrato aliquid refrigerii & recreationis ſentiunt.

Paulò

Paulò ſuprà Ignem infernum fœtere meminimus, cui ſententiæ confirmandæ facit hiſtoria, quæ in Talmude legitur: *Impius ille Turnus Ruphus Rabbinum Akibhā aliquando interrogavit, quænam præſtantia eſſet Sabbathi præ reliquis diebus, quòd tanto à Judæis honore afficeretur? Cui R. Akibha objecit; Cur te majore quàm reliquos homines afficiunt honore? Ille reſpondit;* דמרי צבי *quia ſic Regi & Domino meo viſum eſt:* שבת נמי דמרי צבי *Ita quoq; Regi regum Domino Deo noſtro viſum eſt, inquit R. Akibha, ut Sabbathum cæteris diebus præferamus. Ad hæc impius ille Turnus; Quis tibi certò dicere queat, vel unde tibi compertum eſt, ipſiſſimum Sabbathum veſtrum ſeptimum eſſe diem & verum Sabbathum, fieri utiq; poteſt ut ſit alius dies à ſeptimo? Excipit Rabbi, Hoc primùm ex fluvio Sambatione demonſtrari poteſt, qui per ſex hebdomadæ dies tam vehementis eſt fluxus, ut magnos ſecum lapides rapiat, ita ut per totam hebdomadem innavigabilis ſit; Sabbatho verò ſtat & quieſcit. Secundò id ex patris tui ſepulchro demonſtrare poſſum, quod per totam hebdomadem craſſo vapore, & tetro ignis ſtygii, quo ille plectitur, fœtore inficitur; Sabbatho verò omni omninò fœtore caret, quia Sabbatho inferis egreditur & quieſcit: nulla enim eſt in eum inferorum poteſtas, ideo etiam Stygius ignis die Sabbathi neq; fumum neq; vaporem emittit. Quum Turnus vidiſſet rem ita ſe habere, Rabbinum ita alloquutus eſt; Finem fortaſſe in inferis judicium ejus conſequetur? Reſpondit Rabbi, Abi ſtatim à Sabbatho, &*

Hiſtoria de ignis inferni fœtore. Tractatu Sanhed. c. 7. fol. 65. 2.

tho, &

tho, & vaporem iterum conſpicies. Re cognitâ compertâq;, artibus magicis patrem ſuum ex inferis eduxit, eumq; ita compellavit; Vivus Sabbathum non obſervaſti, mortuus verò illud obſervas; Quampridem Judæus factus es? Pater reſpondit; Mi fili, qui apud ſuperos Sabbathum ſponte non obſervat, invitus ille & coactus apud inferos obſervat. Filius patrem interrogare pergit; Quibus diſtinemini occupationibus profeſtis diebus? Subjecit pater, Igne comburimur; Sabbatho verò quieſcimus. Nam die Veneris ſub Sabbathi veſperam auditur vox proclamans, Tempus quietis adeſt, in quietem concedite impii. Ita nos ad quietem conferimus, & per Sabbathum feriamur. At ſub finem Sabbathi, ubi Judæi ſtatutas peregêre preces, malus Angelus, cui Dumah nomen eſt, quiq; nobis præpoſitus eſt, accedit, & nos inferos repetere jubet, quia populus Iſraël Sabbathum ſuum exegit; ubi denuò Erebum ingreſſi ſumus, ignem miſeris infandum ſubjicit, & ita per totam hebdomadem torremur, donec iterum revertatur Sabbathum, his nos diſtinemur occupationibus. Qui plura hac de re videre voluerit, conſulat R. Bechaj in ſectione, *Audivit autem Jethro,* hoc eſt, in expoſitione in decimum octavum Exodi, ubi multa de Sabbatho ſcribit, & Bereſchit rabba, ſect. 11.

fol. 91. 1.

De operibus Sabbatho vel faciendis vel intermittendis.

Verùm, quia ſępè Deus tum in lege Moſis, tum in Prophetis præcipit, ut Sabbatho ab omni opere externo abſtinerent, nec Sabbathum violarent; hinc amplisſima inter Rabbinos

binos diſputatio orta eſt, quid Sabbatho faciendum, quid intermittendum? Et maximus ea de re Tractatus exſtat in Talmude, in quem doctisſimi & præſtantisſimi Rabbinorum commentati ſunt, & alter alterum ſubtilitate & ingenii acumine ſuperare nititur, ut aliquid comminiſcatur, quod in Sabbathi ſanctificationem cedat. Quædam obiter perſtringam.

Primò, quia Deus præcipit in Lege, ut non ſolùm homines, ſed etiam ut jumenta quieſcerent, ſubtiliter hìc diſputant; Quantum itineris Jumentum, Equus aut Aſinus, &c. Sabbatho conficere debeat: an item aliquid illi, & quid geſtandum? Hæc omnia in Talmude ſolvuntur & declarantur. Nempe, quemadmodum homini permiſſum eſt Sabbatho veſtibus ſuis exire: ita licitum quoque eſt Jumento vel Beſtiæ imponere ea, quæ inſerviunt ad illud, vel regendum, ducendum, & retinendum ne aufugiat & amittatur, vel à frigore aut alio incommodo protegendum, vel ad corpus ejus curandum & impinguandum, vel ad lanam ejus mundandam, & ſimilia; quia hæc omnia idem ſunt Jumento, quod Veſtimentum eſt homini: E. g. Equus aut aſinus fræno, habenâ aut capiſtro; Simia, Cercopithecus, Catulus, canis venaticus, &c. millo, qui fune vel laqueo religatus ſit, quo ductari posſint ne aufugiant; Hæc tamen die

Tractatu de Sabbatho cap. 5. pa. 52. Orach chajim numer. 305.

Veneris

Veneris illis apponi debent, non die Sabbathi. Equum cum ephippio emittere prohibitum, multò minus equus hominem vel aliquod aliud grave onus geſtabit, ne prematur, vel quid detrimenti patiatur. Si quis Sabbatho cum equo aut aſino domum veniat, vel in diverſorium, ephippium quidem ſolvere poteſt, ſed non deponere: ſi equus ex ſe ipſo excutiat, liber eſt Júdæus, & à culpâ immunis. Si quis habenâ equum ducat, cavere debet, habenę lorum palmam unam longum manu dependeat, ne lorum ipſum manu ferre videatur; præſertim, quando etiam inter manum & equum nimiùm propendet. Tum enim non videtur equus duci, ſed ſimpliciter habena manu geſtari: jam verò aliquid Sabbatho geſtare, peccatum eſt.

Sabbatho gallus gallinaceus non eſt cum particulâ panni, vel tæniolâ pedi vel alæ aſſutâ, ut faciliùs dignoſcatur, emittendus: die Veneris ſolvendus eſt, ut Sabbatho ritè quieſcere poſſit.

De beſtia in foveam cadente.

Si beſtia in foveam inciderit, nec ipſa egredi poſſit, in eâ cibus illi dandus eſt, donec præterierit Sabbathum, poſtea demùm extrahenda; ſi verò imum foveę profundâ operiatur aquâ, nec beſtia quæ decidit cibari poſſit, ſtramen illi, pulvini, & alia ſupponi poſſunt, ne, ſi modò fieri poſſit, ſubmergatur; ſi ipſa foras erumpat, reus non eſt Judæus,

dæus, neq; Sabbathum violavit. His contrarium eſſe & repugnare videtur; quod Chriſtus Judæis objecit, quum ab illis incuſaretur, quòd Sabbatho morbos ſanaret, & ægros priſtinæ reſtitueret valetudini. Sic enim ille: *Quis eſt ex vobis homo, qui habeat ovem unam, & ſi Sabbatho ceciderit in foveam, non apprehendat & extrahat eam?* quaſi diceret; Si vobis pecudem Sabbatho è foveâ extrahere licitum, ut vitam illi conſervetis, quanto magis juvandus eſt homo, qui multò pecude eſt melior? Hinc tum temporis id permiſſum videtur; quum tamen jus ipſorum Canonicum, Talmud nempe, contrarium directè ſtatuat & concludat. Ac propterea impius ille & ſceleratus Rabbi Lipmannus; in exſecrando & impuro illo libro, quem in quatuor Evangeliſtarum hiſtoriam, ſub נצחון *Triumphi* ſeu *Victoriæ* titulo, anno Chriſti 1459. conſcripſit, Chriſtum falſi inſimulat, qui *juri ipſorum contraria & conſuetudini ipſorum repugnantia, ipſis affinxerit*; ut Sebaſtianus Munſterus in Evangelio Matthæi Hebraico indicavit, & in meo quoque exemplari in pergameno manuſcripto, iisdem verbis quibus ille citat, exſtat. (In libro Nizzachon, ab Hakſpanio edito, loca Novi Teſtamenti refutata non habentur). Reſpondemus, Chriſtum ipſam eſſe veritatem, ac proinde nihil niſi veritatem loqui potuiſſe; Nihil unquam falſi, nihil doloſi

Matth. 12.11.

in ſacroſancto illius ore inventum eſt. Citiùs omnes infideles Judæi cum patre ſuo Diabolo, omnium mendaciorum patre, æternâ confundi ignominiâ neceſſe eſt. Verum quidem eſt, hodiernum jus Talmudicum ſic præcipere, ut inter alia exemplum quoque hoc Munſterus ex Saxonicis Annalibus producit de Judæo, qui Sabbatho, honos auribus ſit habitus, in latrinas decidit, ibique durante Sabbatho cibus illi præbitus: quùm verò hoc animadvertiſſet Epiſcopus, ſeriò prohibuit, ne die Dominico, qui Chriſtianis ſacer eſt, inde extraheretur, ac per conſequens, biduum in hoc latrinæ fœtore jacuit. Quàm jucundum & volupe illi fuerit, Sabbathi delitiis in tam amæno loco frui, vix credi poteſt; adde, quòd aromatibus, in medio aromatum, ad ſeparationem faciendam non indiguit; hæc enim animum vel delicatisſimi Judæi, quartâ illâ animâ decedente, ſatis ſuperq; recreare potuerunt. Hoc pacto hodiernum illorum jus Talmudicum Chriſti verbis adverſatur & repugnat: ſed à principio res non ita ſeſe habuit. Nam *primò* nihil ejuſmodi in illorum Deuteroſibus, משניות ſeu Veterum conſtitutionibus & traditionibus, ad quarum præſcriptum & normam jam ante Chriſti tempora regebantur, videre eſt. *Secundò*, neque repugnarunt, neque contradixerunt Phariſæi & Judæi; omni tamen dubio procul non tacuiſ-

tacuiſſent, ſi publicis illorum traditionibus & vulgò recepto juri repugnaſſet. Nempe, non abſolutè prohibetur in Talmud opem ferre, & juvare beſtiam, quæ in foveam incidit, ſed dicitur; *Si in foveam ceciderit, & ibi alimentum ſuum habeat, eam ſuppoſito ſtramine vel pulvinaribus eſſe juvandam & erigendam, ſi fortè horum ope ſponte exire poſſit; ſin minus, ad exitum Sabbathi ibi eſſe relinquendam; Si nullum ibi cibum vel pabulum habeat, cibum illi eſſe præbendum, ne moriatur, & finito Sabbatho extrahendam.* Vide Talm. Tract. de Sabbatho, fol. 128. col. 2. & conf. Sepher Ammúde gólah fol. 146. col. 1. ubi ſcribitur; בהמה שנפלה לתוך הבור אסור להעלותה אם יכולה להתפרנס שם עד מוצאי שבת *Beſtiam, quæ incidit in foveam, non licet educere Sabbatho, ſi illic ſuum alimentum habeat, usq; ad egreſſum Sabbathi.* Ergo, ſi non habeat, extrahi poteſt. Ita, ſive hujusmodi beſtiæ, ſuppoſitis pulvinis, erectionem, ſive cibationem, reſpicias, non prorſus his traditionibus contrarium eſt dictum Chriſti, ſed appoſitè ſatis cum illis convenit. Si quis quærat; *Quâ ratione ergo hoc in hodiernum illorum jus irrepſit?* Reſpondemus, novellam eſſe conſtitutionem, à Rabbinis & Talmudis authoribus in Gemaram, ſeu Deuteroſeωn complementum, Novi teſtamenti & Chriſtianæ fidei odio, aliquot à Chriſto nato ſæculis, intruſam, & ex veteris cujuſdam traditionis conſequentiis, diſpu-

tandi tantùm gratiâ, fabrefactam & excogitatam, ut ex ipſorum Talmude manifeſtè videre eſt. Verùm ad reliqua pergamus.

Tractatu de Sabbatho ca. 18. p. 128. Sabbatho Chriſtiano dicere conceſſum, ut Judæi vaccam vel capram mulgeat, ne nimia lactis copia beſtiæ noceat, non verò, ut Judęus lacte illo fruatur; alioqui idem eſſet, ac ſi ipſe Judæus mulxiſſet: Quòd enim per alium quis facit, ipſemet feciſſe cenſetur. Hinc ſapientibus quibuſdam placuit, & hoc gentiles ſuos juvarunt conſilio, ut lac illud obolo uno aut altero à Chriſtiano redimerent: tum demùm enim illo liberè Judæus veſci poteſt, quòd ſic Chriſtianus, non Judęi, ſed ſui ipſius causâ, mulxiſſe videatur. Sed id genus acumina omnia deſcribere, infiniti res eſt laboris, nec quam quis aſſequi posſit. Subjungamus ea, quæ ad Sabbathi quietem & ſanctificationem, Hominis habitâ ratione, faciunt.

Orach chajim numer. 301. Viris mulieribusque Sabbatho Currere interdictum, niſi vel voluptatis duntaxat & recreationis, vel præcepti alicujus Divini exſequendi gratiâ. Paſſus etiam duobus pedibus vel cubito majores facere, prohibitum: ejusmodi enim pasſibus viſus minuitur, ut ſuprà dictum eſt. Si tamen adoleſcentes unà deambulent, currant vel ſaltent, animi Sabbatho recreandi causâ, idque in honorem Sabbathi, conceſſum eſt. Foſſam ſaltu tranſilire licet, aquam permeare non licet, ne tibialium exſiccan-

ſiccandorum hac ratione occaſio naſcatur. Nulla viro arma ſunt ferenda, neque gladius, neque lancea, neque lorica, &c. Sartor cum acu veſtibus ſuis inhærente domo egredi non debet. Claudus, mancus, paralyticus qui ſine baculo vel ſcipione ambulare nequit, baculum quo innitatur geſtare poteſt: Cæco verò, prohibitum. Profundæ aquæ, vel luti ſuperandi causâ, grallis uti prohibitum. Quamvis enim grallæ hominem geſtare videantur, revera ab homine geſtantur: quicquam verò Sabbatho ferre, prohibitum. Pariter larvæ vel perſonæ puerulis terrendis inducendæ non ſunt. Emplaſtrum vel vulneris obligamentum geſtare licet; ſi fortè cadat & effluat, tollere non licet, uti nec de novo vulnus obligare. Pecuniam, aurum, aut argentum in itinere ferre, ſive in ſacco, aut crumenâ, ſive veſtibus inſutum, prohibetur. Inveniens ארנקי מלא מעות Crumenam plenam pecuniâ, quæ ſit alterius, non audet eam tollere & auferre in Sabbatho. Calceorum lutum ad murum vel parietem abradi poteſt, non ad terram; ne fovea impleri videatur. Tibialium vel pallii lutum, dum recens adhuc eſt & udum, unguibus tolli poteſt, non verò ubi exſiccatum fuerit: pulverem enim emittit, & abradens aliquid molere, vel comminuere videtur. Si ſtercore manus quiſpiam inquinatas habeat, equi vel vaccæ caudâ, ſive etiam jubâ

Maharil fol. 37. 1.

Orach chaijim numer. 302.

equinâ abſtergere poteſt, non autem mantili, aut alio quopiam mundo linteo; ne oblatâ occaſione id Sabbatho lavare incitetur. Muſcarium muſcis abigendis ferre, prohibitum. Si quem oporteat, alvi exonerandi causâ, ſeceſſum petere, lapillum unum aut alterum tollere poteſt; ſi verò deſtinatum domi locum habeat, pugillum integrum ſecum deferre poteſt, quò meliùs neceſſitati ſuæ det operam, &c. Non licitum eſt pilum, vel tibi vel alii, evellere, ungues præſcindere, verrucam abſcindere. Pulicem ſive humi, ſive extrinſecus in veſtibus diſcurrentem, capere prohibitum: ſi verò mordeat, capi poteſt, ſed non elidi: quia refertur inter creaturas è terra creatas, ut cætera reptilia. Projiciendus itaq; eſt. Pediculus elidi poteſt: quia non ex terra, ſed ſudore hominis generatur. Rabbi tamen Eliezer, quâ fuit pietate, dixit; ההורג כינה בשבת כאילו הורג גמל *Qui Sabbatho pediculum elidit, idem facit Camelum Sabbatho interficienti.* Acerrima hîc exorta eſt diſputatio, quo modo hoc intelligendum ſit? Quidam generalem excuderunt regulam; Omnia animantia quæ naturali modo propagantur, Sabbatho interfici non debere. In illorum autem numerum, quæ naturali mixtione ova concipiunt, pulices referendos: alia verò animantia, quę ex ſudore aut noxiis quibuslibet humoribus naſcuntur, interfici poſſe; in quorum

Orach chajim numer. 308. Num: 312.

Talm. Schab. fol. 12.

rum numerum quidam etiam pediculos adſcripſere. Dubium tamen hîc exortum eſt è præſtantis cujuſdam Rabbini verbis, qui etiam pediculos ex ovis excludi hoc pacto probavit: Mar dixit, הק'בה יושב וזן את כל העולם מקרני ראמים ועד ביצי כנים *Deus ſedet in cœlis, à Rhinocerotis cornu omnes creaturas cibans, usq; ad pediculorum ova*, hoc eſt, à maximis beſtiis (inter quas facilè primum locum obtinent Judæi) ad minimas uſque. Quæ hîc in utramque partem diſputantur, videantur in Talmude: hîc enim recenſere neceſſe non eſt, præſertim etiam, quia non eſt cujuslibet adire Corinthum, & tam arcana, tamque ſubtilia, ingenii vulgarii acumine penetrare. Sic licet Sabbatho interficere animantia noxia, quæ vel mordent, vel occidunt hominem; etiamſi tum hominem non perſequantur, vel necem ipſi intentent, veluti Serpentes, Scorpiones &c. Arborem conſcendere prohibitum, ne fortè ramus aliquis confringatur. Qui gallinis aut aliis pecudibus in horto, aut alio loco, qui ſit ſub dio, & quò pluvia decidere poſſit, avenam aut aliud frumenti genus, quo veſcantur, objicit, non plus objicere debet, quàm comedunt. Reſiduum enim pluviâ ſuperveniente germen & radices agere poſſet, &, ſi ita Judæus Sabbatho frumentum ſeviſſet, peccatum nullis expiabile ſuppliciis commiſiſſet. Muſica inſtru-

Tractatu de Sabbatho cap. 14. folio 107. 2.

Orach chajim numer. 338. menta omnia, vaſa, aliaque id genus quæ ſonum vel vocem percuſſa emittunt, ita tangere, ut cantilenam vel ſaltationem referant, nefas eſt; imò oris ſibilo aliquid decantare prohibitum: ſocium tamen ſibilo advocare, licitum. Rabbini verò quidam permiſerunt, quum nuptiæ celebrantur, Sabbatho Chriſtianum rogare, ut teſtudine, vel aliis inſtrumentis Muſicis ludat, in ſponſi & ſponſæ honorem. Etiamſi enim in Judæorum gratiam id fiat; tamen conceditur, quia hac ratione major Sabbatho voluptas captatur. Verùm Judæo nullo pacto ludendum eſt, non inſtrumento tantùm ullo Muſico, ſed ne digitis quidem menſam pulſare debet, ſive ſaltandi, ſive pueruli flentis compeſcendi gratiâ. Sic tintinabulo foribus ædium appenſo ſonum edere licitum: quia cantilenę ſpeciem non habet: at ferreo annulo & malleolo fores pulſare prohibitum: quamvis enim pulſatio illa nec cantilenam, nec ſaltationem referat; tamen quia pulſans clavum infigere, vel aliquid cudere, videtur, ideò vetatur. Hinc Chaſſan æditumus, ad Scholam convocans, pugno fores pulſare ſolet. Horologium, rotis, ponderibus & tintinabulo inſtructum, pridiè Sabbathi licet dirigere ad horas per totum Sabbathum ſono ſignificandas. In menſâ madefactâ, in cineribus vel pulvere, nullæ Sabbatho ſunt deſcribendæ literæ;

Orach chajim numer. 340.

literæ: verùm in aëre id non interdicitur. Nulla ſcriptura,ſive in chartâ, ſive in cerâ, eſt delenda. Sabbatho non licet ignem vel accendere,vel extinguere, vi præcepti Exod.35. ℣.4. *Non accendetis ignem in omnibus habitationibus veſtris*; imò ne focum quidem veltitionem tangere. Tempore frigoris, ſi, vel propter infantes, vel ſenes, igne vel hypocauſto calefacto opus habeant, Chriſtianum aliquem ad id conducunt; vel pridiè ita præparant & diſponunt, ut ſponte accendatur. Nihil hoc die coquunt, vel coquere faciunt, pro ſe vel alio, neq; etiam Sabbatho coctum cibum edunt: ova, Sabbatho poſita, eo die non licet edere, neque fructus etiam ab arbore cadentes: Nulla tractant Sabbatho negotia, non dicunt jus,neq; ſententias judiciales ſcribunt, non licitantur,emunt,vendunt,nec per ſe,nec per alios,quia ſcriptum eſt: *Si averteris à Sabbatho pedem tuum, ut non facias voluntatem tuam in die ſancto meo &c. & honore illud affeceris, ut non facias vias tuas,neq; invenias voluntatem tuam, néve loquaris verbum &c.* Nullam tangunt pecuniam, non vehuntur equo vel aſino,non lavant. Nulla matrimonia hoc die copulantur: filii à Parentibus non in Scholam deducuntur, vel ad opificium aliquod addiſcendum: nullos conducunt mercenarios: rationes ſuas non ſupputant: nullas licet legere literas contractuum,ſyngraphas; *Eſa. 58.*

imò ne quidem epiſtolas familiares & officioſas amicorum: librorum omnium prophanorum, ludicrorum, amatoriorum &c. lectio eſt prohibita: Omnia alia ſtudia, excepto Legis & verbi Dei, ſunt intermittenda &c. Si quis navi vectus, Sabbatho jam ingreſſo, ad portum appellat, non audet navi exire; niſi ipſi à perſecutoribus periculum vitæ immineat.

Triginta novem generales omniũ laborũ prohibitorum articuli.

In ſummâ, triginta novem omnis Operis generales articulos habent quos אבות מלאכות *Patres operum* vocant: ad hos omnes alios labores, etiam minimos, qui cogitationem humanam ſubire poſſunt, referuntur. Hos vocant תולדות *Toledos*, filios, minùs principalia opera. Quemadmodum autem ſcaturigo in varios rivulos effunditur & dividitur, qui omnes aliquid cum ſcaturigine communis habent, quamvis plerumque naturam, propter loca per quæ fluunt, mutare ſoleant: ſic etiam ex generalibus iſtis omnis laboris articulis ſcaturiunt & oriuntur quamplurima ſingularia opera, non ſecus ac rivuli à ſcaturigine deducti, quæ etiamſi diverſa eſſe videantur, relationem tamen quandam & ſimilitudinem ad articulos ſuos generales habent. Exempli gratiâ; *Primus* articulus generalis eſt, *Arare ſeu agros colere*. Huc pertinent fodere, foveas replere, hortum paſtinare, herbas tranſplantare, arbores plantare, vites propagare,

pagare, fodere, putare, pampinare, herbas vel teneras arbores irrigare, & alia ejuſmodi, quibus uniuscujusque rei, juxta naturam & proprietatem ſuam, accretio promovetur. Ita, quia foveas replere non licet, conceſsêre quidem Rabbini cubiculum Sabbatho aquâ irrigare, ne pulvis excitetur: ſed ſcopis everrere, vetuerunt; ne everrendo ullus ſcrobiculus in cubiculo repleatur. Quâ de causâ etiam nucibus vel globulis teſtaceis foveam verſus jaculari prohibuerunt. Item, agrum paſtinatum tranſire non licet; ne ſcrobs vel fovea aliqua conculcatione repleatur. *Secundus* articulus eſt, *Frumentum ſecare vel metere*; quò referuntur, Dactylos, uvas, oleas, ficos legere; fructus decerpere, apibus mel ſubtrahere, & alia id genus. Ideò Sabbatho fructus de pediculo pendentes edere vel deguſtare licet; pediculum verò abrumpere nefas. Sic etiam ambulandum non eſt in agro recens ſato, præſertim humidâ & pluvioſâ tempeſtate; ne ſemen calceis avellant, quod idem ac demeſſuiſſe cenſeretur. Vi hujus articuli factũ, cur Judæi offenſi fuerint, quòd Chriſti diſcipuli Sabbatho ſpicas evellerent. *Matth.* 12. Ad *tertium* articulum, *Triturare* nempe, pertinent; Linum & cannabim frangere, terere, tundere; Lanam excutere, prelo vel torculari quicquam ſubjicere, res humidas & ſuccidas, ut oleas, citrea mala, uvas, malogranata, mora, &c. ut

& Pan-

& Pannos quoslibet madefactos, induſia, veſtes, & ſimilia, exprimere. Mulgere huc quoque referendum eſſet; ſed de eo diſſentiunt adhuc inter ſe Rabbini. Hinc diſputant; Si infans nutricem vel ancillam ſtercore vel urinâ Sabbatho inquinaverit, num è veſtigio id abluere debeat? Quidam cenſuerunt, manus illam ſupra rem inquinatam abluere debere, donec aqua manibus decidens ſpurcitiem omnem abſtulerit; ſed Rabbi Joſe id prohibuit, lixivium id & veram lotionem eſſe cenſens.

Idem eſto de reliquis articulis, quos Talmudici אבות מלאכות *Patres operum* appellant, judicium.

Nullum autem eſt diſcrimen, ſive in articulum generalem, ſive in id quod ab eo derivatur, & ad illum refertur, pecces (articulorum derivationes illas תולדות *Generationes*, quòd ab aliis generentur, appellant) & qui teſtibus in unum aut alterum peccaviſſe convincitur, dignus eſt qui lapidibus obruatur: qui verò prudens & deditâ operâ peccat, חייב כרת dignus eſt quem Deus ipſe judicet, & ex hoc mundo exterminet. Hæc exponuntur in Tractatu de Sabbatho cap. 7. Innumera ſunt, quæ hîc accongerunt, & vel licita vel illicita faciunt. Qui omnia exſcribere vellet, hunc citò charta deficeret.

Quibus in Sciendum tamen in quibuſdam caſibus licére

cère Opera prohibita quandoque facere & *caſibus liceát*
Sabbathum violare; maximè ſi vita hominis *violare Sab-*
periclitetur. Hinc dicunt vulgò; סכנת הנפש *bathum.*
דוחה את השבת *Periculum vitæ pellit Sabbathum:*
כל פיקוח נפש דוחה שבת *Omnis conſervatio vitæ pellit Sabbathum*: quia Lex data eſt, ut homo per eam vivat, non ut moriatur, ſicut dicitur; וחי בהם *Et vivet per illa.* Hinc, הזריז בדבר הזה הרי זה משובח *quò quiſq; eſt hac in re magis ſedulus & induſtrius, eò majorem laudem meretur.* Sic Ægroto de vita periclitanti licet omnia facere, quæ ad eum conſervandum facere judicantur. Quæ huc pertineant, Medicorum filii dijudicant. Imò non tantùm unum, ſed & duos dies Sabbathi licet violare, ſi Medicus e. g. ipſi medicinam vel curam præſcribat, quâ per octo vel plures dies utatur. In hoc verò caſu nihil faciendum eſt operâ Chriſtianorum, vel parvulorum, ne fortè alii hinc ſibi perſuadeant, prorſus non licere violare Sabbathum, & aliâ vice, nullo Chriſtiano præſente, ęgri curam intermittant. Sic membrum luxatum licet reſtituere in locum ſuum: periclitantem in aqua, vel à latronibus, licet liberare &c. Parturientis mulieris hîc eadem eſt ratio, quæ ægroti, & in omnibus, quibus opus habet, licet in ejus gratiam violare Sabbathum; Chriſtianæ tamen obſtetricis operâ non licet uti Sabbatho, ne quidem in iis, in quibus nulla ſubeſt Sabbathi violatio. Membra in-

bra infantis recenter nati, ſi ex doloribus partûs diſtorta fuerint, licet rectificare, faſciis involvere, eum lavare &c. Puerum, ſi in aquam ceciderit, extraher[illegible]itum eſt: ſi reti ad eum educendum uſus fuerit, & unà cum eo piſces ſimul extraxerit, liber eſt à violatione Sabbathi, nec pro eo habetur, ac ſi piſcatus eſſet. Ita ſi puer ceciderit in ciſternâ, עוקר חוליא ומעלהו removere licet arenam, (littoris vel labii ciſternæ, ut puerum commodè poſſit apprehendere) & educit eum. Si puer ſit incluſus in aliquo conclavi, nec janua aperiri poſſit, frangitur janua, etiam in minuta ſegmenta, &c. Joma fol. 842. Majemon. in Statutis de Sabbatho cap. 2. Summa: *Omnis cura pro vita & ſalute hominis licita eſt*, וכל המקדים להציל נפש בשבת הרי זה משובח *& quicunq; promptus eſt ad eripiendam animã in Sabbatho, ille eſt laudandus.*

Permittuntur etiam Sabbatho quædam fieri, quæ ad mortuorum curam pertinent; ea inprimis quæ ad ipſorum honorem ſpectant, veluti eos ungere, lavare, de uno loco in alium transferre ne fœteant &c. דגדול כבוד הבריות שדוחה אפילו לא תעשה שבתורה *Magna enim*, ajunt, *habetur ratio honoris hominum, adeò ut illius causâ pellatur præceptum Legis negativum.*

Orach chajim numer. 311.

Sabbatho licet circumcidere, & omnia, quæ ad eam requiruntur, agere, ſi inciderit in octavum à nativitate diem.

Si incendium oriatur in ædibus die Sabbathi,

bathi, licet inde cibos, veſtes, pecunias, libros, & alia mobilia, eruere; imò etiam Chriſtianum rogare, ut operam ſuam conferat. Idem juris eſt, ſi fures aut raptores in domum aliquam irruant &c. Homo ſi incluſus ſit, quovis modo eripi poteſt.

Si Sabbatho merces à pluvia, vel aliunde, damnum patiantur, aut dolium vini rumpatur, ut vinum perdatur, niſi ſuccurratur; licet advocare Chriſtianum, eiq; dicere, ut *videat*, non verò *ut juvet*, & rem, quæ damnum patitur, ſervet ac eripiat; quamvis ſciat, Chriſtianum id facturum, & eo fine eum accerſat.

Vota ſolvuntur in die Sabbathi, maximè ſi ſint de rebus ad Sabbathum neceſſariis; Veluti, ſi quis voviſſet, ſe nihil eſurum aut bibiturum, licet id ſolvi poſſet ante Sabbathum, quia tamen id non fieret propter Sabbathi necesſitatem, non ſolvunt: nihil enim, citra necesſitatem faciendum eſt hodiè, quod commodiùs fieri poteſt craſtino. Solvere autem quis poteſt Votum uxoris ſuę, quantumvis Sabbathica ad opera non pertineat, &c.

Huc refertur quoque doctrina, de עירובין *Erúvin*, ſeu, *Commixtionibus Sabbathinis Rabbinorum*, per quas efficiunt, ut quædam, quæ aliâs Sabbatho ſunt prohibita & illicita, fiant licita. Hîc occurrit,

Primò עֵירוּב תְּחוּמִין Eruf techumin, *Commixtio Terminorum*.

Supe-

Terminus Sabbathi quis?

Superiori Capite mentio facta eſt *Termini Sabbathi*. Per eum intelligitur Terminus à quo, & ad quem, unde & quouſque Sabbatho ire vel iter facere ſit conceſſum? Rem hanc à Moſe diſertè in Lege non eſſe definitam agnoſcunt. Per conſequentias tamen, pro ſuo acumine, Rabbini ex eo id elicere ſunt conati. Petunt id ex eo quod in Exodo cap. 16. 29. de Sabbathi die dicitur; שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתָּיו אַל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי *Sedete, vel manete quisq; loco ſuo: ne egrediatur quisquam de loco ſuo in die Septimo*.

Per *Locum*, *è quo* vetantur egredi, intelligunt eum, in quo Sabbathinam ſuam quietem agunt; non præciſè ſpatium illud, quo corpus ipſorum eſt circumſcriptum; neque etiam conclave, cænaculum, vel domus, in qua quisq; agit; ſed urbs, vicus, vel pagus &c. Et huic attribuunt *quatuor cubitos*, verſus ſingulas mundi plagas, pro *Termino à quo*. Hos *quatuor cubitos* probant ex eo quod dicitur; שבו איש תחתיו *Sedete*, vel, *manete quisq, ſub ſe*, h. e. in eo loco qui corpori ipſius ſubjacet, ſecundum ſc. longitudinem corporis ejus. Hanc æſtimant Rabbini, trium eſſe cubitorum. Jam verò, ajunt, non eſt probabile, Legem præcipere voluiſſe, ut homo per totum diem Sabbathi, in uno loco, inſtar lapidis, jaceat, ut ſe non movere audeat vel poſſit. Itaque cenſuerunt, addendum eſſe tribus

his

his cubitis adhuc unum, ultra hominis longitudinem, ad ſe movendum, & neceſſaria ſibi ſumenda & deponenda. Et hos 4. cubitos addunt loco illi, in quo quiſque Sabbathiſmum agit.

Quouſque autem inde liceat Sabbatho ire, id dicunt non haberi definitè ex Lege ipſa, ſed מדרבנן ex ſtatuto Rabbinorum. Illi invenerunt, licitum eſſe *bis mille paſſus* ire in Sabbatho, extra illos quatuor cubitos termini à quo, & hunc Terminum conſtituerunt, qui milliare circiter facit Italicum.

Probant hunc *primò* ita: In antè allegato loco, אל יצא איש ממקומו *Ne egrediatur quisquam è loco ſuo*. Id explicant, ultra 2000. cubitos ſeu paſſus. Quî ſic? Hîc dicitur מָקוֹם *Locus*: Alibi, nempe Exod. 21. 13. dicitur de eo, qui fortuitum commiſit homicidium; *Tunc ponam tibi* מקום locum, אשר ינוס שמה *ad quem confugiat*. In utroque loco, ajunt, mentio fit, *Loci*, & in poſteriori additur ניסה *Fuga*, quò ſc. fugere debeat talis homicida. Ergo Utrobique eadem Loci eſt ratio, idem terminus, eodemque modo eſt definiendus; Nam ex Numer. 35. diſcimus, Urbem refugii ſuum habuiſſe terminum, ℣. 26. Atqui terminus ille erat 2000. cubitorum, verſus omnes quatuor mundi plagas, & dimenſio eorum fiebat ab extremitate urbis, ℣. 4. 5. Ergo & hîc Terminus Sabbathi ita eſt conſtituendus. Atque

Levuſch hachór, Num. 396. §. 1.

Unde cum probent?

ſic licitum eſt ipſis, ire per totam urbem, vel locum, in quo comorantur, & extra illum adhuc 1. quatuor cubitos, 2. bis mille; nec ulteriùs, ſub pœna anathematis: ſatius verò eſt aliquid de illis detrahere, ſi fortè in dimenſione peccatum eſſet.

Quidam putant, hac de cauſa Joſuam præcepiſſe, ut 2000. cubitorum diſtantia eſſet inter Arcam, & Iſraëlitas, ut die Sabbathi ad eam ire poſſint ad orandum. Sic R. Salomon, & R. D. Kimchi.

Cap. 3. 4.

Termini hujus Sabbathini mentio Act. 1. 12. ubi vocatur ὁδὸς Σαββάτου *Iter Sabbathi.*

Commixtio terminorũ.

Quamvis autem hic terminus ita ſit definitus, tamen Subtilitas Rabbinica medium invenit, quo ultra hos 2000. paſſus, alios adhuc 2000. ire licet, per עֵרוּב הַתְּחוּמִין *Eruf hattechûmin*, h. e. *Commixtionem terminorum.* Fit autem illa ita: Si quis in animo habeat longiùs iter, quàm 2000. cubitorum conficere, is pridiè Sabbathi, non ſub veſperam, ſed dum adhuc dies eſt, vel Panem integrum, vel aliũ cibum, quantum pro duobus prandiis neceſſe habet, defert ad terminum 2000. cubitorum licitorum, loco aliquo commodo, in quem ſe Sabbatho confert, & prandium Sabbathinum ibi ſumit. Id perinde habetur, ac ſi ibi domum ſuam haberet, & domi ſuæ Sabbathum celebraſſet, & comediſſet; ac proinde ipſi licet bis mille cubitos alios numerare

usque

uſque ad locum ſibi propoſitum. Et ſic Terminus Sabbathi legitimus miſcetur cum termino longiore. Non tamen quavis de frivolâ cauſâ licet hanc Commixtionem facere; ſed præcepti alicujus Divini obſervandi cauſâ; veluti ſi cupiat ire in domum luctus, *vel* ad convivium nuptiale, aut ad viſitandum & ſalutandum præceptorem ſuum, vel amicum ex longinquo itinere reverſum; *vel* metûs causâ, ſi ipſi periculum immineat à gentilibus, vel latronibus, vel etiam ſi in honorem Sabbathi, lætitiæ majoris causâ, velit in ſuos hortos, vel prata exſpatiari, &c. Quomodo hi paſſus ſint dimetiendi? qua re? &c. de illis plurima ſcribunt in Talmud, & ſuis ritualibus, quæ hîc adducere nimis prolixum, & Lectori fortè moleſtum eſſet. Qui de illis quædam ſcire deſiderat, videat Joh. Seldenum de Jure Nat. & Gentium lib. 3. cap. 9.

Quando quis Commixtionem hanc termini facit, repoſito illuc Pane, hac conſecrat Prece; *Benedictus ſis, Domine Deus noſter, Rex Mundi, qui nos præceptis tuis ſanctificaſti, & mandaſti nobis* ערוב. *Eruf*, Commixtionem; & addit; *Per hanc commixtionem licebit mihi cras hinc ire bis mille cubitos, verſùs omnes plagas.*

Commixtionem hanc poteſt unus facere pro pluribus, imò pro tota aliqua civitate; Pater pro filiis ſuis minorennibus, qui nondum ſunt *Filii præcepti*, pro ſervis, & ancillis

ſuis. Hoc caſu cùm eam facit, nominatim eorum debet mentionem facere. Poteſt etiam quis procuratore uti, qui pro ſe commiſceat.

Commixtio atriorum. *Secundò* eſt עֵירוּב חֲצֵרוֹת *Eruf chazéros*, Commixtio atriorum. Quia ſcilicet Sabbatho non licet vel minimum Sabbatho efferre, מרשות לרשות ex dominio vel poteſtate in poteſtatem, h. e. ex conclavi uno in alterum, ex domicilio uno in domicilium alterius, ne quidem ברשות הרבים in locum publicum & communem; imò non per foramen aut feneſtram; & ſic impediuntur, ne plures convenire, &, in medium collatis ſymbolis ſeu cibis ſuis, ſimul Sabbathizare posſint; idcirco excogitarunt hîc quoque medium, quo fibula hæc relaxetur, per ערוב חצרות *Eruf chazéros*, h. e. Commixtionem atriorum quam vocant, h. e. Commixtionem atriorum vel aularum. Sic enim חצר Germanicè, Ein Hooff / *Aulam*, *muro cinctam*, interpretantur.

Hæc Commixtio ita fit: Veſperâ Paſchatis quilibet Paterfamiliâs confert paululum farinæ, ex qua commixta conficiunt Mazzam, ſeu Panem Communem. Hunc Panem deferunt in Synagogam. Eò allatum, primarius Synagogæ Rabbinus, illum in manus ſurmit, & poſtmodum alii cuipiam eorum tradit; hi deinde publicè teſtantur, ſe velle, ut hujus Mazzæ participes ſint quoque illi de Eccleſia, qui nihil farinę ad eam contulerunt; tam præſentes, quàm abſentes, ſi qui fortè

poſt

poſt Paſcha ſint ad eos venturi, & illis cohabitaturi. Hoc facto Archiſynagogus Mazzam reſumit in manus, & præcedenti Benedictionis formulâ eam conſecrat; illi dein ſubjungit; בדין יהא שרי לנא לאפוקי ולעיולי מבית לחצר ומחצר לבית ומבית לעליה ומעליה לגג ומגג לקרפף ומקרפף לקרפף ומגג לגג ומבית לחדר ומחדר למרתף כל מאן דצריך לן לשבתא לנא ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת h. e. *Hoc commixto pane licitum eſto nobis efferre & inferre de domo in atrium, ex atrio in domum, ex domo* (ſc. inferiore) *in cœnaculum ſuperius, ex cœnaculo in tectum, è tecto in ſeptum, è ſepto uno in alterum, & de tecto in tectum, è domo in conclave, è conclavi in cellam; omne id quod nobis erit neceſſarium pro Sabbatho; neq; ſolùm nobis, ſed & omnibus Iſraëlitis, qui habitant in hac Urbe.* Hæc Mazza deinde relinquitur & ſervatur in Schola, in loco aliquo patenti & communi, per totum annum. Quamdiu ſarta & incorrupta manet, tamdiu durat ejus vis & efficacia: quod ſi verò vel comedatur, vel amittatur, vel mucida fiat, aut comburatur, ceſſat, donec nova fiat ערוב Commixtio. Quò diutius ſervari poſſit, benè eſt excoquenda. Et quia panes infermentati non ita citò mucorem contrahunt, ut fermentati, ideò hanc *Eruf* tempore Paſchatis conficiunt. Poteſt verò etiam fieri & ex alio pane, ſed integro, & alio tempore, & ab uno aliquo. Hinc, qui religioſiores ſunt, pridiè ſingulo-

rum Sabbathorum talem ערוב ſeu Commixtionem faciunt; quia metuunt, ne fortè illa, quæ in Synagoga eſt, corrumpatur. Si quis autem privatim id faciat, debet Panem, huic rei deſtinatum, in aperto & patenti aliquo loco illius atrii, inhabitato tamen, reponere, neq; ipſemet recitare conſecrationis, & commixtionis formulam, ut illi etiam alii includantur, ſed per alium eam facere: Et hunc panem licitum eſt in fine Sabbathi comedere: quia pro Sabbatho proximo, pridiè ejus alium conficiunt. Et hæc ערוב חצרות *Eruf chazéros* intelligitur de iis, qui in una hujusmodi Aula habitant, quæ plura in ſe continet domicilia ſeu habitacula, muro tamen communi cincta & incluſa, quæ inhabitant.

Commixtio platearum. *Tertiò* eſt שיתוף המבוי *Schittuph hammavui*, vel plur. המבואות *hammavúos* Communio platearum & vicorum.

Quod ſi velint facere, ut ſibi etiam liceat cibos deferre ex una חצר ſeu aula, aut domo, per plateam, in aliam, ei quoq; rei remedium invenerunt, per commixtionem quam vocant שתוף המבואות *Schittuf hammevúos*, h. e. Communionem vicorum ſeu platearum. Si illi, qui eandem inhabitant plateam (intellige, in illis locis, ubi non habent peculiarem plateam, ſed mixtim cum Chriſtianis habitant) velint hanc commixtionem facere, ut cuivis liceat in ædes alterius cibũ transferre,

colli-

colligunt ab unoquoq; particulam aliquam cibi, ad magnitudinem fici, vel etiam minus, ſi illorum plures fuerint: illæ particulæ non in duobus, ſed uno vaſe repoſitæ, collocantur in quandam illius plateæ domum, certo aliquo loco; (non tamen in libero aëre): exinde, ſuper cibo illo in manus ſumpto, & in altum ſublato, qui hanc Communionem facit, Benedictionem Commixtionis recitat; eiq; ſubdit; בזה׳ השתוף יהא מותר לכל בני המבוי להכנים ולהוציא מן החצרות למבוי ומן המבוי לחצרות בשבת *Hac communione erit licitum omnibus in hac platea habitantibus efferre & inferre, ex ædibus in plateam, & ex platea in ædes, Sabbatho.* Ut etiam de hac Communione tantò certiùs conſtet, eaque ſit evidentior, in extremitate plateæ palum (לחי vocant linguâ Hebræâ) in medio erigunt, vel tabulam aut aſſerem ligneũ, & funem, domui Judæi alligatum, ducunt uſque ad illum palum, & à palo rurſus ad domum aliam oppoſitam; ut ſic funis iſte quaſi portæ aut porticus alicujus ſpeciem habeat, quâ omnia conjungantur, & quaſi una & privata domus fiant: ſi platea ſit מפולש utrinque patens, ab utraque parte id faciunt.

Hæc *Eruf* ſignificat, quòd ſicut omnes participant de illo cibo, ſinguli que ſuam in eo partem habent; ſic etiam omnes & ſinguli idem jus habeant in quovis loco, quem quis-

que ſibi eliget; quia omnia ſic fiunt רְשׁוּת אחד Poteſtas ſeu dominium unum.

Hanc עֵרוּב ſeu Commixtionem dicunt non quidem eſſe ex Lege, ſed inſtitutam eſſe à Salomone, וּבית ד״נו & domo judicii ejus, ut ſic *faceret* אָזְנַיִם לְתוֹרָה *Aures Legi*, h. e. caveret, ne ex eo quod per legem licet, facilè ſibi permitterent, quod eâ eſt prohibitum; Veluti dicendo; Quemadmodum licitum eſt efferre aliquid ex atriis vel ædibus in plateas civitatis: ſic licet etiam efferre in deſerta, vel in agros, eò quòd illi ſint locus publicus; quaſi ſcilicet quia atria & ædes ſunt רשות יחיד poteſtatis privatæ, licitum ſit, efferre vel inferre ex loco privato, in locum publicum. Hanc Salomonis ſanctionem, confirmaſſe volunt Jeremiam, quando dicit; *Neq; efferatis onus de domibus veſtris die Sabbathi.*

Cap. 17. 22.

Quarta eſt תבשילין *Iruf taſſchilin.*

Quarta eſt, עֵירוּב תַּבְשִׁילִין *Eruf taſſchilin*, Commixtio eduliorum, ſeu, ciborum coctorum. Quando *Jom tof*, ſeu, Feſtum aliquod, incidit in diem Veneris, ſeu, Veſperam Sabbathi, licet ipſis eo die cibum pro Die Sabbathi coquere; quia in die feſto, nihil niſi quod eo die comedatur, coquere eſt permiſſum; non quidem ex Lege, ſed ſtatuto Rabbinorum, ne fortaſſis hinc occaſionem ſumant, Die feſto etiam in uſum diei prophani, cibos præparare. Ut itaque liceat, & ſimul abuſus præcaveatur, licentiam hanc limitatam

tam fecerunt, & certis quaſi cancellis circumſcripſerunt, ut non fiat, niſi certo ritu Comixtionis ciborum coctorum Diei feſti & Sabbathi. Ea ſi fiat (prout facienda eſt à ſingulis), non ſolùm facienda eſt privato & ſuo cujusque nomine, ſed pro omnibus ejus loci incolis, ut ſi alii fortè vel obliti fuiſſent ejus, vel ab ea facienda impediti, vel aliunde obſtaculum objectum eſſet, hoc tamen privilegio fruerentur, quod fundant in eo quod ſcriptum eſt; *Et mittite partes pro eo, cui nihil eſt paratum*; h.e. *Neh.* 8. 10.
ut illi explicant, ei qui non potuit facere Commixtionem ciborum. Nemo tamen ſine gravi cauſa eam debet intermittere, aut alterius curæ & induſtriæ hìc fidere. Ea autem ita fieri ſolet: Paterfamiliâs ſumit integrum panem, ſeu fermentatum, ſeu infermentatum (ſi in Paſchate fiat), & fruſtum carnis, vel etiam piſcem, & ovum, & ea tradit ſuæ uxori, vel filio (non tamen niſi majorenni), vel alii cuipiam, quem ejus vult eſſe participem, in manum, & ſub ejus perſona מזכה beneficii hujus participes facit omnes alios ejus loci, dicitque ei; Volo ut hic panis, & hæc caro, ſerviat non ſolùm nobis, ſed in iis partem quoque habeant omnes cæteri Judæi in hac urbe habitantes, ut per ea liceat & nobis & ipſis, aſſare, elixare, frigêre, torrêre in die Feſto, ea quæ pro Sabbatho ſunt neceſſaria. Alter ea ex manu ejus accipiens, à ſolo nonni-

hil in altum ſuſtollit, ut appareat, ea in ipſius jam poteſtate eſſe. Pòſt paterfamiliâs ea reſumit, & hanc ſuper iis benedictionem recitat; *Benedictus* &c. *qui nos ſanctificavit præceptis ſuis, & nobis præceptum* Commixtionis *dedit*: בדי'ן יהא שרי לנא לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאצלויי ולאדלוקי שרגא ולמעבד כל צרכנא מיומא טבא לשבתא לנא ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת *Hoc cibo licitum eſto nobis coquere, elixare, abſcondere* (vel aſſervare, ſc. cibum), *torrére, accendere candelam, omniaque adeò neceſſaria facere die feſto, pro Sabbatho; nobis, inquam, & omnibus Iſraëlitis, qui habitant in urbe hac*. Qui linguâ Hebræâ vel Chaldæâ id nequit facere, poteſt quavis aliâ linguâ uti quam intelligit. Qui hanc Cōmixtionem non facit, ei non licet pro ſe aliquid coquere, nec aliis pro ipſo, ne quidem in domo ſua. Poteſt autem hanc negligentiam hac ratione reſarcire; Dono dabit farinam & cibos ſuos aliis, qui Commixtionem fecerunt: & hi deinde poſſunt illos cibos coquere & parare tanquā ſuos, ſicque coctos ipſi iterum donare. Vel etiam, ſi nulli tales adeſſent, permiſerunt Sapientes in honorem Sabbathi, unicum fruſtum panis, & unicum edulium frugale & parcum parare, ad vitam ſuſtentandam, unicam etiam candelam accendere &c. Sic in omnes partes ingenioſi & inſtructi ſunt, ad media excogitanda, quibus impunè poſſunt leges has ſeu extendere, ſeu contrahere, prout ipſis eſt opportunum.

Hæc

Hæc ſummatim, & quàm fieri potuit ſuccinctè, inſerere hîc viſum eſt de *Erúvin*, ſeu, Commixtionibus Sabbathicis, de quibus illi in Talmud integrum Tractatum habent, & inde in ſuis Ritualibus prolixas valdè & operoſas diſputationes & ſanctiones. Et hoc ſenſu in illis accipitur in hoc argumento Nomen hoc עֵירוּב *Eruf*. Pro *Intervallo temporis, quod eſt* בין הערבים *inter duas veſperas*, vel, pro *Paraſceve ſeu præparatione ciborum pro Sabbatho aut Feſto neceſſariorum*, ut Scaliger explicat lib. 6. de Emendat. Tempor. & poſt eum Caſaubonus in Exercitationibus contra Baronium, non puto uſpiam apud Hebræos reperiri.

Cæterùm, quia in prædictis frequens fit mentio רשות, vel in plurali רשויות, ſciendum in præſenti argumento intelligi *Dominium*, ſeu *Locum poteſtati alicujus ſubjectum*. Tales רשויות Poteſtates, ſeu, dominia hujuſmodi numerant Hebræi quatuor; 1. רשות היחיד *Dominium privatum*, ad unum aliquem ſpectans. Ad hujuſmodi locum requiritur, ut ſit muro vel muceriâ cinctus, quò claudi poſſit: habens in longitudine minimùm 10. palmos, in latitudine 4. per quatuor angulos: ſi minor ſit, non habetur pro רשות: major autẽ, quantuſcunque fuerit, pro unica רשות ſeu poteſtate cenſetur. 2. רשות הרבים *Dominium multorum*, *Locus publicus & communis*. Huc referun-

Quid ſint רשויות

Talm. de Sabb. cap. 1 fol. 6.

ferunturplateæ,vici,fora,ſedecim minimùm cubitorum lata in longum & latum, non ſeptis vel muris cincta; aut ſi muros habeant, illi utrinque ſint patentes, vel portas apertas habeant, tranſitum liberum præbentes tam de die,quàm de nocte &c. 3. כַּרְמְלִית *Karmélis*, definitur locus, qui non eſt ambulationis publicæ & liberæ; veluti, Mare, Vallis, Porticus, Intercolumnium columnarum in loco publico erectarum, & ſedilia illis præpoſita &c. Hujus requiſita ſunt, ut contineat in latitudine 4. minimùm cubitos quadros, in altitudine, à 3. usque ad 10; 4. מקום פטור Locus liber, publicus & communis, Ein Allment.

Judæi hactenus nunquã adhuc Sabbathum rectè obſervarunt.

Quamvis autem Judæi ſe ritè Sabbathum obſervare putent, & nihil prætermittere, quod ad illius honorem & ſanctificationem pertineat; experientia tamen docet ex ipſorummet doctrinâ & conſcientiâ, illos nondum hactenus Sabbathum ritè ſanctificaſſe & obſervaſſe. Sic enim legitur in Talmude tractatu de Sabbatho; *Rabbi Jochanan dixit*, כל המשמר שבת כהלכתה אפילו עובד ע׳א כאנוש מוחלין לו *Quicunque Sabbathum ut decet obſervat, juxta omnes ritus & conſuetudines ſuas, peccatorum ſuorum veniam conſequitur, quamvis ſeſe idololatriâ pollueret ut Enoſch* (cujus tempore initium cepiſſe volunt Idololatriam, juxta illud: *Tunc profanata fuit invocatio Nominis Dei*, Gen. 4. ℣. 26.)

Cap. 16. folio 118. 2.

ỹ. 26.) uti ſcribitur, *Beatus* אנוש Enoſch *vir qui* *Eſa. 56. 2.*
facit hoc, & filius hominis qui apprehendit iſtud, cu-
ſtodiens Sabbathum מחללו *ne polluat illud*; (ita
enim ſonant Hebraica, ſed ſapientes Rab-
bini in Talmude dicunt) *ne legas* מחללו *ſed*
מחול לו *Condonatur ipſi. Rabbi Juda docuit; ſi*
Iſraëlitæ primum Sabbathum ſtatim à lege acceptâ
rectè obſervaſſent, nulla unquam peregrina natio vel
lingua illis dominata eſſet, uti ſcribitur, *Venit ſe-* *Exod. 16. 27.*
ptima dies, & egreſſi ſunt de populo ut manna colli-
gerent, nec invenerunt. Hujus peccati cauſâ Amalek
in eos irruit, uti ſcribitur; *Venit autem Amalek,* *Exod. 17. 8.*
& pugnavit contra filios Iſraël. Rabbi Jochanan
inquit ex ſententiâ Rabbi Simeon filii Jochai; ſi
Iſrael duo tantummodò Sabbatha ritè cuſtodirent,
confeſtim liberarentur, uti ſcribitur, *Qui cuſtodie-* *Eſa. 56. 4.*
rint Sabbatha mea, &c. Et paulò poſt: *Adducam*
eos in montem ſanctum meum, hoc eſt, Hieroſo-
lymam reducam. Quandoquidem ergo ha-
ctenus nondum liberati ſunt Judęi, nec ullam
adhuc ullius liberationis ſpem vident; ne-
ceſſariò hinc concluditur, illos hactenus Sab-
bathum ritè non obſervaſſe, ut ipſimet agno-
ſcunt, ſe ſtante adhuc templo Hieroſolymis
Sabbathum benè non cuſtodiſſe, & propterea
Hieroſolymam everſam & ſolo æquatam.
Ibidem enim in Talmude ſubjungunt: *Non*
aliâ de cauſâ Hieroſolymam dirutam & deſolatam,
quàm quia Sabbathum violaverant, uti ſcribitur;
A Sabbathis meis averterunt oculos ſuos, & coinqui- *Eze. 22. 26.*
natus

natus ſum in medio eorum. Sic diem Sabbathi Judæi vino, carnibus, piſcibus, & omnigenis delitiis pro viribus celebrant, feriantur, & ab omni externo opere abſtinent, nihil vel minimo digito ſollicitant, quod ullam laboris ſpeciem præ ſe ferat, aut quo ad laborem incitari posſint. Si verò re aliquâ opus habeant; ut hyeme hypocauſto ignem ſupponere, candelam accendere, vel emungere, foculo ſubjecto cibos calefacere, vaccas mulgere, pauperes & ſimplices Chriſtianos, ſive famulos ſive ancillas, ad id muneris deſtinant. Hinc ſe Dominos, Chriſtianos verò ſervos ſuos eſſe, gloriantur; ſiquidem ſibi quieſcentibus à Chriſtianis miniſtratur. Jus & æquum faceret Chriſtianus magiſtratus, ſi hoc interdiceret, ita ut nemo illis Sabbatho, reliquisque feſtis diebus, inſerviret. Ut verò illi nodum hunc circa opera corporalia in Sabbatho, ad ſuperſtitionem usque adſtringunt: ita fatendum, nos illum, libertatis Chriſtianæ obtentu, nimis laxare.

Judæi Chriſtianorum operâ in Sabbatho abutuntur.

In hujus capitis concluſione aliquid de illorum precibus dicendum eſſet; quàm ſcilicet in bonam partem etiam Chriſtianorum Sabbatho meminerint, quum ſibi à Deo gentium divitias & facultates dari poſtulant; Am̃onitarum, Moabitarum, Idumæorum, (ſic hodiè ab illis Chriſtiani appellantur) ruinam & excidium ab illo efflagitant, & ut terror & angu-

anguſtia gentes omnes invadat, Deusq; gladium & ingens bellũ inter gentes ab Oriente ad Occidentem usque excitet, &c. Verùm hac de re in peculiari libro agere conſtitui, ut & de multis aliis rebus, quas & in Chriſtianos & in eorum Magiſtratus ſcribunt.

Hoc itaque caput finiam illo Dei effato, quod per Jeſájam Iſraëlitis notum factum eſt; *Incenſum abominatio eſt mihi, Neomeniam & Sabbathum & feſtivitates veſtras non feram, iniqui ſunt cœtus veſtri; Calendas veſtras & ſolennitates veſtras odit anima mea, facta ſunt mihi moleſta, laboravi ſuſtinens.* *Eſa. 1. 13.*

CAPUT XVII.

Quomodo ſe Judæi ad feſtum Paſchatis præparent & componant.

HActenus audivimus, quænam ſit Judęorum ſingulis diebus totius Hebdomadæ vivendi ratio, quo ſe modo ad modeſtam & piam vitam componant; ſupereſt ut oſtendamus; Quibus ſolenitatibus & ritibus Dies ſuos feſtos agitent & in illis ferientur?

Pręcipua aliquot habent feſta, quibus olim ſingulis annis ex omnibus terræ ſuæ finibus Hieroſolymam aſcendebant, & coram Domino comparebant; *Feſtum* nempe *Agni paſchalis,* *Feſta Judæorum.* *Deut. 16. 16.*

ſchalis, *Feſtum hebdomadûm vel Pentecoſtes*, & *Feſtum tabernaculorum*; quæ tria feſta vulgò שלוש רגלים *Schálóſch regálim* ex Exodi 23. denominant. Alios præterea dies feſtos habent, quos in locis & urbibus, in quibus habitabant, celebrare ſolebant, quos ימים טובים *Jamim tovim* Dies bonos appellant; in quibus diverſimodè feriantur.

Paſchatis feſtum.

Inter præcipua feſta primum locum obtinet *Feſtum Paſchatis*, & ab illo menſe feſta ſua numerare incipiunt, ut illis à Deo in Lege præceptum eſt, ubi ſcribitur; *Menſis iſte vobis principium menſium: primus erit in menſibus anni.* Sic primus dies menſis Niſan, Martii nempe novilunium, principium ipſis eſt anni ſacri ſeu feſtorum. Annum verò civilem & politicum inchoant primâ die Tiſri ſeu Septembris, hoc eſt, Septembris novilunio. Hinc legimus in Talmude, Tract. De Principio anni, ſtatim ab initio: 'ארבעה ראשי שנים הן וכו hoc eſt, *Quatuor ſunt anni principia; primâ die menſis Niſan ſeu Martii eſt novus annus regum & feſtorum: Primâ die Elul, ſeu Auguſti novilunio, novus eſt annus pecoris decimandi: Primâ die Tiſri, ſeu Septembris novilunio, novus eſt annus annorum; Anni nempe dimiſſionis, Jubilæi, Plantationis omniũ arborum & herbarum: Primo die Schebhat, hoc eſt, novilunio undecimo, novus eſt annus arborum. Rabbi tamen Hillel & ſchola ejus docuit, decimo quinto die demum hunc annum incipere.* Hactenus Talmud.

Exod. 12. 2.
De annis Judæorum, & variis anni principiis.
Roſch haſchana cap. 1.

Hæc

Hæc autem ſic intelligenda ſunt. *Annus regum* ille eſt, à quo numerare & ſupputare incipiebant annos regni Regum ſuorum, in contractibus, chirographis, & publicis omnibus inſtrumentis & diplomatibus, qui ad annos & menſes Regis regnantis componebantur; adeò ut, quamvis uno tantùm menſe, unâ hebdomade, vel uno die ante Martium in regem electus & confirmatus fuerit; menſis, hebdomas, dies ille pro integro anno reputata fuerint; & ſecundum regni ſui annum Martio denuò inchoaverit. Pariter primus diès Novilunii Martii, principium eſt *Feſtorum*; ſeu *menſium*, juxta quos dies feſtos numerabant; ut Paſcha celebratur menſe primo; feſtum Tabernaculorum ſeptimo; Septembri nempe; & ita deinceps. Poſteà Novilunium Auguſti novus erat *Annus pecoris decimandi*; nempe à quo numerare incipiebant annos & menſes, quibus novum pecus natum erat, ut decimas ritè darent. Tertiò primus dies Novilunii Septembris, principium eſt *Annorum*; à quo nempe in hunc uſq; diem tempora *à mundi creatione* ſupputant, principio ſemper facto ab hoc menſe. Pariter quoq; ab hoc menſe numerarunt tempus Dimiſſionis ſeu *Anni quietis*, qui ſeptimus erat annus, quo agri & vineæ eorum quieſcebant: Principium item *Jubilæi*, qui quinquageſimus erat annus, de quo Levitici cap. 25. agitur.

Item à quo numerabant & ſupputabant tempus, quo teneræ *arbores & herbæ plantatæ* fuerant, ut annum impuritatis illarum ritè numerare poſſent: Ex. gr. Si arbor Junio plantata fuerat, primus plantationis annus Auguſto finiebatur; ſecundus verò menſe Septembri incipiebat, & ita deinceps per tres annos arbor præputiata & immunda cenſebatur, uti Levitici 19. cap. docetur. Poſtremò primus dies, vel ut Hillel voluit, decimus quitus undecimi novilunii, Januario noſtro ferè reſpondens, novus erat *arborum & fructuũ annus*, nempe prout arbores ante vel poſt hunc diem germinabant & gemmas trudebant, fructuum eſus concedebatur vel interdicebatur. Juxta hanc computationem decimas quoque dabant; videlicet, quæ ante hunc menſem germinabant, ut Palmæ, Citri, & id genus arbores maturè gemmantes, & quæ præcoces fructus conſequuntur, de illis, anno nondum toto vertente, nempe ante Januarium, comedere licebat: quæ verò poſt hunc diem primulùm gemmas emittebant, nihilominus tamen illo ipſo adhuc anno præcoces fructus ferebant, de illis, niſi poſt decimum quintum Januarii diem, comedere non licebat. Nullas præterea decimas dabant de fructibus arborum, quæ ante primum vel decimum quintum Januarii gemmabant; de illis verò quæ poſtea gemmas trudebant, de-

cimas

cimas dare oportuit. Hæc omnia in Talmude locô ſuprà citato fuſiſſimè diſputantur. Antonius Margarita inſuper ſcribit in libro ſuo de fide Judaica, Judæos docere, decimo illo quinto die arboribus ut plurimùm primum ſuum ſuccum innaſci, ſemina quoq; in pyris vel pomis hoc die ſe convertere, ut experientiâ verum eſſe comperiet is qui diſſecabit. Scribunt præterea in Ritualibus ſuis Germanicis, nullum anſerem menſe Schebhat mactandum eſſe: horam enim adeſſe infauſtam & inauſpicatam, quâ mori oporteat eum, qui hoc tempore anſerem mactaverit: ſi quis verò hujuſce rei ignarus peccaverit, jecur anſeris illi in menſa apponendum eſſe. Sic omni defungetur periculo, ex Rabbi Judæ, cognomento Pii, ſententia. Et hæc de variis annorum Judaicorum principiis veluti per tranſennam dicta ſufficiant; ad argumentum noſtrum jam revertamur, & videamus, quomodo ſe Judæi ad Paſcha ſuum componant, quod feſtorum ſolennium primum eſt, in anno menſium ad quos feſtorum numerum ſubducunt. *pag. 70.*

Triginta dies antè, triticum ſibi ad paſchatis azyma proſpiciunt; pauperibus quoque Judæis, qui præ rei familiaris anguſtiis triticum azymis conficiendis comparare non poſſunt, impertiuntur. *Præparatio ad Paſcha.* *Orach chajim numer. 429.*

Per totum menſem Niſan (cujus princi-

pium, uti ſuprà diximus, eſt à novilunio Martii noſtri) nulli Judæi grandiores & ætate provectiores ſibi jejunium indicunt: (excepto תענית חלום ob ſomnium malum & inauſpicatum): quia primo hujus menſis die erectum fuit olim Tabernaculum, & Principes Iſraelis obtulerunt oblationes ſuas per 12. dies continuos, eoſque feſtos egerunt: decimus tertius erat veſpera Paſchatis, qui unicus hactenus non fuit ט"י dies bonus & feſtus: dehinc ſequebantur 7. dies Paſchatis, atque ita ferè totus menſis בקדושה ſanctis cultibus & exercitiis tranſigebatur. Soli primogeniti ſub Paſchatis veſperam, ut poſtea narrabitur, jejunium celebrant. Eandem ob cauſam, nullas hoc menſe faciunt preces pro animabus defunctorum, nullas recitant precationes pro remiſſione peccatorum, non plangunt ſuper mortuis, ne quidem ob patrem vel matrem.

Sabbathum magnum quod & cur?
Orach chajim nū. 430.
Exod. 12. 3. 6.

Proximum Sabbathum ante Paſcha ſanctum valdè ab illis habetur, prolixamque habent eo concionem de Agno paſchali, illiusq; eſu. Appellatur ab illis *Sabbathum Magnum*; idque propter miraculum quoddam, quod priſcis temporibus in hunc modum contigiſſe referunt. Scribitur in Exodo: *Decimâ die menſis hujus tollat unusquisq; agnum per familias & domos ſuas, Et ſervabitis eum usq; ad quartam decimam diem menſis hujus*; Ajunt ergò: *Agnum Paſchalem, quem in Aegypto mactarunt, de grege ac-*

cipiebant die menſis 10. ſicut in his verbis dicitur: Paſcha autem ipſum, quo egreſſi ſunt ex Aegypto, inciderat in diem decimum quintum Niſan,& quintum ſeptimanæ; unde ſequitur, diem decimum fuiſſe Sabbathum; quando ſcilicet unusquisq; accepit agnum pro Paſchate ſuo: Eum per terram traxerunt ignominiosè, ſpectantibus Aegyptiis, eum pro Deo habentibus; & lectorum ſuorum ſpondis alligarunt, ut ad decimam quartam usq; diem eos ſervare poſſent. Quùm hoc Aegyptii vidiſſent, quæſiverunt ab illis, quid ſibi cum ligatis illis agnis vellent? Iſraëlitæ reſponderunt; Feſto paſchatis illos in oblationem mactare volumus. Aegrè id tulêre Aegyptii, ubi viderunt, pecus illud quod inſtar Dei colunt (ſignum enim Arietis Ægyptiorum Deus erat), *ob oculos ſuos mox mactandum eſſe. Et tamen, Deo miraculosè ita rem gerente, animis ita conciderunt, ut ne hiſcere quidem aut mutire, nedum injuriâ aliquâ Iſraëlitas afficere auſi fuerint, tanto terrore Deus animos ipſorum percuſſerat.* Addunt præterea, Aharonem ſic à Moſe compellatum; *Non poteſt id ita fieri; abominationes enim Aegyptiorum* Exod. 8. 26. (Agnum nempe, quem mactare abominandum ducunt eſſe facinus, ſiquidem Dei loco ab illis colitur) *immolabimus Domino Deo noſtro? quod ſi mactaverimus ea quæ colunt Aegyptii, coram eis, lapidibus nos obruent.* Jam verò Deus Ægyptiorum animos conſternavit, & tantum illis incusſit terrorem, ut Iſraëlitis nullatenus nocere potuerint. Ingentis hujus miraculi causâ

Digitized by Google

Sabbathum hoc, qui dies menſis decimus fuit, *Magnum Sabbathum* appellant. Quamvis enim ad decimum quintum usque diem miraculum hoc continuatum fuerit, quando Iſraëlitæ Agnum Paſchalem comederunt; tamen *Principio* ejus attribui, quo ob novitatem ſuam majus cenſebatur. Aliud inſuper etiam miraculum referunt: Ajunt; *Cùm Iſraëlitæ agnos ſuos acciperent, veniſſe Aegyptios & rogaſſe, quid de illis facere vellent? Iſraëlitas inter cætera reſpondiſſe, Deum interfecturum omnia primogenita Aegypti; Iſraelitarum verò primogenita ſervaturum, quando viſurus ſit ſanguinem; & domos illas, in quibus primogenita Iſraëlitarum, tranſiturum: Congregatos tùm Primogenitos Aegypti, Pharaonem rogaſſe, ut dimitteret Iſraëlitas, ne occiderentur; Pharaonem autem cum ſuis principibus renuiſſe. Itaq; Primogenitos ſeditionem excitaſſe in urbe, & multos intereміſſe. Hoc nempe ſibi velle* Pſal.106.10. *quod dicitur*; למכה מצרים בבכוריהם Eum qui percusſit Ægyptum בבכוריהם per Primogenitos eorum; *Primogenitos hîc intelligi Percutientes, non Percuſſos. Quòd Miraculum hoc Sabbatho, non diei decimo menſis adſcribatur, ideò fieri, quia non contigerit, niſi propter obſervationem Sabbathi. Quia enim Aegyptii ſciverunt, Iſraëlitas obſervaſſe Sabbathum in Aegypto, inde mirum ipſis viſum eſſe, quid ſibi velit, quòd Sabbatho circa pecudes occupentur. Et hujus quoq; rei causâ hoc Sabbathum vocaſſe* Sabbathum magnum.

Iterum legimus in Exodo: *Azyma comedetis ſeptem diebus: non apparebit apud te aliquid fermentatum, nec in cunctis finibus tuis*; Hinc Judæi eliciunt; *primò*, omnem fermentatum panem ſtudioſè perquirendum eſſe, & omne fermentum, hoc eſt, omnes vaſorum ſordes, quibus per totum annum domi uſi ſunt, efferendas, everrendas & purgandas eſſe: *Secundò*, recentem azymis in Paſchatis dies feſtos conficiendis farinam habendam eſſe. *Exod. 13. 7.*

Duobus itaq; ad minimum vel tribus diebus ante Paſcha, omnia vaſa, omnemque domeſticam ſupellectilem, prout ſcil. cujuslibet vaſis natura patitur, & neceſſitas poſtulat, verrere, abſtergere, & purgare incipiunt. Vocant id הַגְעָלַת כֵּלִים. Ingens ad hoc accipiunt ahenum, quibus diebus feſtis uti ſolent, iisq; aquâ repletis ignem ſupponunt, donec bulliat: omnia deinde ſtannea & lignea vaſa, probè priùs terſa, in lebetem immittunt, & mox extracta, frigidâ abluunt: & ſic ſunt כשרים hoc eſt, *apta, idonea & legitima*. Duo, vel plura, vaſa ſimul immittere non licet, ne fortè alterum alteri cauſetur, quò minus aqua bulliens undiquaque ad illud pertingat. Si quæ præ mole in ahenum immittere nequeunt, ut puta, labra, cupas, ſellas, ſcamna, menſas, & alia hujuſcemodi, ferro ignito & candente, uti etiam lapide, forcipibus accepto & ſuſpenſo, aquam tantâ copiâ ſuper- *Purgatio & mundatio vaſorum ad paſcha.* *Orach chajim numer. 451.*

fundunt, ut undique & quaquaverſùs irrigentur & abluantur: vel labrum latius ex luto vel calce circa orificium ejus circumducunt, ut capacius fiat: vel titionem, aut lapidem ignitum injiciunt, ut aquâ ſupereffluat. Poſteaquam ſic mundata ſunt igne, frigidâ ſtatim abluunt; non ad ulteriorem vel majorem emundationem, ſed מִמִּנְהַג בְּעָלְמָא ex communi & recepta conſuetudine, quam tamen hoc Scripturæ loco confirmant; Quod ſi in vaſe æneo coctum fuerit, וּמֹרַק וְשֻׁטַּף בַּמָּיִם
Levit. 6. 21. vel 28. *expolietur, & abluetur aquâ*: Expolietur vel extergetur; *ſcilicet, aquâ calidâ*; Abluetur; *nempe frigidâ*, ut Rabbini exponunt. Menſas & panaria, quibus toto anno utuntur, aquis bullientibus perfundunt; quia nonnunquam aliquid de ollis in ea decidit. Aquæ hîc parcendum non eſt: ſi enim locus aliquis in vaſe ſit, quò aqua non pervadat, vas illud legitimum non eſt. Stannum quod attinet, aliaq; id genus vaſa, duas forcipes habent; alterâ in aquam ferventem illa immittunt, alterâ extrahunt, ut eâ etiam parte, quam prima forceps tegebat, abluatur. *Vaſa ferrea*, ut craticulas, verua, opercula, ſartagines, & ſimilia, tamdiu igni ſubjiciunt, donec ſcintillas agant (vocant לִיבּוּן *Libbun*): tum demum enim ſunt legitima. Cultros, antequam in ahenum immittant, priùs probè defricant ad cotem vel alium lapidem, ad rubiginem

omnem

omnem deterendam. Ferreum vel æneum mortarium, prunis candentibus, filo circumligato, replent: ubi eò uſq; incaluit, ut filum rumpatur, legitimum eſt. Mortarium lapideum, ſi fieri poſſit, de novo excavandum eſt,&c. In ſumma, omnia vaſa pura & munda eſſe oportet, nullæ ſordes, nullum fermentum comparere debet. Et, ſi quis in Paſchatis feſto è vaſe non purgato cibum caperet, tam grande peccatum eſt, ac ſi cum muliere menſtruatâ concumberet. Quidam, qui lautiore utuntur fortunâ, prorſus nova, tam culinæ, quàm menſæ comparant; vel ſaltem peculiaria habent, ſolis hujus feſti uſibus deſtinata, quæ probè mundata de anno in annum aſſervant, ne his octo diebus ullâ re utantur, in qua antè Panis fermentatus fuerit. Non abſque causâ Dominus noſter Chriſtus dixit: *Omiſſo mandato Dei, tenetis traditionem hominum, lotiones ſextariorum & poculorum, aliaq; ſimilia ejusmodi multa facitis; ſanè benè abrogatis mandatum Dei, ut traditionem veſtram ſervetis.* Item: *Væ vobis ſcribæ & Phariſæi hypocritæ, quoniam purgatis exteriorem poculi patinaq; partem, intus autem illa plena ſunt rapinâ & intemperantiâ, Væ vobis, quoniam ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis, quæ extrà quidem apparent ſpecioſa, intùs vero plena ſunt oſſibus mortuorum, omniq; immunditiâ. Ita & vos extrà quidem apparetis coram hominibus juſti, intus verò pleni eſtis hypocriſi & iniquitate.*

Marc. 7. 8.

Matth. 23.

Inquiſitio & Expurgatio fermenti. Orach chajim nū. 431. Tractatu Peſachim cap. 1.

Jam ſequitur, quâ ratione veterem fermentatum panem perquirant & efferant. Nocte ante Paſchatis pervigilium, poſt hauſtam pro Azymis aquam, incipit בדיקת חמץ Inquiſitio Fermenti. Quilibet paterfamiliâs ſcutellam capit cum peniculo vel pennarum faſciculo, candelamque ceream accendit, & antequam perquirere occæperit, ait: ב"א׳ א׳מה אק"בו על ביעור חמץ *Benedictus tu Domine Deus noſter totius mundi Domine, qui nos præceptis tuis ſanctificaſti, & fermentum efferre juſſiſti.* In amplâ domo, ubi multa ſunt conclavia, cubicula, & hypocauſta, paterfamilias vel pueros vel homines aliquot ſibi adjungit (nullas autem adhibet mulieres, quia & pigræ ſunt, & multum garriunt; ac proinde ad veſtigandum inidoneæ); quos autem ſibi adjunxit, ii ad precatiunculam אמן *Amen* reſpondent, eumque poſtea in perquirendo juvant. Singuli candelam ceream præ manibus habent, & omnia conclavia, cubicula, cellas, penuaria, tam ea, quibus pro ordinario rei domeſticæ uſu utuntur, quàm cætera, omnes murium ſcrobeculas & rimas diligenter rimantur, ut videant, num fortè mures micam panis uſpiam detulerint, quam non perederint. Nemo altiùs quærere vel candelam admovere tenetur, quàm quouſque poteſt pertingere. Inprimis ubi parietes Chriſtiani ædibus ſunt contigui, rimis & foraminibus

cande-

candelam omninò admovere non debet, ne Chriſtiano in mentem veniat, Judæum domum incendere velle. Ubi verò Judæorum ædes contiguæ ſunt, quàm fieri poteſt profundiſsimè & altiſsimè diſquirendum & perveſtigandum eſt.

Candelis ſebaceis ad hanc perquiſitionem non utuntur ideò, quia facilè ſtillant, & guttæ aliquæ in vaſa munda decidere poſſent, quâ ratione inquiſitio pollueretur: novo enim ſebi fermento contaminaretur. Non etiam oleo utuntur: quia illo facilè veſtes inquinantur, & eæ lampades non poſſunt commodè in rimas & ſcrobes intrudi.

Candelâ hanc inquiſitionem eſſe faciendam, probant ex eo quod apud Prophetam Sophoniam legitur: ואחפש את ירושלם בנרות *Et ſcrutabor Hieroſolymam lucernis.* Hinc enim eliciunt regulam generalem; *Omnem* חיפוש *Scrutationem ſeu Inquiſitionem faciendam eſſe ad lucernam.* Et hanc ob cauſam non interdiu, ſed noctu inquirendum eſt: quia in die candelarum nullus uſus. *Cap. 1. 12.*

Solent aliquando micas aliquot de induſtriâ paſſim ſpargere; præſertim in conclavi, quod ab illis purum & mundum eſſe cenſebitur, ne fruſtra oraſſe & perquiſiviſſe videantur. Verùm micas illas veteres & duras eſſe oportet: aliâs dolus inutilis eſt.

Panem quoq; quem nocte comeſturi ſunt abſcon-

abſcondunt, ne inveſtigando ab ipſis inveniatur: alioqui enim inſtar fermenti etiam tollendus & comburendus eſſet, & ita quo cænarent non haberent.

Inter Precatiunculam & Diſquiſitionem, de nulla re, niſi quæ ad Perquiſitionem pertineat, loqui audent; ne mens diſtrahatur, & Inquiſitio negligentiùs peragatur: Ex. gr. *Aperi conclave, Huc candelam admove, &c.*

Si quid fermenti inveniant, diligenter ad matutinum uſque tempus ab illis tollitur, tegiturque & ſtudiosè ſervatur, ne ullus mus accedere poſſit, qui aliquid auferat; alioqui enim integram domum denuò perſcrutari & perveſtigare oporteret. Quapropter etiam noctu in uno tantum angulo comedunt, & diligenter cavent, ne quicquam, vel ſaltem quàm minimùm cadat, ne integra domus iterum polluatur.

Poſtquam paterfamilias omnia perſcrutatus eſt, primò verbis nudis illud abolet, & ait: כל חמירא וחמיעא דאיכא ברשותי דלא חמיתיה ודלא ביערתיה ליבטל ולהוי כעפרא דארעא hoc eſt, *Omne fermentatum quod penes me eſt, quod neq; vidi, neq; ſuſtuli, diſpergatur, & ad pulverem terræ æquiparetur.* Hæc verba quidem linguâ Hebræâ ſemper eſſent dicenda, vel potiùs Chaldæâ. Qui verò ejus non eſt peritus, vernaculâ quavis cuique linguâ proferre poteſt. Sic Vidua, ſi quem ſubſtituat, qui ejus loco Inquiſitio-

quiſitionem faciat, ipſamet poteſt ea recitare, ſeu Hebraicè, ſeu Germanicè &c. Si verò ſe prorſus ineptam deprehendat, הבודק *Inquiſitor* ejus vices illius ſupplebit, ipsâ tamen illi adſtante, quò appareat, hunc eſſe ejus Vicarium, & dicet; *Omne fermentum, quod eſt in poteſtate* τȣ̃ N. &c. Fermentum illud poſteà aſſervat in craſtinum, ut comburatur, ſicut mox audietur.

Manè pridiè paſchatis dulces & azymas placentas conficere incipiunt, quas מצה *Mazza*, vel in plurali מצות *Mazzos* vocant. *Farina* ad has placentas à tribus ad minimum diebus molita eſſe debet, ut benè refrigeſcat, nec maſſa acida fiat vel intumeſcat. Quamvis fieri poſſint non tantùm ex Tritico, ſed etiam ex hordeo, ſpelta, avena, omnique adeò frumenti genere, quòd fermentari poteſt, tamen plerique ex Tritico, eoque ſelectiſſimo, farinam faciunt. Triticum illud, quod huc eſt deſtinatum, diligenter aſſervari debet, ne madidum fiat: neque, antequam molatur, aquâ macerandum & emolliendum. Saccus, ſi per reliquum anni tempus tritico fuerit repletus, eſt diſſuendus, lavandus, & de novo conſuendus. Quando domum ex mola vehitur, non licet eum imponere jumento ſine ephippio, vel pelli craſſâ, cui ſaccus imponatur; tùm propter ſudorem equi, tum propterea quòd à jumento farina incaleſcat. *Mola*, ſi fieri poteſt,

Orach chajim. numer. 453. Placentæ paſchales. Farina.

teſt, de novo priùs cædi debent, & recentibus albisque linteis circumtenſæ eſſe; vel ſaltem vetera lintea probè excuti decet: ut plurimùm enim humida ſunt, & facilè illis farina adhæret, quæ poſtea in novam dulcemque Paſchatis farinam decidit. Sic etiam *ciſta, farinæ* excipiendæ deſtinata, albis linteis intrinſecùs obduci debet, ne ullus alterius farinæ pulviſculus, farinæ huic immiſceatur. *Aquam* ad harum placentarum maſſam, *Aquam* מצוה *præcepti*, vel מַיָא דְלִישַׁת הַמַצוֹת *Aquam pro depſendis placentis azymis*, appellant. Hauritur & petitur vaſis feſtis, dubiâ luce à Solis occaſu, ſed ante ſtellarum ortum & Lunæ ſplendorem in terra; tecta domum defertur; nam per viginti quatuor horas nullus Sol hanc aquam debet accedere, ne fermentet. Nempe per duodecim diei horas Sol in terra conſpicitur, non autem in puteo: per duodecim noctis horas tegi debet; hoc pacto per viginti quatuor horas nullus Sol aquam hanc accedit. Fons, ex quo hauritur, priùs, quoad fieri poteſt, eſt purgandus: & poſteaquam etiam purgatus eſt, priùs aquæ ſunt copioſè inde exhauriendæ, antequam aquam pro azymis hauriant. Cùm hauritur, non mente tantùm, ſed verbis ore prolatis dicere debet, הני מים למצות *Hæc aqua eſt pro azymis*. Quidam ajunt ſatius eſſe ex flumine, quàm ex fonte vel puteo, haurire. Quilibet paterfamilias ipſemet aquam

Aqua.

aquam hanc haurire, nec id ſibi dedecori vertere debet; ſiquidem legimus, Regem quendam Iſrael aliquando fructuum ex arboribus primitias humeris ſuis geſtaſſe. Maximè autem cavendum, ne quis Chriſtiani operâ ad hoc utatur. Quidam in hunc uſum vas peculiare habent.

Quum maſſa ad placentas incipit ſubigi, paterfamilias ait; *Omnes particulæ, quæ ex hac maſſa decident,* הפקר *liberæ ſint*; nempe, ſi quid in terram decidat & aceſcat, id muribus conceſſum & datum eſto, nec amplius ſit in Judæi poteſtate. In loco frigido ſubigunt, quò nullus Sol pervenit, qui procul quoque ſit à fornace, ne maſſa incaleſcat & fermentetur. *Subactio.*

Mulier quæ ſubigit, peculiarem maſſæ illius particulam, quæ in Lege חלה *Challah* appellatur, deſumit, placentam conficit, juxta præceptum, Num. 15. 20. 21. & ait; ב"א' א'מה אק'בו להפריש חלה *Benedictus tu Deus noſter, qui nos infermentatam placentam ſeponere juſſiſti*, ut habetur in Lege; *Suſtulit autem de caniſtro azymorum quod erat coram Domino, panem unum absque fermento*; Quibus dictis, placentam hanc (quæ olim dabatur Sacerdotibus) in prunas & carbones ignitos vel clibanum projicit, antequam reliquæ placentæ illuc immittantur, adeò ut tota comburatur. *Challah.* *Levit. 8.*

Non ſubigunt in loco Soli expoſito: continuâ agitatione maſſa eſt tractanda, neq; vel admo-

ad momentum ſubactio intermittenda: ne fermentetur.

Si mulier vel oblita fuerit, dum Maſſam ſubigit, ſeparare *Challam*, vel, præ feſtinatione, ſeparare non potuerit; poſteaquam placentæ coctæ fuerint, è veſtigio omnes conjunctim in corbem aliquem reponet, & teget mantili; ut unius quaſi corporis ſpeciem habeant, & ab una illarum *Challam* decerpet.

Confectio placentarū. Dulces poſtea & infermentatas illas conficit placentas, quas Paſchatis feſto durante comedunt (Vulgò rotundæ ſunt, tenues, non craſſæ inſtar tortæ panis, & foraminibus plenæ, ferro pectini ſimili perforatæ, ut aëri perviæ remaneant, nec intumeſcant, vel fermententur), ocysſimeq; in clibanum conjiciunt, ne diu nimis deſideant. Placentæ hæ nec ſaliuntur, nec ullo vel butyro vel olivo mitigantur, merâ tantùm aquâ conficiuntur; ac proinde eſu ſunt inſuaves; unde interdum piæ quædam mulieres ova ſimul ſubigunt, ut guſtu ſint gratiores. Relatum mihi quoque eſt; divites Judæos quibuſdam placentarum iſtarum addere ova & ſaccharum; vel ex meris amygdalis contuſis conficere; non ſolùm in honorem feſti; ſed etiam, quòd & eſu ſint ſuaviores, & morſibus faciliùs cedant: vel pro ægrotis & infirmis. Has delicatiores vocant מצה עשירה *Mazza aſchirah* Placenta dives. Talem verò pro primi diei uſu non licet

appo-

apponere; quia ea debet eſſe לחם עני *Panis afflictionis, pauper*, ex nulla alia re, quàm aquâ & farinâ triticeâ conſtans.

Paterfamiliâs pius ipſemet quoq; aliquid agit ad placentas has conficiendas, adſtando, laborantes exhortando; atque adeò etiam aliquatenus juvando.

Furnus in quo coquuntur, luculento igni eſt ſuccendendus, ut omne ipſi inhærens fermentum conſumatur: ac proinde attendendum, ut flammæ undiquaque diffundantur.

Exinde ante quintam diei horam, h. e. horam circiter decimam, prandent; ſed non multum comedunt, & quidem cibos tantùm ad concoquendum facillimos, nihilque amplius edere audent uſque ad ſtellarum acceſſum; ut noctu eò major ſit Azymorum appetentia. Si quis interim ſitiat, multa illi non eſt bibenda aqua, verùm vini cyathus ebibendus: ſtomachi enim faſtidium pellit; & orexim excitat. *Orach chájim numer.* 471.

Si quid de Pane fermentato ordinario ſit reliquum, id nonnulli pauperi alicui Chriſtiano ſolent dare.

Statim à cibo, circa ſextam circiter horam vel paulò pòſt, ignem peculiarem ſub dio faciunt, ad fermentum; quod pridie veſperi perquiſierunt & invenerunt, comburendum; nec id diutius eſt differendum: quia ſub initium horæ 7. non eſt amplius in ejus poteſta-

te. Quando comburunt, paterfamiliâs ait: כל חמירא וחמיעא דאיכא ברשותי דחמיתיה ודלא חמיתיה דביערתיה ודלא ביערתיה ליבטל וליהוי כעפרא דארעא *Omne fermentum, quod ſive vidi ſive non vidi, ſive extuli ſive non extuli, diſſipetur & perdatur, nec pluris fiat quàm pulvis terræ.* Combuſtionem hanc probant ex eo quod dicitur; *Quod ſi quid relictum ex eo fuerit uſq; manè, igni comburetur.* Si nihil inveniunt quod comburant, comburunt vas, quo pro colligendo fermento uſi ſunt, ne fortè hujus Legis obliviſcâtur.

Exod. 12. 10.

Quod ſi deinceps, durante feſto aliquid fermenti in domo ſua quis invenerit; ſiquidem fuerit בחול המועד die profeſto, ſtatim comburet illud; ſi verò in die feſto ipſo, vaſe aliquo teget, quia לטלטלו loco illud movere nõ audet & aliò transferre, ubi id comburat.

Si veſpera Paſchatis, ſeu dies 14. incidat in Sabbathum, inquiſitio eo die fieri nequit: quia vetitum eſt lucernam Sabbatho hinc inde portare, & ad lumen Solis inquiſitio fieri non poteſt. Itaq; in hoc caſu inquiſitio pridiè inſtituitur, & omne fermentum ſuperfluum ante Sabbathum exuritur: tantum duntaxat retinetur, quantum pro duobus epulis Sabbathinis eſt neceſſarium. Qui veſperâ Sabbathi id comburit, licet pro duabus epulis retineat, nihilominus comburet illud ante meridiem, ut aliis annis, ne fortè error incidat, illud aliâs quoque poſt meridiem comburendo.

Tam

Tam ſcrupuloſè præceptum hoc de non comedendo fermentato in Paſchate obſervant, ut ne quidem jumentorum pabulo permiſcere liceat, quia dicitur; לֹא יֵאָכֵל *Non comedetur fermentatum.* Exod. 13. 3. Hac de cauſa etiam toto feſto Paſchatis abſtinent ab omnibus, quibus aliquid fermenti ineſſe poſſit; veluti à *Melle*; quia id farinâ adulterari ſolet; à *Sacchar*o, quòd illi quandoque farina admiſcetur; à *Ficubus*; quia farinâ conſpergi ſolent; ab *Uvis paſſis*; quia ficubus ſæpè adjunguntur; à *Croco*, eò quòd, ſi ex una regione in alteram vectus, colorem amittat, fermento impoſito color ei reddi ſoleat. Quidam etiam abſtinent à *Salmonibus*, quòd cultris diſſecentur, quibus etiam panem ſcindunt. *Aceto*, quod in hypocauſtis ſolet in doliolis vel vitris aſſervari, abſtinent: quia per totum annum vino ex menſa in poculis reſiduo repletur, cui facilè micæ aliquæ panis adeſſe poſſunt, &c. Si in Gallina granum tritici reperiatur ante Paſcha, licita eſt; ſi in ipſo Paſchate, vetita: poteſt autem vendi Chriſtiano; ſi ultimo feſti die, aſſervabit eam in craſtinum, & abſumet eam.

Primogeniti pridiè Paſchatis à manè ad noctem usq; Jejunio ſe macerant: quia Deus olim primogenitos Iſraëlitarum ab Angelo deſtructore liberavit, nec interfecit. Neque tantùm primogeniti Patris, ſed & Matris:

quia plaga illa communis erat omnibus primogenitis. Pater jejunat loco parvuli infantis primogeniti, idque perinde habetur, ac ſi parvulus ipſe jejunaſſet: ſi verò Pater etiam ſit primogenitus, hoc in caſu Mater jejunat pro filio.

Toto hoc die non ceſſant ab omni labore, ſed tantùm à meridie: quia mactatio Paſchatis olim, nonniſi à meridie & deinceps, fiebat. *Ante meridiem* res eſt arbitraria, & dependet à conſuetudine cujuſque loci: ſed *à meridie* laborare prohibitum eſt ſub Excommunicationis pœnâ. Balnea ſubire licet, veſtes quoque à Sartore petere, quæ in honorem feſti induantur, prohibitum non eſt, &c.

Peſach. cap. 4.

Chriſtus ait: *Cavete vobis à Fermento Phariſæorum & Sadducæorum*, h. e. à falſa illorum doctrina & hypocriſi

Paulus: *Feſtum agitemus, non fermento veteri, nec fermento malitiæ & nequitiæ, ſed infermentatis panibus ſynceritatis & veritatis.*

CAPUT XVIII.

Quâ ratione Judæi feſtum ſuū Paſchatis ritè demum celebrare incipiant.

Veſpera paſchatis.

Pridie Paſchatis ſub veſperam Oblationis tempore (quod מנחה *Mineha* vocant)

cant) in ſcholam ſe conferunt, & Cantionibus ac precibus divino ſuo cultu defunguntur,ut in eorum Ritualibus & Precum libellis conſignatæ leguntur. Sub noctis principium duas candelas, ut Sabbatho, accendunt: feſtum verò vino in Schola, quemadmodum Sabbathum, non conſecrant, ſed id reſervant, donec domum ſint reverſi. Nemo enim tam pauper eſt, quin hâc veſperâ menſuram vini habere poſſit feſto ritè conſecrando.

Interim domi mulieres menſam argenteis, aureis,aliisq; pretioſis vaſis,pro uniuscujusq; facultatibus honorificè ſternunt,ut à Synagoga domum redeuntes, ſtatim menſæ accumbere poſſint, propter infantes, ne indormiant, & ſolennitatem hanc negligant. Et hîc ſinguli divitias ſuas oſtentare debent,non quidem animo ſuperbo & jactabundo,ſed in honorem feſti. In omnibus enim lætitiis & pompis, perpetuò incendium & deſolationem templi meminiſſe, ac propterea lugere debent. Patrifamilias ſellam dorſuariam ſericeis vel heteromallis pulvillis inſternunt: ſedilia omnia & parietes circa menſam pulcherrimis tapetibus obtendunt, quàm optimè quisque poteſt, ut magnificè, כבני חורין Dominorum & Nobilium inſtar, qui ſervitute liberati, in Ægypto captivi ampliùs non detinentur, reclinare poſſint. Singuli enim duabus primis noctibus Domini & princi-

Orach chajim numer. 472.

Quomodo in paſchate menſæ accumbant.

pes ſibi videri debent, qui ſervi quidem fuerint, nunc verò liberati & redemti. Judæus pauper, qui eleemoſynis victum quæritat, nulla pulvinaria, nulloſque tapetes habet, ſedili tantùm inſidere debet, ut, Baronis inſtar, reclinare quoque poſſit.

Hæc Reclinatio (הֲסִבָּה *Hesébba* vocant) pars eſt eſſentialis & neceſſaria hujus feſti. Fieri debet, neque in dorſum, neq; in faciem, (hæc enim non ſunt Libertatis ſigna), non etiam in cubitum dexterum, ſed ſiniſtrum: quia periculum eſt, ſi quis in dextram reclinaret, שלא יקדים קנה לוושט ne aſpera arteria gulam prævertat, & uvula, quæ eſt ad orificium aſperæ arteriæ, aperiatur, & hinc cibus in aſperam arteriam veniat, & hominem ſtrangulet vel ſuffocet.

Filius Patri aſſidens quoque Reclinare debet, etiamſi Pater ſummus eſſet Rabbinus: At Diſcipulus coram Præceptore id non facit, niſi ipſi Præceptor indulſerit. Tyro vel Diſcipulus opificii alicujus, reclinat coram Magiſtro: Famulus etiam, qui ad menſam miniſtrat.

Hæc autem ſunt ad quæ *Heſebba* ſeu Reclinatio eſt neceſſaria; 1. Particula illa *Mazzæ*, quam ſtatim ab initio comedunt: 2. אפיקומן Particula de placentula, quæ in menſis ſecundis, in memoriam Agni Paſchalis comeditur: 3. quatuor Pocula Paſchalia: quia hæc

hæc omnia in memoriam illis revocant חירות ſeu libertatem: Ad eſum Herbarum amararum non reclinant, quia hoc eſt memoriale ſervitutis, quâ Ægyptii vitam ipſis amaram & acerbam reddiderunt. Mulieres acclives ſedere non tenentur, quia id nec eſt moris, nec illas decet &c.

Serâ demum nocte, non citiùs, è ſchola domum feſtinant, menſæ pelvim vel lancem *cum tribus placentis* in medio duorum mantilium involutis & tectis, apponi curant. *Suprema* Summum ſacerdotem deſignat: *media*; Levi ſeu genus Leviticum; *tertia* & infima, plebem Iſraëliticam. Apponitur etiam ſcutella, in qua *armus è tenero agno vel hœdo* aſſus, cum *ovo indurato*, reponitur: patina quoque cum *pulmento è pomis, pyris, nucibus, ficubus, amygdalis, malis citreis*, & ejusmodi rebus confecto, cui *vinum immiſcent* & incoquunt, & eâ ratione præparant, ut *Lateris* ſpeciem præ ſe ferat, multis additis aromatibus; imprimis verò cinnamomum craſsè contuſum ſuperinjiciunt, ut *Paleam* & *Lutum* referat, (חֲרוֹסֶת *charóſeth* vocant) & hoc pacto in memoriam ſibi revocent, majores ſuos in Ægypto *paleâ* & *luto* laboraſſe, *lateresq;* confeciſſe. Poma ei admiſcent, quæ Hebraicè dicuntur תפוחים *Tappúchim*; ut ſibi in memoriam revocent, quod Salomon ait; *Sub* תפוח Tappúach *malo* *ſuſcitavi te* &c. Id in *Levuſch hachor* ita expli-

Quæ in menſa apponẽda. *Tres placentæ.* *Cant. 8. 5.*

catur; Salomonem in his verbis ad id reſpexiſſe, quòd Iſraëliticæ fœminæ in Ægypto olim in agros egreſſæ fuerint, & ibi ſuum uterum ſine dolore depoſuerint, ne id Ægyptii reſcirent, & in fluvium fœtus ipſarum projicerent. Addunt Nuces, quæ Hebraicè vocantur אגוזים *Egóſim*, propter illud, quod

Cant. 6. 10. ſcriptum eſt; *In hortum* אגוז *Nucum deſcenderam* &c. *Ficus*, quia ſcriptum eſt; *Ficus protulit*

Ibid. 2. 13. *groſſos ſuos.* Acetarium præterea è lactucis, hederâ, raphanis, petroſelino, chærephyllo, naſturtio; & juxtà patellam cum aceto apponunt, ut memoriâ repetant, majores ſuos agnum paſchalem cum herbis amaris comediſſe. *Lactucâ* utuntur, quæ Chaldaicâ linguâ dicitur חַסָּא; in memoriam, quòd Deus חס *Chás* pepercerit ipſis in Ægypto, & eos inde liberarit.

Ubi hæc omnia ſunt appoſita, ocyùs accumbunt, & ſingulis, tum junioribus tum ſenioribus, etiam infantibus in cunis vagientibus, ſcyphus vini infunditur.

Quatuor cyathi infunduntur ſingulis.

Quatuor autem ſingulis cyathos infundendos ordinarunt Rabbini, quos etiam ſinguli exhaurire debent, idque, ut poſtea dicetur, in quadruplicis beneficii & liberationis memoriam. Qui abſtemius eſt, aut cui alioqui vinum nocet, etiam naturâ reluctante, quatuor hæc pocula ebibere tenetur. Pueris etiam ſingulis poculum peculiare eſt proponendum,

pendum, ut ipſis ſic memoria Miraculi hujus diei inſtilletur, & occaſio detur quærendi, quid hoc ſit novi, & quid ſibi velit. Cavendũ verò hîc patrifamiliâs, ne ipſemet vinum infundat, ſed per famulum quempiam pocula infundi curet, iterum דרך חירות *magnæ libertatis & magnificentiæ oſtentandæ causâ*: שכל מעשה הלילה הזה יעשה דרך חירות *Omnia enim iſtâ nocte magnificè & regaliter ſunt facienda.*

Ubi itaque accubuerunt, & *primus* hîc *ſcyphus* infuſus, tum paterfamilias, & vinum & feſtum Paſchatis, benedictione ritè conſecrat, & unusquisque ſcyphum ſuum, ſiniſtro latere, Baronis inſtar, pulvillo acclivis, evacuat. Sunt qui manus ante hanc conſecrationem lavent: alii verò conſecratione demum peractâ. Gravis hac de re & ſubtilis in Talmude habetur diſputatio: quidam, ut hanc controverſiam dirimant, nudum corpus ſuum manibus alicubi tangunt, ut manus denuò lavare cogantur. Vulgò *Vino rubro* utuntur; ſi modò nanciſci poſſint, nec vini albi copia ſuppetat, *vel vinum album non ſit melius*: vel, קונדיטון vinum aromatites ad hujus feſti conſecrationem conficiunt. *Primus cyathus.*

A' primo hoc hauſtu ad *Acetarium* veniunt, unusquisque paululum oleris capit & in acetum intingit, patrefamilias dicente: ב'א' א'מה בורא פרי האדמה *Benedictus tu Domine Deus noſter, mundi Domine, qui varios terræ fructus creaſti.* *Acetarium.*

Acetarii itaque paululum comedunt, ut major ſit in eis cibi appetentia: acetum enim ad edendum incitat.

Placentæ mediæ diviſio.

Poſtea paterfamilias mediam placentam è patina captam in *duo dividit*, (Hebr. ויבצענה לשנים) maximam partem propter ſe ſub pulvillo vel mantili collocat, (ut denotet, majores ſuos maſſam ſuam linteis illigatam ſecum detuliſſe, tùm ut pueri rogent, *quare Mazzá abſcondatur, cùm nondum eam deguſtârint?*) alteram verò partem in medio duarum integrarum placentarum; (ſimulque armum aſſatum cum ovo è ſcutella capit) ſingulis ſcutellam, in qua eſt dimidia placenta, apprehendentibus & elevantibus, altâ voce canere incipiunt: הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים כל דכפין ייתי וייכול כל דצריך ייתי ויפסח השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין id eſt, *Hic eſt panis paupertatis & afflictionis, quem majores noſtri comederunt in Aegypto. Quisquis eſurit, veniat & comedat, quisquis opus habet, accedat & comedat de oblatione agni Paſchalis: hoc anno hîc ſumus; anno proximo, Deo volente, erimus in terra Canaan: hoc anno ſervi ſumus, anno proximo, ſi Deus ita voluerit, liberi erimus, filii familias & Domini* (Hîc Dimidia placenta Paupertatem & miſeriam denotat; Pauper enim & mendicus panes integros non habet, ſed fruſtula tantùm, & particulas, ſicque memoriâ repe-

tunt

tunt quod ſcriptum eſt: *Septem diebus comedes absq; fermento* לחם עוני *panem afflictionis*. Et hac de cauſa in duas partes dividitur, antequam hæc lectio recitetur.) Cur iſta lectionis paſchalis particula Chaldæâ linguâ ſit concepta & conſcripta, variè diſputant Doctores; cùm reliqua quæ ſequuntur omnia ſint Hebraica? Talmudici putant ideò hoc factum, ne Dæmones intelligant, & ad convivium paſchale veniant, illudque polluant, eò quòd dicatur, *Quisquis eſurit, veniat & comedat.* Dæmones enim & Angeli non intelligunt linguam Chaldęã, ut in Tractatu de Sabbatho habetur. *fol.12.2.* Deut. 16. 3.

Armum deinde & ovum iterùm menſæ apponunt, & ſingulis *ſecundum ſcyphum* plenum infundunt, atq; ſcutellam cum placentis è menſa tollunt, ut filii eorum, ſicut priſcis temporibus, habeant quod de agno paſchali quærant, quemadmodum ſcribitur; *Et quum dixerint vobis filii veſtri, quæ eſt iſta religio?* Sic etiam nunc quærere debent: *Cur ſecundum poculum infundatur, antequam comederint?* Reſpondent ſinguli pueris quod norunt, citoq; iterum ad menſam referuntur. Si nondum ad eam ætatem pervenerit puer, ut ex ſeipſo rogare poſſit, Pater eum rogare docet: ſi filius nullus adſit, Uxor eum rogat: vel ſeipſum rogat: duo etiam Doctiſſimi Rabbini ſe invicem rogant, quid hæc mutatio, & peculiaris cænandi ratio ſibi velit? *Armus* Hebraice dicitur *Secundus cyathus.*

dicitur זרוע *Seróah*, quæ vox & *Brachium* ſignificat: & Ovum, quod unà cum armo apponunt, Chaldaicè dicitur בֵּיעָא *Beah*, quæ vox & *Velle* ſignificat. Itaque hîc volunt ſignificari; בעא רחמנא למפרק יתנא בדרעא מרממא *quòd Deus ipſos liberaverit* Brachio *excelſo*. Non tamen audent dicere de hoc Armo, quòd ſit לפסח *loco Paſchatis*, ne videantur, ac ſi Sancta comedant extra terram ſanctam: quia id prohibitum.

Talm. Hier. Peſ.

Longum deinde ſatis de liberatione ex Ægypto decantant hymnum, in quo, ubi ad decem plagarum, quibus Ægyptii affecti ſunt, narrationem devenêre, lentè canunt, & digito uno vinum è ſcypho ſpargunt, denotantes; decem illas plagas domibus ſuis in hoſtes ſuos, Chriſtianos nempe, egredi debere. Illicò poſtea ſinguli ſcyphum ſuum manu captum attollunt, & elatâ voce canunt; לפיכך אנחנו חייבים וכו׳ id eſt, *Ideo nos confiteri, laudare, celebrare, extollere, colere, & benedicere tenemur eum, qui nobis & parentibus noſtris omnia hæc ſigna fecit, nos ex ſervitute in libertatem, ex luctu in gaudium tranſtulit, è triſtitia ad lætos & feſtos dies, è tenebris in lucem; quapropter coram eo dicemus* הללו יה *Laudate Dominum, &c.* Hîc ſcyphum ſuum ſinguli ſecundò ebibunt, acclives inſtar Principum & Dominorum.

Minhagim pag. 25.

Poſtea paterfamilias denuò manus lavat, (quia fieri poteſt, ut interea, poſt primam lotionem

Secūdæ placentæ bene-

tionem factam, animus ejus abreptus fuerit ad alias, quàm Paſchales, cogitationes,) & ſolitam precatiunculam recitat, *ſummam placentam* è patina capit, & ait; ב"אי א'מה המוציא לחם מן הארץ *Benedictus tu Domine Deus noſter, Mundi Domine, qui panem è terra producis.* Nihil tamen inde comedit, ſed dimidiam quoque placentam accipit, & ſubjicit: ב"אי א'מה אק'בו על אכילת מצה *Benedictus &c., qui nos præceptis tuis ſanctificaſti, & azyma comedere juſſiſti*; ſimulque cum dicto aliquid de duabus placentis frangit, editque, & aliis, qui in ſiniſtram quoque partem acclives nituntur, ut edant porrigit. *Seſquiplacentam* accipiunt; quùm tamen Sabbatho, aliisque feſtis diebus, duos integros panes accipiant; quia in hujus feſti deſcriptione ſcribitur, לחם עוני *Panis afflictionis* aut *paupertatis*. Pauper autem non integros panes, ſed fruſtula tantùm panis habet (Ita Judæi hîc mendici ſunt, qui modò Barones videri volebant). Iterum herbarum amararum aliquid capit paterfamilias, & in pulmentum illud, quod ſtramini & luto ſimile eſt, ut modò diximus, totum intingit, aitque ב"אי א"מה אק'בו על אכילת מרור *Benedictus, &c. qui nobis herbas amaras comedere præcepiſti.* Comedit itaque, & alios quoque comedere jubet. Intinctionem hanc ſcribunt fieri, ut necetur vis venenata, quæ herbis amaris ineſt: alii dicunt, vermiculum illis ineſſe, qui de hoc embammate

dictio, fractio, & diſtributio.

Deut. 16.

bammate

Digitized by Google

bammate moriatur. Non diu autem in embammate relinquendæ ſunt, ne amaritudinem amittant. Hinc etiam poſt intinctionem embamma ſtatim removent, ne adſit, quod ſaporem herbarum amararum mitiget vel imminuat &c. Reclinati verò non comedunt: hoc cibo enim redit illis in memoriã, majores ſuos in captivitate adhuc fuiſſe, & paleâ lutoque lateres conficere debuiſſe.

Tertia placenta. Mox tertiam placentam è patinâ tollit, fruſtulum ex eâ defringit, iterumque paululum herbarum amararum ſumit, & *mazza* ſeu placentæ circumvolutas junctim comedit; in pulmentum tamen non intingit; quia Rabbi Hillel ſtante adhuc templo ſecundo ſic fecit, factumq; ſuum ex hiſce verbis comprobavit: ומצות על מרורים יאכלוהו *Et azymos panes cum herbis amaris comedetis.* Egregiam mehercle probationem! *Exod. 12. 8.*

Ita Actus præparatorius ad legitimam Paſchatis celebrationem explicit; & nunc demùm verè cœnare incipiunt, quicquid ipſis Dei beneficentia & liberalitas conceſſit, edentes, hilareſque & bono animo, & in mediam ferè noctem, ſtrenuè epulantes. In quibuſdam locis nullam carnem aſſam apponunt, vel edunt; ne videantur edere Agnum Paſchalem, quod extra terram ſanctam non licet; in aliis locis id eſt permiſſum. Quivis obſervat rationem & conſuetudinem loci

ſui

ſui. Ova nonnulli comedunt, quod ſignum eſſe volunt Luctus; quòd Vaſtatio templi ſignificetur & prædicta quaſi fuerit in eo verſu ubi dicitur; *Cum Azymis & herbis amaris comedent eum.* Cavendum verò, ne quis nimio cibo & vino ſtomachum ſuffarcinet, ne vel cum faſtidio & nauſea de ſequenti dimidia placenta comedat, vel temulentus obdormiat, & hymnum cum reliquis abſolvere nequeat.

Poſt cœnam, mediâ nocte inſtante, *dimidiam placentam*, quam abſconderat, profert Paterfamilias, aliquantulum de ea comedit, & aliis quoque fruſtulum porrigit: Dimidia hæc placenta vocatur אפיקומן, & repræſentat Agnum Paſchalem, qui poſt Cœnam, à jam ſaturatis comeſtus fuit: in finem feſtalis hujus ſolennitatis reſervatur, ut Sapor Paſchatis & Azymorum ori & faucibus ipſorum inhæreat. Unde poſt hujus eſum nihil quicquam ultrà guſtare debent. De hac voce, ut & de re ipſa, videat Lector Lexicon Talmudicum, & Exercitationem noſtram in Hiſtoriam de Cœna Domini. Dum de ea comedunt, ſuperbè in ſiniſtrum latus recumbunt, manus lavant.

Dehinc rurſum unicuique ſcyphus plenus infunditur, quem mox eodem ritu ebibunt; hicque *tertius* eſt *ſcyphus* qui conſecratur: Gratiasque ſimul agunt, & *quartus ac poſtremus* illis *ſcyphus infunditur*, & paterfamilias *Tertius cyathus.* *Quartus cyathus.*

ſcyphum

Pſal. 79. 6. ſcyphum manu accipiens, ait: שפוך חמתך על הגוים אשר לא ידעוך ועל הממלכות אשר בשמך לא קראו: שפוך עליהם זעמך וחרון אפך ישיגם תרדוף
Pſal. 69. 25. באף ותשמידם מתחת שמים יי' *Effunde iram tuam in gentes quæ te non noverunt, & in regna quæ nomen*
Thren. 3. 66. *tuum non invocaverunt: Effunde ſuper eos iram tuam, & furor iræ tuæ comprehendat eos: Perſequere eos in furore tuo, & contere eos ſub cœlis Domine.* (Interea currit aliquis, ædiumque fores latisſimè reſerat, ad teſtandum, quòd ſecuri ſint Deo confiſi, & hæc ſit ליל שמורים *Nox cuſtodiarum*, quâ Deus eos cuſtodiat ab omni malo; & propter hanc fidem ipſis miſſurus ſit Mesſiam, qui effundat iram ſuam ſuper גוים Gentes). Hiſce diris & imprecationibus gentes omnes, quæ Judææ non ſunt, maledicunt, præcipuè verò Chriſtianos; & ſperant, Prophetam Eliam illicò adventurum, atque Mesſiæ adventum annuntiaturum, qui eâ Paſchatis nocte illos ſit liberaturus, prout in alia quadam prece, cujus principium eſt אז רוב נסים, gloriantur, omnes ferè mirandas patriarcharum & totius populi Iſraël liberationes hâc nocte contigiſſe. Optant itaque ut Deus iterum veniat, eosq; ex hac captivitate liberet; Chriſtianos verò, eâ ratione ut Ægyptios olim, puniat. Hinc etiam aliquando fit, ut ſimul ac fores reſerantur, & diræ illæ
Orach chajim numer. 480. recitantur, præſtò ſit aliquis, qui in candido linteo vel aliis veſtibus in cænaculum clanculum

culùm irrepat, ut pueruli credant, Eliam adeſſe, qui lumbifragio Chriſtianos ſit multaturus. Reliquas deinde preces, quæ ad menſam vulgò recitari ſolent, ad finem uſque perducit, & ita concludit: אדיר הוא יבנה ביתו
בקרוב במהרה בימינו בקרוב אל בנה אל בנה
בנה ביתך בקרוב בקרוב: בחור הוא, גדול הוא, דגול
הוא, הדור הוא, ודאי הוא, זכאי הוא, חסיד הוא,
טהור הוא, יחיד הוא, כביר הוא, למוד הוא, מרום
הוא, נורא הוא, שגוב הוא, עזוז הוא, פודה הוא,
צדיק הוא, קדוש הוא, רחום הוא, שדי הוא, תמים
חוא יבנה ביתו בקרוב במהרה בימינו בקרוב
אל בנה אל בנה בנה ביתך בקרוב quæ in Germanica precum ſuarum verſione paraphraſticè ſic interpretantur: *Deus omnipotens, nunc brevi & citò templum tuum ædifica, citò, in diebus noſtris quàm proximè, nunc ædifica, nunc ædifica, nunc ædifica, nunc brevi templum tuum ædifica. Miſericors Deus, magne Deus, manſuete Deus, ſumme Deus, bone Deus, ſuavis Deus, egregie Deus, Judæorum Deus, brevi templum tuum inſtaura, citò, citò in diebus noſtris, nunc ædifica, nunc ædifica, nunc ædifica, nunc citò templum tuum ædifica. Potens Deus, vive Deus, fortis Deus, celebris Deus, manſuete Deus, æterne Deus, terribilis Deus, eximie Deus, regie Deus, dives Deus, formoſe Deus, fidelis Deus, nunc brevi templum tuum inſtaura, citò, citò in diebus noſtris, brevi, citò, nunc ædifica, nunc ædifica, nunc ædifica, nunc ædifica, nunc citò templum tuum ædifica.*

Ad hoc poculum quartum abſolvunt reci- *Orach chajim nû.* 281

Digitized by Google

tationem *Hallel* ſeu Hymni. De hoc Hymno videatur Lexicon Talmudicum in הלל. Poſt illud non licet ulterius vinum eâ nocte guſtare, niſi fortè quis ſit ægrotus, aut debilitate ſtomachi laboret; tum enim & quintum poculum infundere licet, & recitationem *Hymni* quem vocant *magni* illi ſubjungit. Aquam verò bibere non eſt prohibitum. Poculo hoc quinto ſibi in memoriam revocare debet Poculum inebrians liberationis futuræ. Ideò autem hic poculorum numerus non eſt excedendus, quia totâ hac nocte occupati eſſe debent in Ritibus Paſchatis legitimè obſervandis, in recolenda memoriâ liberationis ex Ægypto, in celebratione miraculorum, quæ Deus Patribus ipſorum tum fecit, usque dum ſomnus ipſis obrepat. Quod ſi verò quis plus biberet, facilè inebriaretur, & quorundam obliviſceretur, alia præpoſterè faceret &c.

Hilchos Peſach. numer. 483. Omnibus modis quiſque tenetur ſibi de vino pro Quatuor poculis proſpicere, quæ Rabbini ordinarunt, quia illorum præcepta æquivalent Legibus Divinis ipſis. Quod ſi quis nullâ ratione habere poſſit, comparabit ſibi uvas ſiccas, easque in aquâ macerabit, donec ſaporem Vini accipiant. Si & hoc medio deſtituatur, Panem in ejus locum ſubſtituet, & illi benedictiones ſuper vino recitandas, cum reliquis ſolennibus, adhibebit.

Ad

Ad quietem itaque poſtea & ſomnum, rerum omnium ſecuri, ſe conferunt, neque, ut aliàs, neceſſe habent Deum orare, ut ipſos à Spiritibus malignis conſervet. Hæc enim Nox in Exodo appellatur ליל שמרים *Nox cuſtodiarum*; creduntque, ſe hac nocte ab omni ſive hominum ſive dæmonum injuria tutos: unde & fores per totam noctem apertas relinquunt, ſperantes Eliam adventurum, & ipſos ex miſeriâ & captivitate ſua liberaturũ.

Ejusmodi laborioſam pompam miſeri & occæcati Judæi per duas noctes, in locum agni paſchalis, ſubſtituunt, quem cum ceremoniis, quæ in Exodo habentur, comedere debuerunt. Verùm Rabbini eorum ſcribunt & docent, ſe ab Urbis & Templi deſolatione agnum paſchalem non ampliùs mactare, & cum ceremoniis à Moſe injunctis edere audere. Ad hanc enim, ut & ad cæteras oblationes omnes, neminem obligari, niſi in terra Canaan, quæ ſola pura & ſancta eſt regio; reliquas verò regiones impuras eſſe & pollutas. Sed quandoquidem Judæi, à quo Chriſtus, verus ille Agnus paſchalis, pro nobis eſt oblatus, in nullo amplius loco Agnum paſchalem ritè & verè comederunt, nec ipſi Judæi, qui terram Canaan & Hieroſolymam incolunt, hodiè agnum paſchalem legitimis adhibitis ceremoniis comedunt, quia etiam nullam planè ampliùs oblationem offerunt;

Extra terrã ſanctam nõ licet agnum Paſchalem mactare & edere.

aliam neceſſariò oportet eſſe cauſam, cur & eorum oblationes, & omnes Moſaïcæ Ceremoniæ, ceſſaverint. Sanè niſi usq; adeò à Deo cæcitate percusſi forent, id utique mille ſexcentorum annorum ſpatio perquiſiviſſe & conſideraſſe poterant. Jure itaque cum Pro-
Pſal. 49.14. pheta Davide dicas: *Hæc via illorum mera eſt*
Pſal. 81.12. *ſtultitia, quam poſteri tamen ore ſuo laudant. Non audivit populus meus vocem meam, & Iſraël non intendit mihi. Dimiſi itaq; eos in cordis ſui cæcitatem, & ambulaverunt in adinventionibus ſuis.* Hanc verò ſuam ſententiam, ex hiſce Moſis verbis
Deut. 16. probare nituntur Rabbini: *Non poteris immolare paſcha in qualibet urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus eſt tibi: ſed in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus, ibi immolabis paſcha veſpere ad ſolis occaſum.* Sed verus hujus mandati ſenſus hic eſt; ut poſtea, ubi in terram Canaan venerint, ſtatumq; regimen habuerint, Urbem & templum, in quo Deus nomen ſuum habitare voluerit, inſederint, in nullo alio loco agnum paſchalem
2. *Reg.* 23. *v.* 22. mactent, quàm in illo, nempe Hieroſolymis; idque propterea, ut eò faciliùs in fidei unitate perſiſterent, quùm quotannis Hieroſolymam, tanquam ad ſignum & caput Eccleſiæ, undique convenirent. Poſtquam verò ipſorum regimen fuit deſolatum, &, ſive propter bella, ſive alia pericula, Hieroſolymam venire non potuerunt, tum ſinguli agnum paſchalem

lem domi ſæpius mactarunt, ut ex altero Regum videre eſt. Regimine autem reſtituto, Paſcha cum magnâ ſolemnitate & lætitiâ celebrarunt, uti rex Joſias fecit. Jam verò quòd *Ibidem.* à mille ſexcentis annis, & quod excurrit, agnum paſchalem ritè nec mactare nec edere poſſint; non politici tantùm regiminis, & templi deſolationem, ſed longè graviorem cauſam eſſe oportet, propter quam in tam diuturna captivitate languent. Inſtaurata tamen eſt Hieroſolyma, & in hodiernum usq; diem perſtat; cur ergò & templum non eſt inſtauratum, & oblationes, cæteræque Moſaicæ ceremoniæ, in priſtinum ſtatum reſtitutæ? Verùm hoc Judæi videre nequeunt. Illorum enim oculis Moſis velamen adhuc obtenditur.

Cur quatuor cyathi ſingulis infundantur.

Suprà memoravimus, in hoc feſto Paſchatis convivio quatuor unicuique infundi cyathos; duos ante Cœnam, duos à Cœna; qui quatuor cyathi ſancti ſunt & benedicti, ſiquidem peculiari benedictione conſecrantur, & à ſingulis ebibi debent. Id verò fit, uti Rabbi *Rabbi Bechaj Exod. 6. 6. Paraſchâ, Vaera.* Bechaj ſcribit, in memoriam & gratiarum actionem ob quadruplicem liberationem, cujus quadruplex mentio fit in hiſce Dei verbis Exod. cap. 6. והוצאתי *Educam vos de ergaſtulo Aegyptiorum,* והצלתי *& eruam de ſervitute,* וגאלתי *ac redimam in brachio excelſo & judiciis magnis,* ולקחתי *& aſſumam vos mihi in populum, &c.* Hoc

fol.52.col.2. ita explicatur in Sépher Col-bo: *Quatuor hic innui maxima beneficia, propter quæ ſingula gloria & laus Deo ſit tribuenda*; primò, *quod Deus ipſos eduxerit ex ſervitute Aegyptiaca*, ſecundò, *quòd, cùm ſatis ſuperq; fuiſſet, ſi ipſos oneribus Aegyptiacis ſublevaſſet, & ibi ſub dominio Pharaonis reliquiſſet, eos inſuper etiam in libertatem aſſeruerit*: tertiò, *quòd etiam Aegyptios contriverit & perdiderit, judiciis ſuis in eos exercitis*: quartò, *quòd non tantùm corporali libertate eos donarit, ſed & ſpirituali, in populum ſuum peculiarem adoptârit, & Lege ſuâ dignari voluerit*. Ex adverſo itaque promiſſionum quatuor harum liberationum, ſingulis Paſchatibus quatuor vini cyathos evacuant, ne ſummorum Dei beneficiorum unquam obliviſcantur.

Cur ad quartũ poculum execrationem in cæteras gentes recitent.

Quòd ibidem quoque meminimus, ubi quartus & ultimus illis infunditur cyathus, execrationem hanc, שפוך *Effunde iram tuam & furorem tuum, &c.* in Chriſtianos omneſq; hoſtes ſuos ab illis recitari, cauſa eſt, ut iterum Rabbi Bechaj loco citato ait; quia Deus olim noviſſimo die nationibus mundi, (hoc eſt Chriſtianis, omnibuſque illis qui Judæi non ſunt) quatuor ſcyphos ultionis & pœnæ divinæ infundet & propinabit, uti ſcribitur:

Jere.25.15. & 51.7. *Sume calicem vini furoris hujus de manu mea: & propinabis de illo cunctis gentibus, &c.* Item: *Calix aureus Babylon in manu Domini, &c.* Item: *Laquei*

Pſalm. 11.6. *ignis, ſulphur & ſpiritus procellarum pars calicis eorum.*

rum. Item: *Calix in manu Domini, & vinum* *Pſal. 75. 9.*
quod in eo rubet, & plenus eſt miſto, & effundit ex hoc: utiq; fæces ejus ſugent, & bibent omnes impii terræ. Sed ſi Judæi acribus & intentis oculis calicem hunc contemplarentur, ſibi primò infuſum agnoſcerent, ut Propheta Jeremias loco quem primùm citavimus ſujicit; *Et accepi calicem de manu Domini, & propinavi cunctis gentibus ad quas miſit me Dominus, Jeruſalem ſcil. & civitatibus Juda, & regibus ejus, & principibus ejus, ut darem eos in ſolitudinem, & in ſtuporem, & in ſibilum, & in maledictionem, ſicut eſt dies iſta: Pharaoni regi Aegypti, &c.* Ubi ſcyphum hunc Judæi concoxerint, nullum fortè Chriſtianis venenatũ poculũ ampliùs propinabunt.

Ex paucis iſtis facilè perſpici poteſt, Judæos feſtum Paſchatis non amplius ex Moſis vel Dei præcepto celebrare & obſervare, ſed juxta Rabbinorum ſuorum traditiones, quæ pluris apud illos quàm Dei præcepta fiunt, ut manifeſtè ex ipſorum Talmude apparet, in quo ingens tractatus, פסחים *Peſachim* dictus, de hujus feſti obſervatione habetur, in quem tractatum alii Rabbini integros libros conſcripſerunt & commentati ſunt. Hæc itaque miſſa faciam, & ita cum Apoſtolo dicam;

Paulo: *Paſcha noſtrum pro nobis ſacrificatum* *1. Cor. 5. v. 7.*
eſt, nempe Chriſtus;

Johanne: *Ecce agnus ille Dei, qui tollit pecca-* *Joh. 1. 29.*
tum mundi:

1. Petr. 1. 19. Petro: *Chriſti pretioſo ſanguine, ut pote agni immaculati & incontaminati, redemti ſumus.*

CAPUT XIX.

Quomodo Judæi ſeptem Paſchatis dies feſtos obſervent, & ad finem uſque perducant.

De precibus matutinis feſti Paſchatis. *Minhagim pag. 27. Orach chajim numer. 484. & ſeq.*

PRimo *Paſchatis die manè* in ſcholam eunt, Cantilenas (זמירות *Semíros*) & Pſalmos ut Sabbatho decantant, multas preces recitant, multo apparatu, multiſque cæremoniis liber Legis ab illis tractatur, duo exemplaria ex arcâ promuntur, quinque viri, qui aliquot ex illis lectiones legant, advocantur; ſi verò in Sabbathum hîc dies inciderit, ſeptem ut aliis Sabbathis advocantur.

Benedictio Sacerdotalis quomodo fiat.

Quum finitis precibus ſacerdos Benedictione populum proſequitur, manus & digitos ab invicem divaricat; Tum enim dicunt ſapientes, majeſtatem & præſentiam divinam ſuper Sacerdotis manibus quieſcere: ideò, ne quis è plebe manus illius aſpiciat, graviter ſunt interminati; eum enim qui hoc auſus ſit, protinus excæcari.

Prandium.

Precibus abſolutis domum repetunt, & hilariter prandent, nimio tamen cibo ingurgitare

gitare ſe non debent, ut tres ſibi injunctas placentas, de quibus ſuperiori capite egimus, eò lubentiùs comedere poſſint.

Primus hic dies ſecundum Legem eſt יום טוב *Dies bonus*, ut & *ſeptimus*; ſic *Dies primus Pentecoſtes*; *Primus* item *menſis ſeptimi*, ſeu *Novi anni*; *primus & octavus feſti Tabernaculorum*; in ſpecie, & κατ᾽ ἐξοχὴν vocantur ימים טובים *Dies boni*: quia illis Lege prohibitum eſt opus aliquod facere; excepto שה״א לצורך אוכל נפש quod ad præparationem cibi eſt neceſſarium, ſicut dicitur; *Nullum opus fiet in eis*; *veruntamen quod comedetur ab omni anima, illud tantummodò fiet à vobis*. Item; *Die primo convocatio ſancta erit vobis: nullum opus ſervile facietis*. Unde quicunque aliquid aliud operis facit, quàm quod pro cibo eſt neceſſarium, is ex Lege vapulat. Nam אתקש י״ט לשבת æquiparatur *Dies bonus*, Sabbatho: unde & quicquid operis Sabbatho eſt prohibitum, prohibitum eſt quoq; facere in Die bono & feſto: ſic quicquid Sabbatho prohibitum eſt mandare Chriſtiano, ut in gratiam Judæi faciat, idem quoque hoc die eſt illicitum. Hodiè in eodem gradu cenſetur quoque Dies *ſecundus*, & hinc *octavus* quoque, propter incertam ſupputationem Novilunii, ut alibi docetur; idque ex ſtatuto Rabbinorum.

Exod. 12. 16.

Lev. 23. 7.

Subtilis & prolixa hîc apud eos habetur diſputatio, *Quis & quantus debeat eſſe Diei boni*

Quid illo die agendum

aut linquẽ-dum. *labor?* quantum coquendum? quid ciborum comedendum? &c. Nempe, non plus coquendum eſt quàm eo die poſſit comedi; nihilominus tamen ingens olla carnibus plena foco imponi poteſt, nec refert, quāvis omnia illo die comedi non poſſint. Carnium enim copia offam facit gratiorem, & carnes ipſæ, quò plures ſimul elixantur, eò meliores, & ſuavioris ſunt ſaporis; ſed non plus aſſandum eſt, quàm eo die comedi poſſit: quamvis enim multa caro ſimul aſſetur, non ideò tamen melior redditur; addè quod gratior ſemper eſt calida quàm frigida. Carnem ſalire licitum eſt: quia caro ſalita primo die gratior eſt quàm ſecundo. Quod pridie coqui, & abſque ſaporis imminutione reſervari poteſt, pridiè coquendum eſt; quæ verò ſecus ſe habent, illa hoc ipſo die, ut & cæteris diebus feſtis, excepto Sabbatho, coqui poſſunt. Piperis dudum contuſi odor & ſuaveolentia evaneſcit: Diebus itaque feſtis, ut & alia aromata, tundi poteſt; diſcrimine tamen aliquo adhibito, ut ſcil. piſtillum vel invertatur, vel mortarium in alterum latus pendeat, quò aliquid ſit diſcriminis inter feſtorum profeſtorumq; dierum laborem. Infans aquâ à muliere Judæâ calefactâ ablui vel mergi poteſt; ſed Judęo grandiori lavare omninò prohibitum, quamvis gentilis vel Chriſtianus aquam ad balnea calefeciſſet. Ellychnium de

lucernâ

lucernâ in lucernam non eſt transferendum. Candelam ceream ardentem, quam quis penitùs conſumptam nolit, in aquam immergere poteſt, vel aliquid aliud circumponere, ad cujus acceſſum ipſa candela ſtatim per ſe extinguatur; verùm cultello reſecare non licet. Claves quæ inſerviunt cuſtodiendo cibo, licet efferre extra עירוב ſeu Commixtionem termini. Die feſto non eſt Chriſtianus à Judæo ad epulas vocandus, ne eâ causâ plus coquere & apparare cogatur, vel ad laborem, quo feſti ſanctitas violari poſſit, ſuſcipiendum incitetur; ſi verò inopinatus & inſpeatus advenit, ut ſimul accumbat, juberi poeſt. Et in præcepto dicitur; *Convocatio ſancta erit* vobis; ad quę verba in Medraſch ſcribitur; לכם Vobis; לא לכלבים *non Canibus*; לכם Vobis, לא לגוים *non Chriſtianis*. Pauperes erò, pupillos, & viduas invitare, eſt laudatiſſimum. Inauſpicati ſomnii causâ non eſt diebus feſtis jejunium inſtituendum, quia ſcribitur: *Et lætaberis in feſtivitate tua*; Gaudio itaque, lætitiâ & hilaritate efferaris oportet die feſto, quod vacuo & jejuno ventre fieri nequit; ſed die Sabbathi malè ominati ſomnii causâ jejunio anima affligi poteſt. De Sabbatho enim tantùm prædicatur ענג *Oneg*, *voluptas*; ſi quis autem ita jejunet, illi Sabbato jejunare volupe eſt; ſiquidem hoc pacto ominoſum ſomnium expiat, & lætitiam iterum Deut.16.14.

rum animo concipit. Sabbatho etiam fleri poteſt, ab iis qui fletu delectantur, illoque dolorem ſuum egerunt; verùm die feſto flere prohibitum: ſimul enim fleri & rideri nequit. Si vel gallina vel aliud quippiam farciatur, farctum acu quidem conſui, & filum aduſtione, non autem reſecatione vel morſu, abrumpi poteſt; hac tamen adhibitâ præcautione, ut filum acui pridiè inditum fuerit. Scutellæ, quibus manè uſi ſunt, abluendę non ſunt, ut illis denuò noctu utantur: ſed jam pridem lotę, & quibus manè uſi non ſint, ſunt ſumendæ. Piſces, aves, aliaſque feras, nec venari, nec capere licet; & quamvis Chriſtianus aliquis die feſto illas cepiſſet, & Judæo vendere vellet, de illis Judæo edendum non eſt, niſi feſto demum peracto. Gallinæ verò & anſeres, quæ domi habentur, capi poſſunt; plures tamen ſimul capere, & optimam ex illis eligere, non eſt licitum. *Die bono* nihil pro certo vel definito pretio eſt emendum: ſic qui jumentum emit, non tranſiget cum venditore de certa ſumma pecuniæ: ſed accipiet unum, cujus *ἰσότιμον* adhuc adeſt, & ſequenti die ibit, atque ex æſtimatione illius æſtimabit quoque id quod mactavit. Magna quoque & gravis inter eos orta eſt diſputatio: *Num ovum die feſto poſitum, illo ipſo die poſſit comedi?* qua de re, ut & multis aliis; exempli gratiâ, De fructibus die feſto decerptis oleri-

Orach chajim numer. 505.

oleribus terrâ die feſto avulſis vel reſecatis, de mactatione, lignorum fiſſione, igne accendendo & ſuſcitando, coquendo, ſubigendo, pane conficiendo, pecore mulgendo, & infinitis aliis ejusmodi rebus, peculiarem in Talmude tractatum conſcripſerunt, cui ביצה *Beza*, id eſt, Ovo nomen eſt; incipitque à diputatione de Ovo; ביצה שנולדה ביום טוב &c. *Ovum die feſto poſitum, ſecta & Schola Schammaj omedi poſſe dixit; ſecta verò Hillel negavit, &c.* Hîc alii quoque Rabbini ingenii ſui acumen oſtea exercuerunt, & in muſtaceo prolixiſſimis diſputationibus laureolam quæſivêre. Quæ omnia, & alia, quæ *Die bono* conceſſa unt, quæ item prohibita, prolixè deſcribuntur in libris Judæorum Ritualibus, in הלכות יום טוב; velut in *Orach chajim à num.* 495. *usq.* *ad* 630.

Veſpertino tempore ſcholam repetunt & preantur, ſed nimium quantum feſtinant, precibusque deblateratis aufugiunt: Veſpertiis enim precibus peractis cœna demum eſt oquenda. Iisdem autem omninò adhibitis eremoniis cœnant, quibus pridiè veſperi. *Preces veſpertinæ.* *Cœna.*

Poſtridiè, ſive *Secundo die*, eadem omnino tione feriantur & Deum colunt, quâ priè; idque quia dubium & incertum hodiè ud eos eſt, quo die Martii novilunium ntingat, ac proinde, quisnam decimus artus ſit Martii dies, exactè ſcire nequeunt.

Feſtum

Paſcha cur per duos dies celebrent. Feſtum itaque Paſchatis per duos dies celebrant, ut eò certiores ſint, & à vero feſti die omninò non aberrent. Si quis hiſce duobus diebus aliquid adhuc fermenti domi reperiat, tangere non debet, nedum ut illo fruatur; ſed ſcutellâ vel alio vaſe tegere, & ſubſequentibus diebus comburere oportet.

Qui domeſticis avibus, ut gallinis, anſeribus, columbis, & aliis id genus, avenam vel triticum objicit, cavere debet, ne in humidum locum projiciat: fieri enim poteſt, ut totum non comedant, & ut, quod ſupereſt, germinet; quod perinde foret, ac ſi die feſto ſeviſſet.

Nocte ſecundâ Paſchatis, incipiunt numerare Dies עומר, de qua numeratione infrà agetur.

Quatuor ſequentes dies. *Quatuor ſequentes dies*, dimidiâ tantùm parte ſunt feriati. Hi, ut & quinque intermedii dies in Feſto Tabernaculorum, vocantur חול המועד Chol hammóed *Profani*, vel, *Profeſti feriarum dies*. *Chól hammóed.* His non quidem omnia, quædam tamen opera ſunt prohibita, ut ſit differentia inter hos, & alios dies, qui nullam prorſus ſanctitatem habent. Quamvis enim nomen Sabbathi illis non attribuatur in Scriptura; vocantur tamen מקרא קדש Mikra Kódeſch, *Convocatio ſancta*, & ad feſtum pertinent. Quia grave & detrimentoſum foret Eccleſiæ per ſeptem vel octo dies ab omni opere

ceſſare,

:ſſare, permiſerunt ſequentia: *Primò*, quæ
:glecta vel corrumpuntur, vel damnum af-
runt, ne quis inde mœrorem animo conci-
at: *ſecundò*, כל צרכי הרבים opera neceſſaria
iblicum bonum ſpectantia: *tertiò*, כל צרכי
י quæ etiam privato cuivis ſunt neceſſa-
ı; non tamen מעשה אומן ea, quæ ſunt opi-
ii vel artis alicujus: *quartò*, צרכי המועד quæ
feſtum, vel in ejus gratiam, ſuſcipiuntur,
amſi alioquin ſint prohibita; idq; ut mer-
ıarii habeant quod lucrentur, ſi cibis vel
is ad feſtum neceſſariis deſtituti ſint. In
; tamen cavendum, ut ea clanculum, &
àm minimo fieri poteſt labore perfician-
, & variatio aliqua fiat in illis à ratione,
â aliâs ſolent fieri. Quæ verò jam ad has
ſſes pertineant, vel ab illis excludantur, id
tinctè, & accuratè in ſuis Ritualibus expli-
ıt, in הלכות חול מועד, unde ea peti poſſunt:
ia nimis prolixa ſunt, quàm ut hîc deſcri-
ɔoſſint. V. G. Fructus poſſunt colligi, ſi
ıribus immineat periculum: Mulgére li-
: *Vendere*; ſi merci à mora ſit periculum;
ıuis pecuniâ indigeat. Piſces capere, ut in
o comedantur: Vias publicas reparare, aut
ndicula removere: Puteos, ciſternas, &
tes, ſi à ſordibus inquinati ſint, purgare:
ıum pectere & inſternere ad equitandum,
animi, non neceſſitatis, causâ. *Tondére* non
; puerulo tamen primâ vice capilli ton-
déri

déri poſſunt: Cui unicum eſt indusium, is
modò verecundè & non palàm id fiat, *lavar*
illud poteſt: ſic mulieres infantum faſcia
lavare poſſunt; ſigillatim tamen, unam poſ
alteram. Carbaſeas item veſtes, linea collaria
& alia id genus, amylo inficere licet: calceo
mullare, cultellos acuere &c. conceſſum: S
cui aliquid eſt ſcribendum, is כלאחר יד no
ordinario ſcribendi modo id facere debet
calamum tenendo digito annulari & pollice
literas incidet & franget, quaſi tremulâ ma
nu ſcriptas. Ita quando tali die Epiſtola
ad amicos ſcribunt, in exordio ea de re mo
nére ſolent: E.g. פני ימי הדיצה · מכתבי רצוצה
כותבי באגודל וקמיצה : אי נמי מכתב ידי מדולדל ·
בקורבי קמיצה לאגודל · אך שלומך יגדל *Propt*
dies lætitiæ; ſcriptura mea eſt fracta; dum ſcri
pollice & annulari: quamvis autem ſcriptura ma
nus meæ ſit luxa; annularem pollici admovens; ſ
lus tamen tua ſit firma & magna: In Rationari
debita, pignora &c. conſignare licet; ſi qu
metuat, ne illorum obliviſcatur &c. Ungu
reſecare quidam permiſerunt: ſed pietate
ſanctimoniâ conſpicui id religioni habu
runt, nec ulterius conceſſerunt, niſi quand
mulieri, purgationis causâ, aqua frigida ſu
eunda eſt: tunc enim illâm & manuum & p
dum ungues reſecare oportet, ne quid ſord
ſub unguibus lateat. Hoc feſti tẽpus intelli
putant Joh. 7.14. Ἤδη δὲ τῆς ἑορτῆς μεσȣ́σ

Quar

Quamvis autem (ſcribitur in Colbo) ſu- *fol. 66. col. 1.*
prà dicta, & alia quædam opera in Chol
hammóed, ſeu Profeſto die ſint licita; tamen
tenetur homo eo die & ipſe lętari, & hilarare
quoque ſuos liberos, cæteroſque domeſticos,
ſicut dicitur; *Et lætaberis in feſto tuo, tu, & Filius* *Deut. 16. 14.*
tuus, & Filia tua, & Servus tuus, & Ancilla tua, & Levita, & Peregrinus, & Pupillus, & Vidua, qui habitaverint intra portas tuas. Hinc concludunt, lætitiæ feſtalis quoque participes eſſe faciendos, Peregrinos, Levitas, Pupillos, Viduas, cæteroſque pauperes. Unde in Medraſch ad hunc locum ſcribunt; *Dicit Deus Benedictus; Quatuor domeſticos habeo ego, & quatuor domeſticos habes tu: Exhilara tu meos, & ego exhilarabo tuos.*

Nullæ his diebus celebrantur nuptiæ; ne lætitia feſtalis cum nuptiali commiſceatur: Deſponſatio fieri poteſt, ſed absq; convivio. Non licitum eſt plangere mortuum, jejunare &c. ne lætitia feſti iminuatur vel turbetur.

Si Sabbathum in hos dies incidat, conſueto more celebratur, additis quibuſdam feſtalibus, & vocatur, שַׁבָּת שֶׁל חוֹל הַמּוֹעֵד *Sabbathum profeſti*; non verò שַׁבָּת בְּחוֹל, ut ſcribit Scaliger lib. 6. de Emendat. temp. mihi fol. 523. Hæc ratio loquendi nuſpiam apud Hebręos, quod ego putem, occurrit. Unde dubium, an hujuſmodi Sabbathum intelligatur Act. 13. ℣. 42. per τὸ μεταξὺ σάββατον. Fortè id non

incommodè referri poſſit ad diem Lunæ vel Jovis, quibus etiam Legem in Synagogis legere & exponere ſolébant.

Septimus dies. *Exod. 12. 16.* *Septimus dies* illis iterum juxta Legem ſacer eſt, uti ſcribitur; *Dies prima erit ſancta atq; ſolemnis, & dies ſeptima eadem feſtivitate venerabilis; nihil operis facietis in eis, exceptis his quæ ad veſcendum pertinent.* Veſperi itaq; & manè in ſcholam conveniunt, canunt & precantur; & multo varioque apparatu librum Legis denuò luſtrant, dum ex arcâ promitur, & in arcam reconditur.

Quia autem ex dubitatione, quiſnam revera primus ſit hujus feſti dies, per biduum à principio feſti ſunt feriati, ut ſuprà memoravimus, ac proinde hîc quoque, quiſnam revera ſeptimus ſit dies, ignorant, ideò poſtridiè adhuc feriantur, & *Octavus dies* æquè ſacer illis eſt ac ſeptimus. *Octavus dies.* Tum fermentatum iterum in domum referunt, ut Deus videat, nõ diutiùs illos feriari, quàm ipſe præceperit.

In fine feſti Poculo vini faciunt הבדלה *Hafdálah* ſeparationem ejus à ſeqq. diebus profanis, eo ferè modo, quo ſuprà dictum fuit de Sabbatho; niſi quòd ſolitam Benedictionem non recitent ſuper Lampadem, neque ſuper Aromata.

Sequens dies *Nonus* etiam ex parte ſacer & feſtivus eſt. Ita enim ſolent feſtis quibuſdam diem adhuc unum annectere, quem vocant

אסרו

אסרו חג *Iſru-chag*, quia eſt בו אסור בחג ודבוק *al-ligatus & annexus* feſto. Deſumunt hoc ex Pſal.118. 27. ubi David dicit, אִסְרוּ חַג בַּעֲבֹתִים, quaſi voluiſſet dicere עשו איסור לחג *Facite ligamen feſto, vel appendicem.* Sic feſtum Septimanarum ſeu Pentecoſtes habet etiam *Iſru-hag.* Sic ſcribunt, Jejunium Godoljæ,quod ncidit in 3. Septembris, eſſe אסרו חג *Iſru chag* Novi anni. Vide & cap. ſeq.

Viri poſtea tres ferias eſuriales celebrant, duobus nēpe diebus Lunæ, & uno die Jovis. Hæc jejunia non celebrant menſe *Niſan*, ob ationem ſuprà allatam; ſed in ſequentem ejiciunt. Sic poſt feſtum Tabernaculorum, quod incidit in Tiſri,ſeu Septembrem, id reiciunt in Octobrem,quia totus Tiſri ferè Solennitatibus quibuſdam celebrandis eſt trangendus. Alii dicunt id fieri, משום שהאויר משתנה באלו זמני quòd circa hæc tempora Veris & Autumni) aëris ſint magnæ mutaones, unde Jejunio ſe maceranti periculum aletudinis imminere poſſet. Alii dicunt, ea b hanc cauſam inſtitui, ut hac ratione pœnitentiam agant, ſi quis fortè, præ nimia lætia, die feſto nimio vino maduerit, vel ritè ninùs feſtum obſervârit. Firmant hanc conſuetudinem exemplo Jobi, de quo legitur, quòd, *poſt circumactos ſeptem convivii filiorum eorum dies, holocauſta obtulerit, dicens; Fortè peccaverunt filii mei.* Quia itaque & hi dies ſunt

Tria jejunia celebrant poſt Paſcha.

Job. 1. 5.

lætitię, idem illis cogitandum, & faciendum. Multas recitant Preces, Deprecationes, hymnos: legunt in libro Legis &c.

A' Paſchate ad Pentecoſten numerant 50. dies, ut ſequenti capite dicetur. Vocantur ab illis יְמֵי הָעוֹמֶר *Dies* omer vel *manipuli*, vel יְמֵי סְפִירַת הָעוֹמֶר *Dies numerationis manipuli.* Ratio hujus appellationis patet ex Levitici 23. ỳ. 10. & ſeqq. quia ſcilicet à poſtero die Paſchatis, quo omer ſeu manipulum primitiarum meſſis olim offerebant, hos 50. dies numerare incipiunt. Per dies hos uſque ad 33. diem ſatis plerunque triſtes ſunt, nullas nuptias celebrant, capillos non reſecant. Id ſcribunt fieri præſtantisſimi & doctisſimi cujuſdam Rabbini causâ, cui *Rabbi Akibha* nomen fuit, & viginti quatuor diſcipulorum millia habuit, qui omnes inter Paſcha & Pentecoſten mortui ſunt, eò quòd ſibi invicem inviderent, ſe mutuò ſpernerent, ignominiâ afficerent, nec ſe invicem, ut jus & æquum poſtulabat, diligerent & colerent. Hi omnes nocturno tempore à mulieribus ſunt ſepulti; quapropter etiam mulieres triginta tribus hiſce diebus, quamprimùm Sol occidit, nullum ſuſcipere laborem audent, ſingulis noctibus feriantur, & quieſcunt; præſertim quando dormiunt. Tertio & trigeſimo die, & ulteriùs, viri cum peculiari ſolennitate tondentur, & apto ornatu componuntur, balnea ſubeunt, convivium,

Cur ad diem 33. uſque triſtentur. Orach. chajim numer. 493.

vium ſimul agitant, & priſtinam lætitiam repetunt, eò quòd R. Akibhæ diſcipuli eo die mori ceſſaverint. Quidam 34. diem obſervant, eumque ſolum: quia cenſent, illos eo tantùm die morì deſiiſſe, ſequentibus diebus plagam rediiſſe.

Non immeritò dixit Jeſajas: *Neſcierunt neq; intellexerunt: obliti enim ſunt, ne videant oculi eorum, & ne intelligant corde ſuo.* Et Chriſtus: *Sinite eos: duces ſunt cæci cæcorum: porrò ſi cæcus cæco præierit, ambo in foveam cadent.* Jeſa. 44.18. Matt. 15. 14.

CAPUT XX.
De Judæorum Pentecoſte.

Alterum Judæorum feſtum ſolemne, eſt illud, quod Moſi חג שבועות chag ſchevúos, *Feſtum hebdomadûm* appellatur, eò quòd à Paſchate numerandæ illis erant ſeptem hebdomades, quæ dies novem & quadraginta conſtituunt; Quinquageſimus verò dies feſtus erat, & is quem *Pentecoſten* appellamus, de quo ſic ſcribit Moſes: *Numerabitis autem vobis à poſtero die Sabbathi*, h. e. Paſchatis, *à die quâ obtuleritis Omer elevationis, ſeptem hebdomades plenæ erunt: Uſq; ad poſterum diem Sabbathi ſeptimi numerabitis quinquaginta dies.* Item: *Septem hebdomadas numerabis tibi ab ea die quâ falcem in ſegetem miſeris, Et celebrabis diem feſtum hebdomadarum Domino Deo tuo, oblationem ſpontaneam manus tuæ, quam offeres juxta benedictio-* Pentecoſte. Lev. 23. 15. 16. Deut. 16. 10.

Digitized by Google

nem Domini Dei tui: Et epulaberis coram Domino
Exod. 23. 16. *Deo tuo,&c.* Appellatur etiam *Solennitas meſsis*; tunc enim incipiebat meſsis: Item, *Dies primitivorum*, eò quòd novarum frugum primi-
Num. 28. tias Deo in gratiarum actionem offerrent, ut
Deut. 26. ex Numeris videre eſt.

Cur vocetur עצרת. Apud Rabbinos etiam vocatur עֲצֶרֶת *Azéres* Detentio, ſicut dies octavus feſti Paſchatis,& feſti Tabernaculorum; & Chaldaicâ formâ
Talm. Peſach. fol. 68. עֲצַרְתָּא. Hinc apud Joſephum lib. 3. Antiq. Judaic. cap. 10. rectè dicitur, Hebræos illud vocare *Aſarta*; malè verò additur, *à numero* ſic vocari. Non enim dicitur עֲשַׂרְתָּא, neque ſi ita vocaretur diem quinquageſimum ſignificaret; ſed עֲצַרְתָּא, quaſi dicas *Diem ſeparatum & ſecluſum*. Dicitur etiam יום מתן תורה *Dies dationis Legis*: quia eam hoc die factam per antiquam Traditionem Judæi habent: quæ etiam communis eſt Patrum Chriſtianorum plerorumq; ſententia. In Novo Teſtamento
Act. 2. 1. & 20. 16. 1. Corinth. 16. 8. dicitur *Pentecoſte*, ut in Actis Apoſtolorum, & alibi, legitur. Incidit in diem ſextum menſis *Sivan*, qui *Majo* noſtro reſpondet, nec unquam in diem 3. 5. vel 7. hebdomadæ.

Cur non diem 49. ſed 50. celebrare juſſerit Deus?
fol. 58. col. 4. & ſeqq. de eo prolixè diſſerit in libro *Menoras hamdór*, Rabbi Iſaac Avúhaf: Summa huc redit: quia Numero ſeptenario magnam olim vim & ſanctitatem veteres attribuerint, ſeptem Planetis totius hujus mundi inferioris

regimen

regimen adſcripſerint, ſecundum eos dies ſeptimanæ, menſes, & annos diſtinxerint, quin & pro Diis coluerint & adorârint: quia etiam Iſraelitæ facilè hîc labi potuiſſent, frequentem numeri Septenarii mentionem in Lege obſervantes; veluti Dies ſeptem hebdomadæ perpetuò recurrentes: ſic in quibuſdam feſtis dies 7. obſervandos: in occupatione Jericho *ſeptem Sacerdotes, ſeptem tubas,* *Joſ. 6.*
ſeptem dies, & *ſeptimo die ſeptem circuitiones* legentes: apud Zachariam *ſeptem candelabri lu-* *Cap. 4.*
cernas, & ſeptem infuſoria: apud Eſaiam: *lucem* *Cap. 30. 26.*
Solis fore ſeptemplicem, ſicut lucem ſeptem dierum &c. ideò ad hunc errorem è mentibus illorum eximendum, & docendum, omnia ſubeſſe regimini & gubernationi Dei, atque ab ipſo dependére ac provenire, præcepiſſe Legem, circa Dies & Annos, ut feſta figantur non 49. ſed proximo die 50. ut recordarentur, Deum, qui eſt ſuper omnia, regere & movere omnia. Sic Jubileum conſtituiſſe non in ſeptenario ſeptimo, ſed quinquageſimo anno, pro libertate corporum & fundorum: Sic hoc loco, jubens numerare 7. ſeptimanas à Paſchate, non tamen feſtum fixiſſe die 49. ſed 50. quia dies illorum primus, fuerit primus libertatis corporalis è ſervitute Ægyptiaca; dies 50. ſanctus & ſolennis; quòd dies datæ Legis fuerit primus manumiſſionis & libertatis ſpiritualis Iſraelitarum, qui

antea ſine Lege ſervi fuerint, ſervientes cupiditatibus carnis ſuę, & juxta eas viventes, &c.

Orach chajim numer. 489.

Primùm exactâ admodum in numerando ſupputatione, quam ספירת העמר *Sephiras habomer* vocant ex Levit. 23. ỳ. 15. 16. utuntur. Numerare demùm incipiunt ab altera nocte à Paſchate, cum ſtellarum acceſſu, poſt peractas preces veſpertinas, decimo ſexto ſc. menſis Niſan. Numerationi præmittunt in principio hanc precatiunculam; ב"אי א'מ־ אק"בו על ספירת העומר שהיום יום אחד *Benedictus tu Domine Deus noſter, mundi Domine, qui nos præceptis tuis ſanctificaſti, nobisq; ut* עומר *dies meſſis numeraremus, præcepiſti: hodiè verò dies eſt primus.* Et in hunc modum ad diem ſeptimum uſq; pergunt, quo precatiunculæ ſuæ ſubjiciunt; היום שבעה ימים שהם שבוע אחד *Hodiè verò ſeptem aguntur dies, qui hebdomadam unam conſtituunt.* Octavo die ajunt: היום ח' ימים שהם שבוע אחד ויום אחד *Hodiè octo aguntur dies, qui hebdomadam unam & diem unum conſtituunt*; & ita deinceps ad nonum & quadrageſimum uſque, Pentecoſtes nempe pervigilium. Quinquageſimum ipſum non numerant, quia licet dicatur; *Numerabitis quinquaginta dies*, Levit. 23. 16. præcedit tamen ibidem; *Uſq; ad* poſterum diem &c. Supputatio hæc ab illis ſtantibus ſemper debet fieri, uti Rabbini injunxerunt, illud elicientes ex eo quod dicitur; *Septem ſeptimanas numerabis, ex quo cœperit falx eſſe*

Quomodo dies 50. à paſchate numerent.

בקמה

בְּקָמָה *incipies* quod explicant בְּקוּמָה *ſtando*. In quibuſdam locis fit hæc Numeratio publicè in Synagoga; ita tamen ut ſinguli patresfamiliâs privatim in domo iterare cogantur, ſub veſperam ſingulorum dierum. Unicuiq; enim hoc officium incumbit, quia dicitur; *Et numerabitis vobis*. Verùm quia ex pręſcripto legis feſtum obſervare amplius nequeunt, ideò Deum ſingulis his diebus, poſt peractam numerationem, orant, ut Hieroſolymam ipſis reſtituat, templumq; inſtauret, (ſe enim tunc feſtum, cum omnibus oblationibus quas lex præcepit, ritè obſervaturos) his verbis; יהי רצון מלפניך יי׳ אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורת *Sit beneplacitum tuum, Domine Deus noſter, & Deus patrum noſtrorum, ut domus Sanctuarii citò reædificetur in diebus noſtris, & da nobis portionem noſtrã in Lege tua*. Scribunt inſuper, Deum ideò pręcepiſſe, ut numerarentur dies ad feſtum hebdomadûm ſive meſſis, quia ſinguli eo tempore, dum adhuc in patria ſua eſſent, variis agreſtibus negotiis occupabantur, omnesque ſe ad meſſem præparabant; atque ita facilliꝰè potuiſſent feſti obliviſci, nec Hieroſolymam pergere, ibique Deo frugum primitias, uti præceperat, offerre. *Similitudo præterea* (*ſcribunt*) *eſt à rege deſumta, qui urbem ingreditur, in qua princeps captivus detinetur, qui liberari à rege poſtulat: rex verò reſpondet; Hinc ad certum* *Minhagim R. Iſaac Tirna, fol. 20. col. 2.*

Digitized by Google

hebdomadarum numerum liberaberis, tibiq; filiam meam in uxorem dabo. Tum captivus omnes dies, ſeptimanas & horas numerare incipit, donec dies à rege præſtitutus advenerit; Ita Deus ſe ſe cum Iſraelitis geſſit: quum in Aegypto captivi adhuc detinerentur, ſic illos compellavit; Vos brachio extenſo ex Aegypto educam, & à Paſchate ſeptem hebdomadas numerabitis, tum enim vobis etiam filiam meam ſacroſanctam Legem in uxorem dabo. (Ab hac uxore ſtatim defecêre Judæi & turpi ſe adulterio polluerunt, uti Moſes cæterique Prophetæ omnes de illis ſunt conqueſti). Mulieres dies iſtos, eo quo diximus modo, numerare non tenentur, quia præceptum hoc certo & ſtatuto tempori alligatum eſt; ab ejuſmodi autem præceptorum obſervatione mulieres ſunt immunes.

Tractatu de Sabbatho cap. 8. circa finem.

Pridie Pentecoſtes nemo venam ſibi incidi permittit. Scribunt enim in Talmude & in ſuis Ritualibus, *hac die gravem valdé & noxium coortum eſſe ventum*, qui טבוח Tavoach, id eſt, *Mactator aut Carnufex appellatus fuerit, quiq; totum Iſraëlem perimere debebat, ſi legem, quæ poſtridiè data eſt, ſponte & lubenti animo non admiſiſſent.* Hujus rei causâ ſanciverunt Rabbini, ne in ullius feſti veſperâ vena ſecetur.

Pentecoſten per biduum feriantur.

In Pentecoſte per biduum quoque feriantur, dubii illius causâ, cujus in Paſchate meminimus; idque eodem modo quo Paſcha & Sabbathum celebrant, ab omni labore abſtinen-

tinendo; excepto quòd focum ſtruere, co-
quere, & aliquid de uno loco in alterum por-
are licet.

Non multis autem utuntur cæremoniis, idque præſertim propter oblationes: bis librum Legis ex arcâ promunt, quinque viros advocant, quibus capita & ſtatuta aliquot de Oblationibus, quas hoc feſto offerre ſoliti erant, ſunt legenda, & *Haphtara* ex Prophetis. A meridie aliquando Concio habetur in laudem Legis. Legunt etiam hoc die libellum Ruth, quia illa hiſtoria contigit tempore meſſis triticeæ.

Verùm in memoriam acceptæ Legis, domos, plateas, ſcholam herbâ ſternunt, feneſtras paſſim ramis virentibus, roſis & aliis floribus obtendunt, corollas virides capitibus ſuis imponunt; eò quòd circa montem Sinai omnia viruerint, quùm Legem acceperunt: quia Exod. 34. 3. ubi Moſes jubetur montem conſcendere ad accipiendam Legem, ſcribitur: *Nec pecus, nec bos paſcent è regione montis hujus.* Unde concludunt; paſcua viridia tum illic fuiſſe. Quando dies Pentecoſtes incidit in primum Septimanæ diem, ſternuntur iſtæ herbæ & flores ſub ingreſſum Sabbathi. *Ramis virētibus omnia ſternunt.*

Multos quoq; cibos Lactarios, ut ſcriblitas vel liba, & alia id genus è lacte cōfecta, edunt; quia Lex quam eo die acceperunt, candida, pura, & dulcis inſtar lactis fuit. Probationem *Cibos lactarios comedunt.*

hujus

hujus rei Cabaliſtæ afferunt ex eo, quòd ubi Lex dicit, In die primitiarum, cùm offeretis *munus* ח'דשה לי"י ב'שבעתיכם *novum Domino in Pentecoſtis veſtris*, literæ initiales trium harum vocum faciant, חָלָב *Lac.* Inter alia altam & craſſam Scriblitam, eamque ſeptemplicem, faciunt, quam *Scriblitam montis Sinai* appellant, in memoriam ſeptem cœlorum, quibus Deus à monte Sinai eſt delatus. Nihilominus tamen unusquisque & vino generoſo & carne inſtructus quoque eſſe debet, כי אין שמחה בלא בשר *Menſa enim abſque carne, lætitiâ caret.* Jam verò de hoc feſto dicitur; *Epulaberis & lætaberis coram Domino Deo tuo, tu, filius tuus, & filia tua, &c.*

Sub veſperam ſecundi diei faciunt הבדלה Separationem feſti, ut ſuprà dictum.

Sequens dies eſt אסרו חג *Iſru chag* Appendix feſti, & quoque feriatus, de quo etiam ſub finem præcedentis capitis dictum. Vocatur etiam יום טבוח *Dies mactationis*; quia eo die olim mactabant קרבנות ראייה וחגיגה oblationes eorum, qui Hieroſolymam veniebant, in triplici illa, ſecundum tria feſta, compoſitione, quæ ipſis mandata fuit: quia ceu קרבנות יחיד oblationes privatæ, ipſo die feſto mactari non poterant. Jejunia & planctus mortuorum hoc die prohibentur, quia habetur pro יום טוב Die bono & hilari. Olim ſtante Templo, ſi dies Pentecoſtes incidit in Sabbathum, non

ion ſolebant ſequentem diem celebrare, ſed
ermittebant tum jejunia, tum planctus; idq;
ropter Sadducæos, ne viderentur eorum
ententiam approbare, quâ ſtatuebant, Pen-
ecoſtis diem ſemper incidere in craſtinum
iem Sabbathi, ſeu primum Septimanæ. Sic
nim explicabant locum illum; *Numerabitis* *Lev. 23. 15.*
bis à craſtino Sabbathi; nempe propriè ſic di-
i, non Feſti (De hac illorum ſententia vi-
eantur ea quæ obſervavimus in Notis ad li-
rum Cosri pag. 218.) Itaque ne Rabbanitæ
lem ſentire viderentur, quando Pentecoſtes
cidit in diem Sabbathi, fecerunt ſequen-
m diem חול Communem & prophanum.
oc verò tempore, ubi nulli inter ipſos ſunt
arræi, id non obſervant, ſed ſemper eum
iem faciunt feriatum, ſive incidat in Sabba-
um, ſive in alium ſeptimanæ diem; ſcribit
.Mordechai Japhe, in לבוש החור, Num. 494.
. 3.

Quid verò dixêre Prophetæ de piis hiſce
idæis, quibus Lex in ſponſam & uxorem
t data?

Jeſajas: *Terra infecta eſt ab habitatoribus ſuis,* *Jeſa. 24. 5.*
ia transgreſſi ſunt legem, mutaverunt jus, diſſi-
verunt fœdus ſempiternum. Item: *Sacerdotes*
us, inquit Deus per Ezechielem 22. 26. *con-*
mſerunt legem meã, & polluerunt ſanctuaria mea.
Stephanus: *Duri cervice, & incircumciſi cor-* *Actor. 24.*
& auribus, vos ſemper Spiritui ſancto obnitimini,

ſicut

ſicut patres veſtri, ita & vos: legem accepiſtis per diſpoſitionem Angelorum, nec ſervaſtis eam.

CAPUT XXI.

Quo pacto Judæi Feſtum Tabernaculorum obſervent.

Tabernaculorũ feſtũ. Tertia ſolennitas, ad cujus celebrationem Judęi ſingulis annis Hieroſolymis comparere debuerunt, *Tabernaculorum* eſt ſolennitas, ut in Deuteronomio ſcribitur: *Tribus vicibus per annum apparebit omne maſculinum tuum in conſpectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit, in ſolennitate Azymorum, & in ſolennitate Hebdomadarum, & in ſolennitate Tabernaculorum.* Hoc feſtum celebrare juſſit Deus à quinto decimo die menſis ſeptimi, juxta ſupputationem anni feſtorum, qui à Martio, uti ſuprà diximus, incipit; & ita ſeptimus menſis in Septembrem incidit, qui ideò etiam à numero September Latinis dicitur: Alioqui hic menſis Judæis, juxta æram quâ annos ſuos ſupputant, primus eſt menſis, ut fuſiùs poſtea docebitur.

Deut. 16. 16.

Lev. 23.

Finis & ſcopus hujus feſti. Finis & ſcopus erat, ut filii Iſraël ſecum in animo conſiderarent & perpenderent paternam Dei curam, quâ populum Iſraël, cùm ex Ægyptiaca ſervitute egrederetur, per quadraginta años in deſerto, abſq; domibus, quas inhabi-

ıabitare poſſent, conſervarit, & toto illo tem-
)ore Nube gloriæ ſuæ miraculosè obtexerit,
ıe æſtus Solis illis noceret, & ut ab omnibus
|uoque inſidiis tuti eſſent. Illam enim taber-
ıaculo ſimilem fuiſſe, & adverſus omnem
ım aëris, tum ferarum, tũ hoſtium vim, con-
exiſſe. Hinc ſcribitur: *Et habitabitis in um-*
raculis ſeptem diebus: omnis qui de genere eſt Iſrael,
ıanebit in tabernaculis, ut diſcant poſteri veſtri,
ıòd in tabernaculis habitare fecerim filios Iſrael,
ıum educerem eos de terra Aegypti.

Cur verò menſe Septembri feſtum hoc ce-
:brandum inſtituerit, cùm tamen Martio
greſſi eſſent, & ſtatim poſtea dicatur; *Et Do-* *Exod.* 13. 21.
ıinus pracedebat eos interdiu in Columna nubis &c.
d hoc reſpondent; Deus id ideò fecit, quòd
ı inceperint dies Æſtivi, quibus comuniter
mnes ſolent tabernacula facere, pro umbra
ıptanda adverſus ardorem Solis. Si itaque
ım iſtud feſtum celebraretur, non agnoſce-
:tur, quòd ex ſingulari præcepto Divino, &
ı hujus beneficii memoriam, tabernacula
ıſtrueremus, & inhabitaremus. In menſem
go Septembrem id rejecit, quo tempus eſt
igoris & pluviarum, & vulgò omnes è ta-
:rnaculis exire, & in ædes ſuas atque hypo-
ıuſta ſe conferre ſolent. Sic enim palàm fit,
os non commoditatis noſtræ causâ, vel ex
)m̃uni conſuetudine, ſed ex mandato Dei,
) tempore è domibus noſtris in tabernacula
migrare;

migrare; in Miraculoſi beneficii memoriam. Et hanc ob cauſam præcepiſſe quoque ajunt, ut die 15 menſis celebrare inciperent; quòd die 15 ex Ægypto egreſsi eſſent, & initium Nubium eos protegentium & comitantium eodē quoq; die fuerit. Per ſeptem, h.e. ſingulos ſeptimanæ dies celebrari voluiſſe, ut monerentur, Miraculoſa Dei beneficia, omni tempore, & ſingulis diebus, memori mente recolenda eſſe.

Tabernacula quomodo olim fiebant. Tabernacula olim fiebant è ramis pulcrarum virentium arborum, quales ſunt arbores omnes oleoſæ, oleæ, myrti, arbores coniferæ & aliæ ejuſmodi, quæ propter pinguedinis & olei copiam diu virent. Hoc verbis iſtis in-
Lev. 23. 40. nuitur: *Sumetisq; vobis die primo fructus arboris pulcherrimæ, ſpatulasq; palmarum, & ramos ligni denſarum frondium, & ſalices de torrente.* Hæc paulò magis perſpicuè & dilucidè indican-
Nehe. 8. 15. tur in libro Nehemiæ, hiſce verbis: *Et prædicarunt & divulgarunt vocem in univerſis urbibus ſuis & in Jeruſalem, dicentes, Egredimini in montem: & afferte frondes olivæ, & frondes arboris reſiniferæ, frondes myrti & ramos palmarum, & frondes ligni nemoroſi, ut fiant tabernacula, ſicut ſcriptum eſt: Et egreſſus eſt omnis populus, & attulerunt, feceruntq; ſibi tabernacula, &c.* Hinc videre eſt priſcis temporibus ex iſtiuſmodi ramis facta fuiſſe tabernacula, in quibus per octiduum manebant: præterea, eos pluribus ad id ſpe-
ciebus

iebus fuiſſe uſos, quàm quatuor illis, quæ in Levitico recenſentur; adde quòd hîc apud Nehemiam *Salicum torrentis* nulla mentio, uibus tantùm utebantur ad ramorum taberaculis exſtruendis compactionem & colliationem: ac ſanè ſinguli per ſe facilè intelgere poterant, ejuſmodi ædificium id genus inculis componendum, compingendum & oagmentandum eſſe.

Quapropter toto cœlo aberrant hodiè Juæi, qui omninò ſuperſtitiosè quatuor illis peciebus, quæ apud Moſem in hujus feſti deriptione recenſentur, adhærentes, illis ad bernaculorum exſtructionem non utuntur, d in longè alium uſum, ut mox docebitur, onvertunt. *Superſtitio Judæorum.*

Ingens in Talmude de hoc feſto tractatus abetur; Quo pacto Tabernacula exſtrui deant? Quâ ratione quatuor illis ſpeciebus utendum? Quomodo ritè ſit celebrandum obſervandum? de externis cæremoniis btiliſſimè pro more ſuo diſputant, parùm terea, de cordis ad Deum præparatione, ſoliti. Et quamvis hoc feſto multas preces deaterent, nulla tamen attentio, nulla pietas iis conſpicitur, præcipiti feſtinatione ita s deproperantes, adeò ut ſi quis mille voces o ſpiritu effunderet, in ſummo apud illos ceretur artificio.

Tabernacula exſtrui debent *ſub cœlo aper-* *De Taberna-*

culorum ſtructura. *to*, non ſub pergula, tecto vel arbore, erigenda: omnibus etiam in libero aëre ſub illis eſt ſedendũ, nec ſive pluat, ſive frigido perflentur aere, oſtia ſunt claudenda: Si Tabernaculum ſit ſub tabernaculo alio, ſuperius legitimum eſt, inferius illegitimum. Arguunt hoc ex eo
Lev. 23. 42. quod ſcriptum eſt, בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ (*In Taberaculis habitabitis*) hîc ajunt, בַּסֻּכֹּת ſcribitur defectivè ſine Vav pluralis numeri notâ, ut indicetur, תחת סכך אחד *Sub tecto uno* eſſe ſedendum, non verò ſub Tabernaculo, quod ſit ſub Tabernaculo alio: Exſtruenda etiam ſunt in *loco amæno*, non inamœno & fœtente (qualia loca amœna & ſuaveolentia cernere eſt Francoforti in Judęorum platea) ne fœtor eos inde extrudat: *Tectum ex meris ramis viridibus*, ab arbore tamen avulſis, debent confici, non aſſeribus, aut aliis ſimilibus. Arguunt hoc inde, quod dicitur;
Deut. 16. 13. *Feſtum Tabernaculorum celebrabis ſeptem diebus*, בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ *colligendo de area tua, & de torculari tuo*. Hinc dicunt colligi, illos nullum aliud Tabernaculum debere habere, quàm quod conſtet ex rebus è terra germinantibus, ab ea tamen avulſis, quæ non recipiant immunditiam. Has enim proprietates habere collectanea ex area & torculari. Hinc neque Vitium propaginibus, neque Cucurbitis eſt obtegendum, niſi ſint abſciſſa, & quidem hoc ipſo fine: quia haberent ſpeciem arboris. *Rami hi non nimis densè debent compingi*, ſed ita, ut

Stel-

Stellarum aſpectus non tollatur; & ut אלתו Obumbratio ejus major ſit quàm חמתו Calor ejus: nam, ſi contrarium eſſet, finis & uſus Tabernaculi tolleretur. *Latera* ſeu *Parietes* ejus (Hebr. דפנות) non ita ſtrictas leges habent, quia de illis nihil in ſpecie præcepit Legislator, ſed tantùm de סכך *Obtectione*, ſeu eâ ejus parte quæ tegit; parietes autem non vocantur סוכה *Tegumentum*, *Tectum*. Hinc ex quavis re, etiam in ſuperioribus prohibitâ, poſſunt fieri; modò non ſit talis, quæ odorem emittat fœtidum, qui homini ſit moleſtus, & caveatur, ut Tabernaculum deſerat; non item ex iis, quæ nimis citò areſcunt, ſed per 7 dies vigorem aliquem retinent. *Altitudo Tabernaculi*, ſive magni ſive parvi, non debet excedere viginti cubitos; quia non debet eſſe inſtar domûs, ſed vagi tugurii, nec humilius, quàm decem palmorum ſeu ſpithamarum. *Amplitudo ejus* minimum debet continere 7. palmos in longitudine & latitudine, nec anguſtius. Judæi ditiores *tapetibus* etiam obtendunt, eâ tamen ratione, ne parietum vicem ſubeant, & ornatui tantùm, non uſui ſerviant. Deſuper quoque pulchros fructus tecto alligant, ut Mala citrea & aurea; ſæpè Cucurbitis tantùm utuntur, quia illa cariora ſunt, quàm ut quovis comparari poſſint.

Mulieres non tam exactè ac viri ad Tabernaculorum horum inhabitationem obligan- *Mulieres ab hoc præcepto liberæ.*

tur; כי כל מצות עשה שהזמן גרמה נשים פטורות מהן *Præcepta enim affirmativa (ut ſæpiùs jam dictum) certo tempori alligata, mulieres obſervare non tenentur.* Eadem eſt ſervorum & ancillarum ratio.

Pueri quatenus de eo teneantur. *Pueri* qui rationis uſum aliquem jam habent, & matrum ope carere poſſunt, quinq; ſc. vel ſex annorum, ex ſtatuto Rabbinorum, de hoc præcepto tenentur, ut maturè Præceptis Divinis imbuantur, & eorum obſervationi aſſuefiant.

Per hos ſeptem dies Tabernaculum eſſe & ſervire debet loco habitationis ordinariæ; & Domus cujusque cenſebitur כדירת עראי tanquam habitaculum accidentale & extraordinarium. Exempti verò ſunt ægroti, & qui horum curam agunt; & quidem non ſolùm de vita periclitantes, ſed & alii, veluti dolore capitis, oculorum, dentium &c. laborantes; quia ex frigido & humido aere facilè majus malum ipſis oriri poſſet. Qui in Lege ſtudent, etiam non tam rigidè ad illa ſunt adſtricti. Qui venam ſecat, prandium venæſectionis in Tabernaculo celebrabit.

Quisque operam dabit, ut reipſa oſtendat, non moleſtum, ſed charum & gratum ſibi eſſe Tabernaculum: hinc & toto corpore intra illud ſedebit, menſam ſuam in eo ſternet, edet, bibet, ſcribet &c.

Vel frigoris vel pluviæ causâ non eſt temerè

nerè è Tabernaculis fugiendum. Si tamen mber nimis copioſus ingruat, ut ſtillæ intra pſum Tabernaculum penetrent, atque adeò tiam in cibos decidant, exire licet: quia per oc homo מצטער dolore & mœſtitiâ affici- ır; והמצטער פטור talis autem à præcepto li- er eſt. Ita ſi Frigus intenſius urgeat, quo cibi ingues ſtatim congeleſcant, ut edi non pos- nt in Tabernaculo, permittitur eos domi ılidos comedere.

Si quis in Tabernaculo per noctem dor- ıiat, & vi nimborum ac pluviarum id deſe- re cogatur, non egredietur cum ſtomacho, : impatienter, ſed modeſtè & humiliter כעבד שמוזג לו כוס לרבו ורבו שופכו לו על פ *inſtar* *'vi Domino ſuo poculum infundentis, cui Dominus* *ıd in faciem projicit*; cogitans, Deum iratum ſe, nec velle, ut pręcepta ſua tùm obſervētur.

Licitum eſt habitare in Tabernaculo vel mmodato ſumpto, vel conductitio; in eo ım quod quis cum alio commune habet.

Opera danda, ut ſint quàm compoſitisſi- ı, & ornatisſima: ita etiam benè compa- ı & coagmentata, ut venti communis im- tum ſuſtinere posſint.

Porrò legitur in Levitico; *Et ſument* פרי עץ *Lev. 23. 40.* ı *fructum arboris pulchræ,* כפת תמרים *frondes* *Ex quibus* *marum,* וענף עץ עבות *& ramum arboris denſæ,* *frondium* וערבי ı *& ſalices torrentis, & lætabimini coram* *ſpeciebus* *mino Deo veſtro ſeptem diebus*; nullum du- *conſtrui debeant.*

bium eſt quin harum plantarum ideò hîc mentio fiat, quòd ex illis Tabernacula exſtruenda fuerint, uti ex libro Nehemiæ patet, Cap. 8. 15. loco quem ſuprà allegavimus; Judæi autem hæc aliter explicant, & aliorſum trahunt.

Quatuor ſpecies commemoratas volunt eſſe ſequentes; 1. פְּרִי עֵץ הָדָר de אתרוג ſeu *Malo citreo* exponunt, ſeu de Ramo citri unà cum foliis & fructibus, eoque adhuc virente, non arido, humore omni exhauſto, &, quàm fieri poteſt, ſpecioſo; quia enim ſcriptum eſt *Arborem decoram*, non, *Fructum decorum*, hinc diſci, intelligendum eſſe *Fructum decorum in ligno ſuo*. Hujusmodi Ramos citreos cum malis caro quotannis pretio emunt, ſi elegantes habere poſſint, & ſæpè pro uno tali Malo citreo aliquot Thaleros ſolvunt. Quidam expreſsè hoc nomine in Hiſpaniam proficiſcuntur, & quantum plurimum poſſunt, inde efferunt, poſteaque per totam Germaniam, ubicunque Judæi degunt, diſtrahunt. 2. Per כפות תמרים intelligunt *Frondes* vel *Spathulas Palmarum*, quę Rabbinis dicuntur לולב Lúlaf. Scribunt, præſtantisſimum eſſe, ſi *Surculus*, vel *Germen* tenerum ſumatur, quod jam folia protruſa habet, ſed adhuc cohærentia & conjuncta, nondum plenè aperta & à ſe invicem ſeparata. 3. Per ענף עץ עבות *Ramum Arboris denſæ*, dicunt intelligendum eſſe *Myrtum*, quòd ea foliis & ramis ſit denſisſima. *Denſum*

autem

utem germen tùm dici, quando tria ad mi-
imũ folia ex uno nodo protruduntur æqua-
ter & in circulum, ita ut nullum depreſſius
t altero, & totam ejus circumferentiam te-
ant: quod ſi duo fuerint æqualia, & tertium
el ſuperius, vel inferius, hoc non eſſe עבות
enſum, ſed vocari הדס שוטה *Myrtum fatuam.*
er ערבי נחל intelligunt *Salices.*

Has quatuor ſpecies in hoc feſto ſibi omnes
udæi comparare tenentur, ſiquidem eas ha-
ere poſſint; quia dicitur; *Et accipietis vobis;*
uisque ſc. veſtrum. Neq; licet illis uti com-
odato ſumptis, maximè die feſti primo;
ulto minùs furto alii ablatis, aut raptis.

Hodiè tamen, quia Virgæ Citreæ cum fo-
is & fructibus in his terris ſunt rariores &
riores, quàm ut à ſingulis comparari poſ-
nt, publico Synagogæ nomine unam emunt
nnium nomine, quâ omnes, qui volunt, uti
ſſunt. Ramus myrti & ſalicum, ad mini-
um debet habere longitudinem trium pal-
orum; Ramus palmæ, quatuor palmos,
æter folia, quę ſuprà adhuc in altum aſcen-
nt, ut reliquas duas ſpecies palmo ſuperet,
ſic aptus ſit ad concuſſionem, de qua mox.

Has ergo ſingulas ſpecies accipiunt; Spa-
lam palmæ unam (quia ſcriptum eſt כַּפֹּת,
m deficiente Vav, quâ ratione legi poteſt
gulariter כַּפַּת); Ramum unum citreum,
uia ſcriptum eſt ופרי *Et fructum*; ſingulari-

ter) tres ramos Myrti (quia tribus vocibus de Myrto utitur Scriptura) וענף עץ עבות; Salices plures, minimum duas (quia pluraliter dicitur וערבי *Et ſalices*). Spatulam palmæ ſeparatam relinquunt; cæterarum trium ſpecierum virgas vel ramos ſolidè compingunt & conſtringunt viminibus ſalicum, in אֲגֻדָּה *Faſciculum* unum: quem communiter vocant לולב *Lulaf*, à primaria ſpecie: quia Palma reliquas magnitudine, & altitudine ſuperat in faſciculo: ſuper *Lulaf* etiam eandem ob cauſam Benedictionem recitant: quando & quoties iis utuntur, dexterâ manu tenent *Lulaf* ſeu Faſciculum; ſiniſtrâ, Malum citreũ. Quomodo ea agitent & concutiant, infrà dicetur: Primò fit concuſſio verſus Orientem, tum verſus Meridiem, dehinc verſus Occidentem, poſtea verſus Septentrionem, denique ſurſum & deorſum. Faſciculus hîc, ne exareſcat, poteſt à mulieribus in aquam ſingulis diebus reponi; ita tamen, ne aqua primò adhibita mutetur, & alia uſurpetur; poteſt autẽ ſubinde primę aquę recens affundi.

לולב Lulabh *quid?*

Ut has ſpecies quatuor quiſque hoc feſto comparet, nulli pecuniæ parcendum eſt.

Faſciculi hi & eorum concuſſio fit in ſignũ ſingularis lætitiæ, quam Deus imperavit, dicens; *Et lætabimini coram Domino Deo veſtro ſeptem diebus* &c.

Myſteria

Magna in quatuor iſtis ſpeciebus latitant arcana;

arcana; Ex.gr. *Palmæ ramus* falſos Judæos denotat: Quemadmodum enim Palma pulchra quidem eſt & decora, ſed fructum profert inſipidum & inolentem; ſic eadem eſt illorum ratio, qui Legem quidem habent, ſed nullos bonos fructus & opera proferunt. *Mala citrea* Juſtos & pios deſignant. Non ſecus enim ac genus hoc Malorum pulchrum eſt & ſpecioſum, ſed optimi ſimul & ſuaviſſimi odoris: ſic quoque ſunt Pii, qui Legem habent, & unà bonos fructus proferunt, dum præcepta obſervant. *Myrti* ſuave quidem olent, ſed ſunt infructiferæ; ſic ſunt quidam, qui quamvis careant Lege, bona tamen opera præſtant. *Rami ſalicum* Impios denotant, qui & Lege & bonis operibus deſtituuntur, inſtar ſalicum, quæ nec odorem ullum gratum exſpirant, nec ullum bonum fructum proferunt, &c. Quod poſtremum de Chriſtianis intelligunt, qui Lege & Verbo Divino carent; Judæis ſiquidem ſolis Lex data eſt, ac proinde Chriſtiani, ſi recutitis fides adhibenda, nullum bonum opus præſtare poſſunt. Ideò etiam R. Behai in libro ſuo, quẽ *Cadum farinæ*, inſcripſit, *Quatuor has ſpecies, quatuor Imperia ſeu Monarchias denotare, Babylonicum, Perſicum, Græcum & Romanum: & per* Salices *Romanum Imperium ſignificari.*

ſub his 4. ſpeciebus latentia.

Caphe Lulaf pag. 41.

Nullus Judæus debet ullam harum ſpecierum abſcindere ex horto vel fundo של גוי

alicujus Chriſtiani: משום דסתם גוים גזלנים הם quia גוים *Chriſtiani* habentur pro raptoribus, & rapiunt à ſe invicem; & ſic facilè fieri poſſet, ut faſciculum hunc ex rapto concinnaret, quod eſt prohibitum. Chriſtiani tamen operâ uti licet in conſtruendo Tabernaculo.

Feſtum hoc per octiduū durat.

Feſtum *per octiduum* durat, ex quibus duo primi tātùm dies & duo poſtremi illis omninò ſunt feſti; intermedii verò חול המועד dimidiâ tantùm ex parte feriati.

Decimo quarto die ſub veſperam in ſynagogas ſuas conveniunt, & juxta ordinem, qui in Ritualibus eorum & Precum libellis conſpicitur, ad noctem uſq; canunt & orant. Tum demum tabernacula ſua è frondibus petunt, paterfamilias orationem recitat, feſtū & tabernacula conſecrat, Deo gratias agit, quòd præ omnibus gentibus fuerint electi, exaltati, & ſanctificati, ſibique tabernaculorum inhabitatio fuerit injuncta. Poſteà in tabernaculis ſuis cœnant, & læti admodum ſunt. In tabernaculis ſanè illis etiam pernoctandum foret: verùm hoc nimis hodiè incommodum eſt ipſis, neque niſi à rigidioribus zelotis obſervatur, propter frigus, loci humiditatem, aliaque quæ gravia ſunt & moleſta. Vulgò itaque domos ſuas repetunt, & in ſolitis cubilibus dormiunt, idque commodius eſſe comperiunt. Qui in eo pernoctat, lecto utatur oportet, qui nullum prorſus cœlum ſeu

tectum habeat: quia ſi haberet, Lectus per ſe eſſet tabernaculum; Maritus cum uxore ſi ibi pernoctent, debent tabernaculum majus, & in eo ſeparatum conclave habere.

Die decimo quinto ſummo manè in Scholam redeunt, canunt & multum precantur, ſed non ex animo. Ubi verò præcentor devenit ad precatiunculam שים שלום *Domine da pacem &c.* ſinguli faſciculum è palmarum, olearum & ſalicum ramis, (de quibus infrà dicetur) dextrâ capiunt, ſiniſtrâ verò malum citreum; (*fructum* nempe *arboris pulcherrimæ*, ut in textu habetur), & ajunt: ב'אי א"מה אק'בו על נט'לת לולב *Benedictus tu Domine Deus noſter, mundi Domine, qui nos præceptis tuis ſanctificâſti, nosq; palmæ faſciculum geſtare juſſiſti*; & cum dicto faſciculum illum adeò concutiunt, ut magnus ſtrepitus edatur, juxta id quod Scriptura oquitur; *Tunc exultabunt omnes arbores ſylvæ:* aſciculum poſtea ter à fronte Orientem verus propellunt, ter verſus Meridiem, ter à ter;o ſupra humeros Occidentem verſus, ter in .niſtram partem Septentrionem verſus, ter lenique ſurſum & deorſum, non ſecus ac laiſta qui frameam contorquet; ad cæteras einde preces pergunt, mox iterum faſciculım concutiunt, hac ratione oſtendentes, ſe ıdique peccatis ſuperiores eſſe, & faſciculorum ſtrepitu Satanam adeò perterrefeciſſe, miſer ille & meticuloſus eos peccatorum accu-

Primus dies.

Faſciculus ramorum.

Pſal. 69. 12.

Concuſſio faſciculorũ.

O meticuloſum diabolum!

accuſare ampliùs non audeat. Confeſtim dehinc aliquis abit, & librum Legis ex arcâ promit ac ſuggeſto imponit, cunctique ſuggeſtum cum faſciculis & malogranatis ſuis circumeunt, idque per totos illos ſeptem dies, & in memoriam ejus, quòd ſepties olim Hierichuntem filii Iſraël circuivêre, unde factum, ut tandem muri conciderint, & urbs expugnata fuerit. Pariter itaque magnam etiam ſpem concipiunt, fore ut Romani Imperii muri aliquando concidant, & Judæi Chriſtianorum potiantur, ut expreſsè in hanc ſententiam ſcribit Rabbi Bechaj: והקפה שאנו עושין בזמן הזה הוא סימן ורמז לעתיד שתפול חומת אדום ויהיו כלים ואובדים מן העולם שכן התנבא דניאל על

Kad hakkemach. pagina 51. 52. החיה הרביעית וכו׳ *Suggeſti circuitus hodiernus in feſta tabernaculorum, ſignum eſt & portentum in futurum tempus, ruituros ſcil. muros Edom* (hoc eſt Romani imperii) *& omnes Idumæos perituros,*

Dan. 7. 11. *& ex hoc mundo exterminandos, ut Daniel prædixit de quarta beſtia* (quâ Imperium Romanum deſignatur) *hisce verbis*; Et vidi interfectam eſſe beſtiam, & periſſe corpus ejus, & traditum eſſe ad comburendum igni. Tunc lætabitur Sion, lætabitur Jeruſalem, quæ deſertę appellantur, *uti ſcribitur*: Sion deſerta facta eſt, Jeruſalem deſolata eſt, *Et alibi quoque ait ſanctus*

Jeſa. 64. 10. *Propheta Jeſajas; Sionem lætaturam, Jeruſalem exultaturam propter ultionem & pœnam quâ afficietur Edom* (hoc eſt, Romanum imperium) *ubi*

ſcribit

ſcribit: Lætabitur deſerta & invia, & exultabit ſolitudo &c. *Hactenus Rabbi Bechaj*. Ex quo videre eſt, quàm benè in hoc feſto erga Chriſtianos ſint animati. Sed in Precum ſuarum libellis longiùs progrediuntur, dum precibus à Deo optant, *ut nos eâ ratione percutiat, quâ primogenitos olim in Aegypto percuſſit*, ut videre eſt in Prece cujus initium eſt, אנא הושיעה נא; ubi expreſsè dicunt; תכה אויבינו כמכת בכורים ותענה וכו' *Percute inimicos noſtros ut Aegyptiorum primogenitos percuſſiſti, & eos deprime, &c.* Hîc enim per *Inimicos* nullos alios intelligunt, quàm eos, ſub quorum poteſtate captivi detinentur. Sed de his rebus, aliisq; ejusmodi quamplurimis, peculiari tractatu, Deo volente, agetur.

Jeſa. 35. 1.

In Machſor Cracoviæ impreſſo.

A' prima hac faſciculi concusſione ad preces redeunt, & aliquoties adhuc faſciculum concutiunt, duo volumina Legis ex arcâ promunt, & aliquid in illis, magnâ quidem pompâ, ſed parvâ attentione, legunt; cum eo ſuggeſtum circumeunt, faſciculum ſuum manu tenentes, & in arcam eum reponunt. Et hoc per ſingulos ſeptem dies obſervant. Circumitionem hanc ſcribunt eſſe ſignum lætitiæ, & fieri in memoriam, quòd olim, ſtante Templo, circuiverint altare cum ſpathula palmæ, & ſalicibus, ſeptem vicibus.

Poſtridiè eâdem omnino ratione feriantur quâ pridie, non quidem ex legis & mandati Divini

Secundus dies.

Divini præſcripto; verùm quia in dubio ſunt, nec exactè hodiè vel ſupputare vel reſcire poſſunt, quisnam ſit decimus quintus Septembris dies, biduum itaque loco unius diei feriantur. Noctu quilibet paterfamilias precatiunculam recitat, quâ feſtum à diebus profeſtis ſeparat, & Deo gratias agit, quòd tam benè feſtum obſervarint.

Quatuor ſeqq. dies.

Quatuor ſubſequentes dies ſunt חול המועד h.e. dimidiâ tantùm parte feriati, multum rurſus canunt & precantur, ſingulisq; diebus multo apparatu faſciculos ſuos concutiunt. Si in hunc diem Sabbathum inciderit, inter alia particulam ex Ezechiele Sabbatho legunt, de horrendo bello Gog & Magog, credentes & ſcribentes, Gogum hoc menſe tempore futuro interfectum iri; ſe verò liberandos, & in terram ſuam deducendos.

Septimus dies.

Orach chajim numer. 664.

Dies *ſeptimus* iterum ſacer eſt, & appellatur ab illis הושענא רבא *Hoſchana rabba*, id eſt, *Summo adjuva auxilio.* Præſentiſsimum enim & valentisſimum adverſus hoſtes ſuos à Deo auxilium implorant, proſperumque & fertilem annũ exoptant; nam primus hujus menſis dies revera primus eſt Anni, juxta quem annos computare ſolent. Quidam ob magnam hujus diei ſanctitatem, ſummo manè ante lucem, vel frigidâ vel calidâ lavantur, in ſcholam ſe conferunt, multas candelas accendunt, ſtrenuè canunt & precantur, multo ma-

:o magnoque apparatu ſeptem Legis exem-
ɔlaria ex arcâ promunt (in Poloniâ omnia
ɔromuntur, & ſi ſeptem millia adeſſent, ni-
ıilominus arca evacuanda foret) ſuggeſto
mponunt, ſepties cum ſuis faſciculis, qui re-
entibus ſalicum ramulis ornati ſunt, ſugge-
:um circumeunt , recitant Pſalmum 28. &
ngulis vicibus exemplar unum Legis acce-
ıtum in arcam recondunt: Præter Salices il- *Levuſch*
ıs, quæ ſunt in faſciculo *Lulabh*, ſumunt ad- *Num.* 664.
uc unam virgam ſalignam, ejuſdem magni- §. 2. 5. 6.
ıdinis cum ea quæ eſt in *Lulabh*, neque lici-
ım eſt ei aliquam cæterarum ſpecierum ad-
ere: non etiam ſufficit Virga ſaligna quæ
t in faſciculo *Lulabh*, licet eam bis elevet &
ɔncutiat, ſemel nomine ꝫ *Lulabh*, & ſemel
omine Salicis hujus. Hanc Virgam Sali-
nam, (Heb. ערבה) vocant הוֹשַׁעְנָא *Hoſanna*;
uia ſuper eâ recitant הושענות (preces ſic di-
as, quia hæc vox ſubinde in illis recurrit,
ſingulæ eâ terminantur).

Hoc die dicunt Deum obſignare Judi-
um, quod de ſingulis hominibus tulit die-
ıs Novi anni, & Diei expiationum, qui hoc
ſtum præcedunt. Hinc ſcribunt Ramban,
akanat, Bechaj, & complures alii Rabbini,
decimum quartum Numerorum ; *Deum* *Quomodo*
c ſeptimâ nocte per Lunam totius anni eventa indi- *ex Lunæ*
re ; Nempe, noctu ad Lunæ radios pergunt, *radiis even-* *tura ſibi di-*
ıidam aperto tantùm capite, quidam cum *vinent.*

ſolo

ſolo induſio, vel etiam nudi, lecticariâ ſindone involuti, quam cadere ſinunt, brachiaque & manus expandunt: ſi cui in umbrâ deſit Caput, in capitis venit diſcrimen qui hoc experitur, & ſignum eſt, hoc ipſo anno illi moriendum eſſe; ſi defuerit Digitus, amici mors portenditur; ſi Manus dextra, filius; ſi ſiniſtra, filia cum morte vitam commutabit; ſi nullam omninò umbram viderit, naulum Charonti prępararet: nulla enim omninò mortis vitandæ ſpes eſt, &, ſi iter facere conſtituerit, ſignum eſt, nunquam domum reverſurum, &c. Hoc Rabbini ex hiſce Numerorum verbis demonſtrant; *Receſſit ab eis umbra eorum.* Scribunt verò, non intelligi de umbra ſimplici, eò quòd fieri non poſſit, ut quis ad ſplendorem Lunæ ſuam umbram non videat; ſed de umbra umbræ. Si enim rectè attendatur, duplicem obſervari umbram, quarum altera ſit à reflexione umbrę prioris, Rabbini vocant בבואה דבבואה *Babhuah debabhúah* Umbram Umbræ. Sub finem tamen hujus hiſtoriæ in Gemara legitur; *Illum etiam, qui ſe hâc nocte ad lunæ radios non contemplatus fuerit, nihilominus Judæum eſſe.*

Num. 14. 9.

Talm. Keritoth fol. 6. 1.

Scribunt præterea, Deum hoc die concludere & ſtatuere, quantum per totum annum debeat pluere, ac proinde etiam, num fertilis vel infertilis futurus ſit annus, num annonæ vilitate vel incendio laborabitur. Hinc multas ad-

tas admodum concipiunt preces, ad bonam & fœcundam pluviam impetrandam.

Et hanc quoque cauſam eſſe dicunt, quòd Deus illis ad lunæ radios, quot morituri, & quot viventes cibo opus ſint habituri, oſtendat. Si enim multi mori debeant, annona ingraveſcet: propter ſummam enim ſterilitatem & frumenti penuriam, pauci ſuſtentari poterunt. A' meridie hypocauſta ſua & domos iterum parant; noctu tamen adhuc in tabernaculis cœnant, domum poſteà repetunt, & in ædibus ſuis dormiunt: De hoc die ſeptimo ego putarim potiùs intelligendum, quod Joh. 7. 37. dicitur; *In ultimo illo die magno feſti*; quàm de Octavo, ut alii: nam ſeptimus reipſa fuit ultimus: Octavus addebatur, quaſi appendicis loco, ut mox dicetur. Et de magnitudine hujus diei multa ſcribunt. Imò octavus dies nuſpiam חג *Feſtum* vocatur: Videatur לבוש החור Num. 664. §. 1.

Octavus dies juxta Legem quoque ſacer eſt, ſicut dicitur: *Die octavo convocatio ſancta erit vobis &c.* additur; עֲצֶרֶת הִ֑יא *Azéres* eſt, h.e. *Detentio, Retentio*: Hinc Judęi eum vocant חג העצרת *Feſtum detentionis*, & dicunt eſſe quaſi feſtum per ſe & peculiare: quia nullum feſtum conſtiterit octo diebus. De hujus appellationis ratione ſcribit Abarbenel: *Scriptura hunc diem vocat* עצרת Azéres, ש׳עצרו החג עד היום ההוא *quòd feſtum debuerint* detinere *uſque ad diem il-* *Octavus dies.*

lum ויעצרו לשבת כירושלים גם אותו היום *& Hieroſolymis illo adhuc die manere & ſubſiſtere. Unde videtur dies hic octavus eodem modo ſe habere ad feſtum Tabernaculorum, uti ſe habet Dies Pentecoſtes ad feſtum Paſchatis. Quemadmodum enim hîc jubentur numerare ſeptem ſeptimanas, & quinquageſimum Feſtum facere: ſic hoc loco jubentur poſt ſeptem Feſti dies octavum feriatum facere.* Vel ut alii, non ſecus eſſe, ac ſi quis per ſeptem dies apud amicum convivatus, majoris amicitiæ ergò octavum adhuc diem detineretur. Sic R. Salomon & Ramban.

Hoc die ſub meridiem in tabernaculis adhuc prandent, ſed jam ſolitâ abſtinent conſecratione, immundas & impuras ollas, aliaque vaſa in tabernacula inferunt, & ita tabernacula communia & profana reddunt, ut major illis ſit cauſa è tabernaculis domum redeundi, uti etiam appetente nocte ædes ſuas omninò repetunt. Quum tabernaculis egre-

Colbo fol. 80. 4. diuntur, ſunt qui dicant; יהי רצון כו׳ שנזכה לשנה הבאה לישב בסוכת לויתן hoc eſt, *Faxit Deus ut anno ſequente hoc pacto habitare poſſimus in tabernaculo Leviathanis*; quibus verbis, meo quidem judicio, optant futuro tempore ingentem cum rege Meſſia piſcem Leviathanem comedere, de quo fuſiùs infrà agetur.

Nonus etiam dies eſt feſtus, & vocatur שמחת תורה *Feſtum lætitiæ Legis*, de quo infrà dicetur cap. 27.

Quâ

Quâ lætitiâ, quibus jubilis, Feſtum hoc & celebratum ſit olim, & celebrandum, docet Majemonides, in *Hilchos Lulabh* ita ſcribens: *Etiamſi in omnibus feſtis & ſolennitatibus ſit lætandum; tamen, ſtante Templo & Sanctuario, in Feſto Tabernaculorum major fuit lætitia & feſtivitas, quia dicitur de eo*; Et lætabimini coram Domino Deo veſtro ſeptem diebus. *Quid igitur faciebant? Veſperâ diei feſti primi in Sanctuario inſtruebant peculiarem locum pro mulieribus, in parte ejus ſuperiore, & peculiarem pro viris, in parte inferiore, ne promiſcuè inter ſe permiſcerentur. Lætitiâ geſtire incipiebant ſub finem diei primi, poſt peractum ſacrificium juge veſpertinum, quod idem reliquis diebus faciebant, idq; per totam noctem continuabant. Quæ verò fuit ipſorum lætitia? Tibias inflabant, citharas, nablia, cimbala, & quævis alia inſtrumenta pulſabant, quæ ſc. quisq; poterat: alii vocali Muſicâ accinebant: ad horum modos ſaltabant, plaudebant, exſiliebant, geſtiebant, quàm optimè quiſq; poterat, ſimul dicentes cantica & hymnos. Neq; hoc faciebant vulgus & homines plebeji, pro ſuo ſc. quiſq; lubitu; ſed maximi Sapientes, Rectores Academiarum, Synedrii aſſeſſores, Religioſisſimi, Seniores, & Spectatiſſimi, erant qui ſaltabant, plaudebant, modulabantur, canebant, lætitiâ geſtiebant in Sanctuario in hoc feſto, reliquis de populo, viris & mulieribus eos ſpectantibus & audientibus.* Deſumpta ſunt hæc ex Talmud Tractatu Succa cap. 5. ubi vocatur hæc feſtivitas & hilaritas

Cap. 8. §. 12. 13.

שמחת בית השואבה; *Lætitia loci ubi aqua hauriebatur pro Libaminibus*; ea tanta fuit, ut de illa dicant; *Qui hanc lætitiam non vidit, ille per totam vitam nihil vidit læti.* Ita verò illic deſcribitur: *Exeunte die feſti primo deſcenderunt in Atrium mulierum, illudq́ꝫ prout par erat præparabant: erant illic candelabra aurea, & quatuor ſimpula aurea impoſita erant capitibus eorum*(candelabrorum): *ſcala etiam unicuiqꝫ erat admota, & quatuor juvenes Sacerdotes* (candidati Sacerdotii) *aderant cum cadis olei, ex quibus in ſimpula infunderent. Ex fœmoralibus laceris, & baltheis ſacerdotum veteribus, avellebant filamenta pro faciendis ellychniis lampadibus, neqꝫ ullum atrium erat Hieroſolymis, quod non illuſtraretur, à Luce* בית השואבה *hujus atrii. Viri quiqꝫ religioſiſſimi & ſpectatiſſimi ad harum lucem ſaltabant, accenſas faces manibus tenentes, & hymnos varios canentes: Levitæ citharis, nabliis, cymbalis, tubis, & innumeris aliis inſtrumentis Muſicis ſuaviter ludebant* &c. Qui vult, videat ibi plura.

Majemonides in Hilchos temidin cap. 10. ſcribit; כל שבעת ימי החג מנסכין את המים על המזבח ודבר זה הלכה למשה מסיני: *Singulis ſeptem diebus hujus feſti libabant aquas ſuper altari* (quas hauriebant ex fonte Siloah, ut eſt in Talmud, Tract. Succa fol. 48. col. 1. & cum clangore tubarum, gaudii teſtandi causâ, in atrium inferebant). *Quæ res eſt traditio Moſis è monte Sinaj.* Hinc occaſionem videtur ſumpſiſſe Chriſtus, ut ul-

ut ultimo hujus feſti (*h. e. ſeptimo*) die ad populum clamaret; *Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat: Qui credit in me, ſicut dicit Scriptura, flumina aquæ vivæ fluent ex ejus ventre*, Joh. 7. 37.

Hactenus dicta concludam Narratiunculâ Talmudicâ, de hoc Tabernaculorum præcepto. In tractatu de Idololatria videre eſt *cap. 1. f. 3. 1.*
colloquium, quod extremo die Deo cum mundi nationibus intercedet, *& quo, Judæos pios eſſe & juſtos, convincet, eò quòd Legem perfectè obſervaverint: illas vero impias & injuſtas, quia nec Legem habuerunt, nec obſervaverunt. Tum nationes* (hoc eſt, Chriſtiani & omnes qui Judæi non ſunt) *excipient*, רבון של עולם *Domine mundi, da nobis adhuc Legem à principio ad finem uſq;, & nos quoq; obſervabimus illam. Verùm Deus reſpondebit*, שוטים שבעולם *O' ſtolidi, nónne adagium noſtis*,
מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת שלא טרח
בערב שבת מהיכן יאכל בשבת *Qui pridiè Sabbathi laboraverit, illi erit quod Sabbatho comedat: qui verò non laboraverit, Sabbatho eſuriat licet? Nihilominus tamen* מצוה קלה יש לי סכה שמה *parvulum tantummodò habeo præceptum de tabernaculorum inhabitatione, agite, illud obſervate. E' veſtigio ſinguli feſtinabunt, & ſibi tabernacula facient, alter ſuper tecto ſuo* (ut olim quum tecta plana erant, nec acuminata, uti hodiè) *alter in horto ſuo, & ita in tabernaculis quoq; habitabunt. Deus verò æſtum ſolarem unius trimeſtris, à ſolſtitio nempe æſtivo ad æquinoctium autumnale, in unum congrega-*

bit, & tam acris & vehemens illorum cervicibus à Deo ſol impendebit, ut æſtum tolerare nullus queat. Gentes itaq; iratæ, tabernacula pedibus conculcabunt, & cum indignatione ſumma illis excedent, &
Pſal. 2. 3. *in hæc verba erumpent:* Dirumpamus vincula eorum, & projiciamus à nobis funes eorum; *Tum vero Dominus illos ridebit & ſubſannabit, uti*
verſ. 4. *ſcriptum eſt:* Habitans in cœlis ridebit: Dominus ſubſannabit eos: *Ideò Rabbi Iſaac dixit, apud Deum nullum riſum reperiri, niſi illo duntaxat die.* Hactenus ex Talmude, ex cujus narratione hac videre licet, quàm ſibi Judæi placeant, ſibiq; & Deo ſuo perſuaſum vellent, ſe ſolos ſanctum eſſe Dei populum, qui totam Legem & omnia Dei præcepta ritè obſervare poſſit: Chriſtianos verò & alias nationes gentes eſſe damnatas, Dei tantùm ludibrium & maledictionem.

Sed quibus quæſo laudibus extulit ipſos Deus per Prophetam Ezechielem propter le-
Eze. 20. 10. gis obſervationem? *Eos de terra Aegypti in deſertum eduxi, Et dedi eis præcepta mea, & judicia mea oſtendi eis, quæ faciens homo vivet in eis. Et irritaverunt me domus Iſraël in deſerto, in præceptis meis non ambulaverunt, & judicia mea projecerunt, quæ faciens homo vivit in eis, & Sabbatha mea violaverunt vehementer.*

CAPUT

CAPUT XXII.

De Feſto Novilunii.

HActenus expoſuimus, quomodo ſe ſe Judæi in tribus ſolennioribus feſtis gerant; ſupereſt ut ad feſta, & dies feriatos veniamus, quos olim ſinguli in loco ubi habitabant celebrare ſoliti ſunt, & primò quidem de illo die Feſto, quem quotquot menſibus obſervant, agemus, quod Hebræi ראש חדש, Græci Νεομηνίαν dicunt. *Orach chajim nū. 417.*

Hebræi menſes ſuos faciunt juxta curſum Lunæ: viginti novem dies, cum una tertia, conſtituunt menſem: & Novilunium eſt principium Menſis.

Priſcis temporibus *σύνεδροι* ſeu Aſſeſſores Judicii magni Hieroſolymitani duos teſtes emittebant, qui obſervarent adventum & apparitionem primam Lunæ. Horum relatione intellectâ ſtatuebant, ac publicè ſignificabant, hunc eſſe primum Menſis diem. Et hoc modo, ſtante Templo & Sanctuario, figebant feſta ordinaria, & certis temporibus celebranda; juxta phaſin Lunæ. Sed poſt Templi ruinam determinant Novilunium, & per conſequens etiam Feſta fixa, ſecundum calculum & ſupputationem Aſtronomicam, ſingulisq; annis, ut nos, faciunt Calendarium, in quo ſingula annotantur, & ſecundum quod

Digitized by Google

ſe regunt in ſtatuendo Novilunio, Plenilunio, Quatuor anni revolutionibus in Diebus feſtis & aliis: notant in iisdem hodiè quoq; Feſta Chriſtianorum, ad ſuam cautionem in negotiis, & converſatione cum illis. Ad æquandum annum Solarem cum Lunari, ſingulis Enneadecateribus, ſeptem annos tredecim menſium, quandoque biennio, quandoque triennio. Hujusmodi Annum vocant מעובר *Meúbbar* intercalatum, geminato menſe Adar, faciendo Adar primum, & Adar *ſecundum*, qui vocatur וְאָדָר *Veadar*. Magna hîc eſt controverſia inter Judæos Rabbanitas & Karraitas; *Utrum Novilunium figi poſſit ac debeat ſecundum calculum? an verò perpetuò ſtatuendum ſit juxta phaſin?* Karraitis poſterius; Rabbanitis prius, aſſerentibus. Qua de re quædam à nobis producta ſunt in Notis ad librum Coſri Par. *3. §. 38.* & in fine libri. Hæc verò jam definire & explicare non eſt hujus loci, quia hîc duntaxat hodiernos Judæorum ritus perſequimur. Qui accuratè cupit cognoſcere Judæorum calculum de ſupputatione Menſium, Annorum, Revolutionum &c. conſulere poteſt R. Mardochæum Japhe, in *Levúſch Malchus* par. 1. Num. 427. & 428. quo, Judæorum judicio, nemo accuratiùs ea de re ſcripſit.

Levuſch par. 1. numer. 421. Hodiè Sabbatho Neomeniam præcedente ſolent jam eam Precatione certâ in Schola ſancti-

ſanctificare, ut omnes ſciant & diſcant, quónam die ſit futurum Novilunium; excepto tamen Sabbatho Principium novi an̄i præcedente, propter ration ē, quæ infrà adducetur.

Feſtum Novilunii. Primus dies ſingulorum Noviluniorum ſacer olim fuit: ideò etiam Deus primo die uniuscujuſque Novilunii ſingularem ſibi oblationem offerri præceperat, ut ex Numeris videre eſt. *Num. 28. 11.* Obſervant hoc primum eſſe præceptum, in exitu ex Ægypto Patribus ſuis datum, ſicut dicitur; *Menſis hic erit vobis principium menſium, primus erit vobis in menſibus anni.* Hodiè dimidiâ tantùm parte feriatus eſt apud Judæos: Circa laborem indifferentes ſunt; quia Lex de ceſſatione ab opere nihil præcepit, nihilominus tamen ſcribunt, mulieribus potiùs quàm viris ferias has indultas eſſe, ita ut mulieres ab omni labore abſtinere debeant, quia Novilunio aureas inaures ſuas & cimelia, ad vitulum aureum conflandum, recuſarunt: & vice versâ alacriter ac ſponte omnes ſuos annulos, armillas & torques ad Templi ædificium, quod Martii novilunio erectum fuit, contulerunt: Pro mercede itaque hujus boni operis, quod in conflationem vituli non conſenſerint, has ferias ipſis conceſſas eſſe. Eliciunt hoc ex Scriptura ita: Exo. 33. v. 2. dicit Aharon ad populum; *Separate inaures aureas, quæ ſunt in auribus uxorum veſtrarum* &c. & v. 3. dicitur; *Separarunt igitur*

omnis populus את נזמי הזהב אשר באזניהם *inaures aureas*, *quæ erant in auribus* eorum (Heb. הֶם in maſculino genere, nempe *Virorum*, non *Mulierum*, quæ ſuas dare detrectarunt). Viri tamen à gravioribus operibus, veluti arando, ſerendo, &c. quoque abſtinent.

Quibusdam menſibus per duos dies, aliis uno tantùm celebratur (cujus rei ratio aliunde petenda). Quando duos dies habet, numeratio dierum fit à ſecundo, & ille pro die primo menſis habetur. Quidam putant, hinc explicationem petendam eſſe vocis *προνουμηνιῶν Anteneomeniarum*, in libro Judithæ cap. 8. ℣. 6. nempe de primo Neomenias die.

Modus feriandi. Pridiè, Judæi qui magis pii videri volunt, ſe jejunio præparant, & fauſtum à Deo novilunium petunt: ipſo autem feſti die non indicendum jejunium; quin potiùs ut in reliquis feſtis lætandum & genio indulgendum. Manè in ſcholam eunt, & peculiares quaſdam preces (quas מוספין *Muſaphin* vocant) reliquorum dierum precibus adjiciunt. Horâ meridianâ egregiè prandent: diu enim menſæ accumbere, & hilarè epulari, ſibi præceptum ſcribunt, uti legitur: *In die lætitiæ veſtræ, in diebus feſtis & Calendis veſtris, &c.* Quò autem diutiùs diſcumbere posſint, chartarum ludum plerumque diei æquant, & in noctem ferunt, jocos agitant, & omnem lætitiæ occaſionem aucupantur.

Orath chajim numer. 419.

Num. 10. 10.

Ubi

Ubi Luna dies aliquot eſt orta, noctu, quum lunæ videndę facultas datur, ſub aperto cœlo conveniunt, & eam ſingulari Benedictione conſecrant, quæ à doctiſsimo & præſtantiſsimo quopiam Rabbino recitatur, cæteris verba ejus in hunc modum ſubſequentibus: Precatio autem illa ita habet: ב"אי א'מה אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם חק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם , ששים ושמחים לעשות רצון קונם , פועל אמת שפעולתו אמת , וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן שהן עתידים להתחדש כמותה , ולפאר ליוצרם על שם כבוד מלכותו , ב"אי מחדש חדשים , ברוך יוצרך , ברוך עושך , ברוך קונך , ברוך בוראך , *Benedictus eſto tu Domine Deus noſter, Domine mundi, qui verbo tuo & ſpiritu oris tui cœlum, & omnem exercitum ejus creaſti: ſtatuta etiam & tempora illis præſcripſiſti, ut, quod ſibi injunctum eſt, exſequantur, nec immutent, ſed hilariter & læté ad Dei creatoris ſui, qui verus eſt opifex, & cujus opera omnia vera ſunt, voluntatem ſe conforment. Lunam renovari juſsit, quæ renovatio pulcherrima eſt corona & ornamentum omnibus iis qui utero materno geſtantur*, (hoc eſt, Iſraëlitis, qui ita à Propheta Jeſajâ appellantur) *qui eodem quoque modo innovabuntur ac luna, ut creatorem ſuum laudent, & magnificent, propter præpotentis & glorioſiſsimi regni ejus nomen: Benedictus creator tuus: Benedictus qui te fecit, Benedictus Dominus tuus, Benedictus plaſtes tuus* (Hîc ad lætitiam ſuam teſtandam, ter cœlum verſus exſiliunt

Novam lunam uti cõſecrent.

Jeſa. 46. 3.

Digitized by Google

liunt (quò altiùs eò meliùs) & ita lunam compellant:) כשם שאני רוקד לנגדך ואיני יכול ליגע בך כך לא יוכלו כל אויבי ליגע בי לרעה: *Quemadmodum ad te exilio, nec te tamen apprehendere poſſum: ita quoque nullus inimicorum meorum poßit me in malum tangere, mihiq́ nocere* (hîc iterum ſubſiſtunt, & ter hæc repetunt) תפול עליהם אימתה ופחד בגדל זרועך ידמו כאבן , כאבן ידמו זרועך בגדל ופחד אימתה עליהם תפול *Irruat ſuper eos formido & pavor, in magnitudine brachii tui fiant immobiles quaſi lapis, conticeſcant ſicut lapis in magnitudine brachii tui, irruat ſuper eos formido & pavor.* Poſt hoc addunt, סימן טוב לנו ולכל ישראל *Fauſtum ſit omen nobis, & toto Iſraëli.* Alter deinde ad alterum ſe convertit, & ait, שלום עליכם *Pax vobis*: Alii reſpondent, עליכם שלום , שלום עליכם , שלום על ישראל *Pax quoque vobis, & toti Iſraeli, Amen.*

Exod. 15. 16.

Hæc in Chriſtianos diriguntur.

Cur Luna præ aliis Stellis conſecretur.

Conſecratio hæc Lunæ præ reliquis Stellis eſt peculiaris, quâ eam etiam præ Sole proſequuntur: quia in Lunæ motu opera Dei, ejusque potentia, luculentiùs conſpiciuntur, quàm in reliquis Planetis & ſtellis, quorum motus non ita ad oculum eſt conſpicuus, ut motus Lunæ, quam omnes vident moveri, & ſingulis menſibus totum cœli expanſum circumire. Itaque eſſe ipſis excipiendam ceu viſibile ſignum Præſentiæ Divinæ, ſingulis menſibus de novo apparens, in quo magnitudinem operum Dei intueantur.

Hac

Hac de cauſâ debet fieri, *ſtando, oculis in eam defixis & intentis*: quia perinde eſt ac ſi ipſi Majeſtati Divinæ in occurſum irent. *Conſecratur ſtando.*

Differtur, ſi fieri poſſit, in *Veſperam Sabbathi proximi in Novilunio*; quia tùm veſtibus decoris & ſplendidis ſunt ornati, ut honorificè & cum lætitia Majeſtatem Divinam excipiant. *Veſperâ Sab.*

Non facienda eſt in domo, aut ſub tecto, ſed *ſub aperto cœlo*. Nam qui vel amicum honoratum, aut Principem aliquem virum advenientem excipit, non intra domum ſuam eum exſpectat, ſed honoris causâ extra eam ipſi obviam procedit. *Sub dio.*

Et quia hæc Conſecratio fit propter ſplendorem ejus, non eſt facienda, niſi donec illuſtris, conſpicua, & grata ſit ejus lux: Id definiunt poſt exactum ſeptiduum: Unde & nonniſi noctu eſt facienda, dum ſplendore ſuo terram illuminat. Inde & ulteriùs fieri poteſt uſque ad diem 14 cum octodecim horis à nativitate ejus. Die 15. non ampliùs nova cenſetur, & tum incipit jam Lux illius decreſcere. Quidam tamen etiam ante 7 diem eam conſecrant: neque etiam ſemper veſperâ Sabbathi conſecrant, quia incidere poſſent dies nubiloſi, quibus ea videri non poſſet.

Defectum Lunæ pro peſſimo habent ſigno, quod aliquid mali & inauſpicati ab hoſtibus & inimicis ſuis portendat. Ideò ejuſmodi die animas vulgò jejunio affligunt, & ab ho- *Defectus Lunæ, malum ſignum.*

ab hoſtibus ſuis à Deo defendi poſtulant. Quorundam menſium Neomenia per duos dies celebratur: aliorum, uno tantùm, & fere alternant hæ vices: Quoties enim lunatio præcedens triginta diebus conſtat, toties ſequens menſis duplicem habet neomeniam, quarum prima ad pręcedentem ſpectat menſem, & eſt triceſima illius dies: non modò enim Prima, ſed & triceſima cujuslibet menſis, Dies eſt feſtus, & id in memoriam Divinæ Gubernationis, ſicut Sabbathum inſtitutum eſt in memoriam Creationis. Cauſas hujus rei prolixum eſſet explicare. Quando Neomenia duos habet dies, tum in Literis contractuum, ſi eæ ſcriptę ſint Die primo, ita ſubſcribunt; *Die primo Neomenias* N. *qui eſt dies trigeſimus menſis* N. *præteriti*; Si die ſecundo, hæc eſt formula; *Die primo menſis* N. *&c.*

Colloquium Talmudicũ, Dei & Lunæ.
Chol. cap. 3. pag. 60.

Siquidem verò hîc de Lunâ ago, temperare mihi nequeo, quominus egregium colloquium inter Deum & Lunam, ut in Talmude legitur, afferam; verba ſic ſonant: *Rabbi Simeon filius Pazzai hæc docuit; Scriptum exſtat;* Fecitque Deus duo luminaria magna: *Scriptum etiam eſt;* Luminare magnum & luminare parvum. *Luna dixit ad Deum, Domine totius Mundi, an poſſunt duo reges ſub unâ coronâ imperare? Deus reſpondit, Abi & minuere. Luna excepit, Domine mundi, quoniam æquum & verum coram te loquuta ſum, cur imminuerer? Huic Deus, Abi*

& diu

& diu noctuq́; rege. Luna verò, Quinam hic honor eſt & quæ dignitas? quid accenſa meridie candela prodeſt? Deus reſpondit; Abi, populus Iſrael dies ſuos & annos ſuos juxta te computabit. Luna objecit, Id quoque impoſsibile eſt, oportet enim illos ſolſtitia & æquinoctia juxta ſolem computare, uti ſcribitur; Eruntque in ſigna, tempeſtatibus, diebus & annis. *Deus præterea adjecit, Abi & juſti de nomine tuo appellabuntur, ut Jacobus Parvus, Samuel Parvus, David Parvus. Sed ubi vidit Deus, ſe Lunam placare non poſſe, nec illius animum ſedare, dixit*, הביאו כפרה עלי על שמיעטתי את הירח (ſic enim habetur in exemplaribus Venetis, uti quoque citat Rabbi Bechaj in expoſitione ſua in librum Numerorum: verùm id in exempl. Baſileenſibus immutatum eſt) hoc eſt, *Offerte oblationem propitiatoriam pro me, eò quòd lunam imminui. Et hoc ipſum eſt illud propter quod Rabbi Simeon filius Lakis dixit, O quàm diverſus eſt hircus, qui Novilunio offerebatur, de quo dicitur*; חטאה להאל In oblationem pro Dei peccato (*juxta blaſphemam Judæorum verſionem*) *hoc eſt, Deus dixit, Hirquus iſte propitiatio erit pro me, quia lunam imminui.* Hactenus Talmud. Quomodo autem hæc intelligenda ſint, digladiantur inter ſe Rabbini. Veterum præcipui exiſtimavêre, ſolis & lunæ in creationis principio æqualem fuiſſe ſplendorem, ideo primò dici; *Fecitq́; Deus duo magna luminaria.* Quum verò ſtatim in Deum Luna murmu-

Gen. 1. 14.

R. Bechaj Num. 28. 15. in Paraſcha Pinchas.

Geneſ. 1. 16.

Digitized by Google

murmuraſſet, & ſola in cœlis regere vellet, à Deo imminutam,& propriâ inſuper luce privatam eſſe, Deumque jusſiſſe, ut ſplendorem ſuum à Sole mutuaretur; ideò mox ſubjici, *Magnum luminare, & parvum luminare*; quum priùs duo magna luminaria extitiſſent. Sed quum tantam pœnam Luna conquereretur, Deum facti pœnituiſſe, & juſſiſſe, ut ſingulis noviluniis, in ſui gratiam, oblatio pro peccato offerretur. Hoc tamen multi Rabbini tanquam blaſphemum repudiarunt; ut pote qui Deum juſtum, & omnis peccati vel iniquitatis expertem eſſe, viderent. In vero itaque horum verborum ſenſu inquirendo multùm diuque laborarunt, & voculam illam עלי *Pro me* variè expoſuerunt, ut in R. Bechaj videre eſt.

Cæterùm hoc die jejunare eſt prohibitum, מראתקש ר׳ח למועדים לשמחה quia Novilunium æquiparatur feſtis ſolennioribus quoad Lætitiam, & cum illis conjungitur, quando di-
Num. 10.10. citur; *In die lætitiæ veſtræ, & in ſolennitatibus veſtris, & in Noviluniis veſtris.* Hinc ſcribunt, genialiter hunc diem eſſe tranſigendum, & ſuaviter vivendum. Eandem ob cauſam etiam, lamentari & plangere ſuper mortuum, non licet; exceptâ tamen morte Rabbini & viri alicujus docti & eximii.

Multas pro more hoc die, manè, meridiè, & veſperi, recitant preces; legunt in Lege, quatuor

quatuor evocatis Lectoribus, ſed nullam Haphthārā ex Prophetis; quia nec pauciores, quàm quatuor, Lectores eſſe debent (quod fieret, ſi unus illorum Haphtáram legeret), nec plures, (quod fieret, ſi alius ad Haphtaram evocaretur): quia ſanctitas hujus diei non tanta eſt, quanta של י״ט Diei feſti, quo quinque adhibentur Lectores.

CAPUT XXIII.

Quomodo Deus initio ſtatim anni judicium agat de Judæorum peccatis, ipſi verò Judæi ſe ad ineuntis anni feſtum præparent.

IN Medraſch שוחר טוב in hanc ſententiam legimus: *Principio anni* (qui primâ die Tiſri ſeu Septembris incipit, quando nempe Septembris Luna renovatur) *quùm Synedrium magnum Hieroſolymis ſederet, &, ſe hoc vel illo die Anni incipientis Feſtum celebraturos eſſe, patres decernerent, illicò Deus quoq; magnum Angelorum cogebat concilium, ita illos alloquutus; Abite & percontamini, an Novi Anni in terris principium decreverint? Angeli itaq; è cœlis delapſi, ubi percontatione ſuâ Synedrii decretum cognoverant, Deo reſponde-*

Vide librum Caphtor uperach. p. 68. *Deus in anni initio pro tribunali ad judicandum cōſidet.*

Digitized by Google

bant, in hunc vel illum diem anni principium reje-ctum eſſe. Tum Deus ſtatuto die ſedebat ad orbem ſuum judicandum, uti ſcribitur; Aſcendit Deus cum jubilo, Dominus cum voce tubæ: *Judicum ſubſellia ponebantur, pulvillis ſternebantur, Judiciales libri aperiebantur, ſedebatq; magnum Angelorum conſilium coram ipſo, uti ſcribitur:*
Dan. 7. 9. 10. Aſpiciebam donec throni poſiti ſunt, & antiquus dierum ſedit, &c. millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei: judicium ſedit, & libri aperti ſunt. *Hactenus ex Medraſch.* Elegans hæc hiſtoria, ut mihi quidem videtur, in Talmude fundatur, in quo ita legimus: *Rabbi Jochanan dixit, Anno ineunte tres libri aperiuntur, unus pro iis qui ad impietatis culmen pervenerunt, alter pro ſummè juſtis, tertius pro intermediis,* (hoc eſt, quorum benefacta malefactis æqualia ſunt, nec altera alteris præponderant): *Summè juſti ad vitam ſtatim inſcribentur: Summè impii ad mortem; Intermediorum cauſa in diem expiationum differtur* (decimus ille dies eſt, ab anni kalendis). *Si benè interim ſe gerant, multamq; agant pœnitentiam, adeò ut à bonis eorum operibus mala excedantur, benè ſe res habet; ſi verò ſecus faxint, adeò ut mala opera bonis præponderent, illicò ad mortem inſcribentur. Hîc Rabbi Aben dixit, ubi hoc habetur in ſcriptura? ℞. Propheta David id verbis hiſce in-*
Pſal. 69. 29. *nuit*; Deleantur è libro viventium, & cum juſtis non ſcribantur. Deleantur è libro; *hi impio-*

Tractatu Roſch haſchanah cap. 1. pag 16.

Libri ex quibus homines judicantur.

impiorum liber deſignatur; *vox*, Viventium, *juſtorum librum denotat*; *hæc verò*, Et cum juſtis non ſcribantur, *mediorum librum innuunt. Rabh Nachman filius Iſaac dixit*; *huc refertur quod alibi dicit Scriptura:* Aut dimitte eis hanc noxam: Exod.32.32. aut, ſi non facis, dele me de libro tuo quem ſcripſiſti. Dele me, *impiorum librum denotat*; de libro tuo, *librum juſtorum*: quem ſcripſiſti, *librum mediorum.* Hactenus ex Talmude. Hæc in eorum Ritualibus hoc modo explicantur; *Ab omni ævo*, inquiunt, *à patribus noſtris per oralem traditionem accepimus, Deum omnipotentem ſub Autumnum mundum cum primo Adamo in Paradiſo creaſſe: quapropter jus & æquum poſtulat, ut, anno elapſo, Deus rationem ab homine exigat, quomodo per totum annum vixerit, eiq; vel pro bonis vel pro malis operibus debitam mercedem retribuat. Debitam autem hanc mercedem in ſequentem annum differt, & hoc pacto ſolvit: Peccatorum quædam Deus in hoc mundo punit, quædam in altero ſæculo. Eadem eſt quoq; bonorum operum ratio: quædam nunc, quædam olim demum compenſabuntur. Jam ſi homo per totum annum peccaverit; & peccatorum maculis totus inquinatus & pollutus fuerit, aliquid tamen quoque bonorum operum fecerit, omnia hæc primo anni die coram Dei judicio in aginam veniunt. Utriſq; igitur, tam bonis ſcil. quàm malis operibus, ex æquo appenſis, ſi Deo bonorum operum retributionem homini in hoc mundo dare viſum fuerit, appellatur* Juſtus; *quia ju-*

dicium illius latum & proſperum in hoc mundo exitum ſortitur, & ita in Libro viventium *inſcribitur, hoc eſt, anno proximo vel vivet, vel divitias aut honores conſequetur. Ita pius & juſtus, qui per totum annum multa bona fecit opera, ſed cui interim parvum aliquod peccatum excidit, ſi Deo illum propter hoc peccatum in hoc mundo punire viſum fuerit,* Impius & Injuſtus *appellatur; quia causâ in hoc mundo cadit, & in* Libro mortuorum *inſcribitur, hoc eſt, anno proximo vel morietur, vel in paupertatem aut morbum incidet. Idcirco, quamvis aliquis ſit Juſtus in altero ſæculo, Impius tamen & injuſtus appellatur in hoc ſæculo, ſiquidem tanquam reus in hoc mundo punitus eſt: ita quoq; qui Impius & reprobus habetur in altero ſæculo, Juſtus tamen in hoc eſſe poteſt; quia Deus hîc illi bonorum ſuorum operum mercedem retribuit. Quapropter mirandum non eſt, ſi pios aliquando in hoc mundo rebus adverſis premi videamus, contrà verò impiis omnia ex animi ſententiâ cedere: Utriſq; enim Deus juſtam in illo ſæculo mercedem rependet. Et huc facit illud quod in Gemarâ dicitur, primo anni die tres libros aperiri, &c. Sæpe unico bono opere multa peccata delentur, & vice versâ, unico peccato multa bona opera inducuntur. Id verò totum in Dei poteſtate & arbitrio eſt ſitum. Sententiam peccatoris ad Librum mortis deſtinati, ſiquidem ad feſtum uſq; expiationum,* hoc eſt, *decimum Tiſri, ſtrenuam & ſeriam egerit pœnitentiam, Deus immutare, & in librum viventium referre poteſt; Ita juſtum, qui illo tempo-*

temporis ſpatio in peccata relapſus fuerit, Deus in mortuorum album mittere poteſt.

Ita ſentiunt, ſcribunt & credunt miſeri & cæci Judæi, de Deo & illius regimine, Judicemque illum, qualem ipſi optarent, conſtituunt. Sed longè aliud credidit Propheta David, quùm propter peccata ſua mœrore afficeretur. Sic enim ille; *Ne venias in judicium cum ſervo tuo, quia non juſtificabitur in conſpectu tuo ullus vivens*: Item; *Si iniquitates obſervare volueris, ô Domine, Domine quis ſubſiſtet?* *Pſal. 143.* *Pſal. 130.*

Quoniam ergo tam aſpera & vehemens, ineunte anno, de illorum peccatis habetur quæſtio, ſtatuerunt Rabbini, ex ante menſem integrum pœnitentiam inchoandam, & piè vitam inſtituendam eſſe. Primo proinde Auguſti ſui die, qui illis אלול *Elul* dicitur, peccata, quæ per totum annum perpetrarunt, expendere incipiunt: & quicunque ſtudioſè huic rei aſſuefit, & hoc menſe omnia ſua peccata ſingulis diebus ante & poſt cibum animo triſti verſat, illorumq; pœnitentiam agit, ille feſtis novi anni kalendis, quum ſingulos rationem reddere oportebit, à peccatis liber erit. Hinc ſolent Judæi Itali ab hujus menſis principio, imò maturiùs, quotidiè ante lucem ſurgere, & סליחות *Selichos*, hoc eſt, Preces ſuas, ad miſericordiam & peccatorum veniam impetrandam, recitare; Verùm Judæi Germani quatriduum duntaxat ante No- *Orach chaiim numer. 581.* *Ante novũ annum pœnitentia agenda.*

by Google

vum annum ad preces ſuas recitandas, ante lucem ſurgere incipiunt. In Medraſch quodam hanc hujus rei reddunt cauſam; Ajunt, *Deum benedictum noctu per octodecim mundos peragrare; tribus verò horis ultimis circumire in hoc mundo, ac propterea eo tempore propinquum eſſe nobis in omnibus, de quibus invocamus eum.*

Arietis cornu cur inflant.

Solent præterea à primo die, per totum hunc menſem, quum & veſperi & manè in ſcholam conveniunt, Arietis cornu inflare; non quidem ex Moſis præſcripto; ſed, *Primò*, in Moſis memoriam, qui primo die Auguſti ſummo manè ſecundò montem Sinai aſcendit, ad alteras tabulas lapideas petendas, & die Expiationum iterum deſcendit; & cùm aſcenderet, in caſtris cornu occanere & proclamare juſſit, ſe montem iterum aſcendere, aliasque Legis tabulas petere, ne populus denuò diceret; *Fac nobis Deos qui nos præcedant: huic enim viro Moſi, qui nos eduxit de terra Aegypti, ignoramus quid acciderit.* *Secundò*, cornu ideò inflant, ut ſinguli Dei judicium in mentem ſibi revocent, & expaveſcant, uti ſcribitur; *Si clanget cornu in civitate, populus non expaveſcet?* & hoc pavore ad pœnitentiam agendam excitentur. Non ſecus atque Rex vel Vigil, hoſtis adventum tubæ clangore ſignificare ſolet, ut ſinguli, gladio & armis accincti, diligentes excubias agant; ita illi quoque integrum menſem præcedentem habent quo tubâ clan-

Exod. 32.

Amos 3. 16.

bâ clangant, ut pœnitentiæ agendæ, ſeque in hoſtem, peccatum nempe, armandi tempus inſtare, ſignificent. *Tertiò*, ſapientisſimi illi mortalium Talmudici ſcribunt, id fieri etiam כדי לערבב את השטן *Ut exſurdetur & hebetetur Satan, & ita confundatur & perplexus reddatur*, 1. ut verum anni principium, quo tempore cornu inflare expreſsè jusſit Moſes, ſcire nequeat; ac per conſequens, ne in judicio adverſus eos comparere, eosque peccatorum accuſare posſit. 2. ut & ipſe hac ratione ſibi in memoriam revocet proprium ſuum judicium; dum enim ſonum buccinæ audit, exiſtimat, tempus adeſſe, quo ſit abſorbendus è mundo, juxta illud; *Abſorpta eſt mors in æternum*, & ſic terrore percellitur, ut non audeat accuſare Iſraëlitas. Eandem ob cauſam Clangorem hunc buccinarum continuant uſq; ad diem 28. & die 29. ſeu Veſperâ diei novi anni non clangunt, ſed pauſam faciunt. Kalendis etiam Tiſri ſolenni benedictione non conſecrant novam Lunam, ut in aliis Neomeniis; neque illius in ſuis Orationibus mentionem faciunt, ut Satanas perplexus reddatur, & Diem novi annni ignoret. Hac de cauſa ſcribunt, Novilunium hoc menſis Tiſri vocari Pſ. 81. 4. כֶּסֶה *Keſe*, quia hoc menſe Novilunium eſt veluti מכוסה *Mechuſſe* tectum & occultum, quia non conſecratur Probant etiam Cabaliſticè hunc ritum ex eo quod ſcriptum

Roſch haſcha. cap. 1. pag. 16.
O ſimplicem & ſtolidum diabolum!
Num. 29. 1.
Hoſ.
Cur Kalendis Tiſri non conſecrent Lunam.

eſt; *Et circumcidet Deus* א'ת ל"בבך ו'את ל"בב זרעך *cor tuum & cor ſeminis tui*: quia quatuor vocum apicibus notatarum initiales literæ faciunt אלול *Elul*, Auguſtus. Clangunt itaq;, ut quisq; ad pœnitentiam, & cor ſuum circumcidendum excitetur. Hinc petitum eſt quod in Jonathane in Legem Num. 29. 1. legitur: יוֹם יַבָּבָא יְהֵי לְכוֹן לְמְעַרְבְּבָא סַטָנָא דְאָתֵי לְמִקְטְרְגָא לְכוֹן בְּקָל יַבָּבוּתְכוֹן *Dies clangoris erit vobis, ad confundendum Satanam clangore veſtro, qui venire geſtit, ut accuſet vos.*

Pridie novi anni quid manè agant.

Pridie kalendarum Tiſri maturiùs quam aliâs ſurgunt. Nam multas valdè סליחות ותחנונים ad peccatorum veniam impetrandam preces recitandas habent. In Germaniâ omnes ferè comedunt antequam ad preces ſe conferant; nemo tamen cibis adeò ingurgitare ſe debet, ut *Selichos*, ſeu Preces ſupplices pleno illi ſint ventre recitandæ, præſertim quia multæ recitandæ ſunt, unde etiam utplurimùm fit, ut preces illæ velociſſimè abſque ulla hæſitatione deblaterentur. Jam verò plenus venter ad tantam velocitatem eſt ineptus. Nihilominus tamen multi jejunant, ii præſertim, qui præcipui, ſancti & pii videri volunt, ſcribuntq; *ſimilitudinem eſſe à Rege deſumptam, qui grave urbi tributum imperat, illiusq; exigendi causâ magnum exercitum in urbem illam educit. Quum ad decimum ab urbe*

lapidem

lapidem pervenit, optimates & præcipui cives illi obviam prodeunt, & ajunt; Rex clementiſſime, omnibus deſtituimur facultatibus, quid tibi pendemus? Tributum itaque quàm humillimè deprecantur: Rex verò tertiam tributi partem remittit. At ubi quinto tantummodò ab urbe lapide rex abeſt, mediocris conditionis cives pariter illi obviam procedunt, idem ab illo petunt, & tertia quoque pars illis remittitur. Tandem ſub ipſis ferè portis tota civitas effunditur, juvenes ſenesq;, & idem ab illo ſupplicibus contendunt precibus: quicquid ergo id eſt, Rex illis tunc condonat. Ita Deus totius orbis rex eſt, & cum Iſraële rationes putare cupit, ſibique ſingulos de peccatis ſatisfacere poſtulat. Jejunium ergo ſibi pridie kalendarum Tiſri indicunt ſanctiores & honeſtiores, & Deus tertiam illis partem condonat. Quapropter conſultum eſt, ut ſinguli optimè de ſe ſentiant, ſeque è vilis plebeculæ numero ſubtrahant, ut jejunare, atque hac ratione aliquid à Deo impetrare poſſint. Sunt tamen, qui non jejunandum volunt ideò, ne Chriſtianis, aliiſque populis ſimiles videantur, qui in ſolennitatum ſuarum pervigiliis ſibi jejunium ſolent indicere: tum etiam ne hoc pervigilium Calendarum Anni vilius habeatur, quàm cæterorum feſtorum, in quibus jejunare prohibitum. *Lewuſch par. 1. numer. 581. §. 2.*

Si Circumciſio in hunc diem incidat, omnes invitati poſſunt illi adeſſe & comedere: quia

Digitized by Google

jejunium hujus diei non eſt ex præcepto, ſed conſuetudine duntaxat.

Sepulchretũ adeunt. A' Scholâ & precibus matutinis, in quibusdam locis, ad ſepulchretum ſuum pergunt, quo innuunt, niſi Deus illorum miſertus fuerit, ſe mortuis conferendos eſſe. Ideo orant, ut ſui Deus miſereatur propter juſtorum, piorumque ibi ſepultorum Judæorum, merita. Alii dicunt, id fieri, ut Deus ipſorum miſereatur, propter merita Juſtorum & Sanctorum, qui illic ſunt ſepulti. Alii dicunt, quia locus ille, in quo tot juſti quieſcunt, ſit ſanctus: & ex tali loco factas preces Deo eſſe gratiores. Ibi quoque loco Oblationum, pro peccatis olim factarum, multas diſtribuunt eleemoſynas, ut & pauperes adhuc bonos cibos in feſtum præſtinare poſſint. Dandæ autem ſunt animo hilari & liberali.

Maharil f. 47.

Quid à meridie. A' meridie viri capillos eleganter reſecandos curant, ut reliquis gentibus, quæ ſe triſtitiæ tradunt, & præ luctu & mœrore crinem barbamq; promittunt, disſimiles eſſe cognoſcantur. *Nos verò*, inquiunt illi in ſuis Ritualibus, *Regi noſtro, totius orbis regi, de miſericordiâ ejus erga nos confidimus, certò noſtri miſerebitur, nobisq; transgreſſiones noſtras remittet & condonabit.* Ideò balneas vel thermas etiam intrant, vel in aqua fluente, piſcina aut vivario, ſi id anni tempeſtas patiatur, ſeſe abluunt, ut quoad fieri poteſt, mundi & puri coram judice

Lavant.

dice

dice ſuo poſtridie compareant, & preces ſuas faciant. Scribunt præterea, peculiares quoſdam Angelos per aërem volitare, qui mundo & hominibus ſint præpoſiti, ſeque in hunc noſtrum inferiorem orbem demittant, ac proinde ab impuro & immundo, qui ex terrâ exhalat, aëre, immunditiem contrahant; hos, ſcribunt, oportere in ignito torrente דינור *Dinor*, cujus Daniel. 7. ſit mentio, purgari, omnesque contractas ſordes, omnemq; immunditiem igne abſumere, priuſquam Deum laudare & celebrare audeant. Si ergò Angelos ſeſe abluere & purgare oportet, quanto potiori ratione id hominibus faciendum eſt? Dum in aquâ frigidâ ſtant, ſolitam peccatorum ſuorum confesſionem, quam וידוי *Viddui* appellant, ſinguli recitant. Conſtat ea viginti duabus vocibus, pro numero literarum Alphabeti, & ad ſingulas voces dextrâ pectus tundunt. Totum poſtea corpus in aquam immergunt, & alterum alteri teſtimonium perhibere oportet, quòd in aquam penitùs immerſus fuerit. Ubi nullæ publicæ frigidæ aquæ habentur, ſibi quiſq; puteum vel foveam in cellâ, vel in horto, vel ubicumque commoditas patitur, excavat. Acriter hîc ab illis diſputatur, quàm profunda, quàm lata, quamq; multæ aquæ capax fovea eſſe debeat.

Fluvius Dinor. Vide libros Taame Mizvos pag. 36. & Reſchis chochma magnum in Schaar par. teſchubha cap. 3. numer. 163.

Veſperi in ſcholam redeunt, veſpertinis precibus ad noctem uſque, quo tempore feſtum

Veſperi novi anni quid agant.

ſtum inchoatur, vacant, illudq; ſingulari cum lætitia excipiunt & conſecrant.

Quia inter Chriſtianos moris eſt, ut Die novi anni ſibi invicem dona mittant, לסימן טוב fauſti ominis ergò, & ad ſua vota pro felicibus ejus anni auſpiciis conteſtanda; Judæi quoque aliquando Chriſtianis ſtrenas mittunt, maximè iis quorum favore & patrocinio opus habent. Id verò cùm faciunt, cavent ne ipſis anni kalendis, ſed pridiè id faciant, ſi fieri poſſit; ne ſpeciem habeat voti pro felici ejus Anni ingreſſu. Quod illi, in ſui Novi Anni precationibus, Chriſtianis precantur, de quo multa ſcribi poſſent, idem procul dubio in noſtro ipſorum eſt pro nobis votum.

Sed quo numero & loco gentem adeò mundam, & de peccatorum ſuorum remiſſione certam, habuerunt Prophetæ?

Jeſa. 59. Jeſajas: *Iniquitates veſtræ diviſerunt inter vos & Deum veſtrum, & peccata veſtra abſconderunt faciem ejus à vobis, ne exaudiret. Confidunt in rebus nihili & loquuntur vanitates, conceperunt laborem & pepererunt iniquitatem. Ova aſpidum ruperunt, & telas araneæ texuerunt, &c.*

Ezech. 24. Ezechiel: *Immunditia tua execrabilis: quia mundare te volui, & non es mundata à ſordibus tuis: ſed nec mundaberis prius, donec quieſcere faciam indignationem meam in te.*

CAPUT

CAPUT XXIV.

Quomodo Judæi Anni ineuntis feſtum celebrent.

PRimus dies Tiſri, uti diximus, caput eſt anni politici, ad quem publica contrahentium inſtrumenta, & alia id genus, diriguntur. Annos autem computant à creatione mundi, & noviſſimis Tiſri kalendis, computare occæperunt quinque mille quadringentos & viginti, ex quo videre eſt, quàm procul à Chriſtianorum computo abſint; diſcrimen nempe eſt annorum duorum & ducentorum. *Dies novi anni.*

In Lege autem Deus hoc die Iſraelitas feriari juſſit, ut ex Levitico videre eſt, ubi legimus; *Loquutusq; eſt Dominus ad Moſem, dicens, Loquere filiis Iſrael, Menſe ſeptimo, primâ die menſis, erit vobis Sabbathum, memoriale clangoris tubarum, & vocabitur ſanctum: Omne opus ſervile non facietis in eo, & offeretis holocauſtum Domino.* Et quamvis nulla hîc capitis anni mentio fiat; certâ tamen & conſtanti Judæorum traditione, annus civilis hoc menſe incipiebat. Septimus autem fuit hic menſis anni ſacri, cujus principium fuit menſe Martio. *Feſtum clangoris tubarum* præcipuè appellatur, ideò quia ſacerdotes in templo tubis clanxerunt, ut populus hoc pacto excitaretur, &, Deo pro omni- *Lev. 23. 24. Num. 29. 1. Cur Feſtum clangoris vocetur.*

Digitized by Google

omnibus præteriti anni beneficiis gratias læto animo agendas eſſe, moneretur, quem, illo miſerante, tam feliciter tranſegiſſet; ut etiam cum timore & trepidatione ad pœnitentem vitam omnes ſe componerent, & ad proximum Expiationis diem, quo pro totius populi peccatis expiatio fiebat, ſe præpararent. Hodie verò Arietis cornu utuntur Judæi, eâ de causâ, quam mox memorabimus.

Per duos dies feriantur his Kalendis Tiſri, non ut in aliis feſtis propter Novilunii, aut Feſti diei incertitudinem in hoc ipſorum exilio; ſed aliâ ratione. Duo iſti dies Novi añi נחשבים כיום ארוך cenſentur tanquam una dies longa, ובקדושה אחת & ſanctitatis unius. Cauſam dicunt eſſe, quòd etiam eo tempore, quo Synedrium adhuc Hieroſolymis erat, & juxta Phaſin Lunæ Neomeniam celebrabant, ſępiùs Feſtum Novi anni per duos dies celebrarunt. Hoc ita explicat R. Mardochai Japhe. *Primum,* inquit, *quando advenerat* 30. *dies* Elul *h. e. Auguſti, ceſſabant ab opere, & ſanctificabant diem illum ab ejus veſperâ: quia fieri poterat, ut teſtes Novilunii craſtino die venirent & dicerent, ſe Lunam vidiſſe, & ſic eſſet dies ille Dies Novilunii, & Novi Anni, ac proinde Nox illa ad diem feſtum* (Novi anni) *pertineret: quin & interdiu ſedebat Synedrium Hieroſolymis, & præſtolabantur adventum teſtium de Lunæ phaſi teſtantium, & quacunque horâ diei venirent, uſq; ad veſperam, eo die conſecrabant*

Levuſch.p. 1. *num.* 600. §. 1.

bant Novilunium & ſuit dies Novi anni: ab eo die & deinceps, numerabant uſq; ad Diem Expiationum, & Feſtum Tabernaculorum: ſemperq; ſolebant Teſtes venire ante Mincha tempus (circa meridiem). *Accidit aliquando ut ſeriùs, poſt Mincham advenirent, cùm jam Sacrificium juge veſpertinum oblatum eſſet, unde factum, ut Levitæ in Cantico erraverint, & Canticum commune* (*non diei feſti*) *cecinerint, exiſtimantes, illos non amplius venturos eo die: ipſis verò advenientibus, viderunt, Diem eſſe ſanctum, & rem hanc in contemptum Diei feſti cedere. Ab eo ergo die & deinceps ſanciverunt, ut non acceptarentur teſtes, niſi uſq; ad tempus Minchæ: ſi ſeriùs venirent, illum diem debere eſſe intercalarem, & cenſendum pro die 30. menſis Elul, & ab ejus craſtino numerandum eſſe ad diem Expiationum, & Tabernaculorum. Poteſtas enim hujus rei data eſt Domui judicii, ſeu Synedrio Hieroſolymitano, ſicut ſcriptum eſt;* Hæ ſunt ſolennitates Domini, quas vocabitis vos; h. e. *quas vos ſtatuetis & determinabitis, ſive erretis, ſive non. Nihilominus, quamvis Solennitates non numerarent à die hoc, & pro die communi haberetur, Diesq; feſtus ſit demùm craſtinus; tamen non vilipendebant eum; quia de Jure, & ſecundum Legem deberet eſſe Dies feſtus. Quoniam autem facultas data eſt Domui judicii eum transferendi; ideò ab operibus reſiduum diei abſtinendum, & eum uſq; ad noctem ſanctificandum ordinarunt, ex ſtatuto Rabbinorum; ſequentem autem fecerunt Diem Novi anni & feſtum, ſecundum*

Legem.

Legem. Loca etiam ab Hieroſolyma procul diſſita ſingulis annis debebant facere duos dies feſtos, quia fieri poterat, ut teſtes demùm poſt mincham venirent. Ideo Sanctitas eorum, eſt Sanctitas una ex ſtatuto Sapientum, & præcepto illorum, juxta facultatem à Lege ipſis conceſſam. Neq; hic dicendum; Videri tamen alterutrum ex his diebus eſſe חול communem; *Nam neuter illorum eſt Dies Communis, ſed primus eſt ſanctus ex Lege; quia in eo fuit Novilunium, & illud Teſtes viderunt, & ſic eſt Dies Novi anni & Novilunii; ſecundus, ſanctus eſt ex ſententia Domus judicii, quibus Lex dedit facultatem numerandi ſolennitates à die Craſtino. Hac de cauſa ambos ejusdem fecerunt ſanctitatis, & adinſtar Diei unius longi. Etiamſi autem illi numerarint ſolennitates à Die primo; tamen nos ſolemus etiam ſecundum diem ſanctum facere, ex conſuetudine Domus judicii R. Jochanan filii Zachai, qui fuit poſt vaſtationem Templi, neq; amplius curavit deſtructionem vel confuſionem Cantici (de quâ paulò antè), & ordinavit ut reciperentur teſtes toto die, & eum pro die primo numerarent, etiamſi poſt Mincham veniſſent. Interea tamen prima conſtitutio non ſublata eſt, quia ambo dies ſanctificantur, & rationem habent Sanctitatis unius longæ.* Hæc ille.

Levuſch par. 1. numer. 602. §. 2.

Conſecratio Lunæ hujus differtur, uſque dum Dies Expiationum præterierit, quia his diebus illi ſtant quaſi in judicio timidi & pavidi; conſecratio autem fieri debet animo læto & hilari. Ita communis mos obtinet.

Qui-

Quidam verò putant, eam intra illos dies debere fieri, ut præcepti hujus obſervatione merita ipſorum augeantur; & pondus majus obtineant, ad lancem peccatorũ deprimendam.

Hoc autem inprimis modò celebratur. Veſperi in Scholâ conveniunt, & preces ſolitas recitant. Hoc, & Expiationis die *primo*, בכריעה *cum incurvatione*: quia enim hoc die ſunt judicandi, & quaſi coram tribunali judicis comparent, cum timore & tremore orare debent, magis quàm reliquis diebus anni, neque, ut quibusdam moris eſt, ſe erigere debent; ante completam orationem: *ſecundò* clarâ & altâ voce. Quamvis enim toto Anno Eccleſia oret בלחש muſſitando, ne unus alterum impediat & turbet; his tamen duobus diebus clarâ & altâ voce eſt orandum, ut tanto majore cum devotione & ardore orare posſint. Quia enim ſinguli ſuos libros Precum habent præ manibus, non tantum eſt periculum, ut ſibi invicem ſint impedimento &c. Veſpertinis precibus in ſcholâ peractis; cyatho vini, & peculiari precatiunculâ, feſtum conſecratur, fauſtique & fertilis anni ſignum eſſe ducunt, ſi multum ad conſecrationem nacti fuerint. Tùm fauſtum ſibi invicem annum comprecantur, & ajunt: בשנה טובה תכתב *Ad bonum annum inſcribaris*, (quibus Libros illos innuunt, quorum ſuperiori capite facta mentio): Salutatus reſpondet, גם

Ubi hodiè celebretur; Veſperi.

אתה *Tu quoque*; vel בורא יגזרך לשנה טובה *Deus ad annum bonum deſtinet te*; Reſpondetur autem, גם אותך, *Te quoque*. Pueruli quoque ad ſupremum Rabbinum ſe conferunt, qui illorum capitibus manus imponit, illis benedicit, fauſtumque & felicem annum precatur.

Orach chajim numer. 583. & ſeqq. Domum redeuntes menſæ, quam ſtratam inveniunt, è veſtigio accumbunt: cibi dulces multi apponuntur, & primò quidem תפוחים Poma dulcia in mel intincta, de quibus fruſtulum unuſquiſque capit, & ait; תהא השנה הבאה עלינו טובה ומתוקה *Annus bonus & dulcis nobis ineat*: hilariter poſtea epulantur. In Germania etiam Particulam panis abſciſſam in mel intingunt, eodem cum voto. Quòd Poma dulcia præ aliis adhibent, ſcribunt quidam id ſignificare שדה של תפוחים *Agrum pomorum*, de quo Cabaliſtæ ſcribunt, quemque deſumunt ex eo quod ſcriptum exſtat; הנה
Gen. 27. 27. ריח בני כריח השדה *Ecce odor filii mei, ſicut odor agri, cui benedixit* Deus. Mentio hujus agri in Zohar fol. 84. col. 2. edit. Cremon. Inter cætera *Caput arietinum* apponitur, in arietis illius memoriam, qui in locum Iſaaci oblatus eſt. In hunc enim diem oblationem hanc incidiſſe credunt. Sunt qui ſcribant, ideò caput arietis apponi, quòd debeant eſſe לראש ולא לזנב *in caput, non in caudam*, uti ſcribitur;
Cur caput arietinum eo die comedere ſoleant.
Deut. 28. 13. *Conſtituet te Dominus Deus tuus in caput, & non in caudam; & eris ſemper ſuprà, & non ſubter*; nempe, ſi

pe, ſi vocem Domini audiviſſent, & omnia ejus mandata cuſtodiviſſent, ut in principio capitis habetur. Revera autem hoc ideo inſtitutum eſt, quia Caput & Domini Chriſtianorum fieri aliquando ſperant, quod à Deo precibus ſuis quotidiè efflagitant. Præſtantibus etiam & eximiis *piſcibus* lubenter hâc veſperâ *Cur piſces.* veſcuntur, ſic deſignantes, merita & bona opera ſua inſtar piſcium in aqua multiplicari debere. Aceto tamen incoquendi non ſunt: acida enim omnia hâc veſperâ prohibentur. Carne pingui & *Dulcibus fructibus* omne genus *Fructus dulces, &c.* utuntur, ut amygdalis, ficubus, uvis paſſis, cucumeribus, malis citreis, cucurbitis, lupinis, dulci ſpiſſaque pulte, aliisque ejuſmodi. Quidam etiam *malogranata* edunt, dicentes; ירבו זכיותינו כגרעיני רמון *Multiplicentur juſtitiæ, vel merita noſtra, ut grana malogranati.* Rabbini etiam ſcribunt, hoc die comedendum eſſe רוביא, כרתי, סלקי, תמרי, קרא; primò, רוּבְיָא hoc eſt, ut illi explicant תלתן *Fœniculum*; iterum in ſignum, שירבו ut multiplicentur merita ipſorum; *deinde* כְּרָתֵי *Allia vel porra*, quæ Chaldaicè כְּרָתֵי appellantur à radice כָּרַת, quę *Exſcindere* ſignificat: Ideò poſtquam illa comederunt, inquiunt, יכרתו שנאינו *Excindantur ii qui odio nos habent: tertiò,* סילקי, quod ſcribunt eſſe Pultem quandam dulcem, addendo; יסתלקו אויבינו *E medio tollantur hoſtes noſtri:* quartò, תמרים, n. e. *Amygdalas*: has edentes,

dicunt, יתמו שונאינו *Conſumantur & deleantur hoſtes noſtri*: quintò קרא *Cucurbitam*, ad quam dicunt; יקרע גזר דיננו ויקראו לפניך זכיותנו *Laceretur decretum judicii noſtri, & merita noſtra legantur in conſpectu tuo, &c.*

Nemo tamen his & aliis, ventrem nimis opplere debet, vel ſe exſatiare, multò minus vino dulci inebriare, ne quid ex levitate, quod minus deceat, committat.

Quidam à Nucibus abſtinent, quòd eæ pituitam generent, & tusſim cauſentur, quâ Orantes impediuntur &c. Alii dicunt, ideò id faciendum, quò eo commonefiant, abſtinendum eſſe à peccato. Nam אגוז (*Nux*) in numeris facit 17. totidem חט *Peccatum*. Monetur ergo ſic homo, hoc die abſtinendum eſſe à peccato.

Manè in ſcl.ola. Manè ſolito maturiùs, linteis induti tunicis (quas שרגנים vocant), in ſcholam eunt, multum canunt & orant, bis librum Legis ex arcâ promunt, aliquot inde lectiones legunt, *Nehem.* 8.1. uti Ezras quoque fecit (verùm longè aliter atq; hodiè Judæi) & lectionem Propheticam, quæ illis הפטרה *Haphtarah* dicitur. Ad eos, qui in Carcere detinentur, non deferunt librum Legis, ne quidem hoc & Expiationum die; שאין כבוד לתורה ללכת אחריהם לבית האסורים *quia non honorificum foret Legi, illos ſequi in Carcerem.*

Levuſch par. 1. *numer.* 584. §.1. In quibuſdam locis, quando חזן *Chaſſan*, ſeu prȩcentor ſurgit ad orandum, ſuperſtitio-

ſam

ſam præmittunt precationem, quæ ita habet: *Obteſtor vos*, פסקון *Phaskon*, אטמון *Atmon*, סגרון *Sagron*; *&* Phaskon *quidẽ, ut non* יפסוק jiphſok *deficiat vox mea*; Atmon, *ut non* יאטום jeetom *obturetur guttur meũ*; Sagron, ut non יסגור jiſgor *occludatur guttur meum, ſed vox mea ſit jucunda, amœna, grata, & fortis, ſicut dicitur*; Et fuit ſonus buccinæ procedens & invaleſcens valdè; Moſes loquebatur, & Deus reſpondebat ei in voce; *& facio hoc in nomine* שמעיה *Schemajah*, שריאל *Sariel*, קיסמון *Kiſmon*, & פיסמון *Piſmon*, אסם *Aſam*, אסתמר *Astamar*, & סמנגלוף *Samangeloph*; *ego Ploni filius Ploni*; *adjuro vos, ut me juvetis, ut hoc die voce clarâ, jucundâ & gratâ orare poſſim, ne guttur meum rauceſcat, ſpiritus & vires meæ defatigentur.* Quidam etiam plures alias Adjurationes addunt. De his verò ſcribit R. Mardochæus Japhe in Levúſch: *Mihi videtur, has adjurationes non eſſe adhibendas prorſus. Ut quid enim conjuratio uſurpanda in Precatione? Et num decet Deum conjurare, ut exaudiat Preces noſtras, etiam nolens volens? Mihi videtur, ipſis hoc non eſſe permittendum, & hoc eſſe optimum ac conſultiſſimum. Tantum enim abeſt, ut hæc pro piis habeam precibus, ut potiùs dicam eſſe* חירוף וגידוף *meram blaſphemiam, perinde ac ſi vellent Deum cogere ad acceptandas preces ſuas, per has Adjurationes. Proprietas enim verarum adjurationum hæc eſt, ut Deus illis Angelis facultatem largiatur faciendi, quod Adjurantes ab eis petunt, ſine ullo hominis me-*

Exod. 19. 19.

Digitized by Google

rito, vel precatione, nobis à Sapientibus noſtris præſcriptâ. Abſit, ut illi nobis ordinarint, ut preces noſtræ acceptentur à Deo per adjurationes & incantationes, חלילה לנו מדעות החיצונות הללו *Abſint à nobis peregrina hujuſmodi dogmata! Qui debitâ cum devotione & fide oraverit, is à Deo exaudietur. Itaq; Adjurationibus nullus hic eſt dandus locus. Ut nil dicam de magno periculo quod illis ſubeſt. Quod ſi enim quis in illis Adjurandi formulis, (quarum nos hodiè non periti ſatis ſumus) quid immutet, tota quoq; Orationis ejus intentio mutari poteſt, & Benedictio convertetur in maledictionem. Rem ipſam quis poteſt precationis formulâ à Deo petere, ſed omiſſis Angelorum Nominibus.* Confer cum his *librum Ikkarim* par. 2. cap. 28.

De hinc ſuggeſtum aliquis conſcendit, &, Cornu arietino inflato, triginta voces variis vicibus intonat, quaſdam æquali, quaſdam fracto tono; ſi egregiè voces reſonent, annus fortunatus, ſi quid illis judicibus certum eſt, portenditur; ſi verò fuſcus nec firmus ſit ſonus, maleq; tubicini cedat, ora in mœſtitiam flectunt, inauſpicatum id cenſentes. Ubi inflare deſiit, clarâ & ſonorâ voce à plebeculâ reſpondetur: אשרי העם יודעי תרועה יי׳ באור פניך
Pſal. 89. 16. יהלכון *Beatus populus qui ſcit jubilationem: Domine in lumine vultus tui ambulabunt.*

Si puer hoc die ſit circumcidendus, adminiſtrant circumciſionem ſtatim poſt finitam lectionem Legis, antequam Scholâ exeant:

quia

quia diutius hoc die in Synagoga morantur, quàm reliquis Sabbathis & diebus feſtis, & ſępè ultra meridiem. Fieri tamen debet, antequam buccinâ clangatur.

Cæterùm quod ad *Clangorem illum buccinarum* attinet, de illa etiam paulò plura hîc ſubjiciemus. *De Clangore tubarum in hoc feſto.*

Clangens debet *ſtare*; non quòd res ipſa hoc requirat, ſed propter honorem Eccleſiæ: ſtare debet in ſuggeſto loco ex quo legunt Legem, non ubi conſuevit ſedére: Eccleſia ſtat.

Antequam clangat, ſequentem recitat Benedictionem; ב'א' א'מה אשר קדשנו במצוות'ו וצונו לשמוע קול שופר *Benedictus ſit Deus, qui ſanctificavit nos præceptis ſuis, & præcepit nobis, ut audiamus ſonum buccinæ*; Ajunt, vim præcepti non conſiſtere in Clangendo, ſed in Audiendo; ideò dicunt; *Qui præcepit nobis audire ſonum buccinæ.* Cui ſubjungit & hanc; *Benedictus Deus &c. qui nos hucusq; in vita conſervavit, & nos pervenire fecit ad hoc tempus.*

Miniſter Synagogæ non facilè ad hoc officium adhibetur, quia eo in precationibus recitandis facilè confundi poteſt, ſi alius aliquis idoneus reperitur.

Cornu, quo loco שופר *Buccinæ* utuntur, debet eſſe cavum, ut שפופרת *calamus vel fiſtula*, & כפוף *incurvum.* Cornu arietino communiter utuntur, in Arietis illius memoriam, qui

in Iſaaci locum oblatus eſt, quod in primam Tiſri incidiſſe volunt; *Curvum* debet eſſe cornu, ut commonefiant, ſe corda ſua debere incurvare & humiliare coram Deo.

Si intùs ſit obductum auro, vel extùs ad foramen orificii ſuperioris vel inferioris, cornu non eſt legitimum: quia ſonus egreditur ex auro, non ex cornu.

Tempus clangendi eſt ab Ortu Solis vel diluculo diei primi, uſque ad ejus Occaſum.

Quantitas Cornu hujus ea eſſe debet, ut cùm manu illud tenet, utrinque adhuc ejus pars aliqua conſpiciatur, trium circiter palmorum.

Si dies primus hujus feſti incidat in Sabbathum, tùm clangunt die ſecundo. Cornu à Chriſtiano facto vel allato non eſt utendum: ſi quis tamen id fecerit, officio ſuo functus eſt.

De modo & artificio clangendi, de ſonis & modulis, de perſonis &c. plurima hîc ſcribunt, quibus exſcribendis ſuperſedemus. Petat ea, qui vult, ex Minhagim & Ritualibus ipſorum. Videatur & liber de Abbreviaturis, in ת״שרת ת׳שת ת׳רת.

A' ſchola domi.

A' ſcholâ domum redeunt, edunt & bibunt. Hîc Rabbini omnes lætos & bono animo eſſe, ſibiq́; peccata à Deo condonatum iri, ſecum reputare jubent; non eâ tamen de cauſâ, quòd egregiè pergræcati fuerint; id enim vitio affine eſſet.

A' ci-

A' cibo viri, mulieres, pueri, juvenes ſe- *A' cibo.*
neſque, ad aquam aliquam vel pontem pergunt, ut peccata ſua in aquam projiciant, prout ſcribitur; *Revertetur & miſerebitur no-* *Mich.7.19.*
ſtri; deponet iniquitates noſtras: וְתַשְׁלִיךְ *& projicies in profundum maris omnia peccata noſtra.* Si piſces conſpexerint, omen accipiunt, præ lætitia exſiliunt, veſtes ſuas ſtrenuè excutiunt, & peccata ſua in piſces decutiunt, qui peccatis illis onuſti enatant, non ſecus ac aries in veteri Inſtrumento, cum populi peccatis in deſertum aufugiebat, ut in Levitico legitur. *Levit. 16.*
Judæi Germani vocant *Taſchlich* machen. Quidam ſcribunt, illos ideò ad flumen abire, ut ex conſpectu piſcium incertæ mortis horæ ſint memores, & ejus conſideratione ad pœnitentiam incitentur: quemadmodum enim piſces ſubitò & ex improviſo reti capiuntur; ſic homines ſæpè à morte derepentè, veluti reti, capiuntur & abripiuntur. Sunt qui ſcribant, id in Abrahami memoriam fieri, cui, cùm primo anni die Iſaacum oblaturus eſſet, in itinere Satanas, in ingentem aquam converſus apparuerit, ut primò genuum tenus in aquâ ambularet Abraham, ſed mox ad collum uſque excreviſſe, adeò ut in præſens vitæ diſcrimen venerit; ut ſc. ligationem & oblationem Iſaaci impediret; Abrahamo verò tùm orante & dicente; הושיעה יי כי באו מים עד נפש *Serva & fer opem, Domine, quia pervene-*

runt aquæ uſq; ad animam, ſemitam illi ſiccam & aridam in medio aquarum poſuiſſe Deum ut unà cum Iſaaco ſalvus evaſerit. Extat hæc hiſtoria paulò fuſiùs in *Medraſch Vajóſcha.*

Noctu. Noctu iterum in lætitiam effunduntur,& genialiter epulantur. Ita per biduum novi anni principium cum ſummâ ſecuritate,lætitiâ, & voluptate celebrant: ita tamen,ne cibo & potu corpus & animum gravent. Jejunare autem prorſus eſt prohibitum; niſi tamen quis voto ſe ad jejunandum obſtrinxerit.

Mich. 2. 11. Micheas; *Si quis vanus ſit & mendax, dicatq; ſtillabo tibi vinum & ſiceram, ille populi hujus Propheta erit.*

Soph. 3. 4. Sophonias; *Prophetæ ejus veſani, viri infideles: ſacerdotes ejus polluerunt ſanctum, injuſtè egerunt contra legem.*

CAPUT XXV.

Quomodo Judæi ad Feſtum Expiationis ſe præparent, & Gallum pro peccatis ſuis offerant.

Orach chajim numer. 602. *Decem dies pænitentiæ.*

AB anni principo ad decimum uſque diem,quo Feſtum Expiationis celebratur, appellare ſolent עשרת ימי תשובה Aséres jeme teſchuvah *decem pænitentiæ dies.* His decem

cem diebus, inde à principio Novi anni, ſcribunt Judicari hominem à Deo, & omnia ac ſingula ejus opera examinari; ונגזר דינו נחתם ביום הכפורים ſententiam autem de eo pronuntiari Die expiationum. Illis itaque diebus jejunio ſtrenuè ſe macerant, multum orant, magnamque pietatem affectant, ut, ſi quem in mortis Libro Deus inſcripſerit, malumq; illi annum deſtinaverit, nunc pœnitentiam ejus bonaque opera intueatur, & in illius bonum convertat, eumque magno Expiationis die in viventium Librum referat, & judicium ejus tum demum obſignet. Confesſionem ſuam peccatorum, prȩter alias multas preces, ſingulis diebus manè ter recitant, excepto die nono, quo ſemel tantùm ab illis editur.

A' jejunio tamen excipitur *Sabbathi dies*, qui in hos dies incidit, qui vocatur שבת תשובה *Sabbathum pœnitentiæ*; & *Veſpera diei Expiationum*, in quibus jejunare prohibitum. *Sabbathum pœnitentiæ.*

His decem diebus omnes & ſinguli abſtinere debent מפת גוים à Pane Chriſtianorum, etiam illi, qui aliâs eo ſolent uti. Quantum enim in ipſis, omni munditiei per hos dies ſtudere debent, & meminiſſe illos longè præſtantiores eſſe quàm reliquos dies anni. Si quis ipſemet Panem coquere nequeat, ſaltem furnum Chriſtiani Judæus ritè præparabit, ſtipulas in eum projiciendo, ut videatur Coctionem juvare; idque ideò, ut recordentur, ſe mun-

ſe munditie & ſanctitate à Chriſtianis eſſe diſtinctos, & ſic ad pœnitentiam incitentur. Propterea quisque Paterfamiliâs providet, ut à Kalendis Tiſri uſque ad feſtum Expiationum ſufficienti pane ſit inſtructus.

Neminem per hos dies excommunicant: nemini jusjurandum deferunt: quidã etiam à Judicio omni abſtinendum dicunt: quia ipſimet hoc tempore judicantur, & hac ratione forſitan Proprietatem Judicii & juſtitiæ Divinæ, vel Satanam ad accuſandum, irritare poſſent.

Sabbatho pœnitentiæ in Synagogis ſolent concionari, & populum exhortari ad ſtudium Legis & ejus obſervationem, bona opera, pœnitentiam &c. Omnes enim debent per hos dies opera ſua examinare, & pœnitentiam agere, non ſolùm propter opera manifeſtè & palàm mala, ſed etiam de iis de quibus dubitant: Imò ספק עבירה צריכה יותר תשובה מעבירה ודאית *Transgreſsio dubia magis opus habet pœnitentiá, quàm transgreſsio manifeſta:* quia de hac homo agit pœnitentiam, de illa ſecurus, eam ſæpè negligit &c.

Nono die manè ante lucem ſurgunt, in ſcholam eunt, ſatis multum canunt & precantur.

Gallo quomodo & cur hoc in feſto utantur.

Quamprimùm verò domum redierunt, mares ſinguli, tum pueri tum viri, Gallum in manus ſumunt: fœminæ Gallinam; gravida Gallum & Gallinam; quod ſi pepererit maſculum,

ſum, Gallus ſervit expiationi infantis, Gallina expiationi Matris; ſi fœmellam, Gallina ea ſufficit pro expiatione matris & filiæ. Quilibet poſtea paterfamilias, cum Gallo præ manibus, in medium primus prodit, & ex Pſalmis Davidis ait; *Sedentes in tenebris, & umbrâ mortis, vincti inopiâ & ferro: eos eduxit de tenebris & umbrâ mortis, & vincula eorum diſcrupit: Stulti propter prævaricationem ſuam, & propter iniquitates ſuas affliguntur, omnem eſcam abominata eſt anima eorum, & pervenerunt uſque ad portas mortis. Tunc clamaverunt ad Dominum in anguſtiâ ſuâ, ab anguſtiis eorum ſervavit eos, mittit verbum ſuum, & ſanat eos, & eruit eos de foveis ipſorum. Celebrent ergo Domini miſericordiam, & mirabilia ejus filiis hominum. Et ſacrificent ſacrificia laudis, & narrent opera ejus cum jubilo.* Item; *Si ei adſit Angelus interpres unus de mille, qui illi reſipiſcentiam exponat, tunc miſerebitur ejus, & dicet, redime eum, ne deſcendat in foſſam: inveni enim expiationem (* Gallum nempe gallinaceũ, qui peccata mea expiabit*)*. Deinde expiationem aggreditur, & capiti ſuo gallum ter allidit, ſingulosque ictus his vocibus proſequitur; זה חליפתי, זה תחתי, זה כפרתי, זה התרנגול ילך למיתה ואני אלך לחיים טובים עם כל ישראל אמן *Hic Gallus ſit permutatio pro me, hic in locum meum ſuccedat, hic ſit expiatio pro me, huic gallo mors afferetur, mihi verò & toti Iſraeli vita fortunata. Amen.* Hoc ille ter ex ordine facit, pro

Pſalm. 107. 10.14.17.&c.

Jobi 33.23.

Digitized by Google

pro ſe ſc. pro filiis ſuis, & pro peregrinis, qui apud illum ſunt, uti Summus Sacerdos in Veteri Teſtamento expiationem quoque fecit, ut in Levitico legimus. In his verbis notant, initiales literas harum trium vocum כפרתי, תחתי, חליפתי, conſtituere ח"תך *Chatach*, quod ſcribunt eſſe Nomen Angeli, huic rei præfecti; & petunt id ex illo verſu: פות"ח א"ת יד"ך quarum literæ finales etiam ſunt ח"תך. Gallo deinde imponens manus, ut in ſacrificiis olim, eum ſtatim mactat, cutemque ad collum ei primùm contrahit & conſtringit, & ſecum reputat, ſe, qui *præfocetur aut ſtranguletur*, dignum eſſe: hunc autem Gallum in ſuum locum ſubſtituere & offerre; Cultello poſtea jugulum reſolvit, iterum animo ſecum perpendens, ſemetipſum, qui *gladio plectatur*, dignum eſſe; & confeſtim illum vi è manibus in terram projicit, ut denotet, ſe dignum eſſe, qui *lapidibus obruatur*: Poſtremò illum aſſat, ut hoc pacto deſignet, ſe dignum eſſe, qui *Igne* vitam finiat: & ita quatuor hæc mortis genera, pro Judæis Gallus ſuſtinere debet. Inteſtina vulgò ſupra domus tectum jaciunt, avium commiſeratione, ut aliquid etiam de illorum oblatione participent. Verùm alii dicunt id fieri, quia quùm peccata internum quid potiùs quàm externum ſint, ideò galli inteſtinis peccata hærere: corvos itaque advenire, & cum Judæorum peccatis in de-

Levit. 16. 17.

in deſertum avolare debere, ut hirquus in Veteri Teſtamento cum populi peccatis in deſertum aufugiebat. Alii hanc reddunt cauſam; quia Galli victum hinc inde conquirunt, & ex rapto vivunt; & quia vermes & alias res abominabiles comedunt, hoc die ſancto ab eorum eſu eſſe abſtinendum. Dant præterea operam, ut *album Gallum* ad hanc oblationem conſequantur; rubro omninò abſtinent, quia gallus ruber jam antea peccatis ſcatet; ſiquidem peccatum rubrum eſt, uti ſcribitur: *Si fuerint peccata veſtra ut coccinum,* *Jeſa.* 1. 18. *quaſi nix dealbabuntur; &, ſi fuerint rubra quaſi vermiculus, velut lana, alba erunt.* Jam verò ſi gallus albus fuerit, nullis infectus eſt peccatis, & Judæorum peccata ſuſtinere poteſt: ſed ſi ruber ſit, totus peccatis ſcatet. Judæorum itaque peccatis ferendis inidoneus eſt. Antonius Margarita ſcribit in libro ſuo de fide Judaicâ, quoſdam dicere, ſe à veteribus accepiſſe, ad hanc expiatoriam oblationem Simiam ſumendam eſſe: hanc enim homini ſimillimam eſſe, &c. Cauſa autem, cur Gallo potiùs quàm alio animante utantur, hæc eſt, quia Vir Ebraicè גֶּבֶר *Gebher* appellatur. Jam ſi *Gebher* peccaverit, *Gebher* etiam peccati pœnam ſuſtinere debet. Quia verò gravior eſſet pœna, quàm ut illam ſubire poſſent Judæi, Gallum gallinaceum, qui Talmudicâ ſeu Babylonicâ dialecto גבר *Gebher* appellatur, in lo-

Gallus ab Hebrais vocatur Vir.

cum

cum ſuum ſubſtituunt, & ita juſtitiæ Dei ſatisfit; quia quum גבר *Gebher* peccaverit, גבר *Gebher* etiam, id eſt, Gallus gallinaceus plectitur. In Levuſch ſcribitur, *ſi Gallo gallinaceo quis deſtituatur, illum poſſe ejus loco ſumere vel Anſerem, vel Turturem, vel Pullum columbæ.* Additur ibidem, *quoſdam hunc morem improbare tanquam ſuperſtitioſum; 1. quòd ad ſacrificia ſeu oblationes ſit prohibitus Gallus, ac proinde hîc non debeat pro oblatione ſervire: deinde quia Mactans eum extra terram ſanctam, videatur Oblationem facere extra terram ſanctam, quod etiam eſt prohibitũ.* Ad hęc autem ita reſpondet R. Mardocheus; *hanc ipſam ob cauſam uſurpari ſolere tales animantium ſpecies, de quibus omnibus conſtat, quòd ad Oblationes ineptæ ſint, ne quis erret, & exiſtimet, veram hîc fieri Oblationem; ſed fieri tantùm ut Satanæ os obſtruatur, & omnis accuſandi materia præripiatur, qui perniciem hominis quærit, ut ipſius poteſtati tradatur. Dum enim homo Gallum ſuo loco mactat, & cogitat quaſi ſeipſum mactaret, nullus ei locus accuſandi relinquitur.* Leo de Modena quoque ſcribit, *in Italia, & in Oriente hunc Ritum eſſe abrogatum, ut qui nullum habeat fundamentum, & multum ſuperſtitionis.* Sic cæcæ illæ & brutæ pecudes hîc Deo ſuo imponere, & glaucoma ob oculos objicere ſe poſſe putant, iis nempe artibus, quibus Diabolum decipere poſſunt, ut ſuperiore capite vidimus, adeò ut illi Gallus gallinaceus Homo eſſe videatur. Væ tam horri-

Num. 604. §. 1.

horribili cæcitati! Conſimilem acutam & ſubtilem expoſitionem legimus in libro qui שבט יהודה id eſt, *Tribus Juda*, dicitur, & Hebraicè primùm conſcriptus, poſtea verò in Germanicam linguam à Judæis ipſis verſus, & Cracoviæ in Polonia, abhinc annis duodecim, editus eſt, ubi diſputatio inter Chriſtianum & Judæum, coram Alfonſo rege Luſitaniæ olim habita, deſcribitur. *Quum Chriſtianus multa Scripturæ loca produxiſſet, Chriſtum verum Meſſiam ſpectantia, & inter cætera hæc quoque verba Pſalmi* 22. Mi Deus, mi Deus, ut quid me dereliquiſti? *tandem Judæus reſpondit; Hanc Sacræ Scripturæ ineſſe proprietatem, ut variis modis exponi poſſit: veram autem & optimam expoſitionem eſſe eam, quæ aliis Scripturæ locis illuſtrari & confirmari poteſt. Multa verò eſſe loca, quæ obſtent, quo minus hæ voces,* Mi Deus, mi Deus, &c. *de Chriſto intelligi poſſint. Verùm tibi primò referam ea,* inquit Judæus, *quæ ſapientiſſimus & doctiſſimus quidam Rabbinus Hiſpaniarum Regi in hæc verba aliquando reſpondit; Heri in gallum meum excandui, eò quòd mihi nimio cantu moleſtiam faceſſeret; baculo itaque illum percuſſi, & in tenebricoſum conclave abegi, ubi glocitare deſiit. Illum verò tamdiu ſingulis diebus præ ira verberavi, donec cute direptâ oſſa illi comminuerim. Poſtea in ollam eum condidi, & operculo, ut decet, texi. Sed à morte ejus miraculum contigit; anima ejus in corpus reverſa eſt, & iterum cucurire & canere*

Pſal. 22. 1.

Digitized by Google

occapit. Et hic eſt Pſalmi vigeſimi ſecundi ſenſus.
Thren. 3. 1. *Prophetæ enim Jeremiæ vaticinationem in Threnis huc quoq; referendam, invenio, dum ait;* אני הגבר Ego ſum vir ille qui vidit afflictionem, *hoc eſt, Gallus gallinaceus, qui Talmudicâ dialecto* גבר Vir *appellatur*; In virga furoris ejus; *hic eſt Baculus quo gallus percuſſus fuit*; Deduxit me & abduxit, *id eſt, Abegit*; In tenebras & non in lucem, *hoc eſt, In conclàve tenebricoſum*; Vertit manum ſuam contra me; *his deſignatur altera verberatio in conclavi, vel etiam agitatio in olla*; Perdidit carnem meam & pellem meam, *hoc eſt, Diripuit & detraxit*; Et oſſa mea contrivit, *hoc eſt, Me in partes diſſecuit*; Ædificavit ſupra me, *hoc eſt, Me in olla texit*; In tenebris collocavit me, *id eſt, in olla tecta*; ſed & cùm clamavero & vociferatus fuero; *hæc denotant illum iterum à morte ſua ceciniſſe, &c.* Hactenus ex libro *Schebbet Jehudah.* Unde videre eſt, quomodo Judæi Sacrã Scripturam in ludibrium vertant, & reapſe oſtendant, ſe amentiâ, cæcitate & ſtupore cordis percuſſos eſſe, uti Deus per Moſem minatus erat. Hinc quoque præſtantisſimam illorum architectonicam, qui ex Gallo Virum, & ex Viro Gallum faciant, perſpicimus. Adducor ut credam, imò extra dubium pono, ſi Propheta Jeſajas cap. 53. uſus fuiſſet voce גבר *Gebher*, illos hunc Virum de quo Propheta agit, in Gallum mutaturos. Verùm non appellatur illi גבר *Gebher*,

ſed

ſed איש מכאובות Iſch machóvos *Vir dolorum*: Item, נבזה וחדל אישים Nibhſeh vachadal iſchim *Contemtiſſimus & abjectiſſimus virorum vel hominum*; Quos autem dolores & languores tulit? *Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portavit; Ipſe autem vulneratus eſt propter iniquitates noſtras: attritus eſt propter ſcelera noſtra, diſciplina pacis noſtræ ſuper eum, & livore ejus ſanati ſumus.* Ejuſmodi Virum Judæorum ſtupor recuſat, illumque præfert, quem veru transfigere, aſſare, & cum hilaritate & lætitia comedere poſſunt. Galli vulneribus tardè ſanabuntur, parumque admodum pacis in conſcientiis ſuis conſequentur, ut revera in lecto jamjam morituri decumbentes oſtendunt, ubi nullâ conſolatione ſuſtentantur, ſed ajunt מיתתי תהי כפרתי *Mors mea ſit expiatio & ſatisfactio pro peccatis meis.* Ah miſeram conſolationem! non mors temporalis, ſed æterna, expiatio erit & ſatisfactio pro illorum peccatis. Sed juſto Dei judicio hoc cognoſcere nec poſſunt nec volunt Judæi. Pergamus itaque & videamus, quomodo ſeſe ad Feſtum expiationis porrò præparent.

Factâ expiatione cum Gallo, ad ſepulchretum ſuum pergunt, ibique orant (uti ſuprà quoque diximus in Feſto anni principio) & eleemoſynas diſtribuunt; tantum nempe pecuniæ, quanti æſtimatur Gallus. Olim enim pauperibus gallos ipſos dabant, ſed paupe- *Sepulchreta petunt*

Digitized by Google

res obmurmurarunt, & ab illo dono abhorruerunt, ac ſi nempe divitum peccata illis comedenda eſſent. Oblationem itaque à Deo ſuo pecuniâ redimunt, in ollam conjiciunt, vel veru transfigunt, & ſuaviter poſtea epulantur.

Lavant. A' meridie aquam frigidam iterum ſubeunt & lavant, ut ſuprà ad pridiè kalendas Tiſri meminimus, in aquam ſe immergunt, ut ab omni immunditia ſe purificent & peccata ſua abluant. Quod ſi tamen hoc anni tempore Aqua fluentorum nimis ſit frigida, poterit calidâ ſuper caput & corpus ſuum affuſâ, id præſtare, non minori tamen quantitate, quàm novem caborum. Hęc ablutio quavis horâ fieri poteſt, modò fiat poſt meridiem, uſque ad noctem, quò appareat eam propter Diem expiationum ſuſcipi.

Candelas præparant. Quidam interim candelas præparant, quibus poſtridie in ſchola utuntur. In Germania pro ſingulis viris candelam præparant, quod in eo fundant, quod Eſajas dicit; בָּאֻרִים כַּבְּדוּ יְהוָה׃ h. e. *Luminibus glorificate Dominum* (nam volunt אוּרִים hîc idem eſſe quod אוֹרִים) *Eſa. 24.14.* Sapientiſſimi Cabaliſtæ compererunt, voculam נֵר quæ *Candelam* ſignificat, ſi literæ in numeros reſolvantur, ducentum quinquaginta conſtituere. Jam verò vir ducenta octo & quadraginta Membra in corpore ſuo habet, quibus ſi Spiritum ejus & Animam adjeceris,

ceris, 250. exſurgent, & ita vocula illa נֵר Virum unicum deſignat. Mulieri quatuor membra ſunt plus quàm viro, ideò pro illa candelam accendere opus non eſt. In aliis regionibus candelas etiam pro mulieribus præparant, magnumque Scholæ ornamentum eſſe credunt, ſi multæ in ſcholâ candelæ ardeant. Qui pietatis exceſſu laborant, duos habent cereos, alterum pro corpore, alterum pro anima: & hic illo & paulò major & carior eſt, *Cereusq; animæ* נרנשמה ab illis vocatur. Et Anima vocatur נֵר *Lucerna*, Prov. 20. 27. ideoque *Cereus* iſte expiationem facit pro anima.

Hinc & pro Animabus defunctorum Parentum Cereos tales accendunt: quia illorum revocationi & refocillationi inſerviunt.

Si cujus Candela extinguatur, pro infauſto habent omine: ſub veſperam in ſcholam conveniunt, precesque ſuas veſpertinas & nocturnas peragunt. *Orach chajim numer. 606.*

Si cui cum alio inimicitiæ intercedunt, alter alterum accedit, & is qui alium injuriâ aliquâ affecit, veniam injuriæ illatæ ab offenſa parte debet petere: Injuriâ affectus ſponte condonare debet: ſic enim Deus peccata ſua illi quoq; citò condonat. Si primâ vice ignoſcere noluerit, qui veniam petit, tres alios ſecum aſſumat, eumque bis & ter deprecetur; ſi nihil promoveat, non ex debito, ſed ex *Peccata ſibi invicem condonant.*

Digitized by Google

abundanti decem ſecum aſſumat, eumque iterum deprecetur; ſi injuriâ affectus tum condonet, benè ſe res habet; ſi ſecus, tamen ſuo functus officio, liber eſt & immunis, nihilq; veniæ, quam à Deo ſperat, hoc nocebit: alter autem, qui remittere noluit, vocatur אכזרי *Crudelis*, neque à Deo ſuorum peccatorum remiſsionem petet. Dicunt enim, Die expiationum remitti peccata, quibus homo Deum immediatè offendit, juxta id quod Levit. 16.30. dicitur: *In hac die expiabit vos ut emundet vos: ab omnibus peccatis veſtris coram Deo mundabimini* h. e. *Quod peccaſtis coram Deo, in hoc die expiatur, & ab eo mundabimini*: Quæ verò intercedunt offenſæ inter hominem & proximum ejus, nequaquam donec eum placarit & cum eo reconciliatus ſit, etiamſi non niſi verbis eum irritarit. Ter proximum eſſe conveniendum & delicti veniam ab eo petendam, probant ex eo, quòd de Joſephi fratre tertiâ vice id legatur; Sic enim nomine Patris ſui alloquuntur Geneſ. 50.17. Joſephum; *Sic dicetis Joſepho*; אָנָּא שָׂא נָא *Obſecro parce quæſo prævaricationi fratrum tuorum, &c.* Item, וְעַתָּה שָׂא נָא *Nunc ergo parce quæſo prævaricationi ſervorum Dei patris tui.* Hîc obſecrandi particulæ אָנָּא , נָא ter ingeminantur. Quòd tres alios debeat ſecum ſumere, qui offenſum ad remittendum perſuadeant, probant ex Jobi 33.27.28.29. Si injuriâ affectus ſatis conceſſerit, qui injuriâ affecit,

fecit, viros decem aſſumit, ſepulchrumque ejus petit & ait; חטאתי לאלהי ישראל ולפלוני זה שפשעתי לו *Peccavi in Deum Iſraelis, & in N. qui hîc ſitus eſt, &c.*

Hanc offenſarum petitionem & reconciliationem ſcribunt ideò fieri, ut Iſraëlitæ inter ſe pacifici & concordes vivant, omnisque eos accuſandi occaſio Satanæ præripiatur. Quam ad rem inſigne colloquium inter Sammaëlem (Angelum mortis, ſeu Diabolum) & Deum legitur in Talmud, Tractatu de Sabbatho, cap. 13.

Hoc die quoque peccata ſua Deo confitentur, quam וִידוּי *viddui* vocant. Quia enim *Dies Expiationum* eſt יום סליחה וכפרה *Dies Remiſsionis & expiationis peccatorum*, ideò ajunt neceſſe eſſe, ut eo quisque Peccatorum ſuorum confeſsionē edat, ſicut in V.T. de omnibus oblationibus, quę pro Peccatorum expiatione fiebant, legitur, והתוודו את חטאתם אשר עשו *Et confitebuntur peccata ſua quæ fecerunt* &c. ſicut etiam Sacerdos ſummus in Die expiationum, pro ſe, & pro toto Iſraele eſt confeſſus, ſicut dicitur; *Et expiationem faciet pro ſe, & pro domo ſua, & pro univerſo cœtu Iſrael*; cujus ſenſus eſt, quòd confeſſus fuerit primò peccatum ſuum, deinde peccatum Iſraëlis.

Peccatorum confeſſio coram Deo.

Levit. 16, 17.

Æquum equidem eſſet, ut hæc Confeſsio fieret cum ipſo ingreſſu Diei judicii, quando ille conſecratur ſub veſperam ingruente no-

cte, nec prius: ſed quia Sapientes metuerunt ne, ſi ea demum fieret poſt peractum prioris diei epulum (סעודה מפסקת *dictum*) multorum mens diſtraheretur, & devotio minueretur, quidam etiam inebriarentur, ut confiteri nequeant, &c. Ideò prudenter ordinarunt, ut quiſque Veſperâ hujus Diei, ipſo Minchæ tempore, antequam cibum ſumat, Confeſſionem ſuam edat.

Confeſſionis formula ſatis longa eſt, & habetur in libris precum ipſorum. Concepta eſt ordine Alphabetico, ita ut unaquæque litera complectatur Peccatum aliquod tum gravius, tum frequentius; ad quæ deinde, qui magis ſunt devoti & contriti, & judicio pollent, alia ſpecialia addunt, quorum ſibi ſunt conſcii, vel ad quæ aliâs naturâ inclinant & feruntur; eorum remiſſionem ſimul à Deo petentes. Formulæ nonnihil, pro diverſitate nationum, in libris precum variant. Et habent tum breviorem, tum prolixiorem, quam וידוי גדול *vidduì gádol* appellant. Specimen ejus producit Clariſſ. Seldenus, par. 1. de Synedriis, cap. 12.

Hanc ſi quis publicè & clarâ voce legat aut recitet, non neceſſe habet ſpecialem peccatorum ſuorum enumerationem ei inſerere, ſed ſi privatim & ſubmiſſâ voce confiteatur, benè facit, qui omnia, quorum meminiſſe poteſt, recenſet: quia magis hac ratione ad

pœniten-

pœnitentiam agendam exſtimulatur. Sic ajunt feciſſe Moſen, quando pro Iſraëlitis orans dixit; *Obſecro, peccavit populus iſte peccatum grande: fecerunt enim ſibi Deos aureos.* Non tamen ea nimis ſunt exaggeranda, quin potiùs extenuanda, ut tantò faciliùs fiat eorum expiatio: Mentem enim prædictorum verborum Moſis hanc ajunt fuiſſe: *O Deus, peccatum utiq; grande commiſit hic populus in cogitationibus ſuis: veruntamen nihil aliud fecerunt quàm Deos aureos, qui nihil ſunt coram te. Proinde quid hoc tua refert? perinde eſt, ac ſi nihil feciſſent.* *Exod. 32. 31.*

Confeſsio debet fieri ſtando (majoris humilitatis teſtandæ gratiâ) & corde ſyncero ac perfecto. *Sæpiùs, & minimùm decies hoc die eam iterant.*

Poſt peractas preces, & Confeſsionem, ſolet etiam alter ab altero vapulare & loro cædi in Synagoga; idque ut tanto magis ad animum revocent, abſtinendum eſſe à peccatis, quibus hactenus quiſque addictus fuit. Flagellationis hujus hæc eſt ratio: Bini ſemper in peculiarem quendam ſcholæ locum eunt, tum alter humi ſe proſternit vultu ad Septemtrionem obverſo, tergo verò ad Meridiem, aut vice verſâ (non ad Orientem vel Occidentem: quia in illis locis Majeſtas Divina habitat) alter verò loro bovino vel cingulo triginta novem ictus dorſo ejus infligit: Is qui flagellatur, interim confitetur, *De Malkus, ſive flagellatione & ejus modo.*

ſibique ipſi ad ſingulas voces pectus plangit. Flagellator ex Pſalmo octavo & ſeptuageſimo ait; והוא רחום יכפר עוון ולא ישחית והרבה
Pſal. 78. 38. להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו. *Ipſe miſericors condonavit iniquitatem, neque diſperdidit, & multiplicavit ut averteret iram ſuam, neque excitavit omnem iram ſuam.* Conſtat hic verſiculus Hebraicè tredecim tantùm vocibus, terque à flagellante repetitur, & ad ſingulas voces ictum infligit, quod novem quoque & triginta ictus conſtituit. Hic poſtea etiam humi procumbit, & eodem modo à ſocio excipitur, quo illum excepit, & ita graves peccatorum ſuorum pœnas dant: verùm in hac flagellatione aſini mutuum fricant, lacertisq; ſuis parcunt. Hanc flagellationem מלקות *Malkus* appellant
Deut. 25. 2. ex Deuteronomio, ubi ſcribitur; *Si verò impius dignus ſit qui vapulet, dejiciat eum judex, & cædat ipſum in conſpectu ſuo juxta impietatem ejus cum certo numero. Quadraginta plagis verberet eum, & non addat verberare eum, &c.* Hæc olim fuit pœna politica, quemadmodum hodiè apud Chriſtianos malefici extra urbem virgis cæduntur. Sed verba hæc non de quadraginta plagis plenè, ſed minus unâ, id eſt, triginta novem intelligunt & exponunt. Quum ego aliquando Rabbinum interrogarem, cur triginta novem tantùm plagas infligerent, quùm expreſsè quadraginta in Lege decernantur? reſpondit; Flagello olim uſos vete-

res tri-

res tribus loris vitulinis conſtante, quorum duo breviora, tertium tam longum fuerit, ut totum hominem, totumque corpus circumiret: hoc autem flagello ter & decies ſontem percuſſum; ſi verò vel ſemel tantùm cædere perrexiſſent, duas præter quadraginta miſero reo plagas inflixiſſent, quod à Moſe prohibitum. Expoſitio autem hujus loci, & quomodo ſontes cæſi fuerint, plenè deſcribitur in ipſorum Talmude; verùm id prolixius eſt, quàm ut hîc exponi poſſit. Qui plura cupit, adeat Præfationem noſtram ad Illuſtrem Virum Mornæum, libello de Abbreviaturis præfixam. Hanc pœnam quadraginta plagarum minus unâ, ſe quinquies à Judæis perpeſſum eſſe, inquit Apoſtolus Paulus; ſed acerbiùs paulò, omni dubio procul, quàm ipſi hodiè ſe ſe invicem in ſynagogâ flagellant.

Tractatu Makkos capite 3. p. 22.
Rab. Bechaj in Deut. 25.
2. Cor. 11,24.

Cæterùm ſcribunt etiam, Die expiationum non expiari & remitti peccata, אלא על השבים המאמינים בכפרה *niſi pœnitentibus & expiationem credentibus*: qui verò eam ſpernit, & apud ſe cogitat; *Quid prodeſſe poſſit mihi dies Expiationis?* ei nihil prodeſt, nec quicquam ipſi remittitur, quia remiſſionem nec petit, nec credit.

Levuſch Num. 201. §. 6.

A' ſcholâ domum ad menſam feſtinant, quam mulieres interim præpararunt, & Gallos gallinasque ſuas, quas manè pro peccatis ſuis obtulerant, devorant. Expreſsè in Ritualibus

pag. 53. tualibus ſuis ſcribunt, *tam Dei præceptum & bonum opus eſſe, hâc veſperâ ſaliarem in modum epulari, quàm proximo die jejunio ſe macerare.* Lac etiam coagulatum hac veſperâ comedunt, & ſi Uvas habere poſſint, in illud lac injiciunt, & ex eo edunt. Cepæ & allium hac veſperâ ſunt prohibita: ut & uxori cohabitare. Verùm hæc cœna ante Solem occaſum finiri debet. Dies enim feſtus cum nocte incipit, & ſemper aliquid de חול ſeu communi die addendum אל הקודש ad Diem ſacrum & feſtum. Pretioſiſſimas ſuas veſtes induunt, ſed illis grande & latum lineum induſium, quod ad calceos uſque dependeat, ſuperinducunt, in ſignum, ſe poſtero die albos & puros à peccatis, Angeliſque ſimiles fore. Quia enim diem expiationis dapibus non honeſtare poſſunt, pretioſis honeſtant veſtibus, non reperientes, quo majore illum honore afficere poſſint. Quia etiam lineum hujuſmodi induſium veſtis eſt mortuorum, eo exſtimulantur ad humilitatem & contritionem cordis, ut ſeriam agant pœnitentiam. In Maſſeches Taanijos, ſeu Tractatu Talmudico de Jejunio ſcribunt; Die 15. menſis Af, & in die Expiationum, ſolitas fuiſſe olim filias Iſraëliticas veſtibus albis indutas in vineas exire, & illic ſaltare.

Jeſa. 1. Jeſajas: *Audite cœli, & auribus percipe terra, quoniam Dominus loquutus eſt; Filios enutrivi & educavi: ipſi autem ſpreverunt me. Cognovit bos poſſeſſo-*

poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui, Iſrael autem me non cognovit, & populus meus non intellexit; Væ genti peccatrici, populo gravi iniquitate, ſemini nequam, filiis ſceleratis, dereliquerunt Dominum, blaſphemaverunt ſanctum Iſraël, abalienati ſunt retrorſum. Quò mihi multitudinem victimarum veſtrarum, dicit Dominus?

Hoſeas: *Convertere Iſrael ad Dominum Deum tuum: quoniam corruiſti in iniquitate tuâ, hæc animis veſtris infigite, & convertimini ad Dominum, & dicite ei; omnem à nobis aufer iniquitatem, & benefac nobis, & reddemus vitulos labiorum noſtrorum.* Hoſ. 14.

CAPUT XXVI.

De Feſto Expiationis.

DE hoc feſto inter alia in Levitico legimus: *Decimo die menſis hujus ſeptimi dies expiationum eſt, ideo convocatio ſancta erit vobis, & affligetis animas veſtras, atque offeretis holocauſtum Domino, Nullum opus facietis hoc ipſo die, quia dies expiationum eſt, ad expiandum vos coram Domino Deo veſtro, ut ab omnibus iniquitatibus veſtris coram Domino mundi ſitis, &c. Et affligetis animas veſtras die nono menſis ſeptimi ſub veſperam: À veſpera ad veſperam quieſcetis in Sabbatho veſtro.* Levit. 16. & 23.
Hodiè itaque Judęi die nono, antequam nox advenerit, in Synagoga conveniunt, Cereos ſecum ferunt, depangunt accenduntque, & inauſpicato ac ferali clamore canere & precari in-

ri incipiunt. Mulieres domi quoq; in hypocauſtis &cubiculis peculiares candelas accédunt; imò etiam in quibuſdam plateis obſcurioribus; easque quibuſdam in locis benedictione conſecrant: manus ante candelam expandunt, feſtum à profeſto, uti ſuprà quoque de Sabbatho dictum eſt, ſeparant. Sunt etiam, qui ſuper ægrotis accendunt, ut infrà traditur fuſiùs. Ab Apoſtatis non accipiunt ceram pro his candelis, ne fortè id ipſis pro merito imputetur. Si clarum & ſerenum lumen candelæ reddant, in omen accipiunt, credentes peccata ſibi remiſſum iri, vel proſperam ſibi fortunam portendi, nec morituros; ſi verò fuſco & maligno ardeant lumine, ſi cera effluat, omen hoc deteſtantur & abominantur, magnusque illos incedit mœror. Tapetibus quoque pavimentum in honorem feſti ſternunt: quibuſdam locis, ut Wormatiæ, gramine tantùm ſternunt; ne lugubri die, quo multùm proſternere ſe debent, & omninò humi procumbere, pretioſas ſuas veſtes collutulent, vel idololatriæ ſpeciem committant, quod prohibitum eſt, uti ſcribitur; *Lapideum pavimentum non ponetis in terra veſtra, ut adoretis ſuper ipſum, quia ego Dominus Deus veſter.*

Levit. 26.

Orach chajim numer. 612. & ſeqq.

Quod dicitur, *Et affligetis animas veſtras*; id præcipuè de quinque voluptatum abſtinentiâ interpretantur. *Primò* à veſperâ ad veſperam jejunium inſtituere debent (nihilominus ta-

A quibus rebus hoc die abſtinendũ.

nus tamen horas quatuor & viginti jejunium hoc vulgò excedit). Cibum omnem ita prohiberi ajunt, ne quis tantum comedat, unde appetitus ejus aliquo modo placari poteſt: qui enim hoc facit, non verè affligit animam ſuam: Menſuram hanc definiverunt Rabbini eſſe ככותבה הגסה adinſtar dactyli craſſi, paulò minus quàm ovum vulgare. Juxta hanc menſuram metiuntur cujuſvis cibi eſum: & qui minus edit, non peccat. *Secundò*, nemo calceos, nequidem uni pedi induere debet; Sic qui pede uno mutilus eſt, ei non licet fulcrum ſeu pedem factitium alligare aut applicare; inprimis ſi ſit ex corio: quia ex his cōmodum & delectationem capit homo. Senes verò & debiles, quodā morbo aut plagâ laborantes, aut ii quibus frigus nocet, ſoccos laneos induere poſſunt, vel in ſcholâ in pulvillū ſtare. Si quis etiam ſit in loco, ubi à Scorpionibus eſt periculum, licet ei & coriaceos calceos inducere. *Tertiò*, nemo oleo vel aquâ odoratâ voluptatis causâ lini vel inungi debet. Ægrotus tamen, & qui Porrigine laborat, hoc die æquè ac alio ſe poteſt ungere; quia id non facit voluptatis causâ; extra hos caſus non licet. *Quartò*, nullus lavare debet, imò ne minimum quidem digitum in aquam intingere, multò minus manè os & vultum frigidâ abluere. Intelligendum tamen hanc Lotionem volunt de ea quæ ſit voluptatis gratiâ:

ſed ſi

ſed ſi v. g. manus, pedes, aut alia pars corporis fuerit ſordibus aut luto inquinata, aut ſi alicui ſanguis è naribus ſtillaverit, licet eas lavare, quia hoc non fit ad voluptatem: Sic manè, poſtquam è lecto ſurrexit quis, licet manus lavare: quia ſpiritus noxii illis inſident, unde periculum homini imminet. Ita ſi quis alvum exonerarit, ille digitos articulorum tenus in aquam immittere poteſt: quidam linteo madido utuntur ad manus lavandas, ſed periculum ſubeſt. Fieri enim poſſet, ut nimio humore maderet, & guttula aliqua manibus exprimeretur, quod externum opus foret, & aperta feſti violatio. *Quintò*, omnino ab uxoribus ſuis abſtinere debent, imò ne tangendæ quidem illis ſunt, non ſecus ac ſi menſtruo laborarent fluxu.

Pueri ab his omnibus ſunt liberi, exceptis Calceis: quia non magnopere curatur, ſi diſcalceati ambulent. Manibus tamẽ ab alio ungi vel lavari non debent: quia ab hac unctione ungens vel lavans ipſe voluptatem capit unà cum eis: cibus ipſis dari poteſt; non tantam enim jucunditatem vel voluptatem inde percipit homo quantã in unctione & lotione, & metus ac reverentia Diei expiationis, eum ab edendo abſtinent, & appetitum proſternunt. Interim paulatim eos ad obſervationem præcepti aſſuefaciunt; horâ unâ vel etiam alterâ more ſolito tardiùs cibum ipſis præben-

præbendo; pro ratione ætatis & virium puerorum: qui undecim annorum eſt, ad perfectum jejunium adſtringitur, etiam puella.

Gravidæ & lactantes quoq; plenum totius diei jejunium obſervare debent: quod ſi gravida ex odore alicujus cibi, etiam prohibiti, vehementi appetitu accendatur, & periculum metuatur, ſi ei denegetur; tunc ſi nullâ ratione ab eo averti poſſit, priùs ei parum de humore ſeu ſucco ejus porrigunt, ut animus ejus nonnihil placetur; ſi hoc non ſufficiat, liberè ei dant quicquid vult.

Puerpera, tribus diebus primis à partu, prorſus non tenetur jejunare, quia periculum ei hinc emergere poteſt; à die tertio uſque ad ſeptimum, ſi dixerit, ſe opus habere cibo, datur ei, ut alii cuivis ægroto; inde & ulterius, ut cæteri omnes, jejunio animam ſuam affligere tenentur.

Aegroto, qui cibum appetit, & eo ſe opus habere dicit, cibus dari poteſt; imò etſi non petat, vel etiam ſe eo carere poſſe dicat, datur, ſi Medicus aliquis præſcripſerit. Quod ſi autem cibum ei dent, primò exiguâ quantitate ei porrigunt, quæ ſc. minor ſit, quàm Lege eſt prohibitum, ſi fortè eâ acquieſcat; pòſt aliquantum exſpectant, & rurſum eo pacto ipſi aliquid exhibent, ut vel ſic à transgreſſione præcepti, & annexa Exciſionis pœnâ ſit immunis. Eadem eſt potûs ratio.

Google

Veſpera Diei Expiationis. Orach chajim nũ. 610. Abſolutio ſceleratorũ & prævaricatorum. Talm. Kerithuth fol. 6. 2.

Antequam hâc veſperâ preces ſuas inchoent, *primò* ſceleratos & perfidos abſolvunt, & permittunt, ut unà cum Eccleſia orare posſint, etiam ipſis nihil tale petentibus. Nam in Talmude ſcriptum eſt: כל תענית ציבור שאין בו מפושעי ישראל אינו תענית , שהרי חלבנה ריחו רע ומנאו הכתוב עם סממני הקטורת *Omne jejunium publicum Eccleſiæ, in quo non ſunt de prævaricatoribus Iſraelis, nullum eſt: nam ecce Galbanum odoris eſt fœdi & ingrati, & tamen annumerat illud Scriptura aromatibus ſuffitus ſacri.*

Exo. 30. 34. Itaq; duo è præcipuis Rabbinis ſe juxta Prçcentorem ſiſtunt, unus ad ejus dextrã, alter ad ſiniſtram, ut unà cum ipſo tres ſint, & publicè elatâ voce proclamant; בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה על דעת המקום ועל דעת הקהל אנו מתירין להתפלל עם עבריינין *In Academia ſuperna, & in Academia inferiore, ex mente Dei, & ex mente Eccleſiæ, permittimus & poteſtatem facimus orandi cum prævaricatoribus.* Deinde præcentor confeſtim arcam accedit, in qua liber Legis ſervatur, illamque aperit, longamque & religioſam orationem canit, ſingulis ſubmiſsâ voce ſequentibus, cujus initium eſt: כל נדרי ואסרי וקונמי וחרמי די נדרנא ודאשתבענא ודי אחרימנא ודי אקימנא ודי אסרנא על נפשנא מיום הכפורים שעבר עד יום הכפורים זה שבא עלינו לטובה כולהון אחרטנא בהון

Solutio votorum & juramentorũ.

h. e. *Omnia vota, interdicta, anathemata quæ vovimus, juravimus, devovimus, obſervavimus, & quibus nos adſtrinximus à Die Expiationum præterito,*

rito, uſq; ad præſentem (qui nobis ſit auſpicatus!) eorum omnium nos pœniteat, irrita, caſſa, & ſublata ſunto; primamque hanc partem cantionis prolixæ ter ex ordine canit, & ſingulis vicibus vocem attollit, adeò ut tertiâ vice longè magis viva & canora ſit vox, quàm primâ & ſecundâ vice. Sic communiter intelligunt, aboliri & irrita reddi juramenta & vota omnia, quæ elapſo anno fecerint. Sed R. *Quomodo ea*
Mordechaj Japhe explicat de futuro anno, & *intelligenda*
vult omnia in ſingulari numero, & primâ perſonâ legenda & exponenda eſſe, hoc ſenſu; *Omnia mea vota, interdicta, anathemata, quæ ſum voturus, juraturus, devoturus, & ad quæ meipſum ſum adſtricturus* מיום הכיפור הזה עד יום כיפורים הבא *à die Expiationum præſente, uſq; ad diem Expiationis venturum* (ſequenti anno) *illorum omnium me pœnitet, omnia ſint irrita, & abolita*. Ita vult ille eſſe formulam conditionatam pro votis & juramentis futuris, quæ temerè & inconſideratè fortaſſe alicui poſſent excidere, ut illa pro nullis habeantur, neque voventi, vel juranti noceant. Hæc quoque lectio probatur in Colbo. Ob hanc votorum & juramentorum ſolutionem & abolitionem malè audiunt Judæi, quaſi Juramentis illorum, quæ Chriſtianis faciunt, nulla fides ſit habenda. Sed R. Mordechaj *Num. 619.*
Japhe ſcribit; מיהו ביטול אינו מועיל אלא לנדרים *§. 1.*
שנודר מעצמו ושבועה שנשבע בעצמו אבל נדר שחבירו

Digitized by Google

מדירו ושבועה שחבירו או ב"ד משביעין אותו אין מועיל בהן לא ביטול ולא תנאי שהרי הוא נודר ונשבע על דעת חבירו ועל דעת בית דין *Abolitio hæc nō prodeſt, niſi pro votis, quæ quis ſpontè vovet, & pro juramentis, quæ quis à ſeipſo jurat. Quod autem ad ea vota attinet & juramenta, quæ alicui deferuntur vel à proximo ſuo, vel à Domo judicii, ea neque abolitio, neque conditio hæc poteſt tollere & irrita reddere, quia ſic jurat juxta mentem proximi ſui, & domûs judicii.* Hæc abſolutionis formula linguâ Chaldæâ eſt concepta, quia in Babele eſt contexta, ubi ipſis lingua Chaldaica erat vernacula, ut eam omnes intelligerent. Ab hac formula in Ritualibus hanc noctem aliquando vocant ליל כל נדרי q. d. *Noctem ſolutionis votorum & juramentorum.*

Pergunt poſtea, & cantum in multam noctem producunt: quidam totum Pſalterium hac nocte legunt. Sunt qui in ſcholâ noctem precibus & cantibus tranſigant, alii in ipsâ ſcholâ in aliquo angulo procul ab arcâ dormiunt, vel in loco mulieribus deſtinato, poſtquam illę domum omnes conceſſerunt; hunc tamen morem multis modis improbat R. Mordechaj Jáphe, in *Levuſch hachòr* Num. 619. §. 4. & judicat illos melius facere, qui poſt Precationes & Deprecationes ſolennes domum dormitum ſe conferunt. Quidam, qui pietate ſunt admirabili, & gravem pœnitentiam agere volunt, per totum feſtum, diu noctuque

ctuque ſtant in pedes, canunt & orant indeſinenter, ut ego quoſdam vidi, qui per ſeptem & viginti horas in loco uno ſteterunt. In Ménoras hammáor ſcribitur, ideò ſtandum eſſe, ut ſic asſimilentur Angelis, qui perpetuò Deo adſtant, ad juſſa ejus excipienda & exequenda. *fol. 110. col. 3.*

Sub matutinum tempus, antequam illuceſcat, omnes iterum in ſcholam conveniunt, preces ſuas recitant, & unà per totum diem remanent; multam circa librum Legis pompam exercent; ſæpiùs in terram operto penitùs vultu procidunt, præſertim quando confitentur; ad ſingulas voces præ religionis intenſione pectus palmis tundunt. *Manè hujus diei.*

Operam tamen dare debet Præcentor, ut in Precibus his matutinis feſtinet, neq; eas ultra debitum tempus extrahat; quò adhuc ante meridiem epimetron Precum (*Múſaph* vocant) orare posſit; ideoq;, ſi videat illas nimis diu duraturas, quaſdam *Selíchos* preces pro remisſione peccatorum omittit. Poſt meridiem enim jam incipit tempus Minchæ ſeu veſpertinum.

Pomeridiè precationes veſpertinas recitant, & continuant uſque dum Sol in occaſum vergit, & cacumina montium & arborum occupat; tum ei ſubjungunt Precationem, quam vocant תפלת נעילה *Precationem obſerationis*; portarum ſc. Eo enim tempore

portæ ſanctuarii olim claudebantur. Varias deinde adhuc precationes ſubjungunt.

Veſpera. Nocte jam jam iterum appetente, ſacerdos Palliolum illud villoſum (טלית Talles appellant), collo circumpoſitum, capiti imponit, oculisque obducit, & populum ſolitâ bene-*Num. 6.* dictione proſequitur, ut in libro Numerorum præcipitur. Dum benedictionem recitat, manus ad populum expandit; populus verò manibus oculos & faciem tegit, nec ſacerdotis manus intueri audent, quia in illis ſpiritus Dei durante benedictione requieſcit, uti ſcri-*Cant. 2. 9.* bitur; *Ecce ipſe ſtat poſt parietem noſtrum, proſpiciens per feneſtras, & proferens aſpectum per cancellos*, hoc eſt, Deus ſtat poſt ſacerdotem, & proſpicit per feneſtras & cancellos, hoc eſt, per expanſos & divaricatos ſacerdotis digitos. Precem poſtea adhuc unam decantat, ſed minimùm ſepties continuò repetit, ſingulis vicibus altiùs ſublatâ voce. Scribunt enim, Majeſtatem divinam hactenus in precibus ipſorum præſentem, hîc ab illis in ſeptimum cœlum rurſus decedere; abeuntem itaque ſuaviſſimo cantu, & cœleſti illâ melodiâ, quam norunt qui illos rudentes audiverunt, proſequuntur. Sunt qui dicunt, id in ſeptem cœlorum memoriam fieri, quos aperuit Deus, cùm Iſraeli Legem daret, eisque oſtendere, nullum alium in cœlis præter ſe eſſe Deum.

Antequam ſcholâ egrediantur, clarum & protra-

protractum, cornu ſuprà memorato, ſonum emittunt, in ſignum, quòd Majeſtas Divina nunc diſceſſerit, & ſupra expanſum cœli aſcenderit, ſicut in datione Legis factum fuit, ſicut dicitur; *Quùm protraxerint ſonum buccinâ,* Exo. 19.13. *ipſi aſcendent in montem.* Et alibi; *Aſcendit Deus* Pſ. 47.6. *cum clangore: deinde* ideò, quòd Clangor buccinæ ſignum ſit lætitię & victoriæ, quaſi dicerent; נצחנו את השטן *Vicimus Satanam: tertiò* hac ratione confundunt & conſternatum reddunt Satanam, dum hoc clangore in mentem ipſi revocatur judicium ſuum, ut non audeat coram Deo accuſare Judæos: Poſt hunc enim diem iterum poteſtatem accipit in eos, quę ipſi in die expiationis aufertur; quo ſunt כמלאכי השרת ſimiles Angelis in cœlo. Eliciunt hoc ex eo quod apud Zachariam legitur. יגער cap. 3. 2. י״י בך השטן *Increpet te Dominus* השטן *Satanas*; quia enim nomen hoc Satanę הַשָּׂטָן in numeris facit 364. dies autem Anni ſolaris ſunt 365. ideò hoc indicari volunt, Sathanam non habere poteſtatem adverſandi & accuſandi, niſi 364. diebus in anno; excepto ſc. Die expiationum; Itaq; clangore hoc confundunt eum, ut exſpirante hoc die accuſationis obliviſcatur: *quartò*, Clangor buccinæ eſt סימן לחירות *ſignum libertatis*: quia itaq; hoc die Animæ fiunt liberæ à transgreſſionibus corporis, corpora etiam ex ſervitute pœnarum in libertatem manumittuntur, ideò & ob hanc

Digitized by Google

cauſam clangunt; *quintò*, in memoriam Jubilæi, qui hoc anno incipiebat. Et licet hic Dies in Sabbathum incidat, tamen eo ab hoc clangore non abſtinent; quia Buccinâ ritè clangere eſt חכמה *Scientia vel ars*, nō מלאכה *opus*.

In egreſſu etiam Sabbathi ſolent conſecrare Lunam, ſiquidem appareat: quia tunc hilares ſunt & læti, quòd ipſis remiſſa ſint peccata ſua.

Qui religioſiores ſunt, Die expiationum finito, è veſtigio incipiunt conſtruere סוכה *Súccah*, ſeu Tabernaculum, ut unius præcepti cum alterius obſervationem conjungant;
Pſ. 84, 8. juxta illud; *Ibunt de virtute in virtutem, ad Deum in Tzijon*.

Ubi ab omni re parati ſunt, vox è cœlis adeſt (inquiunt illi) quæ proclamat; *Abi, panem tuum hilariter comede; Deus enim accepta habet omnia opera tua*. Sic domum repetunt, & quidam cereorum ſuorum reliquias ſumunt, & iis feſtum à profeſto domi ſeparant, ut ſuprà de Sabbatho dictum: ſunt qui eos in ſchola per totum annum relinquant, & certis
Candela perennis. temporibus accendant. Quidam ſanctitate conſpicui candelam perennem in ſchola diu noctuq; per totum annum ardentem habent, quæ propterea נר תמיד *Ner Tamid* appellatur. Seſe invicem diſcedentes his verbis proſequuntur, הבורא יחתמך לשנה טובה id eſt, *Creator in bonum annum tranſcribat & obſignet te*. Libri enim

bri enim, quorum ſuprà meminimus, nunc obſignantur, & nullam amplius judicium & ſententia divina immutationem admittit.

Quûm domum rediêre, famelici valdè ſunt: nam per octo & viginti horas nihil comederunt. Ocyùs itaque menſæ accumbunt, & cœnam lautè ſatis producunt, priſtini diei jacturam ſarcientes.

Poſtridiè tamen manè iterum ſurgunt, & in ſcholam eunt, ne Satanas conqueri incipiat, & meritò dicat; *Heri quidem, quia Dies Expiationis fuit, manè ſurrexerunt: hodie verò pietas eorum jam evanuit, in lecto jacent, & in multam lucem ſtertunt.* *Rituale p. 68.*

In ſumma, hoc Expiationum die adeò ſancti & pii ſunt, ut diabolus ipſe pietatem illorum laudare cogatur. Hinc in Capitulis Rabbi Eliezer ejuſmodi legimus colloquium; *Quo die Deus legem dedit, impurus ille ſpiritus Sammael Deum ita alloquitur; Domine totius mundi, tu mihi in omnes totius orbis gentes poteſtatem dediſti, in ſolum Iſraelem nulla mihi conceſſa poteſtas. Deus reſpondet, Tibi expiationis die in illos poteſtas erit, ſi peccatum in illis invenias; ſi verò peccati expertes ſint, nihil erit tibi juris in illos. Idcirco munera hoc Expiationis die Satanæ obtruduntur, ne Iſraëlitarum oblationem interpellat*, (unde dicunt, תנו שוחד לסמאל ביום הכפורים *Date munus Sammaeli in die expiationū) ſicut dicitur*; A cœtu autem filiorum Iſrael accipies duos hircos &c. *cap. 46.* *Levit. 16. 5. 6. 7. 8.*

Mittetq; Aharon ſuper duos hircos ſortem; ſortem unam DOMINO, & ſortem alteram pro Aſaſéle. Sors DOMINI *erat Holocauſtum; ſors verò Aſaſélis erat hoſtia pro peccato, & imponebantur ei omnes iniquitates Iſraelitarum, ſi-*
Levit. 22. *cut dicitur*; Et portabit hircus ille ſuper ſe omnes iniquitates eorum. *Ubi ergo Sammaël populum Iſraelis abſq; peccatis hoc die comperit, dicit ad Deum; Populum in terris habes Angelis cœleſtibus ſimilem. Quemadmodum enim Angeli recti ſtant, neque edentes neque bibentes, puri ab omnibus peccatis, pacem & concordiam mutuam alentes; talis quoque eſt populus Iſrael Expiationum die.*
Caphtor u-perach p.71. *Quum Deus hæc à malo Angelo audit, illicò eorum peccata ipſis condonat, & preces eorum exaudit.* Alibi legitur; *Ideò munus Satanæ dari, ut illi oculos præſtringant, ne ab illo accuſentur, uti ſcribitur;*
Exod. 23. 8. Munus excœcat videntes. R. Bechaj ad Gen. 25. 28. *Et dilexit Iſaac Eſavum,* כִּי צַיִד בְּפִיו *quia venationem in os ejus* (ſc. attulit,) ſcribit: *Venabatur & ferinam attulit patri ſuo, hocq; munere eum demulcebat, ut acciperet primogenituram.*
Deut. 16. 19. *Hoc eſt quod dicitur*; Munus excœcat oculos ſapientum; *Et de Iſaaco*; Et caligarunt oculi ejus, ut non videret (ſc. *propter munera accepta ab Eſavo*). *Et hinc videmus, quòd ſicut Eſavus fuit* איש שוחד *Vir munerum, ſic etiam ſemen ejus* (Chriſtianos, qui ab Eſavo vel Edom denominantur) eſſe מקבלי שוחד אוהבי הלעטות h. e. *accipere munera, & amare cupedias, ſicut Eſau, quando dixit,*

xit, הלעיטני נא Guſtare fac me. והם מושכים כח מן השר שלה' שהוא מקבל שוחד ביום הכפורים *Trahunt enim naturam ab Angelo ſuo*, (Sammaële, principe dæmonum) *qui accipit donum in Die Expiationum.* Hæc Bechaj.

Cæterùm hoc feſtum unico tantùm die celebrant, non duobus, ut alia feſta, propter dubium Neomenias, de quo ſic ſcribitur in Levúſch hachór: *Non eſt neceſſe, ut per duos dies celebremus Diem expiationum hoc tempore, uti facimus in reliquis diebus feſtis: quia periti ſumus calculationis Menſium, & certò ſcimus, hunc eſſe diem decimum: neq; etiam eſt ullus locus hodiè, ubi Neomeniam conſecrent juxta phaſin, ut ſcrupulus oboriri poſſet, quaſi vel ob tardiorem adventum teſtium principium menſis ſit in ſequentem diem rejectum, vel error, aut deſtinatum aliquod mutandi propoſitū fortaßis interveniret. Reliquis feſtis duos dies aßignamus, quia hanc conſuetudinem à Majoribus noſtris in captivitate ſic accepimus; & eam facilè obſervare poſſumus. Alia verò eſt ratio Diei expiationum, in quo omnis cibus & potus eſt prohibitus, quod paucißimi in mundo per biduum obſervare poſſunt. Hanc ob cauſam noluerunt durius jugum hîc cervicibus illorum imponere. Reperiuntur tamen quandoq; nonnulli eximiâ ſanctitate præditi, qui per biduum integrum eum celebrant, & jejunant &c.*

Cur per unū tantùm diem celebretur.

Num. 624. §. 5.

Jeſajas: *Clama, ne ceſſes, quaſi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo ſcelera eorum, & domui Jacob peccata eorum: Me etenim de die in diem*

Jeſa. 58.

in diem quærunt, & ſcire vias meas volunt, quaſi gens quæ juſtitiam fecerit, & judicium Dei ſui non dereliquerit, rogant me judicia juſtitiæ, & appropinquare Deo volunt. Quare jejunavimus & non aſpexiſti? Nolite jejunare ſicut uſq; ad hanc diem, ut audiatur in excelſo clamor veſter. Nunquid tale eſt jejunium quod elegi, per diem affligere hominem animam ſuam? nunquid contorquere quaſi circulum caput ſuum, & ſaccum & cinerem ſternere? &c.

CAPUT XXVII.

De Feſto שמחת תורה *Lætitiæ Legis, & officiorum Eccleſiaſticorum diſtributione.*

Feſtum lætitiæ legis à Rabbinis.

DE hoc feſto nihil in Lege habetur, ſed à Rabbinis inſtitutum eſt, ut de Dei benignitate lætarentur, qui illos iterum per annum unum in Lege ſtudere & exerceri permiſerit, Legisq; lectionem & expoſitionem hoc die abſolvi, quæ eſt ejus miſeratio, conceſſerit. Et hinc appellatur חג שמחת התורה *Feſtum Lætitiæ legis* ſc. abſolutæ, & de novo inchoandæ, & incidit ſemper in 23. Septembris.

In quot ſectiones lex dividatur.

Libros enim Moſis in quinquaginta duas partes ſeu ſectiones dividunt, & ſingulis Sabbathis

bathis ſectionem unam legunt, ſicque incidit ultima Lectio in *nonum* diem feſti Scenopegiorum; vigeſimum nempe & tertium circiter Septembris; non octavum, ut Ludovicus de Dieu ſcribit in Johan. cap. 7. ℣. 37.

Nocte vel veſperâ nonâ dici Tabernaculorum, in qua finitur dies octavus, & incipit Nonus, poſt recitatam Precationem veſpertinam, depromunt omnes Libros Legis ex arca, quorum unum Æditumus ſeu Lector ſumit in manus, & precibus quibusdam dictis, eo circumit ſuggeſtum, populo ſequente cum reliquis libris; poſtea ſuggeſtum conſcendunt, *libros Legis tres* convolvunt uſque ad illas Paraſchas ſeu ſectiones, quas lecturi ſunt craſtino *die*; Ultimam ſc. Legis, Primam, & Lectionem de oblationibus ex Numer. 29. ℣. 35. dehinc recitatis quibuſdam precibus & Pſalmis in pace è tabernaculis exeunt, & in domos ſuas ſe conferunt, ibique cœnant. *Craſtino manè* Scholam repetunt, poſt Preces quaſdam præmiſſas à Miniſtro Synagogæ, rurſum ex arca producunt omnes libros Legis: quos, cum precibus quibusdam circa ſuggeſtum circumlatos, in Arcam magno cum apparatu recondunt, exceptis tribus; Ex horum trium *uno* legunt Sectionem Moſaicam ultimam, ex *ſecundo*, nullo intervallo interpoſito, Sectionem primam; ex tertio legit *Hammaphtir* qui cœtum dimittit lectionem paulò antè

antè indigitatam. Si fortè alicubi nonniſi duo habeant volumina Legis, ex uno legunt Ultimam, ex altero Primam ſectionem; tùm reſumpto priore, ex eo legunt tertiam, quâ cœtus dimittitur. Qui ultimam ſectionem legit, vocatur חתן תורה *Sponſus Legis*; qui primam, חתן בראשית *Sponſus Bréſchis.*

Quòd non ſolùm ultimam, ſed & primam Legis ſectionem hoc die legunt, ideò fit, ut omnis calumniandi & accuſandi occaſio Diabolo præripiatur, ne Deum accedat & dicat; רב'שע כבר סיימו התורה ולא רצו עוד לקרות *Domine mundi, Judæi quidem abſolverunt lectionem libri Legis, ſed nolunt amplius legere.* Quod verò hoc nono feſti Tabernaculorum die, non ipſis Novi anni Kalendis (quæ in eundem menſem incidunt) lectionem libri Legis abſolvunt & incipiunt, iterum fit להטעות את השטן ad decipiendum Diabolum, ut verum Novi anni principium, quo ſc. Deus thronum judicialem ob peccata Judæorum conſcendit, ignoret, atque ita ipſos etiam accuſare coram Deo nequeat.

Hoc die plures ſolito advocantur, qui legant, unam etiam eandemque ſectionem, quandoque aliquoties iteratò legunt. Interim dum libri omnes extra arcam ſunt, candelam ardentem intus collocant: arca enim nunquam vacua manere debet. Hoc autem idem eſt, ac ſi Lex inde non moveretur: Lex enim

enim quoque Lux appellatur, uti ſcribitur; *Quia mandatum lucerna eſt, & lex lux.* *Prov. 6. 23.*

Multos fructus, ut pote poma, nuces, pyra, & alia id genus, in ſchola in turbam puerorum immittunt, ut illis quoque lætitiæ ſuppetat argumentum; verùm ſæpè fit, ut pugnis lætitia imminuatur.

Quia verò hoc die Legis lectio abſolvitur, ideo munera Eccleſiaſtica renovantur, illa præſertim quæ ad Legis lectionem pertinent. Hæc autem munera publicè in ſcholâ, conſtitutâ auctione, venduntur, & illius ſunt, illique cedunt, qui tertiâ proclamatione plus licetur. *Quomodo munera Eccleſiaſtica renoventur.*

Primò quidem ab æedituo Candelarum per totum annum in ſcholâ accendendarum munus proclamatur: *Deinde*, Vini, ad Sabbathi aliorumque feſtorum conſecrationem & dimiſsionem, dandi porrigendiq; munus ſubjicitur. Quamvis enim ſinguli patres familias domi Sabbathum vino conſecrare debeant, uti ſuprà recitavimus, in pauperum tamen Judæorum gratiam, quibus vinum non eſt, conſtitutum & decretum eſt, ut palàm & in conſpectu omnium, pro quibuslibet Sabbathum vini cyatho conſecraretur & dimitteretur. Illud autem vinum puerulis bibendum datur, & inde in pios Judæos evadunt. *Tertiò* proclamatur, quis munus illud, quod illis גלילה *Gelilah* dicitur, emere velit? munus

nempe

nempe libri Legis replicandi & complicandi. *Quartò* quis *τλὼ* הגבהה *Hagbahah?* munus eſt, quo liber Legis rectà ſurſum tollitur, & circa ſuggeſtum defertur, ut ſinguli ſcripturam videre poſſint. Hunc robuſtum & lacertoſum eſſe oportet, quo integrum librum quàm maximè apertum & expanſum, paſſis brachiis geſtare poſſit. Si enim cæſpitaverit vel pede offenderit, oportet totum cœtum jejunio infauſtum illud omen expiare. *Quintò* quis Lignum vitæ עץ חיים velit emere? munus hoc eſt, gemini ligni tornatilis, cui membranæ in quibus lex deſcripta eſt annectuntur, prehendendi, & linteorum huc pertinentium ocyùs porrigendorum, ut confeſtim complicetur. Munus hoc vulgò à pueris emitur: exiſtimant enim, ſe hac lignorum apprehenſione meliores & prudentiores evaſuros: ſperant etiam, ſe hoc modo diutiùs victuros: quia ligna illa עץ חיים *Lignum vitæ* appellantur, uti ſcribitur; *Hæc lignum vitæ eſt apprehendentibus eam.* Dum hic liber complicatur, ſola ligna apprehenduntur; ſi quis enim membranam nudis manibus tangeret, horribile ſibi piaculum contraheret. *Sextò* proclamatur, quis אחרון *Acheron* comparare voluerit: munus eſt, quo quis è cœtu ultimus, ad lectionem in libro legis, diebus feſtis advocatur. *Septimò*, quis *τλὼ* שְׁהִיָּה *Schehijah* licitari in animo habeat? munus eſt, quo quis in locum ejus

ejus, qui munus ſuum negligit, vel non rectè curat, ſufficitur. De ſingulis his officiis, & forma libri legis, vide etiam ſuprà cap. 9.

Pecunia, quæ ex hiſce muneribus corraditur, in ſcholæ ſartæ tectæ ſervandæ, pauperumque uſus convertitur.

Sæpiſſimè ex hac auctione maximę oriuntur inimicitiæ, invidiæ & rixæ; plerumque etiam ſacroſanctum Dei nomen blaſphemiis impetitur, quia aliquando perſonarum habetur ratio; dives pauperi præponitur; ſenex juveni, doctus indocto, pius nebuloni poſtponitur, &c. unde tanta ſæpè oriuntur jurgia & animorum diſſidia, ut res etiam ad Chriſtianum magiſtratum quandoq; deveniat. Nulla magis moroſa, magis invida & implacabilis ſub cœlorum convexo hodiè gens eſt, quàm Judæorum. Et hic ultimus eſt attentæ illius lectionis divinæ legis in ſynagogâ fructus: extrinſecus pulchra quidem illorum eſt ſpecies, intrinſecus verò impietate toti ſcatent.

Quoniam autem nulla lætitia perfecta eſt & abſoluta, ubi בשר ויין caro & vinum, uti loquuntur, abſunt, feſtum hoc quoque adjiciali cœnâ claudunt, lautos cibos omne genus faciunt, & in ſummâ lætitiâ genio indulgent. Convivandum hoc die eſſe, probant in Midraſch Schir haſſchirim ex lib. 1. Reg. ubi dicitur; *Et venit* (Salomo) *Hieroſolymam, ac ſtetit* 1. Reg. 3. 15.

coram arca fœderis Domini, &c. & fecit convivium cunctis famulis ſuis. Hinc, *inquit Rabbi Iſaac,* habemus, שעושין סעודה לגמרה של תורה *convivium inſtruendum eſſe abſolutioni Legis.* Duo inprimis Sponſi liberales ſe oſtendunt tùm erga pauperes, tùm erga amicos, quos ad convivium invitant.

Proximum abhinc Sabbathum, vocatur שבת בראשית *Sabbathum Bréſchis*, quia in eo ſectionem primam *Breſchis* legunt, cum certis quibuſdam precationibus & Pſalmis.

CAPUT XXVIII.

De Encæniorum Feſto.

Orach chajim numer. 670.

FEſtum hoc Hebraicè vocatur חנוכה *Chanúccah*, & celebratur vigeſimo quinto die Novembris, qui כסלו *Kislef* dicitur.

Feſti Encæniorum origo, juxta authorem libb. Machab.

Hoc feſtum in libris Machabæorum inſtitutum legitur in præſtantisſimi herois Judæ Aſſamonæi ſeu Machabæi memoriam, qui poſt patris ſui Mathatiæ obitum, Græcos, qui Jeruſalem occupaverant, templũ polluerant & prophanaverant, ſacrum oleum in templo omne perdiderant, multisque malis Judæos affecerant, vicit, Urbem recuperavit, Templumque vigeſimo quinto die iterum dedicavit, atque annuatim per octo dies feſtum hoc Dedicationis celebrandum inſtituit, ut prolixè primo Macchabæorum libro legere

eſt;

eſt; *Et ſtatuit Judas & fratres ejus, & univerſa Eccleſia Iſrael, ut agatur dies Dedicationis altaris in temporibus ſuis ab anno in annum, per dies octo, à quinta & viceſima die menſis Casleu, cum lætitia & gaudio.* *1. Macch. 4. & 10.*

Hebræi verò ſcribunt, inſtitutum eſſe hoc feſtum, in memoriam & celebrationem miraculi, tùm ipſis à Deo facti, quo urnula una olei, cùm aliàs nullum haberent purum, fuit inventa, quæ miraculosè pro octo diebus oleum Lucernæ ſacræ præbuit, neque diminuta fuit; cùm tamen non plus in ea eſſet olei, quàm quantum naturaliter uni nocti ſat erat. *Origo feſti juxta Hebræos.*

Hiſtoria ab illis ita refertur: *Cùm Græci ingreſſi eſſent in templum, omnia olea, quæ in templo fuerunt, polluerunt; quia Oblationes idololatricas intulerunt, quæ Tentorium & habitaculum polluunt. Cùm autem prævaluiſſet manus filiorum Haſmonai* (Machabæorum) *Jochananis nempe Sacerdotis ſummi, & Græcos viciſſent, inquirentes, invenerunt non niſi unicam parvam lenticulam olei, in terra abſconditam, unde cognoverunt, inimicos non potuiſſe eam auferre. Et quia obſignata erat ſigillo ſummi Pontificis, inde collegerunt, Græcos oleum illud non contigiſſe, vel aliud oleum illi affundendo, vel ex eo aliquid effundendo; ac proinde habuerunt illud pro Oleo mundo Lucernam ex eo accendendi in domo Sanctuarii, & reipſa accenderunt. Non plus autem*

olei erat in illa lenticula, niſi quantum ſufficiebat pro die uno. Quia itaq; omnes Iſraëlitæ tum polluti cenſebantur ex contactu mortui (quia tetigerunt occiſos gentiles), *& ſic non poterant præparare vel nanciſci oleum mundum ante ſeptem dies purificationis ſuæ, ſuperaddito adhuc die uno ad contuſionem olivarum, & oleum ex illis exprimendum; atq; eapropter lychnuchus interea non accendi & ardére potuiſſet, Deus ipſis fecit miraculum; ut illâ olei lenticulâ accenderint lychnuchum per ſolidos octo dies, donec oleum mundum haberent pro anno ſequente. Hinc in memoriam hujus miraculi, octo dies feſtos celebrandos inſtituerunt, in quibus hymnos & gratiarũ actiones Deo dicerent, pro his miraculis: Miraculoſum enim fuiſſe, quòd hæc ampulla olei pro octo diebus ſuffecerit, cùm naturaliter & rationabiliter tamdiu non ardere potuerit vel debuerit; imò etiam exactis* 8. *diebus adhuc plena fuerit. Et hinc feſtum iſtud appellatum fuiſſe* חנוכה: q. חָנוּ בכ׳ה Caſtrametati ſunt, in caſtra ſe receperunt à bello, vigeſimo quinto die. *Et quia tum temporis Iſraëlitæ non traditi ſunt in poteſtatem Dominatorum, qui eos cuperent necare & interficere, ut tempore Hamánis; ſed qui hoc tantùm quærebant, ut eos ſibi ſubjicerent, & per varias tribulationes ad Apoſtaſiam, ac fidei ſuæ abnegationem, ſicut poſtea fecit Antiochus, adigerent; Iſraëlitarum autem manus per Dei gratiam ſuperior & victrix erat, ut inimici hac in parte nihil efficere potuerint, ideò hac de cauſa pii priſci ordinârunt, ut his diebus Deum landa-*

laudarent & celebrarent, quòd ipſis fuerit in Deum, gratiamq; ſuam largitus fuerit, ut in cultu ejus conſtanter perſeverarint; non verò conviviis, hilariis, & compotationibus, ut in feſto Purim, indulgerent. Hodierno tamen tempore helluando, pergræcando, ludendo, aliisque oblectamentis potiùs feſtum hoc agitant, idque hoc prætextu excuſant, quòd in illas dies quoque incidat memoria Dedicationis altaris in deſerto. Quidam ſcribunt, in Conviviis his etiam comedendum eſſe Caſeum & Lac, quòd ea ſomnum homini concilient; in memoriam miraculi, quod per Juditham factum, quæ lacte & caſeo conſopito inimico, caput ipſi amputavit. *Col bo numer. 44.*

Quia ergo Miraculum, cujus gratiâ feſtum hoc inſtitutum eſſe credunt, contigit circa Lucernas, idcircò ordinarunt, ut ſingulis his octo noctibus, in ſingulis ædibus, Lucernæ accendantur. Communiter ad eas utuntur oleo olivarum, quia miraculum circa oleum contigit: in hujus autem defectu aliis oleis ceram præferunt.

Modus feriandi. Nocte primâ accendunt unam, ſecundâ duas, tertiâ tres, & ſic conſequenter ſingulis diebus unam addendo: Aliquando ſcutellam olei cum præparatis octo ellychniis diſtinctis, vel candelabrum octo cereis inſtructum habent in domo, & ita eas ſingulis diebus accendunt.

Jubentur eas vel extrinſecus ad fore ædium apertas, vel ante eas, vel ad feneſtra reponere, לפרסומי ad miraculi majorem & evidentiorem propalationem.

Debet lucerna à ſiniſtro januæ ad ingreſſum domûs pendere vel reponi, ut Meſúſa ſ à dextera, & Lucerna hæc ad ſiniſtram, qu ſic per duo Præcepta ingrediantur & egre diantur. Ea autem, quæ in ſynagoga accen ditur, collocatur ad dexteram, non propiù à terra decem palmorum longitudine, ne remotiùs viginti.

Accendendæ ſunt noctu poſt occaſum ſo lis: tùm enim ſplendor candelarum illuſtriù cernitur, quàm interdiu, & ſic hac quoq; ra tione memoria miraculi evidentiùs pateſci

Quamprimùm lucerna eſt accenſa, pra ceptum hoc ſimul inchoatum & perfectur eſt; quia ſcribunt, nihil præcipi, niſi lucern accendere. Unde ſi ante tempus etiam ex tinguatur, non curatur, neque denuò accen ditur. Tempus, quo ardere debet, eſt ad mi nimum dimidia hora.

Opera hoc die non ſunt prohibita: att men non licet opus facere ad lumen iſtud, ſe ad uſum domeſticum utendum eſt alio.

Levuſch num. 675. in הלכות חנוכה.

Mulieres etiam has lucernas accendun quia & illæ comprehenſæ fuerunt in iſto mi raculo; aut quòd & mulieres conati fueri inimici ſub poteſtatem ſuam redigere, & ſupe

ſuperſtitioſam ſuam religionem cogere, ſed à Deo præſervatæ, ac ſic ipſæ quoque miraculum expertæ fuerint: aut quòd miraculum acciderit per mulierem Juditham.

Legunt hoc die ex Lege Cap. 7, Numer. in quo agitur de Dedicatione Tabernaculi. Scribunt enim, ſe ex traditione habere, quòd ſtructura Tabernaculi fuerit abſoluta 25 die menſis *Kisleu*, & eodem etiam contigerit miraculum, quod in feſto *Chanúccah* ſeu Encæniorum celebrant. Itaque haberi hunc diem pro eo ac ſi Sanctuarium de novo eſſet conſecratum, poſteaquam à Græcis pollutum fuit. *Ibid. Num. 684.*

Joſephus Antiquit. Judaic. lib. 12. cap. 11. ſcribit, hoc feſtum ſuo tempore appellatum fuiſſe *Feſtivitatem luminum*, non ob luminarium tum accenſorum copiam, ſed quòd inſperatò Judæis tanta lux illuxerit.

Benedictiones ſequentes recitant, quando primâ veſperâ primam candelam accendunt: ב"אי א"מה אשר קדשנו במצוותיו וצוונו להדליק נר של חנוכה *Benedictus Deus &c. qui nos ſanctificavit præceptis ſuis, & juſsit nos accendere candelam Encæniorum.* ב"אי א"מה שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה *Benedictus &c. qui fecit miracula Patribus noſtris in diebus illis, hoc ipſo tempore:* ב"אי א"מה שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה *Benedictus &c. qui nos ſanos, incolumes & vivos conſervavit, & nos pervenire fecit ad hoc tempus.*

R. Aſarias in Meor enajim cap. 51. miratur,

ſcriptorem librorum Machabaicorum nullam mentionem facere miraculi hujus de Oleo: Joſephum exiſtimat ſequutum eſſe illius Scriptoris authoritatem.

Quòd Judithæ hiſtoriam ad tempora Machabæorum trahant quidam, & huic feſto inſerant, in eo parachroniſmum agnoſcit. Exiſtimat autem dici poſſe; vel duas Judithas fuiſſe, unam Matathiæ filii Jochanánis Sacerdotis magni filiam, alteram, de qua agit liber Judithæ; vel priſcos ipſorum Sapientes voluiſſe in feſto hoc Dedicationis commemorationem & celebrationem plurium miraculoſarum liberationum conjungere.

Hiſtoria de inventâ lenticula olei extat in Talmud Tract. de Sabb. cap. 2. fol. 21. col. 2. Quæ de Juditha referuntur; ea adducit R. Niſſim ex quodam Medraſch, quod tamen non nominat.

Cur per 8 dies celebretur. Cur per octo dies celebretur, ejus rei quidam hanc reddunt rationem, quòd Inimici ipſorum Circumciſione ipſis interdixerint, quæ octavo die facienda.

Hujus feſti mentio quoque fit in Novo Teſtamento apud Evangeliſtam Johannem; *Joh. 10. 22.* *Facta ſunt autem Encania Hieroſolymis, & hyems erat*, 25. nempe dies Novembris.

CAPUT

CAPUT XXIX.

De Feſto Purim, id eſt, ſortium.

VOx *Purim* Perſica eſt, idem atque Hebraicè גורל *Sors*, & ita feſtum hoc appellatur, quia Haman ſortes jecerat, ut omnes Judæi decimo tertio menſis duodecimi Adar, hoc eſt, Februarii novilunio, per totam regis Aſſueri ditionem delerentur & extirparentur, uti quoque immiti regis reſcripto omnibus provinciis id imperatum fuit. Verùm vertit fortuna, & quo die Judæorum internecionem ſperaverant hoſtes, illo in Judæorum manus inciderunt, & Suſis quingenti homines cum decem Hamanis filiis jugulati ſunt, poſtridiè etiam trecenti ibidem occubuerunt. Reliqui verò Judæi, paſſim in regia ditione, quinque & ſeptuaginta millia hoſtium interfecere, & id quoque decimo tertio die contigit, at decimo quarto quieverunt, Ideò in perpetuam rei memoriam conſtitutum fuit, ut *decimum quartum & decimum quintum menſis Adar* pro feſtis ſuſciperent; ita tamen, ut primus dies ſanctiùs & ſolenniùs celebretur, quàm ſecundus: quia in illis diebus Judæi ſe de inimicis ſuis ulti, & luctus atque triſtitia in hilaritatem gaudiumque converſa erant; & ut dies iſti, dies lætitiæ atque epularum eſſent, quos vertente ſemper anno ſo- *Feſti Purim origo.*

lenni celebrarent honore, ut nono Eſtheræ capite legitur.

Pridiè feſti, die 13. menſis Adar Jejunium celebrant, non quidem ex præcepto Dei, ſed מדרבנן Rabbinorum, quod præceptis Divinis æquivalet. Unde & pro תענית צבור Jejunio publico Eccleſiæ eſt receptum. Cauſam hujus jejunii reddunt hanc; Ajunt, hoc die olim Judæos, tempore Mardochæi & Eſtheræ conveniſſe ad pugnandum, & vitæ periculum ſubeundum, ac proinde ſupplicationibus & deprecationibus auxiliũ Dei implorare neceſſe habuiſſe;hoc verò ſine jejunio nõ feciſſe. Sic Moſen quoque jejunaſſe, cùm pugnam inirent contra Amalekitas. Itaque dubium non eſſe,quin hoc tempore Judæi idem fecerint pugnaturi cum ſuis hoſtibus. Quia ergo dies Purim obſervent in memoriam illius miraculi, meritò illos quoque hoc die jejunare debere. Nam ſi bonum hujus diei à Deo accipiant, cur & malum ejus non reciperent! Vocatur hoc jejunium תענית אסתר Jejunium Eſtherę.Si Dies Purim incidat in Diem primam ſeptimanę,pridiè non jejunant;quia nec Sabbatho nec die Veneris jejunari ſolet, ſed præcedente die Jovis pro eo jejunant.

Quomodo hodiè à Judæis celebretur.

Duo *ſequentes* ſunt dies lætitiæ & epularum, atque adeò Bachanalia Judæorum. Laborare quidem & opus facere vel negotiari, non prohibentur; ab externâ tamen ſervitúte ab-

te abſtinent, & in Talmude ſcribunt, infauſtum id eſſe, ſi quis opus aliquod obeat. *Aliquando enim linum quodam ſerente, acceſſit Rabbinus, qui illum ideo redarguit, imò & maledixit, adeò ut linum nec germinaverit, nec creverit.* *Tractatu Megillah.* Omnia, quæ ad lætitiam feſti majorem fiunt, licita ſunt; Mulieres præſertim feriatas ceſſare jubent, quia hujus liberationis cauſa fuit regina Eſther. Jejunare, lamentari, plangere, hoc die prohibentur.

Noctu candelas gaudii teſtandi causâ accendunt, & *Chaſſan* ædituus volumen Eſther explicat (in lata enim membranâ, ligno tereti circumvolutâ, eſt inſcriptum) inſtar epiſtolæ vel *Sepher torah*, libri Legis; aperit, & à principio ad finem uſque ſine pauſa perlegit.

Lectionem hujus libelli in hoc feſto adeò magni faciunt, ut illi omnia poſtponant; imò etiam Lectionem Legis, potiùs quàm hanc intermittant. Ad ejus lectionem vel auſcultationem omnes ſunt adſtricti, cujuscunq; fuerint conditionis, Sacerdotes, Levitæ, Iſraëlitæ, ſervi, nothi, ſpurii, proſelyti, Nethinæi, hermaphroditi &c. quia omnes fructũ illius miraculi ſunt experti. Mulieres etiam non excluduntur: quia etiam illę in miraculo illo fuerunt incluſæ, & quia per mulierem, Eſtheram ſc. id factum fuit. Pueri quoque à teneris huc ſunt aſſuefaciendi. Legi poteſt quavis linguâ, quam quidem legens intelligat:

quia

quia ejus lectio non ob alium finem inſtituta eſt, quàm ut ſciatur, & memoria illius miraculi celebretur. Si quis peregrinâ linguâ legat, quam non intelligit, non ſatisfecit officio ſuo.

Quando volumen explicavit, hanc benedictionem addit; ב"אי א"מרה אק"בו על מקרא מגלה *Benedictus Deus &c. qui nos ſanctificavit, & juſsit legere Megillam*, בא"י וכו' שעשה נסים לאבות'נו בימים ההם בזמן הזה *Benedictus &c. qui fecit miracula Patribus noſtris in diebus illis, hoc tempore.*

Hoc etiam in more habent, ut quotiescunque *Haman* nominatur auditores dicant, ימח שמו *Deleatur nomen ejus*, vel, שם רשעים ירקב *Nomen impiorum putreſcat.*

Pueri verò quoties nomen ejus audiunt, pugnos complodunt, & Hamanem explodentes, maximum ſtrepitum edunt. Factum hoc probant ex eo, quod in uno loco ſcri-
Prov. 10. 7. ptum eſt, שם רשעים ירקב *Nomen impiorum putreſcat*; in alio, מחה אמחה את זכר עמלק h. e. ut illi exponunt; Excutiendo excutiam, vel, *Explodendo explodam memoriam Amalek.* Hinc lignis vel lapidibus inſcribunt nomen Hamanis, quos tamdiu inter ſe collidunt & complodunt, donec nomen illud deleatur & decutiatur. Hunc morem probant, quòd in eo loco, ubi Scriptura dicit; וה"ה א"ם ב"ן הכות
Deut. 25. 2. הרשע (*Et erit ſi filius ſeu reus percuſsionis ſit impius*) trium priorum vocum literæ finales, quæ ſunt,

ſunt, ז, מ, ה, nomen Hamanis conſtituant. *Ideò*, inquit R. Mardochæus Japhe, *non temerè abrogandus eſt hic mos Plaudendi puerorum*; כי לא לחנם נהגו כן *Non enim fruſtra hoc ordinarunt Sapientes.* Omninò : nam hæc ſpicula, ut & quæ mox ſequuntur, in Chriſtianos quoque feruntur.

Ubi ad locum illum devenerunt, in quo *decem Hamanis filii* recenſentur, illa omnia uno ſpiritu & halitu ſine ulla pausâ vel diſtinctione legenda ſunt: ſcribunt enim, decem Hamanis filios omnes momento interfectos, omniumque animas ſimul extinctas eſſe.

Finitâ lectione omnes & ſinguli debent dicere; ארור המן ברוך מרדכי ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל עובדי ע"ז ברוכים כל ישראל וגם חרבונה שעל ידו נתלה המן *Maledictus ſit Haman, Benedictus Mardochæus: maledicta ſit Zéreſch, benedicta verò Eſther: maledicti ſint omnes Idololatræ, benedicti omnes Iſraelitæ, & ipſe quoq; Charbónah, cujus manu ſuſpenſus fuit Haman.* Dehinc volumen honorificè iterum convolvitur.

Diræ hæ Chriſtianos petunt.

De modo volumen hoc ſcribendi, conſuendi, & ſcriptionis ejus requiſitis &c. tradunt varia. Ex iis hoc duntaxat hîc adjicimus, quòd Decem nomina filiorum Hamanis cap. 9. ℣. 6. 7. 8. 9. 10. peculiari modo jubeant ſcribere, ita ferè ut Carmina ſacra; in hoc tamen ab his differenter, quòd ſupra nullam vocem debeat relinqui ſpacium vacuum, ſed perpen-

perpendiculariter voces vocibus, ſpatia ſpatiis reſpondeant: Lineę debent incipere à voce אִישׁ, quæ eſt ultima verſus 6. & finiri in אֵת, vel ת, ut & in libris à Judæis editis obſervatur, hoc pacto:

ואת	פרשנדתא	ואת		אִישׁ :
ואת	אספתא	ואת		דַּלְפוֹן
	&c.	uſq; ad		
		עשרת		וַיְזָתָא

Si aliter ſcribantur, volumen eſt illegitimum. Signum hoc eſſe ſcribunt voti, ut à ruina ſua nunquam amplius reſurgant (hi & alii inimici ipſorum). Nam quando lineæ ita ſcribuntur, ut Scriptura ſit ſuper Spacium vacuum, & ſpacium ſuper Scripturam, id ſimile eſt Muro habenti prominentias & dentes, ut, quando lubuerit, ampliùs illi addi poſſit; quando verò murus ab ambabus ſuis extremitatibus eſt æqualis & glaber vel lævis, nullâ appoſitâ appendice augeri vel fortior reddi poteſt. Vav in voce ויזתא (quod eſt nomen decimi filii Hamanis) dicunt eſſe *prolongandum*; quod alii de ſcriptura intelligunt, ut majuſculum ſit cæteris literis (unde & inter literas Majuſculas à Maſorethis recenſetur): alii de ejus prolatione: alii de utroque accipiunt. Scribunt hoc etiam eſſe ſignum, quòd, ſicut hi decem filii in linea perpendiculari, unus ſupra alium, ſcribuntur: eadem

ratio-

tatione omnes in una linea perpendiculari, unus ſupra alterum, ſuſpenſi fuerint. Hæc hîc monere viſum eſt, ut conſtet, qua de cauſa hi verſus peculiari ſcriptionis modo in Bibliis etiam expreſſi obſerventur.

Feſtum hoc epulis, vinoque generoſo celebrant & honeſtant; quia regina Eſther in lauto convivio, quùm rex vino lætus eſſet, gratiam hanc conſequuta eſt, ut Judæi in vitâ incolumes & illæſi conſervarentur. Quapropter jus & æquum poſtulare volunt, ut ipſi quoque vino ſeſe exhilarent. Nihil aliud itaque per totum illud biduum, præſertim veſperâ ſecundâ, quàm cibo & crapulâ ſe rumpunt, ludunt, ſaltant, fiſtulâ & aſsâ voce canunt, rythmos & jocoſa dicteria recitant, mulieres virorum, viri mulierum perſonam ferunt. Quamvis enim id expreſsè in lege prohibeatur, tamen ſcribunt, nullum tunc peccatum eſſe; quia gaudii, lætitiæ & delectationis tantùm gratiâ id fiat. Hinc expreſsè ſcribitur in Talmud; מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן ובין ברוך מרדכי hoc eſt, *Tenetur homo in feſto Purim eò uſq; inebriari, ut nullum diſcrimen norit inter*, Maledictus Haman, *&*, Benedictus Mordechai, *hoc eſt*, neſciat ſupputare numerum qui ex ſingularum vocum literis exſtruitur: nam literæ ברוך מרדכי, & ארור המן in Gematria eundem numerum conficiunt. Perinde eſt ac ſi diceretur,

Quomodo hoc die pergræcentur.

Orach chajim numer. 696.

Megilla folio 7. 2.

tur, poſſe illos in tantum bibere, ut quinque manus digitos numerare amplius non poſſint. Hoc autem preceptum pre ceteris omnibus ſtudioſiſſimè obſervatur. In Talmude, loco modò citato, legitur hiſtoria *de Rabba & Rabbi Sira, qui cùm unà hoc feſtum Dionyſiaco more aliquando celebrarent, accidit, ut Rabba ex ebrietate Rabbi Siram interficeret. Manè, quid pridiè feciſſet, intelligens, & miſericordiam Dei implorans, miraculosè eum à mortuis iterum ſuſcitavit. Anno vertente, cùm rurſum de hoc epulo mutuò agitando ipſum compellaret, renuit Rabbi Sira, dicens* לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא *Non quavis horâ fit miraculum.* Hinc dicunt alii, non ad ebrietatem eſſe bibendum, ſed tantùm paulò plus quàm quis ordinariè ſolet, ut ſuaviter indormiat. Dum enim poſtea dormit, non novit diſcernere inter, *Benedictus Haman* &c. Legumina dicunt eſſe comedenda in hoc feſto, in memoriam leguminum, quæ comederunt Daniel & ſocii ejus in Babele: miraculum enim hoc quoq; factum eſſe per Danielem, & illum eſſe Hathach, cujus mentio Eſthere c.4.ỷ.5.& ſeq.

Dan.1.16.

Sic licitum quoque eſt hoc die epulum nuptiale inſtituere & celebrare; quamvis id in aliis feſtis non ſit permiſſum; ad lætitiam hujus diei augendam.

Iſtis Bachanalibus feſta illorum annua clauduntur: nam à feſto Purim ad Paſcha uſque nullos amplius dies feſtos agitant.

SiPro-

Si Prophetæ adhuc viverent, vel ſi reſurge-
rent, jure prædicarent quod olim; *Væ qui con-* *Jeſa. 5. 11.*
*ſurgitis manè ad ebrietatem ſectandam, & potan-
dum uſq; ad veſperam, ut vino æſtuetis. Cythara &
lyra, & tympanum & tibia & vinum in conviviis
veſtris, & opus Domini non reſpicitis, nec opera ma-
nuum ejus conſideratis.*

Hoc die ſibi invicem mittunt amici mu- *Munera hoc die ſibi invicè mittunt.*
nera, diſcipuli pręceptoribus, Domini ſervis,
majores minoribus; quia ſc. ſcriptum eſt; *Eſth. 9. 22.*
Ut facerent illos dies convivii & lætitiæ, & miſſionis
מנות *Portionum, unius ad alterum.* Munera iſta
non alia debent eſſe, quàm Eſculenta & Po-
tulenta. Hoc enim propriè volunt denotare
Hebræum מָנוֹת. Et quia hæc inſtituuntur pro
lætitia hujus feſti, quò liberalius quis mittit,
eò magis laudatur. Non pauciores autem,
quàm duæ hujuſmodi מָנוֹת ſeu portiones
mittentur; quia numerus pluralis hîc adhi-
betur: Si plures debent eſſe, nequeunt pau-
ciores eſſe, quàm duæ. Mulieres etiam mit-
tunt hæc dona, ſed aliis mulieribus, non vi-
ris, ſicut viri non niſi viris: nam ſi promiſcuè
hoc permiſſum eſſet, varia inde emergerent
ſcandala & pericula.

Et quia ibidem ſequitur; ומתנות *Et dono-* *Pauperibus.*
rum erga pauperes, ideò quoque Judæis paupe-
rioribus munera ſunt mittenda, quò & ipſi
pro ſua conditione dignè feſtũ celebrare poſ-
ſint. A ſingulis autem ditioribus, iterum non

paucioribus quàm duobus pauperibus eſt largiendum; unicuiq; ſc. munus unum, ſicut dicitur; *Et donorum* (ſc. duorum) *pauperibus* (ſc. duobus). Pluralis enim numerus non poteſt pauciores quàm duos ſub ſe comprehendere. Si pecuniam illis dent, dicunt dandum eſſe dimidium uſitatæ, in quovis loco, monetæ; idque in memoriam dimidii Sicli, qui hoc menſe Adar olim colligebatur, pro comparandis oblationibus Eccleſiæ; (de quo legere eſt Exo. 30. v. 11. 12. 13. 14. 15. 16.) Et quia in hoc præcepto ter legitur תרומה *Trúmah* (Oblatio), ideò dicunt, dandos eſſe tres hujuſmodi numos; Hinc plerique in his terris dant tres dimidios Thaleros (quos vulgò גדולים *Gedólim* vocant), quia hi ferè ſoli Dimidiati cudi, & currentes eſſe ſolent. Ad hæc dona non obligantur, niſi qui vigeſimum annum attigerunt, & ultrà. Offerunt ea veſperâ Feſti, antequam precentur. Vocant ea מעות פורים *Meos purim*, Numos Purim. Et hæc pecunia, quando Synagogâ egrediuntur, diſtribuitur à præfecto ærarii inter pauperes, neq; licet quidquam de ea vel reſervare, vel in alios uſus convertere. Omnibus petentibus & manum extendentibus dandum indifferenter; etiam Chriſtiano; inprimis iis locis, ubi Chriſtiani Judæis pauperibus etiam eleemoſynas largiuntur. Quamvis enim Scriptura hîc de ſolis pauperibus Iſraëlitis loquatur,

quatur, tamen ad vitandam inimicitiam, Chriſtianis petentibus etiam dandum. Pauperibus etiam prohibitum, pecuniam vel munera ſibi data in aliud tempus, vel alios uſus reſervare.

Omnis planctus mortui hoc die eſt prohibitus. Si ſit Añus intercalaris, qui duos habet *Adar* ſeu Februarios, celebrant etiam Purim die 14. prioris Adar, ſed non tantâ feſtivitate, unde vocatur פורים קטן *Purim parvum*: reliqua peraguntin Adar ſecundo.

CAPUT XXX.

De Jejuniis Judæorum.

IN Lege Moſis unicus dies Jejunio dictus & injunctus eſt, decimus nempe Septembris, quo annuatim feſtum Expiationum celebrabatur, uti ſuperiùs indicavimus. Nihilominus tamen à ſanctis Patribus & Prophetis ſæpius, pro temporis & neceſſitatis ratione, jejunia inſtituta fuere, ut paſſim in Prophetarum ſcriptis videre eſt. Hinc legimus, Zachariæ Prophetæ temporibus, quatuor publica jejunia annuatim indici ſolita, ut ex his verbis colligere eſt; *Jejunium quarti, & jejunium quinti, & jejunium ſeptimi, & jejunium decimi menſis erit domui Judæ, in gaudium & lætitiam, & in ſolennitates præclaras: veritatem tantùm & pacem diligite.*

Orach chajim numer. 150. & ſeqq. Jejunia publica quatuor.

Zach. 8. 19.

Ex hoc loco quatuor etiamnum hodiè Judæi celebrant Jejunia publica & ſolennia, propter calamitates & afflictiones, quæ his diebus olim Patribus ipſorum contigerunt, & ſunt ſequentia:

I. Decimo die Decemb. PRIMUM; die decimo menſis טבת *Tévet*, ſeu Decembris, quod apud Prophetam dicitur, צום העשירי *Jejunium decimi*, ſc. menſis: quia illo die Nebucadnetzar cœpit Hieroſolymam obſidere, & in magnas anguſtias urbem redegit.

II. die 17. Junii. SECUNDUM; die decimo ſeptimo menſis Tammus, ſeu Junii, qui Quartus eſt anni ſacri; unde apud Prophetam appellatur צום הרביעי *Jejunium quarti*, ſc. menſis. Celebratur hoc propter varias afflictiones & ærumnas, quas illo die olim ſubierunt, & quarum vim adhuc perſentiſcunt; Exempli gr. Duæ legis tabulæ lapideæ hoc die à Moſe confractæ ſunt, ob viſum fuſum ab Iſraelitis vitulum. Oblatio quotidiana ceſſavit, Sacrum Legis exemplar combuſtum eſt, Idolum à Manaſſe in templo erectum, urbs Jeruſalem ſecundâ obſidione rupta fuit, & pars murorum disjecta. Propterea hodiè quoque exactum obſervant jejunium, ſpecie quidem externâ feriam & gravem pœnitentiam præ ſe ferentes, ſed animo interim vagante, & quibuslibet aliis potiùs, quàm veræ pœnitentiæ, intento.

Qui

Qui dies ab hoc die ad nonum uſque ſequentis menſis intercedunt, dies atri & infauſti illis habentur; parentes liberos, pædagogi diſcipulos cædere non audent, nemo in jus adit, &, ſi à Chriſtianis in jus conveniantur, cauſam de die in diem ducunt, & tergiverſationibus præſentaneum certamen detrectantes, dilationem petunt, ne pro tribunali adeſſe cogantur: infauſtum enim Judæis ſydus hoc die prædominari credunt, & causâ ſe caſuros credunt: His diebus etiam nemo ſolus ambulabit vel iter faciet ab hora quarta uſq; ad quintam; quoniam ajunt illis horis dominari קֶטֶב מְרִירִי, *Spiritum quendam malignum* quem ſic vocant ex Deut. 32. 24. ac proinde periculoſum eſſe; (ſeu, ut nos in his regionibus numeramus, à nona matutina, uſq; ad tertiam veſpertinam). Unde in Talmud Tract. de Paſchate fol. 111. col. 2. legitur; *Duo ſunt Spiritus qui* קְטָבִים *dicuntur; unus eorum poteſtatem habet ante meridiem, alter à meridie.* Eliciunt hoc in Echa rabbeti ex eo quod Threnorum 1. ℣. 3. dicitur; הִשִּׂיגוּהָ בֵּין הַמְּצָרִים. Quomodo id hinc eliciant, dicit R. Mardocheus Japhe, ſe non *Levuſch ha-*
videre: ſibi tamen videri, illos indicium hu- *chor, Num.*
jus rei petere ex his vocibus בֵּין הַמְּצָרִים quas 551. §. 18.
acceperint, quaſi ſignificarent, בֵּין מְצָרֵי הַיּוֹם *Inter terminos, ſeu fines vel extremitates diei:* Cùm enim dies dividatur in quatuor מִשְׁמָרוֹת ſeu *Cuſtodias*, quarum unaquæque tres horas

Digitized by Google

comprehendit, hæ ſex horæ complectuntur duas cuſtodias intermedias, quarum altera habet cuſtodiam ante ſe, altera pòſt. Hinc vocant in ſuis Ritualibus iſtos dies בין המצרים *Ben hammezárim.* Sic legitur in Rituali מהרי״ל Maharil fol 42. col. 1. *Conſecratio temporis non eſt recitanda ſuper ullo fructu novo* כל בין המצרים *omnibus diebus* (qui vocantur) בין המצרים *ad imminuendam lætitiam.* Et mox: *Domus non eſt pingenda* כל בין המצרים *toto tempore* בין המצרים. Sic quoq; ſæpiùs in aliis. Sic ſcribit R. Salomon ad locum Threnorum, in Medraſch Aggada exponi בין המצרים de diebus qui intercedunt à 17. die Tamus, uſq; ad 9. menſis Af.

III. die 9. menſis Af. Tiſcha beaf.

Tertium Jejunium celebratur quinto menſe, qui *Af* dicitur, die illius nono, unde & communiter תשעה באב *Tiſcha beaf* vocatur. Jejunium hoc reliquis multò ſanctius & gravius habetur, unde ad illud obſervandum ſtrictè omnes obligantur: quia hoc die Templum primum per Nebucadnezarem, & ſecundum, per Titum, igne immiſſo periit & conſumptum eſt; decretum etiam divinum contra Patres ipſorum in deſerto hoc die editum, quòd non ingreſſuri ſint terram promiſſam, poſt miſſos ſc. exploratores in eam: quia item urbs Bitter, quæ fuit urbs maxima, & populoſisſima, in qua Judæorum multa millia erant, hoc die vaſtata. Plurima de hoc die ſcribunt in libris ſuis Ritualibus, è quibus nonnulla ſtrictim hîc referemus.

Ad

Ad decenter ſe ad ejus celebrationem præparandum, ſtatim *ex quo menſis Af eſt ingreſſus, & cum ipſis ejus kalendis, uſq; ad nonum*, omnem minuunt lætitiam, negotiationem, emptionem, venditionem, non ędificant vel domos, vel alia, quæ ad lætitiam & voluptatem ſervire poſſint, non plantant arbores, eo fine, ut gratam homini umbram prębere poſſint &c. nullas celebrant nuptias, etiamſi quis convivium nuptiale vellet omittere: Non reſecant capillos: non ſubeunt balnea: non lavant veſtes vel linteamina, & ne quidem Chriſtianis ad lavandum ſunt danda: quæ antea ſunt lota, non licet hac ſeptimanâ induere, qualiacunque illa ſint: calceos nullos ſutor facere debet, ne quidem aliis pro mercede: calceos novos, vel ullum aliud veſtimentum novum nemo induet, imò ne quidem comparabit his diebus, nullam carnem comedunt, nec quicquam vini bibunt, excepto Sabbathi die, quo, ut aliâs, edunt & bibunt: quidam à Carne & vino abſtinent à die 17. menſis Tamus. *Quomodo ad illud celebrandum ſe præparent.*

Veſperâ hujus diei, ſeu pridiè ſub veſperam ultimas ſumunt epulas ante Jejunium, quas vocant סעודה מפסקת *Súdah maphſékes* (de qua phraſi videatur noſtra Exercitatio de Cœna Domini, ad theſin XIV.) Hoc epulum debet eſſe parcum & ſobrium: eo non comedenda ſunt duo edulia, ex duabus diſtinctis ollis, ac ne quidem unam edulii ſpeciem ex *Veſperâ ejus quomodo cœnent.*

duabus ollis &c. quia multitudo & varietas eduliorum voluptatem ſpirat, & gloriam aliquam, quæ utraque procul abeſſe debent; non licet edere ſimul Lac, caſeum, & Piſces ſalſos: quamvis enim hæc edantur prout ſunt, tamen vocantur תבשיל Edulium. Sic minus bibendum, quàm more ſolito, quocunque quis utatur potu. Communiter ſolent edere lentes vel piſa, vel ova, quia ſunt lugentium cibi, ut alibi dicitur: Quemadmodum enim hæc ſunt orbiculata, & volubilia: ita quoque luctus & mœror ſphæricōs veluti feruntur, hodiè illum, cras alterũ inceſſentes. Quemadmodum etiam lentes & ova deſtituuntur ore vel orificio: ſic lugentem etiam eſſe decet ſine ore, & parùm loqui. Et hæc quidem conceduntur iis, qui infirmitatis causâ nequeunt eduliis coctis carere: qui verò robuſtioris eſt complexionis, & ſeveriorem diætam ſervare poteſt, ille exemplum priſcorum ſanctorum imitatur, qui Panem ſiccum ſale conſperſum macerabant in aqua, juxta focum in terra ſedentes eum comedebant, & ex hydria aquâ repletâ bibebant, mœſti, deſolati, & lachrymantes, perinde ac ſi recenter mortuum lugérent: quidam panem in cinerem intingebant, & comedebant, juxta illud; *Et confregit lapillis dentes meos.* *Thren. 3. 16.* Humi etiam in hoc epulo ſedent, quamvis nõ neceſſe ſit calceos exuere: quia humi ſedent

non pro-

non propter luctum mortui, ſed ut ſpeciem habeat epuli miſeri & calamitoſi. Non ſimul accumbunt tres vel plures, ſed unusquisque ſolus aſsidere, ſilere, & benedictionem dicere debet, ut ſic impleant quod ſcriptum eſt: *Sedebit ſolitarius & tacebit.* Quod ſi hic dies inci- *Thren.* 3. 28.
dat in Sabbathum, tum omnia, etiam exquiſitisſima licet comedere, ne Sabbathi honori & ſanctificationi quid decedat, finis tamen convivio imponendus dum adhuc dies eſt.

Die nono, qui Jejunio dicatus eſt, omnia ea *Die ipſo ut ſe gerant.*
ſunt obſervanda, quæ circa Luctum, & lugentibus ſunt tam interdiu, quàm noctu, prę- cepta; quia hoc die lugent ob vaſtationem Hieroſolymæ & Templi (vide ſup. cap. 26. De Expiationis die pag.) Tam molli hac nocte (quâ feſtum incipit) lectulo non cubant, ac ſoliti ſunt: qui duobus pulvillis antea uſus eſt, unico tantùm nunc utitur; cui unicus tantùm fuit, illo nunc abſtinet; in tenuium linteorum locum craſſa ſubſtituunt, & omnia immutata & deteriora eſſe debent. Quidam loco pulvini Lapidem capiti ſupponunt, exemplo Jacobi, de quo legitur; *Et* *Gen.* 28. 11.
ſumpſit de lapidibus illius loci, & poſuit ſub capite ſuo: ad quem locum in Medraſch legitur, illum hoc feciſſe, quòd tum jam in Spiritu vaſtationem Templi prævideritw. Excipiuntur tamen ab his; uterum gerentes, & ægroti, qui duriorē hanc diſciplinam ſervare nequeunt.

Non licet hac die ſtudere in Lege, Prophetis, & Hagiographis: non in Talmude, Medraſchim, Aggádos, Ritibus &c. quia hæc exhilarant cor, ſicut David dicit; *Præcepta Domini ſunt recta, lætificantia cor*: ab omni autem lætitia hoc die abſtinendum. Itaque triſtes tantùm legendæ ſunt hiſtoriæ; veluti Jobus, & præcipuè Threni Jeremiæ, & ſimiles, quæ cor contritum reddunt: & ſi quid in his lætum & conſolatorium occurrit, id tranſiliendum. Licet etiam legere in Medraſch Threnorum ea quæ illic de vaſtatione Urbis & Templi habentur: ſic quaſdam Aggados, quædam etiam Capita ex Joſepho Gorionide de vaſtatione Hieroſolymæ.

Gravidæ & lactantes jejunium hoc perfectè obſervare tenentur, ut in die Expiationum: puerperæ tamen, & ægroto, cibum præbere licet, ſi eo opus habeant.

Nemo alterum hoc die ſalutare debet: כי לא עת שלום הוא quia non eſt tempus ſalutis, ſed עת צער ויללה tempus mœroris & ejulatus, propter vaſtationem ſanctuarii. Si quis ab idiota aliquo, & rituum ignaro, ſalutetur, ei ſubmiſsâ voce, & capite demiſſo reſpondendum.

Ab omni opere abſtinent hoc die; quia ea in re eſt aliqua voluptas: unde quicunque opus facit, ex illo opere nullam ſentiet benedictionem; operâ tamen Chriſtianorum licet uti

cet uti

cet uti ad neceſſitates domeſticas. Quicunque hoc die edit vel bibit, is non dignus erit qui videat lætitiam Hieroſolymæ: & quicunque in סעודה מפסקת edit carnem, aut vinum bibit, de eo Scriptura dicit; *Et erunt iniquitates eorum ſuper oſſa eorum.* Quicunq; verò prout par eſt luget ſuper Hieroſolyma, is quoque videbit eam in lætitia ejus, ſicut dicitur; *Lætamini cum Hieroſolyma, gaudete cum ea gaudio, univerſi qui lugetis ſuper eam.* *Ezech. 32. 27.* *Eſa. 66. 10.*

Nocte decimâ, ut & die decimo, laudabilis conſuetudo eſt, ut & illis adhuc abſtineatur à Carne & Vino: quia die decimo maxima pars Templi combuſta fuit. Sub veſperam enim diei noni fuit ignis illi injectus, & incendium duravit uſq; ad occaſum Solis diei decimi. Quia verò initium pœnæ fuit die nono, ideò Jejunium eo indixerunt; interea tamen nemo debet die decimo voluptatibus & lætitiæ indulgere. Æquum equidem fuiſſet, ut dies decimus totus jejunio conſecratus eſſet; verùm nihil imponitur toti Eccleſiæ, quod non major ejus pars obſervare poteſt; per biduum autem jejunium tolerare paucorum eſt.

Sacra hujus diei. Celebratio hujus diei ſolennis hæc eſt; *Primâ veſperâ* calceos exuunt, & nudis pedibus in Scholam eunt, velum ab arca removent, in terra, lugentium more, conſident; candelas ſinguli non accendunt, ſed unam

tantùm

tantùm habent, ad cujus lumen Preces, & Threnos Jeremiæ legunt; & alterum in parato habent, ad quam, ſi illa fortè extingueretur, accendi poſſet. Cùm Threnos legunt, ad ſingulos verſus ab איכה incipientes, vocem extollunt &c. *Manè* ſequenti ſolitas preces matutinas recitant, ſine tamen appenſis Tephillin, & Tzizis. Dum Threni leguntur, prohibitum eſt garrire, vel egredi. In Schola manent uſque ad meridiem, humi ſedentes, & in cinere ſe volutantes, flentes & ejulantes &c. E' Synagoga meridie exeuntes, conferunt ſe in cœmeterium, ad luctum excitandum. Domum redeuntes, non in terra, ſed in ſcamnis aut ſellis ſedent &c.

Sabbathum Nachamu. Sabbathum proximè poſt hoc feſtum ſequens, vocatur נַחֲמוּ *Nachamu*, q.d. *Sabbathum conſolatorium*: quia pro *Haphtara* legentes caput 40. Eſaiæ, quod incipit נחמו *Conſolamini, conſolamini populum meum* &c. eo ſe erigunt & ſolantur ſpe adventus Liberatoris ſui, Meſſiæ ſc. quomodo de Simeone dicitur, *quòd exſpectârit Conſolationẽ Iſraelis*, Lucæ 2. 25.

IV. Die 3. Septembris. QUARTUM jejunium menſis erat *Septimi*; *tertioq́, Septembris* celebrabatur poſtridiè feſti Novi anni, unde dicitur ejus eſſe אסרו חג *Iſru chag* hoc eſt, Appendix. Vide ſup. cap. 21. Si incidat in Sabbathum, rejicitur in diem ſequentem. Inſtitutum eſt in memoriam præſtantisſimi herois & præfecti Godoliæ, qui erat

erat vir pius, ſanctus, & Judæis reſiduis, qui in Babyloniam abducti non fuerant, præpoſitus, miſerè hoſtium dolis & fraudibus circumventus, trucidatus eſt, ut apud Prophetam Jeremiam legimus, ejusque mors plurimarum aliarum calamitatum, quæ ipſis evenerunt, cauſa fuit. Vocatur צום גדליה *Zom Gedáljah.* *Jer.* 40. & 41.

Hæc ſunt quatuor publica jejunia, quæ Zachariæ Prophetæ tempeſtate celebrabantur, & quæ etiamnum hodiè principem inter jejunia locum obtinent, & quotannis ſolennia recurrunt.

Jejunia extraordinaria. Præter hæc ordinaria, indicunt quandoq; extraordinaria, ingruentibus in civitatem aliquam publicis calamitatibus; veluti Tempore belli & perſecutionis alicujus imminentis; Peſtis graſſantis, non ſolùm in homines, ſed & in ſues; quia illarum viſcera ſimilia ſunt humanis, & metuendum, illam mox etiam homines invaſuram: tempore Famis: ſic, ſi alius aliquis morbus epidemius ſerpere incipit, ut חלחול *Chilchul* Dyſentèria, אסכרה *Aſcara* Angina, & ſimiles: ſi vel noxia animalia, aut reptilia, ſeu hominibus, ſeu jumentis, ſeu terræ creſcentibus, ſint infeſta; Uredo, Rubigo, frumentum invadant; item propter Pluviarum vel defectum, vel nimiam abundantiam &c.

Jejunia His alia jejunia adjiciunt, quæ tamen publicè

privata Judæorum. blicè non obſervantur à tota Eccleſia, ſed à quibuslibet privatim, prout majorem pietatis ſpeciem affectant.

Diebus Lunæ & Jovis. vide & ſup. cap. . Ita ſunt qui *ſingulis diebus Lunæ & Jovis* per totum annum jejunant, inſtar Phariſæi illius in Novo Teſtamento, qui ſuperbè & arroganter gloriabatur, ſe bis hebdomade jejunare. Scribunt id fieri propter tres res: 1. propter vaſtationem Templi, 2. propter combuſtum Sanctuarium, 3. propter prophanationem Nominis Dei.

Sunt etiam qui *poſt Feſtum Paſchatis, & Tabernaculorum, tria jejunia* ſibi indicunt, nempe Die Lunæ, Jovis, & rurſum die Lunæ ſequenti. Prætendunt, ideò ſe hoc facere, ut hac ratione expient, ſi fortè illa feſta, quæ per octo dies durant, non ritè celebrarint, vel transgresſione aliquâ violârint. Probant hunc morem ex eo, quod ſcriptum eſt; *Servite Deo cum lætitia, & exultate cum tremore*, h.e. Lætitiam feſti debet excipere tremor jejunii. Item ex eo quod Jobi cap. 1. ℣. 5. legitur; *Cumq; in orbem tranſiſſent dies convivii, mittebat Job, & ſanctificabat eos, ſurgebatq; manè ſummo, & offerebat holocauſta, juxta numerum omnium illorum: dicebat enim Job; Forſitan peccarunt filii mei* &c.

Die 10. Martii. *Decimo ejuſdem*; quòd hoc die Maria Prophetiſſa obierit, ceſſaveritque ſimul cum illa puteus, adeò ut populus nullam amplius in

deſerto

deſerto aquam habuerit, quapropter murmurarunt & in Dominum graviter peccarunt. *Vigeſimo ſexto*; quòd eo mortuus ſit Joſua filius Nun. Maxima tamen Rabbinorum pars ſtatuerunt, Menſe Martio omninò jejunandum non eſſe, propter lætisſimam illam ex Ægypto liberationem.

Decimo Aprilis ferias quidam celebrant eſuriales, eò quòd Eli, duoque ejus filii, hoc die occiderint, & Arca fœderis à Philiſtæis capta fuerit. *Die 10. Aprilis.*

Octavo & vigeſimo hujus menſis die quidam cibo abſtinent, eò quòd hoc die Propheta Samuel vitam cum morte commutârit. *Itē 8. & 20.*

Die 8. menſis Téveth ſeu Decembris; quòd eo die Lex in linguam Græcam translata fuerit tempore Ptolemæi, & trium dierum tenebræ fuerint. *8. Decembr.*

Die nono ejuſdem menſis; cujus jejunii equidem nullam certam cauſam ſciunt. Sunt tamen qui putant, id fieri, quòd eo die mortui fuerint Eſras & Nehemias. *Item 9.* *Colbo f. 69.1.*

Hujuſmodi Jejunia multa in Prophetarum olim mortuorum, & ſanctorum virorum memoriam celebrant; vel ob aliam aliquam inſignem calamitatem, quæ Judæis hoc vel illo die contigit.

Sunt qui pridiè omnium Noviluniorum jejunio animas ſuas affligant: quidam verò, quoties infauſti aliquid noctu ſomniarunt, ut ſuprà dictum cap. 13. *Pridie Noviluu.*

Item

Ob mortem patris. Item cujus Pater mortuus eſt, illi per totam vitam eo die jejunandum, & cętera multa id genus.

Jejunium incipit à Veſpera, & durat uſque ad Veſperam ſequentis diei, unde dicunt; כל תענית שלא קיבל עליו מאתמול מבעוד יום דמי למפוחא מלא זיקא *Omne jejunium, quod quis non pridiè in ſe ſuſcipit, dum adhuc dies eſt, ſimile eſt folli vel utri vento repleto:* Jejunantem autem omni cibo & potu prorſus abſtinere oportet, ad ſtellarum uſque acceſſum. Cui id nimis grave & moleſtum, poteſt cibi aliquid ore guſtare, non verò deglutire, ſed iterum exſpuere: vel aliquantum cinnamomi aut glycirrhizæ maſticare, ad fauces humectandas; excepto tamen die expiationum. Iſtud jejunium ſanè improbandum non foret, ſi ex animo, verâ pietate & Dei timore proficiſceretur, & in finem illum & ſcopum dirigeretur, in quem ex Verbi divini præſcripto dirigi debet. Verùm hìc fruſtrà fuerunt Prophetę multiplicibus ſuis Concionibus: illis enim animum nunquam adjicere voluerunt Judęi.

Jejunium publicum, ab Eccleſia indictum & celebratum, vocatur תענית צבור *Táanis zibbur*; privatum תענית יחיד *Taanis jachid*, Jejunium unici.

Qui privatim in ſe recipit Jejunium, ille in Precatione Veſpertina dicit; אהא בתענית יחיד למחר *Ero in jejunio privato craſtino die*; Addit pre-

dit precationem; *Mi Deus, quo tempore ſtabat Sanctuarium, ſi quis peccatum committebat, offerebat coram te oblationem, & expiabatur. Nunc quando propter peccata noſtra Sanctuarium eſt everſum, nil habemus præter Jejunia & preces noſtras. Placeat itaque Tibi Domine Deus mi, & Deus Patrum noſtrorum, ut pinguedo, & ſanguis ille meus, qui hoc meo jejunio diminuitur, perinde coram Te ſit, ac ſi oblationem obtuliſſem, & gratioſus mihi eſto: ſint tibi grata &c.*

Si quis jejunium voveat, & illud perfectè ſuſtineat, ac ſuſtinere poſſit, vocatur קדוש *Sanctus*: qui vovet & id ſervare non poteſt, vocatur חוטא *Peccator.*

Doctores, Profeſſores, & Pædagogi, jejunium nullum privatum ſibi debent indicere; eò quòd jejunium eorum vires debilitet, ut muneri ſuo ſancto ritè fungendo impares reddantur. Jejunio tamen publico Eccleſiæ non ſe debent ſubducere.

Jejunium privatum nullum debet fieri, Die Sabbathi, Novilunii, Feſti alicujus ſolennis, Dedicationis Templi, Purim, & Veſperâ diei Expiationum. Jejunium publicum nullum, in die ſeptimanæ quinto: quia eo occupati ſunt in comparandis neceſſariis pro inſtante Sabbatho, & tribus ejus epulis.

Diebus Jejuniorum Orationibus ordinariis addunt Confesſiones peccatorum, leguntur Hiſtoriæ triſtes earum rerum, quæ

unoquoq; die contigerunt: depromitur in Synagoga liber Legis, & ex Exodo legitur verſus 11. 12. 13. & 14. capitis trigeſimi ſecundi. Idem fit in Oratione veſpertina, *Mincha* dictâ; adjungitur *Haphtára*, ſeu lectio Prophetica ex Eſa. cap. 55.

In hujus Capitis concluſione prætereunda non eſt ratio, quâ doctiſſimi Rabbini maximè religioſum & pium jejunium celebrare ſe exiſtimant. Legimus in Medraſch De-
Deut. 30.
bharim rabba, ſectione cujus initium eſt וזאת הברכה in hunc ſenſum: כיון שראה משה שנחתם עליו גזר דין גזר עליו תענית ועג עוגה קטנה ועמד בתוכה, ואמר איני זז מכאן עד שתבטל אותה גזירה, באותה שעה מה עשה משה, לבש שק ונתעטף שק ונתפלש באפר ועמד בתפלה ובתחנונים לפני הק'בה עד שנזדעזעו שמים וארץ וכו' hoc eſt, *Quamprimùm videbat Moſes, obſignatum eſſe contra ſe decretum* (mortis), *ſibi ipſi jejunium indicebat, & circulo, uti exorciſtæ & necromantæ ſolent, aut foveâ rotundâ confectâ; ſibi ſaccum induebat, cineres capiti ſuo inſpergebat, ſeq; in medio circuli collocabat, jejunabat & indeſinenter orabat, nec inde recedere in animo habebat, donec Deus ſententiam ſuam in illum mutaſſet & induxiſſet, quod ſanè protinus fiebat.* Lepida hæc narratio dubio procul ex Judaicarum omnium fabularum fundamento, ſacerrumo Talmude, originem habet, ubi in
Taanis cap. 3. pag. 19. 23.
Tractatu de Jejunio legimus, *Quendam pietate & ſanctitate inſignem Judæum, cui* Chone hammaagal

maagal *Aurigæ nomen erat, idem feciſſe, quoties-cunque grave aliquid & neceſſarium impetrare voluit; ut, quùm per totum menſem Februarium non pluiſſet, pluvia verò ad ſegetes ſummopere deſideraretur, illum jejunaſſe, & ejuſmodi circulum, tanquam carcerem, ſubiiſſe, & dixiſſe;* רבש"ע בניך שמו פניהם עלי שאני כבן בית לפניך נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרחם על בניך *Domine mundi, filii tui oculos in me intendunt, quaſi tibi adeò carus & familiaris eſſem, ut patri filius; Per nomen tuum ſanctum juro, me hinc non receſſurum, donec filiorum tuorum miſertus ſis. Vix abſolviſſe volunt, quum illi cæruleus ſupra caput aſtitit imber.* Imò quod mage miraberis, ſi tamen quicquam, vel abſurdisſimum, in verporum ſcriptis mirum videri posſit, ibidem dicitur Propheta Habacuc idem feciſſe, uti ſcribitur; *Super cuſtodiam meam ſto, & figo gradum ſuper munitionem & contemplor, ut videam quid dicatur mihi, &c.* hoc eſt, *Hîc ſto in meo artocreate ſeu placenta;* (vel, in circulo meo) *& exſpecto, donec mihi reſpondeas, cur impii adeò ſint longævi,* ut Rabbi D. Kimchi ex Rabbinis in hunc locum ſcribit. Ita miſerandum in modum excæcati Judæi in adeò reprobum ſenſum inciderunt, ut nec illos pudeat, nec religioni ſibi ducant, tam craſsè, brutè & ſtupidè de Dei verbo loqui, & Scripturam ſacram ex putido & inſano ſuo cerebro explicare.

Habac. 2. 1. Rab. Schel. Jarchi in hunc locum.

Magnus quoq; Prophetarum temporibus *Abuſui in-*

juniorum tẽpore Prophetarum. *Zachar. 7. v. 3. &c.*

in jejuniis abuſus videbatur, magna ſuperſtitio. Hinc Propheta Zacharias illorum jejunium improbavit, veramq; jejunii rationem expoſuit, quùm à Judæis interrogaretur; *Nunquid flendum eſt nobis in quinto menſe, vel ſanctificare nos debemus, ſicut jam fecimus multis annis? Et factum eſt verbum Domini exercituum ad me, dicens, Loquere ad omnem populum terræ, & ad ſacerdotes, dicens, Cùm jejunaretis & plangeretis in quinto & ſeptimo per hos ſeptuaginta annos, nunquid jejunium jejunaſtis mihi? Et quum comediſtis & bibiſtis, nunquid non vobis comediſtis, & vobiſmet ipſis bibiſtis? Nunquid non ſunt verba quæ loquutus eſt Dominus in manu Prophetarum priorum, &c. Judicium verum judicate, & miſericordiam, & miſerationes facite unusquiſque cum fratre ſuo, &c. Et noluerunt attendere, & averterunt ſcapulam recedentes, & aures ſuas aggravaverunt, ne audirent. Et cor ſuum poſuerunt ut adamantem, ne audirent legem & verba quæ miſit Dominus exercituum in ſpiritu ſuo ſancto per manum Prophetarum priorum.*

fol.68.col.4. *Tempore Meſſiæ jejunia ceſſabũt.*

De his Jejuniis omnibus ſcribitur in Colbo, *quòd tempore Meſſiæ ſint ceſſatura*; שעתיד להיות ימים טובים וימי משתה ושמחה, *quia tum dies futuri ſint omnes boni, dies conviviorum & gaudii, ſicut dicitur* Zach. 13. 19. Jejunium quarti &c. erit domui Jehudah in gaudium & lætitiam, & in ſolennitates præclaras: Veritatem igitur & pacem diligite.

Hacte-

Hactenus de Religioſis Judæorum ritibus: unde ſatis conſtat, illorum religionem non ampliùs Moſis & Prophetarum fundamento niti, ſed puris putis mendaciis & falſis Rabbinorum & Doctorum conſtitutionibus, ut principio hujus libri demonſtrare ſtatueram. Subjungemus nunc Privatos Judæorum in domeſticâ vivendi ratione ritus.

CAPUT XXXI.

De Domibus & Habitationibus Judæorum. Quid Meſúſah?

QUia à tempore vaſtationis Templi, Sapientes Rabbinorum præceperunt, ut in omni ſua lætitia faciant זכר לחורבן הבית memoriale vaſtationis, juxta id quod David dicit, *Si oblitus fuero tui ô Jeruſalem, oblivioni detur dextera mea*; ideò conſtituerunt, ne quis domum, ſeu exſtruens, ſeu renovans, totam calce oblinat vel dealbet, ſed partem aliquam, ad cubiti minimùm magnitudinem in quadrum, non oblitam vel dealbatam relinquat, idque prope portam domus, ut quoties ingreditur, vel egreditur, eam in conſpectu habeat, quò ſic continuò Vaſtationis Templi recordetur, & eam defleat. Inſcri-

Memoriale vaſtationis Templi, in ædibus.

Pſ. 137. 5.

bere ſolent ei, vel verſum Pſalmi ſuprà adductum, vel hæc verba זכר לחרבן *Secher Lechórban*, Memoriale vaſtationis. Hodiè ſolent nonnulli totam quidem domum dealbare, ſed poſtea partem aliquam tectorio nigro obducere. Sed hunc morem improbat R. Mordechaj Japhe; quia macula hujuſmodi atra in albo potiùs ornamento, quàm deformationi inſerviat.

Nullas habent picturas & imagines. Nullas in ædibus ſuis habent Imagines, picturas, ſtatuas; nedum in Synagogis. In Italia tamen multi eas ſibi permittunt, maximè ſi non fuerint elevatæ, neque integrum corpus repræſentent.

Deut. 6. 9. Et quoniam Deus præcepit; *Et ſcribes ea* (nempe, *Verba Legis*) *in poſtibus domûs tuæ, & in portis tuis*; hinc Januæ domûs, & ſingulorum conclavium, quæ inhabitantur, & domeſticis uſibus honeſtis ſerviunt, infigunt Schedam membranaceam, quam מזוזה *Meſúſah* vocant, cui inſcribunt, *primò* ex Deuteronom. cap. 6. ℣. 4. 5. 6. 7. 8, 9. *Audi Iſrael*, DOMINUS *Deus noſter* DOMINUS *unus eſt &c.* uſque ad; *Scribes quoq; illa in poſtibus domûs tuæ, & in portis tuis*; deinde ex Deut. 11. à ℣. 13. *Et erit, ſi obediendo obediveritis præceptis meis &c.* uſque ad ℣. 20. *Scribes quoque ea* &c. Hanc ſchedam convolutam, cannæ vel pyxidi includunt, eamque clavo infigunt vel intrudunt muro ad dexterum Poſtem ingreſsûs domûs,

Meſûſa quid, & unde?

vel

vel foſſulam ad id in poſte ipſo excavant & excîdunt. Quòd *uni duntaxat Poſti* eam inſerunt, Magiſtri ipſorum eruunt ex voce מְזוּזֹת, quæ cum uno duntaxat Vav ſcribitur in adducto loco. Quòd *Poſti dextero*; extundunt ex voce בֵּיתֶךָ; quam hîc explicant per בִּיאָתֶךָ *Ingreſſus tui*. In ingrediendo enim dexterum pedem ſoleri præponi ſiniſtro. Quòd non *tantùm Januæ domûs exteriori, ſed & interioribus in domo ipſa ſit inſigenda*, docent ex voce plurali וּבִשְׁעָרֶיךָ *Et in portis tuis*. Ideò enim, ajunt, adhiberi pluralem numerum, ut doceatur, omnes portas hîc intelligi, Ædium, Cubiculorum, Cellariorum, Horreorum, Civitatum, Oppidorum &c. *Talm. Menach. fol. 34. 1.*

Domus Synagogæ exempta eſt à *Meſûſah*, quia non habitationi, ſed precationi eſt deſtinata; quod ſi verò in ea ſimul ſit locus, qui ab aliquo inhabitatur, tenetur de ea. Loca ſecreta, balnea, officinæ coriariæ, & ſimilia, itidem excipiuntur: quia non ſunt לדירת כבוד pro uſu honeſto.

Schedæ huic interiùs nihil præter commemorata loca Scripturæ eſt inſcribendum. Unde qui etiam certos characteres & ſignacula, vel etiam Nomina alia Divina, Angelorum, vel alios verſus Biblicos ſuperſtitiosè addunt; illi malè faciunt, & dicuntur eſſe ex illis, qui nullam partem habent in ſæculo futuro.

Nomen Schaddaj in Meſuſah. Exteriùs autem, ſeu averſæ ejus parti, inſcribunt nomen שדי *Schaddaj*, & eo quidem loco, ut reſpondeat, vel voci והיה *Et erit*, in interiori parte, vel ſpacio & interſtitio verſuum illorum, ex Deut. 6. & 11. Rationem hujus rei reddit hanc R. Bechai in Legem, fol. 196. col. 2. *Gentes*, inquit, *mundi exiſtimant, proſperitatem ædium dependére ab aſtris. Nos verò, ut teſtatum faciamus, Deum vincere & deſtruere vim aſtrorum, & ab ipſo omne bonum promanare in ædes, non ab aſtris; ideò inſcribimus his ſchedis* Nomen Schaddáj. *Sic poſteaquam Jobi* 22. 17. *dicitur*; Quid facit שדי Schaddai illis? *Reſpondetur* ℣. 18. והוא מלא בתיהם טוב Ipſe implet domos eorum bono. *Ajunt præterea; Rex qui eſt Caro & ſanguis, eſt intra palatium ſuum, & Miniſtri ejus cuſtodiam agunt foris: Contrà eſt hîc; Iſraelitæ dormiunt in lectis ſuis intra ædes ſuas, & Deus cuſtodit ipſos foris*; vi ſcilicet ac virtute harum Schedarum, quibus Nomen ejus inſcriptum. Hinc quotieſcunque homo pius vel domo ſuâ egreditur, vel eam ingreditur, manu ſuâ Meſuſam hanc tanget & dicet; DOMINUS *cuſtodiat egreſſum & ingreſſum meum, à nunc & uſq; in ſæculum.* In Colbo ſcribitur ideò fieri, quòd שד"י vox ſit ſymbolica harum trium, שומר דירת ישראל *Cuſtodiens domicilia Iſraelis.* In *Levuſch Ateres ſahaf* pro memoriali, vel confirmatione hujus rei affertur id quod apud Jobum legitur; וְהָיָה שַׁדַּי בְּצָרֶיךָ (*Et*

fol. 101. *col.* 4.

Num. 288. §. 15.

Jobi 22. 25.

Digitized by Google

(*Et erit* Schaddai *munitio tua*); *Ne legas*, ajunt בְּצָרֶיךָ, ſed בְּצִירֶיךָ *Et erit* Schaddai *in cardine, vel, in poſte tuo*; cui cardo ineſt. Itaq; ita inſcribunt hoc nomen, ut membranâ convolutâ videri queat: & in eum finem quoque in calamo ſeu pyxide, cui inſeritur, faciunt foramen, per quod conſpiciatur.

Quidam præter Nomen שדי adſcribunt inſuper, כוזו במוכסז כוזו quod ſcribunt eſſe Nomen Angeli cuſtodiæ huic præfecti. Memi- *Superſtitio Judaica.* nit hujus etiam Antonius Margarita, ſed qualia hæc ſint Nomina, non explicat. Reſpondent hæ tres voces, tribus iſtis in verſu Deut. 6. 4. יהוה אלהנו יהוה. Illas ex his eliciunt certâ quadam arte Cabaliſticâ, quâ pro unaquaque literâ, proximè ſequentem ſubſtituunt, & eas ita inter ſe commutant; veluti, כ pro י; ו pro ה; ז pro ו; ב pro א, & ſic conſequenter. Magnam his nominibus ſanctitatem adſcribunt. Hinc domo ad negotia ſua egreſſuri, ſolent dicere; בשמך כוזו במוכסז כוזו אלך ואצליח *In nomine tuo, Kúſu Bemochſas Kúſu, iter ingrediar, & proſperabor.*

Convolvunt hanc ſchedam à fine linearum verſus principium, ut in aperiendo earum initium ſtatim Lectori in oculos incurrat.

Antequam eam poſti inſerant, hanc ſuper eâ præmittunt benedictionem; *Benedictus ſis, ô Domine Deus noſter, Rex mundi, qui nos ſancti-*

caſti præceptis tuis,& præcepiſti nobis לקבוע מזוזה *poſtibus infigere Meſúſam.*

Cæterùm multa hîc ſcribunt de pelle cui hæc inſcribenda, de atramento, de formâ ſcribendi, de modo inſerendi, de ædibus & conclavibus, quæ de his Meſúſoth tenentur, vel quæ non &c. Ea qui ſcire volet, adeat Ritualia ipſorum, in הלכות מזוזה.

Certis temporibus illas depromunt & recenſent, videntes an adhuc illæſæ & integræ, an vitium paſſæ ſint; veluti an ſint laceræ, vel ſcriptura deleta, &c.

Quicunque domum aliquam conducit, ſtatim tenetur eam Meſuſâh inſtruere.

Cum quis è domo emigrat, & Judæo eam inhabitandam relinquit, non debet *Meſúſam* eximere & aufferre: quia Spiritus & dæmones maligni ſtatim immigrant in eam domum, quæ Meſúſah caret, à quibus novo hoſpiti periculum imminere poſſet, ſi domus illa ad tempus ſine *Meſúsâ* relinqueretur. Quod ſi verò vel à Chriſtiano domum conduxerit, vel Chriſtiano eam elocet, licet eam aufferre, & ſecum aſportare: quia ſic nullum Judæo, ſed Chriſtiano duntaxat, metuendum periculum, cujus Judæus nullam tenetur habere rationem.

Nulli Chriſtiano hujuſmodi Meſúſah danda, quia ille non debito eam honore & veneratione habebit. Quod ſi tamen talis aliquis

eam

eam petat, cui ſine periculo denegari nequit, majoris alicujus mali & incommodi vitandi causâ dari poteſt.

Uſus harum ſchedarum eſt, ut quotiescunq; homo per portam domus ſuæ vel egreditur, vel ingreditur, ex intuitu earum ſibi in memoriam revocet Dei unitatem, Providentiam, Potentiam, Legem, quorum documenta in dictis illis Scripturæ extant; & per horum conſiderationem ad Timorem Dei excitetur, & à peccato abſtrahatur. *Uſus τῶν Meſûſos.*

Qui hoc præceptum accuratè obſervat, ejus, & liberorum ejus dies prolongantur, ſicut dicitur; *Ut multiplicentur dies veſtri, & dies filiorum veſtrorum*: qui negligit, contraria experietur; דמכלל הן אתה שומע לאו *quia ex Promiſſione obedienti factâ, colligitur Comminatio erga inobedientem & contemptorem.*

CAPUT XXXII.

De Veſtitu Judæorum.

Preceptum Divinum legitur Lev. 19. 19. וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ *Et veſtimentum ex heterogeneis confectum non aſcendat ſuper te.* Et Deuteron. 22. 11. לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו *Non induas te veſtimento ex lana & lino ſimul confecto.* *Veſtes heterogeneæ, ex lana & lino, Judæis prohibitæ.*

Vi hujus præcepti prohibitum ſibi ducunt, veſtiri indumento ex lana & lino contexto.

Lanam

Lanam illi intelligunt tantùm Ovium & Arietum,&c. Probationem hujus rei petunt ex 2.Reg.3.4. ubi legitur; *Porrò Meſa rex Moab fuit pecuarius,& reddebat Regi Iſraelis centum millia agnorum, & centum millia arietum cum lana.* Hinc illi colligunt, per צֶמֶר intelligi tantùm Lanam ovium & vervecum. Ideò excludunt Lanam Camelorum, Leporum, pilos Caprarum, &c. Multa de his traduntur, & diſputantur in Talmude & Ritualibus ipſorum, è quibus nonnulla duntaxat delibabimus.

Quidam ſcribunt, non prohiberi conjunctionem harum duarum diverſarum ſpecierum, niſi ſimul fuerint pexa, neta vel conſuta,& contexta. Has tres actiones ſeu conditiones volunt innui voce שעטנז. Diſputant autem, an omnes tres requirantur, an verò una duntaxat ſufficiat ad veſtimentum heterogeneum faciendum.

Studioſè tamen & accuratè obſervant, ne ullâ ratione conjungantur, adeò ut ne quidem filo lineo pannum laneum, vel vice verſâ conſuant,ne præceptum hoc violent. Imò unicum filum lineum, in veſte lanea âmplâ, facit eam כלאים Kilajim, heterogeneam & prohibitam.

Si ſit pannus mixtus ex lana agnina & camelorum, ita ut media pars ſit ex hac, altera ex illâ, habetur totum pro lana agnina.

Si ve-

Si veſtis aliqua ſit tota ex pilis camelorum vel leporum, vel cannabinum, & unicum filum laneum ei ſit intermixtum, eſt prohibitum.

Non licet ovum calidum accipere vel tenere in linteo heterogeneo: quia ex calore ovi in linteum profecto, aliquid commodi ſentit homo.

Non prohibita tamen hoc nomine ſcribunt, niſi veſtimenta ea, quæ corpori calefaciendo adhibentur; veluti Subucula, Pileus, Tunica, Thorax, Caligæ, Tibialia, Chirothecæ &c.

Involucra mortuorum licet facere ex כלאים, quia mortui non tenentur de præceptis obſervandis.

Kiláim, ſeu heterogenea licet facere & vendere: quia prohibetur duntaxat iis ſe tegere & veſtire, ſicut dicitur; *Non indues te veſtimento heterogeneo.* Item; *Non aſcendet ſuper te*; nempe דרך לבישה illo te veſtiendo: ſed עלייה *Aſcenſio*, quæ non ſit veſtitus causâ, licita eſt; veluti, licet ſedere ſub aulæo heterogeneo. Sic licet ſedere ſuper tapete vel ſtrato heterogeneo: ſic enim ſubſternitur homini, non aſcendit ſuper eum, quod Lex prohibet.

Qui à Chriſtiano emit vel accipit veſtem laneam, accuratè illam debet examinare, an ſit filis lineis conſuta.

Qui veſte heterogeneâ (quæ quidem talis ſit no-

ſit notoriè ſecundum Legem) indutum videt alium, eam ipſi etiam in publica platea aufert, & dilacerat; etiamſi Præceptor ejus fuerit. Præceptum enim Legis negativum nullum violandum, vel ut violetur tolerandum, in gratiam & honorem hominum. Sed, ſi ſit heterogeneum ex ſtatuto duntaxat Rabbinorum, ad id conniveri poteſt, ut honoris proximi habeatur ratio &c.

Qui plura de his cupit particularia, adeat Majemonidem in הלכות כלאים cap.10. Schylchan Aruch Parte ſecunda Jore Deâ Num. 298. Sepher mitzvoth gadol, Præcepto negativo 283.&c.

Rationem hujus præcepti Majemonides in More nevóchim par.3.cap.37. reddit hanc, quòd olim Sacerdotes gentiles & idololatrici hujusmodi veſtibus uſi fuerint. Aliam reddit R.Bechai ſect. קדושים, f.143.col.1.

Viro prohibitæ veſtes muliebres, & contrà.

Porrò prohibitum etiam eſt inter ipſos, ut Vir induat veſtimenta Mulieris, aut Mulier veſtimenta Viri. Lex hac de re extat Deuter.22.5. *Mulier non feret arma viri, neq; induet vir veſtimentum muliebre: quia abominatio Domini Dei tui eſt, quicunq; hæc facit.*

Hoc præcepto dicunt prohiberi *primò*, fœminis Arma bellica, ne iis ſi utantur fœminæ, in bellum cum viris abeant, & ſic libidinibus occaſionem prębeant. Hanc ob cauſam dicunt Jaelem interfeciſſe Siſeram paxillo, non

Jud. 3. 5.

non cultro vel gladio, quòd hæc ſint propriè arma virorum. Omnia item veſtimenta virilia: *deinde*, viris omnia non ſolùm veſtimenta, ſed & ornamenta muliebria, & actiones effœminatæ; veluti Capillos alio colore tingere, faciem fucare, canos evellere, veſtes verſicolores, monilia, armillas aureas &c. geſtare. Item in Speculo ſe contemplari; nempe ſe ornandi & comandi gratiâ; quia & hoc muliebre eſt: quod ſi verò quis ſit ægrotus, & ſe in ſpeculo contemplari cupiat, id non eſt prohibitum. Cauſam hujus rei reddunt duplicem 1. quòd inter Idololatricas gentes olim uſitatum fuerit, ut Vir ſtet coram Stella Veneris indutus veſtimento muliebri, & vice versâ; Mulier, loricâ, galeâ, & aliis armis inſtructa, coram ſtella Martis: 2. quòd actio iſta pravam concupiſcentiam excitet, & variis libidinibus occaſionem & fomentum præbeat.

Non tondent comam, neq; novaculâ barbam radunt.

Huc pertinet, quòd non liceat ipſis vel comam tondere, vel novaculâ barbam radere, juxta pręceptum Lev. 19. 27. לֹא תַשְׁחִית אֶת פְּאַת זְקָנֶךָ *Non corrumpes extremitatem barbæ tuæ.* Extremitates vel angulos barbæ faciunt quatuor; In maxilla ſuperiore & inferiore dexterâ, duos: in maxilla ſuperiore & inferiore ſiniſtra, duos; quintum in mento. In nullo ex his loco licet eam radere *novaculâ*, quia eâ barba penitùs corrumpitur & deſtruitur. At forficibus

ficibus licet eam tondére; verùm non ita prę-
ciſè, ut novaculâ abraſa videatur.

Mulieribus tamen ſi barba creverit, eam abradere & deſtruere eſt permiſſum.

Non eſt inter ipſos ut inter Chriſtianos, vel in more, vel in laude, vel reverentiæ ſignum, ut viri caput detegant, vel coram aliquo aperiant; imò ne quidem in Scholis & Synagogis ſuis. Inter Chriſtianos id faciunt erga honoratiores, ex ipſorum, non ſuo ritu & uſu.

Non veſtire ſe debent ritu Chriſtianorum.

Prohibitum ipſis etiam eſt veſtire ſeſe modo & ritu Chriſtianorum, quo ſcilicet Chriſtiani peculiariter utuntur, & quo Judæi, vel verecundiæ, vel humilitatis causâ, abſtinere debent: ſic etiam non tondere debent comam eo modo quo Chriſtiani, neque ædificium aliquod exſtruere ad formam templorum vel ſacellorum ipſorum. Judæi enim ſicut in fide, ſic & in vita & moribus debent ab ipſis diverſi eſſe, & à ritibus illorum abſtinere, ſicut ipſis præceptum, ובחוקותיהם לא תלכו *In ſtatutis vel ritibus ipſorum nolite incedere.* Sic e.g. Non gerent veſtimenta rubra & purpurea, quia hæc indicium ſunt animi ſuperbi & laſcivi. Diſpenſationem tamen hîc largiuntur iis qui in aulis Principum & Regum verſantur, ut illis plura liceant, quò tantò honoratiores & gratiores ſint illis, néve ludibrio habeantur.

CAPUT

CAPUT XXXIII.

De Vaſis Judæorum culinariis, & ad Menſam pertinentibus; ut & diſcrimine in Coctione, & Cibis.

MAgnam hodiè Judæi accurationem obſervant in Cibis tum coquendis & præparandis: tum in diſcrimine in carnibus, piſcibus, & cibis lactariis. Diſcrimen hoc ex Exodo hauriunt, ubi ſcribitur; *Non coques hœdum in lacte matris ſuæ.* Hinc fuſa, prolixa & acuta apud illos habetur diſputatio, quâ ratione carnes & lac ritè tractandæ ſint, & ingentes ea de re libros conſcripſerunt.

Diſcrimen carnium & piſcium.

Exod. 23. 19. Jore deah num. 86. & ſeqq. & num. 112.

Vaſa culinaria, & quæ pro cibo in Menſa ſerviunt, debent comparare nova: ſi jam antea alius quàm Judæus, iis uſus fuerit ad cibos calidos, & teſtacea fuerint vel lignea, illa ipſis penitùs ſunt prohibita; idque ex metu, ne fortè in iis cocti vel aſſervati fuerint cibi ipſis prohibiti: ſi verò ex metallo vel lapidibus fuerint, quæ non attrahunt ſuccum vel liquorem, ea ſolent igne priùs candefaciendo, & in aquam bullientem immergendo mundare, quàm iis utantur. Si ſtannea ſint, itidem aquâ bulliente, & ignito ferro in aquam immiſſo ſunt emundanda. Quo-

modo hæc mundatio fiat, vide ſup. cap. 12.

Vaſa peculiaria ad carnes & lactaria.

Duplicia Vaſa culinaria & menſæ habent; altera ad carnes, altera ad cibos lactarios. Vaſa lactaria tribus diſtinctis notis ſignant, & in vaſis quidem ligneis tres inciſuras incîdunt, eò quòd verſiculus modò citatus ter in lege Moſis exſtet: Aliquando inſcribunt illis vocem חלב *Chalaf* Lac: cęteris בשר *Baſar* Caro.

Cultros item

Sic etiam ſinguli Judæi duos ſemper Cultros ſecum deferunt, alterum ad carnes, alterum ad caſeum & piſces, pariter tribus inciſuris ſignatum. Si quis hos cultros permutarit, & unum pro altero uſurparit; antequam eo iterum utatur, per integram horam tenetur terræ infigere, poſtea novies ad ferrum, vel prunas ignitas affricare, ut ſaporem prioris cibi amittant. Et hoc quidem faciendum, ſi vel Cultro lactario cibos carneos frigidos, vel Cultro carnario lacticinia frigida comederint. Quod ſi verò culter fuerit adhibitus ad cibos calidos, plura requiruntur: Sumenda olla nova, quæ altitudinem cultri habeat, ea implenda aquâ donec bulliat, & cùm in ſummo eſt fervore, culter totus cum manubrio in aquam mittendus, extractus probè acuendus, ut ſapor pereat.

Chriſtianorũ cultris non utuntur.

Non etiam permiſſum ipſis eſt Chriſtiani cultro edere (quem vulgò vocant טְרֵפָה סַכִּין *Trepha Sakkin*). Quòd ſi verò Judæus Chriſtiani cultro uti velit, vel Chriſtianus aliquis Judæi

Judæi cultro ſuillam ſcidiſſet aut comediſſet, culter talis in ignem conjiciendus, donec igneſcat. Hinc Judæi non facilè patiuntur, ut Chriſtianus, cum ipſis prandens, proprio utatur cultro, quia eum pro immundo habent, ſed Judæus ipſe dat cultrum: quod ſi Judæo inſcio, proprio cultro comederit Chriſtianus, Judæus non edit de illo cibo, quâ parte Chriſtianus ſcidit, ſed eam abſcindit & abjicit, ſive Panis, ſive Caro fuerit.

Duo itidem, ob eandem cauſam, in menſa habent Salina, eodem modo, ut dignoſci poſſint, notata: ſi alterum pro altero uſurpetur, ſal illud eſt effundendum, nec ulteriùs eo uti licet. *Duo ſalina.*

Eandem rationem obſervant in reliquis utenſilibus, lebetibus, ahenis, ſartaginibus, cochlearibus, patinis, quadris &c. atq; unũquodque genus ſuum peculiare debet habere armarium, in quod reponatur, ut & cibi ipſi.

Non etiam licet utraque ſimul & mixtim abluere, aut, ſi fiat, modo antè dicto ſunt purificanda.

Quum vaſa invicem mutata ſunt, & altera in alterorum locum venerunt, cibos in illis coctos edere non audent; fictilia confringunt, lignea in aquam immerſa probè abluunt, ferrea igneſcendo mundantur, & multæ hîc conſtitutiones obſervandæ.

Carnes & lac juxtà non coquuntur in fo-

co, nec ſimul menſæ apponuntur, ſed diſcrimine adhibito ſeparantur, ut hinc carnibus, illinc verò lacti vel caſeo, peculiare deſtinetur mantile vel peculiaris mappa. Mappas enim quoq; diſtinctas habent pro carnibus, & pro lacticiniis: illæ communiter in orâ ſignatæ ſunt voce בשר *Baſar* Caro; hæ voce חלב *Chalaf* Lac, ut tantò certiùs omnis error præcaveatur. Qui nonniſi unam habet mappam, is poſt alterutrum cibum eam debet lavare, antequam alterius generis ei imponat. Si aliter fecerit, peccat, neque pro devoto Judæo habetur.

Qui carne vel jure è carnibus veſcitur, per horam integram neque caſeum, neque quicquam aliud ex lacte confectum comedere debet; imò, qui pietate excellunt, ſex horarum ſpatium interponunt. (Pullus tamen gallinaceus cum Amygdalarum lacte comedi poteſt). Qui tamdiu exſpectare nequit, carnem dentibus curioſè eximat, os eluat, & panis fruſtulo carnium ſaporem detergat & auferat. Qui verò carnem comédit, ſtatim comedere poteſt caſeum: quia de caſeo reliquiæ inter dentes hærere non ſolent: manus tamen priùs debet examinare, ne quid de caſeo illis adhæreat, quod poſtea cum carne miſceri poſſet, & ſimul cum ea edi.

Si ſebum in cibum lactarium inciderit, cibus ille vetatur: ſi tamen cibus ſexagies ſebum

bum quantitate ſuperarit, cibus ille permittitur.

Ova nulla edunt, niſi quæ ſunt à Volatili mundo. Munda ab immundis ſic diſcerni poſſe ſcribunt: Si ambo extrema Ovi ſint או כדין vel lata, או חדין vel acuta; aut ſi Vitellus ſit exteriùs, albumen interiùs; certum eſt, illud Ovum eſſe à volatili immundo. Quando verò extremum unum eſt latum & rotundum, alterum acutum & rotundum, vitellus interiùs, albumen exteriùs, ſignum eſſe, quòd ſit volatilis mundi. Quamvis ſigna hæc non ſint perpetua &c. Unde priùs etiam rogandum, ſi quis ova emat, qualia ſint: neq; à Chriſtiano Judæus emere debet, niſi probè ea agnoſcat. Hodiè tamen accipiunt & emunt à Chriſtianis, ſine accurato eorum examine; quòd & illi ab ovis immundis abhorreant, & gallinarum atque anſerum ova ipſo aſpectu facilè à quovis dignoſci posſint. Extra tamen putamen in patina contuſa, non accipiunt à Chriſtianis, quia metuendum eſt, ſubeſſe fraudem. *Ova quæ edant.*

Ovum in vaſe carnibus deſtinato non elixant: ſi aliâs ovis ad coquendum uti velint, priùs aperta in paropſidem, vel è putamine altero in alterum immittuntur, &, ne ulla adſit ſanguinis guttula, diſpiciunt. Quapropter Judæi ova elixa à parte oblonga & acuta ſemper aperiunt; quia ſanguinis venula in-

terdum ibi reperitur. Si Gallinam, cui ova ſunt in corpore, aperiant, ovis non utuntur, niſi aquâ & ſale priùs macerata, probeque abluta fuerint. Ovum, in quo eſt pullus, non ſolùm ipſum eſt illicitum: ſed & illicita reddit omnia, quæ cum illo cocta ſunt. Habetur enim pro Reptili repente ſuper terram. Ova ex Gallina mortua itidem ſunt prohibita.

Carnes & piſces ſimul non edunt.

Carnes & piſces ſimul etiam menſæ non apponunt, nec ſimul coquunt, multò minùs ſimul, vel de eadem quadrâ vel patella, comedunt, ſcribuntque, eum qui hoc fecerit, leproſum fieri. Inter carnes itaque & piſces, manus & os abluunt, vel fructum comedunt, vel denique panis fruſtulum. Quando piſces comedunt, ſpinas non imponunt quadræ vel menſæ, ſed eas juxta ſe infra menſam conjiciunt; ne nauſeam alicui moveant. Quòd non ante, vel poſt ſe, eas projiciant, ideò fit, quòd, ubicunq; Judæi ſunt, maximè ad ipſorum menſam, Angeli præſentes ſunt, quos fortè poſſent tangere, ut ſup. etiam dictum cap. 7. Poſt comeſos piſces, antequam aliud quid guſtent, vel buccella panis, vel particula de pomo, aut pruna Damaſcena comedenda, משום קנוח ut piſcium ſapor abſtergatur: quia ille ingratus, & ſanitati noxius.

Lac, quod emulſit Chriſtianus, Judæo abſente, ipſis eſt prohibitum: quia fieri poteſt, ut Lac immundum ei admiſcuerit.

Caſeum

Caſeum Chriſtianorum etiam non edunt: quia rebus illicitis eum coagulant, aut quia fortè ſuperficiem ejus inunxerunt lardo ſuillo, aut quia illiciti quid ei admiſcent &c.

De Butyro Chriſtianorum in ſpecie Talmudici nihil præceperunt, unde ab eo non abſtinent. Quamvis & hîc in aliquibus locis ſint rigidiores.

Hæc & id genus mirabilia exacto ſeparare diſcrimine, ſumma eſt & præcipua apud Judæos ſapientia. In rebus dubiis, ſi quid ſcrupuli alicui occurrat, Rabbinorum ſapientiſſimi illis ſunt conſulendi.

Nova vaſa culinaria, ſive aurea & argentea, ſive ſtannea, ænea, cuprea, plumbea fuerint; cultri, vitra, &c. in aquam mergi & probè ablui debent: quæ verò ignem ſuſtinere poſſunt, ut vaſa ferrea, igneſcendo purgari debent. Probant id ex libro Numerorum: *Omne quod poteſt tranſire per flammas, igne purgabitur*; aquâ tamen expiationis (de qua eodem libro cap. 19.) prius ſanctificatum: *quicquid autem ignem non poteſt ſuſtinere, per aquā traducetis*. In hunc locum in Talmude ſcribitur; *ejuſmodi vaſa in aquam illam vel puteum immergenda, in quo Judææ mulieres poſt impuritatem menſtruam lavare ſolent*. Ejuſmodi enim mulier Hebraicè נדה *Niddah* appellatur, & aqua illa expiationis ſeu ſeparationis מי נדה *Me nidda* quoque dicitur. Hîc Judæi ſatis

Vaſa nova quomodo mundent.

Num. 31. 23.

Tractatu Elilim c. 5. pag. 75.

produnt, aſinum Cumanum auribus facilè deprehendi. Locus enim modò citatus non in genere de omnibus vaſis loquitur, ſed de facultatibus ſolùm, quas ex Midianitarum hoſtium ſuorum prædâ reportarant, qui tunc impuri & reprobi erant populi: unde Moſes indicavit, nihil Iſraëli cum illis vel illorum facultatibus, niſi priùs ſanctificatis, eſſe debere. Judæi verò, quum Chriſtianorum vaſis omninò non utantur, ne novis quidem, niſi priùs purgata fuerint, hodiè adhuc oſtendunt, nos puriores vel ſanctiores non eſſe gentibus illis, quas olim ex terra Canaan Deus expulit; adde quòd nos in libris ſuis expreſsè טמאים *Temeim* Pollutos, & Impuros Ethnicos appellant. Nihilominus tamen ſpecies hæc puritatis externa Judæos in corde puriores non reddit, ut ſatis ſuperque illis Chriſtus in Novo Teſtamento exprobravit.

Nihil edendum vel bibendum, quod homini noxam aut periculum creare poſſit: Ex. gr. Nulla aqua bibenda, quæ non fuerit tecta; quia fortè vel ſerpens aut aliud aliquod venenatum reptile ex ea bibit: A' ſudore ſorbendo homo ſibi cavere debet, שכל זיעת אדם הוא כסם המות quia ſudor humanus eſt venenatus; excepto ſudore faciei: Nulla moneta ori indenda; quia fieri poteſt ut leproſus vel aliâ malignâ ſcabie laborans, eam tetigerit: nullum Panem ſub axillis feret

homo,

homo,quia fortaſſis ſudor illius loci ei adhæret, qui, ut dictum, venenatus: nullus cibus vel potus reponetur ſub lecto, ne quidem tectus: quia malignus ibi ſuper eo incumbit ſpiritus: nulla aqua bibenda tempore alicujus ſolſtitii vel æquinoctii, quia Veteres illorum ſapientes judicarunt, id eſſe periculoſum: Non in Æquinoctio Martii; quia eo Aquæ in Ægypto converſæ ſunt in ſanguinem; Solſtitio æſtivo; quòd eo die Moſes & Aharon, cùm alloqui debuiſſent petram, eam percuſſerint, & ſanguis effluxerit, qui infecit omnes reliquas aquas; Æquinoctio autumnali: quia eâ horâ culter Abrahami, quo Iſaacum immolaturus erat, ſtillavit ſanguinem, quæ ſtilla itidem in reliquas aquas derivata. Solſtitio hyberno: quia hoc tempore filia Jiphtachi fuit immolata, & eâ quoque horâ omnes aquæ ſanguine fuerunt oppletæ. His ergo horis dicunt perpetuò aliquas ſanguinis guttas in aquas decidere peſtiferas.

Sic abſtinendum ab omnibus, quæ nauſeam homini creare poſſunt. שומר נפשו ירחק מהם Qui vitæ & ſanitatis ſuæ rationem habet, ab iſtis ſibi cavebit &c.

CAPUT XXXIV.

De Pane Judæorum. Challa *quid?*

Præceptum de Challah.

PRęceptum Divinum eſt Numer. 15. ℣. 20. מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה *De primitiis paſtarum veſtrarum* Challa *Placentam offeretis in oblationem.* Hinc, quando panem ſubigunt, poſteaquam farina cum aqua eſt commixta, placentam à maſſa ſeparant. De quantitate hujus placentæ nihil certi eſt in Lege definitum, ita ut ſi quis vel particulam inſtar grani hordeacei abſcindat, Legi ſatisfecerit. Sapientes tamen ipſorum definierunt, ut Paterfamiliâs ſeparet quadrageſimam quartam totius maſſæ partem; piſtor verò & artopola, quia maſſas faciunt grandiores, & quoque aliquid lucrari debent quadrageſimam octavam. Prius deſumpſerunt ex eo quod verſu ſequenti dicitur; *Dabitis eam Domino*, h. e. Dabitis eam Sacerdoti: donum autem Sacerdoti dandum tanti æſtimarunt.

Præceptum hoc, ſecundum Legem, non obſtringit niſi eos qui ſunt in terra Iſraëlis, & eo tempore, quo totus Iſraël in ea eſt, ſicut dicitur ℣. 19. *Quùm comederitis de pane terræ*: Et ℣. 18. *Cùm veneritis in terram*; nempe *omnes*, non *quidam tantùm.* Unde ſeparatio Placentæ hujus hodiè non eſt ex præſcripto Legis, ſed

Sapientum; eum in finem, ne ejus oblivi-ſcantur.

Placenta hæc olim dabatur Sacerdoti: hodiè in furnum injecta comburitur.

Rationem præcepti hujus dicunt eſſe hanc; quia præcipuum vitæ hujus ſuſtentandæ nutrimentum & alimentum eſt Panis, ideò voluiſſe Deum, ut præcepti hujus circa Panem obſervatione, benedictio ſuper eo quieſcat, atque ad animam etiam redundet; quò ſic eſſet alimentum animæ & corporis: *deinde*, ut per hoc Sacerdotes quoq; qui cultui Divino jugiter inſerviunt, ſuum panem haberent ſine labore & curâ, neque in eo impediantur. *Ratio præcepti.*

Cura hæc incumbit tam Viris, quàm Fœminis, his tamen præcipuè: quia illæ ut plurimùm panem ſubigunt & coquunt. Vide etiam ſup. cap. 12.

Quinque ſpecies farinaceæ hujuſmodi tenentur de *Challah*: Triticum, Hordeum, Spelta vel Zeah, Avena, & שיפון Secale. *Panis* enim duntaxat vocatur, quod ex his quinque ſpeciebus conficitur. *Quæ ſpecies de ea teneantur.*

Qui de Maſſa hujuſmodi placentam non ſeparavit, ſeparat eam de Pane ipſo, quia dicitur, *cùm ederitis de Pane.*

Qui maſſam hujuſmodi facit, ut eam exſiccet ad Solem, aut ad coquendam eam in olla, non tenetur de ea. Sic libera eſt à *Challah*, maſſa quæ fit pro beſtiis; ſi verò fiat pro be-

ſtiis

ſtiis & homine ſimul, tenetur de *Challah* &c.

Quandoque hanc Placentam reſervant, & tempore oborti incendii inſcribunt ei certas literas, vocabula Angelorum, & notas ſuperſtitioſas. Eâ in ignem projectâ credunt exſtingui incendium.

Lewuſch par. 3. num. 112.

Qui plura ſpecialia de his volet, videat Ritualia in הלכות חלה.

Panis Chriſtianorum.

Panis Chriſtianorum equidem à veteribus Rabbinis eſt Judæis prohibitus; uſus tamen & obſervantia hujus interdicti non obtinuit; quia in hoc ipſorum exilio obſervare non poſſunt. Ad impoſſibile autem nemo obligatur. Hinc ex mille Judæis non eſt unus, qui id obſervet; ſed emunt promiſcuè quemlibet Panem à Chriſtianis, imò & in ipſorum ædibus cum eis edunt. Hîc tamen cavent, ſi non integrum habere poſſint, ut eâ parte abſcindant, quâ Chriſtianus ſuo cultro jam antè abſcidit; quia Chriſtiani cultris ſuis utuntur ad multos cibos Judæis prohibitos.

Non licet maſſam farinaceam (pro pane conficiendo) ſubigere cum lacte vel butyro; quia facilè fieri poſſet, ut quis eum panem cum carne (& ſic carnem & lac ſimul) comederet ולאו אדעת'ה *inſcius & incautus*; ſi quis id fecerit, tota maſſa eſt prohibita. Quod ſi verò notâ aliquà eam à communi pane diſtinxerit; aut nonniſi unam aliquam fecerit placentulam, quæ ſtatim edatur, ut nullum oblivionis

vionis

vionis ſubſit periculum; aut formam illius panis diverſam fecerit, vel aliud aliquod ſignum ei impreſſerit, quo dignoſcatur, licitum eſt. Sic enim, qui de eo edere voluerit, quæret, quid illa nota, vel diſtincta forma ſibi velit, & à periculo liberabitur.

CAPUT XXXV.

De Vino Judæis prohibito.

VInum Chriſtianorum, & aliorum Gentilium, qui ſunt Idololatræ Judæis eſt prohibitum. Prohibitionem ſumunt ex eo quod Deuteron. 32. ℣. 38. Moſes de Iſraelitis ad Idololatriam prolapſis dicit; *De quorum* (Deorum alienorum) *victimis comedebant adipes*, יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכָם *bibebant vinum libaminis eorum.* Hinc omne vinum aliarum gentium, quas Idololatricas eſſe conſtat, vocant יֵין נֶסֶךְ *Vinum libaminis, Idolis libatum vel libandum.* Sic dicit Eſthera in Oratione ſua, cap. 14. 17. *Neq; verò de menſa Haman ancilla tua cibum ſumpſit, nec* Vinum *bibi* libaminum.

Vinum gentilium & Chriſtian. ipſis prohibitum.

Hinc iñumera Rabbini ipſorum excogitarunt obſervanda, circa Vinum tale; quodnam, quouſque, quatenus, & quibus in caſibus ſit vel licitum, vel prohibitum. Eſt enim, quod tantùm Bibere & guſtare eſt prohibitum; aliud, quod prorſus tale, ita ut ne emere quidem vel vendere, aut ullum ex eo commodum aut quæſtum facere, ſit licitum.

Unde

Unde ſtrictè, ſecundum Rabbinorum ſuorum ſtatuta, Judæis non licitum eſt Vinum bibere, quod à Chriſtiano torculari eſt ſubjectum & expreſſum, aut etiam manu tactum; imò ſi Chriſtianus vel digito uno attigerit torcular, vel prælum, cui uvæ ſint ſubjectæ, vel cupam, in quod vinum influit, vinum reddatur *Neſech.*

Quod ſi tamen conſtet, Chriſtianum de induſtria & petulanter intinxiſſe digitum, ut Judæo ægrè faciat, vinum manet licitum.

Si proprias habeant uvas, à Chriſtiano emptas, quas in Chriſtianorum torculari, vult exprimere; primò omnium torcular probè debet abluere: poſteaquam ablutum eſt à Judæo uvæ imponi; à Judæo etiam exprimi, & quidem tali, qui ſcriptum teſtimonium à Rabbino aliquo habeat, quòd fidus ſit, & omnia hîc requiſita ſtudioſè ſit obſervaturus: Poſteaquam vinum eſt expreſſum & in vaſe aliquo collectum, à Judæo eſt cuſtodiendum, & cavendum, ne Chriſtianus aliquis accidat, & illud tangat. Nam ſic Vinum totum fieret *Néſech* & immundum. Poſteaquam Vinum eſt in dolio, admittitur Chriſtianus, qui juvet illud currui imponere, ſi ſoli non posſint: ſed Chriſtianus non tolerari debet in curru juxta dolium. Quando Vinum eſt in Curru, Dolio in anteriori ejus parte inſcribunt כָּשֵׁר *Kóſcher* quo ſignificant, Vinum

Vinum illud Judæo cuivis bibere vel emere eſſe permiſſum.

Quidam hæc probant ex eo quod Prophe- *Brandſpie-*
ta Ezechiel dicit; וּמִרְפַּשׂ רַגְלֵיכֶם תִּשְׁתֶּינָה, quod *gel cap. 67.*
explicant; *Et conculcationem pedum* veſtrorum *bibetis*; h. e. *Illud vinum, quod pedibus* veſtris *calcaſtis, bibetis; non verò quod Gentiles calcarunt pedibus ſuis.*

Secundum ſtrictas ipſorum Leges, nullum prorſus vinum Judæus cum Chriſtiano debet bibere, niſi ſuum proprium ſit, quod ipſe calcarit, expreſſerit &c. vel ab alio fide digno Judæo acceperit; eâ tamen conditione, ut Judæus cantharum ſemper manu ſuâ teneat, & caveat, ne à Chriſtiano tangatur, quia ab ejus contactu Vinum pollueretur: In parato etiam debet adeſſe Aqua pro eluendo vitro vel poculo, poſteaquam Chriſtianus ex eo bibit, & caveri, ne poſtea iterum à Chriſtiano contingatur: vel quiſque peculiare habebit poculum.

Chriſtianus Gerſon, in ſuo Talmude ſcri- *Pag. 200.*
bit, ideò hæc fieri, quòd *ad Moſellam, & in locis quibuſdam Pontificiis aliis, moris ſit, ut Sacerdos annuatim certo die ſuper certa aliqua vini menſura Benedictionem recitet, de quo conſecrato vino omnibus doliis infundatur. Unde illa vina omnia deinceps Judæis ſunt Idololatrica.*

Culices vinarii naſcentes in vino, aut cere- *Culices vi-*
viſia, liciti ſunt, ſi nunquã è vino receſſerint, *narii.*
etiamſi

etiamſi mortui ſint; quòd ſi verò vinum co- letur, & ſeparentur à vino, prohibiti ſunt. Unde noctu ad candelam, vel ignem, colatio facienda non eſt: quia fieri poteſt, ut ſeparati in vinum revertantur, nemine animadvertente. Sic vermiculi naſcentes in aqua, in hydriis, urnis, vel aliis receptaculis, liciti ſunt, quamdiu non egreſſi ſunt ex ea. Hinc lux aliqua infertur loco Matth. 23. 24. *Duces cæci, qui excolatis culicem.*

Acetum Chriſtianorum. Sic Acetum Chriſtianorum ipſis etiam eſt prohibitum: quia Vinum jam antea *Neſech* fuit, ex quo eſt factum.

Cap. 47. In Pirke R. Elieſaris legitur. Rabbi Elie-
Numer. 25. ſer Hammodaj dicit; *Pineas ſtabat* (cùm ſcilicet ob fornicationem occidiſſet Zimri filium Salu, & Chosbi filiam Sur) *& ſub anathemate denuntiabat Iſraelitis, per ſecretum Nominis Tetragrammati, & per Scripturam quæ inſculpta erat Tabulis lapideis, ſub Anathemate domûs judicii ſuperioris & inferioris, ne quis ex Iſraëlitis biberet* מיינם של גוים *de Vino gentilium;* כי אם מרפס רגלם *ſed calcationem pedum ſuorum* (vide ſuprà),
Ezech. 34. 19. *ſicut dicitur;* Vos oves meæ, calcationem pedum veſtrorum paſcetis, & calcationem pedum veſtrorum bibetis: *quia omne Vinum gentilium incitat ad idololatriam & ſcortationem: quia deſumunt primitias muſti ſui pro Idololatria,*
Hoſ. 4. 11. *juxta id quod dicitur;* Scortatio, vinum, & muſtum, auferunt cor, &c.

Qui omnia particularia hac de re noviſſe cupit, conſulat Majemon. in הלכות מאכלות אסורות cap. 11. & 12. Schylchan Aruch in יין נסך; & alios libros Rituales.

Hodiè tamen has leges communiter non obſervant, niſi fortè pauci quidam ſuperſtitioſiores, & zelo majori ducti: ſed apud Chriſtianos in diverſoriis, & ipſorum ædibus, cum illis vinum ipſorum bibunt; operam tamen dantes, ut peculiare vitrum, idq́; priùs elutum, habeant, ex quo illi bibant. Cauſam reddunt hanc; quòd Chriſtiani ſub hac Lege non ſint comprehenſi, ſed illi duntaxat, qui palàm & notoriè ſint Idololatræ. Tales verò non eſſe Chriſtianos, ut qui ארת היחוד Unitatem Dei cum ipſis teneant & aſſerant. Sic ſcribit Leon Modena: *Judæos in Italia inter Chriſtianos hæc non obſervare: quòd hæc olim ſint ita conſtituta ab illis Rabbinis, qui inter veros Idololatras vixerunt, ut evitarent omne cum illis commercium. Id proin non eſſe trahendum ad eas nationes, inter quas hodiè vivunt; cùm ipſi Judæi illos non pro talibus habeant.* Hoc verò illi non ſyncerè dicunt, ſed in gratiam Chriſtianorum, vel ex metu illorum, ſi illos Idololatras vocarent. Certum enim eſt, illos Chriſtianos pro maximis Idololatris habere in mundo; non tam propter Imagines quas quidam inter illos habent, quàm quòd Chriſtum pro vero etiam Deo habeant, & colant, quocunq;

Quomodò hodiè hæc obſervent.

id fiat modo; atque ſic Unitatem Dei ſeparent. Nimis multis teſtimoniis hac de re convinci poſſunt. Faciunt id *partim* propter utilitatem ſuam, ut ſic tantò familiariùs cum Chriſtianis converſari, negotiari, & uſurariam ſuam exercere posſint; *partim* quòd illud vix evitare queant, cùm non ubiq; hanc commoditatem habere posſint, ut Vino utantur, ſecundum omnes ipſorum traditiones; maximè in illis locis, ubi illorum eſt exiguus numerus. Quod ſi tam eſſent Chriſtianorum Domini, quàm ſunt illorum ſervi, aliter agerent, ſcriberent, & loquerentur.

CAPUT XXXVI.

De pecoris Judaici Comeſtione, & Mactatione.

NOn permiſſum eſt Judæis de ullo animali edere, quod non habet ungulas fiſſas & diviſas, quodque cibum non ruminat, ut Boves & Oves. Unde non edunt Lepores, Cuniculos, Porcos.

Sic non comedunt Piſces, qui non habent ſquamas & alas, neque conchyliata, ut Cancros, & ſimiles: piſces ſibi licitos indifferenter edunt, quisquis eos occiderit.

Prohibitæ etiam ipſis ſunt omnes aves rapaces, & reptilia. Quæ omnia deſumunt ex Levi-

Levitici capite undecimo. Unde neque illa comedunt, quæ ab aliis gentibus coĉta ſunt, neque illorum vel vaſis culinariis, vel cultris utuntur; quia fieri poteſt ut illa uſurpata fuerint ad cibos ſibi prohibitos.

Non edunt ſebum vel adipem, Boum, Ovium vel Caprarum, juxta præceptum Levit. 3. 17. *Omnem adipem, & omnem ſanguinem non comedetis*; neque etiam Armum poſteriorem, ut cap. ſeq. docetur. Unde magno ſtudio, & accuratè, omnem Adipem, & Nervum femoris ab animalibus maĉtando ſeparant.

Ob has & alias cauſas, circa Maĉtationem, ad ſuperſtitionem uſque ſcrupuloſi ſunt Judæi, & magnæ artis eſt שְׁחִיטָה *Schechítah* Maĉtatio, ſeu, reĉtè maĉtare poſſe. *Ars maĉtandi.*

Præceptum Maĉtationis petunt ex eo, quod Deut. 12. 21. legitur; וְזָבַחְתָּ *Et maĉtabis de bobus tuis, & de pecudibus tuis, quas dederit tibi Dominus*, כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ *quemadmodum præcepi tibi.* Hîc, ajunt, contineri præceptum generale, quando dicitur, וזבחת *Et maĉtabis*; ſpeciales verò ejus Leges non exprimi, ſed innui, dum additur; *Quemadmodum præcepi tibi*; nempe alibi. Atqui nullibi legitur Deus ſpecialia hac de re mandata Moſi dediſſe; Itaque ſenſus horum verborum eſt; *Quemadmodum tibi præcepi* על פה *oretenus in monte Sinai*; unde ea ex Lege Orali diſcenda & habenda ſunt. Qui artem hanc diſcit, per aliquot annos perito

lanio mactanti adeſſe debet; tot verò tantisq́; res eſt implicata conſtitutionibus (ſeſquipedales enim libri hac de re conſcripti ſunt) ut ex ſolo aſpectu nemo perfectè diſcat, ſed artis illius ſtudio diligenter ſit incumbendum, & veræ conſtitutiones ex peculiaribus libris petendæ & diſcendæ.

Parvum pro laniis Libellum habent, in quo præcipuæ & maximè neceſſariæ conſtitutiones breviter conſignantur (שחיטות ובדיקות *Schechítos ubedíkos* Mactationes & Inquiſitiones dicitur): ad hunc Judæi vulgò hodiè diriguntur, &, ſi quid difficilius inciderit, doctum Rabbinum conſulunt. Qui hunc librum exactè & perfectè tenet, & diu mactanti ſedulò aſpiciens aſtitit, atq; ſuam quoq; ſententiam protulit, ille à Rabbino in Lanium promovendus eſt, publicumq́; teſtimonium & diploma illi à Rabbino concedendum, quòd in Arte Mactationis בקיא *Baki* peritus ſit, & facultas mactandi, ubi & quando voluerit, permittenda. Non ita pridem tale teſtimonium vidi, in hæc verba conceptum: היום יו' א' כ'ט סיון ש"פ בדקתי את האלוף כ"מ טודורוס ישר' ש"י ומצאתיו בקי בהלכות בדיקה בפה וביד על כן התרתי לו לבדוק ומותר לאכול מבדיקתו כמו משאר בודקי ישראל · אכן בתנאי זה שיחזירם כל שבועה פעם אחת שנה תמימה ואחר כלות השנה כל חדש פעם אחת וא'חכ כל ימי חייו פעם אחת לשלשה חדשים נאם מוחס בן כ"מר יעקב זצ"ל *Hodiè* (annus menſis & dies appo-

Laniorum ſolennis promotio.

Formula te-

apponuntur) *exploravi & examinavi præſtantem & egregium* N. *filium* N. *& illum in arte mactandi peritum & induſtrium, tum ore, tum manu eſſe comperi: ideò illi pecus mactare & inquirere permitto, & liberè comedi poterit, quicquid mactaverit & inquiſiverit. Hac tamen lege, ut adhuc per integrum annum, ſingulis hebdomadibus ſemel, Ritus mactationis & inquiſitionis diligenter perlegat, anno verò ſecundo ſingulis menſibus ſemel, tandem reliquo vitæ ſuæ ſpatio ſingulis trimeſtribus ſemel tantùm. Atteſtante Rabbino* N. *ſtimonii latiorum.*

Mactator שוחט *Schochet* appellatur, & Mactatio שחיטה *Schechitah*: eum qui pecus inquirit an aliquid vitii habeat, בודק *Bodek* appellant, & ipſam Inquiſitionem בדיקה *Bedikah*. In hac præcipuè ad conſtitutionem Pulmonis attendendum, ne vitio aliquo laboret. Si poſt ejus Inquiſitionem tale quid deprehendatur, monetur primâ vice: ſi iterum peccet, ab officio removetur. Sic ſi quis deprehendatur morticinũ mactaſſe, deponitur.

Peculiaribus ad mactationem utuntur cultris, magnis ad animalia magna, parvis ad parva. Magni quidem mucrone carent, ſed exactiſſimæ ſunt aciei: alioqui illis uti non liceret. *Cultri mactatorii.*

Majoribus pecudibus quatuor pedes in unum colligant, Abrahami exemplo, quem Iſaaco manus & pedes vinxiſſe volunt, quum illum offerre vellet; jugulum poſtea & fauces *Modus mactandi pecudes.*

unâ reſolvunt ſectione, ſtatimq; cultrum inſpiciunt, an nuſpiam retuſus, vel crenam conſequutus fuerit; crena enim in cultro pecus terret, & ſanguis in cor cogitur, adeò ut effluere non poſſit, hacque ratione pecus אסור *Aſur* illicitum redditur, eſuſque illius interdicitur. Poſtquam ſectio illa feliciter ſucceſſit, pecus ſuſpendunt, inteſtina diripiunt, è regione cordis ab utraque parte foramen reſcindunt, inde Mactator, vel quilibet alius qui benè Inquirere novit, manum immittit, & an nihil adnatum fuerit, inquirit, an nuſpiam ſanguis ullus lateat, vel aqueæ puſtulæ jecinori & pulmoni adhæreant; &, ſi vel minimus defectus deprehendatur, pecus illicitum eſt, nec audeat Judæus comedere, uti ſcribitur; *Morticinum & laceratum à beſtiis non comedetis, ſed projicietis canibus.* Hinc ſtolidè pro more ſuo concludunt Judæi, nullum ſibi pecus edendum eſſe, niſi omninò ſanum & incolume; quamvis Scriptura non de vivo, ſed de morticino, quod per ſe mortuum, vel à feris laceratum fuerit, loquatur.

Exod. 22. 31. Levit. 22. 8.

Avium mactatio.

Aves eodem quoque modo mactant, (niſi quòd nec Pulmonem inſpiciant, neque arterias ex illis eximant) guttur unâ reſecant plagâ, cruorem manantem parvo cinerum acervo excipiunt, & mox cineribus tegunt & obruunt. Ritum hunc eliciunt ex eo quod ſcriptum eſt; *Et quicunq; è filiis Iſrael, & è peregrinis, qui*

Lev. 17. 13.

nis, qui peregrinantur in medio illorum, venatus fuerit venationem beſtiæ, vel avis quæ comeditur, effundet ſanguinem ejus, & operiet eum pulvere. His ultimis verbis ajunt contineri præceptum peculiare de Sanguine terrâ operiendo. Sunt etiam qui extundant id ex libro Geneſews, ubi in textu dicitur; *Rebeccam, quum in agro Iſaacum primò conſpexiſſet, de camelo cecidiſſe*; hîc Rabbini ſcribunt, ut in libro שחיטות *Mactationum* videre eſt; tum demum Rebeccam mulierum profluvio correptam eſſe: ſed quum ſurrexiſſet, aves præſtò adfuiſſe, quæ virginitatis ejus ſanguinem terrâ unguibus ſcalptâ texerunt. Ideò, inquiunt illi, Deus alitum ſanguinem tegere juſſit. De hoc verò altum in Sacra Scriptura ſilentium. *Gen. 24. 64.* *pag. 11.*

Sic aliorum quoq; animalium ſanguinem terrâ tegunt: quia terra aperta eſt, & pii Abelis, à Caino interfecti, ſanguinem abſorpſit. *Præterea*, ait author libri de Arte mactandi, *in libro* חסידים *Piorum inveni, ideò ſanguinem tegi, ne Satan veniat, & nos apud Deum incuſet, ac ſi iniquum foret, inſons & brutum pecus, quod nullum omnino peccatum admiſit, omniq; culpâ vacat, tàm miſerè jugulare & mactare. Sanguinem ergo tegimus, ne Satan cædem factam eſſe videat & animadvertat.* Hîc rurſus obſerva fœdam Scripturæ expoſitionem Rabbinicam, & ſummam illorum aſtutiam & calliditatem, qui iterum credant, ſe Diabolo imponere, illiusque oculis *Sanguinem terrâ tegunt & cur.*

Digitized by Google

caliginem offundere poſſe, ne ſcire queat, quando Judæi pecus ſuum mactent. O' ſtupidum & marrucinum Diabolum! oportet illum ſacras Talmudis paginas non verſaſſe, alioqui tam hebes illi non foret ingenium, nec tam facilè naſo duceretur; inenarrabilis enim ſubtilitatis ſterquilinia hîc latent.

Levit. 11. 13. De avibus, quas Moſes ipſis prohibuit, ſine addito ſigno externo, quo dignoſci poſſunt, multa diſputant in Talmude, quâ ratione agnoſci queant. Qui verus Judæus eſt, nullas, niſi cicures, edit, veluti ſunt Gallinæ, Anſeres, Anates, Columbæ, & ſimiles.

Magno pecore mactato, venas & arterias extrahunt (quâ de re peculiares quoque conſcripſerunt libros), omne ſebum removent, in aquam ponunt, & benè molliri & aquâ macerari ſinunt, aquâ purâ abluunt, ut omnis cruor excedat, aſſeri ſuperimponunt, ut omne cruentatum exſtillet, in colo deinde ſaliunt, ut ſal omne cruentatum educat, per horam unam vel duas ad ſummum in ſale relinquunt, ne nimium ſalis contrahat: & poſt hęc omnia ad arbitrium ſuum tandem coquunt.

Nullum omninò cruentatum edunt, & ſemper ab omni ſanguinis eſu abhorruerunt; adeò ut ſi vel fibra ſanguinea deprehendatur in Ovo, illud ſit illicitum, quia dicitur;
Levit. 3. 17. *Omnem ſanguinem non comedetis*. Sanguis tamen piſcium non eſt Lege prohibitus, ſi conſtet

eſſe

eſſe de piſcibus ſquamatis. Sanguis etiam humanus non eſt immundus & prohibitus Legè; unde ſi quis morſu aliquo ſanguinem è dentibus elicuerit, poteſt eum exſugere: quod ſi verò pani aliquid de eo adhæreat, illud eſt abradendum.

Hinc etiam *Hepar*, quia ex mero ſanguine conſtat, non poteſt elixari, niſi prius craticulæ impoſitũ, ſuper prunis benè toſtum fuerit.

Quod Gentilis vel Chriſtianus mactavit, eſt נבילה inſtar morticini, ac proinde ad edendum illicitum; quia ſcriptum eſt; וְזָבַחְתָּ וְאָכַלְתָּ *Et mactabis, & comedes*; hoc eſt, Id quod Deut. 27, 7.
tu mactaveris, comedes; non quod extraneus aliquis mactavit.

Antequam mactationem quis aggreditur, benedictionem præmittere debet; ברוך א״י א״מה אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחיטה *Benedictus ſit Deus, &c. qui nos dignatus eſt præceptis ſuis, & nobis mandavit Mactationem.*

Armos poſteriores non comedunt, propterea quòd Angelus femoris acetabulum Jacobo luxavit, ut in libro Geneſeos legere eſt. In Italiâ verò artis anatomicæ operâ compererunt, artificioſâ & ſubtili nervorum reſectione, armos poſteriores licitos quoque & edules fieri poſſe, ut apud illos in diplomate excuſum vidi. Si hanc artem Moſis temporibus habuiſſent, cum cibis ſuis illicitis valere potuiſſet. Conſultum ſanè foret, ut tam egre-

Armos poſteriores cur non edant. Gen. 32.

gii artifices & anatomici porcorum quoque anatomiam aggrederentur : fortaſſis poſſet & ſuilla caro ad eſum concedi. Armos itaque poſteriores Chriſtianis vulgò vendunt: verùm, qui hanc carnem libenter ab illis emunt, perpendant id, quod ab omnibus Júdæis ad Chriſtianam fidem converſis unanimi conſenſu ſcribitur, illos hanc carnem primùm inquinare, ab illorum filiis & filiabus urinâ conſpurcari, dirisque hujuſcemodi & devotionibus illam Chriſtianorum eſui deſtinare; *Diram mortem* מיתה משונה *carnis hujus eſus Chriſtiano afferat.* Forſitan nec omnes, nec ubique, tam maligni ſunt; alioqui tamen animo ferè eodem ſunt in Chriſtianos.

Si animal aliquod terreſtre, vel volatile licitum, ſuâ ſponte moriatur, aut alio modo, quàm ſecundum mactationis Leges fuerit occiſum, prorſus eſt illicitum.

Non audent uno eodemque die mactare Vaccam & vitulum ab ea enixum, neq; ovem cum ſuo agno, vel capram cum ſuo hædo, neque Patrem ullum, & ejus filium, ſiquidem
Lev. 22. 28. ſciant; quia ſcriptum eſt; *Bovem autem, vel pecus, ipſum & filium ejus, non mactabitis unâ die.*

Non licitum eſt ipſis abſcindere membrum de animali vivo, & illud comedere, ſeu co-
Deut. 12. 23. ctum, ſeu crudum: quia dicitur; *Non comedes animam cum carnibus ſuis.*

Ex hâc Judæorum pecoris mactandi, vitii interni

interni inquirendi, carnis enervandę ſolertiâ & dexteritate, oriuntur experientisſimi Judæorum Medici: eâdem enim ratione de homine, corporis proprietatibus, & morbis judicare volunt, quod multi vitæ ſuæ diſpendio experiuntur. Cui libitum fuerit, hac de re Antonium Margaritam conſulat.

CAPUT XXXVII.

De Agricultura Judæorum.

Levitici cap. 19. ℣. 19. præcipit Deus: שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם *Agrum tuum non conſeres heterogeneis.* Hinc prohibitum eſt Judæis, in ullo loco, duas diverſas ſpecies ſimul ſerere, ut, Triticum & Hordeum: Fabas & lentes vel piſa: Frumenti vel Oleris aliquam ſpeciem, cum Vitibus &c.

Sub *Satione* comprehendunt etiam reliquas omnes culturæ ſpecies, quæ requiruntur & adhiberi ſolent. Sic non licet inſerere vel inoculare diverſas ſpecies Arborum, veluti Nuces & Perſica; Mala & malum Aurantium vel Citreum: Perſica & Amygdala, & ſimiles. Idem juris eſt de inſitione oleris in arborem, vel arboris in olus.

Fructus tamen harum Plantarum ſunt liciti ad veſcendum: quia vetatur tantùm eas ſimul Serere vel Plantare. Sic licitum eſt pal-

mitem

Digitized by Google

mitem ex arbore heterogenea, aliò plantare; vel ſemine tali ad ſerendum uti.

Hodiè, extra terram Iſraelis, Judæis quidem non licet heterogenea ſimul ſerere; licitum tamen ſibi faciunt, diverſas ſeminum ſpecies Chriſtiani alicujus operâ in agro conſerere, ſi ex ipſorum re videtur. Diverſas autem arborum ſpecies inſerere, nullâ ratione ipſis eſt permiſſum.

De fructibus arborum, trium primorum à plantatione annorum, non poſſunt edere: Fructum eum vocant עָרְלָה *Præputium*, ex eo quod Deus præcepit Levit. 19. 23. *Quùm autem ingreſſi fueritis in terram, & plantaveritis omnis generis arborem fructiferam, tunc circumcidetis præputium ejus, fructum ejus: Tribus annis erit præputiatus, non comedetur ejus fructus. Quarto autem anno erit omnis fructus ejus ſanctitas laudum Domino.* Hodiè cùm extra terram ſanctam ſunt, & eum non poſſunt Hieroſolymam afferre, & Domino offerre, quidam quarti anni fructum licitum faciunt: quidam eum redimunt vel pecuniâ, vel Fructibus aliis, cum addita benedictione; *Benedictus ſit Deus* &c. *qui nobis præceptum dedit* על פדיון הרביעי *de redimendo fructu quarti anni.*

Non licet ipſis copulare animalia, quæ ſint diverſæ ſpeciei, veluti, Equos & aſinos, Aſinos & boves &c. ad producendum ex eis fœtum, quia Deus præcepit; *Animal tuum non* *Levit. 19.19.*

facies

facies coire cum altero genere. Idem dictum putant etiam de Avibus.

Sic neque permiſſum eſt heterogeneis animalibus uti ad arandum, vel currum trahendum: quia iterùm Deus dixit; *Non arabis bove & aſino pariter.* Quod enim hîc de *Bove & Aſino* dicitur, id illi etiam explicant de cęteris diverſæ ſpeciei animantibus; ne ſcil. unum ſit mundum, alterum immundum; Duobus autem diverſæ ſpeciei animalibus mundis, vel immundis, veluti ſunt, Taurus & Hircus, Equus & Aſinus, non quidem ex Lege, ſed ex ſtatuto Rabbinorum, eſſe prohibitum. *Deut.* 22.10.

Agrum non totum demetunt, ſed relinquenda eſt in extremitate ejus pars aliqua pro pauperibus, pupillis & peregrinis. Partem hanc non demeſſam vocant פאה *Peah*, Angulus. Sic Vinea non tota eſt vindemianda, ſed Racematio in eundem uſum relinquenda cum uvis. Hoc vocatur פאת הכרם Angulus vineæ. Lex hac de re eſt Levit. 19. ℣. 9. 10. & cap. 23. 22. Exſtat ętiam de ea inter Tractatus Talmudicos, qui vocatur *Peah.* Sic non licebat, quando metebant & manipulos faciebant, ſpicas decidentes, vel quando vindemiabant, acinos deciduos tollere. Hoc vocabatur לֶקֶט *Leketh* Collectio, Spicilegium. Item, quando tempore meſſis manipuli alicujus obliviſcebantur, non licebat eum repetere, ſed peregrinis, pupillis, & viduis

duis relinquere, Deut. 24. 19. Ejuſmodi *Manipulum* vocabant שִׁכְחָה *Oblivionem*, ſeu *Oblivione relictum*. De his videndus Majemonides in הלכות מתנות עניים cap. 1. & alii libri Rituales.

CAPUT XXXVIII.

De Primogenitis Animalium, & eorum Redemptione.

PRimogenitum maſculum ex Animali mundo ſacrum eſt; & Deo offerebatur, ſiquidem integrum & immaculatum eſſet; vel ſi maculam haberet, à Sacerdote comedebatur; veluti de Armentis, & Pecudibus. Lex ea de re extat Exod. 13. 2. & 22. 29. & 34. 19.

Hodiè, cùm non poſſunt illud Domino offerre ſuper altari, non eſt licitum, donec vitium aliquod ei accidat. Itaque tenentur illius curam gerere, & illud nutrire tamdiu, uſque dum vitium aliquod conſpicuum accipiat, & tum licitum eſt ad mactandum & comedendum. Vitium autem illud ſponte debet accipere: neque permittitur vel Sacerdoti vel Patrifamiliâs illud in ſeptum aliquod includere ut moriatur, de induſtria, per ſe, aut per alium, ullo modo vitium ei inferre, aut ut inferatur, cauſari. Sunt tamen qui id permittant, ut eſt in Sepher hachin-

nuch

nuch. Vitium etiam vel ab uno aliquo ejus rei perito, vel à pluribus, agnoſci & dijudicari debet; & tale oportet eſſe, per quod illegitimum fiat ad Domino illud offerendum. Tamdiu igitur ejus cura gerenda, & nutriendum eſt, ſeu à Patrifamiliâs, vel à Sacerdote, donec vitioſum fiat. Quod cum moleſtum ipſis ſit & grave, varia ſæpè excogitant, ut à neceſſitate hujus Legis liberi ſint & immunes; Veluti; Non licet illi vitium inferre, poſteaquam plenè eſt in lucem editum, & reipſa Deo ſacrum; licet autem, dum eſt in ipſo partu, & nonniſi membrum aliquod prominet; veluti ſi hædi auriculæ promineant ex utero, capite adhuc incluſo, licitum eſt eas findere, quò illicitum fiat, & ſimilia: Sacerdos, poſteaquam id accepit, poteſt tamquam de ſuo facere quod vult, ſive integrum ſit, ſive vitioſum: ſed ſi vendat, id non in macello faciendum, neque ad libram appendendum; quia res Sacræ, non ut prophanæ, ſunt tractandæ; ſed in domo ſua &c. Qui etiam illud à Sacerdote accipit, honeſtè, prout par eſt rebus ſacris, id habere debet; neq; eo fine emi debet, ut quis eo lucretur; hoc enim in contumeliā vergit rei Deo ſacræ &c.

Primogenito non licet uti ad agriculturam, vel uſum aliquem ex eo percipere; veluti Bove ad arandum, ovem tondére &c.

Sacerdotes ipſi & Levitæ de hac lege tenentur;

nentur, & Levita quidem dat illud Sacerdoti; Sacerdos ſuum primogenitum ipſe ſibi ſeparabit & educabit: quia Lex nullam facit inter perſonas differentiam.

Si quis commune habeat Jumentum vel Pecudem cum Chriſtiano, primogenitum liberum eſt; quia Scriptura dicit; כל פטר רחם בישראל *Quicquid aperit vulvam* in filiis Iſrael, Exod. 13. 2. *In filiis Iſraël*, non, In Gentilibus, & quidem ita, ut totum ſit Iſraëlitæ, & nihil quicquam de eo ſit Chriſtiani.

Jumentum vel pecudem primogenito gravidam, debet Judæus cum Chriſtiano comunem facere, antequam in lucem fœtum edat, ut eum à Lege primogenitorum liberet &c.

Ex Animalibus immundis nullum de Primogenituræ jure tenetur, niſi *Primogenitum Aſini*, quod פטר חמור *Péter chamór* vocatur, Exod. 34. 20. Præcipitur illic, ut omnis Iſraëlita, qui aſinum habet primogenitum parientem, illud *ove* redimat; ſive mas fuerit ſive fœmella, ſive integrum ſive vitioſum, ſive parvum, ſive magnum; quia dicitur; Omne *primogenitum aſini*.

CAPUT XXXIX.

De Nuptiis Judæorum.

Quâ ratione Conjugium inter Judæos ritè contrahatur; Inter quas videlicet Perſo-

Perſonas id liceat, vel non liceat? Quo modo item & quâ formâ deſponſatio fiat & fieri debeat? hic dicere ſuperſedemus, quia de his fusè ſatis egimus in peculiari De Sponſalibus Diſſertatione, quò benevolum Lectorem remittimus; hoc loco inprimis de Nuptiarum ritibus & ſolennitatibus acturi.

Hoc tantùm pręmittimus, prohibitum eſſe Rabbanitis nuptias aut affinitatẽ contrahere cum Karraitis, כי כולם הם ממזרים quòd omnes pro ſpuriis habeantur: Nam, ajunt, juxta literam Scripturæ, uxores ſuas deſponſant vel pecuniâ, vel concubitu, neque etiam legitimo modo uxores ſuas repudiant, ומשנים ממטבע שטבעו חכמים בגיטין ſed mutant monetam, quam cuderunt Sapientes de Libellis repudii (h.e rejiciunt Traditiones ipſorum); unde fit poſtmodum, ut uxores illæ aliis nubant, viventibus adhuc maritis ipſarum, & ſic Liberi Spurii deprehendantur, nati ex Adulterio. Levuſch par. 4. Num. 4. §. 37.

Poſteaquàm ergo deſponſatio facta eſt, & nuptiarum celebrandarum dies adeſt, multi Judæi juvenes ſenesque in grande aliquod conclave advocati conveniunt: Judæi juniores ollam fictilem novam vel teſtam præ manibus habent: Tum accedit aliquis, qui Inſtrumentum dotale publicè prælegit, *quo pacto nempe matrimonium contraxerit N. filius N. cum N. filia N. & alter alteri certam pecuniæ ſum-* *Inſtrumentum dotale.*

mam doti dixerit, & quo die celebranda ſint nuptiæ, &c. quod item ille qui non præſtiterit, quæ hiſce (תנאים) *conditionibus & inſtrumentis dotalibus continentur, quinquaginta florenorum, qui alteri ſtipulantium accedunt, multa irrogetur.* Simul etiam certus dies Nuptiis celebrandis aſſignatur. Sic quandoque unus, duo, tres, vel plures menſes intercedunt, pro lubitu ſc. & commodo contrahentium: quo ſpatio temporis Sponſus Sponſam viſitat & frequentat in ædibus patris ejus.

Gratulatio. Hoc peracto fauſtam alter alteri exoptat fortunam, & ajunt, מזל טוב Maſſal tof *Fauſta adſpiret tibi fortuna*: quamprimùm verò hoc Judæi circumſtantes audiunt, ollas ſuas in terram projectas comminuunt, proſperam hoc fortunam & cornucopiam deſignari dicentes.

Singuli poſtea diſcedunt, & aliquis januæ adſtans, vinum dulce diſcedentibus, & interdum etiam tragemata, porrigit.

Octiduo proximo ante nuptias, neq; ſponſus neque ſponſa domo egreditur; verùm adoleſcentes multi ſponſum conveniunt, & cum illo edunt, bibunt luduntq;. Id ex Samſonis hiſtoriâ probant, cui triginta adoleſcentes dati ſunt, quum nuptias celebrare vellet.

Sponſa pridiè nuptiarum lavat. Sponſam pridiè nuptiarum aquâ frigidâ lavari, totamque in aquam immergi oportet. A mulieribus cum tinnitu & ſtrepitu ad balneum

neum ducitur & rurſus educitur, ut ſinguli audiant & cognoſcant, illam ſponſam eſſe: à quibuſdam coram illâ ſaltatur & tripudiatur; verùm id à piis mulieribus improbatur. Si non laverit, quamvis nuptiæ celebrentur, non licet ei cum ſponſo dormire, donec id peregerit.

Sponſus & ſponſa cingula nuptialia invicem ſibi mittunt: & ſponſi quidem cingulum, nempe quem ſponſa ſponſo mittit, argenteis; quem verò ſponſus ſponſæ, aureis bullis compactum eſſe, oportet. Mihi cauſam aliquando quærenti, reſpondit Judæus, argento ſemen virile, ut pote album, innui; auro verò ſemen muliebre, &c. Futilis utique & malæ notæ ratio, ut & reliqua omnia quæ in verporum officinâ cuduntur. *Cingula nuptialia.*

Nuptiarum ſolennibus *Dies* deſtinati olim fuerunt; *Quartus* h. e. *Mercurii*, *ſi Sponſa Virgo ſit*; & *Quintus* h. e. *Dies Jovis*; *ſi Vidua fuerit*; idque hanc ob cauſam, quia die Lunæ & die Jovis in urbibus oppidiſque Judices ſedere ſolebant, ut ſi quid contra Sponſæ Virginitatem habeat ſponſus quod excipiat, protinus ad eos deferre poſſet. An die ſeptimanæ primo & ſexto ſeu veſperâ Sabbathi nuptię celebrandæ ſint? variant. Quidam id improbant, idq; ob hanc rationem, quòd propter nuptiales curas & occupationes facilè poſſit Sabbathum violari, & ſuo honore privari. Alii ve- *Quibus diebus nuptiæ celebrentur.* *Talm. Ketubh cap. 1. in Miſch.*

rò id licitum faciunt. Et ſic Virginis nuptiæ hodiè plerumque celebrantur *die Veneris ſeu ſexto*; quia Accuſatio de læſa Virginitate hoc tempore inter illos non habet locum; hac tamen conditione, ut triduo antè procuret ea, quæ ad Epulum nuptiale ſunt neceſſaria. Viduæ nuptiis diem Quintum aſſignarunt, ut ſic per Triduum cum ea lætari & ſe exhilarare poſſit, die ſc. quinto ipſo, veſperâ Sabbathi, & in Sabbatho. Et hac ratione nihil decedit Sponſi negotiis; quia tres hi dies omnes ſunt feriati, & die primo ſeptimanæ ad ea redire poteſt. *Die Sabbathi* ipſo non celebrant nuptias; uti nec in *Jom tof* ſeu die feſto: quia Uxoris ductio eſt ſpecies Emptionis, quæ his diebus prohibita: *Non* in חול המועד ſeu *Die profeſto*; ne ob lætitiam nuptialem obliviſcatur quis lætitiæ feſtalis: Nullas etiam nuptiales celebrant à Die Paſchatis uſq; ad *33.* diem Numerationis manipuli. Ratio alibi explicata eſt. Nullas denique à Jejunio quod celebratur die 17. menſis Tammus (de quo ſuprà) uſque ad diem 9. menſis Af, propter calamitates varias, quæ his diebus olim Patribus ipſorum evenerunt. Vulgò quoque plerique creſcente Lunâ uxores ducunt, לא משום ניחוש אלא לסימן טוב בעלמא citra tamen ſuperſtitionem, ſed boni ominis ergò.

Ornatus ſponſæ die nuptiarum. Ubi dies ille advenerit, quo ſolenni benedictione matrimonium confirmandum eſt,

Sponſus veſtes ſuas Sabbathinas; Sponſa veſtes nuptiales induit, & more Judaico quàm poteſt magnificentisſimè ornatur: à mulieribus quoque & Virginibus in peculiare cubiculum non velato capite, pasſis capillis deducitur, feſtivæ cantilenæ nuptiales coram illa canuntur, illam in pulchro ſedili collocant, crinem illi pectunt, capilloſque in elegantes cirros & cincinnos diſtribuunt, magnificam vittam imponunt, velum oculis obtendunt, ne ſponſum præ pudore & modeſtiâ intueatur, Rebeccæ exemplo, quum illi ſponſus obviam factus eſt. Singularis eſt mulierum in hoc capillorum comtu lætitia, quam elegantibus cantilenis, ſaltatione, ludiſque omne genus teſtantur, ut ſponſam exhilarent: magno id enim habent loco, Deoq; gratisſimum & acceptisſimum opus eſſe cenſent. Et quò hoc mulierculis ſapientisſimi Rabbini faciliùs perſuadeant, in Talmude ſcribunt; *Deum tanquam ornatricem diſcerniculo Evæ capillos ornaſſe, illi præcinuiſſe, & cum illa in paradiſo ſaltaſſe.* Hanc ſapientisſimorum Rabbinorum incus produxit ſententiam ex hiſce verbis; *Et adduxit eam ad Adamum*, hoc eſt, *Deus illam ad Adamum adduxit, eo modo quo ſponſa adduci ſolet, eleganter nempe comtam & calamiſtratam, cum tripudio & ſaltatione.* Præterea in capitulis R. Eliezer legimus; *Deum ipſum Adamo & Evæ in nuptiarum celebratione miniſtraſſe, &*

Geneſ. 24.

Comptus capillorum.

Apage tam horrendam blaſphemiã, & putidum Judaicum mendacium!

Geneſ. 2.

cap. 12.

conopœum ipſum, ſub quo deſponſati ſunt, confeciſſe: Angelos tibiis & tubis choreã duxiſſe & ſaltaſſe, &c.

cap. 34. In hunc modum quoque blaſphemè ſcribit Judæus ille qui Speculum ardens paucis abhinc annis compoſuit, & Cracoviæ in Poloniâ, Hebraicis quidem characteribus, verùm dialecto Germanicâ, primùm edi curavit: Liber eſt de moribus, magnoque apud Judæos pretio habetur. In Talmude verò tantùm

Tract. Nidda cap. 5. pag. 45. reperio, *Deum Evæ cincinnos aptaſſe*; probaturque ex eo quod ſcribitur; ויבן האל hoc eſt, *Et Deus ædificavit*; ſed Judaicâ interpretatione; *Cincinnos aptavit.* Hinc quibuſdam in locis apud Judæos *Cincinni* בנינתא *Aedificium* appellantur. Vox enim Hebraica בנה, unde ſuperiores voces deducuntur, propriè *Aedificare* ſignificat. Jam ubi Moſes apertè, omnibus verborum ambagibus remotis, dicit; *Et*

Gen. 2. 22. *ædificavit Dominus Deus coſtam, quam acceperat de homine, in mulierem, & adduxit eam ad illum,* oportet hoc ex ſapientisſimorum Rabbinorum ſententiâ ſignificare; *Deum Evæ cincinnos diſtinxiſſe, & cum tripudio & ſaltatione ad Adamum adduxiſſe.* Si vel minima recti ſenſus, vel cognitionis divinæ, in hoc populo ſcintilla ſupereſſet, illos tam blaſphemorum verborum in totius orbis conſpectu pudere deberet. Verùm hoc fruſtrà; ſiquidem à Deo cæcitate percusſi ſunt, nec ullum lumen deſiderant. Apud multos in uſu eſt, ut Sponſus & ſponſa

ſponſa jejunent die nuptiarum, uſque dum Benedictio peracta eſt.

Quum ſolenni benedictione conjungendi *Conſecratio* ſunt, quatuor pueri conopœum, quatuor per- *ſub conopœo.* ticis alligatum, illuc deferunt ubi matrimonii confirmatio celebrari debet, in plateam ſc. vel hortum ſub dio: ſponſus cum aliquot viris ſequitur, deinde ſponſa cum mulieribus, cum teſtudinibus, aliiſque muſicis inſtrumentis, & ſub illud Conopæum (חפה *Chuppah* id eſt, Tegmen illis dictum) ſe conferunt, ſingulis acclamantibus, ברוך הבא Baruch habba *Benedictus qui venit*; Sponſa verò ter ſponſo circumducitur (ut gallus gallinaceus gallinam circuit) juxta id quod dicitur; *Fœmina circumdabit virum.* Tum ſponſus ſpon- *Jer. 31. 22.* ſam acceptam ſemel quoque circumducit; populus autem in illos frumentum conjicit, & omnes conclamant, פרו ורבו Pru urefu *Geneſ. 1. 28.* *Fructificate & multiplicamini*; Cavendum verò, ut frumentum nonniſi in locum mundum conjiciatur, & poſtea grana diligenter converrantur, ne pedibus conculcentur. Paçem & abundantiam in familia hoc denotare volunt, ut in Pſalmis ſcribitur; *Qui ponit termi- Pſal. 147. 14.* *num tuum pacem, & adipe frumenti ſaturat te.* Quibuſdam in locis pecuniam frumento immiſcent, quam Judæi pauperes colligunt. Sponſa ſtat à latere ſponſi dextero, juxta id quod in Pſalmis habetur; *Aſtat conjunx ad dex- Pſal. 45. 10.*

teram tuam in auro Ophir. Faciem ad Meridiem obverſam, & tergum verſus Septentrionem, habere debent, quia in Talmude Rabbini docuerunt; *Qui lectum ſuum inter Meridiem & ſeptentrionem ita collocat, ut vultum Meridiei obvertat, illi multos naſcituros filios.* Rabbinus, qui utriuſque manus jungit, extremitate cilicii, (טלית *Talles* appellant) ſponſi collo circumjecti, caput ſponſæ tegit; ad exemplum Ru-
Ruth. 3.19. thæ, quæ affini ſuo Boaſo dixit; *Expande pallium tuum ſuper famulam tuam*; adde, quòd
Ezech. 16.8. apud Prophetam ſcribitur; *Et expandi amictum meum ſuper te, & operui ignominiam tuam.* Quidam putant Nuptias hinc vocari חופה *Chuppa* שחופפין אותן בטלית או סודר או כיוצא בזה ab hac obtectione cilicii, lintei, vel ſimilis alicujus rei. Nam חפה *Chippa* eſt *Tegere, Obtegere*. Poſtea Rabbinus, vel Præcentor Scholæ, aut proximorum cognatorum quidam, cyathum vini acceptum gratiarum brevi actione conſecrat (ברכת ארוסין Birchas eruſin *Benedictio deſponſatorum* illis dicitur), quâ Deum laudat, illiq; gratias agit, quòd ſponſus & ſponſa ſibi matrimonium invicem ſpoponderint, & ſponſo ſponſæque, ut de eo bibant, porrigit. Benedictionis illius formula hæc eſt; ב"א א"מה בורך פרי הגפן *Benedictus ſis ó Deus, Rex mundi, qui creaſti fructum vitis*: ב"א א"מה א"קבו על העריות ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה וקדושין ב"א מקדש עמו ישראל

על ידי

על ידי חופה וקידושין *Benedictus ſis Domine Deus, Rex Mundi, qui nos ſanctificavit præceptis ſuis, & nobis inceſto congreſſu interdixit, qui prohibuit nobis deſponſatas, & permiſit ductas per Sponſalia, & ſolennem ritum nuptialem. Benedictus ſit, qui ſanctificat populum ſuum Iſrael per Sponſalia & Nuptias.* Si ſponſa virgo fuerit, anguſtum cyathum (vitreum bombylium vel baucalium) vulgò capiunt; ſi vidua, latum & fictilem. Cauſam facilè quivis percipere poteſt. Hîc Rabbinus à ſponſo annulum, quem totum aureum abſque gemma eſſe oportet, accipit, *Annulus pronubus.* duos teſtes advocat, quibus eum oſtendit, utrum probus & pecuniâ aliquâ æſtimandus: tum in illorum præſentia Sponſus Sponſæ indici induit, & dicit; הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל *Ecce annulo hoc deſponſata mihi es ſecundum ritum Moſis & Iſraelis.* Dehinc alii duo teſtes advocantur, in quorum præſentia prælegitur clarâ voce Inſtrumentum, & pacta dotalia. Inde vini cyathum denuò accipit, quem oratiunculâ (ברכת נשואין *Birchas niſſuin* Benedictio nuptialis vel matrimonialis dictâ) conſecrat, Deoque gratias agit, quòd jam ſe invicem in matrimonium acceperint. Conſecratio illa conſtat ſex ברכות ſeu Benedictionibus, & quia cum poculo Vini fit, præmittitur illi ſolita Benedictio vini, בא״י *Benedictus Deus, qui creat fructum vitis*, cum qua fiunt Septem, unde in Ritualibus ſæpè

שבע ברכות *Septem Benedictiones* vocantur. Formula autem hæc eſt: ב'אי א'מה שהכל ברא לכבודו: *Benedictus ſit Deus, Rex mundi, qui creavit omnia ad gloriam ſuam*: ב'אי א"מה יוצר האדם *Benedictus ſit Deus, qui format hominem*, ב"אי א'מה אשר יצר את האדם בצלמו בצלם דמות תבניתו והתקין לו ממנו בניין עדי עד *Benedictus &c. qui formavit hominem in imagine ſuâ, in imagine ſimilitudinis ſtructuræ ſuæ, & ei ex ipſomet paravit ædificium perpetuum* (conjugem). ב'אי יוצר האדם · שוש תשיש ותגל העקרה בקיבוץ בניה לתוכה בשמחה · ב"אי משמח ציון בבניה שמח תשמח רעים האהובים כשמחך יצירך בגן עדן מקדם בא"י משמח חתן וכלה *Benedictus ſit Deus, qui formavit hominem. Gaudendo gaudeat & exultet ſterilis, colligendo liberos ſuos ad ſe cum lætitia! Benedictus ſit Deus, qui exhilarat* Tzijonem *liberis ſuis. Exhilarando exhilaret ſocios hos* (par hoc conjugum) *dilectos* (vel amantes) *ſicut exhilaraſti creaturam tuam* (Adamum) *in horto Edenis à principio. Benedictus ſit Deus, qui exhilarat ſponſum & ſponſam.* ב"אי א"מה אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה גילה רנה דיצה חדוה אהבה ואחוה ושלום וריעות מהרה ה' אלהנו ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול מצהלות חתנים מחופתם ונערי' ממשתה נגינתם *Benedictus ſit Deus &c. qui creavit gaudium & lætitiam, ſponſum & ſponſam, exſultationem, cantionem, jubilationem, gaudium, amorem, fraternitatem, pacem, & amicitiam. Citò, ô Domine Deus noſter, audiatur in urbibus Jehúdah, & in*

plateis

plateis Hieroſolymæ vox gaudii, vox lætitiæ, vox ſponſi & ſponſæ, vox hinnientium ſponſorum è thalamo ſuo, & puerorum è convivio ſuo Muſicis modulis inſtructo. ב״א׳ משמח חתן עם כלה *Benedictus ſit Deus, exhilarans ſponſum cum ſponſa.*

Hæ ſunt שבע ברכות ſeptem benedictiones, quibus novi nupti conſecrantur. Mentio horum in Tobia Hebraico capite ſeptimo, in editione antiqua Conſtantinopolitana quam habeo; poſteaquam ibi narratur, quomodo Reguel filiam ſuam Tobiæ deſponſarit, ſubjungitur, ומיד ברכו שבע ברכות ותתחיל לאכול *Et hoc facto ſtatim recitarunt* ſeptẽ benedictiones, *& incepit* (Tobias) *comedere.* Et ſic expreſſit in ſuo Tobia Hebraico Paulus Fagius. At in verſione Latina minus accuratè *numerum ſeptenarium* omiſit, ſimpliciter reddens, *ſtatim dictis benedictionibus epulari cœperunt.* Ad has enim Judæis notas & celebratas ſeptem Benedictiones id referendum eſſe, non eſt dubitandum.

Poſteaquam illi biberunt, & benedictio eſt recitata, vinum reſiduum in terram effundunt, ad lætitiam & hilaritatem ſuam teſtandam: Cyathus verò à ſponſo parieti vel ſolo alliditur adeò ut frangatur, in memoriam Templi Hieroſolymitani devaſtati. Quibusdam in locis, ſponſi capiti אפר מקלה *cineres* inſpergunt, eo in loco, in quo Tephillin applicat; in Templi incenſi memoriam, quia Tephillin

phillin vocantur פְּאֵר *Gloria*, *ornamentum*, ut ſic impleant id quod apud Eſajam ſcriptum

Eſa. 61. 3. eſt; *Ut ponerem lugentibus in Sijon, daremq́; eis* פאר תחת אפר *gloriam pro cinere.*

Hâc de causâ quoque atram umbellam, vel cucullum (מטרון *Matron* vocant vulgò), inſtar lugentium, ſponſus in capite geſtat; ſponſa verò pullo palliolo caput involutum habet (tam aptè & decenter, ut nullo alio μορμολυκείῳ pueris terrendis opus ſit); hoc ſigno innuentes, ſe in ſummis ſuis feſtivitatibus animo ſemper mœſto eſſe debere, propter Urbis & Templi deſolationem (ſanè veſtes, lugentium ſunt veſtes; ſed animus nimium quantum à luctu abeſt, ut experientia docet).

Pſalm. 2. 11. Hinc in Pſalmis ſcribitur; *Exultate in tremore*;

Berach folio 30. 2. unde hanc ſententiam exſtruunt; במקום גילה שם תהא רעדה *In loco exultationis ſimul adeſſe debet tremor.* Alii ſcribunt, vitrum frangi, ut in media lætitia ſuâ Mortis ſint memores, quæ hominem ceu vitrum rumpit & frangit, & ſic omnem ſuperbiam deponant. His peractis omnes adſtantes acclamant מזל טוב *Maſſal tof*, ut ſuprà.

Quòd *ſub dio* matrimonii conſecratio fit, illos, inſtar ſtellarum in cœlo, multiplicari debere, denotat.

Epulum nuptiale. Veſperi (plerumque enim à meridie fit copulatio) Convivio lauto proximi amici excipiuntur. Ibi primò ſponſum longam ſatis

Precem

Precem canere oportet; quò ſuaviùs canit, eò ſponſæ, quæ illi aſſidet, eſt gratior. Id autem ex amore potiùs & ſuperbia fit in ſponſæ gratiam, quàm ex verâ in Deum pietate.

Interea ſunt, qui gallinas parari & apponi jubeant. Sponſæ itaque gallina cum ovo apponitur; ſponſus verò fruſtulum ſponſæ ſuæ miniſtrat; omnes poſtea, viri, mulieres, ſine diſcrimine, uncis manibus in gallinam illam involant, & inſtar canum famelicorum diſcerpunt; qui majorem particulam reportat, præſtantisſimus in menſâ habetur. Manibus non deponunt, ſed è veſtigio comedunt; verùm protinus advenit aliquis, qui illis ex manibus, imò ex faucibus bolum eripit, magnusque continuò oritur tumultus & riſus; non aliâ causâ, niſi ut ſponſam & ſponſum hoc pacto exhilarent.

Ovum incoctum appoſitum ſibi mutuò, (vel potiùs Chriſtiano ſpectanti) in faciem projiciunt. Ideò autem ſponſæ apponitur, ad innuendum, ſponſam absq; dolore, cum gaudio & tam facilè parituram, ac gallina facili & lætâ glocitatione ovum ponit.

Jocis hiſce peractis, tum demum vera cœna inſtruitur, læti admodum ſunt, & parum de Hieroſolymis cogitant, ſaltant & choreas agunt, ut omnes, quibus id videre contigit, norunt.

Invitati hoſpites quandoque ſub finem convi-

convivii, ſponſis munera offerunt; maximè Juvenes ſuis ſodalibus; ad ſumptus nuptiales ipſis minuendos, & ſub hac conditione, ut illi par pari ſuo tempore ipſis reddant. Vocant hoc שושבינות.

Ad Convivium nuptiale habendum ſponſus à propinquis ſponſæ adigi poteſt, ſi detrectat; & quidem ita, uti honori ſponſæ ejusque familiæ par eſt: &, ſi ſponſa ex honoratiore familia ſit, ut illius rationem habeat, non ſuæ. Nam ajunt: הי׳א עולה עמו ואינה יורדת *Sponſa aſcendit cum Sponſo, non veró deſcendit*, h.e. Maritus uxoris honorem augere & ſplendidiorem reddere poteſt, non minuere.

Chorea. Sub nuptiarum finem chorum celebrant, quem illi מצוה *Præcepti* cognomine inſigniunt, hoc eſt, *Chorea præcepti* (Mitzva tanß Germanicè) *chorea propter præceptum Dei de nuptiis.* Scribunt enim; מצוה לשמח חתן וכלה ולרקד לפניה Præceptum nobis eſt exhilarare ſponſum & ſponſam, ſaltare ante eam, & illam, in ſponſi gratiam, à formæ præſtantia, & aliis donis laudare; quamvis id non mereatur. Omnium honeſtiſsimus ſponſum manu prehendit, & ita ordine ſinguli ſingulos. Mulierum quoq; honeſtiſsima ſponſam manu prehendit, & ita deinceps cæteræ mulieres, & longos in gyrum choros agitant, cum horrendo tumultu & ſtrepitu feſtum nuptiale hoc

.40. 2. modo claudentes. Refert Maharil, accidiſſe aliquan-

aliquando, ut in honorem defunctæ cujuſdam Principis, Princeps edicto omnium inſtrumentorum Muſicorum uſum & choreas prohibuerit. Cùm verò intra illud tempus nuptiæ Judaicæ celebrandæ eſſent, ſe rogatum, an ſine inſtrumentis Muſicis celebrari debeant? reſpondiſſe, Non: quia hæc ſit præcipua pars lætitiæ nuptialis; ſi non liceat ipſis ea adhibere in ſuo loco, ut nuptias celebrent in loco alio. Et ſic factum fuiſſe.

Per ſeptiduum ſeu integram ſeptimanam nuptiæ vulgò durare ſolent; ſicut Laban Jacobo dixit; *Imple ſeptimanam hanc*: & de Samſone ſcriptum eſt; *Si indicaveritis illud ſeptem diebus convivii.* Hinc præceperunt Sapientes, ſi quis Virginem duxerit, exhilarare ſe cum ea per ſeptem dies: & hi ſeptem dies ipſi eſſe debent inſtar *Diei boni ſeu feſtivi*, ut nullum illis faciat opus, non negotietur, neque ſolus in publicum prodeat. Nuptiæ cum vidua non tantam habent lætitiam, & ſufficit ſi per tres dies durent, ſive Sponſus cælebs, ſive viduus fuerit; quamvis hoc non omnes obſervent. Si Sabbathum in nuptias incidat, magno honore Sabbathum ſe afficere credunt, ſi ſtrenuè ſaltaverint; Sabbathum enim Sponſa appellatur, ut ſuprà vidimus.

Nuptiæ per octiduum durant.

Ante omnia ſinguli cavere debent, ne ullum incircumciſum Chriſtianum ad nuptias invitent. Rex enim Salomo ait; *In gaudio tuo* Prov.14.10.

Chriſtiani nulli invitandi.

non

non miſcebitur extraneus. Hæc autem pura putaque eſt textus corruptio, qui aliter ſonat, & longè alium ſenſum habet. Scribunt inſuper, bonos Angelos, quum extraneos, hoc eſt, Chriſtianos nuptiis intereſſe vident, protinus aufugere, malosq; ſpiritus ſuccedere, qui noxas nocent, rixas ac diſcordiam concitant, graves miſerabilesq; caſus, ut lumbifragia, exoſſationes, cædes, &c. plerumq; invehunt. Notandum eſt ergo, quàm libentes Chriſtianos nuptiis ſuis ſpectatores adeſſe videant.

Judæi non intereſſe debent nuptiis Chriſtian.

Similiter prohibitum eſt Judæo invitato intereſſe convivio nuptiali Chriſtianorum, ibique cum illis edere & bibere. Qui hoc facit, perinde habetur, ac ſi comederet de ſacrificiis mortuorum, ſicut dicitur; *Ne fortè percutias fœdus cum habitatoribus ejus terræ &c. & invitet te aliquis, & comedas de ſacrificio ejus*, h. e. ad convivium aliquod ſolenne, qualia inſtituuntur in nuptiis filiorum, aut filiarum. Quod ſi verò Chriſtianus Judæo cibos miſerit in domum ſuam, veluti Aves, Anſeres, Piſces, Carnes, etiam à Chriſtiano mactatas, illa ſunt ei licita.

Exo. 34. 15.

Quum alter alteri propinat, reſpondetur, לחיים טובים Lechajim tobhim, i. e. *Sit ſaluti.* Verùm, ſi malè erga aliquem ſint affecti, utpote erga Chriſtianum, vocibus illis קללה id eſt, *Maledictionem* intelligunt. Si enim Cabaliſticè literas in numeros reſolvas, exſurgent

gent utrobiq; centum ſexaginta quinque, atque hoc pacto propinanti maledictionem imprecantur. Sed has aliasq; hujuſcemodi Judæorum benedictiones & occultas technas, Deo dante, aliâs in lucem proferemus.

Proximo poſt nuptias Sabbatho Sponſus in Scholam manè ſe confert, comitantibus eum hoſpitibus nuptialibus, idem facit & Sponſa, quam fœminæ quædam comitantur. Cùm lectio legalis peragitur, Sponſus ad legendum evocatur: qui eleemoſynas ſe daturum promittit. Lectione & oratione finitâ, illos domum iterum deducunt, & ſibi invicem valedicunt.

Levuſch bachúr veargaman Num.i. §.9. 10. 11. De Polygamia.

Polygamia, vel Digamia, hodiè in regionibus Europæis non eſt amplius inter ipſos uſitata, neque etiam permiſſa. Credunt eam Lege eſſe licitam: Sapientes etiam priſci eam permiſerunt, ſi quis plures poſſet alere. At Rabbenu Gerſon qui floruit circa Ann. 4830. h. e. ante 600. circiter annos, conſtitutionem fecit, ne quis, ſub Excommunicationis pœna, hoc tempore duas uxores ducat, ad minuendas lites & contentiones inter conjuges. Quam plerique hodiè ſequuntur, neque permittunt, ut quis uxori ſuæ aliam ſuperinducat, דאומדנא דמוכח הוא דאדעתא דהכי אנסיבה ליה דלא לינסוב אחריתא *quia præſumitur, illum eo animo uxorem duxiſſe, ut nolit ducere aliam,* אע״פי דלא התניתה עמו בפירוש *etiamſi hanc conditionem*

in pactis non expreſſerit. Si quis contrà fecerit, is anathematis adigitur alterutram dimittere: ſi prima nolit exire, cogitur expellere ſecundam, & hæc quoq; cogitur accipere libellum repudii. Hujus R. Gerſonis conſtitutiones reperiuntur in libro *Colbo*, Num. 116.

CAPUT XL.

De Judæorum divortio, & libello repudii.

Divortia cur à Moſe permiſſa. *Deut. 24. 1.* Conſtat equidem Judæis hîc indulſiſſe Moſen; non tamen, quòd à principio ita ſeſe res habuerit, & à Deo inſtituta fuerit, ſed pro duritia cordis ipſorum hoc illis permiſſum fuit, majoris turpitudinis vitandæ causâ, ut manifeſtè Chriſtus in Novo Teſtamento arguit. *Matth. 5. & 19.*

Gittin. In Talmude autem magnum de Divortiis Tractatum habent, in quem alii Rabbini multa & varia arguta commenta & explicationes conſcripſerunt, multaſque cauſas excogitarunt, propter quas Repudium alicui remitti poſſit.

De *Cauſis*, propter quas *Divortium* ab uxore fieri licet, vel ſolet inter Judæos: de Forma item ejus, diximus quædam in noſtra de Divortiis Diſſertatione. Quamvis ſtrictim tantùm; quia omnia, quæ illi de his ſcripſerunt,

runt, vix magno volumine comprehendi poſſent. Innumera ſunt obſervanda tum circa Scripturam libelli divortii, tum circa ejus traditionem, omnia in eum finem à Rabbinis excogitata, ut negotium reddant ſumptuoſum, laborioſum & moleſtum, prolixum item, & hac ratione fortasſis maritus ab eo vel ſuſcipiendo, vel urgendo, deterreatur, vel interea uxori reconcilietur: quod etiam aliquando fieri ſcribunt. Et certè, hac de cauſa fortasſis, hodiè æquè rara ſunt inter ipſos divortia, ac inter Chriſtianos, ſi non rariora. Quod ſi verò Adulterii causâ repudium quis uxori mittere velit, tantæ remoræ non fiunt. Talem libellum vocant גט מצוה, & peculiari quadam arte ſcribi debet.

Quinam idonei ſint ad libellum hunc ſcribendum? Cui pergameno inſcribi debeat? Quo atramento? Quot lineis conſtare debeat? Quibus verbis concipiendus ſit, quæq; in eo comprehendi debeant; Singulorum verborum critica orthographia! Quot teſtibus confirmandus? Quomodo illi ſubſcribere debeant & ſubſignare? Quomodo tradendus? Quantum debeat eſſe pergamenum? Quæ ejus forma? &c. de his ad nauſeam plena ſunt Ritualia Hebræorum.

Quòd duodecim præcisè lineis, nec pluribus, nec paucioribus conſtare debeat, ejus rei varias reddunt rationes. Sunt qui dicunt,

ideò fieri quòd גט *Geth* in numeris 12. faciat, & ſic occultè id ſignificet.

Formula libelli repudii. Formula ejus vulgò hæc eſt, *Secundo die ſeptimanæ, vigeſimo octavo menſis N. Anno à mundi creatione 5363. juxta Numerum quo hîc Moguntiæ, ad Rhenum ſitæ, numerare conſuevimus, Ego Iſaac cognomine Eckendorffius, Rabbi Abrahami Sacerdotis filius, qui nunc Moguntiæ ad Rhenum habito, & quodcunq; aliud nomen aut cognomen, vel ego, vel parentes mei, vel patria mea, vel patria parentum meorum, habemus, liberâ animi mei voluntate, abſq; ullâ coactione, ſtatui te dimittere, & à me exigere; te, inquam Saram uxorem meam, cognomine Trumerlam, filiam R. Levi ſacerdotis, ex urbe N. aut ſi quod aliud nomen aut cognomen eſt tibi, aut parentibus tuis, aut patriæ tuæ, aut patriæ parentum tuorum, quæ hactenus uxor mea fuiſti: nunc verò repudio, exigo, & egredi jubeo, ut tui juris ſis, & liberè quocunq; volueris abeas, adeò ut nemo hoc tibi prohibere poßit, à die hoc uſq; in ſæculum. Itaq; licita eſto cuivis alii viro, & hîc habe tibi libellum tuum expulſionum, libellum repudii, & epiſtolam dimißionum, juxta legem Moſis & Iſrael.* Formulam Hebræam vel Aramæam (hac enim linguâ utplurimùm in iis uti ſolent) qui videre avet, adeat Majemon. par. 2. de Repudiis, cap. 4. quæ etiam extat in fine Grammaticæ noſtræ Chaldaicæ & Syriacæ, & alia Ritualia Hebræorum.

De traditio- De ritu Tradendi libelli, & divortii faciendi

ciendi pauca ſubjiciamus. Ad hoc celebrem & nobilem aliquem deligunt locum, propter inſignem aliquam aquam. Eò Rabbinus ille, cujus auſpiciis res geritur, duos alios advocat aliunde Rabbinos, Actoris ſumptibus, qui totius Actionis ſunt moderatores; Scribam, Teſtes duos tum ſcriptionis libelli, tum traditionis. Ubi hi omnes adſunt, & libellus, prout decet, prius ſcriptus eſt, recognitus & approbatus; Rabbinus præſes, poſt preces matutinas peractas, ſe ſiſtit ad oſtium domûs Synagogæ, facie verſus orientem converſâ; Teſtis natu major, ad ejus dextram; Alter, ad ejus ſiniſtram: Scriba, cum Marito & Uxore ante ipſum. Mox Præſes alloquitur Maritum, & ſeqq. ex eo quærit; *Tu N. traditurus es libellum divortii liberâ voluntate, ſine coactione?* Si id affirmet, pergit; *An fortè juramento vel voto aliquo te obſtrinxiſti ad eum dandum?* Si neget, porrò ait; *Si juramento, voto vel anathemate es obſtrictus, ego illud ſolvam.* Ad hæc ille; Nihil tale unquam feci; Rabbinus; *An fortè aliquid pro hoc libello accepiſti? ſi te pœniteat, revoca, & inveniemus hujus rei medium.* Maritus; *Non me pœnitet.* Rabbinus: *An unquam dixiſti quicquam, quod officere poſſit huic libello, & illum irritum reddere?* Maritus: *Non*; Rabbinus: *Si quicquam tale dixiſti, quaſi non plenâ voluntate hoc faceres, an id ſublatum cupis?* Maritus; *Ita.*

nibus libelli div.

Poſt hæc Præſes, unà cum Teſtibus Libel-

lum legunt, ut & Subſcriptionem Teſtium duorum, & porrò ſermone ad Scribam converſo, quærit ex eo; *Tu Scriba N. ſcripſiſtine hunc Libellum? An ſcripſiſti eum ſuper pergameno Mariti, & cum ejus atramento ac calamo? An eum Mariti & Uxoris nomine ſcripſiſti? An Maritus tibi dixit, ut ſuo & uxoris ſuæ nomine eum ſcribas? An hæc omnia tibi dixit coram teſtibus? An agnoſcis hunc libellum eſſe eundem quem ſcripſiſti? An dixiſti ei, quòd eum Ipſius & Uxoris nomine ſcripturus ſis, antequam ſcribere inciperes?* Ad hæc ſingula reſpondebit Scriba; *Ita.*

Exinde Teſtes alloquitur, & Primum in ſubſcriptione interrogat; Tu N. *An Maritus dedit Pergamenum, atramentum, Scribæ, & ei præcepit, ut ſcriberet Libellum ſuo & uxoris ſuæ nomine? An ſocius tuus ſubſignatus præſens fuit, & audivit, quòd hæc Scribæ dixerit? An etiam vobis mandavit, ut ſubſignetis ſuo & uxoris ſuæ nomine? An adfuiſti cùm primam lineam ſcriberet? An audiviſti Scribam dicentem, quòd ſcripturus ſit utriusq; nomine? An ſubſignaſti illorum nomine? An prius dixiſti; Subſignabo illius & uxoris ejus nomine? An ſocius tuus tecum fuit, cùm obſignares? An tu etiam adfuiſti cùm ille ſubſignaret, & diceret, quòd illorum nomine ſit ſubſignaturus? An hoc eſt ſigillum tuum? An hoc eſt ſigillum ſocii tui ſubſignati?* Dehinc eaſdem quæſtiones proponit Teſti ſecundo.

Hæc omnia ubi illi ſuâ affirmatione aſſeruerint, ad Uxorem converſus, ait; *An voluntariò*

tariè accepturus es hunc libellum Repudii? Si id affirmet, porrò dicit ei, *Extende ambas manus tuas, & illis infrà* (circa carpum) *conjunctis, supernè eas dilata, quaſi iis accepturus aliquid, easq́ʒ ſic tene, donec tibi dixero, ut eas ad te retrahas.* Si annulos in digitis habeat, jubetur illos deponere. Tunc Rabbinus complicat libellum eo modo quo epiſtolæ complicari ſolent, eumque in manum mariti tradit, ei dicens; Tene eum in manu tua, uſquedum tibi dixero, ut illi tradas, ſimul etiam teſtes exhortans, ut probè advertant ad ejus traditionem, ejusque ſint teſtes: Mox illo verbis ſequentibus præeunte Maritus clarâ, diſtinctâ & articulatâ voce, ita ſubſequitur: הרי זה גיטיך · והתקבלי גיטיך זה · ובו תהא מגורשת ממני · מעכשיו והרי את מותרת לכל אדם *En libellum tuum repudii: accipito libellum iſtum tuum repudii: eo à me eſto repudiata à nunc, & alii cuivis conceſſa.* Hoc dicto, ſimul Libellum tradit uxori, quæ à Præſide monetur, ut manus claudat, libellum teneat, & eum ſub veſte ſua recondat. Mox illum ab uxore repetens, ſecundâ vice relegit, & teſtes quoque denuò rogat, an hæc ſint ipſorum ſigilla &c. Ubi nihil in contrarium prolatum fuerit, ad totum cœtum publicè proclamat; הנה ר"ת ושאר גאונים גזרו וכן אני גוזר שלא להוציא לעז על גט · ואם שום גמגום יש למי יבוא ויגיד לי *Ecce Rabbénu Tam, & cæteri Gaonæi ſub anathematis pœna decreverunt; & ſic ego quoq́ʒ decerno, ne*

quis contra hunc libellum repudii quicquam profe- rat & excipiat; aut, ſi quis ſcrupulum habeat, nunc prodeat, & mihi indicet. Pòſt Libellum שְׁתִי וערב *fomâ crucis* diſcindit vel dilacerat, quam קְרַע בֵּית דִין *Sciſſuram domus judicii* vocant, dimiſſæque injungit, ne intra tres menſes alii nubat. Plerumque Præſes libellum penes ſe reſervat & cuſtodit, neque eum uxori reſtituit; idque ideò, ne quis fortè contentioſus ſcrupuloſiùs eum examinet, & aliquid inveniat, quo eum vel carpere, vel in dubium vocare, & illegitimum facere conetur.

Dum hæc fiunt, verecundiæ causâ Mulier faciem ſuam obvelat, donec Præſes cum ea loquatur.

An à Marito ipſo ſcribi poſſit.

Unum adhuc addo; *An à marito ipſo ſcribi poſſit Libellus repudii?* De hoc ſcribitur לְבוּשׁ הבוץ Num. 123. §. 1. הכל כשרין לכתוב את הגט וארגמן בֵּין הַבַּעַל בְּעַצְמוֹ בֵּין שְׁלוּחוֹ מִי שֶׁיִּהְיֶה וַאֲפִילוּ הָאִשָּׁה בְּעַצְמָהּ כּוֹתֶבֶת אֶת גִּטָּהּ *Omnes legitimi ſunt ad Libellum repudii ſcribendum, tum Maritus ipſe, tum Legatus ſeu procurator ejus, quisquis ille fuerit; imò & Mulier ipſa poteſt eum ſcribere.* Mox tamen ibidem ſubjungitur; *Etiamſi Maritus ipſe poſſit Libellum ſuum ſcribere; tamen non ſolent id ei permittere, quia poſtea poteſt facilè de eo litem movere, & dicere, ſe eum non ſcripſiſſe* לִשְׁמָהּ *Uxoris ſuæ nomine,* (h. e. eo fine & eâ intentione). Hac de cauſa etiam non licet ei formulam dictare

Scribæ,

Scribæ, ſed abſolutè dicet ei; *Scribe libellum repudii legitimum uxori meæ.*

De hoc carnali divortio ſolliciti admodum ſunt Judæi, & ingentes de illo libros conſcripsêre; ſpirituale verò divortium, quo à Deo ſeparantur, & de quo omnes Prophetæ conqueſti ſunt, præ cordis ſui ſtupore perpendere non poſſunt. A' Deo itaque alienati manent, & errantes, per totum Orbem meritiſſimò feruntur.

CAPUT XLI.

De Jure Leviratus; & quomodo Judaicæ mulieres à Leviris ſuis ſeparentur.

IN Deuteronomio legimus; *Quùm habitaverint fratres pariter, & mortuus fuerit unus ex eis, & filius non fuerit ei, non nubet uxor mortui extrà, viro extraneo: cognatus ejus ingredietur ad eam, & capiet eam ſibi in uxorem, affinitatemq; contrahet cum ea: Erit autem primogenitus quem peperit, ſtabit nomine fratris ſui defuncti, ne deleatur nomen ejus ex Iſraële.* Sin autem noluerit illam accipere in uxorem, *à muliere coram majoribus natu & ſenioribus accuſandum eſſe, calceamentum illi de pede tollendum, ut qui hoc pacto fundorum fraternorum redimendorum jus amiſerit: in facie ejus à muliere ſpuendum, & dicendum; Sic fiet homini qui* Deut. 25. 5. *Jus Leviratus.*

non ædificat domum fratris ſui, &c. Jus hoc Leviratus vocant יבום *Jibbum.*

Si quis ergo velit, juxta hoc præceptum, fratriam ſuam ducere, non opus habet eam, vi Legis Divinæ, ſibi priùs deſponſare שמן השמים הקנוה לו, quia cælitùs vel divinitùs eam acquiſivit, ſicut in Lege dicitur; *Et levir ejus ingredietur ad eam, & capiet eam ſibi in uxorem*; nempe ſine ulla alia ceremonia, tenetur autem מדברי סופרים ex ſtatuto Rabbinorum. Simul etiam ei cedunt omnes defuncti facultates, omniaq; jura, nec quicquam ad fratres defuncti redit. Ante tres tamen à morte mariti menſes, ſeu 90. dies, non licet eam ducere, ut hoc ſpatio exploretur & cognoſcatur, utrum ex defuncto conceperit; ſicut nec ante hoc tempus completum ab eo ſeparari poteſt. Si enim gravida deprehendatur, ſub excidii pœna prohibetur eam ducere: Si poſtquam jam eam duxit, innoteſcat, illam antea jam fuiſſe gravidam, iterũ eam ab ipſo ſeparant.

Diſſentiunt inter ſe, *Potiorne ſit* יבום Jibbum, *an* חליצה Chalizah? Quidam putant, Legi magis conforme eſſe ut eam ducat, quàm ut ſe ab ea ſeparet Levir; eò quod *Jibbum* præcedat, quamvis in arbitrio ejus relinquatur.

Sic Scribit Leo de Modena; *Olim laudabilius fuit Leviram ducere, quàm ab ea liberari: nunc verò, creſcente malitiâ hominum, liberationem quærunt propter fines quoſdam humanos, ut vel formoſam*

moſam, vel dotatam magis, ducant. Pauciſſimi ſunt, maximè inter Germanos & Italos, qui eam ducant.

Alii putant; ita tantùm præcipere Legem, ut eam ducat fratri ſuo prolis ſuſcitandæ causâ, propter præceptum divinum: ſi alio fine id faciat, vel formæ ejus ſpecie, vel dotis amplitudine, vel aliâ de causâ illectus, perinde eſſe ac ſi inceſtum committeret, imò parum abeſſe, quin filii ab eis prognati, pro ſpuriis habeantur: & ſic ſatius eſſe, ut ſe ab ea ſeparet per *Chalízah*; Imò, niſi conſtet, illum eam ducere unicè eam ob cauſam, ut Præcepto Divino ſatisfaciat, non obſtante utriuſq; conſenſu, non eſſe permittendum.

Et quamvis ſcribant, ſi quis hîc Jus ſuum urgeat, illum non poſſe violenter impediri, ob præceptum Divinum; tamen vix ullibi ampliùs in uſu eſt & obſervantia iſta Lex; tùm ob cauſam jam dictam, quòd, qui hoc Jus urgent, plerunque alio fine id faciant; tum (ſiquidem Levir jam aliam uxorem habeat) propter Conſtitutionem R. Gerſonis, qui ſanxit, ne quis duas uxores ducat, ad vitandas lites & jurgia, quæ ex bigamia oriri ſolent, & quòd, hoc maximè tempore, difficile nimis ſit duas uxores alere & ſuſtentare. Quando ergo talis aliquis caſus incidit, non vi quidem cogunt eum ad *Chalízah*; ſed vel verbis blandis illum demulcent; vel trans-

actione

actione amicabili rem componunt: vel,
his non ſuccedat, vanis ſpebus eum circun
veniunt, pollicentes, ſi Juri ſuo per *Chalíz*
renuntiet, dandam ipſi eſſe à Levira ſeu fr
tria ſua certam ſummam pecuniæ; non t
men animo id præſtandi, ſed לְהַטְעוֹתוֹ ad eu
fallendum, & dolo hoc aſſenſum duntax
ejus eliciendum. Videatur *Levúſch habbi
veárgaman*, Num. 165. §. 1.

Quomodo peragatur Exutio Calcei. Separationem vocant חליצה Chalíza
Exutionem Calcei. Ita verò res tota tranſigitu
Pridiè ejus diei, quo *Chalízah* debet fieri, po
precationem veſpertinam, eligit Rabbi, co
ram quo res peragenda eſt, duos minimùn
viros, ſpectatæ fidei & authoritatis, quos ſib
adjungit, ut *Tres ſint*, qui habeant ſpeciem &
formam Judicii. Pòſt unà cum illis Locun
deſignat, in quo *Chalízah* facienda ſequen
die. Quo facto redeunt ad Preces nocturna.

Sequenti manè poſt preces matutinas pe
actas, conferunt ſe in illum locum, ſequent
toto cœtu, viris quidem deducentibus *Lev
rum*, Mulieribus *Fœminam*.

Exinde eligit duos rerum agendarum Te
ſtes, Tribus illis, ceu Judicibus, conſident
bus in ſcamno peculiari: coram his ſiſtitu
Levir & ejus Fratria: tum Rabbinus interr
gat adſtantes, An conſtet, quòd tres menſ
effluxerint ipſi, à quo maritus ejus obiit? a
hæc mulier fuerit uxor fratris demortui? a

Defun

Defunctus & iſte fuerint fratres ex eodem Patre? an mulier compleverit annum duodecimum? &c. Dehinc rogat Levirum, an hæc ſit ejus glos, ſeu fratria, quæ hîc adſtat? an velit eam Leviri jure ducere, necne? an velit ſe ab ea ſeparare? an liberâ voluntate hoc faciat, vel an unquam cuiquam dixerit, ſe non libenter ab ea ſeparari velle? Mulierem interrogat, an aliquid eo die ederit, vel biberit? (jejuno enim ſtomacho debet fieri, ne ex cibo nimia ſputi vel ſalivæ copia generetur). Leviro, fratriam ſuam ducere recuſante, & reſpondente, ſe deliberato conſilio ſibi propoſuiſſe liberam facere Fratriam ſuam per *Chaliçah*, ut nubere poſſit cui velit, & libera ſit à vinculo, quo ipſi ſit obſtricta; Fratriâ etiam teſtante, quòd & ipſa acquieſcat, nec quicquam habeat, quod excipiat; Rabbinus porrò dicit mulieri, ut ſputum in ore ſuo retineat, neq; niſi juſſa exſpuat, affertur illi calceus (auriculis, ligulis, fibulis, peculiari modo compactus, qualem, qui omnibus pedibus ſit aptus, in promptu Rabbini habent), hunc dextro pedi nudo induit, & parieti acclivem, mulier accedit, &, Rabbino verbis ipſi præeunte, diſtinctâ, clarâ voce dicit; *Renuit Levir meus ſuſcitare nomen fratri ſuo in Iſraele, non vult Leviri jure me ducere:* Vir, juſſus à Rabbino, dicit; *Nolo ducere eam:* hoc facto, Mulierem jubet ſe incurvare in terram, & ſolvere ſolâ manu

manu dextrâ corrigiam calcei in pede dextro, viro, ſiniſtro tantum pede inſiſtente, calceum detrahit, ſurſum elevat,& poſtmodum in terram dejicit; ac ſimul unâ vice,& lentè, ut teſtes id videre posſint, collectum in ore ſputum,quantum poteſt copioſum in terram *ante eum* (non in faciem ejus) exſpuit,diſtinctè & articulatè dicens, præeunte Rabbino; *Sic fiet viro, qui non vult ædificare domum Fratris ſui,& vocabitur nomen ejus in Iſraele,* בית חלוץ נעל *Domus exuti calceo*; idque tribus vicibus: Judices, & circumſtantium corona itidem ter ingeminant, & clamant חלוץ הנעל Chaluz hannáal *Eductus eſt calceus*; & ita ab invicem ſeparantur: Rabbinus præſes petit, ut Calceus iſte ſibi dono abſoluto donetur.

Gravis in Talmude exſurgit quæſtio; Si ejuſmodi mulier dextrâ careret, quî calceum ſolveret? Quidam hoc caſu dentibus uti conceſſerunt.

Si Levir hanc ignominiam ſubire nolit, vel tergiverſetur,& vidua libens ad ſecundas nuptias convolaret, oportet illam ſæpiùs leviro ſuo grandem pecuniam pendere, ut ſeparationem hanc permittat: quia ſine hac liberatione non poteſt ſuam dotem accipere, vel alii nubere.

Quum Levir in quapiam alia urbe habitat, mulieri levir adeundus eſt,& de matrimonio interpellandus.

Dandus

Google

Dandus etiam viduæ ejuſmodi à leviro ſeparatæ גט חליצה *Libellus eductionis calcei*, ut teſtimonium ejus rei habeat,& liberè alii nubere poſſit. Formulam hujuſmodi libelli qui avet legere, iterum Majemonidem conſulat, in libro Jad par. 2. in Ritibus *Jibbum vachalizah* cap. 4. ubi ſimul etiam reperire eſt טופס הכתובה *Tuphas haksúbah* Inſtrumentum literarum contractus matrimonialis, ſeu pactorum dotalium.

Ex hoc more Sadducæi Chriſtum interrogarunt; *Si ſeptem fratres deinceps unam eandemq́; uxorem duxerint, in reſurrectione cujus è ſeptem erit uxor?* unde videmus, tunc temporis adhuc fratres fratriam duxiſſe. *Matth. 22.*

CAPUT XLII.

De menſtruâ mulieris pollutione, & quomodo ſeſe Judaicæ mulieres tunc gerant.

Mulieri, quæ immunditie laborat, in ſcholam ire, orare, Deum nominare, ullum librum ſacrum tangere non licet, uti ſcribitur; *Omne ſanctum non tanget, nec ingredietur in ſanctuarium*; Quidam Rabbini tamen id permiſerunt: ſed qui cæteros ſanctitate anteeunt, ſcribunt, mulierem quæ ab hiſce caveat diutius victuram. *Mulier menſtruata.* *Levit. 12. 4.*

Quam-

A marito ſe debet ſeparare. Quamprimum immunditiem ſuam percipit, per ſeptem dies à marito ſe ſegregat, nec illum tangere audet, imò ne eodem quidem unà ſcamno ſedere, non cum illo ex unâ patinâ, vel uno mantili comedere, non ex eodem ſcypho bibere, nec è regione illius ſtare, & in os illum alloqui: ſi alter alteri quid velit dare, non ſibi mutuò projiciunt, ſed ſcamno vel menſę imponunt, &, altero recedente, inſtar Braſilianorum & Margajatarum, alter accedens, rem datam aufert.

Vir etiam ab ea abſtinere. Quando vir cum muliere profluvii tempore jacet, hinc naſcuntur pueri, ut ajunt, leprâ infecti (& hanc volunt præcipuam eſſe cauſam, cur tot inter Chriſtianos leproſi reperiantur, & multis hîc venenatis & acerbis calumniis Chriſtianos impetunt; à quibus tamen recenſendis in præſentia ſuperſedebo).

Quomodo ſe mundare debeant. Poſt ſeptem pollutionis dies, ſeptem alios Purificationis dies numerat, & ubi prorſus mundam ſe eſſe ſentit, aliâ muliere ſecum aſſumtâ, aquâ frigidâ, omninò nudam abſque indufio illam lavari, (hyeme quibuſdam in locis aquam calidam labro affundunt; in aliis verò, tum hyeme, tum æſtate, frigidâ lavantur) totamque immergi oportet, adeò ut ne minimus quidem capillus extra aquam promineat. Dum aquam ſubit, neque os, neque oculos omninò debet claudere, ut illuc etiam aqua penetrare poſſit; digitos diſtendere &

diva-

divaricare, ita inclinari, ne mammæ corpori conglutinentur, capillos capitis ab invicem diſcriminare, nullum digitis annulum geſtare, ne ullus ſit in corpore locus, quem aqua non pervadat. Quædam illo die ab omni cibo, quædam à ſolâ carne, donec laverint, abſtinent, ne quid dentibus inhæreat, ac proinde dentes aquæ non ſint pervii. Si emplaſtrum ulceri impoſitum mulier ferat, illud eſt tollendum, ungues reſecuiſſe oportet, nulla alia mulier auſit illam, dum immergitur, tangere, quamvis animi deliquio corriperetur, niſi prius probè lotis manibus. Si à balneo aliquid adhuc dentibus hærere ſenſerit, illi denuò lavandum eſt, &c.

Multa hac de re ſcribi poſſent, ſed non ſunt omnia Judæorum arcana retegenda. Ipſi Judæi peculiarem libellum, Germanicâ quidem dialecto, ſed Ebræis characteribus, de Mulierum moribus ediderunt. Conſulat qui voluerit, vel qui potuerit.

CAPUT XLIII.

De Judæis iter facientibus.

JUdæi iter ingreſſuri longius, cœnam inſtituunt valedictoriam, quam vocant סעודת פרידה *Sudus Peréda*, Ein Peréda Mahlzeit, q. d. *Cœnam ſeparationis, ſejunctionis*. Quidam tamen volunt, ab authore ſic vocari, qui eam primus inſtituit.

Poſteaquam domo egreſſus eſt, non everrunt eam intra horæ ſpatium: quia id Mortuis ſolent facere. Unde ſi idem facerent Judæo ad iter faciendum egreſſo, ominoſum foret, quaſi non eſſet rediturus, ſed in itinere moriturus.

Ubi ad quartam circiter milliaris partem abeſt ab urbe ex qua exivit, obverſâ ad eam facie Precationem certam recitat, quam vocant תפילת הדרך *Tfillas haddèrech.* Ea ita habet: יהי רצון מלפניך יי׳ אלהינו ואלהי אבותינו שתוליכנו לשלום ותצעידנו לשלום ותסמכנו ותצילנו מכף כל אויב ואורב בדרך ותנחנו מל מחוז חפצינו ושלום ותחזירנו לביתינו לשלום כי אתה שומע תפלה ברוך אתה יי׳ שומע תפילה *Sit quæſo beneplacitum tuum, Domine Deus noſter, & Deus Patrum noſtrorum, ut nos deducas ad pacem, & ingredi facias ad pacem, ut nos protegas, & liberes à manu omnis inimici & inſidiatoris in via: deduc nos ad terminum deſtinatum in pace, & redire fac nos ad domos noſtras in pace! Nam tu es Deus precationem exaudiens. Benedictus ſis, qui Preces exaudis!* Hanc precationem recitant, etiamſi unum tantùm milliare conficiant. In libro precum Judęorum Hiſpanorum formula hæc eſt paulò amplior. Additur, illũ porrò dicere יו״הך ישמרני יו״הך יצילני יו״הך יעזרני *Juhach cuſtodiat me, Juhach liberet me, Juhach adjuvet me. Juhach* nomen eſt Angeli, hominum curæ præfecti, deſumptum ex literis finalibus harum vocum. כי מלאכיו יצוה לך *Quia Angelis ſuis præci-*

præcipiet de te, Pſ. 91 11. Recitant etiam ſepties ex Pſ. 90. ℣. 17. *Et ſit amœnitas Domini ſuper nos, opus manuum noſtrarum dirige ſuper nos, opus, inquam, manuum noſtrarum dirige.* Item verſum 1. & 2. ex Geneſ. cap. 32. Et ex Pſ. 29. ℣. 11. *Dominus populo ſuo det robur, Dominus benedicat populo ſuo in pace.*

Quidam ſuperſtitioſiores aliis etiam artibus, & conjurationibus Angelorum utuntur, quorum Nominibus magnam vim & efficaciam tribuunt. Sic qui intempeſtâ nocte iter ingreditur dicit; *A dextera mea ſit Michael,* ומאחרי שעשיאל *ante me Nemuel*, ומלפני נמואל *ponè me Schaaſchiel*, שכינת אל על ראשי *Majeſtas Divina ſuper capite meo. Eripe me Domine ab homine malo, ab occurſu malo, & à vicino malo. Amen, Amen.* *In lib. prec. Hiſp.*

In via cavere ſibi debent, ne telonium prætereant & defraudent; ne in periculum ſe conjiciant. Vitare debent quantum fieri poteſt omnem locum periculoſum & infeſtum, neque cogitare, Deum miraculum ſibi facturum, ut olim Jacobo; quia nec cuivis, nec quavis horâ Deus facit miracula.

Si in via Chriſtianum ſibi obvium habeat, non debet ſimulare, ac ſi non eſſet Judæus: quinimò ſi Chriſtianus eum pro Chriſtiano habeat, tenetur illi apertè dicere, quòd ſit Judæus. *Sepher hairah fol. 21.*

Si Chriſtianus Judæo ſe adjungat, cum *Talm. Arb-*

da ſdra cap. 2. Bes Jacob. fol. 176. ipſo iter facturus, & Chriſtianus accinctus ſit gladio, Judæus ibit ad dexteram Chriſtiani: (ut obſervare poſſit, quando eum vult educere) ſi verò haſtam aut baculum geſtaverit, ibit ad ſiniſtram: Si aſcendant montem, Judæus præcedet, ſi deſcendant, Chriſtianus præcedet, (*tum ut Judaus tanto minus periculi habeat à Chriſtiano, tùm ne Chriſtianus ſit Judæo ullibi ſuperior*): neq; incurvabit ſe unquam coram eo (ne fortè ipſi cerebrum comminuat): Si Chriſtianus eum interrogaverit; quò es iturus? ſi unum milliare illi eundum ſit, reſpondebit Duo.

Sepher Chaſidim Num. 1017. Si Judæi iter faciant, & fortè in latrones incidant, qui in Judæos irruere volentes, à Judæis occidantur; tùm, ſi etiam Chriſtiani adfuerint, qui illud viderint, ac Judæi metuerint, ne illud aliis revelent, ac ita illi pœnas de homicidio perpetrato dare cogantur, Judæis licitum eſt etiam illos Chriſtianos occidere, etſi promiſerint, ſe non revelaturos illud. Non enim eſt eis credendum, cùm ſint ex illis populis, de quibus dicitur; *Os habent falſiloquum, & dexteram fallacem, Pſalm.* 144. 8.

Sic de Davide refertur, quòd nullum nec virum nec mulierem vivos reliquerit, ne fortè proderent Davidem Philiſtæis.

Pro iis, qui mari iter faciunt, peculiarem habent precationem, quæ reperitur in fine libri Pre-

bri Precum Judæorum Hiſpanienſium. Vocatur תפלת הים *Tfillas hajam*, Precatio maris. Ea verò nimis longa eſt, quàm ut hîc inſeratur.

CAPUT XLIV.

De Judæorum Pauperibus & Eleemoſynis.

Ulgò dicitur, nulli apud Judæos mendicationem permitti. Experientia verò ipſa docet, peſſimam eſſe pauperum apud Judæos conditionem. *Medicorum inter Judæos ratio.*

Die Veneris, ut & pridiè omnium feſtorum, domos ditiorum mendicandi causâ circumeunt, ut Sabbatho, vel die feſto, aliquid in honorem feſti habeant quod comedant.

Qui vel per ætatem, vel valetudinem circuire non poſſunt, vel ex verecundia non audent, illis פַּרְנָסִים, vel מְמוּנִים ad ædes eleemoſynam mittunt; veluti perſonis honoratioribus, ſed ad egeſtatem redactis, ægrotis, viduis, &c.

In Synagogis vel Scholis ſingulis collectæ inſtituuntur, è quibus pars una impenditur miniſteriis quibuſdam Synagogæ, pars altera in gazophylacium conjicitur, pro uſu pauperum.

Si quis pauperum extraordinariâ aliquâ neceſſitate urgeatur, & mediis ad id deſtitua-

tur, veluti ad filiam nubilem elocandam, vel captivum redimendum, aut ſimile quid, Præfectus Scholæ Sabbatho ab unoquoq; ſtipulationem accipit voluntariam & ſpontaneam, quid illi contribuere velit. Id deinde proximâ hebdomadâ (quia eo die pecuniam contingere non licet) promptè exolvunt, & pauperi illi datur.

Si quis ejuſmodi paupertate prematur, cui ſublevandæ incolæ illius civitatis, in qua habitat, non ſufficiant, Rabbinos, quibus notus eſt, adit: ab his illi literæ conceduntur, in quibus paupertatis ejus & penuriæ ſit mentio, pietati & religioni ejus teſtimonium perhibetur, &c. Has literas כְּתָב קִבּוּץ Keſáf Kibbuz, hoc eſt, *Collectionis literas*; Ipſum verò mendicum קַבְּצָן Kabzan *Collectorem* appellant. Hiſce literis inſtructus, per totam regionem diſcurrit, & quoſcunque poteſt Judæos adit. Si in locum venerit Judæorum frequentiâ celebrem, literas ſuas principi Rabbino, æditumo, gubernatoribus, פרנסים *Parnóſim* dictis, ראש הקהל Archiſynagogo vel Eleemoſynarum exactoribus (גבאים *Gabbóim*) qui non ſecus atq; apud Chriſtianos cum loculis ædes ſacras circumeunt, tradit, ſibique vi harum literarum apud illos mendicandi facultatem concedi petit. Quum hoc illi conceditur, ſtat cum duobus adjunctis Judæis ſub ſcholæ januâ; vel duo illi Judæi cum literis,

quantum

quantum plurimum poſſunt, oſtiatim colligunt. Ex illa pecunia, quam ſic collegit, Creditores ejus non poſſunt ſolutionem ſuam exigere: quia illa data ipſi eſt, non ut debita ſua ſolvat, ſed ut ſe & familiam ſuam ex ea ſuſtentet. Et ſi hoc aliquis vellet facere, poteſt ab uxore & liberis impediri.

Quotannis undecunque ubi Judæi ſunt, mittunt eleemoſynam Hieroſolymam, pro ſuſtentatione pauperum Judæorum, qui illic vivunt, & pro ſalute omnium orant: ſic in alia quædam loca, veluti צפת Tzaphat, Tiberiadem, Hebronem, ubi ſunt ſepulchra Patriarcharum, Abrahami, Iſaaci, Jacobi &c.

A Chriſtianis quatenus eleemoſynam accipiant.

Nullus Judæus à Chriſtiano debet accipere eleemoſynam publicè; hoc enim cauſaretur, ut Chriſtiani dicerent; *Quàm crudeles vel ſordidi ſunt Judæi, quòd non ſuſtentant pauperes ſuos!* & ſic Nomen Dei profanaretur. Clàm tamen id facere poteſt, ſi eâ indigeat, vel, ex eleemoſyna Judæorum ſufficientia alimenta habere nequeat.

Si quis Rex aut Princeps Chriſtianus dono ipſis eleemoſynæ loco mittat pecunias, non remittunt, ſed accipiunt eas, propter honorem Regis, & pacis cauſâ: erogant autem eas pauperibus Chriſtianis, ſed clàm, ne Princeps id reſciſcat. Judæis pauperibus nihil de illis largiuntur, ne id pro bono opere Chriſtiano imputetur.

Pauperibus Chriſtianorum ipſi quoq; largiuntur eleemoſynam, ægrotos ipſorum viſitant, & mortuos ſepeliunt. In Talmud etiam ſcribitur, non impediendos eſſe à Spicilegio ipſorum, quod in agris in uſum pauperum relinquunt, משום דרכי שלום pacis & amicitiæ conſervandæ causâ.

Gittin cap. 5.

Hoſpites pauperes.

Quum pauperes Judæi iter faciunt, utplurimùm per diem unum aut alterum hoſpitio gratis recipiuntur: ſi diutius in loco uno hæreant, non admodum grati ſunt & accepti. Hinc in hypocauſtis ſuis ſcribunt, ביום ראשון אורח, ביום שני טורח, ביום שלישי ברח או סרח hoc eſt, *Die primo hoſpes; ſecundo, onus; tertio, profugus aut fœtens.*

CAPUT XLV.

De Judæorum morbis.

Morbi Judæorum.

MUlti cenſent, Judæos Chriſtianis vivaciores eſſe, nec tam variis infeſtari morbis ac Chriſtiani; Verùm experientia docet, illos æquè juvenes ac reliquas gentes mori, & varis, ecthymatibusque, ſacro igne, comitiali morbo, peſtilentiâ, aliisque id genus, æquè ac reliquas gentes laborare.

Morbus comitialis.

Morbum comitialem חולי הנופל vel נפול *Morbum caducum* appellant. Frequens apud illos eſt, adeò ut & imprecationum formulas

ſubeat;

ſubeat; Peſtilentiam הִלוּךְ Hilluch, quaſi *Morbum fluentem & graſſantem* dicas. Hanc etiam in diris ſuis uſurpant.

Peſtilitatis tempore, præter vulgare illud remedium, *Citò, Longè, Tardè*; inſolentes characteres & mira nomina ædibus ſuis, cubiculis, hypocauſtis inſcribunt; ſanctorum Angelorum, peſtilentiæ præpoſitorum, nomina eſſe dicunt. Vidi aliquando in illorum ædibus, grandioribus elementis, אדירירון *Adiriron, Bediriron*, & ita deinceps, ut *Diriron* per totum Alphabetum diduceretur; efficaciſſimum ſcilicet & præſentiſſimum peſtilentiæ remedium. Sic in manuſcripto quodam libro Judaico obſervatum hoc experimentum vidi, vocem hanc אברקלן, per diminutionem literarum, eâ formâ quæ appoſita, chartæ pergamenæ inſcriptam & appenſam, fugare febrem quartanam, ut ſicut literæ minuuntur, ita illa quoq; gradatim minuatur:

Peſtis. Remedium ſuperſtitioſum contra Peſtem.

Contra quartanam.

א ב ר ק ל ן
א ב ר ק ל
א ב ר ק
א ב ר
א ב
א

In hujuſmodi inventis ſuperſtitioſi valdè ſunt, propter ſingulares virtutes, & efficaciam, quàm tribuunt לשמות הקדושים Nominibus ſanctis.

Lepra. Lepra revera non tam frequens eſt apud eos, atque apud Chriſtianos; partim quia pauci ſunt, cum Chriſtianis collati; partim, quia temperant ſibi à multis cibis, aliiſque rebus, ex quibus morbus hic concipi poteſt. Cibos enim quod attinet, quàm fieri poteſt, legem Moſis obſervant. In nullo tamen tam pervicaces ſunt, ac in carne ſuilla. Illius nomen nec ſuſtinere volunt vel poſſunt, mortem potiùs ſubire parati, quàm illâ veſci. Nihilominus tamen leproſi quidam inter illos exſtant, ut Antonius Margarita Pragæ ſuo tempore quoſdam repertos eſſe teſtatur; adde quòd Vetus teſtamentum olim illis familiarem fuiſſe docet. נגע Negah *Plaga* illis dicitur, & hanc quoque in diris ſuis uſurpant.

CAPUT XLVI.

De Rabbinorum Judaicorum Promotione, officio, authoritate, & privilegiis.

Quomodo hodiè Rabbini creentur. Titulum hunc RABBI hodiè quivis, qui modò in Talmude nonnihil verſatus eſt, & profecit, facilè impetrare poteſt, ex quacunque tribu cenſeatur. Quamvis autem videri communiter velint, eum non affectare; quin potiùs ſuperbum, eum quærere & ambire; reverâ tamen, ut poſtea videbimus, pleri-

pleriq; circa hoc ſunt ambitioſisſimi, & muneribus ſæpè potiùs ac favore, quàm doctrinæ merito eum conſequuntur.

Non enim, ut inter nos, prævio examine doctrinæ & vitæ illis confertur. Qui ad hanc dignitatem aſpirat, operam dat, ut tùm in Scholis, tùm in plateis, & reliquâ converſatione, maximè præſente Rabbino alio, cum aliis diſputando, ingenii ſui acumen, & eruditionem oſtentet. Tùm nomen ſuum apud Scholæ illius, in qua literis dat operam, Rectorem profitetur, & Gradũ hunc ab eo petit.

Promotio illorum ſine magna fit pompa: Rabbinus, qui Promotoris vicem agit, in Synagoga ſua publicè proclamat & ſignificat, quòd hic N. propter ſuam eruditionem, & vitæ probitatem, dignus ſit, cui *Rabbini* titulus conferatur, &, ſub pœna excommunicationis mandat, ut omnes in poſterum eum pro tali agnoſcant, eum ita nominent, & honorem Rabbino debitum ei conferant. Dat ei etiam hujus rei Teſtimonium. Nec deſunt ex novis his promotis, qui convivio poſtea Promotorem excipiant, invitatis ſimul aliis, ſi adſint, Rabbinis & amicis ſuis, & ei pro honore collato gratias agant.

Renuntiatio fit diebus Sabbathi, Lunæ, vel Jovis, vel diebus quibuſdam Feſtis, & Noviluniis, quibus libro Legis utuntur. Tum Rabbinus ille, qui Promotorem agit, mandat ei, qui

qui officium ſ סֶגֶן *Segen* gerit, & coram libro Legis ſtat, ut promovendum nomine ſuo ad Librum Legis vocet. *Segen* iſte *Chaſſani* ſeu Præcentori in mandatis dat, ut hunc N. ſuo & Patris ejus nomine, addito *Rabbini* titulo, advocet: Tùm præcentor altâ & elatâ voce clamat, יעמוד ויבוא רבי פלוני בר פלוני *Surgat & veniat Rabbi* N. *filius* N. Sic vocatus, ſæpè reluctatur, ac ſi hanc dignitatem minimè expeteret, ſed nolenti & invito obtruderetur (licet à longo tempore prece & precio eam quæſiverit): Promotor, qui Titulum hunc ei contulit, vel ipſemet eum adit, vel per æditnum ei ſignificat, ut ad librum Legis, cum Rabbini titulo, accedat: Accedens, ſuo *Talles*, ſeu velo precatorio faciem ſuam tegit, & lentis paſſibus progreditur.

Morénu quis! Poſt hunc gradum habent adhuc alium ſuperiorem, מוֹרֵנוּ *Morénu*. Hunc nullus adipiſci poteſt, niſi prius *Rabbi* fuerit. *Morenu* apud ipſos eſt, quod inter nos Doctor Theologiæ, & ſupra alios Rabbinos authoritate & poteſtate eminet, eorumq; eſt Caput & quaſi Præſes. Titulus hic eſt novus, & à ducentis duntaxat annis in Germania natus, & inde in Italiam traductus: *Quidam* exiſtimant, illos id excogitaſſe ad imitationem Chriſtianorum, qui doctrinæ laude excellentes viros ſuos promoverunt in Doctores. *Alii* dicunt, cauſam fuiſſe nimis laxam licentiam vulga-

Tzemach David fol. 59. 60.

rium

rium Rabbinorum, in dandis libellis repudii, & aliis caſibus decidendis. Primi omniũ *Morenu* titulo creati, fuerunt מה"רש h. e. *Morénu haráf Rabbi Schullam*, & מה"ריל *Morénu haráf Rabbi Jacob Levita, Wilenſis*, qui librum Ritualem ſcripſit, & obiit Anno 1427.

In Hiſpania hunc Promovendi ritum non habent, neque titulis his utuntur, *Raf*, *Rabban*, *Morénu*: quia dicunt, illos non competere, niſi iis qui in terra Iſraelis ſint promoti, extra quam nullæ ſint promotiones. Unde morem hunc promovendi Germanorum & Italorum miratur Abarbenel in Nachalas ávos fol. 191. col. 2. ubi addit; והלואי שיסמכו לרבנים אנשים הגונים *Utinam verò Rabbinos crearent, qui digni eſſent! Promoventur quandoq;, qui vix unum Tractatum Talmudicum legerunt* &c. *Hiſpani non promovent Rabbinos.*

Ubi decem circiter ſunt familiæ Judaicæ operam dant, ut ibi *Rabbinum* vel *Morénu* aliquem habeant, qui filios ipſorum informet, quem in rebus dubiis conſulant; quique lectiones, preces, & reliqua, quæ ad Cultum Divinum ipſorum pertinent, peragat, moderetur & dirigat.

Officium Rabbinorum & Doctorum horum eſt, alios Rabbinos, vel ex Rabbinis Moránan creare; Jus aliis dicere; veluti ſi quis alteri debitum ſolvere detrectet, Rabbi, ſub excommunicationis & anathematis pœnâ, eum ad ſolutionem adigit; Præfractis transgreſ- *Rabbinorũ officium.*

ſoribus

ſoribus Legis, vel ſtatutorum Rabbinorum, qui publicè ea tranſgrediuntur, Adulterio, Inceſtu, Homicidio, Apoſtaſiâ, Proditione &c. vel iis qui Jejunia debita non obſervarint, Sabbathum profanarint &c. pro ratione delicti, pœnas irrogare; Excommunicationis fulmine ferire; Dubia, circa licita & vetita occurrentia, decidere: De munditia & immunditia mulierum pronuntiare; Contractus, ſententias, etiam in litibus civilibus, ſcribere: Matrimonia confirmare, & celebrare; Divortia facere; Legem coram Eccleſia exponere, & concionari; Academiæ Rectoratu fungi &c.

Rabbini nihil commodi inde habent. Ab hac verò dignitate nihil vel quæſtûs, vel commodi, præter ſolum ferè nomen habent, & πρωτοκλισίαν; exceptis paucis nullis, qui à certis quibuſdam diſtrictibus & territoriis ſtipendia accipiunt; ſed tenuia & macra, ne nimis pingueſcant, & inſolentes fiant. Et hi ſunt primarii, quibus reliqui illius diſtrictûs Judæi omnes, & ipſi quoque Rabbini vulgares, ſubſunt. Sic Francofortenſes, Fridbergenſes item, Colonienſes, Suevi, unum ſummum habent Rabbinum &c.

Exteri & vulgares Rabbini, non poſſunt aliquem Rabbinum creare, ſine ſcitu & permiſſu horum alicujus, ſub cujus ſc. Jurisdictione eſt promovendus.

Ambitio Judaica. Quamvis autem non lucroſa ſit dignitas Rabbi-

Rabbinatus, parumque inde rei ipſorum familiari accedat; tanta tamen eſt ipſorum ambitio, ut caro ſæpè eum pretio redimant, ſive digni ſint, ſive non. Et vix, niſi muneribus, eò quis pervenire poteſt, quamvis doctrinâ ſufficienti inſtructus. Munera autem clàm offeruntur. Ita jam olim factitatum fuiſſe teſtatur Rabbi Abraham in Sepher hakkabbálah: Mentionem ibi facit *R. Abraonis Sacerdotis*, סוחר עשיר גדול *qui opulentus fuit Mercator*, *quòd* מפני עשרו ולא מפני שהיה ראוי לכך *propter divitias, non quòd dignus fuerit, Rabbi promotus fuerit*. Item de R. Acha, *quòd non potuerit gradum hunc obtinere*, מפני שנאת הראש גלות שבאותו הדור שהיה שונאו *quia Aechmalotarcha illius temporis, vel Archiſynagogus, averſo erga eum fuerit animo, & eum oderit*. Item, *quòd aliquando Textor fuerit in Doctorem creatus*. Item, *quòd* ab eo tempore, quo Iſmaëlitæ rerum potiti fuerunt in Judæa, *dignitates has emerint ab infidelibus Regibus & Principibus*; כמו מוכסים *inſtar publicanorũ &c.*

f. 32. col. 2.

fol. 31. 2.

fol. 32. 2.

Privilegia illorum ſunt, illic ſc. ubi Judæi rerum potiuntur.

Privilegia Rabbinorũ

1. Immunes ſunt ab oneribus & contributionibus publicis, ad conſervationem civitatis, veluti murorum, turrium & munitionum ejus, pertinentibus à cuſtodiis item & vigiliis. Illi enim, ajunt, nullâ opus habent cuſtodiâ, שתורתן משמרתן *quia Lex illorum eſt cuſtodia eorum*. Quod aliquot locis Scripturę probant, & inter

Levuſch par. 3. Num. 243. 2. & par. 4. N. 163. §. 4. 5.

inter alia ex eo quod Hoſ. 8.10. dicitur; גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם ויחלו מעט ממשא מלך שרים quę explicant; *Etiã cùm didicerint vel ſtuduerint* (ſc. in Lege) *nunc congregabo eos* (ſi ſc. vel omnes vel major pars legi operam dederint); *ſi pauci, immunes erunt à tributo quod penditur Regi & Principibus.* Item ex Eſræ 7.24. *Vobis autem notum facimus, quòd omnibus Sacerdotibus & Levitis, Cantoribus, Janitoribus, Nethinæis, & miniſtris domus Dei hujus, tributum, vectigal, & reditum annuum præfectus nullus imponet.*

In Hebræo textu tria hæc uſurpantur Nomina; מִנְדָּה quod explicant, *Tributa*, quę à Rege vel Magiſtratu imponuntur ſubditis; בְּלוֹא *Pecunia capitationis*; הֲלָךְ *Decimæ proventuum & jumentorum annuæ.* Ab omnibus his Rabbini, Doctores, Magiſtri, debent eſſe exemti, ſive ea ſint ordinaria, ſive extraordinaria, etiamſi reliqui omnes illa, vel quædam illorum, pendant. Quod ſi Rex aut Princeps, nullâ hujus rei ratione habitâ, eos etiam ad hæc pendenda adigat, dicunt, hoc non eſſe דִּינָא דְמַלְכוּתָא *Jus Regium*, ſed גְּזֵילָה דְמַלְכוּתָא *Rapinam regiam*; שאין כח ביד המלכים לעבור על כל זה *Reges enim non habere poteſtatem, hæc omnia violare*: ſi de facto fiat, חייבים הציבור לתת בעדם *Eccleſiam debere pro illis pendere, pro cujusq; quota*; & quidem tam pro ditioribus, quàm pro pauperibus: quia hæc Exemptio Rabbinis & Doctoribus debetur in honorem Legis Divinæ quam tractant.

ſtant. Hoc tamen non intelligendum de illis Rabbinis, qui ſimul negotiantur & mercaturam lucroſam exercent: hi enim cum reliquis eadem onera portare debent: ſed de illis שתורתן אומנותן *quorum Lex eſt unicum* ἔργον *ipſorum*; inprimis ſi quis fuerit celebris & conſummatus in ſuo ſtudio &c. Excipiuntur ab hoc privilegio etiam illi, quorum Vita Doctrinæ non reſpondet, quantumvis doctus & asſiduus quis fuerit: hi enim vilisſimę plebi annumerantur: quia Lex eos tantùm exemptos vult, qui vitâ inculpatâ & ſanctâ Dei nomen ſanctificant & glorificant.

2. Si Rabbinus aliquis merces venales habeat in foro, ejus generis merces nulli alii licet vendere, donec Rabbinus ſuas vendiderit, ut ſine mora domum redire posſit, & ſtudiis ſuis invigilare. Adde quòd non ex honore & dignitate Rabbinorum ſit, diu in foro ſtare.

3. Si cui Doctori aut Magiſtro lis cum alio intercedat coram Judice, & alii etiam litigantes adſint, priùs ipſi jus dicendum eſt, quamvis illi priores fuerint, quia Doctores hodierni repræſentant Sacerdotes, & illorum jura habent; Sacerdotes autem olim primas ubique partes obtinebant. Imò Doctor talis id exigere poteſt, & dicere; צורבא מרבנן אנא שרו תגראי ברישא *Rabbinus ego ſum promotus, decidite meam litem primò.* Neque obſtat quod

Deut. 1.17. dicitur; *Non accipietis perſonam in judicio, ſicut parvum, ſic & magnum audietis:* quia hic honor non habetur ipſius Perſonæ, ſed Legi quam tractat. Atque hanc ob cauſam

4. Conſidere jubent Judices Doctorem aut Magiſtrum, quando cauſam ejus audiunt & decidunt, reliquis ſtantibus.

Tempore Talmudicorum ſi quis ignominiâ affeciſſet, aut pudefeciſſet Sapientem, Librâ auri mulctabatur, quæ cedebat injuriâ affecto. Hodiè verò iſte mos exolevit: pœna tamen talis irrogatur, in qua ratio habetur tum Actoris, tum Rei.

CAPUT XLVII.

De quibuſdam Judæorum pœnis.

Pœnæ. QUoniam Judæi ſceptro & regimine pridem deſtituuntur, omnemque in corpus & vitam Judiciorum poteſtatem amiſerunt, imponunt aliquando iis qui peccaverunt peculiarem pœnitentiam, quæ illis ſubeunda eſt.

Pœna adulteri. Liber Chaſidim nū. 167. Reſchis chochmæ pag. 22. Adulterum, pro adulterii ratione, variam agere oportet pœnitentiam. Hyeme per aliquot dies conſequentes aliquandiu in aquâ frigidâ, rivo vel profluente, illum ſedere oportet; ſi omnia gelu aſtricta ſint, glacies aperitur, &

tur, & illi nudo ore tenus, quamdiu ovum igne duratur, intus eſt ſedendum; Æſtate illi nudo abſque omnibus veſtibus in formicarum acervo ſedendum; nares tantùm & aures obturantur, frigidâ poſtea abluitur: Si anni tempeſtas tepet, certum illi jejunii tempus præſcribitur, quo nihil unquam edat, niſi noctu paululum quiddam panis & aquæ, donec tempus in aqua gelida, vel in formicarum acervo ſedendi advenerit. In Medraſch ſcribunt, *primum Adamum per centum & triginta illos annos, antequam genuiſſet Sethum, narium tenus in aquâ ſediſſe, propter peccatum quod commiſerat, quum de arbore vitæ comederet.* Si verò pœna hæc merito minor judicetur, nudus æſtate per denſam apium turbam tranſeat oportet, & aculeis illarum tamdiu corpus ſuum objiciat, donec totum intumuerit, & poſtquam convaluerit, iterum, imò ſæpiùs, pro peccati gravitate, pœnam hanc ſubeat. Si ſcortationes ſcortationibus, adulteria adulteriis cumularit, per multos annos continuos hæc illi pœna ferenda eſt: Interdum triennii ſolidi diu noctuque jejunium imponitur, adeò ut nihil guſtare debeat, niſi noctu, paululum panis & aquæ; vel, ſi maluerit, (optio enim pœnæ datur,) poteſt ter in anno per triduum integrum diu noctuq; ab omni prorſus cibo & potu abſtinere, uti regina Eſther in graviſſimo & extremo periculo fecit, omneſque Judæos facere juſſit. *Eſther 4.*

Pœna cum menſtruata ſe commiſcentis.

Si quis cum muliere menſtruatâ rem habuerit,per quadraginta continuos dies illi jejunandum eſt & ſingulis diebus bis aut ter *Flagellatio*, quam מלקות *Malkus* appellant,ſubeunda; hoc eſt, tergo nudo plectendus eſt,& triginta novem plagis loro ſcorteo vel cingulo inflictis cædendus; Nec illi carnes, nec quicquam calidi edere, nec vinum niſi Sabbatho bibere licet. Ita, ſi quis uxorem ſuam tunc temporis tantùm deoſculatus fuerit,vel brachio prehenderit, illi quoque quadraginta dierum jejunium ſubeundum eſt.

Pœna homicidæ.

Homicida per tres annos in exilium pellitur, & ubivis urbium, quas Judæi incolunt, eo quo ſupra diximus modo, ſingulis diebus tergum flagris ſubjicere, & altâ voce clamare debet,רוֹצֵחַ אֲנִי *Ego ſum homicida*; nullæ illi carnes edendæ, nullum vinum bibendum eſt, crinis promittendus barbaque, nec induſia nec aliæ veſtes abluendæ ſunt,non illi lavandum, vel balneis corpus fovendum eſt, quotquot menſibus ſemel caput velare debet, & brachium, quo homicidium perpetravit, catenâ ferreâ collo alligatum ferre, hocq; pacto apud Judæos huc illuc paſſim vagari, & publicè admiſſum homicidium quotidiè deflere. Quibuſdam hæc imponitur pœna, ne uſpiam pernoctent ubi pridiè pernoctaverint, ſed vagabundi inſtar Caini oberrent: Sunt quos cuti nudæ thoracem ferreum inducere opor-

oportet; Quidam ante ſcholam in januæ limine jacere, & omnium pedibus conculcari debent. Abſoluto hoc exilio, & ſupplicio, per integrum annum ſingulis ſeptimanis ter jejunabit, præter ſuprà dicta jejunia.

Si quis proximum ſuum pugno percuſſerit, veniam ab eo petet, ac pręterea fuſtigationem ſuſtinebit. Rabbenu Tam autem ſanxit, ut ei pugnus amputetur.

Si quis furatus fuerit, non ſolùm furtum Domino ſuo reſtituet, ſed amplius ſuperaddet, ac præterea vapulabit, & per 40. dies jejunabit.

Si Judæus Judæum apud Chriſtianum magiſtratum accuſaverit, & in jus vocaverit, vel illorum ſcelera & fraudes retexerit, ille מוסר *Moſer* Proditor ab illis appellatur: gravem illi imponunt pœnitentiam, & contumelioſiſſimè ab illis tractatur, &c. Qui plura ſimilia ſcire volet, conſulat librum Col-bo ſub Num. 67.

Illius, qui alterum coram Magiſtratu Chriſtiano accuſat.

CAPUT XLVIII.

De Juramento.

PRolixæ habentur apud Juriſconſultos Judæorum de Juramento Traditiones & Diſputationes. Nos hîc duntaxat agemus *de Forma & modo Juramenti ſolennis*, quod alicui à Judice faciendum injungitur; & ab He-

bræis vocatur שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִים *Juramentum judicum*, ſeu, *judiciale*.

Primò omnium, antequam juramentum delatum quis præſtet, eum ſeriò exhortantur, ut rem probè conſideret & expendat, Dei timorem ob oculos ponat, neque temerariè ad juramentum provolet; idque his vel ſimilibus formis; *Scias, mundum totum contremuiſſe, quando Deus dixit*; Non aſſumes Nomen Domini Dei tui in vanum. *In omnibus tranſgreſſionibus, quarum in Lege ſit mentio, dicitur*; וְנַקֵּה Et innocens erit; *in hujus verò Legis appendice dicitur*; לֹא יְנַקֶּה Non habebit innocentem, eum qui &c. *Omnium reliquarum tranſgreſſionum Legis pœna ei tantùm denuntiatur, qui eam commiſerit; hæc verò ab ipſo & à tota familia ejus*
Eccleſ. 5. 5. *exigitur, ſicut dicitur*; Ne des os tuum ut peccatricem facias carnem tuam, *h. e. propinquos tuos*; ſicut illic; Et à carne tua ne abſcondas te, h. e. *à propinquo tuo*. Imò pœna hæc omnibus Iſraëlitis infligitur. *Reliquarum transgreſſionum pœna in unam & alteram generationem ſæpè differtur, hæc ſtatim & è veſtigio infligitur, ſicut*
Zach. 5. 4. *dicitur*; Educam illam (maledictionem) dixit Dominus exercituum, venietque ad domum ipſius furis, & ad domum jurantis per Nomen meum mendaciter, & pernoctabit in medio domus ejus. *Dum enim dicit*; והוצאתיה Et educam eam, *vult dicere*; Statim immittam eam; & ingredietur in domum furis &c.

Quin-

Quin imò ea etiam, quæ Ignis & Aqua non conſu-munt, conſumit Juramentum falſum, ſeu, Per-jurium, ſicut ibi ſequitur; Et conſumet ligna ejus & lapides ejus: *Si dixerit;* Non jurabo; *ſtatim eum dimittunt, ne fortè eum pœniteat; ſed ſolvit, quod accuſator ab eo exigit; ſi verò dixerit;* Ecce jurabo, *& alter in ſuo petito perſtiterit, ad-ſtantes acclamant illud Moſis ad populum de cœtu Coreh, Dathan, & Abiram;* סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה; Excedite è tentoriis ho-minum iſtorum impiorum; *Uterq; enim illo-rum pro tali habetur, & alteruter illorum peccat; vel Actor falsò juramentum ab altero exigens; vel Accuſatus, falsò jurans; ſi verè jurat, Actor iterum peccati reus tenetur, quòd temere alterum ad jura-mentum faciendum adegerit* &c. *Inſuper dicunt juraturo;* Volumus ut jures, non ſecundum mentem tuam, ſed juxta mentem noſtram & Domûs judicii: *Si ſuſpicentur, fraudem & dolum ſubeſſe; explicant ei juramentum, & omnes rimas fraudum obſtruunt, quas mente ſuâ fovere poſ-ſet.* Alia etiam, prout è re ipſis videtur, adji-ciunt, quæ metum & pavorem illis incutere queant. *Num.16.26*

Secundò, requiritur, ut Juramentum fiat בנקיטת חפץ *cum Apprehenſione rei alicujus precioſæ & ſacræ, ut putà Libri Legis*, & quidem ejus, quo in Synagogis ſuis utuntur, ceu cimelio quod habent pretioſiſſimo. Traditur jura-mento adſtringendo, vel in brachia, vel in

manum; vel etiam ipſi duntaxat proponitur, & manum ei imponere jubetur. Et ita communiter fieri ſolet, non ut per Librum Legis juret; ſed לא״ם עלי״ו ut ejus præſentiâ, aſpectu, & contactu, tanquam æterni Dei Lege, perterreſiat, ut vel veritatem dicat, vel juramento abſtineat. Per nihil aliud enim, niſi *per Nomen Dei*, jurandum dicunt. Quando de negotio gravi & magni momenti eſt quæſtio; ſolent in Synagogis Arcam ſanctam, in qua Liber Legis aſſervatur aperire, & mandare juranti, ut manum ſuam in Arcam ipſam immittat, & ibi ſuper Librum Legis ponat.

Loco libri Legis, ſi res non adeò gravis ſit, poteſt etiam adhiberi alius aliquis liber ſacer, in quo Nomina Divina ſunt ſcripta: quia illi omnes dici poſſunt חפצים של מצות *κειμήλια* præceptorum.

Quinimò ſufficere quoq; ſcribunt, ſi *Tphillin* ſeu *Phylacteria* ſua quis manu teneat; quia illis etiam verba Legis & Nomina Divina ſunt inſcripta. Et ſic Juramento adſtringi ſolent תלמידי חכמים Diſcipuli Sapientum, ſeu vulgares Rabbini: quia enim illi gravitatem Juramenti per ſe norunt & intelligunt, ideò à graviori formula ſunt immunes. Magni חכמים Sapientes & Doctores prorsùs non tenentur de Juramento, ſed verbis ipſorum creditur.

Quòd jurandum ſit בנקיטת חפץ *apprehenſione rei*

ne rei alicujus ſanctæ, id dicunt fundamentum ſuum habere in eo, quod Abraham dixit ad ſervum ſuum Eliéſer; שׂים נא ידך תחת ירכי *Ponе manum tuam ſub femur meum*; Hæc enim verba ita exponunt, quòd eum juſſerit manum admovere Circumciſioni, ceu fœderis Dei ſignaculo, & rei ſanctiſſimæ: quia hoc tum unicum & primum erat præceptum Divinum, quo nihil habebant antiquius; Ac proinde perinde fuiſſe ſcribunt, ac ſi toti Legi manus impoſuiſſet. Formula hæc בנקיטת חפץ eleganter in Jure Græco exprimitur, quando dicitur Κρατήσας ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὸ μεγαλεῖον *Tenens in manibus ſuis Rem magnam* vel, *auguſtam*, h. e. Volumen Legis. Cabaliſtæ obſervant in verbis antè adducti loci נא ידך conſurgere in numerum dictionis מילה ac proinde ſic quoq; tectè innui, Elieſerum juraſſe per Dominũ admotâ manu ſigno circumciſionis. Gen. 24. 2.

Tertiò jurandum eſt per Nomen Dei, & quidem vel Proprium, vel aliud aliquod; vel etiam per Attributa Dei: Adduntur imprecationum & maledictionum certæ formulæ. Jurans *vel* ipſe formulam verbis ſuis & nomine ſuo conceptam affert; *vel* formula ipſi à judicibus defertur; *Prioris* exemplum eſt; הריני נשבע בשם ה' אלהי ישראל *En juro ego per Nomen Domini Dei Iſraelis*; vel; הריני נשבע במי שׁשמו רחום או במי ששמו חנון שאיני חייב לזה כלום *Juro per Eum, cujus Nomen eſt Miſericors, aut, per*

Eum, cujus Nomen eſt Gratioſus, quòd huic N. N. *nihil quicquam debeam.* (vel, quicquid fuerit, cujus nomine Juramentum præſtare tenetur). *Poſterioris* exemplum eſt, quando Judices dicunt; אנו משביעין אותך בשם אלהי ישראל *Adjuramus te per nomen Dei Iſraelis*; aut; *Per eum cujus Nomen eſt Gratioſus*; aut; *Per eum, cujus Nomen eſt Miſericors, quòd nil quicquam penes te ſit, quod ad hunc ſpectet*, &c. Ad quę ille dicet; *Amen.*

Stando faciendum eſt juramentum, ut cor ejus tanto efficacius Dei timore, reverentiâ, majeſtate & gloriâ afficiatur. Rabbini tamen ſedentes illud præſtant; דאימת שמים עליהם בכל עת quia præſumuntur ſemper Timorem Dei ob oculos habere, neque hîc vel incitamentis, vel terriculamentis opus habent.

Quidam ſcribunt, fieri debere in præſentia decem minimùm perſonarum, vel totius Eccleſiæ, ad tanto fortius percellendum jurantem. Id tamen non obſervari ſolet.

Quartò Juramentum præſtandum coram parte adverſa: quia enim Accuſator exploratum habet, utrum hic verè aut falsò juret; fieri hinc poterit, ut juraturus, ejus præſentiâ commotus, non juret. Si Accuſator non niſi ex teſte aliquo rem, ob quam juramentum alteri defert, cognitam habeat, jurandum coram Teſte illo.

Quintò poteſt Juramentum concipi quavis linguâ, quàm intelligit, ut ſciat quid juret, ac Dei timorē ob oculos habeat &c. Hæc

Hæc ſunt præcipua, quæ circa juramentum judiciale obſervanda in Ritualibus ipſorum habentur; quibus tamen pro Judicum arbitrio, tum quoad verba, tum quoad res, plura addi poſſe ſcribunt, ſi neceſſitas id exigere ipſis videtur. Unde in *Levuſch ir ſchuſchan* Num 87. §. 20. ſcribitur: *Judex habet poteſtatem jurare facere aliquem adhibito Legis volumine, etiam ubi id non requiritur: terrorem item incutere juranti etiam rebus aliis, ſi id ipſi videatur neceſſarium.* Hinc quidam, tum ex Hebræis, tum ex aliis Scriptoribus, alia quoque addunt. Baal Aruch in הסת pręter jam commemorata ſcribit: *Quando Diſcipulum ſapientis, h. e. Rabbinum jurare faciunt, exuit Phylacteria ſua, eaq; tenet in manibus, loco libri Legis; deinde adferunt* מטה *lectum, h. e. tabulam vel aſſerem, ſuper quo deferunt mortuum* (in cœmeterium), *eumq; illic in medio deponunt: Utres item inflatos, quos diffindunt, aut* (ſi ligati fuerint) *ſolvunt, quando jurat, ut ſpiritus incluſus ſubitò erumpat: exinde Candelas ardentes, quas extinguunt: dehinc Cineres adustos, quos diſpergunt, deniq; Saccos vel Culeos illic projiciunt: Miniſter cœtûs, ſeu adituus ſtat coram Jurante, accuſationis puncta recitat, ut & negationem accuſati, ac dicit ad Juraturum;* Tu N. fili N; ſi quicquam penes te ſit, eorum de quibus ille accuſationem contra te inſtituit, quod ſpectet ad τὸν N. præſentem, eris in Anathemate domûs Judicii ſuperioris & inferioris

ferioris, venientque ſuper te omnes maledictiones ſcriptæ in Lege. *Hoc dicto Buccinâ inflatâ ſonum edunt; & ille ſubjungit*, Amen; *& teſtatur, ſe juxta mentem Judicum juraſſe, non ſecundum mentem ſuam, juxta ea, quæ judices in animo ſuo habuerunt, non quæ ipſe.*

Sciendum autem Judiciale hoc Juramentum eſſe duplex; vel מדאורייתא *Legis*, quod ſc. alicui, vi Legis divinæ; vel, מדרבנן vel מדברי סופרים *Rabbinorum*, quod non ex Lege, ſed ordinatione ac placito Rabbinorum defertur.

Illud eſt gravius, & triplex eſſe ſcribunt; *primò*, cùm quis partem ejus, de quo convenitur, fatetur; *ſecundò*, cùm quis totum neget, & teſtis unicus ipſum falſi arguit; *tertium* eſt Cuſtodum, cùm illi conqueruntur, rem ſibi concreditam, vel eſſe amiſſam, vel furto ablatam, vel mortuam, vel ſimilia.

Hoc levius eſt, & ſuperadditum à Rabbinis. Vulgò vocatur שבועת היסת *Schevúas heſes.* Adhibetur in cauſis pecuniariis, & quibuſvis aliis litibus forenſibus, ubi & teſtes, & probationes claræ deficiunt. Ad illud excogitandum & introducendum ſcribunt permoviſſe eos Hominum malitiam & improbitatem, veritatem injuſtè vel negantium, vel diſſimulantium, vel ſupprimentium. In forma jurandi aliqua obſervatur differentia. Baal Aruch ſic de eo ſcribit: *In* Schevúas heſes *defertur Volumen Legis in Curiam, & in Sella*

vel

vel pulpito quodam, more ſolito reponitur, vel Miniſter Eccleſiæ manibus ſuis eum tenet: poſtea recitatis momentis cauſæ utriuſq; partis, Formulam juramenti proponit, ut ſuprà &c.

Ei quoque, qui Juramentum alteri defert, denuntiatur, ſi malitioſè & fraudulenter agat, ad ægrè ſc. faciendum adverſario ſuo, vel ad maculam aliquam famę & honori ejus inurendam, omnes execrationes, in juramento commemoratas, in caput ejus redundaturas, juxta illud; *Juramentum Domini erit inter ambos illos*; h. e. Deus vindex erit amborum; *Jurantis*, ſi falsò juraverit; *Juramentum deferentis*; ſi falsò alterum accuſaverit, & ad juramentum adegerit. *Exod. 22. 10.*

Juramentum hoc Rabbinorum equidem non neceſſariò faciendum eſt בנקיטת חפץ prehensâ vel adhibita re ſacrâ, Lege videlicet Divinâ; hodiè tamen mos obtinuit pleriſq; in locis, ut id in hoc quoque Juramento obſervetur; hac cum cautione, ne id in levioribus fiat cauſis. Unde in ſingulis ferè regionibus, ſi de Pecunia ſit controverſia, definiefunt, quanta debeat eſſe ſumma, ob quam illud vel deferri, vel non deferri poſſit.

Johannes Pfefferkorn in libello contra Judæos, ad Maximil. Imperat. edito Colon. An. 1510. ſequentem proponit formam Juramenti, quâ Judæi à Chriſtianis adſtringi poſſunt, quam dicit non vulgatam, neq; omnibus

bus notam & auditam eſſe: *Primùm* ſcribit, *jubebitur totum diem jejunare, quod illis & in juramento præſtando, & peragendis aliis ſacris, ſolenne eſt. Cùm jamjam juraturus eſt, proponentur ei inprimis V. Libri Moſis, & Cornu hirci, quod in Synagogis inflari ſolet, & buccinari ad ſacra & ſolennitates ipſorum: Deinde particula carnis bovinæ, & piſcis, elixa utraq;, ſigillatim ſingula afferantur; cum quatuor vitreis fictilibus vaſis; uno, vino repleto; ſecundo melle; tertio lacte; quarto oleo: His appoſitis, conſtituatur Judæus nudo capite coram omnibus his, ſic maximè, ut odor horum in nares ejus aſcendat. Poſthæc præcipietur, ut dextram manum imponat libris Moſis, in eo præcipuè loco, ubi Decem præcepta Legis præſcripta ſunt, & ita præibit ſolennibus verbis, qui juramentum exiget, aut alius ex ejus mandato;* Ego juro per אנכי יהוה אלהיך *Anochi Adonaj Elohecho*, juro per magnum Nomen Dei Schem hammephoraſch: Juro per *Jod He Vav He*, me faſſurum, dicturum, nihil celaturum, de his de quibus interrogabor. Quod ſi ego in uno aliquo ex his (*concipiantur, & nominentur, ſuper quibus jurandum erit*) minimo aut maximo, falſum dixero, fefellero, fraudavero, exceſſero, præteriero, aliter ac rogatus ſum, & reſponderim, fecerim, aut faciam, veniant ſuper me plagæ omnes, & maledictiones, quæ in libris Moſis, Levitico maximè & Deuteronomio, præſcriptæ ſunt in omnes irreligioſos, & Legis tergiverſatores, perjuros, &

quicquid eſt malorum hominum. Neque unquam ingrediar terram ſanctam, promiſſam patribus noſtris, terram manantem lacte & melle; nec fiam particeps ſonitus & clangoris cornu hircini, quod nominatur *Schophar hammaſchiach*; nec veſcar in Paradiſo cum gaudio de bove *Schor habbar*; aut de piſce *Levijathan*; nec bibā de vino illo potenti *Jajin capariſin* dicto; & Melle dulci, *Máſok Kidraſch*; & de Lacte nitido, cui nomen חלב *Chalabh*; & miti ac manſueto Oleo, *Schemen tobh*: nec horum omnium particeps fiam &c. (*Addunt ſæpè, quod vel ſolum illos fortiſsimè adſtringit*; Non videam Diem illum, quo venturus eſt Meſsias noſter; ſi non ſervavero firmisſimè, quæ promiſero, juravero &c.) Addit Pfefferkorn: *Si poſt tale juramentum, per Judæum præſtitum, comperiatur aliquid celaſſe, aut diſsimulaſſe, id juris eſt Magiſtratui, & loci Rectoribus, ubi talis moratur aut deprehenditur, in eum, propter falſum juramentum, in corpus & bona ejus, quàm acerrimè mulctam imponere, eumq; caſtigare. Et inter ipſos Judæos perjurus is execrabilis eſt, ei aquâ & igni interdictum eſt, & ingreſſu Synagogæ arcetur. Hoc quippe eſt apud eos Juramentum ſanctiſsimum, fortiſsimumq; vinculum, ut Deorum gentiū per Stygem, cùm vulgaria rideant juramenta & contemnant.* Hæc ille.

Ferdinandus Heſs, Judæus converſus in Speculo Judæorum, Colon. impreſſo, Ann. 1601. p. 164. ſcribit, *Judæum, juramentum præſtiturum,*

ſtiturum, debere inſiſtere Pelli porcinæ, & manum dexteram imponere libro Legis. Unde ille *Pellem hanc porcinam*, vel quo fundamento, deſumpſerit, neſcio. In Jure Græco-Romano Tom. I. pag. 119. inter alia memoratur, *Judæum in forenſi negotio adjurandum, Rubo cinctum, Culeo debere inſiſtere*; quod aliquo modo convenit; ſed cur *Porcina pellis* eſſe debeat, nondum aſſequor. Formulam deinde ibidem ponit, ſed obſcuram, neq; ſatis benè contextam.

Imprecationes, quæ Juramento inſeruntur, variè ſunt, & pro Judicis arbitrio, vel cauſæ momento, poſſunt vel aggravari & multiplicari, vel mitigari & minui; prout id fit etiam in ipſorum anathematiſmis. Petuntur communiter ex Levit. cap. 26. & Deut. 28. In veteribus formulis Romanis hæ leguntur; *Si falsò juro, exſecrandi ſint poſteri ventris mei, more cæci parietem palpando quæram, & inſtar ejus qui oculos non habet, cadam. Cum hiſce omnibus Tellus aperiat os ſuum, meq; abſorbeat, ut Dathan & Abiram.* Item; *Si culpabilis es, & perjurus, ſis diſperſus inter Gentes, & moriaris in terra inimicorum tuorum, & omnes maledictiones, quæ in Lege Moſaica, & Prophetarum libris, ſcriptæ ſunt, & ſemper tecum maneant.*

An Judæus à Chriſtiano Juramentum exigere & acceptare debeat? de eo ſcribunt in Talmud; אסור לו לאדם שיעשה שותפות עם הגוי שמא יתחייב לו שבועה ונשבע בעבודה זרה שלו *Non inibit*

Sanhed. fol. 63. 2.

inibit Judæus ſocietatem cum Chriſtiano, ne fortè Chriſtianus ipſi reus fiat Juramenti, & juret per Deum ſuum aljenum. In Sepher Chaſidim legitur; *Cùm aliquando accideret, ut Chriſtianus Judæo deberet juramentum præſtare, Judæum conſuluiſſe Rabbinum, utrum ſibi liceret eâ lege à Chriſtiano juramentum accipere, ut juret per Deum Abrahami, Iſaaci, & Jacobi? Rabbinus dixit, Non licere; nam, ait, etiamſi Chriſtianus hæc verba adhibuerit,* דעתו על אלהותו *tamen mente intelliget Deum ſuum. Quod ſi verò eum juſſeris jurare* באותו שלא נולד ולא נהרג *per eum, qui nec natus eſt, nec mortuus; iſtud juramentum ipſe nihil curabit, falsò jurabit, & tu perjurii cauſa eris.* לכך חדל לך *Itaq; ne id feceris.* Hodiè tamen ſcribunt licitum eſſe, juramentum ab illis exigere, ne quis jacturam rerum ſuarum faciat: deinde, quia Chriſtiani hodiè, maximè extra terram Iſraelis, non ſint veri Idololatræ, neque etiam per Idola jurent. Quamvis quandoque mentionem faciant שם של ע׳ז Nominis alicujus Idololatrici, tamen אין כונתם אלא לעושה שמים וארץ intentionem eorum dirigi ad Deum Creatorem cœli & terræ, אלא שמשתתפים ש׳ש ודבר אחר, & in hoc duntaxat peccare, quòd Nomen Dei, & alterius alicujus rei conjungant. Vide Levuſch hattechéles Num. 156. Levuſch ir ſchúſchan Num. 176. §. 51. & Levuſch atéres ſáhaf, Num. 147.

fol. 50. col. 1.

Xx

CAPUT XLIX.

De Ægrotis, mortuorum ſepultura, & quonam illos luctu defleant.

Ægrotorum viſitatio.

JUdæum ægrotantem amici, noti, & docti Rabbini ſtudioſè *inviſunt* & *ſolantur*: Ægrorum enim viſitatio inter bona opera principem apud illos locum obtinet. Deum enim ipſum exemplo ſuo præiviſſe hîc nobis, in ſuis Medraſchim ſcribunt. Nam quod Gen. 18. ℣. 1. dicitur; *Et apparuit Dominus Abrahamo in quercubus Mamre*; intelligendum ita eſſe volunt, quòd *Deus Abrahamum ex Circumciſione* (de qua ſub finem cap. 17.) *ægrum inviſerit*. Hinc itaq; meritò perpetuo præcepto mandatum eſſe, ut ſicut Deus ipſe viſitavit ægrotum, ſic & nos idem faciamus. Rationes etiam has addunt; 1. quòd ægrotum viſitans, ſimul etiam Dei opem pro ipſo imploret. 2. quòd ſuam operam ad ipſum, quippe reſtituendum, & juvandum offerat.

Propinqui ſtatim ab initio morbi eum inviſunt, quibus accenſentur etiam Rabbini; remotiores non niſi die tertio.

Qui inimicus eſt ægri, non debet eum inviſere, ne videatur lætari de ejus calamitate, & quia præſentia ejus ægroto eſt ingrata.

Tribu-

Tribus primis horis matutinis non eſt inviſendus, quia tum morbi ſolent eſſe leviores, neque tribus diei ultimis, quia tunc ſunt graviores.

Viſitans ægrum, dicit ad eum; המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל *Deus miſereatur tui, & omnium ægrorum inter Iſraelitas.*

Si graviſſimè & lethaliter ægrotet, amici, & aliquando etiam doctrinâ conſpicui Rabbini, accerſuntur; & ſiquidem dives fuerit, de hujus vitæ facultatibus primùm cum illo agitur, ſi verò pauper, hoc labore levantur: ſeriò monetur, ut in fide ſua conſtans perſiſtat, &, an adhuc adventum Meſſiæ ſperet, inprimis interrogatur?

Non inviſendi ſunt, vel dyſenteriâ, vel oculis aut dolore capitis laborantes; quia viſitatio, & alloquutio his eſt moleſta.

Inviſunt etiam ægrotos Chriſtianorũ מפני דרכי שלום pacis & tranquillitatis ſuæ cauſâ.

In libro precum Judæorum Italorum ſcribitur, Venetiis moris eſſe, ut ſpectatus aliquis Rabbinus ægrotantem accedat, librum Legis in ſinu ſecum adferat, & tres hos Pſalmos, 20. 38. & 91. recitet; poſtea longiuſculam ſubjungi precationem, in qua miſericordiam Dei, cùm pro omnibus afflictis & ægrotis in Iſraele, tùm inprimis nominatim pro ægroto pręſenti implorent; deniq; abſolutionis formulam prælegi, ab omnibus execrationibus

& maledictionibus, quæ ægroto & domui ejus incumbere vel imminere poſſent.

Peccatorum confeſſio. Ad Peccatorum quoq; confeſſionem (quam וִדוּי vocant) in mortis lectulo recitandam, exhortantur ægrotantem, propoſitâ ejus neceſſitate & utilitate. Formula ejus communis talis eſt, ut in comunibus ipſorum Precum libellis eſt conſignata: מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי אל אלהי הרוחות לכל בשר שרפואתי ומיתתי בידך ׃ יהי רצון מלפניך שתרפאני ברפואה. שלימה ויעלה זכרוני ותפלתי לפניך כתפלת חזקיהו בחלותו ואם קרבה עת פקודתי למות תהי מיתתי כפרה על כל חטאים ועונות ופשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך מיום היותי ותן חלקי בגן עדן וזכני לעולם הבא הצפון לצדיקים ותודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח ׃ ברוך אתה יי' שומע תפלה ׃ *Agnoſco & confiteor coram te, Domine Deus mi, & Deus patrum meorum, Deus fortis ſpirituum omnis carnis, proſperam meam valetudinem, ut & mortem meam in manibus tuis eſſe. Tu me quæſo priſtinæ reddito valetudini, mei memor eſto, & preces meas exaudi, ut Regis Ezechiæ temporibus, quum ille quoque morbo teneretur: ſi verò tempus viſitationis meæ advenerit, quo mihi moriendum eſt, ſit mors mea expiatio pro omnibus peccatis, iniquitatibus, & delictis meis, ſive quæ neſcius, ſive quæ ſciens commiſi, ab illo die quo primùm lucem hauſi. Da quæſo, ut partem habeam in Paradiſo & ſæculo futuro, juſtis deſtinato, & notas mihi fac vias vitæ æternæ, ſatia me gaudio glorioſi vultus tui dexterâ tuâ in æternum.*

Bene-

Benedictus tu Domine Deus, qui preces exaudis.

In libro Precum, juxta conſuetudinem Judæorum Italorum, alia habetur formula, Alphabetico ordine conſcripta, in cujus ſingulis literis peculiare & præcipuum aliquod peccatum continetur, ad quæ, tanquam capita, deinde quilibet alia refert, quorum ſibi conſcius eſt: Illa ita habet: אלהי ואלהי אבותי
תבוא לפניך תפלתי ואל תתעלם מתחנתי שאין אני עז
פנים וקשה עורף בדבר הזה שאומר לפניך יי' אלהי
ואלהי אבותי צדיק אני ולא חטאתי · אבל אני חטאתי ·
אשמתי · בגדתי · גזלתי · דברתי דופי · העויתי ·
והרשעתי · זדתי · חמסתי · טפלתי שקר · יעצתי
רע · כזבתי · לצתי · מרדתי · נאצתי · סררתי ·
עויתי · פשעתי · צררתי · קשיתי עורף · רשעתי ·
שחתתי · תעבתי · תעיתי · תעתעתי · סרתי
ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לי · ואתה
צדיק על כל הבא עלי כי אמת עשית ואני הרשעתי ·
מה אומר לפניך יושב מרום · ומה אספר לפניך שוכן
שחקים · הלא כל הנסתרות והנגלות אתה יודע ·
אתה יודע רזי עולם ותעלומות סתרי כל חי · אתה
חופש כל חדרי בטן ובוחן כליות ולב · אין כל דבר
נעלם ממך ואין נסתר מנגד עיניך · יהי רצון מלפניך
יי' אלהי ואלהי אבותי שתסלח ותמחול לי על כל עונותי
ופשעי ותכפר לי על כל חטאתי : *Deus mi, & Deus Patrum meorum, veniat in conſpectum tuum oratio mea, & ne abſcondas te à deprecatione mea, quia nequaquam impudentis oris, vel duræ cervicis ſum, in hac re quam dicturus ſum, coram te! Deus mi, & Deus Patrum meorum, juſtus ſum ego, & non peccavi*

coram te; Imò verò peccavi, deliqui, prævaricatus ſum, rapui, diffamavi, iniquè egi, impiè egi, ſuperbè egi, violenter egi, conſui dolos, conſului malum, mentitus ſum, irriſi, rebellavi, ſprevi, defeci, perverſus fui, prævaricator fui, anguſtavi, duræ cervicis fui, improbus fui, corruptè egi, abominatus ſum, erravi, perverti. Receſſi à præceptis tuis, & à judiciis tuis bonis, & non profuit mihi. Tu verò juſtus es in omnibus quæ obtingunt mihi: nam veritatem facis, ego verò impiè egi. Quid dicam coram te, ô qui ſedes in excelſo? Quid enarrabo coram te, qui inhabitas cœlos? Annon omnia occulta & manifeſta noſti? Tu noſti ſecreta mundi, & abſtruſiſſima occulta omnium viventium. Tu ſcrutaris penetralia ventris, & probas renes & corda. Nihil tibi eſt abſconditum, nec quicquam oculis tuis tectum. Placeat quæſo tibi, Deus mi, & Deus Patrum meorum, remittere & condonare mihi omnes prævaricationes, & omnes iniquitates meas, expia omnia peccata mea!

Confeſſionis neceſſitatem probant ex Num. 5. 6. & exemplo Achanis. Si quis præ infirmitate ore confeſſionem edere non poſſit, in corde ſuo, alio ſibi præeunte, faciet.

Solatium Judæorum miſerum.

Hæc ultima eſt illorum conſolatio, nempe ut mors temporalis & naturalis omnium peccatorum ab illis admiſſorum ſit expiatio, illiſque Deus in hujus mortis gratiam peccata condonet. Facilè quivis conjicere poteſt, quàm benè placari & ſedari poſſit conſcientia tam egregiâ conſolatione. In libro precum

cum Judæorum Italorum prolixior extat Confeſſio, quam à Viris ſanctiſſimis ſe accepiſſe ſcribunt, & recitari ſolere ab ægroto in præſentia decem perſonarum ad id convocatarum.

Confeſſione peractâ, ſi quid adhuc Rabbino illi ſecreti dicendum vel committendum habeat, dicit: peccatorum remiſſionem petit: omnibus ſuis inimicis, & quicunq; eum offenderunt, ignoſcit: ſi filios habeat, ad lectum eos advocat, & benedictionem ſuam illis impertitur: Si Patrem aut Matrem, benedictionem ab illis accipit: tandem Teſtamentum ſuum condit, & de bonis ſuis, quid fieri velit, diſponit. De Teſtamenti factione, & Hæreditatum ratione, multa dici poſſent: ſed illa ſunt prolixiora, & aliò, ad Jus Hebræorum, pertinent. Hæc tantùm obiter hîc notamus; apud Hebræos fas non eſſe, alium teſtamento hæredem inſtituere, & hæreditatem transferre ab iis, qui ex legitimis ſunt hęredibus, in alios. Et qui hoc facit, de eo dicunt, עוכר שארו אכזרי *Qui turbat carnem ſuam, i.e. propinquum ſuum, crudelis eſt.* Imò, כל הנותן נכסיו לאחרים והניח היורשין אע"פי שאין יורשין נוהגין בו כשורה אין רוח חכמים נוחה הימנו *Qui legat facultates ſuas aliis, derelictis ſeu præteritis hæredibus legitimis, ejus actiones à Sapientibus non probantur, etſi hæredes erga ipſum non ſe geſſerint prout decebat.* Item; מדת חסידות היא שלא יעיד אדם חסיד

בצואה שמעבירין בה ירושה מן היורש אפי׳ מבן שאינו נוהג לאחיו חכם ונוהג כשורה h.e. *Pium & ſanctum eſt, ne quis tanquam teſtis ſubſcribat Teſtamento, in quo hæreditas transfertur à legitimo hærede; ne quidem ſi fiat à Filio degeneri & immorigero, ad fratrem γνήσιον, ſapientem, & prout decet, ſe gerentem.* Ratio additur in Gemara; דלמא סליק מניהו זרעא מעליא *Fortaßis enim ex talibus ſemen laudabile poteſt ingredi* &c. Leguntur hæc in Talmud Bava baſra cap. 8. Qui cætera de Teſtamentis & Hæreditatibus ſcire avet, adeat ex noſtris Seldenum, in libro De Succesſionibus in Bona defuncti, juxta Leges Hebræorum.

Nominis mutatio.

Solent etiam in periculoſis morbis quandoque curare, ut in Synagogis publicæ Orationes pro ſe fiant, eleemoſynas in Scholas & pauperibus mittere: Nomen item ægroti mutare, & aliud ipſi imponere, quâ de re aliquid in Præfatione Concordantiarum ſcripſimus. Id ſcribitur in libello precum Judæorum Italorum fieri, libro Legis in manus à perito Rabbino ſumpto, recitatis item Pſalmis tribus ſuprà nominatis, & ſubjunctâ precatione, quam ibidem eſt legere, in qua inter cætera ita ſcribitur; *Miſereatur Deus ſuper* N. N. *vitaq; ac valetudini priſtinæ eum reſtituat, voceturq; nomen ejus inpoſterum* N. *lætetur in nomine hoc ſuo, & confirmetur illud in eo, &c. Sit quæſo beneplacitum tuum, ó Deus, ut mutatio nominis ipſius faciat ad abolendum ab eo omnia decreta dura & mala,*

& mala, & ad lacerandam ſententiam contra ipſum latam; ſi mors decreta eſt ſuper N.(nomen prius) *non tamen decreta eſt ſuper* N. (nomen poſterius & novum), *ſi decretum malum factum eſt contra* N. *non eſt factum contra* N. *En, hac horâ eſt quaſi vir alius, ſicut creatura nova, & ſicut parvulus recenter natus ad vitam bonam & longitudinem dierum, &c.*

Ægrotus morti vicinus, ſolus non relinquendus, ſed ſemper diu noctuque aliquis lecto adſtare debet, ne, ſi ſolus moriatur, nimio animi mœrore animam exhalet. Anima enim conſternatur, quando ipſi è corpore migrandum. Hinc præceptum eſt, ut in ejus ſeparatione aliquis morienti adſit, maximè viro pio, docto, & benè merito, juxta illud, *Non videbit foveã, ſi viderit ſapientes, quando moriuntur.* Et hoc inter bona opera inprimis referunt. *Moribundus non ſolus linquendus.* *Pſal. 49. 10.*

Ægroto ultimùm ſingultiente, & animam exhalante, adſtantes omnes, ſive propinqui fuerint, ſive extranei, veſtes ſuas lacerant aliquantum; ita tamen, ut non multum damni contrahi inde poſſit. Laceratio debet fieri ſtando, exemplo Davidis, de quo legitur; *Et ſtetit David, & ſcidit veſtimenta ſua:* & in anteriore veſtimenti parte, ubi videri poteſt, non à tergo: Palmæ unius circiter longitudinem laceratio æquare ſolet, & à ſiniſtro latere fieri; in luctu verò parentum ad dextrum latus facienda eſt: In obitu mortuorum cætero- *Laceratio veſtium in luctu.* *2. Sam. 13. 31.*

Digitized by Google

rum ſciſſuram faciunt duntaxat in ſuperiori veſte: ſed in obitu Patris & matris, in omnibus veſtibus; quia lugens non amplius poteſt obſervare præceptum de Honorando Patre & Matre: propter reliquos defunctos laceratio poteſt fieri privatim: ſed ob Patrem & matrem nonniſi palàm, & coràm aliis: propter alios poteſt fieri vel manu, vel inſtrumento aliquo; propter Parentes nonniſi ma-
Gen. 37. 34. nu &c. De veſtium laceratione ſcribitur: *Sciſſisq; veſtibus, indutus eſt cilicio, lugens filium ſuum multo tempore.*

Planctus ob mortuos. Pòſt etiam, dum in conſpectu ipſorum eſt, fletu non ſolùm, lachrymis, & ejulatibus, ſed & leſſu ac nęniis proſequendus(הֶסְפֵּד *Heſped* Judæi vocant), quibus laudes & merita defuncti, ſive vir ſit, ſive mulier, recitantur, ad luctum & mœrorem augendum. Sæpè etiam tales mercede conducuntur, qui id faciant. Hic tamen modum tenendum ſcribunt, & cavendum, ne in exceſſu peccetur, & invidia defuncto creetur, vel occaſio calumniandi malevolis prębeatur. Hinc eſt illud Lucæ 8. 52. *Flebant autem omnes & plangebant.* Huc etiam pertinere videtur quod Act. 9. 39. de Donade legitur, quòd *viduæ flentes oſtenderint tunicas & veſtimenta, quæ faciebat, dum adhuc cum illis eſſet.* Lugetur & defletur ab illis per
Gen. 50. 10. ſeptem dies, exemplo Joſephi, qui patrem ſuum per ſeptem dies deflevit.

Quam-

Quamprimùm animam egit, mortuo oculi clauduntur & os, corpus in terra reponitur linteo involutũ, ejus vultus tegitur, nec ullus amplius vultũ illius aſpicere audeat, (dicunt enim hoc eſſe קשה לשכחה h.e. *inducere oblivionẽ & memoriæ obeſſe*) candela cerea ad caput ejus ponitur, pollicem illi in manu incurvant, eo modo, ut hâc incurvatione & manus complicatione ſacroſanctum Dei Nomen שדי exprimatur: ſic enim compoſitum mortuum ne minimo quidem digito Satan tangere audeat. Pollicem vulgò fimbriarum, à palliolo tempore precum indui ſolito dependentium, (ut in libri hujus principio dictum eſt) filo annectunt; quia alioqui incurvus non maneret. Mortui enim manus & digitos ſemper extendunt, quaſi innuentes, ſe mundum hunc mittere, nihilque in eo ſuum amplius reputare, ut contrà infantes naſcentes manus contrahunt, ut ſignificent, ſibi hujus mundi bona à Deo data, ac veluti in manibus incluſa fuiſſe: Aqua omnis, tam in ædibus defuncti, quàm in viciniâ, effunditur. *Mortuus quomodo componatur.*

Aquâ calidâ, cui addunt flores chamæmeli & roſas ſiccas, ſtudiosè abluitur mortuus, ut purus & mundus ſit, quùm peccatorum ratio reddenda erit. Ovum inſuper acceptum, cum vino agitantes, permiſcent, & capiti illius illinunt. Ablutio & Inunctio hæc à quibuſdam fit domi, antequam efferatur; in non- *abluatur.*

nonnullis locis, præſertim ubi Judæorum eſt magna copia, in Cœmeteriis, quæ בית חיים *Beth chájim* Locum viventium vocant, tabulæ (quam מטה *Mittah* Lectum vocant) impoſitum in cœmeterium deferunt, in quo certam quandam ædiculam habent, in qua eum abluunt, & poſt ablutionem loculo includunt. Hujus ritus fit mentio Act. 9. 37. *Factum eſt autem in diebus illis, ut morbo correpta moreretur: quam cùm laviſſent, poſuerunt in cœnaculo.*

Poſt ablutionem obſtruunt omnia corporis ejus foramina.

Induatur. Albam deinde illi lineam tunicam induunt, & quidem vulgò eam, quam Expiationis die induere ſolitus erat, unà cum ſuo *Talles*, ſeu palliolo precatorio. Antiquisſimæ enim hoc apud ipſos eſt conſuetudinis, לקבור בבגדים לבנים in veſtimentis albis tumulo mortuos mandare. Pretioſis verò veſtimentis aliis, ne quidem Principem in Iſraele, ſepelire licet. Cauſa; 1. ne pudore afficiantur illi, quibus tantæ facultates non ſuppetunt, ut pretioſas pro mortuis veſtes comparent. 2. quia id faſtum & ſuperbiam redolet, quæ hîc procul abeſſe debet: 3. quia eſt מעשה גוים opus & conſuetudo gentilium. Unde conſtitutionem fecerunt, ut omnes mortui ejuſdem generis involucris ſepeliantur. In Talmud tamen legitur *R. Jannaj moriturus liberis mandaſſe, ne ſepelirent eum in veſtibus vel albis vel nigris* (*Schab. fol. 114. 1.*)

Non

Non albis; *ne in gehennam detruſus, veluti ſponſus appareret inter lugentes*; Non nigris; *ne in Paradiſo compareret velut lugens inter hoſpites nuptiales. Itaq; rubris veſtimentis indui voluit.*

Si quis ſit, qui cum ipſo, dum viveret, non fuerit reconciliatus, is, ne à mortuo coram Deo accuſetur, accedit ad cadaver, & prehenſo pollice alterutro pedis ipſius, delicti veniam ab eo petit.

Atque hæc omnia viri præſtant viris, mulieres mulieribus.

Poſteaquam ſic compoſitus eſt, in pheretrum reconditur ſuppoſito mundo linteo, & alio ſuperimpoſito, atque effertur, deducentibus funus & comitantibus, non ſolùm liberis & propinquis, ſed & aliis ejus loci incolis magno numero, vide Lucæ 7.℣.12. Inter præcipua enim bona opera quoq; referunt hanc לויה ſeu deductionem funeris. Pheretro, ſi Rabbinus fuerit, libros aliquot imponunt.

Quùm ædibus effertur, teſtam in illum conjiciunt, hoc pacto indicantes, omnem cum illo triſtitiam domo excedere debere. Quidam ajunt, Mulieres debere præcedere pheretrum in elatione funeris, alii volunt, illas debere ſequi. Prioris conſuetudinis hanc reddunt rationem, quòd per Mulierem mors in mundum introierit: Poſteriores dicunt, Viros præcedere debere, propter honorem filiarum *Efferatur.*

Digitized by Google

liarum Iſraelis, ne eas viri videant. Et ſi communiter hodiè obſervant.

Sepeliatur. Mox, ubi ad ſepulchretum pervenerunt ajunt; *Benedictus Deus, qui vos omnes in judicio & juſtitia formavit, creavit, cibavit, educavit, ſervavit, & interfecit, veſtrum omnium numerum novit & vos ſuo tempore vitæ reſtituet. Benedictus Deus qui & interficit, & vitæ reſtituit.* Propter ſepulchrum pheretrum humi deponunt, ſepulchrum in quibuſdam locis ſepties circumeunt, & longam admodum precem recitant quâ Deum laudant, quòd æquam de mortuo ſententiam tulerit, quam etiam ob cauſam ab illis צידוק הדין *Juſtificatio judicii* dicitur, & incipit הצור תמים פעלו. Eâ finitâ, accedun qui ſepulchro reddant & contumulent: & proximos quidem amicos primam aggerere terram oportet. Diligenter autem attendendum, ut terra omnis, quæ in effodiendo ſepulchro egeſta eſt, iterum aggeratur; alioqui enim videretur terra quaſi eum reſpuere, & dicere; Nolo ut in mè ſepeliaris. Si perſona dignior fuerit, Oratione ei parentant, in ejus laudem. In cœmeterio nemo alterum ſalutat.

Convertuntur poſtea, & magno cum ululatu & gemitu domum repetunt, ac inter eundum ſinguli ter ad terram inclinati gramen evellunt, cum adhærente ei gleba, ſeu ceſpites gramineos, dicentes, זכור כי עפר אנחנו *Recordare, quòd pulvis ſimus:* deinde illud poſt tergum ja-

Pſal. 103. 14.

gum jactant, addentes ex Pſal. 72. 16. ויציצו מעיר כעשב הארץ *Et florebunt de civitate, ſicut herba terræ*; ſic teſtantes ſpem nempe Reſurrectionis mortuorum, qui inſtar graminis denuò germinabunt & florebunt, ut & Propheta ait; *Oſſa veſtra quaſi herba germinabunt.* Alii *Jeſa. 66. 14.* verò id fieri dicunt, ut ſic nobis, *homines nihil aliud niſi pulverem & terram eſſe*, in memoriam revocemus, ut David ait. Poſt tergum verò, *Pſ. 103. 14.* non verò ante pedes, projiciunt; quia gramen illud immundum eſt, utpote ab iis tactum, qui circa mortuum occupati fuerunt: Ideò nolunt illud ante ſe videre: vel in luctus & doloris ſignum, ſicuti de amicis Jobi legitur; *Sciderúntq; ſinguli pallium ſuum, & ſparſerunt pulverem ſeu terram ſuper capita ſua.* *Jobi. 2. 12.*

Ubi ad ſcholæ atrium redierunt, manus abluunt, & ajunt; *Manus noſtræ non effuderunt* *Deut. 21. 7. 8.* *ſanguinem iſtum* &c. *Expia populum tuum Iſraelem* &c. uſque ad; *In medio populi tui Iſrael.* Hinc in ſcholam pergunt, humi ſedent, mox de loco in locum ſubſiliunt, & ſepties vel novies ad minimum ſedem mutant, recitantq; Pſalmum 90. In mortui gratiam Precem recitant, quæ illis קדיש appellatur, ut & dicta aliquot conſolantia; ut, *Et ſic decor Domini Dei* *Pſal. 90. 17.* *noſtri ſuper nos, &c.*

Eodem die, quo quis moritur, ſepeliunt, *Mortuus ſtatim ſepeliendus.* vel quamprimùm fieri poteſt; quia ſcriptum eſt; *Non pernoctabit cadaver ejus, ſed* קבור תקברנו *Deut. 21. 23.*

ſepelien-

ſepeliendo ſepelies eum; quisquis nempe is fue-
rit. Et quò magis quis feſtinat ad efferendum
eum, eò melius facit. Excipiuntur tamen Pa-
ter & Mater, quorum mors majori & diutur-
niori lamentatione & planctu proſequenda.
Quod ſi etiam quis per noctem aſſervet cada-
ver, ad comparandam ei arcam, involucra,
vel ſi exſpectandi ſint propinqui ejus ad fu-
nus deducendum, vel alii, quia hoc fit in ho-
norem defuncti, non eſt illicitum.

Sepulchrum non eſt pridiè faciendum, &
per noctem apertum relinquendum. Nam
ſcribunt, Traditionem ſe habere, ſi id fiat, in-
tra paucos, atque adeò *16.* dies, alium ex e.
familia moriturum.

Non condunt duos mortuos in uno ſepul-
chro juxta ſe invicem: ſed debet aliquod eſſe
inter eos intervallum, quod eos diſtinguat, u
unuſquiſque ſuum peculiare habeat ſepul-
chrum. Hoc enim cedit in honorem demor-
tui. Sic etiam non reponunt duo feretra ſu-
per ſe invicem; aut ſi fiat, vel neceſſariò fa-
ciendum ſit, ſex palmorum terra inferiori eſ
injicienda.

Sepeliendus in dorſum reponendus eſt
facie ſurſum verſâ, ad inſtar dormientis. S
contrà fiat, vel ſtans aut ſedens ſepulchro in-
datur, id mortuo ignominioſum cenſetur
Feretrum etiam operculo claudendum, nec
terra faciei ejus injicienda, quod & hoc con-
temptum vel neglectũ ſpiret. Se

Sepulchreta ab urbe abeſſe debent ad quinquaginta cubitos, ne ſubinde ea homines in conſpectu habeant, & mœrore ac triſtitiâ afficiantur. *Sepulchreta ubi.*

Eum, qui ſibi ipſi violentam mortem conſciſcit ſcienter, volenter, (המאבד עצמו לדעת) nec lugent, nec plangunt, nec veſtes propter eum lacerant, nec ſe diſcalceant, nec quicquam in ejus gratiam faciunt: quia hæc omnia fiunt in honorem mortui; Talis autem non meretur, ut quicquam in honorem ejus fiat, quia impius eſt. Magnum enim peccatum commiſit, & magnam illud pœnam meretur, juxta illud; *Et ſanguinem veſtrum, animarum veſtrarum, requiram.* Recitant ſuper ipſo ברכת אבלים Precationem lugentium, in honorem viventium ſuperſtitum. *De αὐθοχέιρεις.* *Gen. 9. 5.*

Eadem eſt ratio ejus, qui in Excommunicatione moritur: non ſolùm nullo honore, ſed ludibrio inſuper afficitur, lapidem feretro ejus imponunt, ad ſignificandum, illum Lapidatione dignum fuiſſe. Huc etiam referuntur, Apoſtatæ, Athei, Epicurei, Libertini, fidem abnegantes, Præceptorum jugum excutientes, & ſuo arbitrio, ſine Deo, & ſine Lege viventes: quia ſunt Dei oſores, de quibus dicitur; *Annon odio habentes te, odio proſequor?* Imò proximi agnati veſtibus albis, epulis, conviviis, feſtum agunt, lætitiam ſuam teſtantes, quòd è medio ſint ſublati, juxta

illud; *Quùm pereunt impii, eſt exultatio*, Proverb. 11. 10.

Lugentes proximi. Qui principes funus deducunt, ſive filii ſint, ſive proximi agnati, domum reverſi, per *ſeptem dies* humi nudis pedibus ſedent & edunt: Nullas carnes comedunt, nullum vinum bibunt, (verùm Sabbatho, vel alio quopiam die feſto, horum uſus illis in feſti honorem permittitur) per *triginta dies* lugubres & ſqualidas veſtes gerunt; nullas vel lavant, vel lotas & mundas induunt: balneis abſtinent: non tondentur, oleis vel aquis odoratis nec unguntur nec lavantur; ungues non ſubſecant, ſed excreſcere ſinunt, &c. Virum cum viris edere oportet, mulierem cum mulieribus. Septem his diebus otioſi ſunt, non laborant, neque negotiantur, & miſerandum in modum ſe gerunt: Maritus & uxor non eodem lecto dormiunt &c.

Luctum *ſeptem dierum* probant ex eo quod
Amos 8. 10. dicitur; *Et convertam Feſta veſtra in Luctum.* Hinc concludunt; quemadmodum Feſtum durat per ſeptem dies: ita quoque Luctus per totidem dies durare debet.

Quòd *per triginta dies non tonderi* debeant, probant ex eo, quod Deus ad filios Aharonis
Levit. 10. 6. dixit; *Capita veſtra ne nudate* (אַל תִּפְרָעוּ) (comam ſc. quæ פֶּרַע dicitur, quam nutrire debebant, detondendo). Quomodo verò numerum triginta dierum hîc inveniunt? פרע ſeu,

ſeu, *Comam alere* inquiunt, præcipitur etiam Nazireo Num. 6. 5. cum interdicto, ne eam detondeat omnibus diebus voti Nazireatus ſui. Votum autem Nazireatus indefinitè, eſt triginta dierum. Unde verò hoc habent? Ex eo quod ibidem ℣. 8. dicitur; *Omnibus diebus Nazireatus ſui* קדוש יה״יה *ſanctus erit.* Hîc vox יהיה per Gematriam in numeris facit 30. Ergo tot ſunt dies Nazireatus; & per conſequens & Luctus. Acumen Rabbinicum!

Quòd *per triginta dies* pullis veſtibus induti eſſe debeant &c. eliciunt ex eo quod legitur; *Et miſit Joab in Tekóah, & tulit inde mulierem ſapientem, & dixit ad eam; Præ te fer luctum obſecro, atq; indue te quæſo veſtibus lugubribus, nec ungas te oleo, ſisq; veluti mulier jam diebus multis lugens ſuper mortuum.* 2. Sam. 14. 2.

Hîc dicitur, *Diebus multis luctum circa veſtes & unctionem durare debere.* In ſuprà adducto loco, ex Levitico, Comæ adjunguntur Veſtes; *Capita veſtra ne nudetis, & veſtimenta veſtra ne ſcindatis.* Itaque concludunt hinc, utriusq; debere eſſe eandem rationem, ut non per pauciores dies pullis veſtimentis mortuus lugeatur, quàm raſurâ & tonſione capitis.

Lugentes de alieno cibo comedant.

Primâ veſperâ, qui luget, cibo ſuo non veſcitur, ſed amici accedunt, cibum ſuum ſecum afferentes. Cauſas hujus rei reddunt varias: *quidam* ajunt, id fieri, quòd lugens, circa curam mortui occupatus, non cogitet

de cibo ſibi procurando: alii dicunt, id faciendum eſſe ad conſolationem lugentium, quam ex eo capiant, quando vident, ſe aliis curæ & cordi eſſe,& ſibi cōdolere:alii id edu-

Ezech.24.17. cunt ex eo,quod Deus,luctum Ezechieli prohibens,dixit; *Et panem hominum ne comedas*;Hîc volunt per *Panem hominum* intelligi *Panem aliorum hominum*, qualem lugentes edunt, & ſic jam tùm hanc conſuetudinem in Iſraele obtinuiſſe. Si Mulieri luctus obveniat,illa itidem non de ſuo, vel mariti cibo, epulum primum capiet: ſed mulieres aliæ illi cibum mittent, non viri. Ova *dura* illi edenda præcipuè mittuntur conſolationis ergò, ut & vinū, quemadmodum enim ova rotunda ſunt & ſphærica,ita quoq; mors volubilis eſt,hodiè hunc, cras illum petit. Vinum; ad eos recreandos & exhilarandos, ut luctus ſui obliviſcantur, juxta illud Salomonis, Prov. 31.

Ob ſeptem perſonas obligatur quis ad luctus ſolemnitates præſtandas; Patrem, Matrem, Filium, Filiam, Fratrem, Sororem, & Uxorem.

Filiorum luctus ob parentum obitum.

Parentes mortuos filii per annum integrum lugent. Pullis veſtibus in luctu non utuntur: ſed veſtes illas, quibus obitus tempore quis indutus fuit, nec ullas alias, toto luctus tempore, per integrum ſcil. annum, geſtare tenetur. In quibuſdam tamen locis vel nigris, vel violaceis veſtibus induuntur.

Quotan-

Quotannis etiam jejunio eum diem celebrant, quo parentes ipſis erepti fuere.

Filium præterea oportet per ſolidos undecim menſes, ſingulis diebus, Precem illam, quæ קדיש dicitur, recitare. Scribunt enim & credunt, patrem hoc pacto ex purgatorio liberari. Impii duodecim integros menſes in purgatorio manent: qui paulò magis pii ſunt, citiùs egrediuntur. Hinc ſcribitur in Talmud; *Prævaricatores, tam Iſraëlitæ, quàm Gentiles, corpore ſuo deſcendunt in Gehennam, & ibi per duodecim menſes cruciantur; Corpus conſumitur, & Anima igne in cineres redigitur, quos ventus pedibus juſtorum in Paradiſo flatu ſuo ſubjicit, ſicut dicitur apud Prophetam;* Et conculcabitis impios: quia erunt ut cinis ſub plantis pedum veſtrorum: *Hæretici autem, Proditores, Apoſtatæ, Epicurei, &c. manebunt in ea* לדורי דורות *in ſæcula ſæculorum, ſicut dicitur:* Quoniam vermis eorum non morietur, & ignis ipſorum non extinguetur. Ideò undecim tantùm menſes pro patre quiſque orat: nemo enim patrem ſuum pro impio vult habere. Hac autem prece patrem liberari, è Talmude docent (Author Speculi ardentis citat ex tractatu *Callah*) ejuſmodi fabellâ: *Quum Rabbi Akibha aliquando ſpatiatum iviſſet, obviam factus eſt illi vir, eo lignorum faſciculo onuſtus, cui ferendo neq; aſinus, neq; equus par fuiſſet. Interrogavit R: Akibha, an vir eſſet, an verò ſpectrum? virum ſe eſſe*

Purgatorium.

Roſch haſchanah fol. 17.1.

Malach. 3. 21.

Eſa. 66. v. ult.

reſpondit, jam quidem mortuum, & ſibi ſingulis diebus tantum onus in purgatorium deferendum eſſe, quo miſerrimè propter peccata in hoc mundo perpetrata uratur. Denuò interrogavit Rabbi, an filium nullum ſuperſtitem reliquiſſet? quî uxor illius, quî filius vocaretur, & in qua urbe habitarent? Quum hæc omnia reſciviſſet, illò ſe contulit, filiumq́ illius inventum precem קדיש *docuit, & ſingulis diebus pro patre ſuo recitare juſſit; hoc enim pacto ex purgatorio liberatum iri. Quum verò filius didiciſſet, & aliquandiu recitaſſet, vir ille Rabbino noctu in ſomnis apparuit, gratiasq́ egit, & ſe ex purgatorio liberatum, & in horto Eden jam eſſe, confeſſus eſt.* Geſtum hoc poſtea Rabbinus ad omnes Judæorum ſcholas ſcripſit, ſtatuens & pręcipiens, ut ſinguli filii precem hanc pro patre ſuo recitarent. Ideò patres in mortis lectulo decumbẽtes lætantur, ſi filium ſuperſtitem relinquant.

Oratio pro defunctis. Neque ſolùm Filius, ſed & tota Eccleſia ſingulis Sabbathis pro defunctis orat, maximè pro illis, qui vel aliquid ad uſum pauperum, vel Synagogæ conſervationem legarunt & contulerunt, vel aliis operibus benè meruerunt: Formula hujuſmodi precationis extat in libro Precum ſecundum conſuetudinem Judæorum Italorum, & ita habet; *Recordetur Deus in bonum animæ Rabbi N. aut Dominæ N. qui, vel, quæ ivit ad vitam æternam, cum anima Abrahami, Iſaaci & Jacobi;* vel (ſi fœmina fuerit) *Saræ, Rebeccæ, Rachelis, & Leæ, qui*

qui vivunt in horto Edenis; quia daturus eſt Rabbi N. vel Domina N. filius ejus, aut propinquum ejus, quantum ſponte animus ejus ipſi dictaturus eſt, in eleemoſynam, vel, pro Oleo lucernæ &c. in expiationem animæ ejus, & ut Deus ejus recordetur in bonum; largiatur ei Deus requiem, id benè ipſi ſit, & anima ejus ligata ſit in faſciculo viventium in vita æterna, in paradiſo, ſub ſolio gloriæ? Expergiſcatur tempore vivificationis mortuorum, & cantet cum reliquis dormientibus in pulvere, ſicut ſcriptum eſt; Vivent mortui tui, cadavera mea reſurgent; expergiſcimini, & cantate, qui habitatis in pulvere; *& τῷ N. filio ipſius, vel propinquo, vel amico & familiari ejus, det mercedem bonam, & vitam bonam, in mundo hoc, & in ſeculo futuro! impleat petitiones cordis ejus & cordis noſtri, in bonum! germinare faciat ipſi, & nobis, ſalutem brevi: Sic ſit voluntas ejus, Amen:* Precationem hanc vocant זכרון הנשמות *Memoriam animarum.*

Ejuſmodi fabulis ſapientisſimi Rabbini Judaicam fidem juventutis animis inſerunt, unde tam pii, ſolertes & induſtrii Judæi tandem oriuntur. Ac ſanè ſapientiam ſuam & ſanctitatem præ cæteris omnibus gentibus mirum quantum jactant.

Elato mortuo, lectus, in quo animam exhalavit, de novo inſternitur, & ad caput lampas olei accenditur, quæ per ſeptem continuos dies ardet, in animæ honorem, quæ illuc, ubi evolavit, revertitur, & corpus amiſſum deflet.

Cur aquam effundant.

Quòd aquam ex ædibus effundunt, ejus rei varias reddunt rationes: Sunt qui dicant, in Prophetiſſæ Mariæ memoriam id fieri, de quâ ſcribitur; *Mortuaq́ eſt ibi Maria & populus aquâ indiguit.* Sapientisſimi Talmudis ſuffarcinatores id fieri ſcribunt, quia Angelus mortis, qui hominem interfecit, cultrum ſuum vel gladium aquâ, quæ domi eſt, ſtatim abluat, ac proinde aquam illam inficiat.

Num. 20. Tract. Abhoda Zara, cap. 1.

De Angelo mortis.

Scribunt enim in Talmude, *Satanam ſive Angelum mortis ad caput lecti ſtare, cum gladio evaginato præ manibus, à quo tres fellis amari guttæ dependent: ubi primùm ægrotus gladium illum conſpicit, terretur, & os diducit. Tum tres illæ guttæ homini in os decidunt; primâ guttâ confeſtim moritur; alterâ guttâ pallidus & luridus redditur; tertiâ deniq́ putreſcit. Quamprimùm verò homo animam exhalavit, ad aquam properat Satan, & gladium ſuum abluit: ideò omnem aquam in plateam ejiciunt.* Egregium mehercle fidei Judaicæ fundamentúm! Alii ſcribunt, olim ſono cornu alicujus publicatum fuiſſe, ſi quis mortuus eſſet: quòd triſtia hujuſmodi nova nemo libenter ſoleat ore nuntiare. Hac de cauſa nunc effundi aquam,ut omnes ſciant,mortuum eſſe in illis ædibus.

Scribit præterea Antonius Margarita, in tractatu de Scenopegiis legi, *priſcos pios Rabbinos à Deo petiiſſe, ne ſibi Angelus mortis tam horrendâ ſpecie in mortis lectulo appareret, idq́ à Deo impetraſſe*

petraſſe: imò illos per ſanctum nomen, Satanam non tantùm faſcinaſſe & vinxiſſe, ſed & illi ſiniſtrum oculum eruiſſe, &c.

Et in Talmude ſcribunt, *unicuiq; mortuos multo afficiendos eſſe honore; ſiquidem omnia norunt quæ in hoc mundo fiunt.* Item, *animam non illicò cœlum, unde orta eſt, repetere, ſed in hoc mundo per duodecim menſes errare, iterum in ſepulchrum redire, multa in purcatharterio interim pati, & demum poſt duodecim menſes in cœlum venire, ibiq; quieſcere.* *Tract. Berachos. cap. 3. Schab. fol. 152. Taanith fol. 23.*

In libro שבט יהודה id eſt, *Tribus Judæ*, in diſputatione inter Chriſtianum & Judæum exortâ, Chriſtiano quærente, *cur mortui omnia norint, quæ hic in terrâ fiunt?* reſpondetur; *Animam in cœlum non venire, donec corpus ſepultum, & in pulverem denuò redactum fuerit, ac proinde diu adhuc in terris manere, & omnia quæ hîc fiunt reſcire.* Animam verò non protinus in cœlum abire, ex Salomonis Eccleſiaſte probat, ubi ſcribitur; *Revertatur pulvis* (hoc eſt corpus) *in terram ſuam unde erat, & ſpiritus* (vel anima) *redeat ad Deum qui dedit illum.* Hîc, inquit Judæus, *corpus primò in pulverem redigi* dicit, deinde *ſpiritum ad Deum redire*; alioqui dixiſſet Salomo; *Spiritus redeat ad Deum, & corpus in terram, &c.* *Eccleſ. 12. 7.*

Elias, præſtantiſſimus ille Grammaticus, in Tisbite ſuo ſcribit, ad radicem חבט, hanc eſſe Rabbinorum ſuorum ſententiam; *quum* *De Chibbut hakkéver.*

Judæus ex hac vitâ exceſſit, Angelum mortis venire, & ſuper ſepulchro ejus ſedere, animam in corpus denuò intrare, illudq; in pedes erigere, tum Angelum mortis catenam accipere, cujus altera pars eſt ferrea, altera ignea, quâ corpus hominis duobus ictibus ferit: primo ictu diſſolvi omnia membra ejus, altero omnia oſſa ejus diſſipari, ubi verò tertium ictum addiderit, in pulverem & cinerem redigi: bonos poſtea Angelos venire, qui oſſa ſimul colligunt & ſepulchro reddunt. Pœnam hanc חבוט הקבר *Chibbut hakkéver* appellant, nec de illa tantùm ſcribunt, ſed & certisſimè eam credunt, & in precum ſuarum libellis Deum orant, *ut à* חבוט הקבר *liberentur*, ut in libello Precum, quas Benedictiones appellant, inter preces, quæ Expiationis die recitantur, videre eſt.

Num. 32. Legimus quoq; in libro חסידים *Chaſſidim, eum qui multas eleemoſynas diſtribuit, qui diſciplinæ & continentiæ amans eſt, qui libenter & ex animo benefacit, peregrinos cibat, piaq; attentione preces concipit, quamvis extra terram Canaan habitet, ab ictibus & plagis ſepulchri immunem fore, & tutum à* חבוט הקבר. Hinc quoque perſpicere eſt, eos, qui in terra Canaan moriuntur, harum plagarum expertes eſſe; omnes verò reliquos, qui extra terram illam moriuntur, huic pœnæ obnoxios. Huc etiam pertinet, quòd oporteat illos, qui in peregrinis regionibus moriuntur, per occulta & latentia foramina, terræque cavernas tamdiu volutari,

donec

donec in terram promiſſam venerint; alioqui à mortuis reſurgere non poſſunt, uti primo hujus libri capite expoſuimus.

Finitis ſeptem diebus luctus, in publicum iterum prodeunt: quidam lampades in Schola accendunt, orationes faciunt, & eleemoſynas pauperibus promittunt pro anima defuncti. Si Rabbinus, aut alius vir inſignis moriatur, conciones & orationes funebres in illorum honorem & laudem habentur, vel etiam Carmina, quæ juſta ipſis vocantur הספד המת *Planctus mortui*. In multis locis etiam lapides ſepulchrales ſepulchris addunt cum Inſcriptione, in quâ nomen ſepulti, ejus laudes, dies item, annus & menſis mortis ejus, continentur. Non ſuperimponunt autem hujuſmodi lapidem ſepulchro, ſed juxta illud erectus ſtat. Unde מצבה *Mazzéva* vocatur, *Statua*, *Lapis ſtans*. In Rituali Maharil f. 111. ſcribitur, inter ſepulchra Moguntina inventam eſſe jam ante 200. & ampliùs annos, hujuſmodi ſtatuam, cui inſcriptum fuerit, שפחה חרופה; erectam, juxta ſupputationem in ea expreſſam, mille & centum antè annis. Unde antiquitas illius Synagogæ colligitur.

Qui Sepulchra Judæorum videt, dicit; *Benedictus ſit Deus, Rex Mundi, qui judicio creavit vos, judicio vos ſuſtentavit, judicio vos morte affecit, & judicio vos reſuſcitaturus eſt: Benedictus eſto Domine, qui vivificas mortuos.* Super ſepulchra autem

Jerem. 50.12. tem Chriſtianorum dicunt בושה אמכם Pudore affecta eſt mater veſtra valdè, erubuit genitrix veſtra: ecce noviſſima gentium erunt
Eſa. 26.14. deſertum, terra arida, & ſolitudo. Vel *Mortui non reviviſcent, mortui non reſurgent.*

Officium ejus, qui à morbo convaleſcit.

Qui ex morbo aliquo convaleſcit, tenetur Deo pro beneficio ſibi præſtito benedicere, his verbis: ב'אי א'מה הגומל חסדים טובים לחייבים שגמלני כל טוב *Benedictus ſit Deus, Rex Mundi, qui beneficia ſua confert etiam in reos* (indignos inter quos & ego): *quiq; mihi etiam omne bonum retribuit.* Audientes eum, ſubjungunt; אשר גמלך טוב הוא יגמלך כל טוב סלה *Qui tibi nunc benefecit, idem benefaciat tibi ſemper!*

Hanc benedictionem recitare debent in cœtu decem minimùm perſonarum, inter quos etiam ſint duo Rabbini, juxta illud;
Pſal. 107.32. ובמושב זקנים יהללוהו *Et in conſeſſu ſeniorum laudabunt eum.*

Si quis alius eum præveniat & Deum vel hac formula laudârit, quòd eũ reſtituerit; vel aliâ, veluti; בריך רחמנא דעלמא דיהבך לן ולא יהבך לעפרא *Benedictus ſit Deus mundi, qui te nobis reddidit, & non tradidit te pulveri*; ipſe ſubjunget *Amen*, & defunctus eſt officio ſuo.

Facienda eſt hęc benedictio, ſeu Gratiarum actio, intra triduum à ſoluto morbo, dum nimirum miraculum ſeu beneficium eſt recens.

CAPUT

CAPUT L.

De venturo Judæorũ Meſſia.

MEſſiam Judæis promiſſum eſſe omnes conſentiunt, ideò in quotidianis precibus à Deo petunt, *ut citò & in diebus ſuis veniat:* ſed quis ille, & quando venturus ſit, dubium valdè eſt apud illos & controverſum.

Vulgò omnes credunt, hominem vulgarem & plebejum fore, qui tamen cæteros homines multiplici virtute longè ſuperet: uxorem etiam ducturum, liberos procreaturum, qui illi in regno ſuccedant. *Meſſiã qualem Judæi fingant.*

Quia autem Sacra Scriptura duplici modo de Meſſia loquitur; interdum nempe tanquam de vili, paupere, & abjecto, qui & moriturus ſit; interdum tanquam de magnifico, præpotente & excelſo, &c. ideò ſibi duos quoq; Meſſias finxerunt; alterum, quem *Meſſiam filium Joſephi* appellant, qui pauper erit & vilis, vir tamen ſtrenuus & rei bellicæ peritiſſimus; alterum, quem *Meſſiam filium Davidis* vocant, qui verus Meſſias & rex Iſraelis erit, quique eis in terra Canaan præerit. *Duos Meſſias fingunt.*

De illius adventu inter ſe diſſident atque diſcordant. *De tempore adventus Meſſiæ.*

Priſci Judæi, ante Chriſti nativitatem, non procul à termino aberrarunt, quum Elias dixit; *Mundum ſex mille annos duraturum, nempe* *Tractatu Sanhe. c. 11.*

per

per duos mille annos mundum fore תהו *inanem & vacuum*, hoc eſt, abſque Lege divina, *per duos mille annos* תורה *ſub Lege, reliquos verò duos mille fore* ימי משיח *dies Meſſiæ*. Sperabant itaque, poſt quatuor mille annos à mundi creatione Meſſiam venturum, nec ſanè procul à ſcopo aberrant. Nam, juxta vulgatam Chriſtianorum ſupputationem, Chriſtus rectus & verus Meſſias Anno 3963. vel ex Judæorum ſupputatione 3761. (ducentis enim & duobus annis à nobis diſtant) natus eſt. Verùm quia non inſtar alicujus magnatis, vel præpotentisſimi regis, ut Davidis, vel Salomonis, advenit Chriſtus, nec ex alienigenæ Herodis tyrannide, & Romanorum poteſtate eos liberavit, nec etiam ferreo ſceptro omnes illorum inimicos confregit & comminuit, ſed ſpirituali oris ſceptro regimen ſuum in illos orſus eſt; ideò pro vero Meſia admittere illum noluerunt, etſi à quibuſdam agnitus & admiſſus fuerit, atq; illo ipſo quoque tempore viri juſti & pii illum expectaverint, ut de Simeone dicitur; *quòd conſolationem Iſraelis*, hoc eſt, Chriſtum, *expectaverit*, ut ſenior Propheтiſſa Anna *multa loquebatur de eo omnibus qui expectabant redemtionem Jeruſalem*. Et hoc eſt, quod Apoſtolus Paulus ait, *ſecundum electionem gratuitam quorundam, qui Chriſtum verum Meßiam & ſervatorem admiſerunt, reſervationem factam eſſe*. Tamen quia omnem regiam poteſtatem, verum ſacer-

Cur Chriſtũ pro Meſſia noluerint agnoſcere.

Luc. 2. 25.

v. 38.

Rom. 11. 5.

ſacerdotalem honorem & dignitatem amiſerant, Urbs Jeruſalem deſtructa fuerat, & templum incenſum; tempora Meſſiæ præteriiſſe crediderunt. Ideò anno ſecundo & quinquagesimo à templi deſolatione, ſuperbus quidam & arrogans Judæus ſe pro vero Meſſia obtruſit, & ſibi hanc Bileami prophetiam attribuit; *Orietur ſtella ex Jacob, & conſurget virga de Iſrael, & percutiet duces Moab, vaſtabitq; omnes filios Seth, Et erit Idumæa poſſeſſio ejus: hæreditas Seir cedet inimicis ſuis* (Hæc tum temporis de ineunte Chriſtianorum regno accipiebant, & etiamnum hodiè venturum Meſſiam exſequuturum credunt) *Iſrael verò fortiter aget.* Gratiſſimus & acceptiſſimus hic illis fuit nuntius, quum audirent, ſe Romanis, qui paulò antea urbem & templum perdiderant, dominaturos & imperaturos. Se autem impoſtor ille juxta hanc prophetiam בר כוכב Bar cochabh *Stellam exorientem* appellabat. Aderat illi primùm præſtantiſſimus & doctiſſimus Rabbi Akibha, qui diſcipulorum viginti quatuor millia habuit, & de illo publicè proclamabat היינו מלכא משיחא *En ipſum regem Meſſiam!* Magnum hoc pacto & numeroſum contraxit populum, ſedemq; regiam Bitheræ habuit. Sed quum paulò poſt Imperator Adrianus Meſſiam hunc per ſeſquitriennium obſediſſet, urbem expugnaſſet, Meſſiam captum mortis ſupplicio affeciſſet, & ſimul cum hâc

Bar cochabh.

Num. 24. 17.

S:ellâ

Stellâ quadragies centum millia Judæorum jugulaſſet & miſerè trucidaſſet, experti ſunt reliqui, ſe ab hâc Stellâ ſeductos fuiſſe, & ab illo tempore in hunc uſq; diem falſum illum Meſſiam בר כוזב *Bar coſabh* vel כוזיבה *Cosíba* hoc eſt, Mendacem & falſum Meſſiam appellarunt. Multi præterea alii diverſis temporibus ſe pro Meſſiâ venditarunt, ut in libro שבט יהודה videre eſt, idq́ue quia Meſſiæ tempora præteriiſſe, conſcientiâ convincebantur.

Quum autem Chriſtum verum Meſſiam ſpreviſſent & repudiaſſent, nullusq; alius orietur, illam Eliæ traditionem, cujus modò meminimus, nempe poſt quatuor mille annos Meſſiam venturum, adulterarunt, & adjecerunt, *propter peccata ſua tempus protractum eſſe, nec Meſſiam adhuc adveniſſe.* Sed poſtquam nullus omninò advenit Meſſias, nec ullum ampliùs adventus illius terminum aſſequi potuerunt, diris & execrationibus devoverunt illos, qui tempora adventus Meſſiæ ſupputarent, & terminum ejus inquirerent, & dixerunt, תפח רוחן של מחשבי קצין *Rumpatur ſpiritus eorum qui tempora*, adventus nempe Meſſiæ, *ſupputant.* Nihilominus tamen multi, diris iſtis ſusq; deq; habitis, juxta Prophetarum prædictiones, animi conſcientiâ impulſi, tempora adventus Meſſię præteriiſſe agnoverunt, ideoq́ue ſcripſerunt, *Revera quidem natum eſſe, ſed propter ſua peccata & vitam impœnitentem*

Sanhedrin cap. 11. p. 97.

vel עצמן *i.e. corpus eorũ.*

tentem nondum revelatum, idque à maxima parte etiamnum hodiè creditur. Hinc ſcribit R. Schelomo Jarchi, *majores exiſtimaſſe, Meſſiam eo die natum, quo Hieroſolyma ultimùm deſolata eſt.* Ubinam verò tamdiu lateat, incertum eſt. Sunt qui arbitrentur, jacere in paradiſo, mulieris capillo alligatum, & huc Salomonis verba in Cantico Canticorum detorquent: *Caput tuum ſuper te ut Carmelus, & coma capitis tui eſt tanquam purpura, quâ rex alligatus eſt in ambulacris.* *Rex*, nempe Mesſias, *in ambulacris*, nempe in paradiſo; Hanc veterum Rabbinorum expoſitionem hoc quoq; loco reſpicit R. Schelomo. In Talmude dicitur *ſedere ad portam urbis Romæ inter ægrotos & leproſos*, ex illo ſc. Eſajæ loco cap. 53. ubi *deſpectiſſimus & noviſſimus virorum*, imò *vir dolorum & infirmitatum* appellatur. Alii alia mendacia, aliasque fabulas comminiſcuntur.

Cant. 7. 5. *Sanhed. capite 11. p. 98.* *Jeſa. 53. 3.*

Signa adventum Meſſiæ antecedẽtia.

Verùm utut ſit, venturum adhuc credunt. Sed adventum ejus decem portenta antecedent, quibus ad adventum ejus animadvertendum ſinguli monebuntur & excitabuntur. Non enim tam vilis erit & occultus illius adventus, atq; quum Chriſtus advenit. Ego verò decem hæc prodigioſa ſigna enumerabo, prout in libello, qui אבקת רוכל *Pulvis aromatarius* dicitur, ſcripta leguntur.

Primum ſignum erit, *quòd Deus excitaturus*

& producturus eſt tres reges apoſtatas & à fide ſuâ deficientes, in hominum tamen conſpectu veri Dei cultum, quamvis animus longè alius ipſis ſit futurus, præ ſe ferentes. Omnes enim homines ſeducent, illisq; imponent, ut à Deo & fide ſuâ deficiant, ita ut multi quoque peccatores inter Iſraelitas liberationi ſuæ & redemtioni ſint deſperaturi, Deum abnegaturi, & timorem illius derelicturi. De illis dicitur;
Jeſ. 59.15. Defecit veritas; *quid eſt*, Defecit? *Quicunq; veritatem amant, catervatim aufugient, & in latibulis & ſpeluncis ſeſe abſcondent; fortes verò & tyranni illos omnes perſequentur & interficient. Tum*
Hoſ. 3. 4. *nullus erit rex in Iſrael, uti ſcribitur;* Dies multos ſedebunt filii Iſrael ſine rege, & ſine principe, & ſine ſacrificio, & ſine altari, &c. *nullus erit Academiæ rector, nullus princeps ſynagogæ; nulli fidi paſtores, qui populum lege Dei paſcant, nulli miſericordes & ſancti, nulli clari & præſtantes viri amplius erunt; Cœli claudentur, nullus cibus, nullum alimentum inter homines reperietur. Tres illi reges plurima dura, iniqua & tyrannica facient decreta (Dei tamen permiſſione & ordinatione novem tantùm menſes regnabunt) adeò ut homines imminuantur & deficiant, &, quàm Deum abnegare, mori præoptent, decuplum illis tributum imperabunt, qui octo antea pendebat, octogintā in poſterum pendet; qui decem, centum; cui non erit in ære, luet in corpore, &c. & graviora in dies onera populo Iſraelis imponentur. Accedent etiam ab extremis terræ partibus nigri & deformes homines,*

quos

quos qui intuebitur, præ terrore & metu morietur. Singuli enim duo capita, & ſeptem oculos flammeos & igneos habebunt, tantaq́; pernicitatis & velocitatis erunt, ut cervos ipſos curſu æquent. Tum Iſrael clamabit; Væ, væ nobis! pueruli verò terrebuntur, & ipſi exclamabunt; Ah væ, Ah væ! quid nobis faciendum eſt mi pater? pater verò reſpondebit; Redemtio Iſraelis propè inſtat.

Alterum hoc eſt ſignum; *Deus maximum à ſole in orbem calorem immittet, unde multi cauſi, febres ardentes, peſtilentes, aliiq́; morbi orientur, ex quibus mille hominum millia, tum inter ethnicos & mundi hujus nationes, tum inter impios Iſraelitas quotidiè morientur, ita ut tandem Ethnici in fletus & amaros ejulatus prorumpant & dicant, Eheu! quò nos miſeros vertemus, ubinam nos abſcondemus? Properabunt itaque, & tumulum ſibi ipſis ſtruent, ibiq́; mortem votis ſuis accerſent; præ horrendâ ſiti & doloribus, in omnibus terræ foraminibus & cavernis ſe ſe occultabunt. Juſtis verò & piis inter Iſrael calor ille medicina erit, uti ſcribitur,* Et orietur vobis timentibus nomen meum, ſol juſtitiæ, & ſanitas in pennis ejus. Idem hoc prædixerat quoq; impius Bileamus; *Heu quis victurus eſt quando iſta faciet Deus?* *Mal.* 4. 2. *Nū.* 24. 23.

Tertiò, *ſanguineum rorem ſtillabit Deus in terram, qui Chriſtianis & nationibus mundi gratiſſimus ros eſſe videbitur: de illo itaq́; bibent, & omnes morientur; Impii quoque inter Iſrael, qui redemtionem deſperant, de illo bibent, & morientur. Piis*

verò & juſtis Judæis, qui in verâ in Deum fide perſti-
Dan. 12. 3. *terint, non nocebit, uti ſcribitur*; Qui ſapientes fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti, & qui ad juſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtellæ, &c. *Et per triduum totus orbis ſanguine ſca-*
Joel. 2. 30. *tebit, uti ſcribitur*; Et dabo prodigia in cœlo & in terrâ, & ſanguinem, & ignem, & vaporem fumi.

Quartò, *Deus ſalubrem rorem iterum demittet, de quo bibant mediocriter pii, qui ex prioris roris potu morbum contraxerant, & ſanabuntur,*
Hoſ. 14. 6. *uti ſcribitur*; Ero quaſi ros Iſraeli, germinabit ſicut lilium, &c.

Quintò, *Deus ſolem in tenebras per triginta dies*
Joel. 2. 31. *convertet, uti ſcribitur*; Sol convertetur in tenebras, & luna in ſanguinem, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis; *Poſt triginta dies priſtinum illis ſplendorem reſtituet, uti*
Jeſa. 24. 22. *ſcribitur*; Et congregabuntur inſtar vinctorum in carcere, & claudentur in ergaſtulo, deinde poſt multos dies viſitabuntur. *Propterea terrebuntur Chriſtiani, & pudebit eos, agnoſcentq́ hac propter populum Iſraelis fieri, & multi ad Judai-*
Jonæ 2. 8. *cam fidem convertentur, uti ſcribitur*; Qui cuſtodiunt vanitates fruſtra, miſericordiam ſuam derelinquent.

Sextò, *Deus impio imperio Idumæo* (Romano) *totius orbis regimen concedet*; *quidam verò inter cæteros Romæ exorietur, qui per novem menſes univerſo terrarum orbi dominabitur, & magnas re-*

giones

giones deſtruet, cujus furor in populum Iſrael exardebit, & graviſſima illis tributa irrogabit, ærumniſq; & miſeriis multis illos premet. Eo tempore Iſraelitæ valdè imminuentur, delebuntur, & omni auxilio orbabuntur. Tempus illud prædixit Jeſajas, quum dixit; Vidit quòd non eſſet vir, & ad- *Jeſa. 59. 16.*
miratus eſt, quòd nemo eſſet qui opem afferret. *Novem illis menſibus elapſis, Dominus Meſſiam filium Joſephi,* hoc eſt, tribu Joſephi oriundum, *cui Nehemiæ filio Huſielis nomen erit, mittet, qui cum tribu Ephraim, Manaſſe, Benjamin, & Gaditarum parte adveniet. Quamprimum hoc Iſraelitæ audient & percipient, ad illum ex omnibus urbibus & regionibus confluent & congregabuntur, uti ſcribitur*; Convertimini filii rebelles, in- *Jerem. 3. 14.*
quit Dominus, quia ego mariti jus in vos habeo, & aſſumam vos unum de civitate, & duos de cognatione, & introducam vos in Sion. *Tum Meſſias filius Joſephi regem Idumæum* (hoc eſt Imperatorem Romanorum vel Papam) *aſpero bello perſequetur, illum ſuperabit, magnamq; hoſtium ſtragem edet, ipſum denique Idumæorum regem jugulabit, Imperium Romanum* (מדינת רומי) *deſtruet & deſolabit, & ſacra quædam vaſa, quæ tanquam theſaurus in Imperatoris Aeliani ædibus reſervantur, Hieroſolymam referet. Rex Aegypti pacem quoque cum Iſraelitis faciet, & omnes illos interficiet, qui circum Hieroſolymam, Damaſcum & Askalonem habitabunt, cujus rei fa-*

ma & rumor totum orbem pervadet, magnoq́ & horrendo pavore omnes homines conſternabit.

Vide de hoc Armillo Lexicon Chald. & Talmud. in voce ארמילום

Septimò, *dicunt lapidem marmoreum Romæ eſſe, qui formoſa virginis ſpeciem referat, qui non humanâ dextrâ, ſed divinâ virtute in illam formam cæſus ſit, ad illum convenient ſceleratiſſimi ex omnibus nationibus nebulones, amore illius ardebunt, & nefandis illum prement concubitibus. Ideò Deus creaturam & infantis ſpeciem in lapide illo formabit, & tandem, lapide diviſo, infantem educet, qui Armillus* הרשע *Impius vocabitur; ille ipſe nimirum, quem* אומות *Gentes vel Chriſtiani Antichriſtum appellant: longitudine & latitudine duodecim cubitos æquabit, inter utrumq́ oculum ſpithamæ interſtitium erit, oculis profundis & rubris, capillo aureo, ſoleis viridibus, & duobus capitibus conſpicuus erit. Ille impium Romanorum regem accedet, & ſe Meſſiam, illorumq́ Deum eſſe, profitebitur: Confeſtim Romani in illum credent, & regem ſibi aſſument, omnesq́ Idumæi illum amabunt, illiq́ adhærebunt. Ille totam regionem in poteſtatem ſuam rediget, & Idumæis* (hoc eſt, Chriſtianis) *dicet; Huc mihi legem, quam vobis dedi, afferte; Illi cum precum ſuarum libello afferent; ille verò tanquam rem cognitam accipiet, hanc ipſiſſimam legem ſuam eſſe dicet, & ut in ſe credant, hortabitur. Deinde ad Nehemiam quoq́ filium Huſielis & totum Iſraëlem, Hieroſolymam legabit, & ſibi Judæorum legem afferri, ſeq́ Deum eſſe, ex illa probari jubebit: illi autem magno corripientur metu, ſummaq́ illos incedet ad-*

det admiratio. Tum Nehemias cum triginta millibus præſtantiſsimis bellatoribus, è tribu Ephraim, Armillo cum libro legis obviam prodibit, & hæc verba coram illo leget; Ego ſum Dominus Deus tuus, non habebis Deos alienos coram me; *Reſpondebit Armillus; hæc in lege non exſtare, ac proinde veniant, & ſe Deum eſſe confiteantur, & in Deum admittant, uti cæteræ gentes admiſerunt. Nehemias filius Uſielis ſervis ſuis illicò præcipiet, ut illum capiant & vinciant, & cum triginta ſuis millibus in prælium prodibit, & ducenta hominum millia ex Armilli copiis cadet. Irâ & furore capietur Armillus, omnemq; ſuum populum in profundam vallem congregabit, & cum Iſraële iterum pugnabit, multosq; illorum occidet. Ibi quoq; optimus Meßias filius Joſeph in prælio cadet, verùm ſancti Angeli illum efferent, recondent, & cum cæteris Patriarchis conſervabunt. Iſraelitæ verò majorem in modum perterreſient, & cor illorum inſtar aquæ effluet: ſed Armillus Meßiam filium Joſephi mortuum eſſe non reſciet; alioqui omnia internecioni daret. Tunc temporis orbis univerſi nationes Iſraelitas terris ſuis ejicient, nec diutius ſecum habitare permittent, & tantis ærumnis & anguſtiis urgebuntur Judæi, ut ab ipſius mundi principio tam graves nunquam experti ſint; Tum accedet Angelus Michaël, & impios ab Iſraële ſeparabit, uti ſcribitur;* In tempore illo *Dan. 12. 1.* conſurget Michael princeps magnus, qui ſtat pro filiis populi tui, & veniet tempus, quale non fuit, &c. *Reſidui in deſertum fugient, & ibi*

à Deo probabuntur, & inſtar argenti & auri defæcabuntur, uti ſcribitur; Et eligam de vobis transgreſſores & impios. *Item*: Eligentur & dealbabuntur, & quaſi ignis probabuntur multi, &c. *Et omnes Iſraëlitæ in deſerto reſidui puri & ſancti erunt, ibiq; per quadraginta quinq; dies morabuntur, & herbas tantùm, folia & gramen comedent, implebiturq; in illis, quod Propheta Hoſeas dicit*; Ecce ego lactabo eam, & ducam in ſolitudinem, & loquar ad cor ejus; *Verùm unde probatur, illis per quinq; & quadraginta dies eſſe in deſerto manendum? Ex hiſce Danielis verbis*; Et à tempore quum ablatum fuerit juge ſacrificium, & poſita fuerit abominatio in deſolationem, dies mille ducenti nonaginta. Beatus qui exſpectat, & pervenit uſque ad dies mille trecentos triginta quinque (*nempe ſi ad* 1290. *addideris* 45. *exſurgent* 1335). *Illo tempore peribunt & occident omnes impii Iſraelis, qui digni non ſunt qui redemtionem videant. Tandem quoq; impius Armillus Aegyptum expugnabit, uti ſcribitur*; Et terra Ægypti non effugiet. *Inde Hieroſolymam contendet, & illam denuò ſolo æquare conabitur, juxta id quod dicitur*; Et figet tabernaculum ſuum inter duo maria, ſuper montem inclytum & ſanctum, & veniet uſq; ad ſummitatem ejus, & nemo auxiliabitur ei.

Ezech. 20. *Dan.* 12. 10. *Hoſ.* 2. 14. *Dan.* 12. *Dan.* 11. 42. *Ibid.* 45.

Octavò, *Surget magnus ille Angelus Michael, & ingens cornu ter inflabit, uti ſcribitur*; In die illâ clangetur tubâ magnâ, & venient qui perditi fue-

Jeſa. 27. 13.

ti fuerant de terrâ &c. *Item*; Dominus Deus *Zach. 9. 14.*
in tuba canet, & vadet in turbine Auſtri.
Quum primâ vice medium & æqualem ſonum tuba dabit, verus Meßias filius David, & Propheta Elias apparebunt, & ſe piis Judæis, qui in deſerta Judæ fugerant, manifeſtos facient: tum animos colligent, manus illorum corroborabuntur, crura infirma & debilia firmabuntur. Omnes quoq; Judæi per totum orbem vocem tubæ exaudient, & Deum populum ſuum miſericorditer viſitare, & perfectam redemtionem inſtare & imminere agnoſcent: illi etiam congregabuntur, qui in Aſſyriam captivi abducti ſunt. Chriſtianis verò, & aliis gentibus, clangor ille magnum injiciet terrorem, magnis & graviſſimis morbis corripientur. Interea Judæi ad iter Hieroſolymitanum ſe accingent, Meßias etiam filius David, & Elias Propheta, cum piis Judæis qui in deſerta Judæ fugerant, cæteriq; omnes Iſraëlitæ, qui ad illum congregati fuerint, magnâ cum lætitiâ Hieroſolymam venient. Statim ut hæc audiet impius Armillus, dicet; Quouſq; viliſſima hæc & abjectiſſima gens recalcitrabit? Ingentes itaq; Chriſtianorum copias & exercitus conſcribet, & Hieroſolymam ad novum regem debellandum in expeditionem educet. Verùm Deus illos non amplius de anguſtiis in anguſtias deducet, ſed Meßiæ dicet; Sede à dextris meis; & populo Iſrael; Tranquilli & quieti eſtote, præſentiſſimumq; & valentiſſimum auxilium, quod vobis hodiè Deus oſtendet, diligenter conſiderate. Tum ignem & ſulphur Deus è cœlis pluet, uti ſcribitur;

Eze. 38. 22. Et judicabo eum peſte & ſanguine, & imbre vehementi, & lapidibus immenſis; ignem & ſulphur pluam ſuper eum, & ſuper exercitum ejus, & ſuper populos multos qui ſunt cum eo. *Impius ille Armillus cum toto exercitu ſuo ibi morietur, & impii Idumæi* (h. e. Chriſtiani) *qui Dei noſtri domum perdiderunt, & nos ex patriâ noſtrâ in captivitatem abduxerunt, miſerè peribunt,*

Abdiæ 18. *illosq; Judæi ulciſcentur, uti ſcribitur;* Et erit domus Jacob ignis, & domus Joſeph flamma, & domus Eſau (h. e. Chriſtianum imperiũ; nos enim Eſaui filios & Idumæos appellant) ſtipula, & ſuccendentur in eis, & devorabunt eos; & non erunt reliquiæ domus Eſau (Chriſtianorum) quia Dominus loquutus eſt.

Nonò, *quum Archangelus Michaël ſummo & producto ſono iterum clanget, omnia ſepulchra Hieroſolymis aperientur, & Deus omnes mortuos vitæ reſtituet; Meſſias quoq; filius David, & Elias Propheta, pium Meſſiam filium Joſephi, qui ſub portâ aſſervabatur, è mortuis ſuſcitabunt. Interea totus populus Iſrael, Meſſiam filium Davidis ad reliquos Judæos, qui paſſim adhuc inter Chriſtianos & alias gentes diſperſi manebunt, ablegabit, ut Hieroſolymam quoq; veniant: hîc omnes gentium reges ſine morâ Judæos, qui inter illos adhuc morabuntur, humeris ſuis & rhedis impoſitos Hieroſolymã deducent.*

Scilicet is ſuperis labor eſt, ea cura quietos
Sollicitat!

Decimò, *quum Angelus Michael tertiũm clanget, edu-*

*get, educet Deus illos qui ſuper fluvio Goſan, Lach-
lach & Chabor, nec non in urbibus Judæ habitabunt,
& ſine numero cum filiis Moſis in paradiſum ve-
nient, terraq; à fronte eorum & à tergo tota erit
ignea & flammea, nec quicquam Chriſtianis, reli-
quiſq; gentibus, quo ſuſtentare ſe & vivere poſſint,
relinquetur. Quum verò decem Iſraelitarum tribus
educentur, columna nubis præſentiæ glorioſæ maje-
ſtatis Domini circumdabit eos, & Deus ipſe agmen
illorum præcedet, uti ſcribitur;* Aſcendet pan- *Mich.2. 13.*
dens iter ante eos: divident & tranſibunt
portam, & egredientur per eam, & tranſibit
rex eorum coram eis, & Dominus in capite
eorum. *Deus quoq; fontem aperiet illis, qui ex ar-
bore vitæ ſcaturiet, illoſq; in via potabit, ita ut nul-
lam unquam ſitim patiantur, uti ſcribitur;* Ape- *Jeſa. 41. 18.*
riam in ſupremis collibus flumina, & in me-
dio camporum fontes: ponam deſertum in
ſtagna aquarum, & terram inviam in rivos
aquarum. *Item*; Non eſurient, neque ſitient, *Jeſ. 49. 10.*
& non percutiet eos æſtus & ſol, &c.

Adverſus hæc decem adventum Meſſiæ portendentia ſigna, in quibus magnæ illis ut plurimùm ærumnæ & anguſtiæ erunt ſubeundæ, decem habent conſolationes:

Prima conſolatio in eo conſiſtit, *quòd Meſ-
ſias certò adhuc venturus ſit, uti ſcribitur;* Ecce rex *Zach. 9. 9.*
tuus ad te venit, &c.

Altera, *quòd per totum orbem diſperſos in unum
collecturus & congregaturus ſit, uti ſcribitur;* Ecce *Jerem. 31. 8.*

ego adducam eos de terrâ Aquilonis, & congregabo eos ab extremis terræ, inter quos erunt cæcus, & claudus, & prægnans, & pariens ſimul, cœtus magnus revertentium huc. *Unde diſcere eſt, ſi quis claudus vel cæcus mortuus fuerit, illum à Meſſia cæcum & claudum vitæ reſtituendum; alter quoq; alterum probè agnoſcet. Sed poſtea à Deo ſanabuntur, adeò ut claudi inſtar cer-*
Jeſa. 35. 6. *vorum ſaltent, uti ſcribitur;* Tunc ſaliet ſicut cervus claudus, & aperta erit lingua mutorũ.

Tertia, *quòd Deus mortuos ſuſcitabit, uti ſcri-*
Dan. 12. 2. *bitur;* Et multi de his, qui dormiunt in pulvere terræ, evigilabunt.

Quarta, *quòd Deus ſanctum templum inſtauraturus ſit eâ formâ, quam Propheta Ezechiel vidit.*

Quinta, *quòd populus Iſrael tunc univerſo orbi ab extremitate unâ ad alteram dominabitur, uti*
Jeſa. 60. 12. *ſcribitur:* Gens & regnum quod non ſervierit tibi, peribit, & gentes ſolitudine vaſtabuntur. *Præterea totus Mundus ad Deum convertetur,*
Soph. 3. 9. *juriq; illius & legi ſubjicietur, uti ſcribitur;* Tunc reddam populis labium electum, ut invocent omnes nomen Domini, & ſerviant ei humero uno.

Sexta, *quòd Deus illo tempore perdet & delebit omnes populi ſui inimicos* (Chriſtianos) *& in illos ſeverè ac vehementer vindicabit, uti ſcribitur;*
Ezech. 25. 14. Iterum Idumæos ulciſcar per populum meũ Iſrael, &c.

Septima, *quòd Deus omnes morbos & plagas ab Iſraele*

Iſraele tollet, uti ſcribitur; Nec dicet incola, in- *Jeſa. 33. 24.*
firmus ſum: à populo enim qui habitat in eâ,
auferetur iniquitas.

Octava, *quòd Deus populo Iſrael annos & vitam prorogabit, & tamdiu vivent, quamdiu quercus vel alia arbor id genus ſubſiſtit, uti ſcribitur*; Se- *Jeſ. 65. 22.*
cundum dies ligni erunt dies populi mei.
Item; Non erit ibi amplius infans dierum, & *verſ. 20.*
ſenex qui non impleat dies ſuos, quoniam
puer centum annorum morietur (hoc eſt,
quum quis centum annos natus morietur, *In* *Vide Peſachim in Talmud cap. 6. p. 68.*
pueritia vel puer mortuus dicetur: tamdiu enim
vivent, quamdiu ab Adamo ad Noachum
primi homines vixerunt, nempe per aliquot
ſæcula, ut Aben Eſra in hunc locum ſcribit.)

Nona, *quòd ſe Deus ita Iſraelitis revelabit, ut illum de facie ad faciem videre poſſint, uti ſcribitur*;
Et revelabitur gloria Domini, & videbit *Jeſa. 40. 5.*
omnis caro pariter, quòd os Domini loquutum eſt; *Imò, omnes in populo Iſrael Prophetas reddet, uti dicitur*; Et erit poſthæc, effundam de *Joel 2. 28.*
ſpiritu meo ſuper omnem carnem, & prophetabunt filii veſtri & filiæ veſtræ, &c.

Decima, *quòd Deus innatas cupiditates, libidines, & mali irritamenta ab illis tollet, uti ſcribitur*;
Et dabo vobis cor novum, & ſpiritum novum *Eze. 36. 26.*
ponam in medio veſtri, & auferam cor lapideum de carne veſtra, & dabo vobis cor carneum, &c. *Hactenus ex libello* אבקת רוכל *Pulveris aromatarii.* In quibus etiamſi ſumma & *Quomodo Judæi à Meſſia in*
argu-

terram Canaan ſint reducendi.

argumentum illorum habeatur, quæ de Meſſia credunt, & quomodo ab illo in terram ſuam reducendi ſint; non inutile tamen fore credo, ſi paulò fuſiùs deſcripſero, quibus ſolemnitatibus à Meſſiâ in terrâ Canaan excipiendi ſint, & quis ſit fauſtus, fœlix, & proſper ille fortunæ flatus, quo ſub illo utentur.

Convivium Meſſiæ.

Ubi ergo Meſſias omnes Judæos, ex omnibus nationibus, & mundi partibus congregaverit, & in terram illam melle & lacte fluentem deduxerit, *Regium* celebrabit *Convivium*, cum magno apparatu & lætitiâ, omnesq; Judæos vocabit & comiter accipiet. In eo Judæorum quiſq;, אפתורא דדהבא *ad menſam auream*, accumbet, uti prolixè docetur in Talmud, Tractatu de Jejunio. Ibi omnium, quæ Deus unquam creavit, maxima animalia, jumenta nempe, alites & piſces mactabuntur, generoſiſſimum & præſtantiſſimum vinum bibetur, quod in paradiſo crevit, ibidemque adhuc in Adami cellâ vinariâ reſervatur.

fol. 25. col. 1. Peſach. f. 119. Baſra 75.

Bos immenſæ magnitudinis.

Primò, ille שור הבר *Schor habbar* ingens *Taurus*, horrendæ & magnitudinis, & roboris, in medium prodibit, cujus in libro Job fit mentio, & בהמות *Behemos* appellatur. Hic ille ipſe eſt Taurus, ut ajunt Rabbini, de quo in Pſalmis legitur; *Mea eſt omnis beſtia ſylvæ, & Behemos in montibus mille*, hoc eſt, qui quotidiè montes mille depaſcitur. Verùm jure quærat aliquis, quò tandem Taurus hic devenerit? nam

Job. 4. 10.

Pſal. 50. 10.

Rabb. Schel. Jarchi &

nam jam pridem omnes totius orbis montes depaſtos oportuit. En Rhodus, en ſaltus! Ac ſanè hîc Thomas, qui omnia benè dixit, hîc Scoti ſubtilitas in luto hæreret: ſed Magiſtris noſtris nihil eſt invium, nodum hunc Gordium egregiè ſolvunt; Immobilis ſtat, nec loco ſuo recedit, ut Taurus qui ſaginatur; quod verò interdiu depaſcitur, noctu in pridianam magnitudinem iterum excreſcit. *Kabbvenaki hîc.*

Unde verò potus illi ſuppetit pro tanta cibi copia digerenda? R. *Jochanan dicit*; *Quicquid aquarum Jordanis intra ſemeſtre congregat*; *uno hauſtu ingurgitat, juxta id quod dicitur*; En rapit fluvium, & non feſtinat, confidit, quòd educet Jordanem in os ſuum. *R. Simeon autem ben Jochaj dixit*; *Fluvius egreditur ex Edene, cui nomen eſt* יובל Juval, *& ex eo bibit*, ſicut ſcriptum eſt; ועל יובל ישלח שרשיו *Et ſuper Jubal mittet radices ſuas.* *Vaijkra rab. ſect. 22.* *Jobi 40. 18.* *Jer. 17. 8.*

Secundò, huic convivio inferetur magnus ille *Cetus Leviathan* (ſeu, ut Judæi Germani proferunt, *Lifjaſan*) de quo etiam in libro Jobi, & alibi in Scripturâ agitur. *Leviathan.*

Tertiò, Leviathanis hujus fœmella, compar, occiſa, & ſalita apponetur: ſimiliter & Vacca, cum Tauro illo creata. Huc volunt reſpexiſſe *Jobum*, quando dixit; יכרו עליו חברים *Cœnabunt de eo* (Leviathane) *ſocii.* *cap. 40. 25.*

De hiſce animantibus ſapientiſſimorum Rabbinorum traditio Talmudica legitur, in hæc ver-

Babba baſra cap. 5. p. 74. hæc verba: *Quicquid Deus creavit, marem & fœminam creavit, ac proinde omni dubio procul* Cetum *Leviathanem ita quoque creavit, ſed ne mas fœminam ſaliret, genusq́ ſuum propagaret, & propter cetorum illorum immenſam & inauditam magnitudinem totus orbis deſolaretur, Deus marem eviravit, fœminam verò mactatam ſalivit, juſtisq́ & piis Judæis in futurum ſæculum, hoc eſt, in dies Meßiæ* Jeſa. 27. 1. *reſervavit, uti ſcribitur;* Cetum qui in mari eſt occîdit. *Pariter quoq́ ingentem bovem* בהמות, *qui montes mille depaſcitur, marem & fœminam creavit; ſed ne ſimiliter multiplicarentur, ac per conſequens totum orbem perderent & deſtruerent, quid fecit Deus? mari viros decuſſit, & inteſtabilem reddidit; fœminæ verò, ne quæ taurum potuerat, juvencum vel vitulum ferret, ſterilitatem immiſit, & piis Judæis in futurum ſæculum recondidit, uti* Job. 40. *ſcribitur;* Fortitudo ejus in lumbis ejus, & virtus illius in umbilico ventris ejus.

Avis maxima. *Quartò*, ſcribit Elias Levita in ſuo Tisbite, ſe à Rabbinis ſuis inaudiviſſe, regio illi convivio inuſitatæ magnitudinis *Avem*, quæ בַּר יוֹכְנֵה *Bar Juchne* dicitur, toſtam & aſſatam apponendam eſſe, de quâ in Talmude ſcribitur; Bechoros cap. ult. p. 57. *quum aliquando ovum è nido decidiſſet, trecentas proceras cedros caſu ſuo proſtraviſſe ac perfregiſſe, tandem eliſum, ſexaginta pagos inundaſſe.* Unde facilè quivis videre poteſt, *avem, piſcem* & *taurum* non multum ab invicem quoad magnitudinem abludere; facilè etiam veru quo transfi-

transfigentur metiri, & ambroſium dapis aſſariæ nidorem, ſi non naribus, mente ſaltem percipere. Cave autem fabulam credas; id genus enim ingentes aves, non ſolùm in Peredia & Perbibeſia, ſed & in Judæorum regionibus, complures reperiuntur. In loco Tal- *Babha baſra cap. 5. p. 73. De corvo immenſo.*
mudis ſuprà citato, fide dignisſimus Rabbinus corvum non admodùm parvum ſe vidiſſe teſtatur. Res ita geſta eſt: *Dixit Rabba bar bar Channah, Ranam aliquando vidi, quæ magnitudine pagum Akram in Hagronia æquabat. Sed quantus erat pagus ille? ſexaginta domos capiebat. Acceſſit ſerpens immanis, qui ranam abſorpſit. Verùm ſupervenit corvus, qui ſerpentem cum ranâ tam facilè devoravit, quàm vulpes pyrum comeſt, & inde in arborem proximam evolavit.* (Jam verò arboris hujus craſſitudinem & altitudinem radio ſuo deſcribat Archimedes). *Reſpondit Rabb Papa filius Samuelis; Niſi ipſe locum illum vidiſſem, non credidiſſem.* Hactenus è Talmude. Quis autem aſinum hunc rabidum, Rabinum, inquam, crocitantem mendacii redarguat? Ipſe Kimchius in Pſalmum quinquageſimum, ad expoſitionem voculæ זיז, ſcribit; *Rabbi Jehu-* *Pſal. 50. 11.*
dam filium Simeonis dixiſſe, Ziz, avem eſſe tam grandem, ut, quum alas expandit, ſphæram ſolis (גלגל החמה) *obtegat, & eclipſim univerſo orbi inducat.* Aliquando etiam *Rabbinus navigans, in* *Ibid. in Tal.*
medio mari avem genuum tenus in aquâ ſtantem vidit; Itaque ſecum navigantibus dixit; Hîc lave-

mur: aqua enim profunda non eſt. Vox verò è cœli audita eſt, dicens; Rabbi, cave faxis, ante ſeptennium enim cuidam hîc ſecuris manibus excidit, qua imum nondum attigit. Unde expendere eſt, quanta fuerint avis illius crura, & pro crurum proportione reliquum corpus. Nullum dubium eſt, quin id genus aves in ſylvam *Ela* ſe recipiant, in quâ inauditi, terribilis & immanis Leonis luſtrum memoratur, de quo Leone hæc in Talmude habentur; *Quum aliquando Romanorum Imperator R. Jehoſuam filium Hananiæ interrogaſſet; cur Judæorum Deus ſe Leoni compararet, & an adeò robuſtus eſſet, ut leonem interficere poſſet? reſpondit Rabbi, Deum ſeipſum vulgari leoni non comparare, ſed Leoni illi qui in ſylva Elâ deliteſcit. Imperator leonem ſibi oſtendi juſſit. Illum verò è cubili ſuo, & ex ſylvâ, precibus ad Deum factis, Rabbinus eduxit. Quum ab Imperatore paſſuum millibus quadringentis abeſſet, tam horrendum rugiit, ut omnes mulieres gravidæ Romæ abortierint, & muri urbis conciderint, ſed quum paſſuum millibus centum propior acceſſiſſet, iterum tam immane rugiit, ut omnibus hominibus Romæ dentes exciderint, ipſe verò Imperator de ſedili ſuo corruens, parum à morte abfuerit. Hîc Imperator Rabbino ſupplicavit, ut leonem in luſtrum ſuum reduceret, quod factum eſt.* Verùm longiùs à regali noſtro convivio recedimus.

De Leone horrendo. Cholin cap. 3. pag. 59.

Poſt hæc Tragemata quoque apponentur & fructus dulces omne genus ex horto Edenis;

nis; imò de ipſo Arbore vitæ ipſis comedendum dabit, uti in Caphtor uperach ex Medraſch adducitur, fol. 58. col. 1. Hinc & in Targ. Cantic. 8. 2. legitur; *Comedemus etiam de malogranatis Edenicis, quæ pro Juſtis illic aſſervantur.*

Sanè carnem hanc bubulam, & piſcium ſalſamenta, poculum ſubſequi debet; alioqui non facilè à ſtomacho concoquerentur. Ideò Meſſias in hoc convivio pręſtantiſſimum vetus *Vinum* apponet, non illud quidem Falernum, ſed quod ſtatim ab ipsa mundi creatione in Paradiſo crevit, ibique in Adami torculari vel cellâ in illud uſq; tempus aſſervatum fuerit, uti ſcribitur; *In die illâ vini commendatiſſimi vinea cantabitur, Ego Dominus ſervo illud.* Item; *Calix in manu Domini, & vinum quod in eo rubet, & plenus eſt miſto, effunditq; ex illo &c.* De hoc vino explicant illud Eſajæ; *Oculus non vidit præter te.* Sub finem convivii Poculum ipſis infundet, ſuper quo conſueto more Gratias agant: ipſi verò Deo gloriam tribuentes, ei hoc officium deferent; Deus illud offeret Michaeli; Michael Gabrieli; Gabriel Abrahamo; Abrahamus Iſaaco; Iſaacus Moſi; Moſes Joſepho; his omnibus, ceu tanto honore non dignis, detrectantibus, tandem id injunget Deus Davidi, dicens, æquum eſſe, ut terrenus Rex Regi cœleſti gratias agat. Cui David, אני אברך ולי נאה לברך Benè, gra-

Vinum in convivio Meſsiæ apponendum.

Jeſa. 27. 2.

Pſalm. 75. 9.

Cap. 64. 4.

Peſach. f. 34. 2.

tias ergo agam, & me quoque hoc decet,ſicu
Pſal. 117. 13. dicitur; *Poculum ſalutum accipiam, & nome*
Domini invocabo. Extant hæc in Talm. Peſach
f. 119. 2. Poculum hoc continebit 221. men
ſuras, ſicut iterum in Talmud docetur; כסא
דדוד לעלמא דאתי מאתן ועשרין וחד לוגא מחזיק *Po*
culum Davidis in ſæculo venturo 221. *Logos conti*
Pſal. 23. *nebit, ſicut dicitur*; Poculum meum רויה *reva*
jah exuberans. Unde verò hæ 221. menſuræ
Ex eo quòd per Gematriam vox רויה in lite
ris hunc numerum conficit.

Num verò omnia hæc abligurient, nihilq
reſidui in menſa relinquent? Omninò. Qui
ergo de eo fiet? *Illi id inter ſe divident, & Hiero*
ſolymis in foro venum exponent, juxta id quod dici
Jobi 40. 25. *tur*; Divident illum inter negotiatores; nem
pe *Leviathanem. Ex cute ſeu pelle verò ejus Deu*
faciet tabernacula vel umbracula pro juſtis; ſicut ite
Ibid. v. 26. *rum dicitur*; Implebis tabernaculis pellen
ejus. *Reliquum expandet ſuper muros Hieroſoly*
mitanos, quod lucem à ſe ſparget inde ab extremi
tate mundi unâ, uſq; ad alteram, ſicut ſcriptum
Eſa. 60. 2. *eſt*; Et ambulabunt Gentes ad ſplendoren
Eſa. 54. 12. ortus tui. *Item*; Et ponam ex margaritis fe
neſtras tuas. Habentur hæc in Talmud Bav
baſ. fol. 75. col. 1.

Ludi quos exhibebit. Certamen Tauri & Ceti.

Cæterùm Meſſias ille, antequam convi
vium inſtruat, *ludos exhibebit*, ut cæteri reges &
principes in conviviis nuptialibus, vel alii
ſolemnioribus, convivarum exhilarando
run

rum gratiâ ſolent. Taurum itaque Behemos, & immanem cetum Leviathanem, in arenâ inter ſe committet, ut illorum luſu recreetur, uti ſcribitur; *Omnes beſtiæ agri ludent ibi.* Item; *Job. 40. 15.*
Leviathan iſte quem formaſti, ad ludendum cum eo. *Pſ. 104. 26.*
Taurus ergo currens, & recurrens, cornua ſua in Cetum acuet, quod Meſſiæ gratiſſimum & jucundiſſimum erit, uti ſcribitur; *Gratius erit* *Pſal. 69. 32.*
Domino, quàm vitulus cornua producens, &c. Leviathan verò Tauro occurret, ſquamis ſuis, inſtar thoracis & loricæ, inſtructus, viſu horrendus & terribilis, uti ſcribitur; *Corpus illius* *Job. 41. 6.*
quaſi ſcuta fuſilia, compactum ſquamis ſe prementibus. &c. Hîc pugna demum crudeſcet, ſed irrito ſucceſſu; quia enim æqualium ſunt virium, uterq; defatigatus corruet. Tum Meſſias gladio ſtricto utrumque confodiet & interficiet, uti ſcribitur; *In die illâ viſitabit Do-* *Jeſ. 27. 1.*
minus gladio ſuo duro, & grandi, & forti, leviathanem ſerpentem vectem, & leviathanem ſerpentem tortuoſum: Item, *Qui fecit eum, gladium ſuum* *Job. 40. 14.*
applicabit ei: Item, *Confregiſti capita cetorum.* *Pſal. 74. 13.*
Prunas deinde verubus ſubjicient, & adjiciales illas epulas præparabunt, uti ſcribitur;
Et faciet Dominus exercituum omnibus populis in *Jeſ. 25. 6.*
monte hoc convivium pinguium, convivium vindemiæ, convivium pinguium medullatorum, vindemiæ defæcatæ. Piſces diſtribuentur, & hilariter epulabuntur, uti ſcribitur; *Concîdent eum ami-* *Job. 40. 25.*
ci, divident illum negotiatores.

Epulis his peractis Deus choream quoque *fol. 31.* piis inſtituet, ſicut in Maſséches Taanis, ſeu de jejunio ſcribitur.; Dixit R. Elieſer, עת׳ד הקב׳ה לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ב׳ניהם בגן עדן וכל אחד ואחד מראה אותו באצבעו שנא׳ *Faciet Deus chorum pro juſtis & ipſemet ſedebit inter eos in horto Edenis, & unuſquiſq; digito exerto eum oſten-* *Eſa. 25. 9.* *det, & dicet in die illo*; Ecce Deus noſter iſte eſt, exſpectavimus eum, exultabimus & lætabimur in ſalute ejus.

De uxore Meſſiæ. Poſthæc, *Meſſias quoque uxorem ducet*, uti ſcribitur; *Pſal. 45.10.* *Filiæ regum inter honorabiles tuas, aſtat conjunx ad dexteram tuam, in auro Ophir*, id eſt, ut Judæi ipſi interpretantur, *Inter uxores tuas inclytas erunt filiæ regum.* Magno enim reges terræ ſibi honori ducent, filias ſuas Meſſiæ in uxores dare. Verùm præcipua Meſſiæ uxor, eademque regina (quæ hîc voce שֵׁגַל propriè deſignatur), erit è formoſiſſimarum puellarum Iſraelitidum numero; illa ad dextram regis aſtabit, & perpetua regii thalami conſors erit: reliquæ verò in gynecæo aſſervabuntur, nec ad regem niſi vocatæ venient.

Liberi Meſſiæ. In hoc matrimonio *Meſſias filiis & nepotibus augebitur*, deinde *fato fungetur*, non ſecus ac cæteri homines. Filii ejus illi in imperio ſuccedent, & Iſraeli dominabuntur, uti ſcribi- *Jeſ. 53. 10.* tur; *Videbit ſemen longævum, & voluntas Domini in manu ejus dirigetur*, hoc eſt, exponente Rambam, *Longævus quidem erit Meſſias, ſed tandem ipſe*

quoq;

quoq; in magnâ gloriâ morietur, & filius ejus in locum illius regnabit, & ita deinceps poſteri omnes.

Sed *quo modo Judæi in patriâ ſuâ ſub Meſſiâ ſuo vivent?* *Judæorum ſtatus feliciſſimus ſub Meſſia.*

Primùm, Chriſtiani, cæteræq; gentes ſuperſtites, & quarum jugulis pepercerint, ædes illis & urbes ædificabunt, agros colent, vineas plantabunt, & quidem ſine ullâ mercedis ſpe: facultates enim ſuas ultrò illis inſuper offerent; imò principes & magnates illis ſervient, & ſubditi erunt. Ipſi verò pretioſis amicti veſtibus ambulabunt, & ſpatiabuntur, inſtar ſacerdotum unctorum, Domino conſecratorum, ſicut ſcribitur; *Aedificabunt filii peregrinorum muros tuos, & reges eorum miniſtrabunt tibi, &c. Et aperientur portæ tuæ jugiter: die ac nocte non claudentur, ut afferantur ad te facultates gentium, & reges earum adducantur; gens enim & regnum quod non ſervierit tibi, peribit.* Item, *Et ſtabunt alieni, & paſcent pecora veſtra, & filii peregrinorum, agricolæ & vinitores veſtri erunt. Vos autem ſacerdotes Domini vocabimini, miniſtri Dei noſtri dicetur vobis, facultates gentium comedetis, & in gloriâ earum ſuperbietis.* (Ah quis hîc Judæorum ſitim & aviditatem exprimat! quam tamen ſine ullo vultus ſui ſudore multi reſtinguunt, magno ſæpè Chriſtianorum detrimento aliquot aureorū millia corradentes.) *Dominium.* *Jeſa. 60.* *Jeſa. 61. 5.*

Novus quoque, purus & ſalubris aër aſpirabit eis, uti ſcribitur; *Ecce ego creo cœlos novos* *Aeris ſalubritas.* *Jeſ. 65. 17.*

& terram novam. Ideo ſecundâ fruentur valetudine, & longioris ævi erunt, non ſecus ac illi qui ante diluvium vixerunt; in ſenectute quoq; vividi & robuſti erunt ut in juventute,

Pſalm. 92. juxta id quod ſcribitur; *Adhuc fructificabunt in ſenectute, ſucculenti & vegeti erunt.*

Terræ fertilitas. Triticum ſemel ſatum, quotannis ſponte proveniet, germinabit, ſpicabitur & maturitatem ſuam aſſequetur, non ſecus ac ſarmentum ſemel in terram depactum, uti ſcribitur;

Hoſ. 14. 8. *Conſolidabunt ſeſe, non ſecus ac triticum, & germinabunt tanquam vitis.*

Cœli obſequium. Si quis horto ſuo vel agro ſuo, vel minimo etiam oluſculo, peculiarem pluviam optaverit, illam à Deo impetrabit, uti ſcribitur;

Zach. 10. 1. *Petite à Domino pluviam in tempore ſerotino, & Dominus faciet nubes, ſatisq; pluviæ dabit vobis ad ſingulas herbas in agro.*

Securitas. Tum triticum ſuum & vinum in altâ quiete & ſecuritate colligent, nec illis ab ullo hoſte nocebitur, uti ſcribitur; *Non dabo triticum*

Jeſ. 62. 8. *tuum ultrà cibum inimicis tuis, nec bibent filii alieni vinum tuum, in quo laboraſti, quia qui congregabunt illud, comedent, &c.*

Arbores novos fructus quotidiè proferent; terra placentas dulces, & veſtes ſericas, ſine labore hominis, edet, non ſecus ac quotidiè fungos producit & boletos: mulieres quotidiè parient, juxta id quod Jeremias dicit;

Jerem. 31. 8. *Concipiens, & ſimul pariens.*

Nullum

Nullum amplius bellum vel belli rumor *Pax.*
in terra erit, ſed ſolida & æterna pax inter
homines & feras, uti ſcribitur; *Et percutiam* *Hoſ. 2. 18.*
cum eis fœdus in die illâ, cum beſtiâ agri, & cum volucre cœli, & cum reptili terræ, & arcum, & gladium, & bellum conteram de terrâ, & dormire eos ſecurè faciam. Item, *Habitabit lupus cum agno, &c.* *Jeſ. 11. 7.*

Quum inter Ethnicos, & peregrinas gentes bellum orietur, Meſſias pacis & concordiæ arbiter erit, adeò ut nullus manum gladio admovere audeat, uti ſcribitur; *Et judicabit* *Jeſa. 2. 4.* *gentes, & arguet populos multos, & conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces, non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultrà ad gladium.*

Tum Judæi æternâ perfundentur lætitiâ, novas nuptias celebrabunt, Deumque aſſiduè & indeſinenter laudabunt, & omnes ſapientiâ & cognitione Dei pleni erunt, uti ſcribitur; *Hæc dicit Dominus, Adhuc audietur in loco iſto,* *Jer. 33. 10.* *quem vos dicitis eſſe deſertum, vox gaudii, & vox lætitiæ, vox ſponſi, & vox ſponſæ, vox dicentiū, Confitemini Domino exercituum, &c.* Item; *Plena erit ter-* *Jeſa. 11. 9.* *ra ſcientiâ Domini, tanquā aquis mare operientibus.*

Novi equidem, eſſe inter illos, qui hæc omnia allegoricè explicant, quòd nempe ſub his hyperbolicis & carnalibus figuris, magnitudo bonorum & gaudiorum cœleſtium ſpiritualis adumbretur, כלשון בני אדם humano loquendi more, לשבר ולשכך את הלבות ad mo-

venda corda, & deſiderium eorum excitandum, quò unuſquiſque ſtudeat tantæ felicitatis aliquando particeps fieri. Non tamen omnem etiam fidem illis derogant, prout ad literam ſonant, ſicut id videre eſt in libro *Schylchan arba*, Portâ 4. ubi rationibus prolixè probatur, hæc omnia ad literam implenda eſſe. Et R. Meir Aldábi in libro *Schevíle emunah* fol. mihi 113. poſteaquam illic de ſpiritualibus bonis hæc ſingula explicaſſet & applicaſſet, porrò ſubjungit; *Non eſt autem quòd quis exiſtimet, me ideò hæc Rabbinorum noſtrorum dicta, de convivio Meſſiæ, in dubium vocare aut negare. Abſit hoc à nobis! Hoc verò dicimus, illas epulas non fore pro replendo ventre, uti ſimplices & ſtolidi nonnulli intelligunt, ſed ad augendum intellectum, ut iis idoneus reddatur ad ea capienda & aſſequenda, quæ eo tempore ipſi apprehendenda ſunt. Sunt nimirum hæc ex iis, quæ habent* נגלה ונסתר *ſenſum manifeſtum & occultum, &* ושנ׳הם אמת *ambo ſunt veri. Ad hæc reſpexit Salomon, quando dixit*; Ut mala aurea cum figuris

Prov. 25. 11. argenteis, eſt verbum dictum ſuis modis. *Volunt enim dicere*; Verbum dictum duplici ſenſu, manifeſto ſc. & occulto, (qualia ſunt præſentia, de quibus agitur) eſſe ſicut Malum aureum argenteis & perforatis palis tectum & incluſum: quamvis enim argentum exteriùs videatur eximium, tamen ſi quis interiùs per illa foramina conſpiciat, illud longè præſtantias

ſtantius deprehendet; quanto ſcilicet aurum argento præſtat. *Rabbini quippe noſtri non ſemper loquuntur verbis ſimplicibus; ſed neceſſitas eos quandoq; adigit, ut ænigmaticè & figuratè loquantur; quando ſcil. de iis agunt, quæ non ad vulgi captum & uſum, ſed pro eruditis & intelligentibus ſervire debent &c.* Videatur & R. Moſes ben Majemon in Hilchos Teſchúvah cap. 8. & Hilchos Meláchim cap. ult.

In ſummâ, ſanctę hujus gentis tanta erit fœlicitas, ut ipsâ cogitatione concipi non poſſit, nedum ut verbis exprimi queat. Judæos itaq; in hâc ſuâ proſperitate ſollicitare nolo, nec fidei illorum arcana Chriſtianis prodere ultrà pergam. Hoc ſatis ſuperq; eſt: adde, quòd illis non valdè arridebit, quòd & fidem illorum, & vitam eò uſque retexerim.

Chriſtianus verò Lector ſatis ex hiſce omnibus percipiet & intelliget, Judaicam fidem, totamque illorum religionem, non in Moſe, ſed in mendaciis, falſis & futilibus traditionibus, Rabbinorum & ſeductorum fabulis, fundamentum ſuum ponere; ideò non ampliùs Chriſtianis dicendum eſſe, Judæos legi Moſaieæ mordicùs adhærere, ſed cum prophetâ Jeremiâ; *Apprehenderunt mendacium, & noluerunt reverti, attendi & auſcultavi, nemo quod rectum eſt loquitur, &c.* Item cum Chriſto; *Irritum faciunt mandatum Dei per traditionem ſuam, fruſtra Deum colunt, docentes doctrinas* *Concluſio libri.* *Jerem. 8.* *Math. 15.*

quæ

quæ ſunt mandata hominum, illum ore ſuo, non autem corde colentes, illum profitentes ſe ſcire, ſed factis negantes, quum ſint abominandi, & rebelles, & ad omne opus bonum reprobi, ut inquit beatus
Tit. 1. Apoſtolus Paulus. Propterea luce meridianâ clarius eſt, illos pœnam incurriſſe, quam
Deut. 28. Moſes interminatus erat, nempe, Deum *percuſſiſſe illos amentiâ, & cæcitate, & ſtupore cordis, adeò ut palpent in meridie ſicut palpat cæcus in tenebris.* Hoc nimis in illis verum experimur, dum ſacroſanctum Dei Verbum tam miſerè corrumpunt & detorquent, & pudendè contra omnem ſenſum & rationem, abſque ullo pudore & intellectu, explicant & exponunt. Faxit Deus miſericors, ut nos Chriſtiani, horribili hoc iræ divinæ exemplo commoti, Deum, illiusque Verbum diligamus, quâ par eſt reverentiâ excipiamus, ne furor ejus in nos quoque exardeat, & veritatis lucem tanti beneficii immemores amittamus; Faxit, inquam, Deus, ut corda noſtra in dies magis atque magis juſtitiæ Solem admittant, nosque Spiritu ſuo ſancto in omnem veritatem ducat & deducat.
Amen.

F I N I S.

AD

AD QUÆSTIONES ET objecta Judæi cujuſdam.

Ἀντιρωτήσεις & Reſponſa Chriſtiani.

Judæus.

Quæro, *quomodo vos dicitis Jeſum veniſſe, ut mundaret homines à peccatis, & ut educeret eos à gehenna, quum ille, dum occiſus eſt, auxerit peccatum Judæorum, qui cruci affixerunt eum?* Nam non poteſt inveniri majus peccatum, quàm ſuſpenſio Dei.

Christianus.

Quæro viciſſim, *quomodo lex data eſſe dicatur in ſalutem, quum tamen & transgreſſiones & reatum auxerit?* Conſtat enim, Judæos ſtatim irritum feciſſe pactum Dei, & juſtitiam legis violando iram Dei magis in ſe provocaſſe. Imò quæro, *quomodo fœdus Dei, quod ſingulare bonitatis teſtimonium fuit, & adoptio, quâ filios Abrahæ ſibi in peculium aſſumpſit, multis cauſa fuerit duplicis interitus: ſicuti Ezechiel Iſraelem Sodomâ & Gomorrhâ pejorem eſſe pronuntiat, hac ſola de cauſa, quòd ſalutem ſibi oblatam contempſerit?* Ezec. 16. 51 Hinc certè apparet, improbis iſtis canibus nihil aliud curæ eſſe, niſi ut maledicant.

Porrò

Porrò ad eorum quæſtionem facilis eſt reſponſio, veniſſe quidem Filium Dei, ut Judæis primùm, deinde & toti mundo lucem vitæ afferret: ſed tam Judæos ab initio, quàm majorem hominum partem ſuâ malitiâ lucem vertiſſe in tenebras. Neque mirum eſt vel novum, ſic homines abuſos eſſe Dei gratiâ, ut ſibi exitiale redderent, quod deſtinatum erat eorum ſaluti. Certè quum Deus ſe populi Redemptorem fore promittit, ſimul tamen denuntiat, ſe fore in lapidem offendiculi Regno Iſrael & Juda. Quomodo hæc inter ſe conveniunt, niſi quòd Deus verè & non fallaciter gratiam offert, unde pendet ſolida populi fœlicitas? Sed increduli, dum illam reſpuunt, duplex ſibi accerſunt exitium: cujus rei documentum extitit in Davide, qui Rex in hunc finem creatus fuit, ut poſtea ex eo
Pſalm. 118. proveniret Meſſias, & tamen vocatur *Lapis reprobatus à præcipuis architectis.* Addè quòd in perſona Jeſu, Meſſiæ noſtri, nihil accidit, quod non prædixerint Judæis Prophetæ de Meſſia: ac præſertim Jeſajas, qui magnificè extollere volens, quam per illius manum gratiam populo ſuo daturus erat, ita præfatur;
Jeſa. 53. 1. *Quis credet ſermoni noſtro? & brachium Domini cui revelatum eſt?* Dicturus erat paulò pòſt, Meſſiam reconciliaturum homines Deo, ut ſalvi fierent, ſed priùs exclamat, magnam partem, cæcitatis ſuæ causâ, privatam iri tanto bo-

to bono, quia virtus Domini ſepulta illis erit, & incognita. Alibi etaim clariùs duo hæc conjungit, *parum eſſe ut Meſſias reſtituat deſolationes Iſrael: ſed fore ſalutem Jehovæ uſque ad fines orbis*: & tamen non fore plenam reſtitutionem Iſraelis, quia *bona pars ad Dominum non redibit*. Denique perinde loquuntur Judæi, ac ſi nunquam gens eorum ingrata fuiſſet Deo, & ex medicina mortiferum ſibi venenum feciſſet. Certè exitum & reditus libertatem illis Deus ab exilio Babylonico promittens, memorabile gratiæ ſpecimen in illorum ſalutem edidit. Atqui major pars impio contemptu culpam ſuam & reatum duplicavit: longè enim illis ſatius fuiſſet, non redimi, quàm abjicere & pro nihilo ducere tantum Dei beneficium. Sed hoc modo impleri vaticinium Jeſajæ oportuit; *Si fuerit populus tuus ut arena maris, reliquiæ ſalvæ fient*. Atque ut finem faciam, primùm redemptio luculentè oſtendit, oblatam Dei gratiam non ſemper hominibus prodeſſe: quin potiùs fieri bis noxiam, ubi indignè prophanatur. Deus certè per manum Moſis populum eduxerat, ut omnium eſſet ſervator. Atqui ſcimus, horrendis vindictę exemplis ſæpiùs contra multa millia fulminaſſe: tandem immenſa illa multitudo, exceptis duobus, miſerè conſumpta in deſerto periit. Annon melius reprobis fuiſſet, nunquam egreſſos eſſe ex Ægypto? imò

Jeſa. 49. 6.

Jeſa. 1.

imò nunquam eſſe natos, quàm ſic Dei manu proſterni?

JUDÆUS.

Matth. 5. 17. 2. Quæro, *Quum ſcriptum ſit in Matthæo,*
Gen. 17. 12. Non veni ut detraherem, &c. *Et in lege Moſis habetur*, Die autem octavo circumcidet car-
Deut. 12. 32. nem præputii ſui. *Item*, Omne præceptum quod præcipio tibi hodiè, obſervabitis & facietis: non addes nec minues ex eo. *Quod ſi ita eſt, conſtat quòd legem Moſis diſſolverit?*

CRISTIANUS.

Quæro viciſſim, *quum lex Moſis vetet quidquam operis fieri die ſeptimo, quomodo eodem die ju-*
Jeſa. 66. *beat maſculos infantes circumcidi?* Item, *quomodo Moſes diem unum è ſeptem Deo ſanctificari jubeat: Jeſajas autem ſub Chriſti Regno promittat continua ſabbatha, & continuas Neomenias? niſi quòd in circumciſione oſtendit Deus opera ſua eximi à communi lege: Jeſajas verò aliquid excellentius promittens, quàm ſub lege exhibitum fuerit Judæis, ſignificat præceptum de Sabbatho fuiſſe umbratile?*

Plenior autem quæſtionis ſolutio hæc eſt, quum voluerit in uno tantùm altari Deus ſibi offerri ſacrificia, Eſajas tamen promittit, ſub
Jeſa. 19. 19. Regno Meſſiæ *altaria in Aegypto & Aſſyria fore*: quum nefas alibi fuerit quàm Hieroſolymæ Dei faciem quærere, & illi offerre ſacrificia: Jeſajas tamen *templum illi fore in Aegypto* dicit. Et Malachias diſcrimen omne locorum tollit his

his verbis; *Offeretur incenſum nomini meo in toto orbe.* Certè clara externi cultus mutatio ſub Regno Meſſiæ oſtenditur: neque tamen hoc modo diſſolvitur lex, vel apex unus ex ea minuitur: quin potiùs hæc vera eſt legis ſanctio, non fuiſſe in veteribus figuris objectum oculis inane ſpectaculum, ſed eorum quæ ſignificabant, exhibitam in Chriſto ſubſtantiam. Nunc videndum, quorſum Deus Sabbathum inſtituerit, nempe ut ſymbolum eſſet ſanctificationis, ut docet per Moſem & Jeremiam. Sequitur ergo præceptum illud inter umbras numerandum eſſe. Quid enim mirum, ſi exorto Sole ceſſet ſtellarum lumen? Atque hæc eſt *cœli & terræ novitas*, de qua Jeſajas concionatur. *Malac.* 1. 11. *Jeſa.* 65. 17.

JUDÆUS.

3. Quæro, *ſi Deus eſt, quare ſe ipſe vocat filium hominis, quum in multis locis Scriptura moneat lex, ne Deum ſimilem faciamus homini?* ut; *Deus non eſt homo ut mentiatur, aut filius hominis, ut illum pœniteat.* Præterea dicit David; *Nolite confidere in principibus, in homine, &c.* Item; *Maledictus qui confidit in homine.* Hęc autem omnia fuerunt in Jeſu, qui vocatur filius hominis. *Num.* 32. *Pſal.* 146. 3 *Jerem.* 17.

CHRISTIANUS.

Quæro, *cur Deus in Cantico Moſis vocetur* Vir bellicoſus? *Cur Ezechiel in illa memorabili viſione memoret,* Judicem in ſolio ſedentem eſſe *Exod.* 15. 3. *Eze.* 7. & 9.

ſimilem filio hominis? *Cur ſibi toties Deus* nares, oculos manus, & pedes *attribuat? Cur Jeremias de Filio Davidis locutus, pronunciet* nomen Jehovæ in eum competere? *Cur Jeſajas* Meſchiam vocet Immanuel, Patrem futuri ſæculi, Deum fortem? *Cur in Pſal. quoque* Meſchias ſub Solomonis perſona ornetur nomine Elohim? *Pſalm. 45.*

Cæterùm ſolutio quæſtionis minimè difficilis eſt. Lex Deum vetat fieri ſimilem homini, nempe ne ſub hominis imagine pingatur ejus majeſtas. Alioqui & igni, & ſoli, & leoni, & urſo, & lapidi ſe comparat, quæ vel bruta ſunt animalia, vel mortua elementa. Porrò in Meſchia Deus non factus eſt ſimilis homini: ſed carnem humanam induens, ita factus eſt homo, ut integer in æternâ ſua & immutabili natura maneret. Neque enim, ut ſomniant Judæi, credimus Deum eſſe mutatum, ſed in carne manifeſtatum, & interea ſui ſimilem. Ita non fuit ex vulgari hominum ordine mendax, aut vanitati obnoxius, ſed ratione Deitatis veritas in æternum permanens: neq; in eo tanquam in homine mortali fiduciam locamus, ſed quia corpus ejus Deitatis templum eſt, in quo habitat perfecta Dei gloria: & quatenus Deus eſt, in humanam naturam vivificam Spiritus ſui potentiam transfundit. Nam certè locis compluribus non alibi ſalutis fiduciam Deus ſervis ſuis propo-

proponit, quàm in Meſchia, ſicut in vaticinio Jacob apud Moſem, *In te gentes ſperabunt*. Unde ſequitur quod dixi, eundem eſſe Deum fortem & verum Immanuel, & Filium hominis, qui eſt ex progenie David. *Gen. 49. 10.*

JUDÆUS.

4. Quæro, *ſcriptum eſt in Jeſaja.* Qui comedunt ſuillam, aut abominationem, aut murem, aut muſtelam, unà conſumentur, dicit Dominus; *Ergo ſuilla nunquam eſt permiſſa?* *cap. 66. 3.*

CHRISTIANUS.

Quæro vicisſim, *quum ſcriptum ſit apud Jeſajam*; Qui immolat bovem, perinde ac ſi hominem occideret, qui ovem mactat, perinde ac ſi interficeret canem; *ſi quis inde colligat, Deum ſemper abominatum fuiſſe ſacrificia, quo cavillo effugient Judæi?* Solutio autem ex abrogatione legalis cultus pendet, cujus ignorantiâ Judæi tam ſtultè nugantur. Tenendum erat hoc principium, in omnibus ceremoniis, quas præcepit Moſes, inſtar regulæ fuiſſe illi exemplar, quod Deus oſtenderat in monte. Jam cùm exemplar illud in Meſchia fuerit exhibitum, nihil abſurdi eſt, ſi adventu ſuo umbras omnes aboleverit. *Jeſa. 66. 3.* *Exod. 25. 40.*

JUDÆUS.

5. Quæro, *quare vos affligitis die ſexto, quo crucifixus eſt, ut dicitur, quum crucifixione ejus &*

pœnis ſitis liberati ex gehenna? Debuiſtis poti
feſtum agitare, epulari & gaudere.

CHRISTIANUS.

Quæro viciſſim, *quare in die feſto expiatio*
Judæi ex legis præſcripto animas ſuas affligan
quum tamen celebrent ſuam cum Deo reconciliat
nem? Decebat enim ipſos quoq; cum læti
potiùs epulari.

Nullo autem negotio refellitur eorum
villum. Fatemur, ſi quibus propoſitum
diem mortis Chriſti ſanctificare jejunio &
ctu, ſuperſtitiosè hoc modo & perperam
ctitium cultum inſtituere. Nec verò cor
ptelam, quæ regnavit inter quoſdam, def
dimus: ſed interim nihil obſtat, quò min
totâ vitâ fideles redemptionis ſuæ mem
riam cum gaudio & canticis celebrent: &
men cum gemitu ſuppliciter coram Deo r
tum ſuum deplorent.

JUDÆUS.

6. Quæro, *quid fecit Jeſu ultra reliquos ſ*
ctos? Nam Henoch & Elias aſcenderunt in
tum. Moſes mutavit aquam in ſanguine
dulces reddidit aquas amaras, deduxit Iſr
lem per medium maris. Eliſæus fecit font
olei, ex quo impleta ſunt multa vaſa, cura
lepram Naaman, & ſuſcitavit duos mortu
nihilominus tamen non credimus, quòd
fuerint dii, ſed viri juſti.

CHR

CHRISTIANUS.

Quæro, *an Moſes hominem mortuum ſuſcitaverit, quod fecit Eliſæus, qui tamen Moſe fuit inferior?* Fateri etiam cogentur, Moſen Joſue diſcipulo ſuo majorem fuiſſe: neq; tamen curſum ſolis moratus eſt, ut diem unum efficeret ex biduo. Unde ſequitur, perperam de perſonæ excellentia judicium fieri ex nudis miraculis.

Puerilis autem hæc objectio facilè ſolvitur, quia non modò quærendum erat, quæ miracula ediderint Prophetæ, ſed quâ virtute. Chriſtus autem, quum *diſcipulos majora facturos dicit, quàm quæ ipſe feciſſet*, nos eos ſibi vel præferre, vel ęquare voluit: quia penes unum ipſum manet gloria operum, quæ ſic per manum hominum exequitur, ut ſolus verè ſit auctor. Quinetiam dicimus, quæcunq; Moſes edidit miracula, & poſt eum Prophetæ, propriè manaſſe à Chriſto: quia fuit *Angelus ille, quem Moſes prædicat ducem populi & cuſtodem.* Quòd ſi qua ſani guſtus particula in Judæis eſſet, ſtatim agnoſcerent, quanta ſit Chriſti præſtantia & dignitas ſupra Moſen, etiam in miraculis. Non enim cœleſti pane, quo nos Chriſtus paſcit, Patres aluit Moſes in vitam æternam, & ſpiritualem. Sed ut profani ſunt homines, imò impuri canes, nihil mirum, ſi ad guſtandas cœleſtes delicias ſint prorſus

inſipidi. Cum bruto itaque ſuo ſtupore omittendi ſunt.

JUDÆUS.

7. Quæro, *quòd vos dicitis, illum eſſe Filium Dei, quum reperiamus in multis locis, Iſraëlitas vocari filios Dei*, ut Filii eſtis Domino; *eſt minimè verum, aut omnes Iſraëlitæ ſunt Dei?*

Pſalm. 27.

CHRISTIANUS.

Quæro viciſſim, *quum promiſcuè Iſraëlitæ omnes ſint filii Dei, cur peculiari elogio ornetur David, ubi de ipſo Deus pronuntiat*, Filius meus es. *Item, cur alibi Salomonem extollat ſupra omnes reliquos, his verbis*: Ero ei in Patrem, & ipſe erit mihi in Filium?

Pſalm. 2. 7.
2. *Sam.* 7. 14.

Jam ſatis refutata eſſet frivola eorum quæſtio, niſi quòd pauca verba docendis ſimplicibus addere libet. Vocantur Angeli *filii Dei.* Idem nomen ad Reges & judices transfertur: Davidi autem tribuitur ſingularis privilegii loco, cujus etiam reſpectu Angelos ipſos ſuperat. Colligitur ergo, inter Filios Dei plures eſſe diſtinctos gradus. Quare nihil mirum, ſi Meſchia ſupra omnes emineat. Filium verò unigenitum dicimus, & quidem naturâ, per quem adoptionis gratiam conſequimur, ut reputemur ipſi quoque inter Dei filios.

JUDÆUS.

8. Quæro, *quomodo fuit Meſſias veſter Rex pacis,*

pacis, quum toto illius tempore fuerit lis, & ab hinc non quieverit mundus à bellis? Scribitur tamen: *Multitudini dominii & pacis non eſt finis.* Et Jeſu dicit, *Non veni ut ponerem pacem in terra, ſed gladium:* quod ſi ita eſt, ejus verba contradictoria ſunt verbis Prophetarum. *Jeſa.* 9.7. *Math.* 10. v.34.

CHRISTIANUS.

Quæro viciſſim, *quando venerint Reges ex terris longinquis, & facti fuerint tributarii populo Iſraëlitico: quando coacervata fuerint omnium gentium opes, ut cederent in prædam Judæis: quomodo dicat Jeſajas, extento vexillo redituros ab exilio in patriam eſſe: ubi ſit ſplendor ille Templi ſecundi, quem pollicitus eſt Aggæus?* Certè niſi iſtis nebulonibus ludibrio eſſent omnes Prophetæ, totaque Religio, longè aliâ reverentiâ expenderent, quicquid de ſuis beneficiis pronuntiat Deus. *Pſ.* 72. 10. 11. *Jeſa.* 11. 12. *Hag.* 2. 8. 9.

Solutio quæſtionis eſt, quòd allatâ per Chriſtum pace non fruitur mundus, culpam alibi non hærere, quàm in hominibus ipſis, quibus magis placuit, ſacrilegum bellum adverſus Deum gerendo, ſeipſos turbare. Neque tamen obſtitit eorum pravitas, quò minus Meſſias & munus ſuum, & muneris titulum retinuerit. Nec verò ſi pax non eſt impiis, ideo ſuâ virtute privatus eſt ille: imò quia ſpreta ab illis fuit reconciliatio cum Deo, oportuit horribili Dei vindictâ in cæ-

cum furorem impelli, ut mutuò inter ſe confligerent. Primi hominum Judæi ſuâ pervicaciâ monſtrarunt, ſe cum Deo pacem nolle. Meritò igitur ſua ipſi viſcera crudeliter ad ultimam uſque patriæ cladem laniarunt. Sequuti poſtea ſunt alii, quiſque ſuo ordine: quia nulla gens fuit extra hanc noxam. Sed eò melius experti ſunt fideles, Chriſtum eſſe pacis principem, quia inter tam graves & atroces bellorum motus, quietis tamen & tranquillis animis Deum invocarunt. Atque hanc pacem commendat Jeſajas, cui ſubſcri-
Luc. 21. 36. bunt omnes Apoſtoli, dum hunc præcipuum fidei fructum eſſe docent, ut Deo propitio freti, non amplius tumultuemur, ſed pacatis animis ſtemus inter mundi agitationes. Quòd autem ſe Chriſtus afferre bellum potius dicit, quàm pacem, id eſt accidentale: quia mundi impietas disſidia accendit, ex quibus graves pugnæ emergunt.

JUDÆUS.

9. Quæro, *Si Deus eſt, quare texit ſeſe carne, & quare non venit apertè, ut palàm innovaret legem ſuam, ut non perirent homines hujus ætatis?* Major enim eſt numerus eorum qui pereunt propter hujus ignorantiam, quàm eorum qui redempti ſunt. Obſcuritate enim ſeparantur ab illo, ne in illum credant.

CHRISTIANUS.

Gen. 17. 10. Quæro vicisſim, *cur Deus, qui cœlos inhabitat,*

tat, voluerit latere inter Cherubim? & cur ſibi domicilium ſub pellibus elegerit? cur ſacrum fœderis ſui Symbolum inſculpi voluerit pudendis hominum membris? cur elegerit Regem populo ſuo ex tugurio ignobili, & caulis ovium, qui etiam domi ſuæ contemptus, ab aliis reſpueretur? cur obſcurum & tenuem rivulum Siloë potius elegerit, quàm celebres ac rapidos fluvios? & Judæis exprobret, quòd externæ magnitudinis pompam appetant? *Jeſa.* 8. 6.

Facilè autem refellitur eorum petulantia Jeſajæ verbis, qui Meſſiam proponit deformem, multisq; probris fœdatum, ac ſine ullo decore, plagis afflictum, & divinitùs humiliatum, à quo ferè omnes oculos avertant. Certè quin Meſſias viva ſit imago gloriæ Dei, non audebunt Judæi negare. Quî fit ergo ut Rex, per cujus manum potentiam ſuam exerere vult Deus, tam ſordidus, imò inſtar leproſi deformis prodeat? Belluæ autem iſtæ pro ſua ſuperbia Deum ad leges ſuas adigere cuperent. Quaſi verò vel non viderit, quid optimum eſſet factu, vel per incogitantiam prædixerit ſibi ita placere. Atqui pietatis ſobrietas hoc ſaltem requirit, ut Dei arbitrio longè plus deferant homines, quàm propriæ imaginationi. Oblatrant iſti canes, perire majorem hominum partem, quia Chriſti obſcuritate offenſi, ab eo abhorreant: quaſi fruſtrà exclamet Jeſajas, *obſcuram fore ejus notitiam, quia paucis revelabitur Dei virtus.* Et tamen *Jeſa.* 53. v. 4. 5. 6. *Jeſa.* 53. 1.

Joh. 1. verum eſt quod docet Apoſtolus, *refulſiſſe in eo gloriam unigenito Dei Filio dignam.* Verum eſt etiam Evangelium, in quo refulget cœleſtis Dei majeſtas, non eſſe obſcurum niſi reprobris qui pereunt. Mirum autem eſt cur querantur, non magis conſpicuum fuiſſe Dei fulgorem in Chriſto, quorum patribus tolerabilis non fuit aſpectus Moſis, donec velatà eſſet ejus facies.

JUDÆUS.

Matth. 12. 10. Quæro, *quemadmodum fuit Jona in viſceribus piſcis tribus diebus, & tribus noctibus, ſic fuit Jeſu in terra tribus diebus & tribus noctibus?* Hoc non eſt verum. Nam etiam ſecundum verba veſtra fuit tantùm in terra tribus diebus, & duabus noctibus.

CHRISTIANUS.

Quæro viciſſim, *quomodo ſæpè totum populum, nemine excepto, perfidia & impiæ defectionis accuſent Prophetæ? Nam ſi ita eſt, ubi reſiduum ſemen? quomodo dicatur totus populus Jeremiam flagitaſſe ad necem: quum tamen certum ſit, fuiſſe ſaltem nonnullos qui ſalvum optarent.*

Ad quæſtionem brevis eſt ac expedita reſponſio. Satis notum eſt, quàm trita ſit etiam in Lege & Prophetis ſynecdoche, dum pars pro toto, vel totum pro parte ſumitur. De numero dierum ne ipſi quidem Judæi litem nobis movere audent. In noctibus putant magis plau-

gis pauſibilem eſſe calumniam,quia ante initium tertiæ noctis reſurrexit Chriſtus. Sed quum nox ſit quaſi diei acceſsio, non dubitavit Chriſtus tres dies, & totidem noctes, pro triduo ponere, quò meliùs aptaret exemplum Jonæ ad præſentem cauſam. In re autem quum nulla ſit ambiguitas, de verbis cavillari nugatorium eſt.Si excipiant,non quadrare ſimilitudinem, quia dimidio ferè plus temporis tranſegerit Jonas in ventre piſcis, quàm Chriſtus in ſepulchro: reſponſio iterum facilis eſt, in exemplis plenam conformitatem exactè non requiri, nec abſurdum eſſe, ſi quid disſimile notetur.

JUDÆUS.

II. Quæro, *quum ſcriptum ſit*; Non videbit me homo,& vivet; *quomodo Jeſu fuit Deus, ut eum omnes homines viderint: & ne unus quidem mortuus eſt ex his omnibus qui viderunt eum?* *Exod.33.20.*

CHRISTIANUS.

Quæro vicisſim, *quomodo viderit Jacob Deum facie ad faciem, nec mortuus ſit? quomodo Deus ſervum ſuum Moſen diſcernat à reliquis Prophetis, quia familiariter facie ad faciem cum eo loquatur: non autem per viſiones,& ſomnia? quomodo toti populo apparuerit in nube, & columna ignis? quomodo viſibilem gloriæ ſuæ formam oſtenderit Ezechieli, & Jeſajæ, qui tamen ſubitâ morte ideo extincti non ſunt?*

Si qua

Si qua perditis iſtis hominibus eſſet ingenuitas, puderet ipſos tam craſſis objectis pugnare, imò effutire putidas nugas refutatione prorſus indignas. Negat Deus, immenſam gloriam ſuæ divinitatis humano ſenſu poſſe capi: quod ſine controverſia fatentur omnes. Ergo notitiam ſui ad captum, vel menſuram piorum attemperat, ut ipſum videant: nec tamen pleno adhuc aſpectu potiantur. In Chriſto autem vivâ ſuâ imagine apparuit; quatenus tam facultas quàm ſalus piorum ferebat. Tunc autem videbunt eum qualis eſt, dum ei ſimiles erunt. Hoc verò brutum ſtuporem ſpirat, quòd Deum in Chriſti perſona viſum fuiſſe garriunt, ac ſi divina ejus eſſentia carneis oculis conſpicua fuiſſet.

JUDÆUS.

Matth. 17. 12. Quæro, *ſcriptum eſt, quòd quicunq; fidem habuerit in Jeſu, etiam tantum quantum ſunt grana ſinapi, poterit, juxta ejus verbum, transferre montem è loco ſuo. Nos autem videmus etiam ſanctiores eorum, qui ne levem quidem rem facere poſſunt. Ergo quanto minus reliquum vulgus?* Quòd ſi ita eſt, nulla eſt in eorum manu neq; dominatio, neque potentia, quâ poſſint quicquam præſtare, quamvis credant in eum.

CHRISTIANUS.

Pſal. 132. Quæro, *quum ſcriptum ſit de monte Zion*; Hæc requies mea in ſeculum ſeculi, hîc habitabo

tabo,quoniam elegi eam; *quid ſibi velit vaſtitas & deſolatio, quæ tot jam ſeculis duravit?* Quæro iterum, *quid ſibi velit, quòd miſerè diſſipati per totum orbem vagantur, & proſtrati in ruinis ſuis jacent, quum Jeſajis pronuntiet, redemptos eſſe ab exilio Babylonico, ut ruinas mundi totius inſtaurent, & in corpus ſuum colligant omnes diſperſos?* *Jeſa.11.12.*

Si granum ſalis vel ſanæ intelligentiæ in iſtis pecudibus eſſet, ſine controverſia veriſſimum eſſe cognoſcerent Chriſti dictum, in quo abſurditatem venantur. Quod objiciunt, cur Chriſtus ſuis diſcipulis dixerit, notandum eſt, nempe vitio eorum fieri exprobans, ut miracula edere fruſtrà tentarent. Quid ergo ſi fateamur dono miraculorum, quo ſuos inſtruxit Chriſtus, nos propriâ culpâ deſtitui? Pudenda quidem nobis eſt hæc confeſſio: ſed cur potius in crimen trahetur ille, qui æterna eſt Dei veritas, & luculentis documentis ſe in hoc dicto veracem oſtendit, potiùs quàm vanis coloribus tegatur noſtra infidelitas, quæ Dei gratiæ viam præcludit? Quanquam aliud ſimul tenendum eſt, fidem, de qua nunc agitur, non illam eſſe communem, quam piis omnibus & Chriſti membris affert adoptionis Spiritus: ſed quâ oportuit Apoſtolos injunctum ſibi munus amplecti, nempe ut novam Evangelii doctrinam, quæ nondum publico conſenſu recepta erat, miraculis ſancirent. Idem verò donum nequa-

quam

quam promiſcuè ad omnes pertinet. Sicuti enim ſatis fuit in monte Sinai ſignis & prodigiis ſemel confirmari Legem dum promulgata fuit: ſic abundè ſufficere debuit, Evangelium per triginta annos continuis miraculis fidem & auctoritatem acquirere. Nam Prophetas ſingulos non legimus hac virtute fuiſſe præditos: quia expedire Deo viſũ non eſt. Quicquid verò ſpiritualium bonorum Chriſtus ſuis confert, non mirum eſt à profanis iſtis pro nihilo duci, qui ad omnes cœleſtis vitæ partes guſtandas pluſquàm inſipidi ſunt.

JUDÆUS.

Exod. 34. 3. 13. Quæro, *ſi Meſsias veſter Deus eſt, quare inequitavit beſtiæ pollutæ, quum ſcriptum ſit in lege,* Neque oves neque boves paſcent è regione Matth. 21. montis illius. *Quid igitur? ſi prohibuit, ne beſtiæ quidem mundæ paſcerent, quantò magis ne immundæ? Is autem ipſemet inſidet beſtiæ pollutæ.*

CHRISTIANUS.

Quæro viciſſim, *an ſanctus Rex & Propheta David ſuper mulum equitando ſeſe polluerit? an alii præterea ſancti homines, quorum paſsim occurrunt in Scripturis exempla, quoties aſinis vecti ſunt, maculam contraxerint?*

Primùm, quando ne Divinis quidem vaticiniis parcit eorum petulantia, non videtur operæ pretium pluribus verbis eam refutare. Quemcunque ſibi tandem Meſsiam fingant, non

non de alio, quàm de Meſsia locum Zachariæ exponere licebit, *Lætare filia Sion, ecce Rex tuus venit tibi, equitans ſuper aſinum, &c.* Zach. 9. Quid cum Propheta litigando proficient? imò an non putida iſta ſubſannatio ſatis convincit quod prius dixi, non tam ludibrio illis eſſe Chriſtum noſtrum, quàm legem, & omnes Prophetas? Nam ſi Zachariæ ſunt diſcipuli, nodum hunc nobis expediant. Nimis autem inſulſa eſt cavillatio, prohibitas fuiſſe in legis promulgatione beſtias ab acceſſu montis: quia ſi Deus locum illum ſibi ad paucos dies ſegregare voluit, ut neque homo, neq; ullum aliud animal illuc accederet, non ideo excluditur Meſsias à communi vitæ humanæ uſu. Quid autem contagionis in eo reperient, ſi filius Davidis ſuper aſinum conſcenderit? Nec verò dubium eſt quorſum ſpectaverit Zacharias, nempe venturum Redemptorem, qui non fulgeat regiâ pompâ & apparatu, ſed pauper ſit, & quaſi unus ex vulgo.

JUDÆUS.

14. Quæro, *quare eſuriit Jeſu?* Si dixeris propter carnem nos vidimus Moſen, qui fuit etiam caro & ſanguis, & jejunavit quadraginta diebus & quadraginta noctibus, quum acceſsit Divinitatem, nec eſuriit: *hic autem, qui erat ipſemet Deus, quare eſuriit caro ejus?*

CHRISTIANUS.

Quæro, *cur Angeli apud Abraham comederint? quomodo vexati fuerint contumelioſè à Sodomitis? quomodo dicat Deus, Moſen ſibi obſtare, ne vindictam quam ſtatuit exerceat?*

Nullius apud iſtos porcos momenti ſolutio eſt, Chriſtum ideo eſuriiſſe, quia carnem noſtram induens, ſimul famem, & humanos alios affectus, exceptâ tantùm omni corruptelâ, induit. Rationem afferunt, quia non idem legatur de Moſe. Sed an putant ſanctum Prophetam poſtea rediiſſe ad ſolitum victum, niſi eum cogeret naturæ infirmitas? Luxuria enim alioquin fuiſſet, alimenta ſuperfluo abuſu conſumere. Quid de Elia quoque ſentiunt? Nam certè, quum de utroque diſertè pronuntiat ſpiritus, quadraginta diebus jejunaſſe, ſatis oſtendit non longius pertuliſſe ipſos inediam. Chriſtus ergo ad prædicandum Evangelium ſe accingens, exordium à jejunio quadraginta dierum fecit, ne Moſe vel Eliâ eſſet inferior. Ita liquidò apparuit, cœleſti virtute eximi à neceſſitate cibi & potus, cui ſubjecti ſunt cuncti mortales. Sed quia non minus utile erat, fratrem à nobis agnoſci, cui nobiſcum humanæ vitæ conditio eſſet communis, ad ea, quæ propria ſunt hominis, ſtatim reverſus eſt. Non quòd in in eo dominatæ ſint humanæ infirmitates, ni-

ſi qua-

ſi quatenus mero ſuo arbitrio ſe ſubmiſit, ut nobis eſſet ſimilis.

JUDÆUS.

15. Quæro, *ſi agnus Paſchatis deſignabat Jeſum, ſequitur multos Jeſus naſcendos & ſuſpendendos. Nam non præcepit filiis Iſraël, ut unum tantùm agnum Paſchatis acciperent.*

CHRISTIANUS.

Quæro, *an nihil ſignificaverint omnes victimæ, quæ in Templo immolabantur? Nam ſi ita eſſet, nihilo præcellerent Aegyptiis ſuperſtitionibus. Deinde ſcimus, Moſi præceptum eſſe, ut omnia formaret ad exemplar quod in monte videret.* Exo. 25. 40. *Atqui Divinum illud fuiſſe, negare non audebunt. An ideo concedent plures, imò innumeros eſſe Deos?* Quæro etiam, *quum Paſcha memoriale & pignus fuerit redemptionis, an totidem fuiſſe dicent redemptiones, quot agnos per ſingulas familias Deus juſſit mactari?* Nos verò liberè profitemur quod dictat ipſa pietas, non modò agnum Paſchalem fuiſſe Chriſti figuram, ſed & omnia ſacrificia: quia nimis craſsè ſomniant, Deum adipis fœtore, vel aſperſione ſanguinis, vel pecudum cæde placatum fuiſſe hominibus, & talibus piaculis purgata fuiſſe peccata: Ergo in toto legali cultu aliquid præſtantius adumbravit Deus. Sed hinc plus quàm ſtolidè colligunt, plures nobis reperiendos Chriſtos. Nam ut ſcirent Patres ſub Lege, nondum ſe ſtare in perfecto

gradu, voluit Deus in quærenda reconciliatione ad eadem illos remedia confugere. Si ad expiationem efficax fuiſſet bovis aut vituli immolatio, ſatis fuiſſet uno tantùm ſacrificio defungi. Sed repetitio admonuit, in figuris illis nihil eſſe perfectum. Eadem ratione dicimus, Sacerdotes omnes geſtaſſe Chriſti perſonam: ideoque plures fuiſſe, quia mors honore ſingulos privabat. Chriſtus autem, qui ideo reſurrexit à mortuis, ut perpetuo Sacerdotio fungatur, unicus eſt. Ne longior ſim in re pluſquàm facili, apud ſanos omnes fateri licebit, Regnum, quod erexit Deus in familia Davidis, ab ipſo uſque ad omnes ejus ſucceſſores, futuri Meſſiæ fuiſſe præludium. Nemo tamen uſque adeò deſipiet, ut nobis propterea exprobret plures eſſe Chriſtos.

JUDÆUS.

16. Quæro, *Accipite hunc panem, hoc eſt corpus meum: & hoc vinum, eſt ſanguis meus pro novo fœdere, quomodo factum eſt hoc?* Aut fregit fruſtum carnis, & dedit illis: aut ejus corpus factum eſt ex pane & vino, deditque illis ex reliquiis, & hoc eſt corpus, quod comederunt & biberunt.

CHRISTIANUS.

Jeſa. 55. Quæro viciſſim, *quando invitat Deus omnes per Jeſajam, ut gratis ad ſatietatem bibant lac & vinum, & mel comedant, an lacte vel melle corru-* *ptibili*

ptibili ſaginare tantùm vult ſuorum ventres? Quęro item, *quando in Pſalmo dicitur*; Satiabis eos copiâ domus tuæ, & fluvio deliciarum tuarum potabis eos; *an cœleſtem vitam Propheta alimenta ſuſtineri intelligat?* *Pſ.36. 9.10.*

Quæſtionis ſolutio ex pura & dextra verborum Domini interpretatione pendet, quæ ſi craſſo commento alicubi fuerunt corrupta, non eſt cur propter hominum inſcitiam rectæ fidei inſultent iſtæ beſtiæ. Chriſtus certè neque fruſtulatim ſecuit corpus ſuum, neq; illud ex pane & vino conflavit: ſed tamen ſpirituali modo veſcendum dedit Apoſtolis, ſicuti quotidiè arcanâ Spiritus ſui virtute facit, ut caro ſua cibus ſit. Dicimus ergo, verè comediſſe Apoſtolos carnem Chriſti, non qualiter comedi ſolet caro ex macello empta, ſed quia non aliter animas ipſorum aluit Chriſtus, ſicuti noſtras quotidie alit in ſpiritualem vitam, quàm pane & cibo corpus paſcitur.

JUDÆUS.

17. Quæro *quorſum anguſtia animæ ejus propter mortem?* Si dixeris, id eſſe propter carnem quæ pavet, nonne ille dicit, *Anguſtia animæ meæ*, non autem; *anguſtia carnis meæ?* Item, nullus eſt qui neſciat, carnem non loqui, nec ſcire quicquam, ſed eſſe tanquam lapidem, niſi adſit vis Spiritus.

CHRISTIANUS.

Jeſa.40.5. Quæro, *ſi caro ſenſu & motu omni caret, quo-
modo dicat Jeſajas*; Videbit omnis caro glo-
Geneſ. 2. riam Dei? *Cur dicat Moſes*; Omnis caro cor-
rupit viam ſuam? *imò cur ubiq; tota Lex car-
adſcribat, quacunq; in hominem competunt?*

Hinc verò planum fit, quàm ſine judici- arrodant rabioſi iſti canes, quicquid ex nov- Teſtamento proferri audiunt. Nihil notiu- eſt, vel magis tritum, quàm ſub Carnis voc- deſignari homines: atque ita tam animam quàm corpus comprehendi. Quòd erg- Chriſtum mortem exhorruiſſe in carne dic- mus, ad humanam ejus naturam refertu- quia fieri non potuit, quin verus homo natu- raliter mortem refugeret: mœrorem intere- hunc & anguſtias pertulit in anima, quia co- pus induendo ſimul animam paſſibile- aſſumpſit.

JUDÆUS.

18. Quæro, *ſi eſt Filius Dei, & ſi Pater & Fi-
lius unum tantùm ſunt, neceſſariò etiam eadem e-
eorum voluntas. Ipſe tamen, quum oraret ante Pa-
Matth. 26. *trem ſuum, dixit*; Pater mi, ſi fieri poteſt ut no-
bibam calicem hunc, fac: ſin minus, fac ut e-
bonum in oculis tuis: non fiat ſecundu-
voluntatem meam, ſed ſecundum volunt-
tem tuam. *Ergo non ſunt eorum voluntates ſimile-*

CHRI-

Digitized by Google

CHRISTIANUS.

Quæro viciſſim, *quomodo Deus pronunciet*, ſe nolle mortem peccatoris; *reprobos tamen exitio deſtinans, Moſi dixerit*; Miſerebor cujus miſerebor, & miſericordiam præſtabo, cui miſericordiam præſtitero? Nam diſcrimen omne in ſervandis vel perdendis hominibus ad arbitrium ſuum revocans, ſe non omnibus ſpiritum reſipiſcentiæ dare oſtendit. Quæro etiam, *quomodo pœnitentiam Deus ſibi tribuit, quaſi mutabilis, vel parum providens? Quid enim fugiet eorum proterviam, dum ſibi tam licentiosè Dei myſteriis obſtrepere permittunt?*

Ezec. 33. 11.

Exod. 33. 19.

Solutio hujus quæſtionis ex principio Judæis incognito pendet, quia percuſſi ſunt ſpiritu vertiginis & amentiæ. Quòd Chriſtus idem eſt cum Patre Deus, non obſtat quò minùs homo factus, humanos affectus ſuſceperit. Diſtincta ergo ei fuit à Patre voluntas, quia nihil à ſe alienum eſſe voluit, quod eſſet hominis proprium. In Deum verò non cadit vel ſpes, vel metus, vel gaudium, vel triſtitia. Denique niſi caput hoc fidei noſtræ evertant, Chriſtum eſſe Deum & hominem, fruſtra & ſtultè de voluntate duplici contendunt.

JUDÆUS.

19. Quæro, *ſi ille fuit Deus, quare dum oraret dixit Patri ſuo, ut faceret voluntatem ſuam?* Hinc apparet, quòd non habuerit potentiam

in manu ſua, quâ quidquam poſſet facere: ſed tantùm faciebat ex voluntate Patris ſui, non autem ex potentia ſua.

CHRISTIANUS.

Geneſ. 19. Quæro, *quum Angelus, qui ad Abraham & Loth deſcendit, ſe faciat Judicem Sodomæ, omnemq́; Dei potentiam ſibi vindicet: paulo pòſt tamen neget ſe quicquam poſſe facere, donec Loth fuerit egreſſus, an hominis arbitrio alligata erat virtus Dei, & ligata ejus manus, donec mortalis homo annueret?* Hîc verò nihil nobis objectant, quod non in-
1. Petr. 3. 13. trepidè Apoſtolus prædicet, *Chriſtum ex infirmitate carnis mortuum eſſe, qui reſurrexit in virtute Spiritus.* In Chriſto ſemper nobis obſervandum eſt Mediatoris munus, quod præſtare non potuit ſine obſequio, ſicuti nec obſequio potuit defungi, quin ſe humiliaret. Chriſtus ergo ſecundum hominem non modò infirmus eſſe ſuſtinuit, ſed aſſumptâ ſervi formâ, exinanivit ſeipſum, non quod ex æterna ejus virtute quidquam deceſſerit, vel fuerit imminutum, ſed quia quietam ſe continuit ejus Divinitas, donec in hominis perſona plenam obedientiam Patri ſuo præſtaret. Hoc modo conveniunt duæ iſtæ ſententiæ,
Joh. 10. 17. *Ego à me ipſo animam meam pono & iterum ſu-*
Joh. 17. 1. *mam eam:* Item, *Pater glorifica Filium tuum.*

JUDÆUS.

20. Quæro, *quare dixerit*, datum eſt mihi omne

omne dominium cœli & terræ? *Quis enim dedit ei? ſi eſt Filius Dei & Deus, ut vos dicitis, non erat opus dono. Nónne enim totus mundus illius eſt?*

CHRISTIANUS.

Quæro, *quomodo dicatur populus Iſrael fuiſſe Dei ſanctificatio, dum ex Aegypto redemptus eſt, ſi Dei ſanctitas neque mutuatur quidquam ab hominibus, neq; vel principium vel finem habet?* Quæro etiam, *cur Deus, in cujus manu eſt rerum omnium copia, dicitur accepiſſe dona ab hominibus devictis, ac ſi ſe hoſtium ſpoliis ditaſſet?* Quæro item, *quomodo in Pſalmo Rex dicatur unctus fuiſſe oleo lætitiæ præ conſortibus ſuis: qui tamen ibidem vocatur Elohim, qui in ſolio æterno ſedet?* Pſal. 114. 2. Pſalm. 68. Pſalm. 45.

Certè niſi Chriſtus cum hominis perſona inopiam noſtram vel nuditatem in ſe ſumpſiſſet, ſupervacua eſſet iſta donatio de qua loquitur. Nec verò Deitatis ſuæ intuitu precarium ſe imperium habere dicit Chriſtus: ſed prædicat, quâ imperii gloriâ ornatus fuerit ſecundum hominem, ſicut alibi, *Pater glorifica Filium gloriâ, quam apud te obtinui antequam creatus eſſet mundus*: quibus verbis ſatis ſuperque diluitur putidum hoc cavillum: quia gloriam, quæ priùs abſcondita fuit ab oculis hominum, diſtinctè petit in carne patefieri. Eodem quoque modo Paulus optimè diſtinguit, *quia ſeipſum exinanivit, datum ei fuiſſe nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ut coram eo flectatur omne genu.* Johan. 17. Philip. 2.

JUDÆUS.

21. Quæro, *quemadmodum caro & ſpiritus ſimul ſunt homo, ſic ſecundum verba veſtra Divinitas & humanitas ſimul ſunt Meſsias. Quòd ſi verum eſt, quum eſt occiſa humanitas, occiſa eſt Deitas. Fuit enim Jeſu ſecundum verba veſtra, Deus & homo, & occiſus eſt. Ergo occiſa eſt ejus Deitas. Si autem occiſa eſt ejus Deitas, is non fuit Deus. Nam Deus non occiditur.*

CHRISTIANUS.

Quæro, *quum mortui ſint omnes ſancti Patres, an credant eorum animas unà cum corporibus extinctas eſſe, & quum toties Scriptura dicit, ſanctos dormiiſſe, an putent uno interitu animas cum corporibus involvi? imò quum Scriptura dicit, Abſalom fuiſſe proceræ ſtaturæ, Davidem autem puſillæ inter fratres ſuos, an corporum menſuram ad animas ſimul transferat?*

Verum eſt quod vulgari proverbio jactatur, *Nullum ſimile eſſe idem.* Sed porci iſti ſic omnia naturæ elementa pervertunt, ut nulla apud eos ratio locum inveniat. Dicimus, ſicut anima & corpus hominem unum efficiunt, ita Chriſtum ex duabus naturis conſtare: non quòd ſimilitudo omni ex parte conveniat, ſed quia apta & concinna eſt ad exprimendam perſonæ unitatem. Cæterùm ut demus, quod poſtulant, nihil eſſe diverſum: præpoſterè tamen inferunt, Chriſti Divinitatem cum

cum carne fuiſſe occiſam. Nunquid enim Tyranni olim, quum in ſanctos ſævirent, trucidarunt eorum animas? An Abel, quum occiſus fuit à Cain, totus periit? Quòd ſi ſuperſtes & illęſa fuit ejus anima poſt mortem, quę tamen pars hominis erat, cur non potiùs intacta fuiſſet Chriſti Divinitas in morte, licet naturæ humanæ unita eſſet.

JUDÆUS.

22. Quæro, *Si venit in terram, ut traderet ſe ipſe vinculis & morti pro vobis, quare dixit, quòd Judas Iſcariot tradidit illum, ſi ideo venerat ut judicaretur & damnaretur?*

CHRISTIANUS.

Quæro viciſſim, *quomodo dicat Job, ablata ſibi fuiſſe bona à Domino, quibus tamen eum prædones ſpoliaverant? quomodo dicat Deus, ſe ſibilo excitare Aegyptios, & Aſſyrios armare ſuo nutu, & omnes eſſe inſtar ſecuris in manu ſua: interim tamen pravos eorum conatus damnet, ſeq; pronunciet fore ultorem?* Quæro denique, *quid de ſuo Meſchia ſentiant ipſi?* Pronuntiat enim Jeſajas, *poſiturum animam ſuam pro ſacrificio, ut infirmitates populi ſuſtineat:* dicit, *caſum à Deo & vulneratum.* Certè vel fateri cogentur, ipſum periturum ſuâ manu, vel mortem ab aliis percuſſoribus illatum iri.

Job. 1. *Jeſa. 10.* *Jeſa. 53.*

Ex eo quem nunc citavi Jeſajæ loco, liquet nihil in his duabus ſententiis eſſe diſſidii, ut

ſponte ſe offerat Mesſias ad mortem, & tamen ab impiis occidatur. Nam ideo morte ſuâ nos Deo reconciliavit, quia ejus obedientiâ ſepultæ ſunt ac deletæ noſtræ iniquitates. Sacrificium igitur voluntarium eſſe oportuit: arcano autem & admirabili Dei conſilio factum eſt, ut idem, qui ſponte mortem obibat, ab impiis traheretur ad crucem. Sic Deus, qui ſtatuerat populum ſuum redimere ex Ægypto, Moſi injunxit hoc munus, & ſimul Pharaonem excitavit, cujus contumaciâ magis illuſtraret nomen ſuum. Ergo Chriſtus ſic Patri obſequium præſtitit ad expianda mundi peccata, ut tamen proditoris ſceleri non conſenſerit.

JUDÆUS.

23. Quæro ab iis qui dicunt, *quòd pro occiſione Jeſu nos ſumus in hoc exilio*, *quod non eſt verum*, *quum ante mortem ejus eſſemus in exilio. Et quamvis ita eſſet*, *quum ſcriptum ſit*, *in horâ mortis ejus illum petiiſſe à Patre*, *& dixiſſe*; Pater mi condona illis quod faciunt, quia illi neſciunt quid faciant. *Si autem Pater & Filius idem ſunt*, *& eſt illis eadem voluntas*, *eſſet certè condonata hæc iniquitas*, *quam ille ipſemet condonaret.*

CHRISTIANUS.

Deut. 32. *v.* 29. Quæro vicisſim, *quum Deus optet ſanam mentem Judæis*, *ut finem ſuum intelligant : quomodo tamen cæci maneant & vecordes*, *quia in manu Dei*

nu Dei fuit, ſanam mentem, quâ privati erant, reſtituere? Quæro item, *quum dicat apud Jeſajam, ſe contentum eſſe ſeptuaginta annorum exilio, perpetuâ miſericordiâ velle proſequi Judæos, cur tam ſeverè vindicet nunc in eorum filios?*

Primò, meretur eorum perdita obſtinatio & indomabilis, ut immenſâ miſeriarum congerie ſine fine & modo oppreſſi, omnes exhilarent ſuis malis, nemo autem eorum miſereatur. Quale enim eſt hujus ſtuporis portentum, quòd jam tot ſeculis aſſiduè palam infeſtâ Dei manu attriti, de cauſa tam ſecuri ſunt? Conſtat ex Prophetis, quàm horrenda ſcelerum omnium colluvies graſſata fuerit in populo illo longè ante exilium. Jam centum antè annis principes Sodomæ, & populum Gomorrhæ nominaverat Jeſajas: ex eo non ceſſarunt Diabolicâ ſuâ duritie provocare in ſe Dei vindictam: Deus tamen poſtquam ſeptuaginta annorum exilio eos multavit, dicit ſe duplicem pœnam exegiſſe de peccatis eorum,

Jeſa. 1. 10.

Jeſa. 40. 2.

INDEX CAPITUM.

1. DE duabus Judæorum hodiernorum ſectis, Karræis, & Rabbanitis.

2. De fundamentis, & differentiis Rituum Judaicorum.

3. De Judaicæ fidei Articulis, Decem præceptorum obſervatione, & incredulitatis cauſa.

4. De Judæorum nativitate & Circumciſione.

5. De Puerperarum purificatione.

6. De Primogenitorum redemtione.

7. De Judæorum ad Pietatem educatione & inſtitutione.

8. Quomodo Judæi manè è lecto ſurgant, ſe veſtiant, naturæ ſatisfaciant, & manus lavent.

9. De Zizis, & Tephillin, ſeu Phylacteriis, ceu precum & pietatis adminiculis.

10. De Judæorum Synagogis, precibus matutinis, & quâ ſe in Synagoga ratione gerant.

11. Quomodo ſe Judæi poſt preces matutinas gerant, & ad Prandium componant.

12. De Judæorum in menſa moribus.

13. De Precibus Judæorum veſpertinis & nocturnis, & quomodo cubitum ſe conferant.

14. Quomodo Judæi dies Lunæ & Jovis ſingulis hebdomadibus feſtos agant.

15. Quomodo ſe Judæi Sabbatho præparent, & illud inchoët.

16. Quâ ratione Judæi ipſum diem Sabbathi ferientur & abſolvant.

17. Quomodo Judæi ſe ad feſtum Paſchatis præparent & componant.

18. Quâ

18. *Quâ ratione Judæi feſtum Paſchatis ritè demùm celebrare incipiant.*

19. *Quâ ratione ſeptem Paſchatis dies feſtos obſervent, & ad finem uſq; perducant.*

20. *De Judæorum Pentecoſte.*

21. *Quâ ratione Judæi feſtum Tabernaculorum obſervent.*

22. *De Feſto Novilunii.*

23. *Quomodo Deus initio ſtatim Anni judicium agat de Judæorum peccatis; ipſi verò Judæi ſe ad ineuntis Anni feſtum præparent.*

24. *Quomodo Anni ineuntis feſtum celebrent.*

25. *Quomodo Judæi ad Feſtum Expiationis ſe præparent, & Gallum pro peccatis ſuis offerant.*

26. *De feſto Expiationis.*

27. *De feſto Lætitiæ Legis, & officiorum Eccleſiaſticorum diſtributione.*

28. *De Encæniorum feſto.*

29. *De Feſto* Púrim.

30. *De jejuniis Judæorum.*

31. *De domibus & habitationibus Judæorum. Quid* Meſúſah?

32. *De veſtitu Judæorum.*

33. *De vaſis Judæorum culinariis, & ad Menſam pertinentibus, ut & de diſcrimine in Coctione & Cibis.*

34. *De Pane Judæorum.* Chállah *quid?*

35. *De Vino Judæis prohibito.*

36. *De pecoris Judaici Comeſtione, & Mactatione.*

37. *De agricultura Judæorum.*

38. *De Primogenitis animalium, & eorum redemptione.*

39. *De Nuptiis Judæorum.*

40. *De Judæorum Divortio, & libello Repudii.*

41. *De Leviratus jure; & quomodo Judaicæ mulieres à Leviris ſuis ſeparentur.*

42. *De menſtrua mulieris pollutione, & quomodo ſeſe Judaicæ mulieres tunc gerant.*

43. *De Judæis iter facientibus.*

44. *De Judæorum pauperibus, & Eleemoſynis.*

45. *De Judæorum morbis.*

40. *De Rabbinorum Promotione, officio, authoritate, & privilegiis.*

47. *De quibuſdam Judæorum pœnis.*

48. *De Juramento Judaico.*

49. *De Aegrotis, Mortuorum ſepultura, & quonam illos luctu defleant.*

50. *De venturo Judæorum Meſsia.*

INDEX

LOCORVM SCRIPTVRÆ Allegatorum.

GENESIS.

Cap.	Verſ.	Pag.
1	16	479
	27	84
	28	631
	31	42
2	18	84
	21	629
9	5	705
10	6	20
15	18	87
17	1	87, 88
18	1	690
19	27	220
21	18	109
24	2	681

Cap.

Cap.	Verſ.	Pag.
	63	220
	64	615
27	1	140
28	14	104, 321
29	27	639
32	13	104
	32	617
36	12	20
37	34	698
47	29	35
50	10	698
	17	518

EXODUS.

Cap.	Verſ.	Pag.
3	5	193
6	5	101
6	6	421
8	26	389
12	2	384
	3. 6	388
	5	50
	8	414
	10	402
	15	50
	16	425. 434
13	2	125. 126
		622. 624
	3	403
	7	391
	9	179. 180
	21	447
14	19,20,&c.	215
15	22	278
16	5. 23	294
	22	311
	25	295

Cap.	Verſ.	Pag.
17	8	278
	14	556
19	11	50
	15	535
	19	501
20	2	15. 20
	8	307
	18	215
	22	50
22	10	685
	29	622
	31	614
23	16	438
	19	593
25	21	19
30	11. ſeqq.	562
	27. ſeq.	156
	34	530
31	8	345
	18	346
32	31	521
	32	22
33	1-11	171
	11	19
	10	168
	11-17	172
	23	183
34	15	640
	19	125
		622
	20	624
	27	63

LEVITICUS.

Cap.	Verſ.	Pag.
2	13	245
3	17	616

Cap.

Cap.	Verſ.	Pag.
6	21	392
8	26	399
10	3	245
	6	706
11	10	343
	13	616
11	43	233
	44	155
12	4	655
16	2	29
	5.6.7.8.	537
16.	17	510. 519
	30	518
17	13	614
19	9, 10	621
	19	587
		619, 620
	29	591
20	25	155
22	8	614, 618
23	7	425
	15. 16	437
		445
	16	50
	22	621
23	27	525
	29	52
	40	448
		454
	42	450
26	10	235
27	26	50

NUMERI.

Cap.	Verſ.	Pag.
3	41	125
9	8	20
10	10	474, 480
	35	287
	36	293
12	6	18
12	7	21
14	9	464
15	20, 21	602
	37	163
	38	169
16	26	679
	28	21
18	16	126
23	10	105
24	17	719
	23	723
28	11	473
29	38.	313
31	23	121
		599

DEUTERONOM.

Cap.	Verſ.	Pag.
4	14	54
4	15	16
5	1	141
	6	234
6	4	16, 20
	4.-10	172
	6. 8	170
	9	582
7	12	230
8	8	246
		311
	10	265
10	12	227
11	13-22	172
	15	233

Locorum Scripturæ.

Cap.	Verſ.	Pag.
	19	141
12	21	611
	23	618
15	19	50
16	2, 8, 9	50
	3	411
	5	420
	8	314.
	10	437
	13	450
	14	312, 427, 433
	16	383, 446
16	19	538
17	11	73
21	7, 8,	703
	23	703
22	5	590
	10	621
	12	163, 169
24	1	642
	19	622
25	2	522, 556
	5	649
27	7	617
28	9	128
	10	176
	13	498
29	24	230
30	12	86
32	13	137
	24	565
	38	605
33	27	17
	29	321

JOSUA.

Cap.	Verſ.	Pag.
5	2	102
7	6	270

JUDICUM.

Cap.	Verſ.	Pag.
6	24	192
14	12	639

I. SAMUEL.

Cap.	Verſ.	Pag.
2	6	33
	13	57

II. SAMUEL.

Cap.	Verſ.	Pag.
13	31	697
14	2	707
21	1	228

I. REGUM.

Cap.	Verſ.	Pag.
3	15	545
19	10	96

II. REGUM.

Cap.	Verſ.	Pag.
3.	4	588
23	3	107

II. PARALIP.

Cap.	Verſ.	Part.
31	10	259

ESRAS.

Cap.	Verſ.	Pag.
7	24	672
9	9	187

NEHEMIAS.

Cap.	Verſ.	Pag.
8	1	500
	10	377
	15	448

JOBUS.

Cap.	Verſ.	Pag.
1	5	435
2	12	703
4	10	734
5	24	298
14	16	219
15	23	248
20	21	259
22	25	584
37	21	104
38	13.	167
40.	14. 15	741
	18	735
		735
	25, 26	740, 741
41	6	741

PSALMI.

Cap.	Verſ.	Pag.
1	2	66
2	4	745
	11	636
4	5	274
5	4, 8	149
11	6	422
	7. 9	745
14	23	247
17	14	275
	15	194
23	5	740
26	6, 7	221
29	2	194
32	6	253
33	15	13
34	8	162
	21	43
35	2, 10	92
	10	209
		224
37	4	321
41	14	226
42	9	146
45	10	631
		742
49	10	697
50	10	134
	5	109
55	15	190
	18	220
56	9	148
57	9	146
62	8	744
68	13	215
69	12	459
	32	741
71	8	264
72	5	146
74	13	741
75	9	423
		739
78	38	522

Cap.	Verſ.	Pag.
84	5	269
	8	231
		536
90	17	703
92	15	744
103	1	153
	14	703
104	14	246
	26	741
105	8	100
106	10	390
107	14	702
	32	716
117	13	740
121	6	132
126	5	148
130	1	220
134	2	241
137	5	581
139	12	23
144	8	660
145	15	246
147	14	631
149	6	108

PROVEB.

Cap.	Verſ.	Pag.
1	7	230
	21	187
3	18	108, 284
		544
6	23	534
	26	236
7	2	43
10	7	556
	25	43
17	8	234

Cap.	Verſ.	Pag.
	10	706
	17	157
12	10	234
13	25	252
14	10	639
20	27	517
23	25	100
25	11	746
	21	106

ESAJAS.

Cap.	Verſ.	Pag.
1	18	511
3	10	42
6	3	152
		208
	7	306
	21	30
9	1	65
11	7	745
24	5	39
	14	516
	22	724
25	6	741
	9	742
26	2	71, 182
	14	716
	14, 19	32
27	1	736, 741
	2	739
	13	728
29	13, 14	10
		76
33	24	733
34	14	80
35	1	461
	6	732

INDEX.

Cap.	Verſ.	Pag.
40	5	733
41	18	731
42	5	36, 344
43	2	281
	21	142
44	6	17
46	3	475
49	10	731
50	2	191
	10	192
53	3	721
	10	742
55	1	278
56	2	381
	4	ibid.
58	1-14	321
	13	298
		312, 361
	7	247
59	15	722
	16	725
	21	66
60	12	732
	10	743
61	3	636
	5	743
64	4	739
	10	460
65	11	260
	17	743
	20, 22, 35	733
	25	105
66	10	571
	14	703
	ult.	709

JEREMIAS.

Cap.	Verſ.	Pag.
8	5	76
9	5	87
	12	230
15	19	139
17	8	735
	22	370
20	6	36
25	15	422
	30	149
31	7	70
	8	731
		744
	22	631
33	10	74
	20	66
	25	41, 66
50	12	716
51	7	422

EZECHIEL.

Cap.	Verſ.	Pag.
1	7	208, 222
4	13	236
8	14	218
9	4	149
11	16	189
16	6	100
	8	632
22	26	381
24	17	708
25	14	732
32	27	571
34	19	607, 608
36	26	733
37	12, 13, 14	36, 37
38	22	730
41	22	247

HOSEAS.

LOCORUM SCRIPTURÆ.

HOSEAS.

Cap.	Verſ.	Pag.
2	14	728
2	18	745
3	4	722
4	11	608
6	3	191
8	10	672
	12	64
9	4	313
14	3	203
	6	724
	8	744

JOEL.

Cap.	Verſ.	Pag.
2	28	733
	30, 31	724

AMOS.

4	12	153
6	5	151
8	10	706

OBAD.

Cap.	Verſ.	Pag.
1	18	730
	21	204

JONAS.

Cap.	Verſ.	Pag.
2	8	724

MICHEAS.

Cap.	Verſ.	Pag.
2	13	731
6	8	154
7	19	505

HABACUC.

Cap.	Verſ.	Pag.
2	1	579

SOPHON.

Cap.	Verſ.	Pag.
1	12	395
3	4	43
	9	732

ZACHARIAS.

Cap.	Verſ.	Pag.
2	6	115
5	4	678
8	19	563
9	9	731
	14	729
10	1	744
12	12, 13, 14	292
13	9	33

MALACHIAS.

Cap.	Verſ.	Pag.
2	3	267
3	1	96
	21	709
4	2	723

DANIEL.

Cap.	Verſ.	Pag.
1	8	58

INDEX.

Cap.	Verſ.	Pag.
1	16	560
7	11	460
10	7	19
11	42, 45	728
12	1	727
	2	33, 34, 732
	3	724
	10	728
	11, 12	728

CANTICUM.

Cap.	Verſ.	Pag.
2	6	270
4	9	534
	11	137
6	10	408
7	5	721
8	5	407

THRENORUM.

1	2	147
	5	139
2	19	146
3	1	514
	28	569

RUTH.

Cap.	Verſ.	Pag.
2	4	135
3	19	632

ECCLESIAST.

Cap.	Verſ.	Pag.
4	12	165
	17	193
5	5	678
10	8	75

ESTHER.

Cap.	Verſ.	Pag.
9	16, 18, 19	553, ſeqq.
14	17	605

I. MACHAB.

Cap.	Verſ.	Pag.
2	41	5
4	52, ſeqq.	546, 547
7	13	5

II. MACHAB.

Cap.	Verſ.	Pag.
14	6	5

TOBIAS.

Cap.	Verſ.	Pag.
2	1, 2,	313
7		635

MATTHÆUS.

Cap.	Verſ.	Pag.
9	10, 11, 13	251
12	1	363
	11	353
19	13	138
22	24	655
23	5	177

Cap.

Locorum Scripturæ.

Cap.	Verſ.	Pag.
23	24	608
	25	393

MARCUS.

Cap.	Verſ.	Pag.
7	4	4
	8	393

LUCAS.

Cap.	Verſ.	Pag.
2	22	120
	25	572
7	12	701
18	10	279
	11	4

JOHANNES.

Cap.	Verſ.	Pag.
7	37	469
18	28	4

ACTORUM.

Cap.	Verſ.	Pag.
2	1	439
7	51	40
9	37	700
13	27	350
	42	433
15	21	330
20	16	438

ROMANORUM.

Cap.	Verſ.	Pag.
10	2	11
11	5	718

INDEX

RERVM PRÆCIPVARVM.

A.

ABſolutio ſceleratorum & prævaricatorum, 530
Acetum Chriſtiann. Judæis prohibitum. 608
Adipem & Sebum non comedunt. 611
Ægrotorum viſitatio 690 preces 691 peccatorum confeſſio 692 ejus neceſſitatem unde probent 694 Ægrotorum Judæorum ſolatium, ibid. Nomen in morbis aliquando mutant 696 Ægrotus moribundus non ſolus relinquendus. 697
Aggádah, אגדה quid. 71
Agnum Paſchalem non licet extra terram ſanctam mactare & cedere. 419

INDEX.

Agricultura Judæorum. 619
Almémor, ſuggeſtus. 287
Alvus non cohibenda. 154
Amen ad preces dicendum. 226. 244. 264
Angelus mortis. 712
Anima Judæorum Sabbathina. 344
Animæ defunctorum die Sabbathi è purgatorio emittuntur, finito Sabbatho in illud redeunt. 336
Animalia quæ Judæis licita. 610
Anni novi pridiè quid manè agant 489 quid à meridie 490 quid veſperi. 491
Anni novi diem quomodo celebrent 493 cur feſtum clangoris vocetur, ibid. caput arietinum eo die comedunt 498 item piſces, dulces fructus &c. 499 à Nucibus eo die abſtinent. 500 Tubis clangunt 503 celebratur per 2. dies 494 Novum annum quomodo ſibi invicem precentur. 497, 498
Ante Novum annum pœnitentia agenda, 485 Lavant novo anno. 490, 491
Anni principio Deus pro tribunali ſedet ad judicandum. 481
Annos à Creatione Mundi quomodo ſupputent. 493
Annus Judæorum, & varia ejus principia. 384
Annulus pronubus qualis. 633
Anſeres nulli menſe Januario mactandi. 387
Aqua nulla haurienda tempore ſolſtitiorum & Æquinoctiorũ. 601
Aquilo, ventus ſalutaris, ſerenans. 103, 104
Arba canphos quid. 160
Armillus Judæorum hoſtis. 726
Armos poſteriores cur non edant. 617
Aromata cur in hac ſeparatione Sabbathi olfaciant. 344
Aſinus ſolus ex animalibus immundis tenetur de Lege primogenituræ. 624
Aves quæ licitæ ad eſum. 610, 616
Avium mactatio. 614
Αὐτοχείρες quomodo lugeant & ſepeliant. 705
Azéres, עצרת 465
Azymas placentas paſchales quomodo faciant 397, 400 aqua ad eas quomodo haurienda, & aſſervanda 398 ſubactio illarum 399 *Challah* de ea ſeparanda 399

B.

Bar Cochabh. 736

Bar juch-

Bar juchne avis qualis. 736
Batte Médraſchos, quid. 186
Benedictio Sacerdotalis quomodo fiat. 424
Benedictio Sacerdotalis in die expiationum. 534
Benedictiones variæ Judæorum. 197, & ſeqq. 254, ſeqq.
Benedictionis Sponſorum formula. 632, 633
Ben hammezárim, בין המיצרים quid? 565
Bitter urbs 719
Blaſphemia Judæorum in Chriſtum. 75. 133, 217
de Bonis operibus Judæorum. 38
Bos vel Taurus immenſæ magnitudinis. 734

C.

Cæca Judæorum fides & obedientia. 74
Cæcitatis & ſtuporis Judæorum cauſæ. 44
Calcei quomodo induendi, & exuendi. 152
Calcei exutio in lege Leviratus, quo ritu fiat. 652
Candela perennis, 536
Candelas accendũt pro defunctis animabus 517 juxta mortuos. 699
Capite demiſſo incedendum. 153
Judæi non detegunt caput honoris causâ. 592
Carnes & piſces non inſimul edenda. 252
Carnes & Lac, nec ſimul coquunt, nec ſimul menſæ apponunt 596 neque etiam Carnes & Piſces. 598 poſt Carnem non ſtatim Caſeus comedendus. 596
Chaliẓah quid? 652
Challa quid? 602 quomodo eam à maſſa ſeparent, 602 quę ejus præcepti ratio 603 quæ ſpecies farinaceæ de ea teneantur. 603
Chaſſan חזן quis? 188
Chibbut hakkéver quid? 713
Chól hammóed, Dies profeſti quinam dicti 430 illis diebus quæ prohibita & licita, ibid. & ſeqq.
Chriſtiani Judæis non veri Idololatræ, 609, 610, 689
Chriſtianorum operâ in Sabbatho abutuntur Judæi. 382
Chriſtianos cur Edomæos vocent. 205
Imprecatio in Chriſtianos, 416, 461, 422, 476, 557
Chriſtum cur pro Meſſia noluerint agnoſcere. 718
Cingula nuptialia deſponſati ſibi invicem mittunt. 627

INDEX.

Cingulum cur geſtandum. 134
Circumciſionis præceptum 86 præſtantia 87 Signum & Sacramentum fœderis 87 Eâ nomen *Schaddai* in corpore circumciſi obſignatur. 88
Chriſtiani ob defectum circumciſionis Judæis ſunt filii Diaboli. 88 Quæ præparatoria faciant ad circumciſionem. 89 Fœminæ non circumcidunt, niſi in defectu viri. 90 Chriſtiani non circumcidunt. 90 Judæi omnes idonei ad circumciſionem adminiſtrandam. 91 Novacula, quâ circumciſio peragitur. 91 Suſceptor ſeu Compater quis eligendus. 92 Puerulum circumcidendum quomodo componant. 92
Circumciſionis tempus 93 modus 93 Benedictiones circumciſionis. 99
Cur in deſerto nati olim, per 40. annos non fuerint circumciſi. 103 Pueri ægri non circumciduntur 8. die. 106 In caſu neceſſitatis circumcidunt ante 8. diē. De iis, qui ante 8. diem moriuntur. ibid.
Circumciſor unde dignoſcatur. 91
Convivium circumciſionis 108 quomodo illud probent, 108 pii & eruditi viri ad illud invitandi 109 Elias intereſt Circumciſioni 95 ejus ſella 96 ejus abſentia malum omen ibid.
Circumciſio Spuriorum 110 Proſelytorum 112 eorum qui circumciſi naſcuntur. 112
Hiſtoria de Gentili, mirabiliter circumciſo 114 de Cæſare Antonino circumciſo. 116
Cœnam valedictoriam quomodo vocent. 657
Collectæ pro pauperibus Judæis. 661
Colloquia menſæ qualia eſſe debeant, 251
Colloquium Dei & Lunæ. 478
Comam tondére, vel novaculâ barbam radere, Judæis prohibitum. 591
Commixtiones Judæorum Sabbathinæ 367 Commixtio terminorum. 367, 368 &c. quomodo fiat 370 commixtio atriorum 372 platearum 374 eduliorum. 376
Conciones Judæorum quales. 331
Confeſſio peccatorum qualis apud Judæos, 519, 520 &c.
à Conviviis frequentibus abſtinendum. 266
Cornu arietis cur in Novi anni die inflent. 486
Cornu ſonum edunt in fine diei Expiationum & cur? 535
Cubitum quomodo ſe conferant. 273
Culices vinarii, quatenus liciti. 607

Culter non in dorſum reponendus. 252
Cultri de menſa tollendi ante gratiarum actionem, & cur? 260
Cultri diverſi ad carnes & lactaria. 253, 594
Cultris Chriſtianorum non utuntur. 595
Cultri mactatorii quales. 613
Cultus Judæorum hypocriticus &c. 10

D.

Decem dies pœnitentiæ. 506
Deus Judæorum Evæ capillos ornavit & diſtinxit. 629
Diabolum decipiunt Judæi. 487, 542, 535 perterrefaciunt. 459
Diabolus laudare cogitur Judæorum ſanctitatem. 537
Dies atri & infauſti. 565
Dies boni qui? 425
Dies Lunæ & Jovis lectioni Legis deſtinati 279 quomodo iſti dies feſti agantur, ibid. preces horum dierum, Ibid. quibus ceremoniis his diebus lectio Legalis perficiatur, 283
Dies numerationis manipuli, qui? 436 illis diebus, ad 33. uſque cur triſtentur, ibid. quomodo illos dies numerent. 440
Dinor fluvius in quo Angeli lavant. 491
Divortium Judæorum 642 Libelli divortii formula 644 tradendi modus 644 an à marito ipſo ſcribi poſſit. 648
Diſcrimen circa coctionem carnium, piſcium & lactariorum 593 unde id deſumant, ibid.
Domus *Meſúſah* carens, à malignis dæmonibus infeſtatur. 586

E.

Eclipſis Lunæ malum ſignum. 477
Nihil edendum vel bibendum, quod ſit noxium, vel periculoſum. 600
Eleemoſynas Judæi mittunt Hieroſolymas 663 à Chriſtianis quatenus accipiant. 663
Eliæ traditio. 717
Encæniorum feſtum 546 ejus origo juxta libros Machabæorum, ibid. juxta Hebræos 547 quomodo illud celebrent 549 nullas accendunt lucernas 549 Vocatur & *Feſtivitas luminum* 551 per octo dies celebratur. 552

Epulum

Epulum Sabbathinum triplex 295 quivis ad hæc aliquid in honorem Sabbathi ipſemet conferre debet 296 quod eorum præmium. 334, 335
Epulæ Sabbathinæ ſecundæ. 332
Epulum Sabbathinum tertium. 334
Modus ſcribendi libellum Eſtheræ. 558
in Excommunicatione mortuos quo luctu proſequantur. 705
Expiationis feſtum cur unico duntaxat die celebretur. 539
Ad feſtum expiationis præparant ſe, lavando, candelas accendendo, pro ſe, & defunctis animabus. 517
Jejunium diei expiationũ quale? 515 eo die non calceos induere, non ſe ungere, non lavare, nec uxori cohabitare debent. 527, 528
Sanctitas Judæorum admiranda in die Expiationis. 537

F.

Faſciculos quomodo concutiant in feſto Tabernaculorum. 459
Fermenti inquiſitio & expurgatio 394 quomodo aboleatur 396 comburant. 401
Fermento omni quàm ſuperſtitioſè in Paſchate abſtineant. 403
Feſta Judæorum. 383
Feſtis diebus quid agendum & linquendum. 426
Feſtum clangoris tubarum. 493
Fidei Judaicæ fundamenta. 25 articuli tredecim. 11, 12 eorum explicatio, 14 ſeqq. 15 convellunt fidem Chriſtiana. 24, ſeqq.
Judaica fides quo fundamento nitatur. 747
Filii, etiamſi degeneres, non exhæredandi. 696
Fimbriæ ſeu peniculamenta in veſtibus 160 quanti hoc præceptum faciant 164 periculum ejus, qui id negligit. 167
Flagellatio, *Malkus*, quomodo fiat. 521
Fructus trium primorum à plantatione annorum prohibiti. 620

G.

Gallorum cantus, unde? 150
Gallum quomodo Judæi loco *Viri* mactent & offerant pridie feſti Expiationis 508 ſeqq. Gallus vocatur Géver 511 diverſa de hac re judicia. 512
Gemara quid? quando, & à quibus confecta. 60

Gema-

Gemaram diſcunt anno 15, 143
R. Geiſon conſtitutiones. 641
Gilgul hamméſim. 37
Gratiæ Deo pro omnibus agendæ. 254, 259
Gratiarum actio poſt cibum quomodo fiat 262 in quo loco ſit facienda. 265

H.

Hæreditas à legitimis hæredibus non transferenda. 695
Hamanem quomodo in feſto Purim explodant. 556 quomodo in eo pergræcentur. 559
Habhdala, quid? 338
Haphtárah quid? 329
Heterogenea non ſimul conſerenda, vel junctim inſerenda. 619
Heterogenea animalia non licet copulare. 620 neque jungere ad arandum ; vel currum trahendum. 621
Horæ veterum. 267
Hoſchana rabba, dies 7. Tabernaculorum. 462
Hoſpites pauperes quomodo excipiant. 664

I.

Jejunia Judæorum 563 publica quatuor. 563
Jejunia extraordinaria 573 privata ibid. ſeqq.
Jejunium quando indici, vel non indici debeat. 577
Jejunii ſingularis & ſuperſtitioſi exemplum. 587
Jejuniorum abuſus. 579, 580
Jejunia omnia tempore Meſſiæ ceſſabunt. 580
Modus jejunandi 576 quomodo quis ſibi privatim indicat jejunium. 576
Jejunia tria celebrant poſt Paſcha. 435
Ignis infernalis Sabbatho non fœtet. 347
de Ignis infernalis fœtore hiſtoria. 349
Imagines nullas in ædibus habent Judæi. 582
Inquiſitio pecoris. 613
Incurvatio in precibus quomodo fiat. 225
Coram Imagine vel cruce non ſe incurvandum. 225
Iſru chag (אסרו חג) quid? 444, 572

Iter

Iter facientes Judæi, quomodo ſe gerant. 657
Iter facientis precatio religioſa 658 ſuperſtitioſa 658, 659 telonium non debet defraudare. 659
Judææ mulieris prægnantis, cubiculi ad puerperium præparatio 80 Inſcriptio ſuperſtitioſa 80
Judæi non ſunt Grammatici. 140
Judæi quomodo Verbum Dei detorqueant. 44.
Judæorum δοκησισοφία & arrogantia. 78
Judæorum duæ ſectæ hodie. 1
Judæus non debet ſimulare, vel fidem ſuam negare. 659
Judæus in via comitem Chriſtianum nactus, quomodo ſe gerere debeat. 659, 660
de Juramento ſolenni 677 quæ ad illud requirantur, ibid. ſeqq. duplex eſt, vel ex Legis præſcripto, vel Rabbinorum placito 684 Formula Juramenti, quo Judæi à Chriſtianis adſtringi poſſunt 686 an Judæus à Chriſtiano juramentum exigere & acceptare debeat. 688

K.

Kaddiſch precatio, 30, 269, 271, 703
Kaddeſch parvum 273
Kameah quid? 83
Karræi qui, eorum origo, doctrina &c. 1, 2, 3, 120, 445

L.

Laceratio veſtium in luctu, 697
feſtum Lætitiæ legis 540 eſt ex inſtituto Rabbinorum ibid. quo die celebretur 541 lectiones ejus, & lectores, ibid. lętitia ejus. 545
Laniorum libellus 612 promotio, teſtimonium. 612
Lapides ſepulchrales quales habeant. 715
Latrinæ manè petendæ. 153, quomodo. 154
Lavent quomodo. 490, 491
Lectio Legis in Sabbatho quomodo fiat. 327
Lectio Prophetica 329 unde orta? 330
Nemo ad lectionem è libro Legis non vocatus prorumpet 288 quomodo Lectores evocentur 288 ſeqq. quomodo lectio facienda. 290
Cur aliquando pauciores, aliquãdo plures Lectores evocentur. 328

Lectus quomodo collocandus. 274
Léo horrendus & maximus. 738
Leproſi liberi unde. 656
Leviathan. 735
Triduum in ſeptimana non præterire debet, quin aliquid in Lege legatur. 278
Lex oralis à quo, & quibus de cauſis fuerit ſcriptis comprehenſa. 58
Legem oralem cur Deus noluerit ſcripto comprehendi. 55
Legem oralē Judæi pluris faciunt, quàm Legem ſcriptam. 62. ſeqq.
Leket quid. 621
Leproſi etiam inter Judæos reperiuntur, quamvis pauciores. 666
Leviratus jus unde? 649
quomodo Judaicæ mulieres à Leviris ſuis ſeparentur 652 an laudabilius ſit Leviri jure fratriam ducere, an ab ea ſeparari 650 hodie exoluit illud jus 651 Calcei exutio in hac ſeparatione. 654
Libellus eductionis calcei, 655
Liber Legis non defertur ad eos qui ſunt in carcere. 500
Liber Legis quomodo ex arca depromatur 286, 287 quomodo in eam recondatur. 292, 293
Libri ex quibus homines judicantur. 482
Libri Legis in Synagogâ forma 283 ſeqq.
Lignum vitæ. 544
Lilis לילית Fabula de ea 81, ſeqq. Mater dæmonum malignorū. 85
Lineum induſium cur geſtent die Expiationum. 524
In loco Secreto nec de Deo cogitandum, nec Nomen ejus proferendum. 155
Lotio manuum matutina 156 quomodo facienda. 156
Lotio manuum ante cibum 235 quanti ea fiat, 236 hiſtoriæ de Lotione manuum. Ibid. & ſeqq.
Lotio manuum poſt cibum. 261
Lucernæ Sabbathinæ 300 neceſſitas earum, 305 Chriſtiano non licet eas accendere. 305
Ad Lucernas Sabbathinas quæ facienda, vel intermittenda. 322
in Luctu aquam ex ædibus effundunt, & cur? 712
Luctus cur per 7. dies duret. 706
Luctus filiorum ob parentum obitum 708 per 11. menſes pro patre defuncto certam precem recitant. 706
Lugentes proximi per 7. dies humi ſedent nudis pedibus 706 per 30. dies non tondentur 706 &c.
Lugentes de alieno cibo comedunt. 707

Lulabh

Lulabh (לולב) quid? 456
ex Lunæ radiis quomodo futura divinent. 463
Luna cur præ aliis planetis conſecretur? conſecratio facienda ſtando, & ſub dio 477 eo die jejunium prohibitum. 480
Lunæ defectus malum ſignum. 477
Lunam novam cur non conſecrent in Tiſri. 487, 496
Lutheri judicium de Rabbinis. 72

M.

Mactandi ars apud Judæos 611 præceptum de Mactatione, ibid. mactandi modus 613 Patrem & filium non mactant eodem die. 618
Manè jentandum. 232
Manè os & facies abluenda 157 abſtergenda. 158
Manè triſtandum ob Templi deſolationem & lachrymandum. 147
Manibus illotis nihil tangendum, & cur? 156
Manus quando lavandæ. 158
Meaberachos, centum benedictiones. 196, 227
Medulla non in quadram excutienda. 252
Varia in Menſa obſervanda. 249
Vanitas humana in Menſa perpendenda. 253
Reliquiæ in Menſa relinquendæ. 259
Membrum de animali vivo prohibitum. 618
Mendicorum & pauperum inter Judæos ratio. 661
Meſſiam qualem Judæi fingant 717 duos Meſſias faciunt 717 de illius adventu diſſident & diſcordant, ibid. Chriſtum cur pro Meſſia noluerint agnoſcere 718 ſigna decem adventum Meſſiæ antecedentia 721 ſeqq. conſolationes, quas ex ſperato Meſſiæ adventu hauriunt. 731, ſeqq.
Meſſiæ convivium. 734, & ſeqq.
Ludi, quos inſtituet Meſſias 740 Tauri & Ceti certamen. 740
Chorea quam Meſſias inſtituet. 742
Uxorem Meſſias ducet 742 filios & nepotes habebit. ibid.
Judæorum ſtatus feliciſſimus ſub Meſſia. 743
Aëris ſalubritas tempore Meſſiæ. 743
Terræ fertilitas tempore Meſſiæ. 744
Cœli benignitas tempore Meſſiæ. 744
Pax alta tempore Meſſiæ. 745

Tempus adventus Meſſiæ non ſupputandum. 22
Meſúſah, quid; unde 583 ubi ponenda 583 nulli characteres, Signacula planetarum, vel Nomina ſacra illi inſcribenda. ibid. quomodo ſcribenda, 586. Ejus uſus. 587
Meſuſáh nulli Chriſtiano danda. 586
Mezizah מציצה quid? 98
Micæ tollendæ. 248
Miſchnæ origo. 59
Modeſtia in menſa obſervanda. 247
Morbi Judæorum. 664
ex Morbo qui convaleſcit, quomodo pro recuperata valetudine gratias Deo agere debeat. 716
Morbum comitialem quomodo vocent. 664
Morénu quis? 668
Morticinum prohibitum. 617, 618
Mortuus quomodo componatur, abluatur, induatur. 699, 700
Mortuos albis lineis tunicis tumulo mandant, 700
Quomodo delicti veniam petant à mortuo, cum quo, dum viveret, quis non fuit reconciliatus. 701
Mortuus quomodo in pheretrum recondatur, efferatur; ſepeliatur. 701, 702
Mortuus ſtatim ſepeliendus 703 in dorſum reponendus. 704
Moſes quomodo in monte potuerit diem à nocte diſcernere. 54
Mulier lactans, bonis cibis utatur 128 nudato pectore non incedet 131 Jejunia vitabit. 131
Mulieres lucernas Sabbathinas accendunt, & cur? 301
Mulieres ad quæ præcepta adſtrictæ. 40, 114
Mulieres ad lectionem Legis publicæ non admittuntur. 329
Mulieres cur finiente Sabbatho aquam hauriant. 451
Mulieres non ingrediuntur Synagogam virorum. 95
Mulieres non geſtant *Zizis*. 169
Mulieres non geſtant phylacteria. 181
Mulieres à præcepto Tabernaculorum liberæ. 451
Mulieris menſtruatæ Leges 655 à marito debet ſe ſeparare 656 Vir etiam ab ea, ibid. quomodo ſe mundare debeat. ibid.
Mulierum Eccleſia ſeparata ab Eccleſia virorum. 291
Mulierum officium matutinum. 229
Munditia in cibo, & menſa, obſervanda. 233

N.

Negotiari ipſis licet liberè anno 20. 144
נעילה *Nellah*, Precatio obſerationis. 533
Nizzachon liber. 26
Noctu portæ cœli clauſæ 149 dæmonum vis magna. 149
Nominis impoſitio in circumciſione. 100
Novellæ conſtitutiones juris Judæorum unde. 355
Novilunium 471 utrum figendum ſecundum calculum, an ſecundum pháſin 472 quomodo celebretur 473, 474, ſeqq. novam lunam uti conſecrent 475 luna cur conſecretur. 477
Novilunium quando celebrandum. 472
Nudi non ſurgunt. 151
Nuptiæ Judæorum. 624
Nuptiæ quibus diebus celebrentur. 627
Nuptiæ per octiduum durant 639 Chriſtiani nulli ad eas invitandi, ibid. nec Judęi intereſſe debent nuptiis Chriſtianorũ. 640
Nuptiale epulum. 636
Dona nuptialia. 637
Chorus nuptialis. 638
Nuptialis gratulatio. 626
Nutrices Chriſtianas non adhibent. 131

O.

Oblationes quomodo hodiè Judæi ſolvant. 203
Obſtetrices Chriſtianæ Judæis prohibitæ. 85
Officia Eccleſiaſtica quæ habeant, & quomodo ea vendant. 286
Eccleſiaſtica munera quomodo renoventur 543 auctione venduntur. 545
Opera Sabbatho facienda & intermittenda. 350
Opera 39. generalia Sabbatho prohibita. 362
Orant pro defunctis. 331
Formula hujuſmodi Orationis. 710, 711
Pro Magiſtratu Chriſtiano orant. 330
Oſſa in terram non projicienda. 252
Ova quæ Judæi edant 597 munda ab immundis quomodo diſcernantur, ibid. quomodo ea coquant. ibid.
Ovum die feſto poſitum, an comedendum. 428

Panem

P.

Panem Chriſtianorum quomodo edant Judæi. 604
Panis ante conſecrationem incidendus. 245
Panis cum ſale menſæ apponendus, & cur? 241, 244 Ejus conſecratio 242 fractio & diſtributio. ibid.
Honos pani habendus. 248
Paſcha 383 præparatio ad illud. 387
Vaſorum pro Paſchate mundatio. 391
Paſchatis preces matutinæ 424 veſpertinæ. 429
Paſchatis dies 1. & 2. item 7. & 8. ſunt feſti. 425
Secundum diem feſti cur etiam celebrent. 430, 434
Paſchatis veſperâ quid agant 405 quomodo menſæ accumbant. 405 acclives ſedent inſtar Dominorum, ibid. in Cœna paſchali quæ edant 407 quatuor cyathos ſingulis infundunt. 408 quomodo eos conſecrent & ebibant, 409, ſeqq. cur quatuor? 421
Patres operum quid? 364
Peah quid? 621
Peccata ſua quomodo in aquam projiciant. 505
Peccata quomodo ſibi invicem condonent in die expiationum. 517
Pecora cibanda ante prandium. 233
Pecus domi alendum. 254
Pediculus non Sabbatho elidendus. 358
Pentecoſte Judæorum 437 quomodo vocetur 438 cur non 49. ſed 50. celebrare Deus juſſerit? ibid.
Pentecoſten per biduum feriantur. 442
Phariſæi qui? 4. eorum faſtus. 4
Piſces qui liciti. 610
Planctus mortuorum. 698
Poculum benedictionis, & ejus requiſita. 262
Podex quâ manu tergendus. 155
Pœnarum varia genera 674 adulteri, ibid. cum menſtruata ſe commiſcentis 676 Homicidæ, ibid. pugno proximum percutientis 677 furis, ibid. Judæum apud Chriſtianum Magiſtratum accuſantis. ibid.
Polygamia non amplius inter Judæos licita. 641
Poteſtates רשויות ſeu dominia quid ſint? 379
Præcepta Dei Affirmativa, Negativa. 39

Præceptorum numerus à Judæis auctus. 41
Præputium cur in arenam projiciant. 104
Prandendi hora. 233
Precatio contra Apoſtatas à Judaicâ religione 209 contra Chriſtianos, & Chriſtianum Magiſtratum. 212
Precatio contra armorum ictus ſuperſtitioſa 342 ad fugandos dæmones 342 pro fauſta ſeptimana. 343
Precatio veſpertina. 267 ſeqq.
Precatio ſuperſtitioſa. 501
Precationis tempora tria 219 unde; ibid. precationis locus 220 precandum cum Eccleſia 221 ſtando 221 operto capite, ibid. cingulo indutum ibid. facie lotâ. ibid.
Extra terram ſanctam quomodo orent. 222
In precibus quæ vitanda. 222
quâ linguâ orandum. 223
quâ Prece Scholâ exeant. 216
Preces manè factæ exaudiuntur. 146
Ante preces matutinas nihil agendum 192 nemo ſalutandus, adeundus 193 non edendum vel bibendum. 193
Ante preces diſſidentes, quomodo reconcilientur. 272
Ad preces quomodo ſe præparent. 194
Quidnam Judæi precentur. 195, ſeqq.
Preces mulieris parturientis. 86
Preces nocturnas cum veſpertinis conjungunt 271 quid noctu precentur. 272
Preces nocturnæ Sabbathinæ. 336
Libri precum differentes. 8
Priah פריעה in Circumciſione 98 unde eam probent. 102
Pridiè ſeu veſperâ diei feſti non ſecant venam. 442
Primogeniti pridiè Paſchatis cur jejunent. 403
Primogenitorum redemptio à patre, 124 quando & quomodo fiat 125 mater non redimit primogenitum 127 Sacerdotes ab ea ſunt immunes. 127
Primogenitum animal Deo ſacrum 622 hodiè quomodo illud nutriatur, & redimatur ibid. non licet eo uti ad agriculturam. 623
Prophetia Moſis & aliorum Prophetarum, quomodo differant. 18
Propinandi Judæorum modus. 640
Puellæ non tenentur Legem diſcere; licet tamen illis. 141
Puellæ quomodo Judaiſmo initientur. 113

Pueri

Puer decennis ad Miſchnam 141 tredecim annorum fit Filius præcepti. ibid.
Pueri à teneris ſunt ſacris imbuendi. 135 maturè à Chriſtianorum commercio arcendi. 136 quomodo eos literarum elementa doceant. 136 in Scholam deducant. ibid.
Pueri quinquennes Legem interpretari diſcunt. 140
Puerulinudi non circumferendi 132 tecto capite incedent ibid. non nudis pedibus. 134
Pueri quomodo ex ephebis dimittantur. 143
Pueri quatenus de Tabernaculis teneantur. 452
Puerperæ per ſex hebdomadas decumbunt. 112
Puerperarum purificatio, & ablutio, 120, ſeqq.
Purgatorium credunt Judæi. 709
Púrim feſtum 553 ejus origo, ibid. Bachanalia Judæorum 554 legunt eo hiſtoriam Eſtheræ 555 *Jejunium Eſtheræ.* 554
Munera mittunt in feſto Purim invicem, & pauperibus. 561

R.

Rabbanitæ nullas nuptias contrahunt cum Karræis. 625
Rabbini quomodo creentur hodiè 666, 667 quibus diebus renuntientur. ibid. Rabbinos non promovent Hiſpani 669 Rabbinorum officia 669 nihil commodi ex ea dignitate habent 670 tamen ambitiosè eam affectant, & ſæpè muneribus 671 Rabbinorum privilegia quæ? 671, 672
Rabbinorum dicta & ſcripta infallibilis veritatis. 69
Ramis virentibus omnia ſternunt in Pentecoſte 443 cibos edunt lactarios. ibid.
Rana immenſæ magnitudinis. 737
Remedium ſuperſtitioſum contra peſtem, 665 contra quartanam febrem. ibid.
Reſurrectio mortuorum 31 reſurgentium tres claſſes conſtituunt 32 eorum, qui extra terram Canaan moriuntur. 35
Retrorſum egrediuntur è Schola 218 in egreſſu è Synagoga, nulla fœmina aſpicienda. 219
Rituum Judaicorum differentiæ. 6
Ritus novelli: & illorum cauſæ. 6
Ritus variant pro diverſitate nationum. 7

S.

Sabbathum magnum quod? 388
Sabbathum pœnitentiæ. 507
Sabbathum *Breſchis.* 546
Sabbathum Regina 299 quomodo illud excipiant. ibid.
Sabbathum quando inchoent. 300
Menſa toto Sabbatho ſtrata relinquenda. 297
Ungues die veneris reſecandi, & quomodo 297 præſegmina illorum ſub terrâ defodienda 297 cultri poliendi & acuendi. 298
Sabbathum tempeſtivè inchoandum, & cur? 305
Sabbathum quomodo in menſa conſecretur 308 Panis & vini conſecratio 309, 310, 311 Panis in menſa tegendus mantili. 311
Sabbatho lætandum & genio indulgendum. 312, 317, 321
Sabbathum profeſti quod? 433
Sabbathum in quibus caſibus violare liceat. 365
Sabbathum Nachamu. 572
Præparatio ad Sabbathum quomodo fiat. 294
In lætitia Sabbathina pauperum habenda ratio. 313
Sabbatho ultra ſextam horam non jejunandum. 332
Sabbatho diutius dormiendum. 326
Sabbatho à prandio in Sacris ſtudendum. 333
Sub veſperam Sabbathi cur non liceat frigidam haurire. 335
Salina duo habent. 595
Sanguinem animalium maſtatorum cur terrâ tegant. 615
à Sanguinis eſu omni abſtinent. 616
Sathanam muneribus corrumpunt Judæi. 537, 538
Schaddai in circumciſione expreſſum. 88
Schaddai nomen Dei, quomodo in Tphillin repræſentetur 175 eſt Sigillum Dei. 176
Schaddai Nomen Dei inſcribendum Meſuſæ, & quam ob cauſã. 584
nomen *Schaddai* quomodo in manu mortui exprimant. 699
Schekéchah quid? 622
Schiſim peſukim precatio. 215
Precatio שמע ישראל *Schmáh Iſrael.* 205
Schmóne eſre precatio 207, 208 qui eam compoſuerint. ibid.
Scriblita montis Sinai. 444
Scholarum major dignitas, quàm Eccleſiarum. 186, 187, 190
Scholis ſublatis abſcedit Majeſtas divina. 138, 139

Separa-

Separatio Sabbathi à nova ſeptimana quî fiat. 338, ſeqq. cur facienda 343
Exeunte Sabbatho menſa de novo inſtruenda. 341
Vinum ſeparationis Sabbathi ad quid conducat. 344
Scripturæ obſcuritas, ſecundum Judæos. 49 repugnantia ibid. imperfectio, ibid. ſupplementum in Lege orali. ibid.
Septenarii numeri vis & ſanctitas. 438, 439
Sepulchreta ab urbe abeſſe debent. 705
Sepulchretum adeunt kalendis novi anni. 490
Sepulchris Chriſtianorum viſis quid dicant. 716
Sepulchrum non pridiè faciendum. 704
Sepultura quomodo fiat. 702, 703
Solutio votorum & juramentorum quomodo fiat. 530
de Somniis. 276
Ob ſomnium inauſpicatum Sabbatho jejunare licet. 332
Somnus meridianus. 266
Spicilegia & racemationes relinquendæ in agris & vineis pro pauperibus. 621
Spinæ piſcium non imponendæ menſæ, vel quadræ. 598
Sponſa pridie nuptiarum lavat. 626
Sponſæ die nuptiarum ornatus 628 comptus capillorum. 629
Conſecratio Sponſorum quomodo fiat 631 ſub dio cur. 636
Sponſi capiti cineres inſpergunt. 635
Sponſus atram umbellam geſtat. 636
Sponſæ gallina cum ovo apponitur. 637
Strenas quomodo Chriſtianis mittant. 492
Sudor humanus venenatus. 600
Superſtitio Judaica circa nomina divina. 585
Surgendum promptè. 147
Judæi quando ſurgant 145 ante auroram ſurgendum. 146
Suſceptor ſimilis Sacerdoti. 101
Synagoga quid? 186
Synagoga & ſchola indifferenter uſurpantur. 187
Synagogam exſtruunt in loco alto. 187
Synagogarum forma 187 porta ubi facienda. 188
Synagogæ famulus. 188
Reverentia quæ Synagogis debeatur. 189
in Synagogam currendum 190 cum tremore & horrore. 193
è Synagoga quomodo egrediantur. 293
Viri Synagogæ magnæ inſtituerunt certas precandi formulas. 207

INDEX.

T.

Tabernaculorum feſtum 446 ejus finis & ſcopus, ibid.
menſe Septembri celebretur 447 tabernacula quomodo
fiebant 448 eorum ſtructura quæ 450 quomodo ea
habitanda. 452 ex quatuor frondium ſpeciebus exſtruenda.
quæ in illis lateant myſteria 456,
Tabernaculorum feſtum durat per octiduum.
Feſtum tabernaculorum quibus jubilis olim celebratum.
Talles quid 160 parvum, & magnum.
Talles deſcriptio 161 quo fine ea gerant.
Talles Deus ipſe geſtavit, & Moſi ejus formam oſtendit.
Talmud unde prodierit.
Talmud Hieroſolymitanum.
Jus Talmudicum Chriſti doctrinæ adverſum.
Terminus Sabbathi.
Thalamus purus eſſe debet 274 obſervanda in thalamo.
Tiſcha beaf jejunium ſanctius & gravius reliquis 566 quom
illud celebrent. 567, & ſ
Tphillin quid & quotuplicia.
Tphillin, ſeu phylacteria capitis 170 quomodo confic
tur 170 quomodo alligentur.
Tphillin manuum 173 quomodo alligentur.
Tphillin quo ordine alligentur, & quibus precibus conſecrentur
quomodo exuantur. 177,
Traditiones Judæorum.
Tphillin manus ſunt operta, capitis aperta, 177 quomodo
bantur 178 cui corio vel membranæ inſcribantur, ibid.
rum ſanctitas.
utilitas phylacteriorum.
Traditiones orales quo loco habeant 28 de reſurrectione
tuorum.
Reſurrectio eorum, qui extra terram Canaan moriuntur.

V.

Vaſa culinaria Judæorum 593 quomodo ea mundent. ibid.
Vaſa peculiaria ad carnes & lactaria 594 quomodo ea ſignent,
non licet ea inter ſe permutare.

Digitized by Google

Vaſis Chriſtianorum Judæi non utuntur. 600
Vaſtationis Templi memoriale in ædibus faciendum. 581
Venter ante cibum purgandus. 235
Heterogeneæ veſtes ex lana & lino Judæis prohibitæ 587 quàm accuratè id obſervent. 588
Veſtes muliebres viro, & viriles mulieri ſunt prohibitæ 590 ejus rei cauſa. 591
Veſtes Sabbathinæ. 298
Veſtiendum ſe honeſtè, 152, 153
Veſtire ſe non debent ritu Chriſtianorum. 592
Vini conſecratio. 242
Vinum Chriſtianorum Judæis prohibitum, & unde 605, & ſeqq. quomodo & qua de cauſa hodie bibant. 609
Vinum cur in terram fundant. 348
Vinum à Rabbino propinatur ſponſo & ſponſæ 632 reſiduum in terram effunditur. 635
Vinum in convivio Meſſiæ apponendum. 739
Vinum libaminis quod? 605
Ungues in ſeparatione Sabbathi cur inſpiciant. 347
Uxores ducunt anno 18. 144

Z.

Ziddук haddin. 702
Zizis quid 160 noctu non geſtantur 169 Chriſtiano non venduntur. 169
Ziz avis immenſæ magnitudinis. 737

ERRATA.

Pag. 37 *lin.* 7. *lege* Gilgul. *pag.* 142. *lin.* 19. *lege* חדשה *pag.* 175 *lin.* 3. *lege* ſurſum. *pag.* 177. *lin.* 21. *lege* Majorem. *pag.* 450. *lin.* 7. *lege* tabernaculis. *pag.* 606. *lin.* 8. *lege* reddetur. *ibid. lin.* 23. *lege* accedat. *pag.* 658. *lin.* 13. *lege* אל מקום חפצנו בשלום.

PAgellas aliquot ſequentes vacaturas, placuit complere accuratiori explicatione Rituum *Benedictionis Sacerdotalis*, cujus mentio facta cap. 19. pag. 424. & cap. 26. pag. 534.

Numeror. cap. 6. ℣. 23. & ſeqq. præcipitur à Deo Aharoni & filiis ejus (& ſub eorum perſona omnibus Sacerdotibus) ut filiis Iſrael benedicant, his verbis; *Benedicat tibi Dominus, & cuſtodiat te; Lucere faciat Dominus faciem ſuam ſuper te, & miſereatur tui: Attollat Dominus faciem ſuam ad te, & ponat te in pacem*; Additur; *Et ponent Nomen meum ſuper filios Iſraelis, & ego benedicam eis.*

Hanc Benedicendi populo conſuetudinem obſervant Judæi in ſuis Synagogis etiamnum hodiè, & eam Precibus quibuſdam, circa finem, inſerunt. Vocant eam בִּרְכַּת כֹּהֲנִים Birchas Kóhanim, *Benedictionem Sacerdotum*; quia à Sacerdotibus ſolis fieri ſolet & debet: item נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם Nesíus Happâjim, *Elevationem manuum*, quòd elevatis ſuper populum manibus peragatur. Fit autem ſequenti ratione.

Sacerdotes eam recitaturi conſcendere debent לְדוּכָן *ſuggeſtum* in Synagoga, non quidem pedibus nudis, ſed *diſcalceati*; ne fortè corrigiæ ſolutæ vel laxatę remoram aliquam ipſis injiciant: vel reverentiæ causâ: hunc morem

rem ſcribunt inſtituiſſe Eſram: *deinde* manus lavant, aquam affundentibus Levitis; quia dicitur; שְׂאוּ יְדֵכֶם קֹדֶשׁ *Attollite manus veſtras cum ſanctitate, & benedicite Domino*; h.e. quando elevaturi eſtis manus veſtras, priùs eas ſanctificate; nempe per *Lotionem earum*; poſtea recitate benedictionem. Hodiè communiter ſtant ante arcam ſacram, in qua liber Legis aſſervatur. *Pſal.* 134. 2.

Dum è loco ſuo ad ſuggeſtum conſcendendum pedes Sacerdos ſuſtollit, dicit; *Faxis ô Deus, ut iſta benedictio, quâ populo juſſiſti benedicere, ſit benedictio perfecta, neq; in ea ſit ullum offendiculum vel peccatum, à nunc & uſq; in ſæculum.*

In ſuggeſto ſtare (non ſedere) debent: faciem ſuam vertunt verſus templum, vel locum Arcæ, & tergum verſus populum, digitos in volam incurvatos habent: mox, precibus quibuſdam interjectis, convertunt faciem ad populum, & (præmiſsâ hac benedictione; *Benedictus eſto, Domine Deus, Rex mundi, qui nos ſanctificaſti ſanctitate Aharonis, & præcepiſti nobis benedicere populo tuo Iſraelis in charitate*) manus elevant ad axillas uſq;, exemplo Aharonis, de quo dicitur; וישא *Et elevavit Aharon manus ſuas*; nempe ſurſum uſque ad axillas, non altius, vel ſupra caput: quia ſic ſupra coronam Sacerdotalem, quâ frons eorum cingebatur, cuiq; Nomen Tetragrammaton inſcriptum erat, attollerentur, quod non decet.

Attol-

Attollunt manus ambas, & dexteram paulò altiùs, quàm ſiniſtram, ex præſcripto ſapientum: exinde eas expandunt, digitos divaricant, ut quinque inter eos ſpacia ſeu intervalla faciant; nempe quatuor inter ſingulos digitos & quintum inter duos pollices, ut Majeſtas divina in iis reſideat, & locum habeat. Huc reſpexiſſe volunt Salomonem, *Cantic.* 2. 9. quando dixit; *En ſtat poſt parietem noſtrum,* מֵצִיץ מִן הַחֲרַכִּים *proſpiciens è feneſtris:* nam dum dixit החרכים voluit dicere מִן ה׳ חֲרַכִּים *è quinq; feneſtris*; h. e. ſpatiis iſtis in manibus Sacerdotum. Vola ſeu cavitas manus convertitur terram verſus, & exterior pars verſus cœlum.

Benedictionem Lector ſeu præcentor ex libro articulatè & diſtinctè de verbo ad verbum prælegit, ne Sacerdotes errent: hi clarâ voce ſequuntur. Hoc ex eo eliciunt, quod dicitur, אָמוֹר לָהֶם *Dicendo ipſis*, h. e. verbis his preeundo ipſis, nempe Sacerdotibus. Ad Verſum primum, à Sacerdote recitatum, *Benedicat tibi* DOMINUS, *& cuſtodiat te,* populus ſubjungit Amen, ſicque etiam ad reliquos.

Recitanda eſt non aliâ, quàm Linguâ ſanctâ, ſtando, manibus dicto modo elevatis, & voce altâ: Omnia hæc fundant in eo quod ſcriptum eſt; *Sic benedicetis filiis Iſraelis*; ſicut ſc. ego dico; vel, iis verbis, quibus ego utor, voce etiam clarâ utendo, &c.

Eâ abſolutâ Sacerdotes faciem ſuam à populo

pulo convertunt ad Templum; & quidem dextrorſum, hac præmiſsâ præcatione; רבון עולמים *Domine ſæculorum, fecimus quod nobis injunxiſti, fac tu quod nobis promiſiſti: reſpice ex habitaculo ſanctitatis tuæ, è cœlis, inquam, & benedic populo tuo Iſraeli!* digitos ſuos expanſos non audent iterum in pugnum contrahere donec ſuam faciem à populo averterint. Subjungunt ei Orationem aliam, quæ incipit שים שלום quâ abſolutâ, Sacerdotes locum ſuum repetunt.

Quamdiu Benedictionem recitat Sacerdos, nec oculos ſuos, neque mentem, ad alia convertet; non etiam fas eſt ipſi digitos ſuos inſpicere. Unde ſolent Talles ſeu palliolum ſuum, quo caput obvolvunt, ſuper faciem demittere, & è Talles manus (inſtar cæci ad parietem palpantis) extendere; ne fortè oculos in digitos conjiciant, & ſic mens ipſorum à benedictione avocetur: Oculos itaq; in terram defixos habebunt, inſtar hominis devotè & profundo Zelo orantis: quia Deum invocant pro benedictione populi. Populus etiam ſeu cœtus, qui benedictionem accipiunt, nihil aliud cogitabunt, vultibus verſus Sacerdotes converſis, non tamen eos aſpicientes.

Quando ad ſex has voces perveniunt, יברכך *Benedicat tibi*, וישמרך *Et cuſtodiat te*; אליך (lucere faciat faciem ſuam) *ſuper te*; ויחנך *Miſereatur tui*; אליך (ponat faciem ſuam) *ad te* לך שלום

לך שלום (& ponat) *in te* (pacem), convertunt ſe verſus meridiem & aquilonem; ut ſic Benedictio diffundatur in omnes plagas. Unde etiam diu prolationem harum vocum protrahunt, quia ſunt ſex illîc comprehenſarum benedictionum voces ultimæ.

Dum verba Benedictionis recitant Sacerdotes, populus non debet verba ulla proferre, ſed ſilere, & ad benedictionem Sacerdotum attendere. Dum enim Deus populo benedicit, non decet ipſos quicquam loqui. Benedictionem namque à Sacerdote factam, non aliter debent excipere, quàm ex ore Dei ipſius. Sacerdos, ajunt, eſt veluti Tuba: quemadmodum ergò Tuba non edit ſonum, ſed qui tubam inflat: ita quoque Deus ipſe per os Sacerdotis Benedictionem pronuntiat. Hinc etiam non contemnenda Benedictio Sacerdotis, quamvis non prorſus ἀμέμπτου: quia ille duntaxat mandatum Dei exequitur: Deus eſt qui benedicit.

Benedictionem hanc non dicunt, niſi in præſentiâ minimùm decem perſonarum, in quo numero Sacerdotes quoque comprehenduntur. Nam dùm populo benedicunt, ipſi quoque à Deo benediccuntur, ſicut dicitur;
Num. 6. 27. *Et ponent Nomen meum ſuper filios Iſraelis*; *& ego*
Geneſ. 12. 3. *benedicam eis*; nempe *Sacerdotibus*. Item; *Et benedicam benedicentibus tibi.*

Olim in Benedictione hac Nomen Tetragramma-

grammaton ſuis literis & vocalibus pronunciabant in Sanctuario, ſeu Templo; extra illud adhibebant ejus vicarium אדני *Adonaj*. Nomen enim illud extra Sanctuarium non licitum fuiſſe pronuntiare ſcribunt. Et à morte Simeonis Juſti, ne quidem in Sanctuario amplius illud uſurpaſſe, ne quis indignus & profanus illud diſceret: Sapientes etiam priſcos nec filios, nec diſcipulos ſuos, illud amplius docuiſſe, niſi ſeptennio ſemel. Hinc & hodie pro eo ſubſtituunt Nomen *Adonaj*.

Æquum quidem eſſet, ut hæc Manuum elevatio fieret, quotiescunq; precantur in Eccleſia; attamen Sapientes ordinarunt, ut non recitetur, niſi in Precibus matutinis, *Muſaphin*, precibus illis ſuperadditis, & in נעילה *Neilah*: In *Minchâ* ſeu promeridianis precibus eâ non utuntur: quia cùm jam pranſi ſint, fieri facilè poſſet, ut Sacerdos aliquis ebrius ad eam recitandam ſuggeſtū conſcenderet. Tribus temporibus in anno; nempe in Die Expiationū; in Jejuniis; & in מעמדות (hoc eſt, Jejuniis pluviarum causâ ab Eccleſia indictis, ut in עמודי גולה explicatur) ter in die Manus elevare ſolent; Manè ſc. & in מוסף *Muſaph* Precatione ſic dictâ, quæ ordinariis precibus veluti Epimetron adjicitur; & in precatione Veſpertina, נעילה *Neila* dictâ, de qua ſuprà actum, pag. 534. non verò in *Mincha* ſeu pomeridiana. Reliquis tamen Jejuniorum die-

bus in

bus in Mincha quia illa tum ſeriùs inſtitui-tur, quàm iis diebus qui נעילה *Neilah* habent, nempe circa Solem occidentem, & nocte appropinquante.

Sex res ſunt, quæ ineptum reddunt Sacerdotem ad Manus elevandas, ad benedicendum, quas hoc ſigno memoriali abbreviatè comprehendunt, מ׳עש׳ ט׳ל; Nempe 1. מ׳ומין Vitium vel defectus aliquis in facie, vel manibus, vel pedibus, &c. non quòd vitium per ſe ipſum impediat, ſed quia ex ejus aſpectu populus à ſua devotione avocatur, &c. 2. ע׳בירה Transgreſſio aliqua notabilis; veluti ſi aliquem occidiſſet, &c. quia dicitur; *Quum extenditis manus veſtras, occultabo oculos meos à vobis &c. manus veſtræ ſanguine plenæ ſunt.* 3 ש׳נים Anni, vel ætas, ſi imberbis adhuc ſit, & juſtam maturitatem nondum fuerit aſſecutus. 4. י׳ין Vinum, ſi ebrius fuerit, & ultra debitam menſuram biberit. 5. ט׳ומאת ידים Impuritas manuum: ſi manus non laverit: 6. ל׳שון *Lingua*; ſi vitio ejus aliquo laboret, ut ſingulas literas non poſſit diſtinctè efferre, ſed aliquas confundat, veluti א & ע: quia ex vitioſa pronuntiatione auditores confunduntur.

Eſa. 1. 15.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

Digitized by Google

1-4-3-2

Digitized by Google